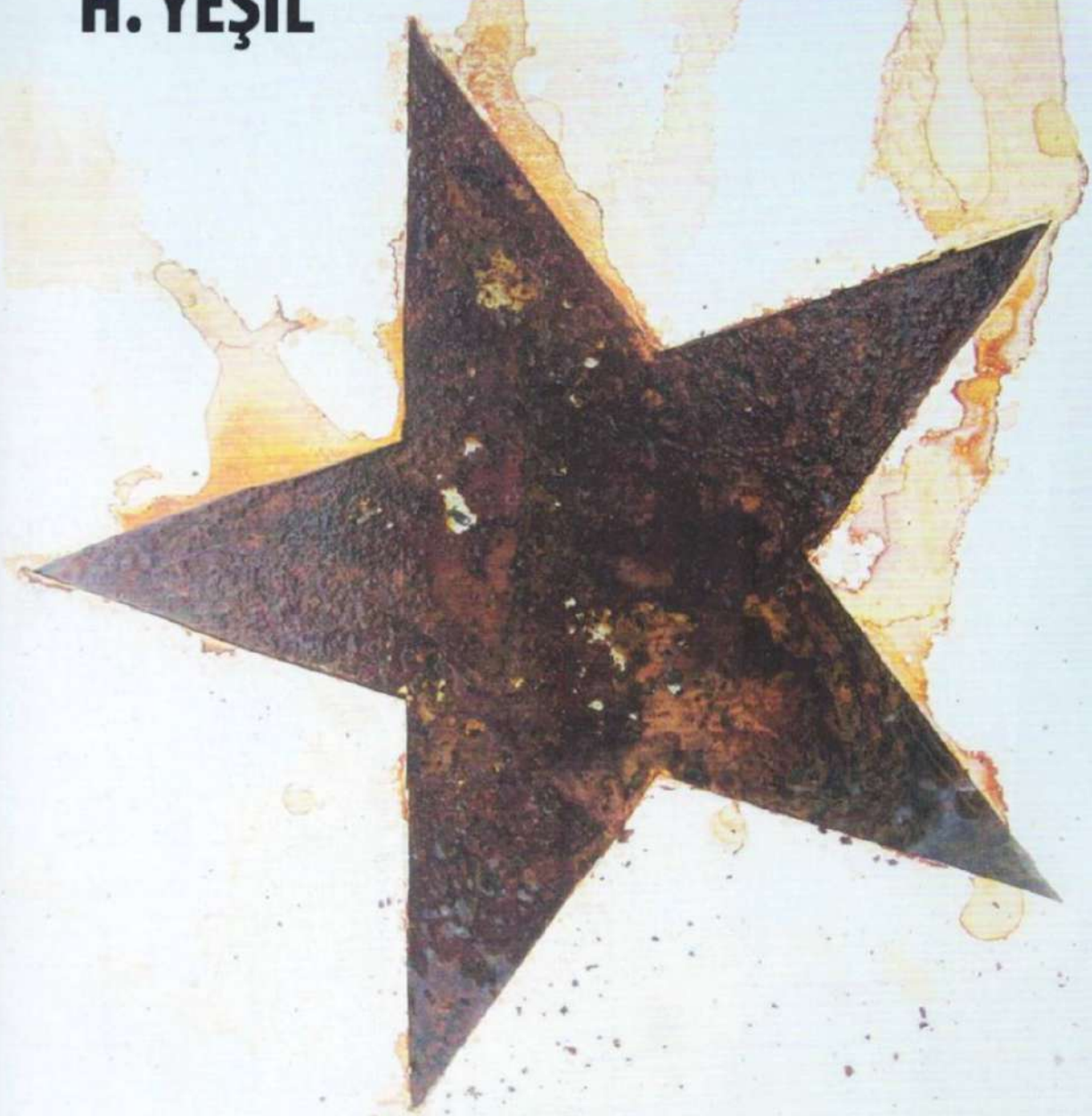
SOSYALİZMDEN GERİ DÖNÜŞ SORUNU

H. YEŞİL

DÖNÜŞÜM
YAYINLARI

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

SOSYALİZMDEN GERİ DÖNÜŞ SORUNU

H. YEŞİL

Sosyalizmde "Geri Dönüş" Sorunu

H. Yeşil

Sosyalizmde "Geri Dönüş" Sorunu

H. Yeşil

1.Basım: Ekim 2015

ISBN: 978-975-8286-26-3
Sertifika No: 19276

Dizgi: Dönüşüm Yayınları
Grafik Tasarım: Dönüşüm Yayınları

Dönüşüm yayınları
Fatih Mahallesi Bahçeyolu Cad.
No: 11 Kat: 4
Esenyurt/İstanbul
Tel. & Fax: 0212/620 67 57

www.interyayinlari.com
e posta: donusumyayinlari@gmail.com

Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok
No: 215-216-239 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/613 11 12
Sertifika No: 12491

Sosyalizmde "Geri Dönüş" Sorunu

H. Yeşil

Dönüşüm Yayınları
2015

Önsöz 13

I. BÖLÜM
"POLİTİK EKONOMİ DERS KİTABI" CİLT II'NİN İNCELENMESİ TEMELİNDE SOSYALİST İNŞA SORUNLARI ÜZERİNE

1. Neden "Politik Ekonomi Ders Kitabı?" 21

2. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın Hazırlanma ve Yayınlanma Öyküsü 25
Stalin'in "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Konusunda 1951-1952'de Yürüyen Tartışmalara Katılımı 25
1- Sosyalizmde Ekonomik Yasaların Karakteri Sorunu 25
2- Sosyalizmde Meta Üretimi Sorunu 26
3- Sosyalizmde Değer Yasası Sorunu 27
4- Kent ile Kır Arasında, Kafa Emeğiyle Kol Emeği Arasında Zıtlığın Ortadan Kaldırılması ve Bunlar Arasındaki Farkların Ortadan Kaldırılması Sorunu 28
5- Birleşik Dünya Pazarının Çöküşü ve Kapitalist Dünya Sisteminin Krizinin Derinleşmesi 29
6- Kapitalist Ülkeler Arasında Savaşların Kaçınılmazlığı Sorunu 30
7- Modern Kapitalizmin ve Sosyalizmin Ekonomik Temel Yasaları Sorunu 30
8- Başka Sorunlar 31
9- Marksist Bir Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın Uluslararası Önemi 31
10- "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Taslağı'nın Düzeltilmesinin Yolları 31
Önceki kimi Tartışmalar 38
SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları" Üzerine "Bilimsel Toplantı 44
Ders Kitabının 1. Baskısı/Moskova 1954 46

Ders Kitabı'nın "genişletilmiş/tamamlanmış"
ikinci baskısı/Moskova 1955 49
İkinci Baskı'daki "Özsel Değişiklikler ve Tamamlamalar"
Bir Karşılaştırma 51
1958 Tarihli 3. Baskının Gerekçeleri 71
"Politik Ekonomi Ders Kitabı"na Yönelen
ÇKP Kaynaklı Eleştiriler 74

3. "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Cilt II' nin Bölüm Bölüm İncelenmesi

XXII. Bölüm
"KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ"

Sosyalizm/Komünizm Ne Anlamda Kaçınılmaz? 76
Barışçıl Geçiş Sorunu 78
Kapitalizmde Sosyalizme; Sosyalizmden
Komünizme Geçiş Süreci 81
Nereden Nereye Geçiş? Sürecin İçeriği 81
Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş
Döneminin Temel Özellikleri 84
Geçişin Biçimleri 87
Kapitalist Olmayan Yoldan Gelişme 88
Proletarya diktatörlüğü işçi sınıfının toplumda
devlet olarak önderliğidir 91
Aynı olan öz 92
Toprağın Ulusallaştırılması 98
Üretimin Yönetiminin Sosyalist İlkesi 99
Burjuvazinin Direnişi 101
Nihai Zafer Sorunu 109

Bölüm XXIII
Sosyalist Sanayileşme

Sosyalizmin Maddi Temeli Olarak Büyük Sanayi. Sosyalist

Sanayileşmenin Özü 116
Silah Sanayi ve Sosyalizm 122
Emperyalist Güçlerle Ekonomik İlişki ve
Bağımsızlık Sorunu 123
"Sanayileşmenin Sosyalist Yöntemi.
Sosyalist Sanayinin Birikim Kaynakları" 128
Sosyalist Birikimin Esas Kaynağı
Mülksüzleştirenlerin Müksüzleştirilmesi 130
Sosyalist Plân Ekonomisi ve Kaotik Kapitalist Ekonomi 132
Değer yasası ve pazar 134
Sürekli Büyüme 135
Sosyalist Kitle Yarışması-Kişisel İlgi/Çıkar Sorunu 136
Gelişme Temposu ve Tekniğin Düzeyi 142
Sanayinin Mevzilenmesi 146
Sosyalist Devletler Arasında İşbölümü/İşbirliği 147
Bir Yöntem Sorunu 150
Çevre Sorunu ve Ders Kitabı 151
Doğa ile ilişkide "ilkel, vahşi doğa
güçleri üzerinde egemenlik" 152

Bölüm XXIV
TARIMIN KOLEKTİFLEŞTİRİLMESİ 157
En Zor Görev 159
Küçük ve Orta Köylülük Konusunda Siyaset 159
Somut Adımlar 162
Kooperatif-Kolektif-Komün ve Sovhoz 164
Kooperatifler Ne Ölçüde Sosyalist? 165
"Tümüyle Kollektifleştirmenin Koşulları" 166
Kolhoz 169
Komün 169
Kolhozların En Yaygın Biçimi Artel 173
1936 Sovyet Anayasa'sında Mülkiyet Sorunu 181
Makine Traktör İstasyonları (MTİ) 189
Mao'nun Bir Eleştirisi 195

SSCB ve Halk Demokrasisi Devletleri 196
Bölüm XXV
SSCB'DE SOSYALİZMİN ZAFERİ 199
"Sovyetler Birliği'nin Sosyalizmden Tedricen
Komünizme GeçişDönemine Girmesi" 203

Halk İktisadının Sosyalist Sistemi
Bölüm XXVI
SOSYALİZMİN MADDİ ÜRETİM TEMELİ 208
Bir Kez Daha Çevre Sorunu 212

Bölüm XXVII
ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE TOPLUMSAL
MÜLKİYET- SOSYALİZMİN ÜRETİM
İLİŞKİLERİNİN TEMELİ 215
Sosyalizmde Kişisel Mülkiyet Sorunu 222
Kimi Revizyonist "Düzeltme"ler 229

Bölüm XXVIII
SOSYALİZMİN EKONOMİK TEMEL YASASI 232

Bölüm XXIX
HALK İKTİSADININ PLÂNLI (ORANTILI)
GELİŞMESİ YASASI 238

Bölüm XXX
SOSYALİZMDE TOPLUMSAL EMEK 244
Hak ve Yükümlülük Olarak İş 247
"Tek Kişinin Yönetimi İlkesi " 248
Sosyalist Yarışma 249

Bölüm XXXI
SOSYALİZMDE META ÜRETİMİ,
DEĞER YASASI VE PARA 253

Bölüm XXXII
SOSYALİZMDE İŞ ÜCRETİ
Ücretlendirme İlkesi 262
Ücretlendirme Sisteminin Somut Görünüşü 270
Parti Maksimumu 274
İmtiyazlar ve Bürokratik Yozlaşma 276
Diğer Bazı Noktalar 283
Grev Hakkı Var mı Yok mu? 286
İstatistiklerin Kullanılması İle İlgili Olarak 290
Ücreti Kim Veriyor? 291
Hangi Sapma? 292
Ücret Biçimleri 295
Tasarruf Sorunu 298

Bölüm XXXIII
İktisadi Muhasebe ve Verimlilik;
Maliyet Ücreti ve Fiyat 304
Komünal ve Komünist Yaşam 306
Revizyonizme Karşı Mücadelede Kimi Dersler 307
Müdür Fonu 315

Bölüm XXXIV
Sosyalist Tarım Sistemi
Halk Mülkiyeti? 320
Tarımda Gelişme İçin de Ağır Sanayinin Önceliklilği 320
Sovhozlar ve Kolhozlar 326
Makine Traktör İstasyonları (MTİ'ler) 327
Kolhoz Köylüsünün Kişisel Yan İktisadı, Kolhoz Çiftlikleri 330
Tarım ve Ekoloji 333

Bölüm XXXV
SOSYALİZMDE META DOLAŞIMI
Kapitalist Meta, "Sosyalist Meta " 336

Sosyalizmde "Meta" Dolaşımı 339
Sosyalist "Reklam 342
Sosyalizmde Kooperatifsel Ticaret 343
Kamuya Açık Yemekhaneler 344
Sosyalizmde Örgütsüz Pazar 345
Yine Maddi Teşvik/Prim 347
Dış Ticaret 347

Bölüm XXXVI
SOSYALİST TOPLUMDA ULUSAL GELİR
Üretici Olmayan Dallarda Emeğin Azaltılması Sorunu 350
İstatistiklerin Doğru Kullanımı 352

Bölüm XXXVII
SOSYALİZMDE DEVLET BÜTÇESi,
KREDİ VE PARA DOLAŞIMI
Sosyalizmde Kredi Sektörü ve Sigortalar 354
Devlet Gelirleri 356
Vergi sorununa gelince 358
Savunma Harcamaları 359
Bankaların Rolü, Hisse Senetleri, Kredi ve
Faiz Politikasına İlişkin Olarak 360
Ücret Ödeme Periyodu 360
Sosyalizm ve Enflasyon 360
Bölümün Genel Değerlendirmesi: Problemler Yumağı 361

Bölüm XXXVIII
SOSYALİST YENiDEN ÜRETiM 368

Bölüm XXXIX
SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME TEDRİCİ GEÇİŞ 373
Tek Ülkede Gelişmiş Komünizmin İnşası 374
Sosyalizmden Komünizme Geçiş Evresi 375
Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımı Sorunu 379

Halk Demokrasisi Ülkelerinde Sosyalizmin İnşası
Bölüm XL: Avrupa Halk Demokrasisi Ülkelerinin İktisadi Düzeni
Demokratik Halk İktidarı-Sosyalist İktidar 384
İşçi Köylü İttifak-İşçi Yoksul Köylü İttifakı 387
Yeni Ekonomik Politikanın (NEP) İlkeleri 389
Sosyalist İş Bölümü-İşbirliği 390

Bölüm XLI
Çin Halk Cumhuriyeti'nde İktisadi Düzen 394

XLII. Bölüm
"Sosyalist Kamp Ülkeleri Arasında İktisadi Ortak Çalışma" 401

4. Sonuçlar 402

II. BÖLÜM
BİR GENEL DEĞERLENDİRME ÖNERİSİ

1. Halimiz ve Geçmişimiz 405

2. "Geri Dönüş"ün Nasılı ve Nedenleri Sorusuna Doğru ve Yeterli Yanıtlar Verebilmek İçin Yapılması Gerekenler 407

3. Sosyalizmden Söz Edebilmek İçin Ön Şart: Proletarya Diktatörlüğünün Varlığı! 409

4. Komünizm ile Sosyalizm Arasındaki Farklar 424

5. Sosyalist Ekonominin Temel Özellikleri 429

6. Sosyalist Ekonominin Olmazsa Olmazları 432

7. Sosyalizmde Yeni Bir Burjuva Sınıfın Ortaya Çıkışını Engellemede İdeolojik Mücadelenin Rolü 438

8. Bugüne Kadarki Sosyalizm Deneyimlerinin Değerlendirilmesi 444

9. Sovyetler Birliği'ndeki Sosyalizmi İnşa Deneyiminden Çıkardığımız Kimi Dersler 456

10. Bir Genel Değerlendirme Denemesi/Tezler 477

11. Bundan Sonra: Ne Yapmalı? 486

Kaynakça 490

Önsöz:

Sosyalist-komünist hareket içinde uzun yıllardır tartışılan bir sorun var:

Başta açık revizyonistler olmak üzere birçoklarının "reel sosyalizm", "yaşayan sosyalizm" adını verdikleri, 1990'lı yılların başlarında çöken ekonomik sistem gerçekten sosyalist mi idi? Çöken, burjuvazinin propagandistlerinin bizi inandırmaya çalıştıkları gibi gerçekten Sosyalizm/Komünizm mi idi? Yoksa Marksist-Leninist'lerin yıllardır savunduğu gibi, başlanılan sosyalizm inşası deneyinin kesintiye uğratıldığı, sosyalizm adına uygulanan bir çeşit bürokrat devlet kapitalisti, yozlaşmış bir sistem mi idi?

Öyle ise, bu sosyalizmden bürokrat devlet kapitalizmine dönüşüm hangi süreçlerden geçerek gerçekleşmişti? Bu süreçte Marksist-Leninist'lerin, gerçek komünistlerin hatalarının payı var mıydı? Varsa nasıl ve ne idi bu pay? Bu süreçte ekonomi ve siyaset birbirlerini nasıl etkilemişlerdi? "Geri dönüş"te iktidar sahibi revizyonistler sosyalist ekonomi teorisinde ve ekonomide nelere sahip çıkmışlardı. Teoride neler ekonomi bilimini yeni şartlarda ilerletme, geliştirme adına değiştirilmişti?

Marksist-Leninist saflarda genel olarak kabul gören "geri dönüş" kavramı, gerçeği tam olarak anlatan bir kavram da değil. Sovyetler Birliği ve onun çevresinde kümelenen "Doğu Bloku Ülkeleri"nde ve Çin'de ve Arnavutluk'ta da yaşanan devrilmiş eski iktidar sahiplerinin yeniden iş başına gelmeleri anlamında "eski"ye "geri dönüş" değil. Bu "geri dönüş"te baş rolde sosyalist sistem içinden çıkıp gelen ve gelişen yeni tipte bir burjuvazi, devlette ve işletmelerde yönetici, karar verici konumlarını kendi çıkarları için kullanan bürokrat ve teknokratlardan oluşan bir burjuvazi ve yeni tipte bir kapitalizm, bürokrat devlet kapitalizmi vardır.

Kuşkusuz sosyalizmi sosyalizm yapan ilk şart siyasi iktidarın niteliğidir. Proletaryanın iktidarı burjuvazinin hiç bir kesimi ile paylaşmadığı bir siyasi iktidar olan "Proletarya Diktatörlüğü", sosyalizmin olmazsa olmaz ön şartıdır. Bu böyle olduğu için de, bir zamanlar sosyalist olan bir ülkede iktidar sosyalizm adına konuşan revizyonistlerin eline geçerse ve bunlar kendi programlarını uygulama imkânı bulurlarsa, süreç içinde, o ülkede "yozlaşma", "geri dönüş" kaçınılmaz olur. Biz geri dönüş konusunda bizim dışımızda birçok ülkedeki Marksist-Leninist'ler gibi hep buna dikkat çektik, yozlaşmanın siyasi iktidarın el değiştirmesi ile bağını ortaya koyduk. Siyasi alanda öncelikle revizyonizm ile hesaplaştık. Kabaca "Modern Revizyonistler iktidarı ele geçirdiler ve bir zaman sosyalizmin inşasına soyunan ve bu yönde ileri adımlar atan ülke(ler) revizyonist siyasetlerin uygulanması sonucu giderek yozlaştı" açıklamasını getirdik. Revizyonizmi genelde onun siyasi tezleri üzerinden topa tuttuk. Gelinen yerde bu genel ve siyasi açıklamanın ötesine geçmenin zamanı çoktan geldi geçiyor. Bu bağlamda kuşkusuz şimdiye kadar yapılmış bir dizi araştırma, yozlaşmanın maddi, ekonomik, sınıfsal temellerini ortaya koyma çabaları var. Ve fakat bunların hiçbiri bence yeterli değil.

Ben bu kitapta bu eksiğin giderilmesi için bir katkı denemesi yapmak istiyorum.

Yukarıda saymış olduğum kuşkusuz eksik olan sorulara cevap ararken, bu kitabın çıkış noktası, sosyalizmin inşası konusunda şimdiye kadarki en gelişmiş deneyim olan Sovyetler Birliği'ndeki deneyimin somut değerlendirilmesinin temel alınmasıdır. Onların neyi nasıl yaptıklarının, bu yaptıklarını teorik olarak nasıl genelleştirip gerekçelendirdiklerinin incelenmesi, bence yapılması gereken en önemli şeydir. Bunu yapmak için de elde çok önemli malzemeler vardır. Bu bağlamda kuşkusuz en önemli malzeme, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi" tarafından, Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik)'in talebi ve yönlendirmesi ile hazırlanan "Politik Ekonomi Ders Kitabı Cilt II"nin, -İnter Yayınları, İstanbul, Mayıs 1993- sosyalist ekonomi

ile ilgili ikinci bölümüdür. Kuzey Kürdistan/Türkiyeli Bolşevikler 1990'lı yıllarda bu kitabı kendi eğitim programları içine alarak incelediler. Bu incelemenin notları sözünü ettiğim tartışma açısından önemli değerlendirmeler, açılımlar içeriyor.

Bolşevikler'in bu 1990'lı yıllara ait Eğitim Notları'nı 2009 yılında gözden geçirip yeniden düzenleyerek konuyla ilgilenenlerin bilgisine ve tartışmasına sundum. Bu Notlar üzerine öncelikle Bolşevik saflarda yürütülen ve 4 yılı aşkın süren yeni kolektif tartışmalar ertesinde varılan sonuçlar iki bölümlük bu kitabın ana bölümünü oluşturuyor.

Elinizdeki kitabın bu ana bölümü, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın bölümlemesine bağlı kalarak Sovyetler Birliği'nde sosyalist ekonomi konusunda teorik olarak savunulanların ve atılan pratik adımların sorgulanmasına ayrılmıştır. Burada "Politik Ekonomi Ders Kitabı" yanında bir dizi başka belgeye de baş vuruldu.

Kitabın ikinci bölümünde ise, birinci bölümde "Ders Kitabı"nın bölümleri içinde birbirinden belli bir anlamda bağımsız olarak ortaya konmuş olan görüşler yoğunlaştırılarak "Sosyalizmde Geri Dönüş Sorunu"nda Bir Genel Değerlendirme Denemesi/Tezler" halinde ortaya konuyor. Kitabın birinci bölümü bir anlamda ikinci bölümde yoğunlaştırılarak okuyucunun tartışmasına sunulan Tezler'in açımlanması, gerekçelendirilmesidir.

En baştan tespit etmek ve dikkat çekmek istediğim bir konu var:

Proletaryanın iktidarını kurduğu bir ülkede sosyalizmin inşa sürecini değerlendirirken göz önünden hiçbir biçimde kaçırılmaması gereken şey, bu ülkede işe nereden başlanmak zorunda kalındığıdır.

Yani ülkenin üretici güçlerinin gelişme düzeyi nedir; ekonomik, kültürel durum nasıl bir görüntü sunmaktadır; devrim öncesinden nasıl bir miras alınmıştır, alınmak zorunda kalınmıştır?

Rusya, kapitalizmin orta derecede gelişmiş olduğu, nüfusunun büyük çoğunluğu ataerkil ilişkilerin egemen olduğu köylülükten oluşan, gelişmiş emperyalist ülkelere yarı-sömürgesel bağımlılığı olan bir ülke idi. Toplumdaki insanların çoğu devrim öncesinden gelenlerle onların çocuklarından oluşuyordu. Bu insanlar kapitalizmdeki, hatta

geniş kırlık alanlarda feodal alışkanlıklarıyla geldiler. Bu alışkanlıkların alt edilmesi hiç kolay değildir ve öyle birkaç kuşak ile çözümlenecek bir sorun da değildir. İçte kapitalizmin tasfiyesi ile alışkanlıkların maddi temeli yok edilebilir, ama kalıntılar beyinlerde yaşar ve iki sistemin bir arada olduğu dünyada bu kalıntılar dışarıdan da sürekli beslenir.

Böyle bir ülkede görece olarak daha gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında sosyalizmin inşası açısından çok daha zorlu ve karmaşık bir süreç yaşanacağı açıktır.

Yukarıdakiyle bağlantı halinde ikinci dikkat edilecek husus, inşanın neresinde, hangi aşamada bulunulduğu ile ilgilidir. İçinde bulunulan inşa süreci kapitalizmden sosyalizme mi, yoksa sosyalizmden komünizme mi doğru?

Ekim Devrimi ertesinde 1930'ların başına kadar ancak proletaryanın iktidarda bulunması, ve diğerleri yanında belli bir sosyalist sektörün bulunması anlamında sürecin "kapitalizmden sosyalizme geçiş" süreci olduğu nettir. Söz konusu dönem başlangıçta, 1930'a dek "kim-kimi" sorununun gündemde olduğu, kapitalizmin alt edilmesi sürecinin yaşandığı bir dönemdir.

1930'lu yıllarda, sanayide sosyalist sektörün büyük oranda egemen duruma gelmesi ve tarımda kolektifleştirmeyle kapitalist unsurların tasfiye edilmesi bağlamında kapitalizme karşı sosyalizmin zaferinin ilan edildiği döneme gelinmiş oldu. Fakat bu ilan edildiği sırada da gerçekte henüz kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci tamamlanmamıştı. Kapitalizme geri dönüşün kaynakları hem ekonomik alanda, hem toplumsal üst yapıda tam olarak kurutulmamıştı. Sonraki gelişmeler de bunu kanıtlamıştır. Burada soru şudur: Bu mümkün müydü?

Ekim Devrimi'nden "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın yayınlanmasına dek geçen süre 37 yıldır. Ortalama insan yaşam süresinin yarısı kadar olan bu süre sosyalizmin inşası açısından hiç de uzun bir süre değildir. Evet bir-kaç ay sürebilen ilk iktidar denemesi -Paris Komünü- ile kıyaslandığında bu uzun bir süreç, ama proletaryanın savaşım

tarihi açısından çok kısa bir süreç, hele insanlık tarihi açısından bakılırsa, neredeyse okyanusta bir damladır.

Üstelik bu 37 yıllık süreç boyunca proletarya diktatörlüğü bütün enerjisini inşa sorunları için kullanamadı.

Devrimin hemen sonrasında yaklaşık iki yıl kadar iç savaş/emperyalist müdahale/savaş komünizmi dönemi yaşandı. Burada bırakalım sosyalizmi inşayı ya da bunun ön hazırlıklarını, bir ölüm-kalım sorunu söz konusuydu. Sonraki iki yıl, zaman kazanmak, toparlanmak, daha güçlü vuruşlar yapabilmek amacıyla zorunlu bir geri çekilme dönemi oldu. NEP (Yeni Ekonomik Politika) döneminde geri çekilme iki yılda bitti ama bazı uygulamaları 1920'li yılların sonuna dek sürdü.

Sosyalizmin her alanda inşası açısından ancak 1930'lu yıllarda, bir on yıl kadar görece verimli bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde de, Kulakların tarımda kapitalizmin tasfiyesinden sonra da, hem parti içinde hem de toplumda kapitalizmin kalıntılarına karşı sınıf savaşımı bütün şiddetiyle sürmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında önce sosyalist anavatan savunulması için hazırlıkların hızlandırılması ile dikkatler ister istemez yine bir ölüm-kalım sorununa kaymıştır. Sonra bizzat dört yıl aktif savaş içinde bulunma durumu dayatılmıştır. Bu dört yılda verilen kayıplar çok yönlüdür; iktisadi açıdan olduğu gibi insan açısından; eğitimli insan ve parti kadroları açısından büyük kayıplar söz konusudur.

19. Parti Kongresi'nde durum, "*...savaşın sanayimizin gelişmesini 8-9 yıl, yani yaklaşık 2 beş yıllık plân dönemi durdurduğu anlamına geliyor*" ("19. ve 20. PK Raporları", İnter Yayınları, İstanbul 1989, s. 43.; s. 44'te somut veriler var) biçiminde saptanıyor. Veriler Sovyetler Birliği'nde sanayi üretiminin savaş öncesi (1941) üretim seviyesine ancak 1948-50 yılları arasında ulaşabildiğini gösteriyor. Savaşın getirdiği yıkım ve gerileme sadece sanayide olmadı kuşkusuz. Diğer her alanda da, aralarında farklar da olsa benzer kayıplar olduğunu kabul etmek gerekir.

Tüm bu gerçekler ışığında Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası

açısından hesaba alabileceğimiz dönem, toplam 37 yıllık devrim sonrası dönem içinde en fazla 15 yıllık bir süre kadardır.

Bu kadar kısa süre içinde başarılanlar, işçiler emekçiler lehine elde edilen kazanımlar, muazzam, dev gibi vb. sözcüklerin yetmediği boyutlardadır.

Bu başarılar ve kazanımlar bize Lenin, Stalin gibi önderlerin başını çektiği Rusya Komünist Partisi (Bolşevik) (RKP(B)) ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik)'in (SBKP (B)) nasıl insanlardan oluştuğunu, tüm eksiklik ve hatalara karşın bolşevikleşmenin nasıl bir şey olduğunu pratik sonuçlarıyla gösterir.

Bu kitapta yaptığım tüm değerlendirmelerde okuyucu bunun bilincinde olmalıdır.

Bunun dışında yine baştan dikkat çekmek istediğim üç nokta var:

Birincisi: Kuşkusuz sosyalizmin inşası ve sosyalizmde geri dönüş sorunu tartışılırken kendisini Sovyetler Birliği deneyimiyle sınırlamak yetersiz ve yanlış olur. En azından bir dönem sosyalizmin inşası iddiasında olan Çin Halk Cumhuriyeti, Arnavutluk Halk Cumhuriyeti deneyimlerinin, hatta Küba deneyimi vb.nin de tartışma içine çekilmesi gerekir. Kitapta kendimi Sovyetler Birliği deneyiminin değerlendirilmesi ile sınırlamadım. Fakat önceliği en ciddi ve en uzun süren deneyim olan Sovyetler Birliği'nin incelenmesine verdim. Bunda tabii sosyalizmin inşası iddiasını ileri süren Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerde siyasi iktidarın proletarya diktatörlüğü olarak adlandırılamayacağı şeklindeki değerlendirmem de rol oynadı. Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerdeki deneyimlere, eğer bu ülkelerde "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na atıflar yapıldıysa, ya da eleştiriler yöneltildi ise, bir de "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın ilgili bölümleri bağıntısında değindim. Tartışmanın ilerleyen süreci içinde Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerdeki deneyimlerle ilgili olarak da biraz derinlere inilmesi gerekli ve doğru olacaktır.

İkincisi: Bu kitapta 'geri dönüş' sorununun öncelikle sosyalizmin inşasında ekonomi teorisi ve ekonomik inşa pratiği yönü incelenmekte, sorunun toplumsal siyaset yönü, eğitim ve kültür siyaseti yönü faz-

laca ele alınmamaktadır. Kendimi büyük ölçüde ekonomik alanla sınırlamamın nedeni bu araştırmanın temeline bilinçli olarak şimdiye kadar en fazla ihmal edilen bu yönü koymamdır.

Geri dönüş sorununda fakat mutlaka bu kitapta üzerinde fazlaca durulmayan yönler üzerinde, 'geri dönüş'ün sosyal siyasette, eğitim ve kültür siyasetinde nereden, nasıl başladığı, Marksist-Leninist'lerin bu bağlamda yaptığı hatalar, revizyonistlerin bilinçli çarpıtmaları, bunların sonuçları araştırılmak, tartışılmak zorundadır.

Üçüncüsü: Bütün kitapta daha çok yanlışlar üzerinde durulmaktadır. Bu, sosyalizmin inşasında kazanılan başarıları inkâr etmek veya küçültmek için yapılmıyor. Gerek Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında, gerekse Çin Halk Cumhuriyeti'nde, Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'nde, gerekse İkinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan diğer Halk Demokrasisi ülkelerinde işçiler ve emekçiler lehine elde edilen muazzam kazanımları hiçbir 'geri dönüş' olgusu silemez. İşçiler, emekçiler bu süreçlerde hiçbir burjuva diktatörlüğünde elde etmeleri mümkün olmayan haklara ve maddi şartlara kavuşmuşlardır. Bu tarihi bir gerçekliktir.

Bu kitapta fakat öncelikle bu kazanımlar üzerinde durulmak, bunlarla övünmek yerine, bilinçli olarak öncelikle yapılan hatalar üzerinde duruluyor. Neden? Çünkü sosyalizmin gerçek anlamda inşası ve devrimin durmaksızın sürdürülmesi, geçmiş sosyalizm inşa deneyimlerindeki yanlışlar tespit edilmeksizin ve bunların tekrarı önlenmeksizin ilerde de mümkün olmayacaktır. Burada iki çeşit 'yanlış' vardır: Birincisi; revizyonistlerin aslında Marksizm-Leninizm'den sapma olan, revizyonistler açısından gerçekte yanlış olmayan, onların grupsal ve kişisel çıkarlarına uygun siyasetler olarak bilinçli bir şekilde geliştirilen, uygulanan, egemen kılınan revizyonist siyasetlerdir. İkincisi; Marksist-Leninist'lerin yaptığı hatalar vardır. İkinciler, yani Marksist-Leninist'lerin kimi hataları, bir çok halde birincilerin, yani bilinçli revizyonist siyasetlerinin geliştirilmesinin ve hakim kılınmasının teorik temelini vermiş, yolunu açmıştır. Bu iki tip 'yanlış'ı birbirinden ayırmayı önemli buluyorum. Benim için önemli olan,

öncelikli olan Marksist-Leninist'lerin yaptığı, yani 'bize ait' olan hatalardır. Bunları tespit etmek ve aşmak bizim yapacağımız iştir, bizim görevimizdir.

Son bir söz daha:

Burada benim ortaya koyduğum görüşler, yıllardır yürütülen kolektif bir tartışmanın ürünüdür. Bu kolektif tartışma açısından benim yaptığım, sonuçta tartışmanın sonuçlarını toparlayıp, daha geniş bir tartışmaya sunmaktır. Benim içinde bulunduğum ve tartıştığım kolektif açısından sonuç olan, öncelikle bu kitabın ikinci bölümü, bu kitabı okuyan herkesin denetimine, eleştirisine, katkısına açık bir öneridir.

Bütün okuyucuları burada savunulan görüşleri eleştirici bir tarzda incelemeye, tartışmaya katılmaya, katkılar sunmaya çağırıyorum.

Haziran 2015

I. BÖLÜM

"POLİTİK EKONOMİ DERS KİTABI" CİLT II'NİN İNCELENMESİ TEMELİNDE SOSYALİST İNŞA SORUNLARI ÜZERİNE

1. Neden "Politik Ekonomi Ders Kitabı?"

Sosyalizmde 'geri dönüş' sorununun tartışılmasında "SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi" tarafından yayınlanan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın sosyalizmin politik ekonomisi ile ilgili olan ikinci cildinin incelenmesini çıkış noktası olarak alıyorum. Çünkü söz konusu kitap hem sosyalizmin inşasında ortaya çıkan sorunlarda teorik temelleri ortaya koyan, hem de öncelikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki pratik inşa adımları hakkında bilgi veren en önemli belgedir. Söz konusu kitap Dünya Komünist Hareketi'nin Sosyalist Sovyetler Birliği inşa deneyiminden öğrenmesi için de yazılmış olan bir "Ders Kitabı"dır. Bu kitap, hem Sovyetler Birliği'nde yüksek okullarda, hem de Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerin Komünist Partilerinin eğitimlerinde, parti okullarında "Politik Ekonomi Ders Kitabı" olarak, ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak amacıyla hazırlanmış bir kitaptır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın yayınlanması kararı SBKP(B) tarafından, Stalin'in hayatta olduğu ve SBKP(B)'ye önderlik ettiği

bir dönemde alınır. Kitaptan neler beklediğini, Stalin 1952 yılının 1 Şubat'ında yayınlanan "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" başlıklı yazısında ortaya koymuştur. Söz konusu yazının 9. maddesinde Stalin "Marksist Bir Politik Ekonomi Ders Kitabının Uluslararası Önemi" üzerinde durmuş ve böyle bir kitabın, sosyalizmi inşada Sovyetler Birliği deneyiminden yararlanmak için özel önemine dikkat çekmiştir. Söz konusu 9. bölüm, Türkçe olarak İnter Yayınları tarafından yayınlanan "Ders Kitabı"nın ikinci cildinde "Önsöz yerine" yayınlanmıştır. Kitabın orijinalinde yer almayan bu yazı şöyledir:

"*9- Marksist Bir Politik Ekonomi Ders Kitabının Uluslararası Önemi*

Yoldaşların Marksist bir politik ekonomi ders kitabının önemini tam olarak kavramadıklarını düşünüyorum. Ders kitabına yalnızca Sovyet gençliğinin gereksinimi yok. Özellikle bütün ülkelerin komünistleri ve komünistlere sempati duyan insanların gereksinimi var. Yabancı yoldaşlarımız, kendimizi kapitalist kölelikten nasıl kurtardığımızı, ülke ekonomisini sosyalizm ruhuyla nasıl dönüştürdüğümüzü, köylülüğün dostluğunu nasıl kazandığımızı, daha yakın bir zamana kadar yoksul ve zayıf olan ülkemizi nasıl zengin ve güçlü bir ülke haline getirdiğimizi, Kolhozların ne olduğunu, üretim araçlarının toplumsallaştırılmasına rağmen meta üretimini, parayı, ticareti vs. neden ortadan kaldırmadığımızı bilmek istiyorlar. Onlar, bütün bunları ve daha başka birçok şeyi yalnızca salt meraktan dolayı değil, bizden öğrenmek ve bizim deneyimlerimizden kendi ülkeleri için yararlanmak amacıyla bilmek istiyorlar. Bundan dolayı, iyi bir Marksist politik ekonomi ders kitabının yayınlanması yalnızca iç politik değil, aynı zamanda büyük dış politik bir öneme de sahiptir.

Dolayısıyla, yalnızca ülke içinde devrimci gençliğin el kitabı olarak değil, aynı zamanda yurt dışında da hizmet görebilecek bir ders kitabına gereksinim vardır. Bu, fazla kapsamlı olmamalıdır; çünkü geniş kapsamlı bir ders kitabı el kitabı olamaz ve bunun üstesinden gelinmesi, baş edilmesi zor olacaktır. Ama gerek ülkemizin ekonomisi, gerekse de kapitalizmin ve sömürge sisteminin ekonomisine ilişkin tüm temel şey-

leri içermelidir.

Bazı yoldaşlar, tartışmada ders kitabına bir dizi yeni bölümün alınmasını önerdiler: Tarihçiler tarih üzerine, politikacılar politika üzerine, felsefeciler felsefe üzerine, ekonomi bilimcileri ekonomi üzerine. Ama bu, ders kitabının korkunç boyutlarda şişmesine yol açacaktır. Buna elbette izin verilmemelidir. Ders kitabı, tarihsel yöntemi, politik ekonominin sorunlarını açıklamak için kullanıyor, ama bu, henüz bizim politik ekonomi ders kitabını bir ekonomik ilişkiler tarihine dönüştürmemiz gerektiği anlamına gelmemektedir.

500, en çok 600 sayfalık bir ders kitabına gereksinimimiz var, daha fazlasına değil. Bu, bir Marksist politik ekonomi el kitabı olacaktır: Bütün ülkelerin genç komünistleri için güzel bir armağan.

Ayrıca, böylesi bir ders kitabı, yurtdışının komünist partilerinin çoğunluğunun yetersiz Marksist gelişmesi göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin daha yaşlı komünist kadrolarına da yararlı olacaktır." ("Marksist bir Politik Ekonomi Ders Kitabının Uluslararası Önemi", Stalin, Eserler cilt 16, İnter Yayınları, Haziran 1994, İstanbul, s. 319-320)

Stalin'in burada yazdıklarından kitabın sosyalizmin inşa sorunlarını ele alan bölümünün öncelikle SOVYETLER BİRLİĞİ inşa deneyimine dayanacağı öne çıkmaktadır. Bu anlaşılır bir şeydir de. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist inşa deneyimi dünya tarihindeki en önemli, en uzun süreli deneyimdir. İkinci Dünya Savaşı ertesinde "Halk Demokrasisi Devletleri"nde başlanan yeni deneyimler henüz çok gençtir ve şartlar da Sovyetler Birliği'nin kurulduğu şartlarla karşılaştırıldığında çok değişiktir. Kitabın "Halk Demokrasisi Ülkelerinde Sosyalizmin İnşası"nı ele alan 40., 41. ve 42. bölümleri bunun bilincinde, henüz yeni başlayan, nereye gelişeceği süreç içinde görülecek olan yeni deneyimlerin değerlendirilmesi olduğu bilincinde ele alınmalıdır. Kuşkusuz burada Sovyetler Birliği deneyiminde genel olanlar nedir; bunlardan yeni deneyimlerde doğru öğrenilmiş midir sorusu özel önem kazanmaktadır.

Dünya Komünist Hareketi içinde bu "Ders Kitabı"nın etkisi büyük

olmuştur.

Kitap daha 1940'lı yılların başlarından itibaren Sovyetler Birliği KP(B) içinde ve SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi içinde yürütülen tartışmalar sonucu ortaya çıkmış ve SSCB'de ilk kez 1954'te yayınlandıktan sonra birkaç kez "düzeltilerek ve genişletilerek" yayınlanmış bir kitaptır. Bu kitabın, kitabın ilk baskısı öncesinde yürütülen tartışmalar ve kitabın ilk baskısının, sonraki "genişletilmiş ve düzeltilmiş" baskıları ile birlikte incelenmesi Sovyetler Birliği'nde revizyonizmin 1950'lerdeki konumu ve sonraki gelişmesi açısından da bilgi vericidir. Bu yüzden "Geri Dönüş" kitabının ilk bölümünü "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın incelenmesine ayırıyorum. Bunu yaparken izleyeceğim yöntem "Ders Kitabı"nın kendi bölümlemesine bağlı kalarak her bölümde öncelikle yanlış veya sorunlu görünen yanları öne çıkarmak, tartışmak olacak.

Fakat kitabın incelenmesine geçmeden önce, bir giriş olarak, bence onun içeriği kadar ilginç olan hazırlanma ve yayınlanma öyküsünü aktarmak istiyorum.

***

2. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın Hazırlanma ve Yayınlanma Öyküsü:

Politik Ekonomi konusunda SSCB'de 1954'de yayınlanan "Ders Kitabı"na gelene dek Sovyetler Birliği KP(B) içinde tartışılıp, parti belgesi haline getirilmiş, bütün okullarda okutulan ortak bir ders kitabı yoktur. "Sovyetler Birliği KP(B) Merkez Komitesi'nin bir komisyonu tarafından hazırlanan" ve "SBKP(B) Merkez Komitesi tarafından 1938'de onaylanan" "Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi- Kısa Ders" in (bkz. J.V. Stalin Eserler cilt 15, İnter Yayınları, İstanbul, Aralık 1990) yayınlanması ertesinde, benzer bir "Ders Kitabı"nın politik ekonomi konusunda da hazırlanıp, yayınlanması konusu gündeme gelir. Araya giren İkinci Dünya Savaşı bu projenin hayata geçirilmesini geciktirir.

Stalin'in "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Konusunda 1951-1952'de Yürüyen Tartışmalara Katılımı

Sovyetler Birliği KP(B) Merkez Komitesi Kasım 1951'de daha önce aldığı bir karar temelinde hazırlanan taslak üzerine genel bir tartışma açmış, Sovyetler Birliği KP(B) içinde ve çevresinde yürütülen tartışmada Stalin, 1 Şubat 1952 tarihli "1951 Kasım tartışmalarıyla bağıntılı olan ekonomik sorunlara ilişkin Notlar" başlığını taşıyan bir yazıyla doğrudan tavır takınmıştır.

Stalin'in bu yazıda savunduğu pozisyonlar özetle şöyledir:

"1-Sosyalizmde Ekonomik Yasaların Karakteri Sorunu"

Bu konuda Stalin *"bazı yoldaşların ... bilimin yasalarının özellikle de sosyalizmde politik ekonominin yasalarının nesnel karakterini"* yadsıdıklarını söyler. Onların *"Sovyet devletinin, onun yöneticilerinin, politik ekonominin mevcut yasalarını ortadan kaldırabileceğini, yeni yasalar 'koyabileceğini', yeni yasalar 'yaratabileceğini'"* düşündükleri tespitini yapar ve buna şöyle karşı çıkar:

"Marksizm, bilimin yasalarını -doğa bilimleri yasaları mı yoksa politik ekonominin yasaları mı olduğu hiç fark etmez- insan iradesinden

bağımsız, nesnel olarak gerçekleşen, nesnel süreçlerin yansıması olarak kavrar. İnsanlar bu yasaları keşfedebilir, onları tanıyabilir, araştırabilir, hareketlerinde onları dikkate alabilir, toplum yararına onları kullanabilirler, ama bu yasaları değiştiremezler veya ortadan kaldıramazlar. Bilimin yeni yasalarını koymaları veya yaratmaları ise hiç mümkün değildir. Bu örneğin, doğa yasalarının etkilerinin, doğa güçlerinin etkilerinin hiç önüne geçilemez olduğu, doğa güçlerinin yıkıcı etkilerinin her zaman ve her yerde, insanların etkide bulunamayacakları elemanter-amansız bir güçle ortaya çıktıkları anlamına mı geliyor. Hayır, bu anlama gelmiyor. Gelişme yasalarını biliyor olsalar da, insan gücünün gerçekten etkide bulunamadığı astronomik, jeolojik ve diğer bazı benzer süreçler bir yana bırakıldığında, bir çok başka durumda insanın gücü buna yeter ve doğa süreçlerine etkide bulunma olanağına tümüyle sahiptir. İnsanlar doğanın yasalarını kavradıklarında, onları gözönüne aldıklarında ve onlara dayandıklarında, beceriyle kullandıklarında, bütün bu örneklerde onların etkinlik alanını daraltacak, yıkıcı doğa güçlerine başka bir yön verecek, yıkıcı doğa güçlerini toplumun hizmetine sokacak durumdadırlar." (Stalin: "1951 Kasım Tartışmalarıyla Bağıntılı Olan Ekonomik Sorunlara İlişkin Notlar", Stalin Eserler, cilt 16, İnter Yay. İst. s. 282)

"2-Sosyalizmde Meta Üretimi Sorunu:"

Stalin bu sorunda

a) Tüm üretim araçlarının değil, ancak bir bölümünün toplumsallaştırılmış olduğu şartlarda meta üretiminin de kaçınılmaz olarak varlığını sürdüreceğini söyler.

b) Meta üretiminin her zaman ve her koşul altında kapitalizme yol açmak zorunda olmadığını, meta üretimi ile kapitalizmin eşitlenmesinin yanlış olduğunu ortaya koyar.

c) Sovyetler Birliği'nde sosyalist üretimin iki temel biçiminin olduğunu belirtir: Devlete ve tüm halka ait olan ve tüm halka ait olarak

tanımlanamayacak kolektif çiftlik üretimi.

"Devlet işletmelerinde üretim araçları ve üretimin ürünleri genel halk mülkiyetidir. Buna karşılık kolektif çiftlik işletmelerinde, üretim araçları (toprak, makineler) yine devlete ait olmasına rağmen, kolektif çiftliklerde gerek kendilerine ait emek, gerekse de kendilerine ait tohumluk tahıl sözkonusu olduğundan, onlara süresiz kullanım için devredilmiş toprak üzerinde, ne satma, ne satın alma, ne kiralama, ne de hacze verme yetkileri olmamasına rağmen, fiilen kendi mülkiyetleriymiş gibi tasarruf sahibi olduklarından, üretim ürünleri tek tek kolektif çiftliklerin mülkiyetindedir." (Stalin: "1951 Kasım Tartışmalarıyla Bağıntılı Olan Ekonomik Sorunlara İlişkin Notlar", age, s. 293)

Hal böyle olduğu, kolektifler de kendi ürünlerini malların satma ve satın alma yoluyla değiş tokuşu dışında bir yolla değiştirmeye hazır olmadıkları için, meta üretimi ve meta dolaşımı kaçınılmaz olmaktadır.

"3- Sosyalizmde Değer Yasası Sorunu:"

Stalin bu konuda, *"sosyalist düzenimizde değer yasası var mıdır ve etkin midir?"* sorusuna *"Evet, vardır ve etkindir. Metanın ve meta üretiminin olduğu yerde, değer yasası olmak zorundadır."* cevabını veriyor ve sonra 1952'de sosyalist Sovyetler Birliği somutunda onun etkinlik alanının sınırlarını şöyle çiziyor:

"Bizde değer yasasının etkinlik alanı öncelikle meta dolaşımını, satın alma ve satma dolayısıyla meta değiş-tokuşunu, temel olarak kişisel gereksinim mallarını kapsar. Burada, bu alanda değer yasası, tabii belli sınırlar içinde, bir düzenleyici rolünü üstlenir.

Ama değer yasasının etkileri yalnızca meta dolaşımı alanıyla sınırlı değildir. Üretimi de kapsar. Ne var ki, değer yasasının sosyalist üretimimizde düzenleyici rolü yoktur, ama yine de üretime etkide bulunur ve üretimin yönetiminde bu gözden uzak tutulmamalıdır. Şöyle ki: Üretim sürecinde işgücü sarfının karşılanması için gerekli olan tüketim malları, bizde değer yasasının etkisine tabi olan metalar olarak üretilmekte ve satılmaktadır. İşte tam da burada değer yasasının üretim üzerindeki

etkisi kendisini göstermektedir." (Stalin, age, s. 296)

Stalin, değer yasasının meta üretiminin ortadan kalkmasıyla sönüp gidecek bir yasa olduğunu da şöyle belirtir:

"Değer, aynı değer yasası gibi, meta üretiminin varlığıyla bağıntılı bir tarihsel kategoridir. Meta üretiminin ortadan kalkmasıyla, biçimleriyle birlikte değer ve değer yasası da ortadan kalkar." (age, s. 299)

"4- Kent ile Kır Arasında, Kafa Emeğiyle Kol Emeği Arasında Zıtlığın Ortadan Kaldırılması ve Bunlar Arasındaki Farkların Ortadan Kaldırılması Sorunu:"

Stalin bu konuda önce zıtlığın ortadan kaldırılmasıyla, farkların ortadan kaldırılmasını birbirinden ayırır.

Kent ile kır arasındaki zıtlık için şu tespitleri yapar:

"Bu zıtlığın ekonomik temelini, köyün kent tarafından sömürülmesi, kapitalizmde (sanayinin, ticaretin, kredi sisteminin tüm gelişim seyriyle) köylülüğün mülksüzleştirilmesi ve kırsal nüfusun çoğunluğunun yıkıma uğratılması oluşturur. Bu yüzden, kent ile kır arasındaki zıtlık kapitalizmde çıkar zıtlığı olarak değerlendirilmelidir. Köyün kente ve genel olarak 'kentlilere' düşmanca tutumu bu zeminde ortaya çıktı.

Kuşkusuz kapitalizmin ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasıyla, ülkemizde sosyalist düzenin sağlamlaştırılmasıyla, kent ile kır arasındaki, sanayiyle tarım arasındaki çıkar zıtlığı da ortadan kalkmak zorundaydı. Böyle de oldu." (Stalin, age, s. 301-302)

Stalin bu konuda geçerken kent ile kır arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılmasının *"büyük kentlerin batmasına"* yol açmayacağını, tersine bu zıtlığın aşılması ile *"... kültürün en büyük gelişme merkezleri olarak, yalnızca büyük sanayinin değil, aynı zamanda tarımsal ürünlerin işlenmesinin ve gıda maddeleri sanayinin tüm dallarının muazzam gelişiminin merkezleri olarak daha büyük kentler"* in ortaya çıkacağını tespit eder. (age. s. 302)

Kafa emeği ile kol emeği arasındaki zıtlık bağlamında da şu tespit-

leri yapar:

"Kafa ve kol emeği arasındaki zıtlığın ekonomik temeli, kol emeğinin kafa emeğinin temsilcileri tarafından sömürülmesidir. Kapitalizm sırasında işletmelerde, bedensel olarak çalışanlarla, yönetici personel arasında var olan uçurumu herkes bilir. ... Kapitalizmin ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasıyla, kol ve kafa emeği arasındaki çıkar zıtlığının ortadan kalkmak zorunda olduğu açıktır. Ve bu zıtlık, bugünkü sosyalist düzenimizde gerçekten yok olmuştur." (age, s. 302)

Farklılıkların ortadan kalkması sorununun sosyalist inşa pratiği ile ortaya çıkan yeni bir sorun olduğunu tespit eden Stalin bu bağlamda sosyalizmin inşası süreci içinde kent (sanayi) ile kır (tarım) arasındaki başlıca farkın ortadan kalkacağını, ama farklılığın hep olacağını; aynı şekilde kafa emeği ile kol emeği arasındaki başlıca farkın ortadan kalkacağını, fakat farkın hep olacağını ortaya koyar. (bkz. Stalin, age, s. 303-305)

"5- Birleşik Dünya Pazarının Çöküşü ve Kapitalist Dünya Sisteminin Krizinin Derinleşmesi:"

Stalin bu bölümde şu tespiti yapar:

"İkinci Dünya Savaşı'nın ve onun ekonomik etkilerinin en önemli ekonomik sonucu olarak, birleşik, her şeyi kapsayan dünya pazarının çöküşü değerlendirilmelidir. Bu durum, kapitalist dünya sisteminin genel krizinin daha da derinleşmesine yol açtı." (Stalin, age, s. 305)

İkinci Dünya Savaşı öncesinde kendisinin savunmuş olduğu "kapitalizmin genel krizi döneminde pazarların görecel istikrarı" tezinin ve Lenin'in 1916 ilkbaharında ortaya koyduğu "kapitalizmin çürümüşlüğüne rağmen" genelde eskiyle karşılaştırılmayacak kadar hızlı büyüdüğü" tezinin, *"İkinci Dünya Savaşı'yla bağıntılı olarak ortaya çıkmış yeni koşullarda"* geçerliliğini yitirdiklerini saptar. (bkz. Stalin, age, s. 307)

Bunlar doğrudan doğruya o günün somut koşullarıyla bağıntı içinde yapılan tespitlerdir.

"6- Kapitalist Ülkeler Arasında Savaşların Kaçınılmazlığı Sorunu"

Stalin bu bölümde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni uluslararası koşulların gelişmesi sonucunda, kapitalist ülkeler arasında savaşların artık kaçınılmaz olmadığı tezine karşı polemik yürütür. *"Savaşların kaçınılmazlığını ortadan kaldırmak için, emperyalizm yok edilmek zorundadır."* der. (age, s. 312)

O dönemde var olan Barış Hareketi hakkında şu değerlendirmeyi yapar:

"Barışın korunması hareketi olarak mevcut barış hareketinin, ***belirli bir savaşın önlenmesi doğrultusunda başarı elde ettiği durumda savaşın geçici olarak ertelenmesine,*** *mevcut barışın geçici olarak korunmasına, savaş heveslisi bir hükümetin istifasına ve onun yerini, geçici olarak barışı korumaya hazır başka bir hükümetin almasına yol açması en büyük olasılıktır. Bu tabii ki iyidir. Hatta çok iyidir. Ama kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmazlığını genel olarak ortadan kaldırmak için yine de yeterli değildir."* (Stalin, age, s. 311)

"7- Modern Kapitalizmin ve Sosyalizmin Ekonomik Temel Yasaları Sorunu:"

Stalin bu bölümde "Politik Ekonomi Ders Kitabı" taslağı üzerine yürütülen tartışmalarda getirilen bir dizi yasa formülasyonu önerisi hakkında eleştiri getirir ve kendi önerisini sunar:

*"****Modern kapitalizmin ekonomik yasasının*** *(abç) en önemli çizgileri ve gerekleri şöyle formüle edilebilir: Kapitalist azami kârın, kendi ülkesinin nüfusunun çoğunluğunun sömürülmesi, yıkıma uğratılması ve yoksullaştırılması yoluyla, başka ülkelerin, özellikle de geri kalmış ülkelerin halklarının köleleştirilmesi ve sistemli bir şekilde yağmalanması yoluyla ve son olarak da azami kârın garantilenmesine hizmet eden savaşlar ve ekonominin askerileştirilmesi yoluyla azami kârın güvence altına alınması."* (age, s. 313)

*"****Sosyalizmin ekonomik temel yasasının*** *(abç) esas çizgileri ve gerekleri şöyle formüle edilebilir: Tüm toplumun sürekli artan maddi ve*

kültürel gereksiniminin azami ölçüde karşılanmasının kesintisiz büyüme ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli mükemmelleştirilmesi sayesinde güvence altına alınması." (age, s. 315)

"8- Başka Sorunlar:"

Stalin bu başlık altında 8 değişik konuda görüşlerini koyar. Bu bölümde

- Kolhozlardaki 'kolektif çiftliklerde' -yani kolektif üyesi çiftçilere kişisel kullanımı için verili toprak parçası, ev, envanter, inek, küçükbaş hayvan ve kümes hayvanları vb.'ni içeren çiftlikler- kişisel mülkiyet sorununda, çok net olarak bu çiftliklerde var olanların kişisel mülkiyet olduğunu tespit eder.
- Tekellerin devlet cihazıyla iç içe geçmesi sorununda, bunun aslında "devlet cihazının tekellere tabi olması" şeklinde ifade edilmesi gerektiğini ortaya koyar.
- Taslak'ta yer alan "Sosyalizmin Marksist Öğretisi. Sosyalizmin Politik Ekonomisinin V. İ. Lenin ve J. V. Stalin Tarafından Yaratılması" başlıklı bölümün, aslında bir tekrar olduğunu söyler, Ders Kitabı'ndan çıkarılmasını önerir.

"9- Marksist Bir Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın Uluslararası Önemi:"

Bu bölümü daha önce olduğu gibi alıntıladık. (bkz. s. 22-23)

"10- Politik Ekonomi Ders Kitabı Taslağı'nın Düzeltilmesinin Yolları:"

Bu bölümde Stalin, taslakta hatalar ve boşluklar olduğunu belirtir. Taslaktaki hata ve boşlukların giderilmesinin nasıl olacağı konusunda önerilerini getirir.

1 Şubat 1952'de, bir yıl içinde düzeltilecek yeni bir taslağın Merkez Komitesi'ne sunulması kararını da duyurur.

1952 yılında yürüyen tartışmalara, Stalin ayrıca "Yoldaş Aleksander

İlyiç Notkin'e Yanıt" (21 Nisan 1952); "L. D. Yareşenko Yoldaşın Hataları Üzerine" (22 Mayıs 1952), "A. V. Sanina ve V. G. Venşer Yoldaşlara Yanıt" (28 Eylül 1952) başlıklı yazılarıyla da müdahalede bulunmuş, bu tartışmada ortaya çıkan kimi açık revizyonist görüşlere karşı tavrını ortaya koymuştur.

Bu yazıların tümü daha sonra "Sovyetler Birliği'nde Sosyalist Ekonomi'nin Sorunları" başlıklı bir derleme içinde de toplanmıştır. (Bu yazılar için bkz. Stalin Eserler cilt 16, İnter Yayınları, İstanbul 1994 , s. 283-365)

Bu üç yazıda da Stalin'in yaptığı çok önemli tespitler, yanlış görüşlere karşı Marksist-Leninist görüşlerin savunusu vardır.

"A.İ.Notkin'e yanıt"ta şu konular öne çıkmaktadır:

- Üretici güçlerin karakteri ile üretim ilişkilerinin tam uyumu yasası bağlamında, Stalin, böyle bir uyuma ancak komünizmde ulaşılabileceği tezinin yanlışlığını ortaya koyuyor. Ayrıca "tam uyum" sözcüklerinin de mutlak anlamda kavranmaması gerektiğini açıklıyor.

"O halde 'tam uyum' sözcükleri nasıl kavranmalıdır? Sosyalizmde normal olarak üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında çatışma çıkmadığı, toplumun geri kalmış üretim ilişkilerini üretici güçlerin karakteriyle zamanında uyumlu hale getirme olanağına sahip olduğu biçiminde kavranmalıdır." (Stalin: "1951 Kasım Tartışmalarıyla Bağıntılı Olan Ekonomik Sorunlara İlişkin Notlar", Stalin Eserler cilt 16, s. 324-325) diyor.

- Notkin'in Sovyetler Birliği'nde üretim araçlarını öncelikle ulusallaştırılmış işletmelerde imal edilen üretim aletlerini meta olarak değerlendirmesine karşı çıkıyor.

Notkin'in "Değer yasasının, devlete tedarik fiyatına teslim edilen tarımda üretilmiş 'üretim araçları' nın fiyatları üzerinde düzenleyici etkide bulunduğu iddia"sını geri çeviriyor. (age, s. 327)

- Stalin, kapitalist dünya sisteminin genel krizinin *"Birinci Dünya Savaşı zamanında, özellikle Sovyetler Birliği'nin kapitalist sistemden ayrılmasının sonucunda başladı"*ğı tespitini yapıyor. (Stalin, age, s. 329)

"Bu, genel bunalımın ilk aşamasıydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, özellikle Avrupa'da ve Asya'da halk demokrasisi ülkelerinin kapitalist

sistemden ayrılmasından sonra, genel kriz ikinci aşamasına girdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında birinci kriz ve İkinci Dünya Savaşı sırasında ikinci kriz, tekil, birbirinden soyutlanmış bağımsız krizler olarak değil, tersine kapitalist dünya sisteminin genel krizinin gelişme aşamaları olarak değerlendirilmelidir." diyor. (age, s. 329-330)

"L. D. Yaroşenko Yoldaşın Hataları Üzerine" başlıklı yazıda şu konular öne çıkıyor:

- Stalin Yaroşenko'nun, sosyalizmden komünizme geçiş için "üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonunun yürürlüğe sokulmasının yeterli olacağı" tezine ve yaklaşımına karşı çıkıyor. Yaroşenko'nun *"Komünizm-toplumsal üretimde üretici güçlerin en yüksek bilimsel organizasyonudur."* tanımlamasına karşı çıkıyor. Onun temel hatası konusunda şu tespiti yapıyor:

"Yoldaş Yaroşenko'nun temel hatası, toplumun gelişiminde üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin rolü sorununda Marksizm'den uzaklaşmasından, üretim ilişkilerinin rolünü ise ölçüsüz küçümsemesinden ve meseleyi sosyalizmde üretim ilişkilerini, üretici güçlerin bir parçası olarak açıklamayla sonuçlandırmasından ibarettir." (age, s. 332)

Stalin bu yazısında, sosyalizmden komünizme geçişin kolay bir süreç olmadığını, bunun için en azından üç temel ön koşul olduğunu şöyle ortaya koyuyor:

"Yoldaş Yaroşenko, ürün bolluğu elde etmek ve komünizme, 'Herkes yaptığı işe göre' formülünden 'Herkese gereksinimine göre' formülüne geçebilmek için, yalnızca üretici güçlerin rasyonel bir organizasyonuna gerek duyulduğu görüşündedir. Bu, sosyalizmin ekonomik gelişim yasalarının hiç anlaşılmadığını gösteren büyük bir yanılgıdır. Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmden komünizme geçiş koşullarını çok fazla basit, çocukça bir basitlik içinde ortaya koyuyor. Yoldaş Yaroşenko, kolektif çiftlik grup mülkiyeti, meta dolaşımını vs. gibi ekonomik olgular yürürlükte kaldıkça ne toplumun tüm gereksinimini karşılayabilecek ürün fazlalığının, ne de 'Herkese gereksinimine göre' formülüne geçişin sağlanamayacağını kavramıyor. Yoldaş Yaroşenko, 'Herkese gereksinimine göre' formülüne geçmeden önce, toplumun, ekonomik ve kültürel ye-

niden eğitimin bir dizi aşamalarından geçilmek zorunda olunduğunu kavramıyor; bu aşamalar sırasında iş, toplumun gözünde, yalnızca geçimi sağlayan bir araçtan, ilk yaşam gereksinimi ve toplumsal mülkiyet, toplumun sarsılmaz ve dokunulmaz temeli haline gelmek zorundadır.

Komünizme geçişi ilan etmek değil, ama komünizme gerçekten geçişi hazırlamak için, en azından üç temel önkoşul yerine getirilmelidir.

Birincisi, üretici güçlerin bir mistik 'rasyonel organizasyonu'nu değil, üretim araçları üretiminin öncelikli artışında tüm toplumsal üretimin kesintisiz büyümesini sürekli garantilemek gereklidir. Üretim araçlarının üretiminin öncelikli artırılması, yalnızca, onun aracılığıyla gerek üretim araçları üreten işletmeler, gerekse de ekonominin tüm diğer dallarının donatılması gerektiği için değil, onsuz genişletilmiş bir yeniden üretim bir bütün olarak olanaksız olduğu için gereklidir.

İkincisi, kolektif çiftlik mülkiyetini, kolektif çiftliklerin ve dolayısıyla tüm toplumun yararına, yavaş geçişlerle genel halk mülkiyeti düzeyine yavaş yavaş yükseltmek ve meta dolaşımının yerine aynı şekilde yavaş geçişler aracılığıyla, bir ürün değiş-tokuşu sistemi koymak gereklidir ki, merkezi iktidar veya herhangi başka bir toplumsal-ekonomik merkez, toplumsal üretimin toplam ürününü toplum yararına kapsayabilsin.

Yoldaş Yaroşenko, sosyalizmde üretim ilişkileriyle toplumun üretici güçleri arasında hiçbir çelişki olmadığını iddia ederken yanılıyor. Tabii mevcut üretim ilişkilerimiz, üretici güçlerin gelişimiyle tam bir uyum içinde bulundukları ve bunları dev adımlarla ilerlettikleri bir dönem geçiriyor. Ama bununla yetinmek ve üretici güçlerimizle üretim ilişkilerimiz arasında hiçbir çelişkinin olmadığını varsaymak yanlış olurdu. Üretim ilişkilerinin gelişimi üretici güçlerin gelişiminden geri kaldığı ve geri kalacağı için, çelişkiler kuşkusuz vardır ve kuşkusuz olacaktır. Yönetici organların doğru bir politika izlediklerinde, bu çelişkiler bir çatışmaya dönüşemez ve burada üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında çatışma olamaz. Eğer Yoldaş Yaroşenko'nun tavsiye ettiği gibi yanlış bir politika uygularsak durum farklılaşır. O durumda bir çatışma kaçınılmaz olur, ve üretim ilişkilerimiz, üretici güçlerin gelişiminin devamı için ciddi bir ayakbağı haline gelebilir.

Bu yüzden yönetici organların görevi, büyüyüp gelen çelişkileri zamanında farketmek ve üretim ilişkilerini üretici güçlerin gelişimine uyumlu hale getirerek, üstesinden gelmek için zamanında önlemler almaktır. Bu öncelikle, kolektif çiftlik grup mülkiyeti ve meta dolaşımı gibi ekonomik fenomenler için geçerlidir. Tabii bu fenomenler şu anda tarafımızdan sosyalist ekonominin gelişimi için başarıyla kullanılıyor ve bunlar toplumumuza tartışmasız yarar sağlıyor. Kuşkusuz bunlar yakın gelecekte de yarar sağlayacak. Ama bu fenomenlerin aynı zamanda, tüm ekonominin, özellikle tarımın, bütünüyle devlet plânlaması kapsamına alınmasına karşı engeller yarattıklarından, üretici güçlerimizin muazzam gelişimini artık kösteklemeye başladıklarını görmek istememek affedilmez bir körlük olurdu. Bu fenomenlerin ülkemiz üretici güçlerinin gelişiminin devamını ne kadar uzun sürerlerse o kadar fazla köstekleyeceklerine hiç kuşku yoktur. Dolayısıyla görev, bu çelişkileri, kolektif çiftlik mülkiyetini yavaş yavaş genel halk mülkiyetine dönüştürerek ve-aynı şekilde yavaş yavaş-meta dolaşımı yerine ürün değiş-tokuşunu geçirerek, ortadan kaldırmaktan ibarettir.

Üçüncüsü, toplumun tüm üyelerinin, toplumsal gelişmeye aktif katılabilmeleri için yeterli eğitim olanağı elde edebilmeleri amacıyla, dönemin mevcut işbölümü sonucunda yaşamları boyunca herhangi bir mesleğe bağlanıp kalmamaları, mesleklerini özgürce seçebilme olanağını elde edebilmeleri amacıyla, toplumun tüm üyelerine, bedensel ve düşünsel yeteneklerinin çok yönlü gelişimini garantileyen, toplumun kültürel gelişimine ulaşmak zorunludur.

Bunun için ne gereklidir?

Toplum üyelerinin böylesine önemli kültürel gelişiminin, emeğin mevcut konumunda ciddi değişiklikler yapmaksızın ulaşılabileceğine inanmak istemek yanlış olurdu. Bunun için öncelikle, işgününü en azından altı ve daha sonra beş saate kadar kısaltmak gereklidir. Bu, toplum üyelerinin, çok yönlü bir eğitim elde etmeleri için yeterli boş zamana sahip olmalarını sağlamak için gereklidir. Bunun için ayrıca, toplum üyelerinin mesleklerini özgürce seçebilmeleri ve yaşamları boyunca herhangi bir mesleğe bağlanıp kalmamaları için zorunlu genel politeknik dersi

yürürlüğe sokmak gereklidir. Bunun için devamla, konut koşullarını temelden düzeltmek ve işçilerle görevlilerin gerçek ücretlerini, gerek ücretin doğrudan yükseltilmesi gerekse özellikle kitle gereksinim maddelerinin fiyatlarında sistematik bir indirimle, daha fazla değilse bile, en az iki kat artırmak gereklidir.

Komünizme geçişin hazırlığı için temel koşullar bunlardır.

*Ancak **bütün** bu önkoşulların bütünlük içinde yerine getirilmesinden sonra, toplum üyelerinin gözünde çalışmanın bir yük olmaktan çıkıp 'ilk yaşam gereksinimi' (Marx) haline gelmesi, 'çalışmanın... bir yük olmaktan çıkıp bir zevk haline gelmesi' (Engels), toplumsal mülkiyetin toplumun tüm üyeleri tarafından, toplum varlığının sarsılmaz ve dokunulmaz temeli olarak görülmesi umulabilir.*

*Ancak **bütün** bu önkoşulların bütünlük içinde yerine getirilmesinden sonra, 'Herkesten yeteneğine göre, herkese yaptığı işe göre' sosyalist formülünden, 'Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre' komünist formülüne geçilebilecektir.*

Bu, bir ekonomiden, sosyalizmin ekonomisinden, başka, daha yüksek bir ekonomiye, komünizmin ekonomisine köklü bir geçiştir.

Görüldüğü gibi, sosyalizmden komünizme geçiş, Yoldaş Yaroşenko'nun sandığı gibi o kadar kolay değildir." (age, s. 338-341)

Stalin, bu yazısının "Yoldaş Yaroşenko'nun Başka Hataları" alt başlıklı bölümünde de onun bir dizi hatasını eleştirirken, olumlu olarak çok önemli bazı tespitler yapıyor:

"Sosyalist üretimin hedefi kâr değil, tersine gereksinimleriyle birlikte insandır, yani insanın maddi ve kültürel gereksinimlerinin karşılanmasıdır." (age, s. 348)

"Marx'ın yeniden üretim teorisinin toplumsal üretimin üretim araçlarının üretimi ve tüketim mallarının üretimi olarak ayrılması tezi; genişletilmiş yeniden üretimde üretim araçlarının üretiminin öncelikli büyümesi tezi; Bölüm I ve Bölüm II arasındaki ilişki üzerine tez; tek birikim kaynağı olarak artı ürün tezi; toplumsal fonların oluşturulması ve saptanması tezi; genişletilmiş yeniden üretimin tek kaynağı olarak

birikim tezi temel tezleri - Marx'ın yeniden üretim teorisinin bütün bu temel tezleri, yalnızca kapitalist sistem için geçerli olmayan, bunları uygulamaksızın hiçbir sosyalist toplumun ekonominin plânlamasıyla baş edemeyeceği tezlerdir." (age, s. 351)

"A. V. Sanina ve V. G. Venşer'e Yanıt"ta Stalin önce sosyalizmde ekonomik yaşamın objektif yasalarının varlığını ret eden tavrı eleştiriyor. Sonra kolektif çiftlik mülkiyetinin, genel halk mülkiyeti düzeyine yükseltilmesi için önlemler sorununda tavır takınıyor. Bu bağlamda Sanina ve Venşer'in Makine Traktör İstasyonları'ndaki üretim aletlerinin şimdi zenginleşmiş olan kolektif çiftliklere satılması önerisine şiddetle karşı çıkıyor. Böyle bir şeyin sonuçları konusunda şöyle diyor:

"Bundan birincisi, kolektif çiftliklerin temel üretim aletlerinin sahibi olacakları sonucu çıkar, yani ülkemizde hiç bir işletmenin elinde olmayan özel bir konum elde edeceklerdir, çünkü bilindiği gibi ulusallaştırılmış işletmelerimiz bile üretim aletlerinin sahibi değillerdir. Kolektif çiftliklerin bu özel konumu neyle, ilerlemenin ve daha da gelişmenin hangi gerekçeleriyle temellendirilebilir? Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetinin, genel halk mülkiyeti düzeyine yükseltilmesine katkıda bulunacağı, toplumumuzun sosyalizmden komünizme geçişini hızlandıracağı söylenebilir mi? Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetiyle genel halk mülkiyeti arasındaki farkı yalnızca büyüteceği ve komünizme yaklaşmaya değil, tersine ondan uzaklaşmaya yol açacağını söylemek daha doğru olmaz mı?

İkincisi buradan meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi sonucu doğar, çünkü korkunç miktarlarda tarımsal üretim aleti, meta dolaşım alanına girecektir. Sanina ve Venşer yoldaşlar ne düşünüyor: Meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi, komünizme doğru gelişimimizi teşvik edebilir mi? Bunun komünizme doğru gelişmemizi yalnızca engelleyebileceğini söylemek daha doğru olmaz mı?" (age, s. 361-362)

Önceki kimi Tartışmalar

1951 Kasım'ında Sovyetler Birliği KP(B) Merkez Komitesi tarafından örgütlenen ve Stalin'in yazılı olarak da katıldığı ekonomi tartışmasının öncesi de vardır.

İnternet ortamında Türkçe olarak da yayınlanmış olan "Sovyet Ekonomistleriyle Beş Görüşme 1942-1952" başlıklı bir belgede, Stalin'in Sovyet Ekonomistleri ile yaptığı beş görüşmenin tutanağı yer almaktadır. (Söz konusu yazı "Revolutionary Democracy" adlı derginin Vol. IV, No: 2 sayısından "5 conversation with soviet economists" başlığı altında yayınlanmış. Rusça'dan çevrildiği bilgisi veriliyor. Ve çevirenin adı var, Rusça'da nerde yayınlanmış olduğu konusunda bilgi yok. "Revolucionary Democracy" Nisan 1995'den başlayarak Hindistan'da Enver Hocacı bir grup tarafından yayınlanan 6 aylık bir dergi. İnternet adresi: www.revolutionarydemocracy.org)

29 Ocak 1941 tarihli birinci görüşmede önce "Politik Ekonominin Amacı" üzerine bir tartışma yürüyor. Bu tartışmada Stalin, Politik Ekonomi tanımlanırken onun insanlar arasındaki ekonomik ilişkileri konu aldığına dikkat edilmesini istiyor, şöyle diyor:

"Politik Ekonomi, tarihsel olarak gelişen toplumsal üretim tarzlarının bilimidir diye yazarsak, ekonomi ve insanlar arasındaki ilişkiden söz ettiğimiz hemen anlaşılmayacaktır. Bu nedenle, politik ekonominin toplumsal üretim ilişkilerinin, yani insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişiminin bilimi olduğunu ifade etmek daha iyi olacaktır. Bu tanımlama, hem kişisel hem de üretim amaçlı gerekli tüketim araçlarının üretim ve dağılımını düzenleyen yasaları açıklar." ("5 conversation with soviet economists", "Revolutionary Democracy", Vol. IV, No: 2, www.revolutionarydemocracy.org)

Sonra "Değer Yasası Üzerine" başlıklı bölümde, sosyalizmde değer yasasının etkimesi ve bunun sınırları üzerine tartışılıyor. Taslakta yer alan "sosyalizmde değer yasasının aşılmış olduğu" tespitine Stalin eleştiri getiriyor. Gerçek durum ne ise onun yazılması yönünde yön gösteriyor. Genel yaklaşımı *"Bugün için aşılmış değildir... onu bilinçli*

bir şekilde kullanmak istiyoruz" şeklindedir. Stalin bu kullanmanın da "*ihtiyaca göre dağıtıma başladığımızda*" biteceği görüşündedir. Burada Stalin ayrıca ülkenin 1941'deki ekonomik durumu konusunda çok açık olarak şu tespitleri yapıyor: "*Bütün metalar için fiyatları dikte etmekten uzağız. Bu nedenle çok daha fazla üretmek zorundayız, bugünkünden çok daha fazla... Ayrıca kolektif çiftlik piyasasında yapılan satışlardan sağlanan gelirler kolektif çiftlik köylüsüne gidiyor. Elbette bizde bu gelirle üretim araçları satın alınamaz ve bu gelir kişisel tüketimi arttırma yönünde kullanılır.*" (agy)

Bu tartışma bölümünün sonunda Stalin çok ilginç bir eleştiri getiriyor. Şöyle diyor:

"*Metinde kaba propaganda (poster propaganda) kendisini gösteriyor. Böyle olmaz. Bir ekonomist olguları incelemeli, birdenbire burada 'Troçkist-Buharinist hainler' karşımıza çıkıyor. Mahkemelerin kararlaştırmış olduğu şu veya bu sonucu burada belirtmenin anlamı ne? Bunun ekonomiyle ilgisi nedir? Propaganda buradan atılmalıdır. Politik Ekonomi ciddi bir şeydir.*" (agy)

Stalin'in bu tavrına tartışmacılardan biri metnin uzun zaman önce mahkemeler sırasında kaleme alınmış olduğu açıklaması ile itiraz ediyor. Stalin'in cevabı şöyledir:

"*Ne zaman yazılmış olduğu önemli değil. Şimdi yeni bir metin sunuluyor ve bu, bu metin içinde de var. Ve bunun burada yeri yok. Bilimde biz akıla sesleniriz. Ama burada biz duygulara ve ona benzer şeylere sesleniyoruz. Bu yaptığımız işe zarar veriyor.*" (agy)

Daha sonra "plânlama üzerine" tartışılıyor.

Bu tartışmada da Stalin yine plânlamayı idealize edici "*bir tür kusursuz plânlı ekonomi resmi çizen*" tavrı eleştiriyor, neyse onun konması yönünde yol gösteriyor.

Ağır sanayi bağlamında, ağır sanayi ile başlamanın, ona ağırlık vermenin öneminin altını çiziyor.

Gerçekçi olmanın önemini vurguluyor "*Kendi sistemimizi övüp göklere çıkarmaya ve ona olmayan başarıları yüklemeye gerek yoktur.*" diyor.

Daha sonra kapitalist ekonominin kavramları ile Sovyetler Birliği'ni açıklamaya çalışmanın ne kadar doğru olduğu, durumu daha doğru anlatan yeni kavramlarla konuşmanın daha doğru olup olmayacağı tartışılıyor.

Stalin, *"artı ürün kavramının sosyalist bir toplumda utanç verici bir kavram"* olduğu savunusuna karşı, bu kavramın işçinin eğitimi açısından kullanılması gerektiği görüşünde.

Ücretler ve işgünü üzerine yürüyen tartışmada Stalin,

"Ücretler, işgünü ve işçilerin, kolektif çiftçilerin ve aydınların gelirleri konusunda birkaç söz. Metinde, insanların sadece Marksistler iktidarda olduğu için ve plânlı bir ekonomi söz konusu olduğu için değil, aynı zamanda kendi çıkarlarına olduğu için işe gittiği ve bizim bu çıkarları yakaladığımız konusu dikkate alınmamış. İşçiler ne idealisttir ne de ideal insanlardır. Bazı insanlar, eşitleme temelinde ekonominin işletilebileceğini düşünüyor. Bu tür teoriler ileri sürüldü: Kolektif ücretler, üretim komünleri, vb. Bunlarla üretimi ilerletemezsiniz. İşçi, plânın gereklerini yerine getirir ve aşar, çünkü işçiler için parça-başı sistemi, denetlemeciler için prim sistemimiz ve daha iyi çalışan çiftçiler için de prim ödemelerimiz var." (agy) diyerek, "maddi teşvikin" "kişisel çıkar"ın kullanılmasının ekonominin ilerletilmesi için kaçınılmaz olduğunu vurguluyor.

Bu bağlamda var olan kafa karışıklığı konusunda bunun "Engels tarafından yaratılmış" olduğunu söylüyor. Kafa karışıklığının temelinin "doğrudan komünizme geçmek isteğinde" yattığı tespitini yapıyor.

"Marx ve Engels tam komünizmi düşünerek yazdılar. Sosyalizmden komünizme geçiş korkunç karmaşık bir meseledir. Sosyalizm henüz bizim etimizin kanımızın parçası olmadı. Hâlâ işlerimizi sosyalizm gerçeği içinde örgütlemek zorundayız, dağılımı hâlâ işe göre yapmak zorundayız." diyor. Devamen gerçek durumun hiç de idealize edildiği gibi olmadığına dikkat çekerek şunları belirtiyor:

"Fabrikalarımızda pislikler var, fakat biz doğrudan komünizme geçmek istiyoruz. İstiyoruz da, bizi kim bırakacak oraya? Çöplüğe batıyoruz ve ama komünizm istiyoruz. İki yıl kadar önce bir büyük işletmede

kümes hayvanı - piliç ve kaz - yetiştirmeye başladılar. Bütün bunlar sizi hangi sonuca götürüyor? Kirli insanlarla komünizme varılamaz. Domuzluğa son verelim. Ancak ondan sonra komünizme geçişten söz edelim. Engels doğrudan komünizme geçmek istedi." (agy)

Tartışmanın devamında Molotov da bir katkıda bulunuyor. Artel bağlamında yapılan, orda *"çiftçilerin bireysel çıkarı ile toplumun çıkarlarının başarılı bir şekilde uyumlu hale getirilmiş"* olduğu tespitini eleştiriyor. Bunun açıklanmaya muhtaç genel bir tespit olduğunu ve var olan sorunları yokmuş gibi gösterdiğini söylüyor. İlke olarak sorunların doğru çözümünün bulunmuş olduğunu, fakat *"pratikte yanlış ve yersiz olan birçok şeyin"* var olduğunu belirtiyor. Ve *"toplumsal ekonomi birinci sıraya oturtulmalıdır."* tespitini yapıyor.

Parça başı ücret bağlamında bunun zorunluluk sonucu yapılmak zorunda kaldığını anlatıyor. *"Gerçeğimiz epey süsleniyor, biz istediğimiz temizliğe ve düzene henüz varamadık. Pratiğimizi eleştirmek zorundayız."* (agy) diyor.

İkinci görüşme 22 Şubat 1950 tarihinde yapılmış.

Burada en başta var olan iki değişik taslaktan Leontyev'in taslağının temel alınması gerektiği tespiti yapılıyor.

İkinci olarak, Stalin, Çin Halk Cumhuriyeti ile Orta ve Güney Doğu Avrupa Halk Demokrasileri arasında ayrım yapılması gerektiğini savunuyor. Temel ayırıcı özellik olarak Çin'de "Komünistler ile burjuvazinin (kısmen devrimci olan milli burjuvazinin) bir blok oluşturduğu"nu gösteriyor. Stalin bu tartışmada Çin'deki iktidarın "Bolşeviklerin 1904-1905'de sözünü ettiği şeye yakın bir "Proletarya ve Köylülüğün Demokratik Diktatörlüğü" olduğu tespitini yapıyor.

Avrupa'daki halk demokrasileri için ise bunlarda "Siyasi iktidarın proletaryanın elinde" olduğu tespitini yapıyor.

Üçüncü görüşmenin tarihi 24 Nisan 1950.

Bu görüşmede Stalin, sosyalizm bölümüyle ilgili olarak "başka zaman konuşacağı"nı söyleyerek, yalnızca sosyalizm öncesi bölümlerle

ilgili eleştirilerini getiriyor. Bu bölümler hakkında da "köklü değişiklikler gerekli" diyor.

Bu bağlamda

"Kapitalizmin makineli üretim dönemi"ne, makineye gerekli önemin verilmemiş olduğunu eleştiriyor.

* Ücret konusunda hiçbir tahlilin olmamasını eleştiriyor.

* İlk birikim konusuna gereğinden fazla yer ayrılmış olmasını eleştiriyor.

* Kitabın plânı bağlamında da kapitalizm ile ilgili bölümün a) tekel öncesi kapitalizm b) tekelci kapitalizm biçiminde iki kısma ayrılması gerektiğini söylüyor.

Tartışmalarda Stalin ayrıca teorik seviyenin geriliğine, eğitimin önemine dikkat çekiyor. Özellikle genç kuşaklar için başlangıçta Marx'ın kimi kategorik kavramlarının anlaşılır bir biçimde açıklanması gereğine vurgu yapıyor.

Dördüncü görüşme 30 Mayıs 1950 tarihli

* Stalin bu "Ders Kitabı"nda "tarihsel yöntem"in kullanılması gerektiğini vurguluyor.

* Kitabın özellikle feodalizm ile ilgili bölümünün dilini "adeta masal anlatan bir dil" olarak eleştiriyor.

* Feodalizm bölümünde, feodalizm bölümünün köylü emeğine dayandığının gösterilmemiş olmasını eleştiriyor.

* Antik çağın demokrasisinin, köle sahipleri için bir demokrasi olduğunun gösterilmemiş olduğunu eleştiriyor.

* Lenin'in görüşlerinin yansıtılması bağlamında tekel öncesi kapitalizm dönemi yazılarıyla, tekelci kapitalizm/emperyalizm dönemindeki yazılarının ayrılarak yansıtılması gerektiğini belirtiyor.

* Tekelci kapitalizm dönemindeki burjuvazinin artık gericileşmiş olduğuna dikkat çekiyor.

Beşinci görüşme 15 Şubat 1952 tarihli bir görüşme

Yani bu görüşme SBKP(B) Merkez Komitesi'nin 1951 Kasım ayında

başlattığı tartışmadan, Stalin'in bu tartışmaya sunduğu yazılı katkılardan sonra yapılmış bir görüşmedir.

Bu görüşmede Stalin'in dikkat çektiği noktalar şunlardır:

- Basında yayınlanmamış, iç tartışmada söylenmiş sözlere atıfta bulunulmasına karşı çıkmaktadır.

- "Stalin şöyle dedi "… şeklindeki atıfların kitaptaki her şeyin önceden Stalin tarafından tanımlanmış olduğu şeklinde yorumlara yol açabileceği için yararlı olmadığını söylemektedir.

- Sovyetler Birliği'nde üretim araçlarının alınıp satılamadığını, bu yüzden bunların meta olarak adlandırılmasının doğru olmadığını söylemektedir.

- Dünya kapitalist sisteminin krizinden bir bütün olarak söz edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Emperyalist dünyadaki ekonomilerin iç içe geçme olayının bunu gerekli kıldığını açıklamaktadır.

- "Gerekli ve artı emek", "gerekli ve artı ürün" kavramları yerine "kendisi için"-"toplum için" kavramlarının kullanılmasının doğru olacağını savunmaktadır.

- Yasaların "dönüştürülmesi" ile ilgili önermenin bilimden sapma olduğunu söylemekte ve "*yasalar hesaba katılmalı, anlaşılmalı, onlardan yararlanılmalıdır. Onların etki alanını sınırlamak mümkündür.*" (agy) demektedir.

- Kâr bağlamında, bu kavram yerine başka bir kavramın "daha iyi" olacağını söylemekte ve fakat "toplum için ürün" anlamında "kâr"a sosyalizmde ihtiyaç olduğuna, bu olmadan rezerv yaratmanın, birikim yapmanın, savunma görevlerinin yerine getirilmesinin mümkün olmayacağını vurgulamaktadır.

- Artel/komün bağlamında, komünizme gidişte Artelden komüne geçişin kaçınılmaz olduğunu, bunun köylülerin ikna edilerek buna hazır oldukları zaman gerçekleşeceğini söylemektedir.

- Kapitalist ülkelerle kıyaslama bağlamında a) kişi başına üretim rakamlarının baz alınması gerektiğini b) bunların emperyalist ülkelerinki ile karşılaştırılması gerektiğini savunuyor.

- 1946'da yaptığı konuşmada verdiği rakamların "henüz komüniz-

min ikinci aşamasına geçişe işaret etmediğini" söylüyor.

"SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları" Üzerine "Bilimsel Toplantı:"

1951 Kasım'ında SBKP(B) Merkez Komitesi kararı ile başlatılan ekonomik tartışmada Stalin'in "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" başlığı altında toplanan yazıları üzerine, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisinin "Ekonomi ve Hukuk" bölümü ve Ekonomi Enstitüsü tarafından, 7-10 Ocak 1953 tarihleri arasında düzenlenen çoğu ekonomi bilimcisi olan bine yakın bilim insanının katıldığı "Bilimsel Toplantı"da tartışılmıştır. Toplantıda 12 sunum, 16 tartışma konuşması yapılmıştır. (bkz. "Wirtschaftswissenschaft", Verlag die Wirtschaft, Berlin, 1. Jahrgang, 1953, Übersetzungen, s. 64-96, Almanca)

Bu toplantıda yapılan konuşmaların temel özelliği Stalin'e yapılan rahatsız edici övgülerdir. Bu övgüler, bir yandan Stalin'in bu kitabın taslağı üzerine tartışmada "Politik Ekonomi Bilimine Lenin ve Stalin'in Katkıları" ile ilgili bölümün çıkarılmasını istediği bilindiğinde ve bu övgüler Stalin öldükten sonraki gelişmeler ışığında okunduğunda çok daha iğrenç hale gelmektedir.

Toplantının giriş konuşmasını yapan Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Ekonomi Enstitüsü Müdürü K. W. Ostravityanov (İsimleri Türkçe okunuşu biçiminde yazıyoruz; Ostravityanov Sovyetler Birliği'nde etkin ekonomi bilimcilerinin en başta gelenlerindendir, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın son redaksiyonunu yapan redaksiyon kolektifinin -değişik üç baskısında da! - üyesidir) yaptığı sunumda bir dizi bilim adamı ve kadınının ismini vererek, bunların sübjektivist ve idealist görüşler savunduklarını, Stalin'in yazılarının bunların yanlışlarını yerle bir ettiğini anlatmakta, bu arada kendisi için de, kendisinin de bu idealist yazılardan eleştirmeksizin alıntılar yapmakla hata yaptığını belirterek "özeleştiri" yapmaktadır. "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" derlemesi hakkında Ostravityanov şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Stalin'in 'SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri' eseri yayın-

lanana kadar sosyalizmin politik ekonomisinde, sosyalist ekonominin yasalarının ortaya konmasında, tutarlı mantıklı bir sistem yoktu. Kapitalizmin politik ekonomisinin yasalarının ortaya konmasının temelinde Marx'ın Kapital'indeki demirden mantık ve titiz sebep sonuç ilişkisi yatıyordu. Buna karşı sosyalist ekonominin yasalarının ortaya konması söz konusu olduğunda ortaya tam bir keyfilik çıkıyordu. Ekonomistler nelerin yasa olduğu, kaç yasa olduğu vs. konusunda sonsuz tartışmalar yürütüyor, keyiflerine göre oradan oraya atlıyorlardı. Sosyalizmin ekonomik temel yasası, sosyalist ekonominin yasalarının tutarlı mantıklı bir sisteminin inşasına izin veren temel halkadır. (...)

Çağdaş kapitalizmin incelenmesinde Stalin'in eseri muazzam öneme sahiptir. O kapitalizmin ekonomik temel yasasını keşfetti ve dünya pazarının dağılması, kapitalist dünya sisteminin genel krizinin derinleşmesi ve kapitalist esas ülkelerin dünya kaynaklarına nüfuz etme alanlarının daralmasının Marksist çözümlemesini verdi.(...)

Bu eser ekonomi biliminde radikal bir altüst oluş anlamına gelmektedir. Burada sosyalizmin ve modern kapitalizmin ekonomisinin, politik ekonomisinin bütün temel sorunları yeni bir tarzda sorgulanmış ve cevaplândırılmıştır. Sosyalist ekonominin ve modern kapitalist ekonominin bu eser ışığında sorgulanmayacak tek bir sorunu bile yoktur. Stalin yoldaşın bu eseri politik ekonominin kimi sorunlarında var olan idealist hataları ve kimi kafa karışıklığını açığa çıkardı ve Bogdanov ve Buharin tipi anti-Marksist plânlara geri dönüşleri (Yaroşenko) gösterdi. Yoldaş Stalin'in bu eseri ışığında çok açık olarak ortaya çıkmaktadır ki, ekonomi bilimiyle uğraşan kurumlar, özellikle de SSCB Bilimler Akademisinin Ekonomi Enstitüsü Parti ve Sovyet halkının ekonomi enstitülerinden beklentilerine cevap vermemektedir." (age, s. 68)

Ostravityanov konuşmasını şu sözlerle bitiriyor:

"Zamanımızın en büyük bilim adamı yoldaş Stalin'in önderliğinde biz ekonomi bilimi kadroları ve ülkemizde komünizmin inşasında çalışan milyonlarca yapı ustası ve yurt dışındaki emekçiler toplumun ekonomik gelişmesinin yasalarının bilgisi ile silahlanmalıyız." (age, s. 70)

Toplantıda yapılan diğer 11 sunumda sosyalizmin inşasında ortaya çıkan ekonomik sorunlar bağlamında Stalin'in görüşleri belirli başlıklar altında inceleniyor.

Her konuşmada temel tez, tartışılan konuda Stalin'in "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" yayınlanana kadar sorunun çözülmemiş olduğu, bu konularda ekonomistlerin çok yanlış görüşler savunduğu, Stalin'in bu eseri ile sorunların çözüldüğü tezidir.

Tartışmaya 16 katkı da "Stalin'in dâhice eseri"ne övgülerle doludur.

Kuşkusuz bu kadar tartışma ve bu tartışmalarda Stalin'in bunca övülen katkıları ertesinde yayınlanacak olan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda, Stalin'in görüşlerinin birebir yansıması beklenir. Bunun böyle olup olmadığı -kitabın en azından Stalin'in ölümünden kısa süre yayınlanan birinci baskısı açısından- somut olarak incelenmelidir. Bu, yapılan yanlışların sorumluluğunun değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Ders Kitabının 1. Baskısı/Moskova 1954

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın ilk baskısı Stalin öldükten bir buçuk yıl sonra, Ağustos 1954'de, Moskova'da yapılmış, 1955'de bu baskının çevirileri yabancı dillerde de yayınlanmıştır.

Söz konusu kitabın "Dietz Verlag" tarafından 1955'de Almanca olarak -Doğu Almanya'da- yayınlanan ilk baskısının önsözünde şunlar denmektedir:

"Elinizde bulunan Politik Ekonomi Ders Kitabı şu ekonomistlerden oluşan bir kolektif tarafından yazılmıştır:

Akademi üyesi K.W. Ostrovityanov,
SB Bilimler Akademisi muhabir üyesi D. T. Şepilov,
SB Bilimler Akademisi muhabir üyesi L. A. Leontyev,
SB Tarım Bilimleri Lenin Akademisi üyesi I. D. Laptyev,
Profesör I. I. Kusminov,
Ekonomik Bilimler Doktoru L. M. Gatowski,
Akademi üyesi P. F. Yudin,
SB Bilimler Akademisi muhabir üyesi A. I. Paşkov,

Ekonomik Bilimler Adayı W. I. Pereslegin.

Ders Kitabında kullanılan istatistikî malzemenin seçimi ve kullanımında Ekonomik Bilimler Doktoru W. N. Starovski yer almıştır.

Kitabın taslağının hazırlanmasında birçok Sovyet ekonomisti değerli eleştirel notlarla katkıda bulunmuş ve metin hakkında bir dizi yararlı öneri getirmiştir. Bu notlar ve öneriler yazarlar tarafından kitabın sonraki hazırlanmasında dikkate alınmıştır.

Kitabın hazırlanmasında SBKP MK tarafından Kasım 1951'de örgütlenen ekonomik tartışma çok büyük öneme sahiptir. Yüzlerce Sovyet ekonomistinin aktif olarak katıldığı bu tartışmalarda Ders Kitabı taslağı çok yönlü eleştirel analizlerin konusu olmuştur. Bu tartışmalar temelinde Ders Kitabı taslağına gelen düzeltme önerileri Ders Kitabı'nın yapısının mükemmelleştirilmesinde ve içeriğinin zenginleştirilmesinde önemli bir kaynak oluşturmuştur.

Ders Kitabı'nın son redaksiyonu K.W. Ostrovityanov, D. T. Şepilov, L. A. Leontyev, I. D. Laptyev, I. I. Kusminov, L. M. Gatovski yoldaşlar tarafından yapılmıştır.

Yazarlar Politik Ekonominin Marksist bir Ders Kitabı'nın önemi konusunda tam bir bilince sahiptir ve Ders Kitabı'nın metnini kitabın birinci baskısını okuyan okuyucuların eleştirel notları ve istekleri temelinde iyileştirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu bağıntıda yazarlar okuyuculardan tavır ve isteklerini şu adrese göndermelerini rica etmektedir: Adres …

Ağustos 1954
Moskova"

Türkçe'ye İnter Yayınları tarafından kazandırılan ve Kuzey Kürdistan- Türkiye'li Bolşevikler'in de eğitimde kullandığı "Politik Ekonomi Ders Kitabı", yayınevinin verdiği bilgiye göre, Rusça 1954 Moskova ilk basımının 1955'de yayınlanan Almanca çevirisine dayanmaktadır. Yani Türkçe çevirisi, daha sonraki basımlardan değil, ilk basımının çevirisinden yapılmıştır.

İnter Yayınları tarafından yayınlanan bu kitap, orijinalde aslında iki

ana bölümden oluşan tek kitaptır (bu anlamda tek cilttir). İnter bunu iki cilt olarak yayınlamıştır. Türkçe'de kitap, esasta sosyalizm öncesi ekonomik formasyonların incelendiği birinci bölümü ve sosyalizmin ekonomik sorunlarının incelendiği ikinci bölümü iki ayrı cilt olarak yayınlanmıştır.

- Stalin'in bu kitabın içeriğine, hedefine vb. ve hazırlanan ilk taslağına ilişkin değişiklikler ve dikkat çektiği noktalarda, düzeltilmesini, yeniden düzenlenmesini istediği bölümlerde, o bunların akıbetinin ne olduğunu, gelişmelerin ne olduğunu, bunların son biçimini göremeden ölmüştür.

- Bu kitabı inceleyenlerin, inceleme sırasında aynı zamanda Stalin'in bu kitabın hazırlığı sırasında yürüyen tartışmada savunduğu görüşlerini içeren yazılarını da göz önünde bulundurmaları çok yararlı olacaktır.

- Bu kitap, 1954'de yayınlanan ve Türkçe'ye çevrilen ilk baskısındaki kimi önemli sorunlara, yanlışlara vb. rağmen, SBKP'nin hâlâ Marksist-Leninist parti olma özelliğini koruduğu, nereye doğru gelişeceği kesin olmayan bir dönemde yayınlanmış bir kitaptır.

Kitabın hazırlandığı dönemde, "Milli Sosyalizm", sosyalistler arasında hararetle tartışılan bir konuydu; herkesin 'kendi sosyalizmi' için kendi yolunda yürüyeceği vb. görüşleri epey taraftar buluyordu. Sovyetler Birliği deneyiminin evrensel kimi derslerinin reddi, "ülkenin özellikleri" adına evrenselin reddedilmesi oldukça yaygındı. Yugoslavya Komünistler Birliği, "kendine özgü sosyalizm modeli", "özyönetim", "zengin köylülerin sosyalizmin inşasına katılmaları" vb. revizyonist görüşleri ve Yugoslavya'nın emperyalizmle açık işbirliği sonucu sosyalist kamptan dışlanmıştı. (bkz. Yugoslavya konusunda Kominform kararı; "YKP'nde Durum", 29 Haziran 1949; H. Yeşil, "Stalin Eleştirileri Üzerine", Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Temmuz 1990, s. 177-178)

ÇKP 7. Kongresi'nde "Marksizmin Çinlileştirilmesi"nden, "Çin Marksizmi, Çin Komünizmi"nden söz ediliyordu. (bkz. Liu Şao Çi'nin Parti Üzerine başlıklı Konuşması; "Mao Zedung ve Çin Devrimi", H.Yeşil, Dönüşüm Yayınları, s.108)

Bizzat Sovyetler Birliği'nde, daha üst kolektif mülkiyet biçimlerinden, daha alt kolektif mülkiyet biçimlerine, hatta özel mülkiyet biçimlerine geçişi, hem de komünizme geçiş adına savunanlar vardı.

Kitap bu ideolojik ortamda hazırlandı.

*Ders Kitabı'nın "genişletilmiş/tamamlanmış" ikinci baskısı/Moskova 1955

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1955'de Moskova'da yapılmış olan "genişletilmiş" "tamamlanmış" bir ikinci baskısı vardır. Yani kitabın ilk baskısının ömrü bir yıl olmuştur. Yüzlerce

ekonomistin yıllarca süren tartışmaları temelinde son şekli verilerek Stalin'in ölümünden bir buçuk yıl sonra yayınlanan kitap; çok değil yayınlandıktan bir yıl sonra "tamamlanma" ve "genişletilme" iddiası ile yeniden yayınlanmıştır. Mikoyan, SBKP'nin 20. Parti Kongresi'ndeki (19. Parti Kongresi'nde parti ismindeki (Bolşevik) eki, artık gereği kalmadığı gerekçesiyle kaldırılmıştı.) konuşmasında, bu ikinci "tamamlanmış" baskı konusunda da kimi tespitler yapmaktadır. İkinci baskının son redaksiyonu da, birinci baskıyı da hazırlayan redaksiyon tarafından yapılmıştır. Bu bir yıl içinde acaba hangi belirleyici önemde gelişmeler böyle alelacele bir "tamamlanmış" baskıyı gerekli hale getirmiştir? Ve "tamamlama"nın içeriği nedir? Yani "Politik Ekonomi Ders Kitabı" incelenirken, birinci baskının bu "tamamlanmış ikinci baskı" ile karşılaştırılarak incelenmesi yararlı olacaktır.

Bu "tamamlanmış" 1955 Moskova ikinci baskı Sovyetler Birliği dışındaki ülkelerde 1956 Şubat ayında yapılan SBKP 20. Parti Kongresi sonrasında, yabancı dillere çevrilmiş ve basılmıştır. Almanca baskı Ağustos 1956 tarihlidir.

Kitabın ilk baskısının yapılmasının üzerinden 2 yıl, ikinci "tamamlanmış" baskısı yapıldıktan bir yıl geçtikten sonra yapılan ve Kruşçev revizyonistlerinin iktidarı tümüyle ele geçirdiği SBKP 20. Parti Kongresi'nde, kitap bir yandan övüldü. Kruşçev 20. Parti Kongresi'ne sunduğu raporun "İdeolojik Çalışmada Sorunlar" alt başlıklı bölümünde şöyle diyordu:

"Partinin ideolojik yaşantısındaki önemli olaylardan biri, gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde geniş bir şekilde yayılan Marksist Ekonomi-Politik Ders Kitabı'nın yayımlanmasıydı." ("Sovyetler Birliği Komünist Partisi Parti Kongre Raporları", "XIX. ve XX. Parti Kongresi Raporları", İnter Yayınları, İstanbul, Şubat 1989, s. 252)

Fakat diğer yandan bu kitabı yayınlayan ekonomi bilimcileri konusunda hizaya gelme çağrısı yapılarak şöyle deniyordu:

"Ekonomi bilimi alanında da durum çok iyi değil. Ekonomi bilimcilerimizin Sovyet ekonomisinin çeşitli sorunları üzerine hiçbir temel eser yaratmamış olmaları ve sanayi ve tarımın gelişmesinin son derece önemli sorunlarının tartışılması için SBKP MK tarafından gerçekleştirilen konferanslara katılmamaları bunun kanıtıdır. Bu demektir ki, bizim ekonomi enstitülerimiz ve orada çalışanlar geniş ölçüde komünizmi inşa pratiğinden kopmuşlardır." (age, s. 253)

Yani Kruşçev'e göre "büyük ölçüde komünizmi inşa pratiğinden kopmuş" bilim insanları tarafından yayınlanan bir "Politik Ekonomi Ders Kitabı" ile karşı karşıyaydık!

Bunun için tabii ki "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın da gözden geçirilmesi, yeniden yazılması elzemdir!

Mikoyan ise 20. Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada Ders Kitabı konusunda şu değerlendirmeyi yapıyordu:

"Bizim ekonomi bilimcilerimiz kolektifinin Politik Ekonomi Ders Kitabı'nı -daha sonra tamamlanmış ikinci baskısını- çıkarmış olmaları başarısına dikkat çekmek gereklidir. Fakat bu yapılırken şu da sessizlikle geçiştirilmemelidir: Kitabın kapitalizmin şimdiki gelişme aşaması ile ilgili bölümleri, bu arada devrevî krizlerin periyodlaştırılması sorunu ve sosyalizmin politik ekonomisi sorunları temelden yeniden incelenmek ve düzeltilmek zorundadır." ("Die Presse der Sowjetunion", Nr. 23-1953, s. 558, Almanca)

Yani 20. Parti Kongresi'nde açıkça kitabın revizyondan geçirilmesi talep ediliyordu. Bunun temel gerekçesi olarak "yeni gelişmeler, yeni bilimsel bulgular" gösterildi. Sonuçta bu yeni bulgu ve gelişmelerin, birinci cildin "kapitalizmin genel buhranı ve buhranın derinleşmesi"

bölümlerinin ve sosyalizmin inşasıyla ilgili olan tüm ikinci cildin yeniden yazılmasını gerekli kıldığı tespit edildi. Bu görüşlere uygun olarak 1958'de kitabın artık iyice "düzeltilmiş" -yani revizyonizme tam uygulanmış 3. baskısı yapıldı.

İlginç olan kitabın ikinci baskısının da, üçüncü baskısının da birinci baskının son redaksiyonunu yapan redaksiyon tarafından hazırlanmış olmasıdır.

1958 baskısında -1954 ve 1955'deki son redaksiyon komitesindenyalnızca Şepilov eksiktir. Çünkü o bu arada SBKP MK'nin 22-29 Temmuz 1957 tarihleri arasında yaptığı toplantıda "G. M. Malenkov, L. M. Kaganoviç ve W. M. Molotov parti düşmanı grubu"na dahil olduğu gerekçesiyle Parti MK sekreterliği ve MK üyeliğinden uzaklaştırılmıştır. (Bkz: "Die KPdSU in Resolutionen und Beschlüssen der Parteitage, Konferenzen und Plenen des ZK", Bd. XIII, s. 32, Almanca)

Çıkış noktasında Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı" olarak düşünülen, plânlanan kitap, sonunda özellikle sosyalizmin inşası konusunda revizyonist bir "Politik Ekonomi Ders Kitabı" haline geldi. Bu kitabın değişik baskılarının (1954/1955/1958) karşılaştırmalı olarak incelenmesi, Sovyetler Birliği'nde "geriye dönüş"ün ekonomideki teorik temellerinin ne olduğunu, bunda Marksist-Leninist'lerin yanlışlarının payının ne olduğunu sorgulama açısından önemlidir.

İkinci Baskı'daki "Özsel Değişiklikler ve Tamamlamalar" Bir Karşılaştırma

Kitabın 1955 Moskova "tamamlanmış" ikinci baskısının Almanca çevirisi 1956'da Dietz Verlag tarafından "Kapitalizmin Genel Krizi, Sosyalist Üretim Tarzı; "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın XXI. - XLII. Bölümleri ve Ders Kitabın İkinci Tamamlanmış Baskısının Sonuçları" başlığı altında yayınlanmıştır.

Bu "Almanca Baskı'nın Ön Notu"nda şunlar söylenmektedir:

"Elinizdeki cilt, Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın 1955 yılında Moskova'da yayınlanmış olan tamamlanmış ikinci baskısında yer alan

"Kapitalizmin Genel Krizi" ve "Kapitalizmin Genel Krizinin İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Derinleşmesi" başlıklı bölümlerini ve "Sosyalist Üretim Tarzı" başlıklı üçüncü kısmın tümünü içermektedir. Yayın tarihinden anlaşılacağı gibi bu baskı Marksist-Leninist politik ekonominin XX. PK öncesindeki inceleme ve bilgi seviyesini yansıtmaktadır. Fakat birinci baskıda yapılmış olan özsel değişiklikler ve tamamlamalar bizim burada yapmış olduğumuz biçimde, bir parça çevirisi temelinde yeni baskıyı haklı kılmaktadır. Propagandistlerimiz, öğretmenlerimiz ve çevre, seminer ve çalışma grupları yöneticilerimiz için bu baskı politik ekonomi eğitimlerinde büyük bir yardım olacaktır.

Bu bağlamda şuna da dikkat çekmek isteriz: SSCB Bilimler Akademisi Ekonomi Enstitüsü şu sıralar Ders Kitabı'nın üçüncü bir baskısını hazırlamaktadır. Tabii ki Alman okuyucuya bu 3. baskı tam çevirisi ile sunulacaktır. (...)

Ders Kitabı'nın genel yapısı korunduğu için - ve özsel değişikliklerin çoğu ikinci bölümde bulunduğu için - yalnızca Kapitalizmin Genel Krizi üzerine olan iki bölüm ve Sosyalist Üretim Tarzı ile ilgili üçüncü kısmın tümünün çevrilmesi, bunun dışındaki bölümlerle ilgili özsel değişikliklere bir önsözde dikkat çekilmesi amaca uygun ve yeterli bulundu." (agy)

Kitabın Almanca baskısının "Ön Notu" ardından gelen bölümde "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın İkinci Baskısının Çevrilmeyen Bölümlerindeki Özsel Değişiklikler" başlığı altında 8 sayfalık bir bölüm vardır.

Bu bölümde 1954 baskısına göre yapılmış olan "özsel değişiklikler" olarak şunlar belirtilir:

*Üretim ilişkileri konusunda şu yeni tanımlama yapılır:

"Üretim ilişkileri şunları içerir: a) Üretim araçları üzerinde mülkiyetin biçimleri; b) değişik toplumsal grupların üretim içerisinde bundan kaynaklanan konumları; c) üretim araçları üzerindeki mülkiyetten ve insanların üretim içerisindeki konumlarından kaynaklanan ürünlerin dağıtım biçimleri." (agy, s. 7)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, sayfa 15'de üretim ilişkilerinin

bir tanımı yapılmaktadır. Üretimin toplumsal bir iş olduğu anlatıldıktan sonra "İnsanların maddi varlıkların üretim süreci içindeki belirli ilişkileri ve bağları, üretim ilişkilerini oluşturur." denmektedir. Üretimin değişik unsurları -üretim aletleri, üretici güçler, üretim ilişkileri- bunların rolleri ortaya konmaktadır. Üretim ilişkileri, (bunun hukuki tanımı mülkiyet ilişkileridir) üretici güçler ile tam uyum içinde olmak -yani üretici güçlerin gelişmesini engeller durumda olmamak, tersine bu gelişmeyi ilerletir durumda olmak- zorundadır. Bunun bozulduğu yerde, yeni üretim ilişkileri gündeme gelecektir. "İkinci baskı"da 'düzeltilen', ekleme yapma ihtiyacı duyulan yerde söylenen öz budur. Aslında birinci baskıda söylenenlere eke ihtiyaç yoktur. Düzeltmeye ihtiyaç yoktur. Yapılan ekin -tek başına ele alındığında söylenenler yanlış değil- metine bir katkısı yoktur. Burada yapılan değişikliklerin, "özsel değişiklik" olarak nitelendirmesi, boş bir iddiadır.

İkinci "özsel değişiklik" "ilkel topluluğun temel ekonomik yasası" ile ilgilidir. Değişiklik yapılan yerde, ilk baskıda sayfa 31'de söylenenler şöyledir:

"İnsanların son derece kısıtlı yaşam koşullarını, bir komün çerçevesi içinde ortaklaşa çalışma yoluyla ilkel üretim aletlerinin yardımıyla ve ürünlerin eşit dağılımı yoluyla güvence altına almak." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s.31)

Yasa "ikinci baskı"da şöyle formüle ediliyor:

"İnsanların yaşamsal ihtiyacı olan varlık araçlarının ilkel üretim araçları yardımı ile üretim araçları üzerinde komünal mülkiyet temelinde ortak çalışma ve ürünün eşit biçimde dağıtılması ile garanti altına alınması." (agy. 7)

Yapılan değişiklikte ek "komünal mülkiyet temelinde" sözcüğüdür. Birinci baskıdaki "Bir komün çerçevesinde" belirlemesi, gerçekte "komünal mülkiyet"in karşılığıdır. Yapılan en iyi halde bir formülasyon değişikliğidir. Özsel bir değişiklik değildir.

Yapılan üçüncü "özsel" değişiklikte, köleliğe dayalı üretim tarzı bölümünde küçük bir ekle kır ve kent arasında zıtlığın derinleşmesine dikkat çekiliyor ve bu toplumun temel ekonomik yasası yeniden for-

müle ediliyor.

Birinci baskıda köleci toplumun temel ekonomik yasası şöyle ortaya konuyordu:

"Köle sahiplerinin, üretim araçları ve köleler üzerindeki sınırsız mülkiyeti temelinde, köylülerin ve zanaatkârların çöküşe uğratılması ve köleleştirilmesi ve diğer ülkelerin halklarının fethedilmesi ve köleleştirilmesi yoluyla kendi asalak tüketimleri için artı-ürüne el koymaları." "Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, İnter Yayınları, s. 50)

Yapılan "özsel değişiklik" ise şöyle:

"Köle sahiplerinin üretim araçları üzerindeki ve köleler üzerindeki sınırsız mülkiyeti temelinde köylülerin ve zanaatkârların çöküşe uğratılması, köleleştirilmesi ve diğer ülkelerin fethedilmesi ve halkların köleleştirilmesi yoluyla köle sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir artı ürünün yaratılması." (agy. 7)

Yapılan değişiklikte "köle sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir artı ürünün yaratılması" eklenmiştir. Çıkarılan şey "asalak tüketim için... el koyma"dır. Burada yapılan köleci toplumda küçük bir azınlığın nasıl haydutça bir sömürü ilişkisi içerisinde olduğunu gözlerden gizleyen bir "düzeltmedir". Köle sahipleri esasında kölelerin yarattığı ürüne haydutça el koyuyorlar. Düzeltmede bu gerçek "köle sahiplerinin ihtiyacı için yaratılan artı ürün" lafları ardında gizleniyor.

III. bölümde feodalizmin temel ekonomik yasasında da değişiklik yapma ihtiyacı duyuyorlar. Dikkat edilirse, hep temel ekonomik yasalarda değişiklik yapıyorlar. 1954'ten 1956'ya kadar değişen nedir? İki yıl içerisinde neden hem de geçmiş, bitmiş ekonomik formasyonların temel ekonomik yasalarında değişiklik yapma gereği duyuluyor? İki yıl içinde geçmiş toplumların temel ekonomik yasalarını yeniden formüle etme ihtiyacını doğuran yeni bulgular mı var? Aslında değişen temel bir şey var iki yıl içinde: SBKP'de revizyonistlerin kesin hâkimiyetinin tescili. Ve onlar daha önce binlerce Sovyet ekonomistinin ve komünistlerin tartışmaları temelinde tespit edilmiş ekonomik yasaları kendilerine göre "düzeltiyorlar!"

Feodalizmde kır kent arasındaki zıtlığın derinleşmesi konusunda

kimi ekler yapıldığı bilgisi verildikten sonra, feodalizmin ekonomik temel yasası yeniden formüle ediliyor. Değiştirilen formülasyonun ilk baskıdaki versiyonu şöyle:

"Feodal beyin toprak ve arazi üzerindeki mülkiyeti ve feodal beyin üreticiler, serfler üzerindeki kısıtlı mülkiyeti temelinde bağımlı köylülerin sömürülmesi yoluyla artı ürüne feodal beyler tarafından asalak tüketimleri için el konulması." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 69)

"Özsel değişiklik" ten sonra bu yasanın kavuştuğu biçim ise şöyle:

"Feodal beylerin toprak ve arazi üzerindeki mülkiyeti ve onların üreticiler, serfler üzerindeki kısıtlı mülkiyeti temelinde bağımlı köylülerin sömürülmesi yoluyla feodal beylerin ihtiyaçlarının karşılanması için bir artı ürünün yaratılması." (agy. 7)

Burada da "el konulması" ve "asalak tüketim" sözcükleri metinden çıkarılmıştır. Köleliğin temel ekonomik yasasında olduğu gibi, feodalizmin temel ekonomik yasasında da aynı kavramlar çıkarılmıştır. Burada feodal beylerin "ihtiyacı" ve onun için yaratılan artı ürün kavramları, haydutça sömürünün, asalak tüketimin üzerini örtmek işlevine sahiptir.

"Tamamlanmış" ikinci baskıda, "Meta üretimi, Meta ve Para" başlıklı bölümün daha iyi formülasyonlarla iyi hale getirildiği belirtiliyor. Bu bölümün 'altın ve kâğıt para' alt bölümünde yer alan enflasyonla ilgili paragrafa şu ek yapılıyor:

"Kapitalistler ve çiftlik sahipleri her şeyden önce sanayi ve tarım işçilerinin gerçek ücretlerinin düşürülmesi sonucunda enflasyondan zenginleşirler. Enflasyon kendi mallarını ihraç eden kapitalistler ve çiftlik sahiplerini avantajlı bir duruma sokar. Gerçek ücretlerin düşürülmesi ve buna bağlı olarak üretim giderlerinin düşürülmesi onlara yabancı kapitalistlere ve çiftlik sahiplerine karşı başarılı bir şekilde rekabet etme ve dış satımı artırma imkânı sağlar." (agy. 7)

Ek yaptıkları yerde enflasyon konusunda söylenenler ise şöyledir:

"Paranın değerinin düşmesine yol açan ve egemen sınıflar tarafından devlet giderlerini emekçilerin sırtına yıkmak ve sömürüyü arttırmak için yararlanılan aşırı ölçüde kağıt (İnter Yayınları'nın çevirisinde "ka-

ğıt" sözcüğü eksik -BN) *para emisyonuna* ***enflasyon*** *denir. Fiyat artışının eşlik ettiği enflasyon işçilerin, memurların ücretleri ve maaşları, artan fiyatların gerisinde kaldığından en ağır şekilde emekçileri etkiler. Enflasyondan kapitalistler ve çiftlik sahipleri zenginleşir.*" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 112)

Yapılan "ek" te görüldüğü gibi iki sorun var:

Birincisi burada öncelikle işin kapital yönü tartışılıyor. Orijinalde ise sorunun öncelikle işçiler, emekçiler açısından felaketli sonuçları merkezde duruyor. İkincisi, enflasyondan kimin nasıl yararlandığı konusunda, ek yapılan yerde, enflasyonun "dışsatım yapan kapitalistler"e yararlı olduğu söylenerek, dış satım yapmayan kapitalistler ve çiftlik beyleri, adeta enflasyona karşı mücadelede potansiyel müttefik haline getiriliyor! Bunun da gerçek hayatla ilgisi yok!

(İlginç bir şey, 1958 baskısında bu ekin çıkarılmış olması, bu konuda 1954'deki orijinal metne dönülmüş olmasıdır. bkz. 1958 baskısı, Almanca, s. 72)

V. ve VI. Bölümle ilgili yapılan "özsel değişiklik" konusunda şu bilgi veriliyor:

"Bölüm V; "Basit Kapitalist İş Birliği ve Manifaktür"; Basit Kapitalist İşbirliği, Manifaktür ve Makineli Büyük Sanayi'nin, kapitalist üretimin sanayideki gelişmesinin üç esas dönemi olarak adlandırılması, bütün kitapta, yani VI. Bölümde de 'Kapitalizmin Makine Dönemi" silinecektir." (agy. 7)

Burada bu dönemlemeden hangi nedenle vazgeçildiği konusunda hiçbir açıklama yoktur. Gerçekte kapitalizmin sanayideki gelişmesi ile ilgili üç esas dönemin bu şekilde adlandırılmasının bir yanlışlığı yoktur. Böyle bir dönemlemeyi silmenin mantığının ne olduğu anlaşılmamaktadır. Bir açıklama da yoktur.[1]

VII. bölüm ile ilgili olarak, kapitalizmin ekonomik temel yasası yeniden formüle edilmektedir. Önce 1954 baskısında bu yasa konusunda yazılanlara bakalım:

"***Kapitalizmin temel ekonomik yasası,*** *artı-değer yasasıdır. Kapitalizmi karakterize ederek Marx şöyle yazdı: 'Artı-değer üretimi, ya da*

kazanç elde etme, bu üretim tarzının mutlak yasasıdır.' Bu yasa, kapitalist üretimin özünü belirler.

Ücretli işçinin ödenmeyen emeğinin yarattığı artı-değer, tüm burjuva sınıfının emekle elde edilmeyen gelirinin genel kaynağıdır. Artı-değerin dağıtılmasında, burjuvazinin çeşitli grupları arasında: sanayiciler, tüccarlar ve bankerler arasında ve kapitalistler sınıfıyla toprak sahipleri sınıfı arasında belirli ilişkiler ortaya çıkar.

Artı-değer avı, kapitalizmde üretici güçlerin gelişmesinde başrolü oynar. Daha önceki sömürücü düzenlerden hiçbiri -ne köleci toplum, ne de feodalizm-, tekniğin gelişmesini ilerleten benzeri bir güce sahip olmadı. Kapitalizmden önce gelen toplum düzenlerinde teknik son derece yavaş gelişti. Artı değer peşinde koşan sermaye, eski üretim yöntemlerinde tam bir dönüşüme yol açtı -makinesel büyük sanayiyi doğuran sanayi devrimini ortaya çıkardı." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 156)

"Tamamlanmış" ikinci baskıda bu konuda söylenen ise şudur:

"Bu yasanın (kapitalist üretim tarzının, ya da kısaca kapitalizmin ekonomik temel yasasının BN) belirleyici özellikleri şunlardır: Artı-değerin sürekli artan ölçüde üretimi ve bunun kapitalistler tarafından üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet temelinde ücretli işçilerin artan sömürülmesi ve üretimin genişletilmesi yoluyla sahiplenilmesi; ekonomik temel yasa kapitalist üretim ilişkilerinin özünü ifade eder; o kapitalizmin hareket yasasıdır ve o böylece kapitalizmin çelişmelerinin kaçınılmaz olarak derinleşmesi ve büyümesini koşullandırır." (agy. 9)

Burada ilk bakışta temel yasa sanki biraz somutlaştırılarak açıklanıyormuş gibi görünüyor. Fakat değişiklik biraz yakından incelendiğinde şu görülüyor: Kapitalist ekonominin temel yasası "artı-değerin sürekli artan ölçüde üretilmesi ve el konulması ve üretimin sürekli genişlemesi" biçiminde ifade ediliyor. Burada söylenenler fakat krizsiz, sürekli gelişen bir kapitalizm teorisidir. Gerçek hayatı çıkış noktası alan Marksist Politik Ekonomi artı-değerin sürekli artan ölçüde üretilmediğini, kırılmalar olduğunu, krizlerin kapitalizmin ayrılmaz yol arkadaşı olduğunu, devrevi kriz dönemlerinde, depresyon evre-

sinde artı-değer üretiminde gerilemeler olabileceğini ve olduğunu öğretiyor.

1954 baskısında "Artı-değer avı kapitalizmde üretici güçlerin gelişmesinde başrolü oynar." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 156) denilen yer 1956 baskısında şöyle "düzeltiliyor":

"Artı-değer kapitalizmde üretici güçlerin gelişmesinin itici gücüdür."

Bu en iyi halde gereksiz bir "düzeltme"dir.

Kapitalist toplumda sınıf yapısı bölümünde 1954'deki birinci baskıda şu cümle var:

"Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi kapitalist toplumun itici gücünü oluşturur." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 166-167)

1956 "tamamlanmış" "düzeltilmiş" baskısında tam da bu cümle siliniyor. Böylece kapitalist toplumda bu toplumun gelişmesinde itici gücün proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi olduğu marksist tezi, Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"ndan tasfiye edilmiş oluyor. Silinen bu cümle yerine şu "ekleme"yi yaptıklarını açıklıyorlar:

"Kapitalizmde burjuvazi ve proletaryanın yanında çiftlik sahipleri ve köylüler vardır. Bu sınıflar eski düzenden, feodalizmden arta kalmışlardır. Ancak kapitalizmin koşullarına uygun olarak karakterlerinde özsel değişiklikler oluşmuştur. Çiftlik sahipleri kapitalizmde kural olarak kiracılara ya da köylü küçük üreticilere toprak kiralayan ya da kendi arazi ve toprakları üzerinde ücretli işçiler yardımı ile kapitalist büyük üretim yapan büyük toprak sahipleri sınıfını oluştururlar." (agy. 9)

1954 baskısında burjuvazi ve proletarya kapitalist toplumun iki ana sınıfı olarak ortaya konduktan sonra köylülük hakkında şu tespitler yapılmaktadır:

*"**Köylülük,** kendi iktisadına sahip olan ve bunu üretim araçları üzerinde özel mülkiyet temelinde geri teknik ve kol emeğiyle işleten küçük üreticiler sınıfıdır. Köylülüğün ana kütlesi, çiftlik sahipleri, büyük köylüler, tüccarlar ve tefeciler tarafından amansızca sömürülür ve yıkıma doğru gider. Köylülüğün ayrışma süreci içinde, ondan; bir yandan dur-*

mak bilmeksizin proleter kitleleri ve diğer yandan büyük köylüler, kapitalistler doğar." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 167)

Görüldüğü gibi aslında 1954 baskısında kapitalist toplumda köylülük hakkında söylenmesi gerekenler söylenmiştir. Buna bir ek yapmaya gerek yoktur. Somut olarak yapılan ek de, aslında söylenenlere bir katkı değil, daha çok bir kötüleştirmedir. Çünkü 1954 metininde köylülüğün andaki durumu ve geleceği, kırda sınıflara ayrışma çok daha açık ve anlaşılır şekilde ortaya konmuştur. 1955 baskısında yapılan ek/düzeltmenin bir tek işlevi vardır: Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin kapitalist toplumun itici gücü olduğu tezinin silinmiş olmasının laf kalabalığı içinde boğulması!

VIII. Bölümle (Çalışma Ücreti) ilgili olarak yapılan değişiklikler şunlardır:

1954 baskısında Gerçek Ücret konusunda şu tespitler vardır:

"*Gerçek ücret, işçinin geçim araçlarında ifade edilen ücrettir; bu, işçinin parasal ücreti karşılığında ne kadar ve hangi kullanım mallarını ve hizmetleri satın alabileceğini gösterir. İşçinin gerçek ücretinin bulunmasında şu faktörler göz önünde bulundurulmalıdır: Nominal ücretin miktarı, kullanım mallarının fiyat düzeyi, kira miktarı, işçinin ödemek zorunda olduğu vergi yükü, iş gününün süresi, iş yoğunluğunun derecesi, kısa çalışma halinde ücret kaybı ve son olarak işçi sınıfının sırtından ayakta tutulan işsizlerin ve kısa çalışan işçilerin sayısı.*" (age, s. 179-180)

1955'in "tamamlanmış" baskısında çalışma, gerçek ücret tanımı olduğu gibi korunmakta, gerçek ücretin bulunmasında göz önünde bulundurulması gereken faktörler bölümü ise şöyle "düzeltilmekte"dir:

"*Nominal ücretin miktarı, kullanım mallarının fiyat düzeyi, kira miktarı, işçinin ödemek zorunda olduğu vergi yükü, kısa çalışma halinde ücret kaybı ve işçinin sırtından ayakta tutulan işsizlerin ve kısa çalışan işçilerin sayısı. Ek olarak iş gününün süresi, iş yoğunluğunun derecesi de göz önünde bulundurulmalıdır.*" (agy. 9)

Yapılan düzeltme görüldüğü gibi "iş gününün süresi ve iş yoğunluğunun derecesi"nin gerçek ücretin belirlenmesindeki rolünün "ek olarak" göz önünde bulundurulması gereken bir faktör haline getiri-

lip küçültülmesidir. Bu ancak bir şeye yarayabilir: İşçilere, "işgününün uzunluğu ve işin yoğunluğu" konusunda fazla mücadeleye gerek olmadığı bilincini vermeye!

1958'deki baskıda gerçek ücret bölümünde, gerçek ücretin hesaplanmasında işgününün süresi ve iş yoğunluğunun derecesi göz önünde bulundurulması gereken faktörler içinden bütünüyle çıkarılmıştır! (bkz. 1958 baskısı)

Aynı bölümde "ücret düzeyi" bağlamında da değişiklik vardır. 1954 baskısında bu konuda

"Her ülkede, proletarya ile burjuvazi arasındaki çetin sınıf mücadelesi sonucunda, değer yasası temelinde belirli bir ücret düzeyi ortaya çıkar." (age, s. 186) denmektedir. 1955 baskısında bunun yerine

"Her ülkede, proletarya ile burjuvazi arasındaki çetin sınıf mücadelesi sonucunda, işgücünün değeri yasası temelinde belirli bir ücret düzeyi ortaya çıkar." (agy. 10) şeklinde bir tespit konmaktadır.

Bu "düzeltmede" değer yasasından ayrı, onun dışında bir "İşgücünün değer yasası" imal edilmektedir. İşgücünün kendi başına özel bir değer yasası olmaz. İşgücünün kendisi kapitalist sistemde bir metadır, değer yasasına tabidir.

1954 baskısının XII. ("Ticaret, Kredi ve Para Dolaşımı") ve XIII. Bölümü ("Toprak Rantı - Kapitalizmde Tarım İlişkileri") ile ilgili olarak, 1955 baskısında önce bölümlerin yapısında /bölümlenmesinde bir değişiklik yapılıyor. XII. Bölüm iki bölüm haline getiriliyor. "Ticaret Sermayesi ve Ticaret Kârı" başlıklı bir bölüm 1955 baskısında XII. Bölüm oluyor. Yeni XIII. Bölüm ise "Borç verilen Sermaye ve Faiz, Para Dolaşımı" başlığını taşıyor. Bütün bu değişikliklerin neden yapıldığının herhangi bir açıklaması yok.

XII. bölümde metin üzerinde yapılan somut bir değişiklik var. 1954 baskısında "Faiz ve İşveren Kazancı. Faiz oranının düşme eğilimi" alt başlığı altında şu tespit yapılıyor:

"Sanayici, kârının bir bölümünü faiz biçiminde para kapitalistine bırakır. Ortalama kâr böylelikle iki bileşene ayrılır. Sanayi kapitalistinin elde tuttuğu ortalama kâr bölümüne işveren kazancı denir." (age. s. 239)

1955 baskısında bu bölüm şöyle "düzeltilir":

"Sanayici veya tüccar kârının bir bölümünü faiz biçiminde para kapitalistine bırakır. Ortalama kâr böylelikle iki bileşene ayrılır. Sanayi ve ticari, yani işlev gören kapitalistlerin elde tuttukları ortalama kâr bölümüne işveren kazancı denir." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s.10)

Bu "düzeltme"deki temel sorun, ticaret sermayesinin de esas kaynağının doğrudan üretim, üretici işçinin (yani sanayi ve tarım işçisinin) yarattığı ve sanayi ve tarım kapitalistleri tarafından el konulan artı değer olduğu gerçeğinin gözlerden gizlenmesidir. Ticaret doğrudan artı değer yaratmamakta, artı değerin bir bölümünü kullanmaktadır. Sanayici (ve tarım kapitalisti) üretimden elde ettikleri kârın (artı değerin) bir bölümünü faiz biçiminde para kapitalistine aktarırken, bir bölümünü de mallarını tüketiciye ulaştırmada aracı rolünü oynayan ticaret kapitalistine aktarırlar. Sanayi sermayesi ile ticaret sermayesinin aynılaştırılması tam da bu ilişkiyi gözlerden gizlediği için yanlıştır. Burada tartışılan bağlamda para kapitalisti ile ticari kapitalist aynı kategori içinde ele alınmalıdır.

* "Toplumsal Sermayenin Yeniden Üretimi" başlıklı XV. bölümle ilgili olarak 1954 baskısında

"Kapitalist yeniden üretim, hem dolaysız üretim sürecini ve hem de dolaşım sürecini kapsar. Yeniden üretimin cereyan edebilmesi için, sermayenin dolaşımını kesintisiz sürdürme, yani para biçiminden üretici (sermaye BN) *biçimine, üretici* (sermaye -BN) *biçiminden meta biçimine, meta biçiminden para biçimine vs. geçiş olanağına sahip olması gerekir. Bu, yalnızca her bireysel sermaye için değil, aynı zamanda toplumda var olan bütün sermayeler için de geçerlidir. 'Ama bireysel sermayelerin dolaşımı iç içe geçer, birbirini ön şart koşar ve gerekli kılar ve tam da bu iç içe geçmişlik içinde toplumsal toplam sermayenin hareketini oluştururlar."* (Karl Marx, Kapital, ikinci cilt, Marx-Engels Eserler, Almanca, cilt 24, s.355)" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt I, s. 284) (...)

"Toplumsal Toplam Ürün (artı-değer şeklindeki bir artışla) üretim sürecinden meta biçiminde çıkan toplumsal sermayeden başka bir şey değildir.

Üretimin sürdürülebilmesi için, ***toplumsal ürünün realize edilmesi,*** *yani satılması gerekmektedir. Toplumsal ürünün realize edilmesi, bunun meta biçiminden para biçimine dönüştürülmesidir.*" (age, s. 285) denmektedir.

1955 baskısında realizasyonla ilgili bölüme şunlar eklenmektedir:

"Üretimin sürdürülebilmesi için toplumsal ürün dolaşım sürecinden geçmek zorundadır. Dolaşım sürecinde toplumsal ürünün her bir parçası, önce meta biçiminden para biçimine, sonra da, para biçiminden üretimin sürdürülmesi için gerekli olan meta biçimine dönüşür. Toplumsal ürünün realize edilmesi, bu, biçim değişikliğidir: Meta biçiminden para biçimine, para biçiminden yeni meta biçimine." ("Die Algemeine Krise des Kapitalismus"), ("Kapitalizmin Genel Krizi"), (s. 11)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın birinci baskısında yeniden üretimin cereyan edebilmesi için sermayenin dolaşımını kesintisiz sürdürmesi gerektiği ortaya konmaktadır. Toplumsal ürünün realize edilmesi ise, bu ürünün satılması olarak tanımlanmaktadır. Meta biçiminden para biçimine dönüşmesidir realizasyon. Para biçiminden yeni meta biçimine dönüşme her zaman, her bireysel para sermaye bazında gerçekleşmez. Para sermaye her zaman yeniden üretime sokulmak zorunda değildir. Lüks tüketim için kullanılabilir, spekülaktif sermaye olarak kullanılabilir vb. Toplumsal sermayenin realizasyonu için, yani metanın paraya dönüşmesi için, her bireysel para sermayenin yeniden "yeni meta biçimine" dönüşmesi şart değildir. 1955'deki düzeltme para sermayenin bir bölümünün doğrudan üretim alanı dışına çıkabileceği gerçeğini gözlerden gizleyen bir "düzeltme" anlamına geliyor.

1955 baskısında XV. Bölüm'de 3. alt bölümün ("Genişletilmiş Kapitalist Yeniden Üretimde Realize Etmenin Koşulları") (age, s. 288) hemen üstüne uzunca bir ek yapılmaktadır. Ek aynen şöyledir:

"Marx, basit ve genişletilmiş yeniden üretimde realize etmenin şartlarını ortaya koyduğunda, analizin basitliği açısından sermayenin organik bileşiminin büyümesi sorununu dışta tutmuştur. (Bu açık bir yalandır. Marx bunu tek tek ele alıp açımlamıştır. Kapital'in 24. bö-

lümünde görülebileceği gibi, Marx bu sorunu yalnızca basit yeniden üretim bölümünde dışta tutmuştur - BN) *Marx'ın Kapital'deki yeniden üretim şeması, sermayenin organik bileşiminin değişmemesinden yola çıkar.* (Bu da yukarıdaki açık yalanın devamıdır. - BN) *Lenin, Marx'ın yeniden üretim teorisini geliştirmiş ve büyüyen organik bileşim şartlarında genişletilmiş yeniden üretim şemasını ortaya koymuştur.* (Bu Lenin'in yapmadığı bir şeyi Lenin'e mal etmektir, bunu Marx Kapital'de yapmıştır. - BN) *Bu şema şunu gösterir: Üretim araçları için üretim araçlarının üretimi, en hızlı gelişendir. Onun ardından, tüketim araçları için üretim araçlarının üretimi gelir. En yavaş gelişen de, tüketim araçlarının üretimidir.* (W. İ. Lenin, "Pazarlar Sorunu Denen Sorun Üzerine", Lenin Eserler, 4. baskı, cilt 1, s. 71, Rusça.)

Lenin'in şeması, genişletilmiş kapitalist yeniden üretim süreci içinde, üretim araçları üretiminin öncelikli gelişimi yasasının etkilerini ortaya koyar. Bunlar, kendini, üretim dalları arasındaki oluşan dengelerin engellenemez bir güçle yıkılması, değişik dalların eşit olmayan biçimde gelişmesi ve bu yüzden halk yığınlarının tüketiminin, üretimin gelişmesinin çok gerilerinde kalması biçiminde gösterir. Sermayenin organik bileşiminin yükseltilmesi, kaçınılmaz olarak işsizliğe ve işçi sınıfının hayat standardının düşmesine yol açar."

Yine aynı bölümün "Özet" kısmının 3. maddesine (age, s. 293) de şu eklenmiştir:

"Her toplumsal sistemde üretim araçları üretiminin tüketim araçlarının üretimine göre öncelikli (daha hızlı) olması, genişletilmiş yeniden üretimin yasasıdır."

Özette yapılan ek ile özet öncesinde yapılan ekler birleştirildiğinde -Marx'ın teorisi konusunda yapılan çarpıtma dışta tutulursa- çıkan sonuç şudur: Üretim araçları üreten kesimin üretiminin önceliği ve (relatif hızlılığı) genişletilmiş yeniden üretimin yasasıdır. Bu her toplumsal sistemde geçerlidir. Buraya kadar söylenenler doğrudur. Ancak *"Sermayenin organik bileşiminin yükseltilmesi, kaçınılmaz olarak işsizliğe ve işçi sınıfının hayat standardının düşmesine yol açar"* tespiti yalnızca kapitalist bir toplumsal ve ekonomik sistem için doğrudur.

Sosyalist bir sistemde üretim araçları üretiminin tüketim araçları üretimine göre öncelikli olması hiçbir şekilde işçi sınıfının hayat standardının düşmesine ve işsizliğe yol açmaz. Tam tersine çalışma saatlerinin azaltılması, hayat standardının yükseltilmesi için kullanılır. Eğer bu ayrım yapılmazsa, genişletilmiş yeniden üretimin sosyalist toplumda da ancak işçi ve emekçilerin hayat standardının düşmesi veya yerinde saymasına yol açabileceği görüşünün, dolayısı ile üretim araçları üretimine ağırlık/öncelik vermenin sosyalist ekonominin gelişmesinde yasal olmayabileceği görüşlerinin teorik temeli atılmış olur.

Sermayenin organik bileşiminin yükselmesi kapitalizm şartlarında halk yığınlarının giderek görece yoksullaşmasını (birçok halde mutlak yoksullaşmasını da) beraberinde getirir. Çünkü burada üretim araçlarının üretiminin artması dolayısıyla üretimin genişlemesi toplumun tümünün refahı için kullanılmaz, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete sahip küçük bir azınlık için kullanılır. Sosyalist bir toplumda "sermayenin organik bileşiminin yükselmesi" giderek yoksullaşmayı beraberinde getirmez. Çünkü -en azından belirleyici- üretim araçları üzerindeki mülkiyet toplumsal mülkiyettir. Üretimin artması, genişletilmiş yeniden üretimin yapılması toplumun giderek artan maddi ve manevi gereksinimlerinin karşılanmasına, refah seviyesinin yükseltilmesine yol açar. Bunun neden böyle olduğu "Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, sayfa 88'den itibaren geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı" cilt I'in XVII. *("Kapitalizmin En Yüksek Aşaması olarak Emperyalizm - Tekelci Kapitalizmin Ekonomik Temel Yasası"* bölümünde, 1955 baskısında **"Mali sermaye ve mali oligarşi"** (age, s. 318) başlıklı alt bölümün en sonuna şu cümle ekleniyor:

"Mali oligarşi aynı zamanda politik alanda da egemendir. Burjuva devletlerinin iç ve dış politikası büyük tekellerin çıkarlarına tabidir." (agy. 11)

"Uluslararası tekeller" alt başlıklı bölüme şu ek yapılmaktadır:

"Birçok uluslar arası tekel, onların iktisadi yayılmasının önemli yar-

dımcı araçları olan kapitalist devletlerin en aktif desteğiyle yaratılmaktadır." (s. 11)

Burada yapılan ekler kendi başlarına ele alındıklarında yanlış değildir. Ancak bu eklerin içeriği ek yapılan bölümlerde başka sözcüklerle zaten vardır. Yani ekler gerçekte gereksiz- dir. Ve fakat yine de yapılmış, hem de bunların "özsel değişiklikler" olduğu başlıkta belirtilerek yapılmışlardır. Tabii ki burada neden ihtiyaç duyulmuştur sorusu çıkıyor. Bu soruya ancak o dönemdeki ve sonraki gelişmelerde yürüyen ideolojik tartışmalarda nelerin öne çıktığı, nelerin tartışıldığı bilgilerinin ışığında cevap verilebilir.

Modern revizyonizmin 1960-70'li yıllardaki temel tezlerinden biri, emperyalist kapitalist ülkelerde de bir "anti-tekelci - demokratik devrim aşaması"nın savunulması idi. Buna göre "devlet tekelci kapitalizmi" (Stamokap) egemendi; devletler tekellerin çıkarlarına tabi hale gelmişti. Yapılması gereken (bir bütün olarak kapitalizmin değil!!!) ilk aşamada anti-tekelci bir devrimle tekellerin egemenliğinin kırılması idi. Bunda yalnızca toplumun çoğunluğunu oluşturan işçi-emekçi sınıflar değil, aynı zamanda kendileri de tekel egemenliği altında ezilen burjuva kesimlerinin de çıkarı vardı. Bu değişiklikler, tekellerin devlete egemenliğinin altının kalınca çizilmesi ihtiyacı bu görüşlerden bağımsız değildir.

*Bölüm XVII'de *"Dünyanın büyük güçler arasında teritoryal paylaşımının tamamlanması ve yeniden paylaşılması için mücadele"* alt başlıklı bölümde 1954 baskısında şunlar söylenmektedir:

***"Sömürgeler,** devlet bağımsızlıkları olmayan ve emperyalist devletlerin, metropollerin mülkiyeti olan ülkelerdir. Emperyalizm çağında, bunun dışında bir de bağımlı ülkelerin çeşitli tipleri, ya da yarı sömürgeler bulunur. Yarı sömürge olarak, biçimsel olarak bağımsız, ama gerçekte politik ve ekonomik olarak emperyalist ülkelere bağımlı devletler adlandırılırlar."* (age, s. 324)

1955 baskısında bu konuda "Aşağıda yapılan tanımlamalarla yarı sömürgeler ve bağımlı ülkeler arasında titiz bir ayrım yapılmaktadır" dendikten sonra Lenin'den şu alıntı yapılmaktadır:

"Yarı-sömürgeler emperyalist güçlerin sömürgesel sömürüsünün nesnesi olan, bu ülkelere ekonomik ve politik bakımdan bağımlı olan, fakat formel olarak bağımsız kalmış olan az gelişmiş ülkelerdir. Emperyalizm çağında sömürgeler ve yarı-sömürgeler yanında, birbirlerinden bağımlılık derecesi konusunda önemli ölçüde ayrılan, bunun dışında da en çeşitli değişikliklere uğrayan çok değişik tipte bağımlı ülkeler vardır. Bu çağ için karakteristik olan sadece ülkelerin sömürge sahipleri ve sömürge ülkeler olarak iki ana gruba ayrılması değil; aynı zamanda, politik olarak, biçimsel olarak bağımsız olan, ama gerçekte mali ve diplomatik bağımlılık ağı içine düşmüş çok çeşitli bağımlı ülkelerin de varlığıdır." W. İ. Lenin, "Kapitalizmin En Yüksek Aşaması olarak Emperyalizm": (bkz. Lenin, Eserler, 4. baskı, cilt 22, s. 250)

Burada güya Lenin'e dayanarak "titiz bir ayrım" yapıldığı iddiası vardır. Bu titiz ayrım güya yarı-sömürgeler ile bağımlı ülkeler arasında yapılmaktadır. Olgu şudur ki, Lenin'de yarı sömürgeler ile bağımlı ülkeler değildir birbirinden ayrılan. Lenin, sömürgeler ile bağımlı ülkeleri birbirinden ayırmakta ve emperyalizm çağı için tipik olanın -iki ana grup, sömürge sahibi ülkeler ve sömürgeler yanında- çok değişik biçimlerdeki bağımlı ülkeler olduğunu söylemektedir.

Lenin için önemli olan, belirleyici olan önce emperyalist ülkelerle, emperyalizme bağımlı olanları birbirinden ayırmaktır. Sorun, devrim aşamaları açısından, anti-emperyalist veya milli devrimin devrimde oynayacağı rol sorunudur. Bu bağlamda Lenin, dünyayı ezen ve ezilen ülkeler diye ikiye ayırır ve bağımlılık biçimi ne olursa olsun tüm bağımlı ülkeleri, ezilenler kategorisi içinde ele alır.

Emperyalist ülkelerin de ekonomileri birbirinden bağımsız değildir. Aralarında bir dizi ilişki vardır. Fakat bu tip "bağımlılık" ile emperyalizme bağımlı, devrimde ulusal/anti-emperyalist momentin çok önemli, bazen belirleyici rol oynadığı ülkelerin "bağımlılığı" arasında büyük fark vardır. Bunun ötesinde tabii emperyalizme bağımlı olma anlamında "ezilen" kategorisi içinde yer alan ülkelerin bağımlılık dereceleri arasında da büyük farklar vardır. Lenin, dünyayı emperyalist ezen-bağımlı ezilen ülkeler kategorilerine ayırdıktan sonra bu farkla-

ra dikkat çekmektedir.

1955 baskısında Lenin'den alıntı yapılan yerin devamında Lenin şöyle devam etmektedir: *"Bu biçimlerden birine, yarı sömürgelere biraz önce değinmiştik. Bir başka biçimi, tipik bir örnek olarak, örneğin, Arjantin olarak gösterilebilir."* (Lenin, "Emperyalizm", İnter Yayınları, İstanbul 1995, s. 88)

Yani kısacası yarı sömürge ile bağımlı ülkeler arasında, Leninist anlamda kategorik bir ayrılık yoktur. Bunları birbirinden kategorik olarak ayırmaya çalışmak, gereksiz bir çabadır. 1954 baskısında bu bağlamda söylenenlerin "düzeltilmesi"ne de ihtiyaç yoktu, yoktur.

* Yine XVII. Bölümün *"Tekelci kapitalizmin ekonomik temel yasası"* ara başlığı altındaki bölüme, (age, s. 326) 1955 baskısında şu ek konmaktadır:

"Tekelci kapitalizm döneminde de sermayeler şu ya da bu daldan diğer dallara akar ve kârların dengelenmesi eğilimi etkisini gösterir. Fakat bu eğilim tekelci kapitalizmin temel ekonomik yasası olan kapitalist azami kâr yasasına toslar. Emperyalizm çağında ekonominin tekelleşmiş alanlarında metalar esasta üretim fiyatının üzerinde olan ve yüksek tekel kârlarını sağlayan tekel fiyatlarına satılır. Buna karşı tekelleşmemiş alanlarda metalar sıkça üretim fiyatlarının altında fiyatlara satılır. Böylelikle bu alandaki girişimciler ya da işverenler ortalama kârı bile elde edemezler." (agy. 12)

Bu ek *"Ortalama kâr yasası oranı ile emperyalizmde azami kâr yasası oranı arasındaki ilişkiyi açıklama konusunda tamamlama"* (s. 12) iddiasıyla yapılmış olan bir ektir.

Bu ek aslında burjuvazinin tekelci olmayan kesimleriyle ittifakın ekonomi teorisi temelinde gerekçelendirilmesi ekidir. Öyle ya burada resmi çizilen "tekelleşmemiş alandaki" burjuvalar sıkça ortalama kârı bile elde edemeyen, acınacak halde olan burjuvalardır! Hiçbir kapitalist, hiçbir burjuva uzun sürede maliyetinin altında üretim yapıp satmaz. Bu o burjuvanın/kapitalistin sonu olur. Kısa bir süre için kimilerinin bunu yapmaları mümkündür ve fakat bu, ya pazarda daha büyük kârları elde etmek için kısa süre uyguladıkları bir tak-

tiktir (damping), ya da iflasın kısa süre öncesinde ellerindeki tüm malları elden çıkarmaya yönelik bir girişimdir. Emperyalizm çağında da burjuvaların tekelci olmayan kesimi esasta ortalama kârla çalışır. Tekelci kesim ortalama kârın üzerinde tekel kârı elde eder. Gerçek durum budur. Burada gösterilen şey ise tam tersidir. Burada tekelci olmayan kapitalist, neredeyse -bütün ülkelerde- devrimin müttefiki oluvermektedir. Burada adeta zavallı tekelci olmayan bir kapitalistler sınıfı çıkmaktadır karşımıza. Ortalama kârı bile elde edemeyen, kendileri ezilen kapitalistler! Bunlar devrimin müttefiki olmayıp da ne olacak? İşte size "anti tekelci devrim" aşamasının, uluslararası alanda daha sonra "üç dünya teorisi" biçiminde de ortaya çıkan teorinin vs. ekonomi teorisi temelinde gerekçelendirilmesi.

* XIX. *("Emperyalizmin Tarihteki Yeri")* bölümün *"Tekelci devlet kapitalizmi"* başlıklı alt bölümüne 1955 baskısında *"burjuvazinin iddialarını geri çevirmek"* iddiası adına konulan bir ek var. Şöyle:

"Kapitalizmde devlet mülkiyeti kapitalizmin bir biçimidir ve dolayısı ile sosyalizm ile hiçbir ilişkisi yoktur." (s. 12) Doğru. Fakat, bu ekin yapıldığı bölümde bu düşünce zaten vardır. Orada örneğin Lenin'in tekelci devlet kapitalizmini işçiler için bir hapishane ve kapitalistler için bir cennet olarak nitelediği belirtilir. (age, s. 356) Ya da örneğin *"Kapitalizmin savunucuları, burjuva devletin kapitalist tekellere tabi olduğunu gizleme çabasıyla, devletin kapitalist ülkelerin iktisadında tayin edici gücü oluşturduğunu ve iktisadı bir plâna göre yönetebilecek durumda olduğunu iddia ederler. Ama gerçekte, burjuva devleti, iktisadı bu kendi elinde değil de, tekellerin elinde olduğu için, plâna göre yönetemez. İktisadın devlet tarafından 'düzenlenmesi' doğrultusundaki her çaba kapitalizmde başarısızlığa uğramaya mahkûmdur;"* denmektedir. (age, s. 357)

O halde bu ek de gereksiz bir ektir.

* XXI. bölümün ardından gelen *"Kapitalizm Çağının Ekonomik Öğretileri"* bölümünde, *"Burjuva Ekonomisi Biliminin Daha da Alçalması. Modern Burjuva Politik Ekonomisi"* alt başlığı altındaki bölümün sonuna, (age, s. 426) 1955 baskısında *"Emperyalizmin Küçük-Burju-*

vaca Eleştirisi" adı altında özel bir bölüm ekleniyor. Eklenen bölüm şöyle:

"Kapitalizmin bütün kötülüklerinin kaynağı olarak, özgür rekabet sistemini gören Sismondi'nin tersine, özgür rekabet dönemi kapitalizmi, emperyalizm çağının küçük burjuva ekonomistlerinin önemli bir bölümü tarafından toplumlar için en iyi ekonomik düzen olarak övülüyor. Bunlar eleştirilerinin sivri ucunu genelde emperyalizme karşı değil, yalnızca kapitalist tekellerin sınırsız egemenliğine karşı yönlendiriyorlar. Ve onlar kapitalist tekellerin keyfiliğini ekonomik özgürlüğe ve bireysel inisyatife karşı esas tehlike olarak görüyorlar.

Emperyalizmin küçük burjuva eleştiricilerinin yazılarında tekellerin haydutça pratiğini teşhir eden zengin malzeme vardır. Ancak küçük burjuva ekonomistler tekelleri gerici ütopik bir bakış açısı ile eleştirmekte ve onları özgür rekabet kapitalizmine dönmeye çağırmaktadırlar. Onlar, o olmaksızın, tekel egemenliğinin ortadan kaldırılması mümkün olmayan, sosyalizme geçişin gerekliliğini reddetmektedirler. Emperyalizmin küçük burjuva eleştirisi, bizi tekellerin aşırılıklarının durdurabileceğine, küçük ve orta boy işletmelerin konumlarının bir antitröst yasası sayesinde ve küçük işletmeleri çeşitli önlemlerle destekleme sayesinde ve mali çakalların spekülasyon rezilliğine karşı mücadele sayesinde sağlamlaştırılabileceğine, bütün bunların kapitalizme dokunmayacağına inandırmaya çalışmaktadırlar. Küçük burjuva ekonomistleri kapitalizmde tüketim kooperatiflerinin, tarım kooperatiflerinin, zanaatçı ve ticaret kooperatiflerinin ve küçük meta üreticilerinin kooperatiflerinin geliştirilmesi yoluyla köylü ve zanaatçıların yıkımdan kurtarılabileceği ve işçilerin durumunun kökten düzeltilebileceği hayallerini yaymaktadırlar.

Küçük burjuva politik ekonomi temsilcisi bugünkü şartlar altında küçük burjuva halk yığınlarının tekellerin keyfiliğine, devlet iktidarının despotizmine, dayanılmaz vergi yüküne ve savaş tehlikesine karşı duydukları hoşnutsuzluğun tercümanı olmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinde, özellikle de zayıf gelişmiş ülkelerde bu yönelimin temsilcileri ulusal bağımsızlığın Amerikan emperyalizmi tarafından ezilmesine karşı, hız-

landırılmış silahlanmaya karşı, yeni bir dünya savaşının hazırlanması politikasına karşı aktif olarak yer almaktadır." (agy, s 13,14)

Burada yapılan tespitler, emperyalizmin küçük burjuva eleştirisine yöneltilen eleştiri ve açıklamalar doğrudur.

Doğrudur doğru olmaya da, bu eleştirileri getirenlerin bizzat kendileri siyasi çizgilerinde emperyalizmi ABD emperyalizmi ile eşitleyen; savaş tehlikesine karşı *"ABD'deki sağduyulu siyasetçilerle barış siyaseti"* geliştirmeyi savunan; antikapitalist devrimin yerine *"anti tekelci devrim"*i koyan; içinde bulunulan yeni şartlarda sosyalizme *"parlamenter, barışçı yolla da geçmenin mümkün"* olduğunu savunan vs. revizyonistlerdir.

Yani bu doğru eleştiriler, kendi revizyonizmini örtmenin bir aracıdır yalnızca.

1955 baskısında *"Politik Ekonomi Ders Kitabı"* Cilt I'in XX. ve XXI. bölümlerinin yeniden yazıldığı bilgisi verilmektedir. Yeniden yazıldığı söylenen bölümler *"Kapitalizmin Genel Bunalımı"* (age, s. 364) ve *"Kapitalizmin Genel Bunalımının İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Derinleşmesi"* (age, s. 384) bölümleridir.

"Kapitalizmin Genel Bunalımı" bölümü yeniden yazılmış olmasına rağmen, bu bölümde öze ait bir değişiklik yoktur. Neden yeniden yazma ihtiyacı duyulduğu anlaşılmamaktadır.

"Kapitalizmin genel bunalımının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra derinleşmesi" başlıklı XXI. bölümün "Kısa Özet"inde:

Birinci maddenin son cümlesi *"Kapitalist ülkelerde pazarlama zorlukları ve işletmelerin kronik bir şekilde kapasitelerinin altında çalıştırılması arttı."* (s. 408) cümlesi 1955 baskısında silinmiştir. Bir yıl içinde burada bu cümlenin çıkarılmasını gerektirecek somut bir değişiklik yoktur.

Üçüncü maddede; *"Azgın bir yayılma yoluna giren Amerikan emperyalizmi, diğer ülkelerin iktisadını kendine bağımlı kılmaya çalışmaktadır."* (age, s. 408-409) cümlesi çıkarılmıştır. Neden çıkarılmıştır? ABD iki ayrı baskının yayınlanması arasında geçen bir yıl içinde azgın bir yayılma yoluna girme işinden, diğer ülkelerin iktisadını kendine bağ-

lama işinden, yani en büyük emperyalist güç olarak emperyalist olmaktan vaz mı geçmiştir? Bunun olmadığı açıktır.

Buna karşılık her iki baskıda da yer alan bir tespit vardır:

"Barış, demokrasi ve sosyalizm kampının pekişmesi, gericiliğin ve savaşın emperyalist kampının zayıflaması, işçi sınıfının, köylülüğün ve sömürge halklarının kurtuluş mücadelesinin yükselmesi, bugünkü çağın kapitalizmin çöküşü çağı, komünizmin zaferi çağı olduğunu göstermektedir." (age, s. 409, "Die Allgemeine Krise des Kapitalismus...", s.40)

Bu tespit o dönemdeki Marksist-Leninist'ler açısından iyimser coşkuyu gösteren ve fakat ne yazık ki doğru olmayan bir tespittir. Bu tespitin yapıldığı dönemde ne yazık ki, sosyalist Sovyetler Birliği'ni içinden kemiren revizyonizm iktidara yürüme, proletarya diktatörlüğünü yeni tipte bürokrat devlet kapitalisti bir burjuva diktatörlüğüne dönüştürme yolunda mesafe alma durumundadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın ikinci "tamamlanmış" baskısındaki "düzeltmeler" ve "ekler" gelişmenin ne yönde olduğunun açık işaretleridir. Yapılan bütün ekler ve düzeltmeler ya gereksiz, ya da revizyonist bir ekonomi siyasetinin teorik temellerini yaratmaya, ya da daha da geliştirmeye yöneliktir.

1958 Tarihli 3. Baskının Gerekçeleri

*"Politik Ekonomi Ders Kitabı"*nın 1958'de yayınlanan ve onun artık hiçbir kuşkuya yer bırakmaksızın politik ekonomi konusunda, en başta sosyalizmin ekonomi politiği noktasında revizyonist bir ders kitabı haline dönüştüren 3. baskısının neden yapıldığı, nelerin, neden değiştirilme ihtiyacı duyulduğu bu baskının önsözünde şöyle açıklanıyor:

"Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın ikinci baskısı yayınlandıktan bu yana, Sovyetler Birliği'nde ve Halk Demokrasisi ülkelerinde sosyalist üretim sürekli olarak gelişti, sürekli bir yükselme gösterdi, iktisadın plânlı yönetimi mükemmelleşti, ekonomiye önderliğin yöntemleri iyileştirildi ve kitlelerin yaratıcı inisiyatifi gelişti. (...)

SBKP XX. Parti Kongresi'nin ve onun ardından yapılan SBKP Mer-

kez Komitesi toplantılarının kararları toplumsal bilimlerin bu arada ekonomi biliminin önüne yeni, sorumluluk dolu görevler koydu. SBKP Merkez Komitesi'nin XX. PK'ne sunduğu Hesap Verme Raporu'nda komünist inşanın içinde bulunduğumuz aşamasında marksizmin teorisinin ekonomik yanının öne çıktığı vurgulandı. İdeolojik cephedeki bütün faaliyetlerde olduğu gibi, ekonomistlerin önünde de kişiye tapmanın sonuçlarının bütünüyle aşılması görevi durmaktadır. Onların önünde sosyalist ekonominin hayat tarafından ortaya konan bir dizi yeni sorununu cesaretle ve yaratıcı biçimde çözmek, burjuva ideolojisine karşı mücadeleyi, Marksizm-Leninizm'i her türden revizyondan geçirmeye karşı, şu anda esas tehlike olan dogmatizme ve kitaba tapmaya karşı mücadeleyi güçlendirmek görevi durmaktadır.

Bütün bunlar Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın özsel olarak gözden geçirilmesini, düzeltilmesini gerekli kıldı.

Ders Kitabı'nın üçüncü baskısında her iki dünya sisteminin - sosyalizmin ve kapitalizmin - gelişme yasallıkları daha derinlemesine çözümlendi; kitabın yapısında değişiklikler yapıldı; kitapta kullanılan veriler tamamlandı ve yenilendi, bir dizi düstur (Leitsatz.. yol gösterici açıklama) belli ölçülerde geliştirildi ve somutlaştırıldı, belirli formülasyonlar değiştirildi ve daha anlaşılır hale getirildi." ("Politische Ökonomie, Lehrbuch, Akademie der Wissenschaften der UdSSR Institut für Ökonomie" Dietz Verlag 3. baskı, Berlin,1959, Almanca, s.5)

Görüldüğü gibi bu üçüncü baskıyı gerekli kılan gerçekte Ders Kitabı'nın SBKP'nin XX. Parti Kongresi çizgisi doğrultusunda düzeltilme ihtiyacıdır. *"Kişiye tapmanın sonuçlarının bütünüyle aşılması" "esas tehlike olan doğmatizme ve kitaba tapmaya karşı mücadelenin güçlendirilmesi"* vb. 1955 ikinci baskısında henüz temizlenememiş olan ve revizyonist politikalarla çelişen kimi Marksist-Leninist görüşlerin kitaptan uzaklaştırılmasına geçirilen kılıftır.

Önsözün sonraki geniş bir paragrafında "Ders Kitabı"nın yapısında yapılmış olan değişiklikler hakkında bilgi verilmektedir. Bu bağlamda bu değişikliklerde en dikkat çekici olanlar şunlardır:

* *"Sosyalizmin maddi üretim temeli" bölümü bütünüyle silindi, onun*

içindeki malzeme diğer bölümlere dağıtılarak kullanıldı." (s. 6)

Söz konusu tasfiye edilen bölüm *"Sosyalizmin maddi temeli olarak büyük sanayi. Sosyalist sanayileşmenin özü"* başlıklı bölümdür. (bkz. Politik Ekonomi Ders Kitabı, cilt II, s. 40-44) 1954 baskısında haklı olarak *"sosyalist sanayileşmenin özü"* olarak tespit edilip, en başa konan şey, 1958 baskısında tasfiye edilip, öz olmaktan çıkartılıyor. Yapılan plân değişikliğinin bu noktadaki anlamı budur.

** "Sosyalizmin ekonomik yasalarının karakteri ve sosyalist devletin ekonomik rolü, sosyalist mülkiyet sorunları ile birlikte ele alınıyor"*

** Özünde emek üretkenliği ile uğraşan özel bir bölüm kondu.*

** İşe (katkıya/Arbeitsleistung) göre dağıtım ilkesinin açıklanması, iş ücretinin çözümlenmesi ile birlikte ayrı bir bölümde ele alındı.*

** Tarımla ilgili bölüm kolektif iktisat düzeninin temellerini, kolektif sektörde sosyalizmin ekonomik kategorilerinin kullanılmasının özelliklerini ele alıyor.*

** "Sosyalizmde Milli Gelir" bölümü, "Sosyalist Yeniden Üretim" bölümüyle birleştirildi.*

** Her bölüm sonunda yapılan Kısa Özetler silindi, çünkü bunlar bölümlerde söylenmiş olanların tekrarı.*

En büyük değişiklikler ve tamamlamalar kapitalizmin genel buhranının şimdiki aşamasının karakteristiği ile ilgili ve özellikle de "Sosyalist Üretim Tarzı" bölümünde yapılmıştır.

Kapitalizmin genel buhranının şimdiki aşamasında sosyalist dünya sisteminin ve emperyalizmin sömürge sisteminin çöküşünün önemi gösterilmiştir; aynı zamanda iki sistemin barış içinde bir arada yaşaması sorunları ve başka sorunlar ele alınmıştır." ("Politische Ökonomie, Lehrbuch, Akademie der Wissenschaften der UdSSR Institut für Ökonomie", Dietz Verlag 3. baskı, Berlin,1959, Almanca s. 6-7)

Yani kısacası Ders Kitabı öncelikle sosyalizmin inşası sorunları ile ilgili bölümleri açısından özsel olarak değiştiriliyor. II. Bölüm, ya da İnter Yayınları'nın baskısını temel alırsak ikinci cilt bir anlamda yeniden yazılıyor. Burada temel soru şudur: Ekonomide, 3-4 yıl içinde bir ekonomi ders kitabını yeniden yazmaya zorlayacak hangi temel

değişiklikler olmuştur? Değişen gerçekte önce siyasi çizgidir. Ekonomi siyaseti de bu siyasi çizginin bir parçasıdır.

Önsöz'ün son bölümünde devamen yapılan değişiklikler hakkında şunlar söyleniyor:

"Ders kitabında değer yasasının öncelikle de üretim araçları üreten kesimde ve kolektif iktisatların iktisadi faaliyetlerinde etkimesi konusuna çok daha geniş yer verildi; bunun dışında iktisadi muhasebenin sağlamlaştırılması sorunlarına, üretimin arttırılmasının maddi etkilerine (Impuls), iş üretkenliğinin yükseltilmesine ve üretim maliyetinin düşürülmesine, sosyalist plân ekonomisinin bütün avantajlarının tam olarak kullanılması sorunlarına, SSCB'nin temel ekonomik görevini en kısa sürede çözmek ve komünizmin maddi üretim temelini inşa etmek hedefiyle, çok daha geniş yer verildi." (age, s. 7)

Bu "geniş yer verme"nin, ne ölçüde daha önce söylenmiş olanların revizyonu anlamına geldiği, daha önce söylenenlerle karşılaştırma içinde görülebilir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"na Yönelen ÇKP Kaynaklı Eleştiriler

"Politik Ekonomi Ders Kitabı" yayınlandıktan sonra yalnızca Sovyetler Birliği'ndeki yeni baskılarında değişikliğe uğramadı. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na yönelen ÇKP kaynaklı eleştiriler de var.

Almanca'da Ağustos 1975'de yayınlanan "Biz bunu Moskova'dan değişik yapacağız" adı altında, Mao Zedung'a ait olduğu söylenerek yayınlanmış bir kitap var. Helmut Martin tarafından yayına hazırlanan bu kitap "Mao Zedung'un Politik Ekonomi Ders Kitabı'nın Eğitimindeki Kenar Notları" olarak tanıtıldı. (Mao Tse-Tung, "Das machen wir anders als Moskau", rororo aktuell, Hamburg, 1975. Kitap Birikim Yayınları'nda, Mart 1980'de, İzzet Altan çevirisi ile "Sovyet İktisadının Eleştirisi" ismi altında yayınlandı. Çeviri iyi değil. Bu yüzden alıntıları kendi çevirimizle Almanca kitaptan alıyoruz.) Bu notların gerçekten Mao'ya ait olup olmadığını bilmiyoruz. Çünkü Mao'nun ÇKP tarafından yayınlanmış olan 5 ciltlik (dördü sağlığında, beşincisi öldükten sonra) Seç-

me Eserler'i içinde bu notlar yayınlanmadı. Ancak bu notların içeriğinde savunulan görüşlerin bir bölümü, ÇKP'nin çeşitli belgelerinde, bu arada Mao'nun kimi yazılarında (Örneğin "Tarımda Karşılıklı Yardım ve Kooperatifleşme Üzerine İki Konuşma", "10 Başlıca İlişki Üzerine", "Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine") savunulan görüşlerle uyum içindedir.

Söz konusu kitapta getirilen eleştirileri de "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın, ilgili bölümlerinin incelenmesi sırasında tartışma içine çekmeyi doğru buluyorum. Bu arada şu da bilinmelidir, bu kitapta verilen referanslar "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1958 baskısındandır. Yani açık revizyonistlerin "düzelterek", SBKP XX. Parti Kongresi'nin çizgisi ile uyumlu hale getirerek bastırdığı kitaptır bu. Mao'nun notlarında (Bundan böyle Mao'nun diyeceğim, okuyucu bunu yukarıdaki rezervlerimizin bilincinde okumalıdır.) 1954 ve 1955 baskıları ile ilgili herhangi bir karşılaştırma yapılmamaktadır. Halbuki bu kitapların karşılaştırılması bazı noktalarda revizyonist çizginin nasıl 'yerleştirildiği'ni görmek ve göstermek açısından önemliydi, önemlidir.

Ben "Politik Ekonomi Ders Kitabı" cilt II'yi incelerken 1954 baskısını temel alacağım. Bu ilk baskıyı 1955 ve 1958 baskıları ile ve Mao'nun değerlendirme ve eleştirileri ile de karşılaştıracağım.

Her bölümde öncelikli olarak sorunlu gördüğüm yerler üzerinde duracağım.

***

3. "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Cilt II' nin Bölüm Bölüm İncelenmesi

XXII. Bölüm
"KAPİTALİZMDEN SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ"

Sosyalizm/Komünizm Ne Anlamda Kaçınılmaz?

Bölümün başında sosyalizm/komünizm yasal bir zorunluluk olarak ortaya konuyor. Şöyle deniyor:

"Proleter devrimi ve kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin zorunluluğu: *Kapitalist üretim tarzının ve burjuva toplumundaki sınıf mücadelesinin tüm gelişme seyri, kaçınılmaz olarak, sosyalizmin devrimci bir şekilde kapitalizmin yerine geçmesine yol açar. Yukarıda ortaya konduğu gibi, büyüyen üretici güçlerle üretici güçlerin ayakbağı haline gelmiş kapitalist üretim ilişkileri arasındaki çatışma, emperyalizm çağında son derece keskin bir hal alır. Üretim ilişkilerinin üretici güçlerle mutlak uyum içinde olması yasası, eski, burjuva üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını ve yeni, sosyalist üretim ilişkilerinin oluşturulmasını talep eder.* ***Proleter, sosyalist devrimin*** *nesnel zorunluluğunun gerekçesi burda yatar."* ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, İnter Yayınları, İstanbul, Mayıs 1993, s. 15)

Mao'nun notlarında bu bölüm şöyle yorumlanarak övülüyor:

"Bu formülasyonlar çok iyi, bunu böyle söylemek gerekir. Bu "nesnel zorunluluk" çok iyi, bu insanları kazanmaya hizmet eder. Nesnel zorunluluktan söz edildiğinde, anlaşılan devrimlerin insanların iradesine bağlı olarak gerçekleşecek değişiklikler olmadığıdır. İnsan istese de istemese de devrim gelecektir." (Mao Tse-Tung, "Das Machen wir anders als Moskau", s.14)

Gerçekten de bu sosyalist devrimin nesnel zorunluluğundan söz edildiğinde bundan başka bir şey anlaşılmaz. Eninde sonunda sosyalizm/komünizm gelecektir. Başka bir alternatif yoktur. Bu üretici güçlerle üretim ilişkilerinin mutlak uyum yasasının dayattığı bir zo-

runluluktur.

Fakat burada bilince çıkartılması gereken birden fazla problem vardır:

Birincisi, siyasal olaylarda objektif şartlar ile subjektif unsur birlikte ele alınmak zorundadır. Objektif şartlar ne kadar dayatıcı olursa olsun, objektif şartlar insanlara devrimi ne kadar dayatırsa dayatsın, eğer devrimin öznesi olan sınıflar devrime hazır değilse, o objektif imkânlar heba olabilir. Bu anlamda objektif zorunluluktan çok, olgun objektif şartlardan söz etmek daha doğru olur. Sorunun "nesnel zorunluluk" olarak konması, sonuçta devrimci sınıf(ların) -yani devrimin gerçek öznesinin- ve onların devrimci örgütlerinin rolünü önemsizleştiren bir rol oynayabilir.

İkincisi, tarihte ezen ve ezilen sınıflar arasındaki sınıf mücadelesi her zaman *"toplumun devrimci bir yeniden kuruluşuyla"* son bulmamış, bazı hallerde *"çatışan sınıfların birlikte çöküşü ile"* de sonuçlanabilmiştir. (bkz. Karl Marx-Friedrich Engels: "Komünist Manifesto ve Komünizmin Temel İlkeleri", İnter Yayınları, İstanbul, Aralık 1998, "Burjuvalar Proleterler", s. 38) Emperyalizmin gelinen aşamasında sosyalizm-komünizm açısından objektif şartlar hiç bir zaman olmadığından daha olgundur. Fakat bugün sosyalist devrim 1900'lü yılların başına göre daha uzak bir ihtimaldir. Bunun bir çok nedeni vardır. Fakat olgu budur.

Diğer yandan kapitalizmin-emperyalizmin üretici güçleri yok etme potansiyeli de örneğin 20. yüzyılın başı ile karşılaştırıldığında olağanüstü derecede artmıştır. Kapitalist ekonomi doğal dengeleri bozmuş, iklim değişikliği dünyayı ve insanlığı bir felaketin kapısına dayamıştır. Gerçek bir tehdit karşısında burjuvazisinin neler yapabileceği iki dünya savaşında görülmüştür. Bugün kapitalizmin yıkıcı potansiyeli çok daha güçlüdür. Bu durumda emperyalizmin insanlığı "barbarlık içinde çöküşe" götürme ihtimali de, proletaryanın devrimleri ile sosyalizme/komünizme ilerleme kadar gerçekçi opsiyonlardır. "Ya barbarlık içinde çöküş/ya sosyalizm!" şiarı dünyanın halini en iyi anlatan, her zamankinden daha güncel olan şiardır.

Ders Kitabı'nın giriş bölümünde bu "Barbarlık içinde çöküş" olasılığının tartışılmaması -1950'li yılların "yendik", "komünizme ilerliyoruz" havası ve şartlarında anlaşılır bir şeydir. Fakat bugün açısından sorgulanmak zorundadır.

Barışçıl Geçiş Sorunu

Ders kitabında şu söylenmektedir:

"Kapitalist toplumun temelleri ile sosyalist toplumun temelleri arasındaki zıtlık, emek ve sermayenin çıkarlarının antagonizmi dolayısıyla, oportünistlerin vaaz ettiği gibi, kapitalizmin sosyalizme doğru ***barışçıl*** *'büyüyüp gelişmesi' mümkün değildir."* ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", Cilt II, İnter Yayınları, s. 15) (Bu bağlamda İnter Yayınları baskısında altını çizdiğim **barışçıl** sözcüğü atlanmıştır.)

Bu paragraf Ders Kitabı'nın İnter Yayınevi tarafından çevirisi yayınlanan ilk baskısında ve daha sonra ilk 'tamamlamaları' içeren 1955 baskısında yer almaktadır. Ancak 1955 baskısında "oportünistler" kavramı yerine "reformistler" kavramı geçirilmiştir. Bu paragraf 1958 baskısında ise hiç yoktur, silinmiştir.

20. Parti Kongresi'nin çizgisi ile uyumlu hale getirilen 1958 baskısında, şiddete dayalı devrimin kaçınılmaz olduğu, bu anlamda barışçıl geçişin mümkün olmadığı tezi, 1958 yılında açık revizyonistler tarafından bütünüyle siliniyor.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1958 yılı revizyonist baskısında "barışçıl geçiş" tezi açıkça şöyle savunulmaktadır:

"Bugün güçlü bir sosyalist kampın var olduğu, kapitalist sistemin genel krizinin derinleşmesini sürdürdüğü, sömürge sisteminin çöküşünün hızlandığı, sosyalizm, demokrasi ve barış düşüncelerinin bütün emekçi insanlık üzerinde büyük bir çekiciliğe sahip olduğu şartlarda, şu veya bu kapitalist ülkede veya bir zamanlar sömürge olan ülkelerde, işçi sınıfının barışçıl yoldan, parlamento üzerinden iktidara gelmesinin gerçekçi imkânları vardır." (age s. 380)

Mao Zedung'un notlarında, bu alıntı eleştirilirken:

"Şu ya da bu ülke"den söz edilirken, hangileri kastediliyor? Avrupa'nın

belirleyici kapitalist ülkeleri ve Kuzey Amerika ülkeleri dişine tırnağına kadar silahlıdır. Bunlar kime barışçıl yolla iktidarı verebilir?" (Mao Tse-Tung, "Das Machen wir anders als Moskau", s. 18-19) dendikten sonra, bütün ülkelerin devrimci güçlerinin *"her iki elini de hazır tutması gerektiği"* belirtiliyor. *"Bir el barışçıl yöntemlerle iktidarı ele geçirme anlamına gelir, diğeri ise şiddet ile iktidarı ele geçirmektir. Hiç birinden vazgeçilemez. Diğer yandan şu da bilinmelidir ki, burjuvazinin genel eğilimi iktidarı vermemek için bütün gücüyle direnmektir. Burjuvazi kendisi için hayati bir tehlike arz eden bir durumda silaha neden başvurmasın?"* (age, s.19)

Mao Zedung burada açık revizyonist barışçıl geçiş teorisine karşı savunusunda, savunuyu "iki yola da hazır olmak" temeli üzerine oturtmaktadır. Bu pozisyon açık revizyonist pozisyona göre iyidir, fakat savunmacı bir pozisyondur. Aslında Marksist-Leninist anlamda "barışçıl geçiş" "iç savaşa başvurmadan geçiş"ten başka bir şey değildir. Bunun da tek yolu işçi sınıfının ve emekçilerin örgütlü silahlı devrimci şiddetidir.

Şiddet sorunu revizyonistlerin 1958 baskısında Kitabın bir başka bölümünde yine tartışılmaktadır.

"Sosyalist İktisadın Kurulmasının Aracı Olarak Proletarya Diktatörlüğü" başlıklı bölüme, revizyonist düzeltilmiş kitabın 1958 baskısında kimi ekler konmuştur. En önemli ek devrimci şiddetle ilgili söylenenlerdedir. Bu ekte, *"Proletarya diktatörlüğünün yalnızca sömürücülere karşı şiddetten oluşmadığı, hatta onun öncelikli olarak şiddet kullanılması demek olmadığı"* söylendikten sonra, komünizm düşmanlarının iddialarının tersine komünistlerin her zaman *"şiddetten, iç savaştan ve silahlı ayaklanmadan yana olmadıkları"*, tersine onların esasında iktidarı barışçıl yollardan ele geçirmek istedikleri, ancak sömürücü sınıfların direnişlerinin onları -istemedikleri halde- bazı durumlarda şiddet kullanmaya zorlayabileceği vb. anlatılıyor. (bkz. s. 382)

Burada devrimci şiddetin ilkesel savunusunun yerine, aslında devrimci şiddeti reddeden bir tavır geçiriliyor. Bu yapılırken, önce "barışçıl geçiş" ile "şiddete dayalı devrim" karşı karşıya konuyor. Marksist

klasiklerin sözünü ettiği ve teorik bir olasılık olarak üzerine tartıştıkları "barışçıl geçiş" sanki "şiddete dayalı devrimin" alternatifi imiş gibi görülüp gösteriliyor. Hâlbuki klasiklerin "barışçıl geçiş"ten anladıkları; sonuçta şiddete dayalı olan ve fakat şiddetin kullanımının en üst biçimi olan "iç savaş"a gerek kalmayan bir "barışçı geçiş"tir. Yani kitlelerin şiddeti olmadan, onlar şiddete başvurmadan düşünülen bir devrim değildir. Revizyonistler, şiddetin kimi biçimleri ile ('silahlı genel ayaklanma', 'iç savaş') genelde şiddeti eşitleyip, genelde şiddetin reddedildiği bir konumda konaklıyorlar. İşçi emekçi kitlelerinin devrimci şiddetinin özgürleştirici, yeni toplumu yaratmada ebe rolünü oynayıcı olumlu propagandasının yerini, bu şiddetin istenmediğinin, kötü bir şey olduğunun, eğer başvurulursa bu burjuvazi buna zorladığından vb. olacağının propagandası alıyor. Bu bir "Ders Kitabı"dır, bir ajitasyon bildirisi vs. değildir. Şiddet konusunda marksist-leninist bir ders kitabında ilk söylenmesi gereken şey, şiddete dayalı devrimin, sosyalizme-komünizme giden yolda kaçınılmaz olduğudur. Ders Kitabı'nın ilk baskısında bu konuda savunulan marksist-leninist çizgi 1958'deki baskıda yerini revizyonist çizgiye bırakmıştır.

Mao bu bölümle ilgili olarak ayrıca *"Şiddet kavramı yeterince açık kullanılmamıştır"* tespiti yapıyor. O, Marx ve Engels'in her zaman *"devlet düşman sınıfı ezmek için şiddetin örgütlenmesidir"* dediklerini, onların bu tavrıyla *"proletarya diktatörlüğü ne yalnızca ne de esas olarak sömürücüler üzerine şiddet değildir"* denmesinin çeliştiğini söylüyor. (Mao Tse-Tung, "Das Machen wir anders als Moskau", s.20) Bunlar arasında gerçekte bir çelişme yoktur. Evet devlet her zaman düşman sınıfı ezmek için şiddetin örgütlenmesidir. Ve evet proletarya diktatörlüğü ne yalnızca ne de esas olarak sömürücüler üzerinde şiddet değildir. Bunun ötesinde burada getirilen eleştiri sorunu daha çok bir formülasyon sorunuymuş gibi görüyor: *"Şiddet kavramı yeterince açık kullanılmamıştır."*

Mao burada da revizyonistlerin "barışçıl geçiş" tezini kökten ret etmemekte, eleştirisini bu tezin köklü reddi yerine; barışçıl geçiş ile şiddete dayalı devrimi karşı karşıya koymayı kabul etmektedir. Mao'nun

bu noktadaki eleştirisi esas hazırlığın revizyonistler tarafından barışçıl geçiş üzerinde yoğunlaştırılmasına yönelmektedir. Onun alternatifi her ikisine de hazır olmaktır.

Revizyonistlerin bu konudaki çarpıtmalarına bu biçimde bir itiraz kesinlikle yeterli ve doğru değildi, değildir.

Kapitalizmde Sosyalizme; Sosyalizmden Komünizme Geçiş Süreci

Bölümün ilk alt başlığı *"Proleter Devrimi ve Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Döneminin Zorunluluğu"*dur. Bu alt başlık altında üretim araçları üzerinde özel mülkiyete ve sömürüye dayalı sistemlerin en gelişmiş ve sonuncusu olan bir ekonomik ve toplumsal sistemden (kapitalizm), bu sistemle birlikte genelde üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti, sömürüyü kökten ret eden ayrı bir ekonomik ve toplumsal sisteme (sosyalizm-komünizm) **geçiş dönemi**'nin zorunluluğu üzerinde durulmaktadır. Gerçekten de böyle köklü bir **geçiş** bir anda, bir vuruşta, kısa bir sürede gerçekleştirilebilecek bir iş değildir. Oldukça uzun sürecek olan ve büyük mücadelelerin yaşanacağı bir **geçiş dönemi** yaşanmak zorundadır.

Bu bağlamda bugüne kadarki sosyalist inşa deneyimlerinden yola çıkarak bu geçiş dönemi sürecinin, bugüne kadarki deneyimlerde düşünülüp, savunulduğundan çok daha uzun olarak düşünülmesi gereken bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. "Geri Dönüşler"de bu süreç konusunda, özellikle sosyalizmden komünizme geçiş bağlamında ortaya çıkan aşırı iyimser, süreci oldukça kısa süreli düşünen, ekonomik ve sosyal alandaki başarıları abartan yaklaşımlar küçümsenmeyecek bir rol oynamıştır.

Nereden Nereye Geçiş? Sürecin İçeriği

Ders kitabı'nda *"Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi"*nden söz edilmektedir. Sonra Lenin'in, Marx'ın "Gotha Programı'nın Eleştirisi" adlı yapıtından aktardığı bir alıntıda "kapitalizmden komünizme geçiş"den söz edilmektedir. Bu bağlamda sürdürülen bir dizi tartış-

manın olduğu, geçiş döneminden ne anlaşılması gerektiği konusunda onlarca kitap yazıldığı bilinmelidir. Aslında, bu sorun Lenin'in "Devlet ve Devrim" adlı kitabında teorik olarak çözülmüş, öncelikle Sovyetler Birliği'nin pratiğinde de pratik çözüm konusunda önemli deneyimler edinilmiştir.

Lenin, Marx'a dayanarak, kapitalizmden komünizme geçişin iki evre/iki aşama/iki döneme ayrıldığını ortaya koyar. *"İlk Aşamasındaki Komünist Toplum"* (bkz. "Devlet ve Devrim", İnter Yayınları, s. 110-111) *"kendi temelleri üzerinde gelişmiş biçimiyle değil, aksine kapitalist toplumun içinden çıktığı biçimiyle bir komünist toplumdur; yani her bakımdan, ekonomik, ahlaki, düşünsel olarak hâlâ bağrından çıktığı eski toplumun izlerini taşıyan bir komünist toplum"*dur. Buna karşı komünist toplumun ikinci evresinin *"komünist toplumun üst aşaması"*nın özellikleri Marx'ta şöyle açıklanır:

"...Komünist toplumun daha üst bir aşamasında, bireylerin işbölümüne köleleştirici tâbiyeti ve bununla birlikte kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlık da ortadan kalktıktan sonra; çalışma sadece yaşamanın bir aracı değil, aynı zamanda yaşamın birincil gereksinimi haline geldikten sonra; bireylerin çok yönlü gelişimiyle birlikte üretici güçler de büyüdükten ve kolektif servetin tüm kaynakları bollaştıktan sonra, - ancak ondan sonra burjuva hukukunun dar ufku tümüyle aşılabilir ve toplum bayraklarının üstüne şöyle yazabilir: Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!" (age, s. 114)

Sosyalizm sözcüğü, Marksist literatürde yer yer hem komünizm sözcüğüyle eş anlamlı olarak; hem de yalnızca komünizmin birinci evresinin adı olarak kullanılmaktadır. Lenin'in Marx'a dayandırdığı çözümlemesinde de sosyalizm sözcüğü komünizmin birinci evresinin adı olarak kullanılmaktadır.

Geçiş dönemi bir bütün olarak ele alındığında "kapitalizmden komünizme geçiş" olarak kavranmalıdır. Ancak komünizm iki evreden oluştuğuna göre, önce kapitalizmden birinci evreye; birinci evreden ise ikinci evreye doğru bir süreç yaşanacağı anlaşılır.

O halde geçiş süreci önce "kapitalizmden sosyalizme geçiş" (ya da kapitalizmden komünizmin birinci evresine geçiş) ve devrimin durmaksızın sürdürülmesiyle "sosyalizmden komünizme geçiş" (ya da komünizmin birinci evresinden ikinci evresine geçiş) süreci olarak yaşanacaktır.

Burada bilinmesi gereken şudur: Kapitalist toplumla sosyalist toplum arasında, üretim araçları üzerinde mülkiyet konusunda ilkede ayrım vardır. Sosyalist toplumla komünist toplum arasında, üretim araçları üzerinde hâlâ çok önemli farklar olmasına rağmen ilkede ayrılık yoktur. Hem sosyalizmde (komünizmin birinci evresinde) hem de komünizmde (komünizmin ikinci evresinde) üretim araçları üzerinde kişisel mülkiyet yerine toplumsal mülkiyet söz konusudur. Sosyalizm ve komünizm bu bağıntıda aynı sistemin değişik olgunluktaki evreleridir.

Sorunun teorik yanı böyledir.

Ancak şimdi gerimizde sosyalist inşa deneyimleri ve geri dönüş olguları var. Bu deneyimler bence kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci ile, sosyalizmden komünizme geçiş sürecinin, iç içe olsalar da, bir anlamda ayrı süreçler olarak kavranması ve vurgulanmasının önemli olduğunu gösteriyor. Bunun yapılmadığı yerde, sosyalizmle komünizmin ilkede aynı sistemin değişik olgunluktaki evreleri olduğunun vurgulandığı yerde, sosyalizmden komünizme geçiş için yapılması gerekenlerin küçümsenmesi; yapılmış olanların, kazanılmış başarıların abartılması ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında şunun da bilince çıkartılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Evet sosyalizmle, komünizm bu ikisinde de temel üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin olmaması noktasında aynı temele sahip sistemlerdir. Bu anlamda -ama yalnızca bu anlamda- aralarında özde bir fark olmadığının söylenmesi yanlış değildir.

Fakat diğer yandan hem toplumsal ürünün bölüşümü ilkesi açısından (sosyalizmde herkese katkısına göre; komünizmde herkese ihtiyacına göre), hem kent/kır, hem kol emeği/kafa emeğinin konumu açısından (sosyalizmde bunlar arasında önemli çelişmeler vardır;

komünizmde geriye yalnızca farklılıklar kalmıştır; işe kölece bağlılık ortadan kalkmış, toplumda her birey her işi yapabilecek eğitimi alabilir konuma gelmiştir) vb. kökten farklıdır. Evet bu ikisi arasında nitel farklılıklar vardır. Sosyalizmden komünizme geçiş nitel bir sıçramadır.

Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Döneminin Temel Özellikleri

Bu bölümde tartışılan kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemidir. Bu dönemin temel özellikleri olarak şunlar sayılmaktadır:

a)Sosyalist devrim, kendinden önceki devrimlerden ilkede ayrı bir devrimdir. O kendinden önceki devrimlerin tersine, üretim araçları üzerinde bir özel mülkiyet biçiminden bir başkasına geçişi sağlamayacak, tersine üretim araçları üzerindeki tüm özel mülkiyete son verecek; üretimin toplumsal olan -ve toplumsallığı giderek artan- niteliğiyle, üretim araçları üzerindeki mülkiyetin özel (özelden yalnızca kişi değil, kapitalist grup mülkiyeti, kapitalist devlet mülkiyeti vb. mülkiyet biçimleri de anlaşılmalıdır.) niteliği arasındaki uzlaşmaz çelişmeyi, zıtlığı ortadan kaldıracaktır.

Tam da böyle olduğu için, geçişin 'barışçıl' olabileceğini vaaz etmek, gerçekte sonuçta işçi sınıfını ve emekçi kitleleri silahsızlandırmak, burjuvaziye hizmet etmek anlamına gelir."Ders Kitabı"nın 1954'teki birinci baskısında bu yüzden barışçıl geçiş teorisinin açıkça ret edilmesi tek doğru, Marksist Leninist tavırdı. 1955 baskısında barışçıl geçiş savunuculuğu işinin yalnızca reformistlere mal edildi 1958'de ise barışçıl geçiş tezi toptan 'unutuldu'. 'Barışçı yol'dan, şiddet kullanmadan iktidara gelme açıkça savunuldu.

b) Sosyalist devrim kendinden önceki devrimlerin tersine, yıktığı sistemin -kapitalizmin- bağrında büyüyüp, gelişen sosyalist formasyon bulamaz. "Özel mülkiyete dayanan burjuva toplumunun bağrında" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 16) -bu toplumda üretim ne kadar toplumsallaşmış olursa olsun, görünürde ne kadar kooperatif-

sel, hatta devletsel 'kamu mülkiyeti' biçimleri olursa olsun- sosyalist mülkiyet, sosyalist üretim ilişkisi, sosyalist formasyon yoktur, olamaz.

Bu bağlamda

Mao "Sovyet İktisadının Eleştirisi" adlı kitapta, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yer alan *"Sosyalist formasyon ... özel mülkiyete dayalı burjuva toplumunun bağrında büyüyüp gelişemez..."* (Almanca: heranwachsen) tespitini şöyle eleştiriyor (bu kitabın bütün baskılarında aynı kavram kullanılıyor): "*Gerçekte yalnızca 'olgunlaşamaz'* (çeviren böyle çevirmiş) *değil, doğamazlar bile* (Almancası: entstehen: ortaya çıkmak). *Kapitalist toplumlarda kooperatif veya devletçi* (Almanca: volkseigene: halka ait; halk ekonomisi; kamusal ekonomi vb. biçiminde çevrilmeli) *bir ekonomi olgunlaşma k bir yana, oluşturulamaz bile* (heranwachsen ... entstehen). *Bu bizimle, kapitalist toplumlardaki belediye kamu girişimleri* (kamu hizmetleri -BN) *gibi şeylerin sosyalist olduğunu* (kapitalist toplumdaki sosyalist faktörler olduğunu -BN) *iddia eden ve kapitalizmin barışçıl yoldan sosyalizme doğru gelişeceğini iddia eden revizyonistler arasındaki esas* (Almancada: eine wichtige: önemli bir -BN) *farktır. Bunu iddia etmek Marksizmi ciddi bir şekilde çarpıtmak demektir."* (Mao Tse Tung, "Das Machen Wir Anders Als Moskau", rororo aktuell 1940, s. 14)

Kapitalist toplumdaki belediye kamu hizmetlerinin, kimi kooperatiflerin, genelde devlet sektörünün 'kapitalist toplumda sosyalist faktörler' olarak adlandırılmasının, 'kapitalizmin barış içinde sosyalizme dönüşeceğinin' savunulmasının, Marksizmi çarpıtan revizyonist görüşler olduğu ortadadır. Bunlar red edilmelidir. Bu noktada Mao doğru pozisyondadır. Ancak burada bu doğru eleştirinin 'büyüyüp gelişme' kavramının kullanılmasına bağlanması zorlamadır. 1954 baskısında bu bağlamda daha sonraki baskılarla aynı kavram kullanılmasına rağmen, barışçıl geçiş açıkça reddedilmektedir. Yani bu kavramlar kullanılsa bile, barışçıl geçişin ret edilmesi mümkündür.

c) Bu nedenlerle sosyalist devrim işe siyasi iktidarın ele geçirilmesi ile proletarya diktatörlüğünün kurulması ile başlamak zorundadır. Sosyalist ekonomik formasyon ancak proletarya diktatörlüğü şartla-

rında ortaya çıkıp, geliştirilebilir.Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin başlangıcı, siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi, proletarya diktatörlüğünün kurulmasıdır.

Burada sosyalist mülkiyetin ve formasyonun ön şartının proletarya diktatörlüğü olduğunun kavranması çok önemlidir. Aksi takdirde proletarya diktatörlüğü olmadan da sosyalist mülkiyet ve formasyondan söz etme ve buna uygun siyasetler geliştirme durumları ortaya çıkabilir. Bu da proletaryayı silahsızlandırır. Kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinde yapılması gerekenler bağlamında "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şunlar söylenmektedir:

"Geçiş dönemi sürecinde, proleter devrimi yapan ülkede eski, kapitalist temel ortadan kaldırılır ve yeni, sosyalist bir temel oluşturulur, sosyalizmin zaferi için gerekli olan üretici güçlerin gelişmesi güvence altına alınır. Proletarya geçiş döneminde, ülkeyi yönetmeye, sosyalist toplumu kurmaya ve küçük burjuva kitleleri sosyalizm ruhuyla eğitimle dönüştürmeye yetenekli güç olarak kendisini çelikleştirmek zorundadır." (age, s. 16-17)

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin sonu, -ki bu aynı zamanda sosyalizmden komünizme geçiş döneminin başlangıcıdır- hakkında ise "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda söylenenler şöyledir:

"Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi (...) sosyalizmin -komünist toplumun ilk aşamasının- inşasıyla sona erer." (age, s. 16)

Burada sorun şudur: Sosyalizmin inşasından neyi anlamalıyız? Ne zaman, hangi şartları yerine getirdiğimizde, şimdi artık sosyalist inşayı gerçekleştirdik, artık komünizme tedricen geçebilecek durumdayız dememiz doğru olur? Sosyalizmin inşasının başlangıcı açısından net olan bir şey, kesin bir kriter, bir ayrım çizgisi vardır: Proletarya diktatörlüğünün varlığı. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu açıkça ortaya konmaktadır, şimdiye kadarki deneyimler de bunu açıkça doğrulamaktadır. Fakat iş sosyalizmden komünizme geçişe geldiğinde gerimizde var olan tek deneyim olan Sovyetler Birliği deneyiminde, "tedricen geçiş"ten söz ettikleri dönemde erken davranmış oldukları olgudur. Bunun yanlış bir değerlendirme olduğu sonraki gelişmelerle

kanıtlanmıştır. Buna ileride ilgili bölümde daha genişçe değineceğim. Sovyetler Birliği deneyiminden yola çıkarak bu bağlamda bugün, sosyalizmden komünizme geçişten söz etmek için, toplumun hem ekonomik, hem de kültürel olarak sosyalizmden geri dönüşe izin vermeyecek bir olgunluğa erişmiş olmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Bunun da tek ülkede olamayacağını düşünüyorum.

Geçişin Biçimleri

Bölümde önemli bir saptama Rusya'daki devrimin uluslararası önemiyle ilgilidir. Bu bağlamda şu tespit yapılmaktadır:

"Büyük Sosyalist Ekim Devrimi, tarihte ilk kez insanlığa sosyalizm yolunu açtı ve proleter devrimin her ülkede ***temel özellikleri içinde*** (bby) *nasıl gelişmesi gerektiğinin örneğini verdi. Ama aynı zamanda, sosyalist devrim, emperyalizm sisteminden kopan tek tek her ülkede kaçınılmaz olarak, söz konusu ülkenin ve uluslararası durumun somut tarihsel gelişme koşullarından doğan özellikler gösterir."* (age, s. 17)

Bu daha sonraki tartışmalar açısından bilinçte tutulması gereken bir tespittir.

Burada Ekim Devrimi'nde evrensel olana dikkat çekilirken (proleter devrimin **temel özellikleri** içinde gelişme örneği); aynı zamanda tek tek ülkeler açısından özel ve özgün olana da vurgu yapılmaktadır. Hem genel olanın reddine ('milli marksizm'!), hem de basit kopyacılığa karşı çıkış vardır burada.

1958 baskısı revizyonist "düzeltme" kitabında, kitabın ilk baskısındaki "**temel özellikleri**" yerine "**temel içeriği**" geçiriliyor. Sonra her ülkede proleter devrimin kendi özgünlükleri olacağı tespiti yapılan yere (age, s.17) yedi yeni paragraf ekleniyor. (bkz. 1958 baskısı, s. 379)

Bu eklenen yerde:

* Halk Demokrasisi ülkelerinin sosyalizme geçiş görevini "Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin zafer kazanmış olduğu ve sosyalist bir dünya sisteminin var olduğu" bir ortamda çözdüğü söyleniyor.

* Güya reformistlerin "kapitalizmin sosyalizme dönüşmesi" tezine karşı çıkılıp, işçi sınıfının iktidarı proletarya diktatörlüğü olmaksızın

sosyalizme geçişin mümkün olmadığı savunuluyor.

* Ardından 'silahlı ayaklanma ile barışçı yol' iki alternatif olarak konulup şöyle deniliyor:

"Bugün güçlü bir sosyalist kampın var olduğu, kapitalist sistemin genel krizinin derinleşmesini sürdürdüğü, sömürge sisteminin çöküşünün hızlandığı, sosyalizm, demokrasi ve barış düşüncelerinin bütün emekçi insanlık üzerinde büyük bir çekiciliğe sahip olduğu şartlarda, şu veya bu kapitalist ülkede veya bir zamanlar sömürge olan ülkelerde, işçi sınıfının barışçıl yoldan, parlamento üzerinden iktidara gelmesinin gerçekçi imkânları vardır." (age, 380)

Daha sonra parlamentonun nasıl "halk iktidarının iktidar organı" haline dönüştürüleceği vs. anlatılıyor. Böylece parlamenter yoldan barışçıl geçiş programı tamamlanıyor! Bu yolun nasıl bir yol olduğunu Şili örneği çok net gösterdi! Buradaki ekler revizyonist tezlerin, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na süreç içinde nasıl sokuşturulduğunu net olarak gösteriyor.

Kapitalist Olmayan Yoldan Gelişme

Bir önemli tartışma bölümde vurgu yapılan "kapitalist olmayan yoldan" gelişme tezi konusunda yürümektedir. Kitap'ta Lenin'in,

*"Sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin, belirli tarihsel koşullar altında kapitalist olmayan yoldan gelişebileceklerini ortaya çıkardı ve kanıtladı"*ğı belirtildikten sonra şöyle denmektedir:

"Bu ülkeler, emperyalizmin boyunduruğunu atmışlarsa, proleter devrimin zafer kazandığı ileri ülkelerin yardımıyla kapitalist gelişmenin uzun ve ızdıraplı sürecinden kaçınıp, kapitalist aşamayı geçmeden, yavaş yavaş sosyalizm inşasına geçebilirler." (age, 17)

"Kapitalist olmayan yoldan gelişme" bağlamında "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yapılan bu tespitlere, Mao'nun şu itirazı var:

"Burada kitap (s. 331 üçüncü ve dördüncü paragraf) kapitalizm öncesi iktisadi biçimlerin egemen olduğu ülkelerde sosyalist devrimin tamamlanabilmesinin nedeninin ileri sosyalist ülkelerin yardımı ol-

duğunu ifade ediliyor. Sorun eksik bir şekilde ortaya konmuştur. Demokratik devrimden sonra sosyalizm yolunda yürüyebilmemizin temel nedeni emperyalizm, feodalizm ve bürokrat kapitalizminin iktidarını yıkmamızdır. Esas olan etmenler iç etmenler idi…" (Mao Tse Tung, "Das Machen Wir Anders Als Moskau", s.18, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s.32)

Burada "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda tartışılan genel sorunla, Mao'nun Çin konusunda tartıştığı bir ve aynı şey değildir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı" genel düzlemde, bir teorik sorunu, henüz kapitalist aşamayı yaşamamış bir ülkede, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi şartlarında, bu ülkelerde sosyalizmin inşasına yönelip yönelinemeyeceği, hangi şartlarda bunun mümkün olduğu tartışılmaktadır. Bu tartışmada, sosyo-ekonomik bakımdan geri olan -henüz kapitalizm aşamasını yaşamamış- ülkelerde, güçlü sosyalist devletlerin varlığı ve desteği olması şartlarında, kapitalist aşamanın yaşanmasının zorunlu olmadığı ortaya konmaktadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda soruna teorik olarak doğru yaklaşılmaktadır.

Gerçekten de örneğin Etiyopya gibi bir ülkede, Afganistan gibi bir ülkede, bir dizi Afrika ülkesinde, kurulacak bir Filistin devletinde vb. güçlü bir sosyalist devlet veya blokun açık güçlü bir desteği olmaksızın, sosyalizmi inşa etmek mümkün değildir. Tabii ki 'iç etmenler' burada da belirleyicidir. Taşıma suyla değirmen dönmez. Söz konusu ülkede eğer işçi sınıfı emperyalizme bağımlılığa son veren bir anti emperyalist devrime önderlik etmemiş, köylülüğü kendi önderliğinde birleştirmemiş ise, istediği kadar 'dış' yardım olsun, sosyalizm inşa edilemez. Fakat tersi de söz konusudur. Eğer ekonomik olarak geri bir ülkede komünist partisi köylülüğün başına geçip anti emperyalist bir devrime önderlik etmişse ve fakat sosyalist bir ekonomiyi inşa için gerekli maddi temele sahip değilse ve bu temeli yaratmak için gerekli kaynaklar sosyalist devletlerin yardımıyla sağlanır durumda değilse, o ülkede komünist partisi ne kadar sosyalizm inşasına istekli olursa olsun, sosyalizm inşasına girişemez. Ülke komünist parti iktidarda olsa bile, belli sınırlamalar getirerek kapitalizmi yaşamak zorunda kalır. Bu tespit aslında aynı zamanda sosyalist devletler için bir yü-

kümlülüğün tespitidir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın bu doğru yaklaşımına Mao'nun getirdiği itiraz haksızdır. İç-dış etken tartışması, 'Çin'de böyle yaptık' vb. tartışması, tartışılan sorundan çıkıp, başka alanlarda tartışmaktır.

* Bölümün ikinci alt başlığı *"Sosyalist İktisadın Kurulmasının Aracı Olarak Proletarya Diktatörlüğü"*dür.

Burada önce, proleter devrimin temel amacından -her türlü sömürünün ortadan kaldırılması amacı- yola çıkarak proletarya diktatörlüğünün gerekliliği; proletarya diktatörlüğünün **yeni tipte** bir **devlet** olduğu, olması gerektiği düşüncesi ortaya konuyor. Sömürü üzerine kurulu eski devlet aygıtı iktidara gelen proletarya tarafından devralınıp kullanılamaz. Proletarya eski devlet aygıtını paramparça etmek, kendi yeni devlet aygıtını oluşturmak zorundadır. Paris Komünü deneyimi bunu açıkça kanıtlamıştır. İşçi sınıfı her şeyden önce iktidar olmak ve yönetmek zorundadır. İşçi sınıfının devleti, onun sömürücü bir sınıfla iktidarını paylaşmadığı bir devlettir.

Bu bağlamda tabii birden fazla soru/sorun gündeme geliyor:

+ Proletarya devleti belli bir biçimde -örneğin sovyet tipi, ya da parlamenter demokrasi tipi, başkanlık sistemi tipi vs.- örgütlenmek zorunda mıdır?

+ İktidarı sömürücü bir sınıfla paylaşmamak ne demek? Bu, örneğin belli şartlarda burjuvazinin temsilcilerinin de siyasi örgütlenmesine izin vermeyi dıştalar mı?

+ Hangi boyutlarda olursa olsun, sömürücü bir sınıfın temsilcilerinin de siyasi iktidar içinde yer aldığı bir iktidar, proletarya önder ve egemen güç olsa bile, proletarya diktatörlüğü olarak adlandırılabilir mi?

+ Bir çeşit işçi köylü diktatörlüğü olan halkın demokratik diktatörlüğü, proletarya diktatörlüğünün bir türü vb. olarak adlandırılabilir mi?

Bu soruların tümü geçmiş deneyimler de değerlendirilerek cevaplândırılabilir, cevaplândırılmak zorundadır. Bunu ilgili bölümlerde yapmaya çalışacağım.

Bu yeni tipte devletin öze ait özellikleri olarak şunlar sayılıyor:

Proletarya diktatörlüğü işçi sınıfının toplumda devlet olarak önderliğidir.

a) O açıkça bir sınıfın, işçi sınıfının devlet örgütüdür. İşçi sınıfı bu devlet örgütünü bir bütün olarak emeğin özgürleşmesini sağlamak amacıyla, sömürücü azınlığı baskı altında tutmak ve onu sınıf olarak ortadan kaldırmak amacıyla kullanır. Baskı, sömürücü azınlığa karşı kullanılan yöntemdir. Bunun kavranması çok önemlidir. Proletarya diktatörlüğünün yanlış düşünen işçi ve emekçilere karşı tavrı ideolojik mücadeleyle eğitmek, ikna etmek ve dönüştürmektir.

b) Proletarya diktatörlüğü gerçek demokrasidir; emekçilerin en öz çıkarlarını dile getirmektedir.

Proletarya diktatörlüğü, tarihte ilk kez toplumun büyük çoğunluğunun çıkarlarını temel alan bir iktidar olarak, bu büyük çoğunluk için demokrasinin en geniş biçiminin uygulanmasıdır. Bu özsel özelliğin kavranması belirleyici önemdedir. İşçiler ve emekçiler açısından demokrasinin en geniş bir biçimde uygulanmadığı yerde, proletarya diktatörlüğünün uygulandığı söylenemez. Bir dizi ülkede revizyonistler proletarya diktatörlüğünü uygulama adına işçiler ve emekçiler üzerinde diktatörlük uyguladılar. Sosyalizm adına, eleştiri bastırıldı; sosyalist yasallık çiğnendi, keyfilik aldı yürüdü. Lafta sosyalizm, gerçekte faşizm yaşandı. Bunun adı, proletarya diktatörlüğü adına, sosyal faşist diktatörlüktür. Biz bunun mini boyutlardaki örneklerini "proletarya diktatörlüğü" kurmaya önderlik etme adına da yola çıkan, kimi devrimci örgütlerin kendi içlerindeki ve birbirleri arasındaki mücadelelerde yaşadık. Demokrasi bağlamında proletarya diktatörlüğü işçi ve emekçilerin siyasete doğrudan katılmasının yol ve yöntemlerini sürekli geliştirmek zorundadır. Onun meşruiyetinin tek kaynağı işçi ve emekçilerdir. Proletarya diktatörlüğü, işçi ve emekçiler açısından, en demokratik burjuva demokrasisinden daha demokrat olmak zorundadır. Bunun yolu doğrudan demokrasiyi hep daha fazla yönetmenin esas yöntemi olarak kullanmaktır.

c) Proletarya diktatörlüğü sınıf mücadelesinin aracıdır.

Proletarya diktatörlüğü yeni bir toplumsal sistemin inşası için bir araçtır. Kendinden önceki toplumlardan ilkede ayrı bir toplumu kurmak; sürekli, sistemli bir sınıf mücadelesini, devrimin kesintiye uğratılmaksızın sürdürülmesini, sürekli devrimi gerektirir. Bu bağlamda proletarya diktatörlüğü sosyalizm için sınıf mücadelesini, devrimi sürdürmeyi örgütlemenin bir aracıdır.

Sınıf mücadelesinde proletarya diktatörlüğünün önünde üç temel görev vardır:

- Yenilen ve fakat henüz yok edilmemiş olan, uluslararası alanda ilişkilere sahip olan, çok köklü bir ideolojik etkiye sahip olan sömürücülerin baskı altına alınması; ülkenin dış saldırılara karşı savunulması ve diğer ülkelerin proletaryası ile bağların pekiştirilmesi (pratik siyasi-askeri mücadele görevleri.)

- İşçi ve emekçi kitlelerinin burjuvaziden nihai kopuşunun ve işçilerle diğer emekçi sınıf ve katmanların ittifakının pekiştirilerek, sosyalist inşa çalışması içine çekilmesi. (ideolojik-siyasi-eğitsel-kültürel görevler). Bu görevin içinde en önemli görev sosyalist/komünist insanın eğitilmesi, yaratılması görevi vardır ki, bu sosyalist inşanın, komünizme yürüme görevinin en zorlu görevidir. Burjuvazinin ekonomik olarak sınıf olarak yok edilmesi görevi, burjuvazinin görüşlerinin ideolojik mücadele içinde yenilmesi, geriletilmesi, yok edilmesi görevi yanında çok "kolay" bir görevdir.)

-Yeni sosyalist toplumun kurulması (ekonomik inşa görevleri.)

Geri dönüş deneyimi temelinde bütün bu görevlere, bütün bu görev alanlarını da kapsayan bir bütünlük içinde bir dördüncü temel görev eklenmelidir: Yeni tipte bir burjuvazinin oluşmasının engellenmesi görevi.

Aynı olan öz

Kitapta kapitalizmden komünizme geçişte proletarya diktatörlüğünün çok çeşitli biçimlerinin olabileceği ve fakat özün aynı olmak zorunda olduğu belirtiliyor.

Bu özün ne olduğu konusunda anlayış birliği gereklidir. Örneğin bu bağlamda bu özün içeriği hedefin sosyalizm olarak ilanı biçiminde doldurulursa, hedefinin sosyalizm olduğunu iddia eden her iktidar biçimini proletarya diktatörlüğü olarak adlandırmak mümkün olur. O zaman diyelim ki, bugünkü Çin'in, Kore'nin, Küba'nın, Venezuela'nın iktidarlarının "proletarya diktatörlüğü" olduğunu söylemek gerekir. Özün böyle doldurulamayacağı, lafa değil, işe bakmak gerektiği ortadadır. Yukarıda proletarya diktatörlüğünün temel özelliklerinin ne olduğu ortaya konuldu. Bir iktidarın proletarya diktatörlüğü olup olmadığını belirlemenin kıstasları bunlardır.

En başta kuşkusuz şu söylenmelidir: Proletarya diktatörlüğü, hiç bir şart altında proletaryanın siyasi iktidarı burjuvazi ile (sömürücü burjuvazinin, zayıf da olsa, bir bölümü ile de) paylaşamayacağı bir iktidar biçimidir. Burjuvazinin sınıf olarak açıkça içinde yer aldığı bir iktidarın, burjuvaziyi sınıf olarak yok etmeyi önüne program maddesi olarak koyamayacağı, lafta koysa, pratikte bu yönde kesin adımlar atamayacağı ortadadır. Böyle bir siyasi iktidar proletaryaya; sosyalizmin sanki burjuvazinin bir kesimi ile birlikte inşa edilebileceği yönünde bilinç verdiği için de, sınıf mücadelesinin sınırlarını geri çeker, proletaryayı uyutur.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1954 tarihli ilk baskısında "proleter devletin çeşitli biçimleri olabilir" denen yerde, Sovyet iktidarının yanında "Proletarya diktatörlüğünün halk demokrasisi biçimi"nden de (age, s. 19) söz edilmektedir. Yapılan tespit aynen şöyledir:

"Marksizm-Leninizmin bu temel tezi, gerek proletarya diktatörlüğünün Lenin tarafından keşfedilen biçiminin -sovyet iktidarının- pekiştiği SSCB'nin tarihsel deneyimleri tarafından, gerekse de daha sonra, proletarya diktatörlüğünün halk demokrasisi biçiminde varlığını sürdürdüğü ülkelerin tarihsel deneyimi tarafından tümüyle kanıtlandı." (age, s.19)

1955 tarihli ikinci baskıda bu tespit aynen korunuyor. (bkz. "Die Allgemeine Krise des Kapitalismus, Die sozialistische Produktionsweise", Dietz Verlag, Berlin 1956, s. 47) 1958 baskısı "düzeltilmiş" revizyonist kitapta,

hiç sınırlama getirilmeden *"bazı Avrupa ve Asya ülkelerinde kurulan halk demokrasisi düzeni"nin "proletarya diktatörlüğünün bir çeşidi"* (bkz. s. 383) olduğu tespiti yapılıyor. Yani bu konuda revizyonistlerin doğru bir Marksist-Leninist görüşü çarpıtması filan söz konusu değildir. Bu konuda Marksist-Leninist'ler ile revizyonistler; halkın demokratik diktatörlüğünün, halk demokrasili devletlerin siyasi iktidarının "bir çeşit proletarya diktatörlüğü" "proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi" vb. olduğu konusunda hemfikirdir. (Ve bu düşünce kökten yanlıştır. Marksizm-Leninizm'den sapmadır. Buna Halk Demokrasili Devletler bölümünde yeniden döneceğim.)

Mao'nun da bu tespitlere bir itirazı yoktur. O da halk demokrasisi düzeninin, proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi olduğunu savunuyor. O bu bağlamda "Sovyet İktisadının Eleştirisi"nde şunları söylüyor:

"Kitapta 334. sayfada 'proletarya devleti çeşitli biçimlerde olabilir' deniyor. Bu doğrudur. Evet halk demokrasilerindeki proletarya diktatörlükleri ile Ekim Devrimi'nden sonra Rusya'da kurulan proletarya diktatörlüğü arasında özde pek fark yoktur. Sovyetler Birliği'ndeki Sovyetler ile bizim Halk Kongrelerimiz arasında sadece isimde fark vardı. İkisi de temsilci meclisleri idi. Çin'de Halk Kongremize burjuvazinin adına katılan delegeler vardır - Kuomintang'tan ayrılan delegeler ve başka demokrat kişiler olan delegeler. Bunların hepsi Çin Komünist Partisi'nin önderliğini kabul etmişti. Bunlardan bir grup karışıklık yaratmaya çalıştı, ama başaramadı. Böylesine bir durum, Sovyetlerin durumundan değişik görünebilir. Ama Ekim Devrimi'nden sonra Sovyetler'de Menşevikler, sağ Sosyal-Devrimciler, Troçkistler, Buharinciler, Zinovyevciler vs. olduğu unutulmamalıdır. Bunlar ismen işçi ve köylüleri temsil eden delegeler olmalarına rağmen, gerçekte burjuvazinin temsilcileri idiler. O dönemde (Ekim Devrimi'nden sonra), proletarya, Kerenski döneminin devlet organlarından büyük sayıda personeli kabul etmişti. Bunların hepsi burjuva unsurlardı. Bizim merkezi halk hükümetimiz, Kuzey Çin Halk Hükümeti temeli üzerine inşa edilmişti. Çeşitli bölümlerin tüm üyeleri üs bölgelerinden gelmekte idi ve yönetici kadroların

çoğunluğu Komünist Partisi üyesi idi." ((Mao Zedung, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s. 37-38)

Burada Mao'nun, Çin'de 1949'da kurulan iktidarın özde proletarya diktatörlüğü olduğu, özde Ekim Devrimi sonrası kurulan Sovyet iktidarından ayrı olmadığı tezini ispat çabası içinde getirdiği gerekçeler sakattır.

Sonuçta proletarya diktatörlüğünün, burjuvazinin açık temsilcileri ile birlikte -bunlar komünist partisinin önderliğini kabul ettiklerini açıklamaları halinde!- olabileceği savunulmaktadır. Burada Sovyetler Birliği'nde, parti ve devlet içinde yer alan değişik hiziplerin, bunların da sonuçta burjuvazinin görüşlerini savunduklarından yola çıkarak, açık burjuva temsilcileri ile özde aynılaştırılması yanlıştır. Sözü edilenlerin büyük bölümü doğrudan Bolşevik Parti üyeleridir. Diğer bir bölümü ise işçilerin ve emekçi köylülerin temsilcisi durumundadır. Ekim Devrimi'nde Sovyetler'de "sağ Sosyal Devrimcilerin" var olduğu iddiası da yanlıştır. Sovyetler'de Ekim Devrimi sonrası olan Sosyal Devrimciler, sol Sosyal Devrimciler'dir. Sözü edilenlerin hiç biri açıkça burjuvazinin temsilciliğini yapmamaktadır.

İkinci olarak, devletin inşasında, belirli bir süre bilinçli olarak 'burjuva uzmanlara' dayanılmak zorunda kalınması, bunun da açıkça ilan edilmesi, bu uzmanların başına birer siyasi kontrolcu/siyasi komiser verilmesi siyaseti ile, Çin'de burjuvazinin açık temsilcilerinin siyasi iktidara ortak edilmesi siyasetinin aynı gösterilmesi yanlıştır. Her iki halde de işçi sınıfına Çin somutunda verilen mesaj ve bilinçle, Sovyetler Birliği'nde verilen bilinç kökten değişiktir.

Bölümün üçüncü alt başlığı *"Sosyalist Ulusallaştırma"*dır.

İlk adım: Büyük Üretimin Toplumsallaştırılması/Sosyalist Devlet Mülkiyeti Haline Getirilmesi.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 20. sayfasında, bu alt bölümün birinci paragrafında:

"Kapitalizmin gelişmesi, makineli büyük sanayinin, makineleştirilmiş ulaşımın, bankaların vs. sosyalist toplumsallaştırılmasını ekonomik olarak zorunlu ve olanaklı kıldı." deniyor. (İnter Yayınları'nın

çevirisinde 'ekonomik olarak' sözcükleri atlanmıştır. Bu sözcükler sosyalist toplumsallaştırmanın objektif şartlarını ortaya koyması bakımından önemlidir.) *"Proleter devlet, bundan dolayı geçiş döneminin daha henüz başlangıcında kapitalist büyük üretimin ulusallaştırılmasını gerçekleştirir ve böylelikle kapitalistlerin elinden iktisattaki egemen konumlarını alır."* (age, s. 20) tespiti çok önemli bir tespittir.

Büyük üretim ne kadar gelişmişse, proletarya diktatörlüğü şartlarında daha ilk anda onun sosyalist mülkiyete dönüştürülmesi işi (yani sosyalist devlet mülkiyeti haline getirilmesi) gerçekleştirilir. Burjuvazinin bu egemen olan kesiminin elinden ekonomik egemenliği de alınır. Kapitalist büyük üretimin ülkedeki egemenliği ne kadar büyükse, gerçekte sosyalizm için ekonomik şartlar o kadar olgunlaşmış demektir.

Burada ve kitabın bir dizi yerinde var olan kapitalist gelişmenin sosyalist devrimin objektif şartlarını hazırladığı tespitine de Mao'nun itirazı vardır.

"Sovyet İktisadının Eleştirisi" kitabında, *"geri kalmış ülkelerde devrim daha mı zordur?"* alt başlığı altında şunlar söylenmektedir:

"Bütün batı ülkelerinde herhangi bir devrim yapmanın veya inşa hareketini tamamlamanın önünde büyük bir zorluk vardır. Burjuvazinin zehiri çok güçlüdür ve her köşeye sızmıştır. Bizim burjuvazimizin sadece üç nesillik bir geçmişi varken; İngiltere ve Fransa'dakiler düzinelerle kuşak bir geçmişe sahiptir. Oralarda kapitalizm 250-260 ve hatta 300 yılı aşkın bir gelişme tarihine sahiptir. Bunların ideolojisi ve yaşam tarzı toplumlarının her yönünü ve katmanını etkilemiştir. Böyle olduğu için de İngiltere işçi sınıfı Komünist Partisi'nin peşinden değil, İşçi Partisi'nin izinden gitmektedir." (Mao Zedung, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s.46)

Burada sanki egemen sınıfların düşüncesinin sadece gelişmiş kapitalizmde egemen olduğu, geri ülkelerde kitlelerin egemen sınıfların ideolojisinden etkilenmediği, ya da bu etkinin çok daha az olduğu gibi bir yaklaşım var. Gelişmiş kapitalist ülkelerde evet burjuvazinin 'zehri her köşeye sızmıştır.' Peki henüz kapitalizmin öncesi dönem-

leri yaşayan toplumlarda durum nedir? Örneğin feodal toplumlarda emekçilerin bilinci hangi ideolojinin etkisi altındadır? Feodallerin ideolojisinin etkisi altında değil midir? Bunların zehri her köşeye sızmamış mıdır? Her toplumda egemen olan düşüncenin egemen sınıf(lar)ın düşüncesi olduğu tezi, yalnızca gelişmiş kapitalist ülkeler için mi geçerlidir? Ve soruna proletarya önderliğinde devrim ve sosyalizmin inşası açısından yaklaşıldığında, feodal ideolojinin egemen olduğu bir toplum, kapitalist ideolojinin egemen olduğu bir toplumdan daha mı yakındır sosyalizme? Mao adeta bunu savunur görünüyor burada.

Devamında şöyle deniyor "Sovyet İktidarının Eleştiri"sinde:

"Lenin der ki, 'bir ülke ne kadar geri olursa, kapitalizmden sosyalizme geçiş o kadar güç olur.' Bugünden bakıldığında bu iddia doğru görünmemektedir. Aslında ekonomi ne kadar geri olursa, kapitalizmden sosyalizme geçiş o kadar zor değil, tersine o kadar kolay olur, çünkü insanlar ne kadar yoksul olursa, devrimi o kadar çok ister." (age, s.46)

Burada savunulan düşünceler yanlıştır. Soruna böyle yaklaşıldığında aslında sosyalist devrim için, kitlelerin mümkün olan en derin yoksullaşmasının savunulması, reformlar için hiçbir mücadelenin yürütülmemesinin savunulması mantıklı olur! Feodal yapıya sahip, yığınların henüz burjuva demokrasisini bile yaşamadığı bir ülkede sosyalizmin inşasının, yerleşik bir burjuva demokrasisine sahip gelişmiş bir kapitalist ülkede sosyalizmin inşasından çok daha zorlu ve dolambaçlı olacağı aslında tartışma gerektirmeyecek açıklıkta bir doğrudur. Fakat özellikle 1960'lı yılların sonlarından itibaren batıda da "geri kalmışlığın diyalektiği" (ne kadar geri/o kadar devrime ve sosyalizme yakın!!!) adı altında çokça tartışılmıştır. Kendi ülkelerinde devrimden, proletaryadan umut kesen kimi küçük burjuva aydınların, özellikle Asya, Afrika, Latin Amerika'da anti emperyalist devrimlerden kurtuluş beklemelerinin teorisi olarak gelişmiştir bu teori.

Sosyalist ulusallaştırma bağlamında bir de şu bilinmelidir:

Sosyalist ulusallaştırma çok genel ele alındığında "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda tanımlandığı gibi *"...sömürücü sınıfların mülkiyetine*

proleter iktidar tarafından devrimci bir şekilde el konulması ve onun devlet, sosyalist mülkiyete -halk mülkiyetine- dönüştürülmesidir." (age, s. 20)

1955'deki ikinci baskıda "*sömürücü sınıfların mülkiyetine ... devrimci bir şekilde el konulması*"nın (Beschlagnahme) yerini "*devrimci olarak ortadan kaldırılması*" (Aufhebung) (age, s. 48) almıştır. Birincisinde sorun gayet açıktır. İkincisinde sorun muğlaklaştırılmıştır.

Diğer yandan burada, önce hiç sınırlamasız sömürücü sınıfların mülkiyetinden, buna el konup devlet sosyalist mülkiyetine dönüştürülmesinden söz edilmektedir. Fakat sorun bu genellikten çıkarılıp, bu yönde atılan adımlar üzerine somut konuşulmaya başlandığında, öncelikle "*makineli büyük sanayinin, makineleştirilmiş ulaşımın, bankaların... büyük toprak sahiplerinin topraklarının canlı cansız envanterinin*"; yani bir başka deyimle "büyük üretimin" ulusallaştırılmasından söz edilmektedir. En gelişmiş kapitalist-emperyalist ülkede bile, tüm üretim araçları üzerinde kamu mülkiyetinin bir anda sağlanmasının imkânı yoktur. En gelişmiş ülkelerde de proletarya iktidara geldiğinde tüm üretim araçlarını bir anda toplumsallaştıramaz. Küçük sermaye, ve orta sermaye (hatta geri ülkelerde büyük sermayenin de bir kesimi!) varlığını bir süre daha sürdürecektir; tarım alanında küçük toprak parçaları sahipliği, küçük envanter üzerinde özel mülkiyet vb.; ev ve arsa sahipliği vb. varlığını sürdürecektir. İlk anda toplumsallaştırılmayan mülkiyet sayıca çok kişiyi ilgilendirse, kapsasa bile; ekonominin kumandası açısından büyük üretimin toplumsallaştırılması aslında proletarya iktidarı şartlarında, proletaryanın ekonominin kumandasını eline alması anlamına gelir. Bu kumandanın derecesi, ülke ne kadar gelişmişse, o kadar büyük olur.

Toprağın Ulusallaştırılması

Bu bağlamda "*toprak üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması*", "tüm toprağın ulusallaştırılması" proleter devlet iktidarının bu konudaki hedefi olarak konuyor. Ancak bu işin hangi yöntemlerle ve hangi zaman dilimi içinde yapılacağı somut şartlara göre değişir.

Toprağın da ulusallaştırılması (devlet mülkü haline getirilmesi) sosyalist bir iktidarın temel program maddelerinden biri olmak zorundadır. Çünkü toprak mülkiyeti özel bir rant yaratmaktadır. Küçük toprak mülkiyeti sonsuza kadar olacaktır diyenler sosyalizmi kavramamışlardır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Sovyetler Birliği somutunda ulusallaştırma programının nasıl uygulamaya konduğu anlatılıyor. Oradan öğrenilecek çok şey vardır.

Örneğin: Toprağın ulusallaştırılması bağlamında daha iktidarın alınmasının ertesi günü 8 Kasım 1917'de yayınlanan bir "Arazi ve Toprak Kararnamesi" ile tüm toprağın ulusallaştırılmasının gerçekleştirildiği, mutlak toprak rantının ortadan kaldırıldığı bilgisi veriliyor. (age, s.21) Bu tarımda sosyalist üretim ilişkilerinin egemen kılınması açısından belirleyici önemde bir adımdır. Rusya'nın somutunda bu adımın atılması, birçok ülkeden kolay olmuştur. Çünkü orada küçük toprak mülkiyeti, diğer ülkelere göre çok geride idi.

Örneğin Sovyet İktidarının "İşçi Denetimi" yönteminden söz ediliyor. (bkz age, s. 22) Bu bağlamda henüz tam toplumsallaştırılmamış bir üretim biriminde, diyelim ki bir devlet kapitalisti işletmede veya bir orta burjuvanın henüz toplumsallaştırılmamış işletmesinde, işletmede çalışanlar tarafından üretimin, alışverişin, pazar faaliyetinin ve mali işlerin denetlenmesi imkanları yaratılıyor. Bu gibi yöntemler kuşkusuz ancak proletarya diktatörlüğü şartlarında burjuvazinin gerçekten kontrol altına alınmasına hizmet eder. Kapitalizm şartlarında, işçilerin yönetime, denetime katılması adına yapılanlar, gerçekte göz boyamadan başka bir şey değildir.

Üretimin Yönetiminin Sosyalist İlkesi

Bu bölümde kitabın temel aldığımız 1954 baskısında da önemli bir sorun var:

Burada, üretim yönetiminin sosyalist ilkesinden söz edildiği yerde *"Tek kişinin yönetimini kitlelerin yaratıcı faaliyetiyle birleştiren üretim yönetiminin sosyalist ilkeleri yavaş yavaş gelişti."* (age, s. 22) denilmek-

tedir.

"Tek kişinin yönetimi"nin -denetimli de olsa, kitlelerin inisiyatifi ile birleştirilmiş de olsa- sosyalist yönetim **ilkesi** olarak konması yanlıştır. Eğer yönetim ilkesinden söz edeceksek, bence, sosyalist toplumda yönetim ilkesi biçimleri değişik de olsa, özde kolektif yönetim olmak zorundadır.

Kolektif yönetim örneğin bin kişilik bir işletmede tüm çalışanların birlikte yönetmesi anlamına mı gelir? Böyle bir şeyin mümkün olmadığı açık.

Kolektif yönetim, herhangi bir üretim biriminde, o birimde çalışanların tümü tarafından seçilen ve seçenlere hesap verme yükümlülüğüne sahip, her an seçenler tarafından geri çağrılabilen bir yöneticiler kolektifi üzerinden yönetmektir. Yönetici kolektif içinde yer alanlar onları seçenler tarafından bu işi en iyi yapacaklarına güvenildiği için seçilirler.

Kuşkusuz bu ideal olandır.

Fakat öncelikle özel eğitim, uzmanlık gerektiren ekonominin yönetimi gibi işlerde, başlangıçta 'tek kişinin yönetimi' kaçınılmaz olarak uygulanmak zorunda kalınabilinir. Bu durumda bu bir zorunluluk sonucu uygulanacaktır. Çünkü henüz kolektif yaşamaya alışmamış, bunu bilmeyen insanlarla ve uzmanlık gerektiren konularda kolektif yönetimi hemen gerçekleştirmek mümkün değildir.

"Tek kişinin yönetimi"nin, sosyalist üretimin yönetim ilkesi olarak adlandırılmasının geri plânında şu problem yatmaktadır: Kolektif yönetim "kolektif sorumluluğu" da beraberinde getirir. Henüz kapitalizmden çıkıp gelmiş alışkanlıklarıyla sosyalizm inşasına girişen insanların çoğunluğu açısından "kolektif yönetim", pratikte olumsuzluklarda hiç kimsenin sorumlu olmaması anlamına da gelebilir. Nitekim "Savaş Komünizmi" döneminde yaşanan kimi iyi niyetli deneylerde sonuç kötü olmuştur. Sosyalist ekonominin örgütlenmesinde sorumluluk belirleyici önemdedir. "Tek kişilik yönetim ilkesi", yalnızca komünist uzmanların yokluğu ya da eksikliği nedeniyle değil, bu yüzden de başlangıçta uygulanmak zorunda kalınan bir "ilke"dir.

Fakat sonuç olarak "kitlelerin yaratıcı faaliyeti ile birleştirilen" de olsa "tek kişi yönetimi" gerçekte kapitalist yönetimden devralınan bir yönetim ilkesidir. Onun bir süre daha kullanılmak zorunda olması, eski toplumun bir süre başvurulmak zorunda kalınacak üretimin yönetim ilkesinin, sosyalist üretimin yönetim ilkesi olarak ilanına götürmemelidir bizi. Başlangıçta sürdürülmek zorunda kalınabilecek olan tek kişinin yönetim ilkesi, kapitalizmden devralınan ve sosyalist üretim süreci içinde bilinçli mücadele ile mutlaka aşılmak zorunda olan bir kötülük olarak kavranmak ve tanıtılmak zorundadır. Tersi bir tavır, tek kişinin yönetimi ilkesinin, sosyalizmin üretimi yönetim ilkesi olarak tanıtılması, bu "ilke"yi kalıcılaştırır. Böyle bir ilkeyle sosyalizmi tam inşa oradan komünizme yürümek mümkün değildir.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinde bu konuda esas mesele, kapitalizmden devralınan tek kişinin yönetimi ile sosyalizmi bağdaştıracak ve giderek hep daha fazla kolektif yönetim ilkesine götürecek çözümler üretmektir.

Gerçek anlamda kolektif yönetime giden yol, kafa ile kol emeği arasındaki zıtlığın aşılmasından ve giderek önemli farkların da giderilmesinden geçer.

Burjuvazinin Direnişi

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın birinci baskısında "Sosyalist Ulusallaştırma" alt başlıklı bölüm şöyle bitiyor:

"Burjuvazinin direnişinin ve burjuva uzmanların zararlı çalışmalarının ve sabotajlarının üstesinden gelerek sosyalist iktidar, tüm devlet çapında küçük-burjuva anarşisine karşı çetin mücadele içinde, üretim ve ürünlerin dağılımı üzerine hesap verme ve denetimi örgütlemeye başladı." (age, s. 22-23) "Tamamlanmış" 'düzeltilmiş' revizyonist kitapta, 1958 baskısında bu paragraf olduğu gibi silinmiş, kitaptan çıkarılmıştır.

Herhalde burjuva uzmanların direnişi, sabotajları vb. üzerine yazılanlar, ekonomik alanda sınıf mücadelesinin bu görüntüleri üzerine bilinç yaratan bu bölüm revizyonistlerce 'gerekli' görülmemiştir.

Bir yanda "sosyalist üretim yönetiminin sosyalist ilkesi olarak 'kitlelerin yaratıcı faaliyetiyle birleştirilen kişisel yönetim" söz konusu. Kişisel yönetimin öznelerinin, en azından ilk dönemlerde burjuva uzmanlar olduğu bilinmek zorunda. Daha sonraki gelişmeler içinde Sovyetler Birliği'nde yetişen yeni Sovyet aydınları içinden çıkan teknokrat ve bürokratlar aldı bunların yerini. Diğer yanda, *"burjuva uzmanların zararlı faaliyetleri, sabotajlarının"* vb. sessizlikle geçiştirilmesi! Bu ikisi birleştiğinde revizyonizmin kimin sınıfsal çıkarlarını savunduğu çıkıyor ortaya!

Mao'nun bu bölümle ilgili itirazı düzeltilmiş revizyonist 1958 baskısında Çin'de ulusallaştırma siyaseti hakkında yapılan somut tespitlere yöneliyor. Bu bağlamda revizyonist kitapta şöyle deniyor:

"Kapitalist mülkiyetin sosyalist devlet mülkiyetine dönüştürülmesi süreci Çin'de çok büyük özgünlüklerle diğerlerinden ayrılıyor: Orada kapitalist sanayi ve ticaret işletmelerinin esasını oluşturan kesimi, önce devletin ve kapitalistlerin ortak mülkiyeti olan karma işletmelere, daha sonra devlet sosyalist işletmelerine dönüştürüldü." (age, s. 384)

Burayla ilgili olarak Mao'nun itirazı şöyle:

"Çin'de kapitalist mülkiyetin devlet mülkiyetine dönüşme süreci doğru olarak aktarılmıyor. Kitap sadece ulusal sermayeye karşı politikamızı açıklıyor; bürokrat sermayeye karşı politikamızı (mülksüzleştirme) açıklamıyor. Bürokrat kapitalist mülkiyeti kamu mülkiyetine dönüştürmek için mülksüzleştirme yöntemini seçtik." (Mao Zedung, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s.38)

Bu itiraz bir yönü ile haklıdır. Gerçekten de Çin'de somut olarak komprador bürokrat burjuvaziye karşı en başından itibaren tazminatsız el koyma, mülksüzleştirme yöntemi uygulanmıştır. Revizyonistlerin kitabında bu gerçek atlanmaktadır.

Diğer yandan fakat Mao'nun alıntı yaptığı yerde *"kapitalist sanayi ve ticaret işletmelerinin esasını oluşturan kesimi"*nden söz edilmektedir. Sayı bakımından ele alındığında, gerçekten de devlet/özel kapitalist ortaklıkları, bir dönem işletmelerin esasını oluşturmuştur. Bunun tespiti sosyalizm açısından yürünecek yolun ne kadar uzun ve meşak-

katli olacağının bilince çıkartılması için önemlidir.

*Bölümün dördüncü alt başlığı:

*"Geçiş dönemindeki iktisadi biçimler ve sınıflar. İşçi sınıfının köylülükle ittifakı"*dır.

Bu bölümde geçiş döneminde SSCB'de ortaya çıkan beş iktisadi biçim, Lenin'e atıfta bulunularak;

"1. Ataerkil köylü iktisadı,

2. Küçük meta üretimi,

3.Özel iktisadi kapitalizm,

4. Devlet kapitalizmi ve

5. Sosyalist sektör" (age, s. 23) olarak sayılıyor.

Bu iktisadi biçimler konusunda şunlar bilinmelidir:

Ataerkil köylü iktisadı Rusya'da tarımdaki geriliğin ürünüdür ve oldukça yaygındır. Burada söz konusu olan küçük köylünün doğal ekonomiye sahip işletmeleridir. Bu ekonomi esasta pazar için üretilmeyen; kendi içerisine kapanık, kendi kullanımı için üretim yapan bir ekonomidir. Yapı olarak feodal tarıma benzemektedir. Fakat artık feodal bey yoktur. Bu ekonomi biçiminin her geçiş toplumunda olacağı şeklinde bir kural yoktur. Örneğin bugün ABD'de veya Almanya'da proletarya iktidara gelse, o geçiş toplumunda 'ataerkil köylü ekonomisi' olmaz! Sadece bu ülkelerde değil, gelinen yerde Kuzey Kürdistan/Türkiye somutunda da geçiş toplumunda bu tip bir iktisadi biçim olsa olsa dikkate alınmaya değmez bir büyüklük olur.

Devlet kapitalizmine örnek olarak şunlar söylenebilinir: Mesela Bakü'deki petrol başlangıçta İngiliz ve Amerikan şirketlerine kiralanıyor. Devlet bu kiralama işlemi karşılığında belirli bir kira alıyor. Ayrıca şirketler çıkarılan petrolün belirli bölümünü devlete veriyorlar. Bu dönemde yeni sosyalist iktidar henüz petrolü kendi çıkarıp işleyecek tekniğe sahip değildi. Acilen petrole ve dövize ihtiyaçları vardı. Kendileri yapacak ve üretecek durumda olmadıkları için emperyalist tekellerle anlaşma, bir anlamda ortaklaşma yoluna gittiler. Devlet kapitalizmi denen şey Rusya somutunda esas olarak buydu. Bunun yanında belli üretim dallarında henüz mülksüzleştirilmemiş

yerli kapitalistlerle de devlet/özel kapitalist ortaklıkları kuruldu. Devlet kapitalizmi de her ülkede, her dönemde mutlaka gerekli olan şey değildir. Bu durum ülkenin ekonomik durumuna bağlıdır. Burada kavranması gereken sorun, işçi sınıfının iktidarda olduğu bir ülkedeki devlet kapitalizmi ile burjuvazinin iktidarda olduğu ülkelerdeki devlet kapitalizminin özde ayrı olduğudur. Birincisi, proletarya diktatörlüğü şartlarında, kontrol altında olan, sosyalizmin inşasında bir süre baş vurulan bir ekonomik formasyondur. İkincisinin fonksiyonu bir bütün olarak kapitalist sistemi ayakta tutmak için devletin belli ekonomik faaliyetleri bizzat üzerlenmesidir. Böyle özsel bir ayrılık olmasına rağmen, Lenin Sovyetler Birliği'nde 1920'li yılların birinci yarısında var olan ekonomik formasyonları sayarken, bilinçli olarak devlet kapitalizmi kavramını kullanmakta ve onu sosyalist sektör içinde saymamaktadır.

Ders kitabında Rusya'da Bolşevikler iktidarı ele aldıklarında hangi ekonomik formasyonların olduğunun ortaya konduğu bölümde, bilince çıkarılması gereken bir şey de şudur: Burada iktisadi alanda durum ne ise, olduğu gibi ortaya konuyor. Neyin ataerkil, neyin kapitalist, neyin sosyalist olduğu, sosyalist olanın nasıl sosyalist olduğu açık olarak söyleniyor. Ortaya konanlar aslında gidilecek yolun ne kadar uzun ve meşakkatli olacağının habercisi. Burada sayılan ekonomik formasyonlar içinde dördüncü ve beşinci kategori dışındakilerin tümü gerçekte geçmişten devralınan, süreç içinde aşılması gerekli formasyonlar. Devlet kapitalizmi de -proletarya diktatörlüğü şartları altında, bizzat proleter devletin bilinçli edimi olması anlamında- yeni olmasına rağmen, bir yanı ile zorunluluk sonucu ortaya çıkmış olan, süreç içinde aşılması gereken bir ekonomik formasyondur. Hedef bunların süreç içinde ortadan kaldırılmasıdır. Ders Kitabı'nda bu net olarak ortaya konmaktadır.

Bölümde SSCB'de başlangıçta var olan ekonomik biçimlerin üçünün (küçük meta üretimi; kapitalizm; sosyalizm) her geçiş toplumunda bulunacağı tespit ediliyor (s. 24). Bu iktisadi yapıya tekabül eden sınıfların küçük burjuvazi, burjuvazi ve proletarya olduğu; geçiş

dönemi toplumunun ana sınıflarının işçi sınıfı ve köylülük (köylülük geneli itibarıyla sınıfsal olarak esasta küçük burjuvaziye sayılıyor) olduğu açıklanıyor (sf. 373)

Geçiş dönemi iktisadının temel çelişmesi, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki çelişme olarak konuyor:

"Geçiş dönemi iktisadının temel çelişkisi, geleceğin kendisine ait olduğu, yeni oluşmakta olan, ancak ilk dönemlerde zayıf sosyalizmle geçmişi temsil eden, devrilmiş ancak henüz güçlü olan, kökleri küçük üretimde bulunan kapitalizm arasındaki çelişkidir." (s. 27)

Burada doğru olarak kapitalizmin köklerinin küçük üretimde bulunduğuna dikkat çekilmektedir. Bu aynı zamanda geçiş toplumu iktisadında küçük üretimin süreç içinde tasfiyesinin mutlak zorunluluğuna işaret eden bir tespittir.

Geçiş dönemi ekonomisinde ekonominin sosyalist ve kapitalist unsurları arasındaki mücadelede proleter devletin, "kim kimi" yenecek sorusunu işçi sınıfı lehine sonuçlandırmak için doğru bir siyaset yürütmesi gerektiğine dikkat çekiliyor. Geçiş döneminin siyasetinin "kapitalist unsurları kısıtlama ve köşeye sıkıştırma, daha sonra da tümüyle tasfiye" siyaseti olması gerektiği vurgulanıyor. (s. 27)

Sınıf Mücadelesinin Keskinleşmesi Sorunu:

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın ilk baskısında proleter devletin siyasetinin ne olması gerektiği tespitinin ardından şu söylenmektedir:

"Proletaryanın ve emekçi kitlelerin sosyalist inşa geliştiği ölçüde direnişi artan burjuvaziye karşı sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, geçiş dönemi açısından yasaya uygun bir olgudur." (s. 27)

Bu bağlamda SBKP(B) içinde ve Dünya Komünist Hareketi'nde Sovyetler Birliği'nde Kulaklara karşı genel saldırı başlatıldığı dönemde yürüyen tartışmaları biliyoruz. Sosyalist inşada ilerlenip başarılar elde edildikçe, sınıf mücadelesinin tavsayacağı teorilerinin varlığını, Marksist-Leninist'lerin ise geçiş dönemi toplumu açısından bunun tam tersinin söz konusu olduğunu, sosyalist inşa geliştiği ölçüde sınıf mücadelesinin keskinleştiğini, bunun kaçınılmaz olduğunu savunduklarını, bu bağlamda kıyasıya ideolojik mücadelelerin yaşandığını

biliyoruz. (Bu bağlamda bkz. J. W. Stalin, SBKP (B)'deki Sağ Sapma Üzerine - Nisan 1929, başlıklı yazının "Sınıf Mücadelesi Sorunu Üzerine" "Sınıf Mücadelesinin Şiddetlenmesi Üzerine" alt başlıklı bölümleri; Stalin Eserler cilt 12, s. 35-44, İnter Yayınları, Ekim 1992, İstanbul)

1955'in "tamamlanmış ikinci baskı"sında, yani daha ilk "değişiklik"te, 1954 baskısında yer alan ve geçiş toplumunda sınıf mücadelesinin sosyalist inşa geliştiği ölçüde sertleşeceğinin geçiş döneminin bir yasallığı olduğu tespiti basitçe siliniyor! (s. 55) İlginç olan 1955 baskısının önsözünde dikkat çekilen "öze ait değişiklikler" içinde tam da öze ait olan bu değişikliğin yer almamasıdır. Bu "tamamlama"yı yapanlar, tam da hayati önemde olan "sınıf mücadelesinin keskinleşmesinin kaçınılmaz" olduğu tespitini silerken bunu sessizlik içinde, dikkat çekmeden yapmaya özel önem göstermişlerdir.

1958'de ise "Geçiş döneminde sosyalist inşa geliştikçe burjuvazinin direnişi artar, sınıf mücadelesi keskinleşir" yerine şu söylenmektedir:

"Proletaryanın ve emekçi yığınların sosyalist inşaya karşı direnen burjuvaziye karşı keskin sınıf mücadelesi geçiş döneminin bir yasallığıdır. Aynı zamanda verili ülkenin somut şartlarına uygun olarak burjuvazinin şu veya bu kesimi, Çin Halk Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi, proletarya tarafından ekonomik ve kültürel inşa çalışması ve hatta devletin idaresi işleri içine çekilebilir." (s. 391)

Görüldüğü gibi, burada sosyalist inşanın derinleşmesine paralel olarak, inşa derinleştiği ölçüde, sınıf mücadelesinin keskinleşeceği düşüncesi iğdiş edilmiştir. Sınıf mücadelesi, burjuvaziye karşı değil, "sosyalist inşaya direnen" kesime karşı bir mücadele olarak sınırlandırılmıştır. Diğer yandan hatta "bazı özel durumlarda", bırakalım sınıf mücadelesinin keskinleşmesini bir yana, burjuvazinin belli kesimlerinin devlet yönetimine bile katılabileceği düşüncesiyle bu iğdiş etme operasyonu tamamlanmaktadır. Ortaya çıkan "sosyalizme intibak eden burjuva kesimleri" ve bu kesimlerle birlikte sosyalizmi inşa düşüncesidir. Yani safkan revizyonizmdir.

Mao Zedung'un bu bölümle ilgili itirazları bu temel çarpıtmaya yönelmemektedir. O zaten, 1957'deki *"Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru*

Ele Alınması" başlıklı yazısından bildiğimiz gibi, Çin'in somut koşullarında *"ikili niteliğe sahip" "Çin Milli burjuvazisi"*nin "Anayasa'yı desteklemekte ve sosyalist dönüşümü kabul etmekte" olduğunu söylemektedir. Mao'ya göre de "Çin'in somut koşullarında proletarya ile burjuvazi arasında "niteliği gereği uzlaşmaz olan" çelişme "doğru bir biçimde ele alınırsa, uzlaşmaz olmayan bir çelişmeye dönüştürülebilir ve barışçı yöntemlerle çözülebilir." (bkz. Mao Zedung, Seçme Eserler 5, Aydınlık Yayınları, İstanbul 1978, s. 443)

Aynı anlayış, aynı sözcüklerle "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1958 baskısında da yer alıyor! (bkz. s. 414)

*Bölümün en önemli tespitlerinden biri geçiş toplumundaki sınıfların durumunun kapitalizmdeki sınıfların durumuna göre tamamen değiştiği ile ilgilidir. Bu değişiklikler somut olarak ortaya konmaktadır (bkz. s. 25-27) Burada yeniden bu "geçiş toplumu"nun ilk şartının, proletaryanın iktidarı olduğu hatırlanmalıdır!

* Bölümün beşinci alt başlığı:

*"Sosyalizmin Ekonomik Yasalarının Oluşması"*dır.

Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nde sosyalist inşa deneyiminden de yola çıkarak formüle edilen "sosyalizmin temel ekonomik yasasının esas çizgileri"ni Stalin "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" yazısında şöyle ifade eder:

"Tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksiniminin azami ölçüde karşılanmasının kesintisiz büyüme ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli mükemmelleştirilmesi sayesinde güvence altına alınması" (Stalin: Eserler, cilt 16, İnter Yayınları, s. 315,)

Bu yasanın çıkış noktasında, sosyalist ekonominin amacı vardır: Tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanması.

Bu amaca ulaşmanın yolları da gösterilmiştir yasada:

Kesintisiz büyüme; bunun için en ileri teknikle üretim ve bunun sürekli mükemmelleştirilmesi. Aslında bu yasa temelinde sosyalist olma iddialı her sistem sorgulanıp, doğru cevaplar verilebilir.

Bölümde ayrıca sosyalizmin temel ekonomik yasasının etki alanı-

nın geçiş toplumunda sınırlı olduğu, bu etkinin giderek büyüdüğü ortaya konuyor. Somut olarak Rusya deneyimi özetleniyor, fakat bu bütün geçiş toplumları için geçerli olacak olan bir durumdur.

Daha sonra sosyalist üretim ilişkileri temelinde iktisadın plânlı-orantılı gelişmesinin ekonomik yasasının nasıl oluştuğu ortaya konuyor. Bu bağlamda gerçek anlamda bir plânlı ekonominin ancak en azından temel üretim araçlarının toplumsallaştırılmış olduğu bir proletarya diktatörlüğü şartlarında mümkün olacağının kavranması önemlidir.

Geçiş toplumunda "değer yasası"nın etkimesi bağlamında iki yanlış anlayış var. Biri biz istediğimizde değer yasasını ortadan kaldırırız anlayışı. Stalin buna karşı çıkıyor. Eğer bir ülkede kapitalizmin belirli etkimeleri hâlâ varsa, değer yasası da olacaktır. Buna karşı mücadele etmek gerekir. İkinci yanlış, değer yasası sosyalizm şartlarında varlığını hep sürdürecektir şeklindeki anlayıştır. Stalin buna karşı işçilerin üretim içerisinde bir değer yarattığını, yaratılan değerin karşılığının ücretlendirilmesinin değer yasası üzerinden hesaplânmak zorunda olmadığını ortaya koyuyor. İşçi ücreti geçiş toplumunda gerçek ücret bazında sürekli artar. Sosyalist sektörde bu artışın sınırını belirleyen değer yasası değil, her somut durumda işçilerin üretiminin toplumsal fonlar için kullanılmak üzere artan değişken kesiminin büyüklüğü-küçüklüğüdür. Her halükârda gerçek ücretin sürekli yükselmesi kesindir. Bu demektir ki, işçinin ücreti kapitalist ekonominin değer yasası temelinde hesaplânma durumunda değildir. Değer yasası sosyalizmde genel düzenleyici olarak ele alınamaz. Çünkü sosyalist bir toplumda ekonomide değer yasasının genel düzenleyici olarak fonksiyon görmediği, egemen olan ve giderek egemenlik alanını geliştiren bir sosyalist sektör vardır. Bunun yanında ekonomi plânlı programlı olarak yapılmaktadır. Kapitalist ekonomide düzenleyici pazar ilişkisidir. Kapitalist ekonominin esas faktörü kârdır (Bu tartışma için bkz. Stalin Eserler cilt 16, s. 296 vd. "Sosyalizmde Değer Yasası Sorunu")

* Bölümün altıncı alt başlığı:

"Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Döneminde İktisadi Politikanın

Temelleri"dir.

Bu bölümde Rusya deneyiminden yola çıkılarak, geçiş döneminde iktisadi politikanın temelleri sorunu tartışılıyor. Bu yapılırken net olarak Rusya'ya ait olanla, genel olan birbirinden ayrılıyor. Örneğin Rusya'nın somut şartlarının ürünü olan "Savaş Komünizmi" döneminin politikaları genelleştirilmiyor. Böyle bir dönemi her ülkenin yaşamak zorunda olmadığı açıkça ortaya konuyor. Buna karşı, proletarya diktatörlüğü şartlarında kapitalizme, onu bütünüyle tasfiye etme amacını bir an unutmadan ve bu amaca hizmet için, belli bir süre kontrollü göz yumma siyaseti olan NEP (Yeni Ekonomik Politika) siyasetinin bütün ülkelerde şu veya bu biçimde uygulanacak bir siyaset olduğu ortaya konuyor. (age, s. 33)

Bunun bilinmesi şu açıdan önemlidir: 1958'deki kitapta, sınırlama getirmeden 'sosyalizme geçiş döneminde iktisadi politikanın temelleri'nden söz eden başlık değiştiriliyor. 1958 baskısında bu başlığın önüne "SSCB'de Sosyalizmin İnşası" sözcükleri konuyor. Yani bu bölümde söylenenlerin genel geçerli olmadığı, SSCB deneyi olduğu vb. 'eklenerek', söylenenler iyice relative ediliyor. (s. 394)

Ve zaten bu bölümün plânı tamamen değiştiriliyor, bölüm hemen hemen bütünüyle yeniden formüle ediliyor. Bölüme *"Avrupa'daki Halk Demokrasisi Ülkelerinde Sosyalist Ekonominin İnşası"* ve *"Çin Halk Cumhuriyeti'nde ve Asya'daki Diğer Halk Demokrasisi Ülkelerinde Sosyalist Ekonominin İnşası"* başlıklı iki yeni bölüm ekleniyor. Bu konular 1954 ve 1955 baskılarında ayrı bölümler olarak XL. ve XLI. bölümlerde "Halk Demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası" ana başlığı altında incelenmektedir. (bkz. s. 327-370 arası)

Nihai Zafer Sorunu

Bu bölümle ilgili önemli bir "düzeltme", tek ülkede sosyalizm konusunun tartışıldığı yerle ilgilidir. 1954 baskısında tek ülkede sosyalizm zaferi tartışmasında iç ve dış yönler ayrı ayrı ele alınmakta, içte sosyalizmin inşası açısından tek ülkede sosyalizmin kesin zaferi mümkünken; dışta emperyalist çevrenin varlığı şartlarında her an müdahale

tehlikesinin varlığı nedeniyle emperyalizmin varlığı şartlarında "nihai zafer"den söz edilemeyeceği ortaya konmaktadır. (bkz. s. 30)

1958 baskısı Ders Kitabı'nda tartışmanın bu yanı tümüyle silinmiştir. Bunun mantığı da vardır: Çünkü 1958 yılında Sovyet revizyonistleri nihai/kesin zaferin kazanılmış olduğu görüşündedirler.

Biz bugün bu bağlamda tartıştığımızda şunu da tespit etmeliyiz:

Sovyetler Birliği'nde (ve diğer ülkelerde) geri dönüş devrimle yıkılmış, sınıf olarak tasfiye edilmiş "eski" burjuvazi tarafından gerçekleştirilmedi. Ve sosyalizm İkinci Dünya Savaşı'ndaki kadro kayıpları ve ekonomik kayıplar büyük rol oynasa da, sonuçta emperyalist güçlerin doğrudan askeri müdahalesi ile, bir dış saldırı vb. ile de çökertilmedi. Çöküş, yıkım bizzat bu yeni toplumun bağrında oluşan, parti ve devlet ve ekonomi kurumları içinde yönetici mevkilerde gelişen yeni tipte bir bürokrat burjuvazi tarafından sağlandı. Bu konunun tartışılması ve çözümü bağlamında gerek Stalin'de, gerekse Mao'da belirli ipuçları var. Fakat sorun teorik olarak bütünüyle çözülmüş bir sorun değil.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Stalin döneminde egemen olan görüş ortaya konuyor:

Geri dönüş imkân ve ihtimali esas olarak emperyalist dış dünyanın doğrudan müdahalesinin sonucu olarak, klasik tipte burjuvazinin, eski özel mülk sahibi kapitalistlerin iktidarı yeniden ele geçirmesi tehlikesi olarak görülüyor, bu çerçevede tartışılıyor. Ülke içinde kesin zaferin kazanılmış olduğu ve iç faktörler açısından sosyalizmin zaferinin güvence altına alınmış olduğu konusunda kendilerinden eminler. Bu yüzden tehlike bağlamında esas olarak dış tehlike üzerinde duruyorlar. Stalin evet kimi bürokratik hatalara da dikkat çekiyor ve bunlara karşı nasıl mücadele edileceğini belirtiyor. Fakat Stalin içte 'geriye dönüş'ün olmayacağı konusunda gayet emindir, bu yüzden bir 'geri dönüş' imkânı esas olarak dış faktörlere bağlanıyor. Gerçekten de verili durumun sürmesi halinde, yani Komünist Partisi'nin yozlaşmaması, proletarya diktatörlüğünün sürmesi halinde, geri dönüş emperyalist dış dünyanın doğrudan müdahalesi olmaksızın düşünü-

lemez. Ve Stalin'in bu tespiti yaptığı dönem, 1930'lu yılların ortaları, ikinci yarısı dünya savaşı ve emperyalizmin Sovyetler Birliği'ne askeri bir saldırısının somut hazırlıkları gündemdedir. Bu açıdan da "geri dönüş" bağlamında dış saldırı tehlikesinin vurgulanmasının da temeli vardır.

Buna rağmen bugünden geri dönüp değerlendirdiğimde, bu tespitlerin yapıldığı dönemde içte bürokratik yozlaşma tehlikesinin de, ekonomide var olan kapitalizme doğru gelişmenin maddi temellerinin de gerçekte olduğundan küçük ve önemsiz görüldüğünü düşünüyorum. Sonraki gelişmeler bence bunu açıkça gösterdi.

Burada tabii şu da bilinmelidir: Stalin'in ve SBKP'deki Marksist-Leninist'lerin elinde değerlendirip öğrenebilecekleri, dersler çıkarabilecekleri bir 'geri dönüş' deneyimi henüz yoktur.

1936'da Yeni Anayasa Taslağı'nın tartışmasında Stalin, *"Sovyetler Birliği'nin hayatında 1924-1936 arası dönemde görülen değişikler"* üzerine somut tespitler yapar. Ve sınıf yapısı bağlamında sömürücü sınıfların tasfiye edilmiş olduğunu söyler. Şöyle der:

"Toprak sahipleri sınıfı, bilindiği gibi, iç savaşın zaferle sonuçlanmasıyla birlikte tasfiye edilmişti. Öteki sömürücü sınıflara gelince, onlar da toprak sahipleri sınıfının kaderini paylaşmışlardır. Endüstride kapitalist sınıf kayboldu. Tarımda Kulak sınıfı kayboldu. Ticaret alanında tüccar ve spekülatörler kayboldu. Böylece, bütün sömürücü sınıflar tasfiye edilmiştir.

Kalan işçi sınıfıdır.

Kalan köylülerin sınıfıdır.

Kalan aydınlardır.

Fakat bu sosyal grupların bu süre içinde değişikliğe uğramadıklarına, diyelim ki kapitalizm döneminde oldukları gibi kaldıklarına inanmak yanlış olur." (Stalin, SSCB Anayasa Taslağı Üzerine, Eserler, cilt 14, s. 74-75)

Burada yapılan sömürücü sınıfların ortadan kaldırılmış olduğu tespiti, somut durum tespitidir, doğrudur. Stalin aynı yazının devamında İşçiler, köylüler, aydınlar katmanlarında yaşanmış olan somut gelişmeleri anlatır; Sovyetler Birliği'nde hem işçiler, hem köylüler,

hem Sovyet aydınları için, "insanlık tarihinin benzerini hiçbir zaman görmediği, tamamen yeni" katmanlar olduğu tespitini yapar. Bu da doğru bir olgu tespitidir.

Şöyle devam eder Stalin:

"Bu değişiklikler neyi göstermektedir? Bu değişiklikler birinci olarak, işçi sınıfı ile köylülük arasında, aynı zamanda bu sınıflarla aydınlar arasındaki sınır çizgilerinin kaybolmakta olduğunu, eski sınıf kapalılığının kaybolmakta olduğunu göstermektedir. Bu, sosyal gruplar arasında mesafelerin giderek azaldığı anlamına gelir. Bu değişiklikler ikinci olarak, bu sosyal gruplar arasındaki ekonomik zıtlıkların ortadan kaybolmakta olduğunu, silinmekte olduğunu göstermektedir. Son olarak bu değişiklikler, söz konusu sosyal gruplar arasındaki politik zıtlıkların ortadan kalkmakta, silinmekte olduğunu göstermektedir." (age, s. 77)

Eski zıtlıklar söz konusu olduğunda bu söylenenler de doğrudur. Ancak yeni bir takım çelişmelerin ortaya çıktığı da olgudur. Bunlar küçümsenmekte, uyumlu bir toplum resmi çizilmektedir. Yaklaşım çok iyimserdir. 1939'da yapılan SBKP(B) 18. Parti Kongresi'nde Sovyetler Birliği'nin iç durumu konusunda yapılan tespit şudur:

"...Sovyet toplumunun özelliği, içinde antagonist düşman sınıfların olmamasıdır; sömürücü sınıflar tasfiye edilmiş, Sovyet toplumunu oluşturan işçi, köylü ve aydınlar dostça işbirliği temelinde yaşıyor ve çalışıyorlar. Kapitalist toplum, onun iç durumunu güvensiz kılan işçilerle -kapitalistler, köylülerle toprak sahipleri arasındaki uzlaşmaz çelişkilerle parçalanırken; sömürü boyunduruğundan kurtulmuş Sovyet toplumu böyle zıtlıklar tanımıyor, sınıfsal çatışmalar ona yabancıdır ve o, işçiler, köylüler, aydınların dostça işbirliği tablosunu sunuyor. Bu ortaklık temelinde, Sovyet toplumunun moral ve politik birliği, Sovyetler Birliği halklarının dostluğu ve Sovyet yurtseverliği gibi itici güçler gelişmiştir." (Stalin, 18. PK Raporu, Eserler, cilt 14, s. 230-31)

Sovyetler Birliği'nde sömürücü sınıfların tasfiye edilmiş olduğu, bu anlamda antagonist sınıf zıtlığının Sovyetler Birliği'nde olmadığı tespitleri yine somut durum tespitleridir. Bu somut durum tespiti doğru olduğu kadar, devamında adeta tam uyum içinde bir toplum resmi-

nin çizilmiş olduğu da, bunun durumu tam yansıtmadığı da olgudur. Örneğin bu dönemde toplumsal mülkiyetin iki ayrı biçimi, tam toplumsal mülkiyet/halk mülkiyeti ile grup mülkiyeti, kolektif mülkiyetin yan yana varlığı söz konusudur. Grup mülkiyeti de "sürekli olarak" anayasal koruma altına alınmıştır. Örneğin bu dönemde "kişisel kullanıma verilmiştir" adı altında, grup mülkiyeti içinde küçük çaplı da olsa özel mülkiyetin varlığına ve gelişme imkanlarına göz yumulmuştur. Parti ve toplum içinde hiç de küçümsenmemesi gereken çelişmeler, evet çatışmalar vardır. Dönem parti ve devlet kademeleri içinde yer alan küçümsenmeyecek sayıda insanın casusluk, sabotajcılık vb. suçlaması ile tutuklanıp, yargılanıp, ağır cezalara çarptırıldığı bir dönemdir. Yani çizilen uyum içinde toplum resmi, gerçek resimle birebir örtüşmemektedir.

İçte harmoni içinde bir toplum var sayıldığında, geri dönüş tehlikesinin ancak dış saldırı üzerinden beklenmesi anlaşılır bir şeydir. Tabii ki, içte ne kadar sağlam olunursa olunsun, etraf emperyalist çevre ile çevrili olduğunda, emperyalist saldırı sonucu devrilme tehlikesi olacaktır. Ancak esas ve hatta nerede ise tek tehlike olarak bunun görülmesi/gösterilmesi yanlıştır. Sonraki gelişmeler, daha bu dönemlerde, parti ve devlet aygıtı içindeki kimi unsurların yeni tipte bir burjuvaziye doğru geliştiğini ve bunların önemli iktidar organlarında yer aldığını gösteriyor.

18. Parti Kongresi Raporu'nun *"Teorinin Bazı Sorunları"* başlıklı bölümünde çok açık olarak devletin sönüp gitmesi sorunu kapitalist kuşatmaya bağlı olarak ele alınmaktadır. Net olarak devletin varlığını sürdürebileceği bir komünizm döneminden söz edilmektedir. (bkz. 18. PK Raporu, Stalin Eserler cilt 14, s. 251) Bu Sovyetler Birliği'nin artık komünizmin ikinci evresine girdiği, *"tedricen komünizme geçiş dönemine"* girdiği iyimser, yanlış tespitinin teorik gerekçelendirilmesidir. Bu anlamda nihai zafer kazanılmıştır. Geri dönüş tehlikesi dıştan gelecek bir tehlike olarak kavranmaktadır. 20. Parti Kongresi'nden sonra artık dış düşman da fazla tartışılmıyor. Çünkü artık nihai zafer pekişmiştir. İçte bir yozlaşmanın mümkün olabileceği, yeni tipte bir burjuvazinin

hâkim hale gelebileceği vb. sorunu hiç tartışılmamaktadır. Revizyonistlerin bunu hiç tartışmamaları gayet anlaşılır bir şeydir. Marksist-Leninist'ler açısından ise onların bunu yeterince tartışmamış olmaları, sonuçları çok ağır olan bir hata idi, hatadır.

Şimdi bizim elimizde yeterli veri var. Biz çok açık olarak şunu görebiliyoruz: Yeni kurulan bir sosyalist devletin bağrından yeni tipte bir burjuvazi çıkabilir ve egemen hale gelebilir. Burada yeni tipte burjuvazi kavramını bilinçli olarak kullanıyorum. Bu burjuvazi üretim araçları üzerinde özel mülkiyete sahip değildir. Sömürü işini üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet üzerinden yürütmemektedir. Parti, devlet, ekonomik örgütlerde karar verici, yönetici konumları ile, tüm topluma ve bir gruba ait üretim araçları üzerinde tasarruf hakkına sahiptirler. Bu üretim araçlarının nasıl kullanılacağına, hangi ürünün nasıl, ne kadar üretileceğine ve dağıtımın nasıl olacağına karar veren, imtiyazlı yeni tipte bir burjuva sınıfıdır bu.

Yeni tipte bir burjuvazinin egemen hale gelebileceği sorunu, böyle bir deneyim bizzat Sovyetler Birliği ve bir dizi doğu Avrupa ülkesinde yaşandıktan sonra tartışma gündemine geldi. Sorun yalnızca Mao ve Enver Hoca, ÇKP ve AEP tarafından ve ÇKP'nin "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Hattı Hakkında Teklif"ini temel alan yeni oluşan Marksist-Leninist Hareket'in unsurları tarafından tartışıldı. O da ama nasıl? Bu tartışma, yer yer sınıfı ideoloji ve siyaset üzerinden belirleyip, burjuvazinin siyasetini savunanları burjuvazi ilan edip, bütün sosyalizm dönemi boyunca burjuvazinin sınıf olarak olacağı teorisinde konaklayan bir pozisyonda yürütüldü.

Mao'nun bu bölümle ilgili eleştirisi önce "sosyalist sanayileşmenin, tarımsal kooperatifleşmenin ön şartı" olarak konmasına yönelmektedir. Eleştirilen yerde şöyle denmektedir:

"Lenin'in SSCB'de sosyalizmin inşası plânı, sosyalizmin maddi temeli ve kooperatiflerde birleştirilerek küçük köylü iktisatlarından yavaş yavaş büyük üretime geçmenin zorunlu koşulu olarak güçlü bir sosyalist sanayi yaratma düşüncesini içeriyordu." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 31)

Buna "Sovyet İktisadının Eleştirisi" kitabında getirilen eleştiri şöyledir:

"Kitap sosyalist sanayileşmeyi tarımsal kooperatifleşmenin ön şartı olarak görüyor. Bu görüş bizzat Sovyetler Birliği'nin gerçek durumuna hiç uymuyor. Sovyetler Birliği kolektifleştirme işini esas olarak 1930 ile 1932 arasında gerçekleştirdi. O zaman onların elinde şimdi bizde bulunan traktörden daha fazlası olmasına rağmen, üstünde makineli tarım yapılan arazi miktarı tüm ekilebilir toprağın %20,3'ünün altında idi. Kolektifleştirmenin tek belirleyicisi makineleşmek olmadığından sanayileşme (kolektifleştirmenin BN.) *ön şartı değildir. ..."* (Mao Zedung, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s. 27)

Mao'nun burada savunduğu gerçekte modern büyük üretimin olmadığı, küçük köylü üretimine dayalı bir 'sosyalizm'dir. Tarım makinelerini tarıma sunan bir sanayi olmadıkça, modern büyük üretim tarımı mümkün değildir.

Somut eleştiri bağlamında da Mao 1930-32 arası kolektifleştirmenin, köyde Kulakları sınıf olarak tasfiyeye yönelik bir kolektifleştirme dalgası olduğunu, 1917'de iktidar ele geçirilir geçirilmez, büyük çiftliklerin önemli bölümünün devlet çiftliklerine dönüştürüldüğü gerçeğini atlıyor; Sovyetler Birliği'nde ilk andan itibaren toprak üzerinde özel mülkiyetin ortadan kaldırılmış olduğu gerçeğini atlıyor vb.

***

Bölüm XXIII
Sosyalist Sanayileşme

Sosyalizmin Maddi Temeli Olarak Büyük Sanayi. Sosyalist Sanayileşmenin Özü

Sosyalist toplumda emekçilerin sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerini azami ölçüde karşılamaya yetecek kadar ürünün üretilmesinde sanayileşme belirleyicidir. Sanayi üretimi ikiye ayrılır: Birincisi üretim araçları üreten sanayi bölümü, ikincisi tüketim araçları üreten sanayi bölümü. Birinciye ağır sanayi, ikinciye hafif sanayi denir. Ağır sanayi, esas olarak makina üreten sanayidir. Modern toplumlarda ağır sanayi, aslında bütün -kapitalist ekonomide de- ekonominin gelişmedeki motorudur.

Ekonomik gelişmenin esas belirleyicisi ağır sanayidir. Gelişme ve kalkınmanın esas göstergesi burada aranmalıdır.

Proletarya diktatörlüğü şartlarında Sovyetler Birliği sanayinin, öncelikle de ağır sanayinin gelişme hızı bakımından dünyanın en hızlı gelişen ülkesi konumunda idi. 1940'lı yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği bir dizi ağır sanayi ürünü üretimi konusunda, arada var olan onlarca yıllık açığı kapatmış (modern üretim araçları açısından devrim öncesi Rusya İngiltere'nin dörtte biri, Almanya'nın beşte biri, ABD'nin onda biri kadar üretim aracına sahipti. (bkz. "Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt 2, s. 42) en ileri emperyalist ülkelerle yarışacak konuma gelmişti.

1937 yılında Sovyetler Birliği genel endüstri üretimi açısından ABD'den sonra ikinci sırada idi. Makine üretimi, traktör üretiminde dünya üzerindeki yeri yine 2. sıra idi. Biçer döver üretiminde dünya birincisi idi. (bkz. Sovyet Ansiklopedisi, 2 cilt, Almanca 1. cilt, s. 842) Ağır sanayi sosyalist dönemde bilinçli olarak ekonominin motoru olarak kavranıyor, ona ağırlık veriliyordu. Ancak bu durum, revizyonistlerin egemenliği döneminde tersine dönmüştür. Onlar 1956'dan itibaren adım adım artık 'halkın güncel tüketim ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek' iddiası ile ağır sanayinin öncelliği siyasetinden vazgeçtiler.

Orta ve uzun vadede bu fakat tüketim ihtiyaçlarını karşılama bakımından da, geriye gitmeyi beraberinde getirdi. Revizyonistlerin egemenliği döneminde ağır sanayide gerilemeyen tek alan askeri-teknik alandı. En çok kaynak bu alana ayrıldı.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda çok doğru olarak "Sosyalizm, yalnızca makinesel büyük üretim temelinde kurulabilir." (Politik Ekonomi II, sayfa 40, İnter Yayınları) tespiti yapılıyor. Bu tespit yalnızca Sovyetler Birliği için değil, tüm sosyalist ülkeler için geçerlidir.

Bu tespite Mao'nun itirazı var. (Mao'nun bu itirazı Kuzey Kürdistan/Türkiye'de 1981 Bolşevik-Menşevik ayrılığında da tartışma konusu olmuştu. bkz. H.Yeşil, "Mao Zedung ve Çin Devrimi", Dönüşüm Yayınları, s. 283)

Mao'nun itirazı şöyledir:

"Büyük sanayinin ekonominin sosyalist dönüşümünün temeli olduğunu iddia etmek hiçbir şekilde yeterli değildir. Bütün devrimlerin tarihi, yeni üretici güçlerin kapsamlı gelişmesinin, eski, geri kalmış üretim ilişkilerini dönüştürmenin önkoşulu olmadığını gösterir. Bizim devrimimiz, devrimi ilerletmek için toplumda yeni bir kamuoyu oluşturmaya yönelik Marksist-Leninist propaganda ile başladı." (Mao Zedung, "Sovyet İktisadının Eleştirisi", s. 47)

Burada getirilen eleştiri, tartışılan ve doğru tavır takınılan bir konudan bir başka konuya atlayarak doğru ve genel geçerli olan bir tespiti red eden bir eleştiridir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda, sosyalist sanayileşme başlığı altında sosyalizmin maddi temelinin ne olduğu sorusu sorulup, buna doğru olarak *"Büyük sanayi sosyalizmin maddi temelidir. … Sosyalizm yalnızca makinesel büyük üretim temelinde kurulabilir"* cevabı verilmektedir.

Mao devrim için kamuoyu oluşturma alanına atlayarak, tartışılan konudan kaçmaktadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda çok açık olarak sosyalist ekonominin inşasının ön şartının proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğü olduğu ortaya konur. Burada tartışılan proletarya iktidarını kurduğunda ekonomi alanında hangi adımların atılacağı sorusudur. Bu soruya verilecek ve "Politik Ekonomi Ders

Kitabı"nda da doğru olarak verilen cevap, *'sosyalizmin maddi temeli... makinesel büyük üretimdir'* cevabıdır. Burada eğer eleştirilecek, sorgulanacak bir şey varsa, o da Mao'nun eleştirisinde dile gelen şey değildir. Eleştirilebilecek olan şey *'makinesel büyük üretimin içinin çok daha açık bir biçimde 'ağır sanayi', 'üretim araçları üreten sanayi'* şeklinde doldurulmamış olması, bunun yeterince vurgulanmamasıdır. *'Makinesel büyük sanayi'*, tüketim araçları üreten sanayi için de kullanılabilir bir kavramdır. Kuşkusuz 1954'teki kitapta, makinesel büyük sanayi kavramı, ağır sanayi kavramıyla örtüşmektedir. Fakat daha sonra, revizyonistler iki alan arasındaki ayrımı net olarak yapmadan, salt büyük sanayiden söz ederek, tüketim maddeleri üreten alanın esas alınmasının, daha önceki siyasetlerle çelişmediğini vb. ileri sürebilmişlerdir.

Bu noktada hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek berraklıkta, sosyalist ekonominin maddi temelinin üretim araçları üreten sanayi, ağır sanayi olduğu tespitini yapmak tek doğru tavırdır.

Lenin, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında *"Sosyalizmin tek maddi temeli yalnızca tarımı da yeniden örgütleyebilecek durumda olan makinesel büyük sanayi olabilir."* ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cit II, sayfa 40; çeviride "sanayi" yerine "üretim" denmiştir, yanlış çeviri) tespitini yapmaktadır.

Burada Sovyetler Birliği'nde tarımın küçümsenmesi, makinesel sanayinin abartılması vs. yoktur. Her alanda gelişmenin, bu arada tarımın da yeniden örgütlenmesinin yolu makinesel büyük sanayinin geliştirilmesinden geçmektedir. Bu, sosyalizmin gelişmesi açısından olmazsa olmaz ön şarttır.

Sanayiye dönüşen bir tarımın bugünkü kapitalist toplumlar açısından bile ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Tarımda üretim araçları üzerinde orta ve küçük özel mülkiyeti, özendirme, ikna yoluyla kaldırmak istiyorsak -ki tarımda Leninist kolektifleştirme plânının özü budur- tarımdaki toplumsal mülkiyetin, bu toplumsal mülkiyet temelinde tarım üretiminin çok iyi ve en üst teknik altyapı ile örgütlenmesi gerekir. Bunun için tarım makinelerini üretebilecek bir ağır

sanayi, tarımda da sosyalizm yoluna girmenin ekonomik ön şartıdır.

Çin'de 1950'li yılların ikinci yarısında "Büyük İleri Atılım"da yapılmaya çalışıldığı gibi her köye bir "yüksek fırın"ın yapılmasıyla tarımda sanayileşmenin sağlanmaya çalışılması, var olan gücün dağıtılması, kaynakların çarçur edilmesidir. Oysa var olan kaynakların esası merkezi ağır sanayi tesislerinin geliştirilmesi için kullanılmalıydı. Sovyetler Birliği deneyimi doğru değerlendirilmediği, Sovyetler Birliği deneyimi önemli ölçüde yanlış görüldüğü için, "Çin usulü sosyalizm" adına ortaya konan ve uygulanmaya çalışılan "her köye yüksek fırın" plânı felaketli bir biçimde çökmüştür.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı" cilt II'de ortaya konan ve Mao'nun eleştirdiği tespit, sadece Sovyetler Birliği'nin sosyalist ekonomi inşasının temel yaklaşımını değil, genel olarak -bütün ülkeler açısından- sosyalizmin ekonomik inşasının temelinin doğru olarak ortaya konmasını ifade etmektedir.

Büyük sanayi ve ağır sanayinin temel alınması demek, eldeki kaynakların öncelikli ve ağırlıklı olarak bu alana aktarılması demektir. Eldeki kaynakların öncelikli olarak ağır sanayi alanına aktarılması; belli özel şartlarda (örneğin kaynağın çok sınırlı olduğu başlangıçta, örneğin savaş şartlarında vb.) halkın tüketim ürünlerinin üretilmesinde kısıtlama gibi görülebilir. Aslında halkın genel durumu açısından, daha önce burjuvazinin el koyduğu artı değerin esası emekçilerin lehine kullanılacağından, bu gerçek anlamda bir kısıtlama, halkın kapitalizm şartlarında olduğundan daha kötü yaşaması anlamında bir kısıtlama olmaz. Yalnızca halkın sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami karşılanmasında, bu azaminin seviyesinde bir fark olabilir.

Mesela diyelim ki elimizde yatırabileceğimiz 100 birim ekonomik kaynak var. Biz bu 100 birim kaynağı uzun vadeli plân açısından; 50 birimi ağır sanayiye, 25 birimi hafif sanayiye, 25 birimi de tarıma ayıralım.

Bugün bunu yaparsak şimdi büyük sanayide ve ağır sanayide ürettiğimiz şey, esasında aynı zamanda yarınki tarıma yatırımdır. Eğer

traktör üretiliyorsa, traktör nerede kullanılacak? Tarımda kullanılacaktır. Ama henüz anda değil, yarın kullanılacaktır. Bugün buna yatırım yapmak zorunlu. Ama ne için? Yarın tarımda daha fazla üretebilmek için. Bu hâlâ doğrudan doğruya tüketicinin andaki tüketimi için üretim değildir. Tarımda traktörün kullanılması, hemen bugünden yarına üreticiye yansımaz, hele traktörün üretimi sürecinde hiç yansımaz. Onu üretinceye kadar bir süreç geçecek. Onu tarıma sokuncaya kadar bir süreç geçecek, ondan sonra tüketiciye yansıyacaktır. Fakat bu yapılmak zorundadır. Bu yapıldığı zaman, gerçekten de sağlam temellerde bir gelişme söz konusu olacaktır.

Ya da diyelim ki büyük dokuma tezgâhları üretimine yatırım yapıyoruz. Bu ürettiğimiz tezgâhlar yarın dokuma fabrikalarında çok daha fazla kumaş üretilmesine hizmet edecek. Fakat bu bugün değil, ancak gelecekte doğrudan tüketiciye yansıyacak. Biz tabii elimizdeki kaynağı diyelim ki, anda doğrudan tüketicinin ihtiyacını karşılamak için kumaş üretenlerden kumaş satın almak için de kullanabiliriz. Fakat bu kaynağın uzun vade açısından doğru kullanılmaması olur. Kaynağın bizzat ülke içinde kumaş üretimini arttırmak için kullanılması sosyalist inşa açısından doğru olandır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Büyük sanayideki tayin edici yeri, üretim araçları üreten dallar -metal, kömür, petrol, makineler, donanımlar, inşaat malzemeleri vs.- yani ***ağır sanayi*** *alır. Bundan dolayı, sosyalist sanayileşme, herşeyden önce çekirdek parçasıyla, yani makine sanayisiyle birlikte ağır sanayinin geliştirilmesi demektir."* ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", vilt II, s. 40-41) Bu doğru tez, Mao'nun ve kendine Maocu adı verenlerin yukarda aktardığım biçimdeki itirazlarıyla karşılaşıyor.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın 1958 baskısında ilk bakışta bu konuda değiştirdikleri bir şey yokmuş gibi görünüyor.

Açık görünür bir değiştirmeye de fazla gerek yoktur. Yalnızca 'küçük' bir çarpıtmayla, -ağır sanayiden hiç söz etmeden 'büyük sanayi'nin öncelliği savunularak da, ağır sanayi'nin öncelliği tezi ortadan kaldırılabilir. Revizyonistler teorik "düzeltme"yi bu yolla yaptılar.

Aslında kapitalizmde de gelişme, öncelikli olarak ağır sanayinin gelişmesi temelinde oldu. Böyle olmak zorundaydı. Ancak kapitalizm kendi içinde bulunan çelişkilerden dolayı, iktisadın bütün dallarını plânlı bir şekilde makinesel büyük üretim temelinde dönüştürebilecek durumda değildi. Modern büyük sanayi ağırlıklı olarak, tayin edici kapitalist ülkelerde gelişmiştir, ülkelerin büyük çoğunluğu, özellikle sömürge ve bağımlı ülkeler, yeterli ölçüde gelişmiş büyük sanayiye sahip değillerdi, değiller.

Sosyalizm ise en baştan bilinçli olarak bu işi yapmak zorunda. En baştan itibaren, kaynakları esas olarak, bu ilk anda çok popüler görünmese bile; büyük sanayiye, büyük sanayide de üretim araçları üreten dallara, onun içinde de öncelikli olarak makine üreten büyük sanayiye yönlendirmelidir. Metal, kömür, petrol (enerji sektörü), ağır makineler, donanımlar, inşaat malzemeleri Sovyetler Birliği'inde yatırımların öncelikli olarak yöneltildiği alanlar oldular.

Bugün bunlara başka şeyler de katılmak zorunda. Örneğin bugün bilgisayar tekniği, gen tekniği, nanoteknik vb… En ileri teknik neyse, sosyalizm ona dayanmak onu kullanmak, "mükemmelleştirmek" zorundadır. Eğer amaç gerçekten "toplumun sürekli artan maddi ve kültürel ihtiyaçlarını azami derecede karşılamak"sa, o zaman sosyalist üretimde en ileri teknik kullanılmak, sosyalizmin elinde en ileri teknik olmak zorundadır.

Eğer bu olmuyorsa, sosyalizm diye savunulanın, sosyalizm olup olmadığı sorgulanmak zorundadır.

"At arabasıyla sosyalizm" olmaz. "Karasabanla sosyalizm" olmaz. Kuşkusuz ülke ekonomisi çok geriyse ve proletarya buna rağmen iktidardaysa, eldeki bütün araçlar, bu arada at arabası, karasaban vb. de üretimde kullanılacaktır. Fakat bunlarla ürün zenginliğinin yaratılmasının mümkün olmadığı, teknik temelin değiştirilmesinin, geliştirilmesinin mutlak zorunluluk olduğu, sosyalizm için en ileri teknik temelin zorunluluk olduğu sürekli bilinçte tutulmalı, bilinçlere kazınmalı, sosyalist olduk vb. demek yerine, sosyalizme varmak için daha çok mesafe alınması gerektiği vurgulanmalıdır. Ve her şeyden önce

kaynaklar doğru kullanılmalıdır.

Sosyalist olduğunu söyleyen bir ülkede kaynakların kullanımı bağlamında, bir tane mozole -mesela Enver Hoca'nın mozolesi (anıtkabir)- dünyanın en gösterişli yapılarından biriyse ve ülke dünyanın en yoksul ülkelerinden biriyse kaynaklar yanlış kullanılıyor demektir.

Silah Sanayi ve Sosyalizm

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"*Sosyalist sanayileşme, kapitalist kuşatma koşulları altında* ***teknik-ekonomik bağımsızlığı*** *ve ülkenin savunma yeteneğini güvence altına alır. Ağır sanayinin gelişmesi, düşman emperyalist devletlerin saldırısına karşı ülke savunması için vazgeçilmez olan modern silahların üretimi için maddi temeli oluşturur.*" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 42)

Bu tespit Sovyetler Birliği somutunda önce olgu tespitidir. Ekim Devrimi sonrasında dünyanın etrafı emperyalist devletlerle çevrili tek proletarya diktatörlüğü olan Sovyetler Birliği kendini savunmak, savunma sanayini geliştirmek zorunda idi. Bunu yaptı. İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi İmparatorluğu'nun Sovyetler Birliği'ne saldırısının geri püskürtülmesinde, halkların baş belası Nazi İmparatorluğu'nun çökertilmesinde Sovyetler Birliği'nin güçlü savunma sanayi önemli rol oynadı. Bu olgudur. Bu olgu olduğu kadar, savaşın kazanılmasında esas unsurun anavatanlarına sahip çıkan Sovyet insanları olduğu da olgudur. Sovyetler tarihinde İkinci Dünya Savaşı'na "Büyük Anavatan Savaşı" denmesinin mantığı budur.

Revizyonistler iktidarı tümüyle ele geçirdikten sonra, ağır sanayiyi esas olarak bir tek alanda, silahlanma alanında, askeri alanda ilerlettiler ve diğer alanlardaki ilerleme -silah sanayi ile iç içe gelişen sanayi dalları, örneğin uzay teknolojisi, dışta tutulduğunda- bunun çok gerisinde kaldı.

Bu gerçekte sosyalizmin inşasında temel bir yaklaşımdan pratikte uzaklaşmak anlamına geliyordu. Kuşkusuz etrafı çevrili bir sosyalist devlet askeri sanayi alanında da güçlü olmak zorundadır. Fakat sosya-

list devletin savunmasının gerçek temeli, o ülkenin emekçi halklarının sosyalizme sahip çıkmasıdır. En güçlü silahlar bile, eğer sosyalist ülke insanları sosyalizme sahip çıkmazlarsa, sosyalist ülkeyi koruyamaz. Revizyonistler sanayideki kaynakların ağırlığını askeri alanda kullanarak, ekonominin bütün diğer alanlarındaki gelişmelerde hızı yavaşlattılar, gerilemenin yolunu açtılar.

Emperyalist Güçlerle Ekonomik İlişki ve Bağımsızlık Sorunu

Bir başka sorun, bağımsızlık, sosyalist bir devletin emperyalist güçlerle iktisadi ilişkileri sorunudur. Yeterince birikimi olmayan, en ileri teknolojiye de sahip olmayan bir ülkede iktidarı ele geçiren proletarya, emperyalist güçlerle belli ilişkilere girebilir, girmek zorunda kalır. Örneğin petrol/gaz çıkarmak için büyük yatırımlar gerekecek. Sovyetler Birliği daha önce verdiğim bir örnekte gösterdiğim gibi, Bakü petrolleri konusunda önce, yabancı sermaye ile devlet kapitalisti işletme kurdu. Hem teknoloji açısından, hem büyük sermaye yatırımının kaynağı açısından bu zorunlu idi. Burada mesele ülke ekonomisinin -tek tek dallarda da bağımsızlığının, her şeyden önce de teknik bağımsızlığının güvence altına alınmasıdır.

Teknik bağımsızlık ne demek?

a) En ileri tekniğe sahip değilseniz, en ileri tekniği olduğu yerden satın almak zorunludur.

b) Kendi tekniğini geliştirmek zorunluluktur.

Kendi tekniğini geliştiremezsen, tekniği satın aldığın devletlere bağımlı hale gelmek kaçınılmaz olur. Tekniğin sahibi olan sosyalist devlete 'satmıyorum' dediğinde, o en ileri tekniği kullanma ve mükemmelleştirme imkânı ortadan kalkar.

Hele hele Sovyetler Birliği somutunda olduğu gibi, etrafı emperyalist çevre ile sarılı tek bir sosyalist ülke isen, teknik ekonomik bağımsızlık işin abc'sidir. Bu olmazsa olmaz.

Bir başka mesele şudur: Ekonomik açıdan en gelişmiş kapitalist ülkelere yetişmek ve onları geçmek, bir sosyalist ülke açısından yaşam-

sal bir meseledir. Eğer gerçekten sürekli artan bir şekilde kendi toplumunun refah düzeyini artırmak amacına sahipsen, en ileri teknikle üretim yapmak zorundasın. Ürün bolluğu yaratmak zorundasın. Eğer bunu yapmazsan, o zaman senin ülkenin halkı açısından kapitalist bir ülke daha çekici hale gelebilir.

Eğer sosyalizm gerçekten de emekçi insanlara kapitalizmden daha çok veremiyorsa, daha iyi, daha özgür bir toplumsal hayat, daha fazla maddi refah sunamıyorsa, o sosyalizmin yaşama ve gelişme şansı yoktur.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"... Sosyalist iktisadi biçimlerin zaferini ve kapitalist dünya karşısında ülkenin teknik-ekonomik bağımsızlığını güvence altına alan ağır sanayinin geliştirilmesi demektir... Gelişmiş bir ağır sanayi olmaksızın, ülkemiz daha gelişmiş ülkelerin bir tarım uzantısı olabilir, bağımsızlığını ve onunla birlikte sosyalist devrimin tüm kazanımlarını kaybedebilirdi." (Politik Ekonomi-II, s. 42-43)

Yani özetle:

- Ağır sanayinin öncelikli geliştirilmesi, sosyalist bir ülkenin elde ettiği kazanımları elde tutmak ve ilerletebilmek için -ekonomik alanda- esas meseledir! Ağır sanayide en ileri kapitalist/emperyalist ülkelerin teknik düzeyi yakalanmalı, onun ilerisine geçilmeye bakılmalıdır. Bu bağımsızlığın da, sosyalizmde ilerlemenin de temel şartıdır.

* **"Sosyalist Sanayileşmenin Temposu:"** (Politik Ekonomi-II, s. 44-45)

- "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Sovyetler Birliği'nde sosyalist gelişme temposunun, iç ve dış koşullar nedeniyle hızlı olmak zorunda olduğu tespit ediliyor. Sosyalist sanayileşmenin hızlı tempoda olması zorunluluğunun iki gerekçesi vardır:

* **Dış koşullar**

- Sovyetler Birliği kapitalist bir kuşatma altındadır ve bu kuşatma altında ezilmek istemiyorsa, hızlı gelişmek zorundadır.

- Sovyetler Birliği tek sosyalist ülkedir ve bu nedenle dayanışma ve destek alacağı ikinci bir sosyalist ülke olmadığı için de, yaşayabilmek

için çok hızlı ilerlemek zorundadır.

*** İç koşullar**

- Rusya bir küçük köylü ülkesiydi ve eğer küçük köylü ülkesi olarak kalmak ve böylelikle kapitalizmin sağlam ekonomik temelini oluşturmak istemiyorsa, sosyalizm yolunda yürümek istiyorsa sanayide ve tarımda sosyalist dönüşümde büyük bir hız gerekliydi.

- Kolektif emek ve modern tekniğe dayanarak, kapitalizmin elinden küçük meta üretimi hızla alınmak zorundaydı.

- İleri kapitalist ülkelerden 50-100 yıl geri olma açığı hızlı bir sosyalist sanayileşme temposuyla kapatılmak zorundaydı.

Rusya'da 1917 Ekimi'nde iktidarı ele geçiren işçi sınıfı, tarihi olarak bir ülkede sosyalizmi inşa etmek göreviyle karşı karşıya geldi. Sovyetler Birliği kurulduğunda gelişmiş kapitalist-emperyalist ülkelerden, kapitalizm açısından geri düzeyde idi. Fakat bu devlet, aynı zamanda işçilerine, köylülerine diğer devletlerden daha fazla vermek isteyen bir devletti. O zaman, bu devlette ekonominin çok yüksek bir hızla gelişmesi gerekli ve zorunlu idi. 'Normal' bir tempoda geliştiği sürece ve ölçüde, çıkış noktasında çok geride olduğu için, aradaki mesafe kapatılamazdı. Halbuki eğer Sovyetler Birliği bütün dünyada işçi ve emekçilere sosyalizmin işçi ve emekçiler için neler getirebileceğini pratikte gösteremezse, pratik sosyalizm örneği ile kendi dışındaki ülkelerde proletarya önderliğinde devrimler için yol gösterici olamazsa, Sovyetler Birliği yalnız kalırdı. Sovyetler Birliği bu yüzden de, ekonomik açıdan en ileri konumda olan emperyalist güçlere yalnızca yetişmekle kalmamalı, onları geçmeli idi.

Bu mümkün müydü, mümkün müdür?

Evet mümkündür. Sovyetler Birliği'nin oldukça kısa süren sosyalizmi inşa deneyimi bunu açıkça göstermektedir. Eğer proletarya diktatörlüğü kurulur, en azından temel üretim araçları proletarya diktatörlüğü olarak merkezi plânlı bir ekonominin temel dayanakları olarak kullanılırsa, eğer kaynaklar doğru alanlara yönlendirilirse, kapitalist ülkelerin en hızlı geliştikleri dönemlerden daha büyük bir gelişme hızı gerçekleştirilebilir.

Bu bölümde kimi rakamlar verilmektedir ve bunlar çok ilginçtir:

"1929-1937 döneminde, SSCB'deki sanayi üretiminin yıllık büyüme temposu ortalama olarak yaklaşık %20'yi buluyordu; bu ortalama aynı dönemde kapitalist ülkelerde %0,3 tutuyordu. SSCB'de sanayinin büyüme temposu, en önemli kapitalist ülkelerin gelişmelerinin en iyi dönemlerindeki sanayilerinin büyüme temposunu bir kaç kat aşıyordu. Örneğin ABD'nin sanayi üretiminin ortalama yıllık büyümesi 1890-1895'de %8,2, 1895-1900'de %5,2, 1900-1905'de %2,6 ve 1905-1910'da %3,6 tutuyordu." (age,s. 45)

8 yıllık bir dönemde yıllık ortalama %20'lik büyüme aslında büyümede olağanüstü yüksek bir tempodur. Tek başına tabii ki %20 oranı pek fazla şey ifade etmez. Çıkış noktasının ne olduğu, neye göre %20lik bir büyümenin söz konusu olduğu önemlidir. Fakat benzer bir dönemde kapitalist ülkelerde ekonominin büyüme hızıyla karşılaştırıldığında, onların en hızlı kalkınma dönemleriyle bile karşılaştırıldığında, daha büyük bir kalkınma ve büyüme oranı söz konusudur. Bu bir proletarya iktidarının neleri mümkün kıldığını gösteren bir veridir.

Bu bağlamda Stalin 1930'da XV. Parti Kongresi Rapor'unda, V. Sovyet Kongresi tarafından kabul edilen Beş Yıllık plân döneminde erişilen büyüme temposu rakamlarını somut olarak verdikten sonra şu tespitleri yapıyor:

"Olağanüstü hızlı bir tempoyla ilerliyor ve ileri kapitalist ülkelere teknik-ekonomik açıdan yetişiyoruz.

*- Bu elbette, kapitalist ülkelere üretimin hacmi açısından yetiştiğimiz, endüstrimizin, ileri kapitalist ülkelerin endüstrilerinin gelişme **seviyesine** vardığı anlamına gelmez. Hayır!, buna daha çok var. Endüstrinin gelişme **temposuyla,** endüstrinin gelişme **seviyesi** birbirine karıştırılmamalıdır. Bizde birçok insan, endüstrinin eşi görülmedik bir gelişme temposunu gerçekleştirdiğimizden bununla **ileri** kapitalist ülkelerin endüstriyel gelişme seviyelerine yetiştiğimiz inancıyla, bu iki olguyu birbirine karıştırmaktadır. Ne var ki, bu temelden yanlıştır.*

Örneğin, çok yüksek bir gelişme temposu gösterdiğimiz elektrik ener-

jisi üretimini ele alalım. Elektrik enerjisi üretiminde biz 1924'ten 1929'a kadar neredeyse %600'e varan bir yükseliş kaydederken, ABD elektrik enerjisi üretimini aynı zaman dilimi içerisinde sadece %181'e, Kanada %218'e, Almanya %241'e, İtalya %222'ye yükseltmiştir. Gördüğünüz gibi burada, bütün öteki ülkelerin temposunu geçen eşi görülmedik bir tempo göstermiş bulunuyoruz. Ne var ki bu ülkelerde elektrik enerjisi üretiminin, örneğin 1929 yılındaki gelişme seviyesi alınıp, SSCB'deki gelişme seviyesiyle karşılaştırıldığında, SSCB için hiç de sevindirici olmayan bir tablo çıkar ortaya. Elektrik enerjisi üretiminde kaydedilen eşi görülmedik derecede yüksek gelişme temposuna rağmen, 1929 yılında SSCB'de elektrik enerjisi üretimi sadece 6465 milyon Kilovat-saattir. Bu rakam ABD'de 126 000 milyon, Kanada'da 17 628 milyon, Almanya'da 33 000 milyon, İtalya'da 10 850 milyon Kilovat-saattir.

Gördüğünüz gibi fark muazzam ölçüdedir.

Gelişme seviyesi itibariyle tüm bu devletlerin gerisinde olduğumuz ortadadır." (Stalin Eserler cilt 12, s. 233-234)

Stalin daha sonra ham demir üretimi konusunda da somut verilerle üretimde artış hızında Sovyetler Birliği, karşılaştırılan emperyalist devletlerle karşılaştırıldığında çok ileride olmasına rağmen; ham demir üretim miktarı karşılaştırıldığında Sovyetler Birliği ile emperyalist ülkelerin arasında, Sovyetler Birliği aleyhine büyük fark olduğunu ortaya koyar. Sonra şöyle der:

"Bütün bunlar neyi ifade etmektedir?

Bütün bunlar şunu ifade etmektedir:

1)Endüstrinin gelişme temposu, onun gelişme seviyesiyle ***karıştırılmamalıdır;***

2)Endüstrimiz gelişme seviyesi itibariyle, ileri kapitalist ülkelerin müthiş gerisinde kalmıştır;

3)Ancak endüstrimizin gelişme temposunu ***daha da hızlandırdığımız*** *koşullarda ileri kapitalist ülkeleri teknik-ekonomik bakımdan yakalama ve geçme olanağına kavuşuruz;.*

4)Endüstrimizin gelişme temposunun ***yavaşlatılmasından*** *sözedenler, sosyalizmin düşmanlarıdır, sınıf düşmanlarımızın ajanlarıdır."* (Sta-

lin Eserler cilt 12, s. 235)

Burada yapılan tespitler çok önemlidir. Stalin burada gelişme temposunun tek başına ülkenin ekonomisinin içinde bulunduğu gerçek durumu hakkında yeterli bilgi verisi olamayacağını, karşılaştırmaların doğru yapılması gerektiğini ortaya koyuyor. Materyalist bir tarzda gerçek durumu, kazanımları abartmadan ve küçültmeden inceliyor.

Bir ülkenin gerçek ekonomik gücü hakkında karşılaştırma yaparken en önemli istatistikî veri satın alma paritesine göre verili GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) ve kişi başına GSYİH rakamlarıdır. Kuşkusuz bu veriler de -eğer söz konusu ekonomiler kapitalist ekonomiler ise- o ülkedeki emekçi sınıfların gerçek durumu hakkında gerçek bilgiler vermez. Gelişme temposu verileri yanıltıcı olabilecekleri için, SBKP(B) önüne hedef olarak en ileri kapitalist ülkeleri kişi başına GSYİH bazında geçmeyi koymuştu.

"Lenin, daha Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin arifesinde, teknik-ekonomik açıdan en gelişmiş kapitalist ülkelere ***yetişmenin*** *ve onları geçmenin Rusya için yaşamsal bir sorun olduğunu vurguladı.'Devrim, Rusya'nın birkaç ay içinde* ***politik*** *sistem açısından ileri ülkelere yetişmesini sağladı. Ama bu çok azdır. Savaş acımasızdır, sorunu amansız bir keskinlikle ortaya koymaktadır: Ya yok olmak, ya da ileri ülkelere* ***ekonomik olarak da*** *yetişmek ve onları geçmek...Ya yok olmak, ya da tam istim ileri atılmak. Sorun, tarih tarafından böyle konulmaktadır.' "*
(Politik Ekonomi-II, s. 42-43)

Buradaki "yetişme ve geçme" son çözümlemede kişi başına düşen GSYİH rakamları temelinde bir yetişme ve geçme olarak kavranmalıdır. Proletarya diktatörlüğü şartlarında, gerçek sosyalizmde bu -hele hele Sovyetler Birliği gibi muazzam zenginliklere sahip bir ülke açısından- gerçekleştirilebilecek bir hedeftir.

"Sanayileşmenin Sosyalist Yöntemi. Sosyalist Sanayinin Birikim Kaynakları:" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 45-49)

Kapitalist sanayileşmenin yöntemi işçilerin ve köylülerin amansızca sömürülmesi, sömürgelerin (bağımlı ülkelerin) soyulması, savaş

tazminatları, köleleştirici kredi ve imtiyazlar yoluyla elde edilen birikimin sanayide kullanılmasıydı.

Sosyalist sanayileşmenin bu yöntemlerle yapılamayacağı, kapitalizmin sanayileşmede kullandığı bir dizi kaynağın sosyalist sanayileşmede kullanılamayacağı açıktır. Amaçlarında, temellerinde, ilkelerinde değişik olan iki ayrı ekonomik sistemdir söz konusu olan. Sovyetler Birliği'nde sosyalist sanayileşmede, ilk adımlar atıldıktan sonra, barışçı inşa dönemine geçildikten sonra yapılan ilk işlerden biri plânlı bir kalkınma ekonomisi hedefini önlerine koymalarıdır. Bu bağlamda 5 yıllık kalkınma plânları gündeme getirildi.

Bu plânların birincisinden itibaren, kaynakların öncelikli olarak ağır sanayiye aktarılması temel mesele olarak ele alındı.

Fakat bu yapılırken, özellikle köylülüğü çok zor durumlara da sokmamak gerekiyordu.

Mesela tarım ürünlerine ağır vergiler konduğunda, kaynak sağlanabilirdi. Fakat bu yapılmadı, Sovyetler Birliği'nde bu konuda gayet dikkatli davranıldı. Çünkü Sovyetler Birliği'nde Bolşevikler iktidara geldiklerinde bu ülkenin nüfusunun büyük çoğunluğunu köylüler oluşturuyordu. Bolşeviklerin iktidarda kalabilmelerinin temel şartı, işçilerin-köylülerin ittifakının sağlanması ve sürdürülmesi idi. Bu yüzden de köylülüğe karşı siyasetlerinde çok dikkatli olmak zorundaydılar.

Bu konuda da Mao'nun Sovyet deneyimine, Stalin'e yönelen kimi haksız eleştirileri vardır.

"Bunlar köylüleri çok ezdi" vb. eleştirilerdir! (bkz. H. Yeşil, "Stalin Eleştirileri Üzerine", Dönüşüm Yayınları, "Stalin döneminde köylüler çok mu sıkıntıya sokuldu?" başlıklı bölüm, s. 115-126) Gerçekte SBKP(B)'nin köylüler konusunda, onları yekpare bir bütün olarak ele almayan, köylülüğün değişik katmanlarına karşı değişik siyasetler geliştiren bir tavrı vardır. SBKP(B) belli bir gelişme aşamasından sonra zengin köylülüğü sınıf olarak ortadan kaldırmaya yönelirken; orta ve küçük köylülüğü ikna yöntemi ile kolektifleştirmeye yönelen bir genel çizgiye sahiptir. Bu siyasetin uygulanmasında Parti Kongrelerinde de

eleştirilen sağ ve sol sapmalar olmasına rağmen, genel çizgi hiç te "bunlar köylüleri çok ezdi" genel değerlendirmesini haklı çıkaran bir çizgi değildir.

Sovyetler Birliği'nde 'köylülere karşı' siyasetlerinde oldukça sert oldukları bir ilk dönem vardır: Savaş Komünizmi dönemi. Savaş Komünizmi döneminde işçi-köylü ittifakının kapsamı işçilerin-yoksul, topraksız köylülerle ittifakıdır. Öncelikle kentlerde gelişen sosyalist devrimi ezmek için burjuvazi (uluslararası ve yerli burjuvazi) köylüleri -başta tabii zengin ve orta köylüleri- kışkırtıp, devrimi 'açlık'la boğmaya çalışmıştır. Bu dönemde evet yalnızca feodallerin toprak ve envanterine ve tarım ürünlerine el konmakla kalmamış, aynı zamanda devrime karşı savaşan zengin ve orta köylülerin, kendi ihtiyaçlarını karşılamalarının üzerindeki ürün bölümlerine el konmuştur. NEP döneminde bu uygulamaya son verilmiştir.

Daha sonra kolektifleştirme hareketinde kolektif çiftlikler -Kolhozlar- ve kendi başına çalışan köylü aileleri için, çiftliklerin durumuna göre somut olarak tespit edilen belirli miktarda ürünün devlete satış zorunluluğu da "köylüleri çok ezme" vs. değildir. Sosyalizm yolunda ilerlemek için yapılması gereken bir uygulamadır. İşçi-köylü ittifakının yeni biçim ve kapsamla sürdürülmesidir.

Sosyalist Birikimin Esas Kaynağı: Mülksüzleştirenlerin Müksüzleştirilmesi

Sanayileşmenin sosyalist yöntemi/birikim kaynakları bölümünde ilk söylenmesi gereken, bu kaynağın işçilerin köylülerin sömürülmesi olmadığı, özellikle köylülüğün soyulması yönteminin ret edildiği, bununla birlikte sömürge rantının kaynak olarak kullanılmasının en başından ret edildiğidir.

Peki kaynak nedir?

Bu bağlamda verilen cevap şudur:

"Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, daha önce sömürücülerin mülk edindikleri ve bunların asalak tüketiminde kullanılan araçların önemli bir bölümünün sosyalist sanayileşme için

kullanılması olanağını yarattı. Sovyet iktidarı, ülkeyi çarlık kredilerinin faizleri ve yabancı kapitalistlerin Rusya'ya yatırdıkları sermayenin temettüsü karşılığında yurt dışına her yıl vermek zorunda oldukları yüz milyonlarca rubleden kurtardı. Devrimden önce bunun için yılda 800-900 milyon altın ruble kullanıldı." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 47)

Bugün dünyanın genelinde -ve tek tek ülkelerde de- en zenginlerin elinde birikmiş olan zenginlik Ekim Devrimi günlerinde hayali bile zor olan boyutlardadır. Bu bağlamda "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi", onların "mülkünün" toplumun mülkü haline getirilmesi durumunda proletarya devletinin kullanabileceği kaynaklar muazzam boyutlardadır. Proletarya diktatörlüğünün kurulup, büyük sermayenin mülksüzleştirilmesi şartlarında, ülkelerin büyük çoğunluğunda bugün sosyalizmin inşası için ekonomik şartlar 1917 Rusya'sı şartları ile karşılaştırılamayacak ölçüde elverişlidir.

Bu bölümde bugünkü tartışmalar açısından bir mesele önemlidir.

Politik Ekonomi Ders Kitabı'nda şu tespit yapılıyor:

"Sosyalist sanayi, büyüyen birikimin güvence altına alınması koşullarında, tartışmasız bir şekilde, kapitalist sanayiden üstündür. Tüm ülke çapında birleşik olan en büyük ve en yoğunlaşmış sanayidir. Rekabet ve üretim anarşisi yasasının etkisi altında değildir. Sanayinin plânlı yönetimi, rezervlerinin rasyonel kullanımı, işçi sınıfının çalışma eylemliliği ve tekniğin hızlı gelişmesi, emek üretkenliğinin sürekli yükselmesinin koşullarını yarattı. Sosyalist sanayi, böylelikle, ***maliyet masraflarının,*** *yani ürünler ve ürünlerin realizasyonu için işletmelerin para ile ifade edilen harcamalarının sürekli olarak düşmesi olanağı elde etti.*" (age, s. 48)

Burada söylenen şeyler çok önemli: Üst derecede, yüksek derecede yoğunlaşma, yüksek derecede merkezileşme, emek üretkenliğinin sürekli artması...

Bütün bunlar yan yana geldiğinde maliyet masrafları çok büyük ölçüde düşürülebilmektedir. Bunlar dışında bugün kapitalist ekonomide maliyet masrafları içinde çok önemli bir yer tutan reklam ve ge-

reksiz paketleme masraflarının da sosyalist bir ekonomide neredeyse sıfırlanabileceği bilindiğinde, sosyalist ekonominin üretim masraflarını kısmadaki üstünlüğü çok daha net görülebilir. Kapitalist toplumdaki reklam harcamaları gideri ve ürünlerin ambalajlanmasına harcanan masraflarda tasarrufun sağlanması bile, sosyalist bir ülkenin ne kadar birikim sağlayacağına ilişkin basit örneklerdir. Sosyalist bir ekonomide aynı kalitede bir ürünü, çok daha ucuza mal etmek mümkündür. Kapitalist ekonomide bugün fiyatların %25'i, reklam ve diğer çıktılardır -paketleme, promosyon vb.dir. En baştan itibaren salt bu "kalem" çıkarıldığında, sosyalist ekonomide aynı kalitede bir ürün, üretim maliyeti açısından %25 daha ucuza mal edilme durumunda olur. Ekonomide bu kaynak başka alanlarda kullanılabilir.

Sosyalist Plân Ekonomisi ve Kaotik Kapitalist Ekonomi

Ekonomide plân konusuna gelince: plân kapitalizmde en iyi halde işletme bazında söz konusudur. Genel bir ekonomi plânı kapitalizmin özüne aykırıdır. Belli ölçüde, sınırlı genel bir plân, kapitalist sistem içinde, 1929 krizi sonrası Keynes'le birlikte, devletin belli alanlarda doğrudan işletmeci olarak devreye girmesi ve devletin para politikası üzerinden ekonomiye müdahalede bulunması biçiminde gündeme gelmiş bir şeydir. Ve tabii ki, öncelikle devletin doğrudan doğruya kendi işlettiği alanlar için geçerlidir. Bir dizi geri ülkelerde ise plân ekonomisi, yine Sovyetler Birliği'ne öykünerek ve 1929 büyük krizi ertesinde üzerlenilmiş bir şeydir. Örneğin Türkiye'de somut olarak böyle idi. Türkiye'de ilk 5 yıllık plânın yapılmasında Sovyet uzmanları bizzat yer almıştır.

Belirli ölçüler ve sınırlar içinde 'plânlı ekonomi' ya da plân ekonomisi ile pazar ekonomisinin birleştirildiği 'karma ekonomi', kapitalizmin çıkış noktasındaki temel felsefesi olan "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!" felsefesinin kesinlikle çöküşe götürdüğünün görüldüğü noktada, kapitalizmin belli bir anlamda kendini duruma uydurmasının bir sonucu olarak gündeme gelmiştir.

Devletin ekonomiye daha fazla müdahalesi ve devletin müdahale ettiği alanlarda plânlar koyması, kendisini kimi kapitalist ülkelerde 1970'lerin sonuna kadar karma ekonomiler biçiminde gösterdi. Özellikle geri kapitalist ülkelerde, kalkınmakta olan ülkelerde çok önemli rol oynadı. Uzun süren teorik tartışmalar içerisinde buna "gelişme-kalkınma diktatörlüğü" vb. de dediler. İleri kapitalist ülkelerde, en başta da orta ve kuzey Avrupa ülkelerinde de "sosyal pazar ekonomisi" adı altında uygulandı benzer ekonomik politikalar. Devleti ekonominin belli ölçüde düzenleyici bir aktörü olarak kullanan bu ekonomik politikaların kullanılmak zorunda kalmasının bir nedeni de Sovyetler Birliği'nin -ve daha sonra halk demokrasili devletlerin- şahsında kapitalizmin alternatifi olarak ortaya çıkan devletlerin; kapitalist dünya sistemine karşı; dünya sosyalist-demokratik sisteminin varlığı idi.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren bir karşı saldırı başladı. Saldırının özü şuydu: İngiltere'nin tutucu başbakanı Margaret Thatcher'e atfen Thatcherizm olarak adlandırılan ya da Milton Friedmann adlı burjuva iktisatçının "monetarizm" olarak adlandırdığı politikalarla, devleti üretim ve hizmet alanında devreden çıkarmak; pazarı yine ekonominin tek düzenleyicisi haline getirmek. Sınırsız kapitalizmin önünü açmak. Bu politikalara bağlı olarak bir 'liberalizasyon' dalgası başladı. Bu dalga içinde, bir zamanlar önemli ölçüde devlet sektörüne dayanan kapitalist ülkelerde de, devlet sektöründe olan alanlar özelleştirilmeye, satış yoluyla özel sermayeye devredilmeye başlandı. Türkiye'de örneğin bu süreç 1980'li yıllarda yoğun yaşandı. Bu bağlamda artık kapitalist ülkeler açısından zaten hiçbir zaman gerçek anlamda belirleyici olmamış olan merkezi plânlamanın önemi tümden kalkmış oluyor, Çünkü gerçek anlamda plânlama, ancak devlet sektörü için yapılabilir. Özel kapitalist sektör için merkezi plânlama yapılamaz. Özel kapitalist sektörde her işletmenin kendi plânı programı vardır.

Kapitalist ekonomide düzenleyici nedir? Kapitalist ekonominin

çökmemesi, yürümesi, ilerlemesinin düzenleyicisi nedir?

Bir sürü birbirinden bağımsız kapitalist işletme üretim yapıyor. Ne düzenliyor bunlar arasındaki ilişkiyi? Nasıl oluyor da belli alanlarda yoğunlaşıyor sermaye? Bunun bir tek düzenleyicisi var:

Değer yasası ve pazar

Çünkü herhangi bir kapitalist ürün ancak pazara çıktığında, satılıp 'gerçekleşiyor'. Satılmadığı an gerçekleşemiyor. Para sermaye, üretim sürecinde metaya dönüşüyor. Onun yeniden artı değer ölçüsünde artmış yeni paranın sermayeye dönüşmesi için, metanın pazarda satılması gereklidir. Satılmazsa sermaye dolaşımı gerçekleşmez. Para yatırılıyor, ama artmış olarak da, yatırılmış biçimiyle de geri dönmüyor. Dönmediği noktada o sermaye bir başka alana kaymak ihtiyacı duyuyor.

Hangi alana kayıyor?

Daha fazla kâr getirdiği o anda gözlemlenen alana kayıyor. Bu sefer, bir süre sonra sermaye burada yığılıyor. En fazla kâr getiren alana kayıyor sermayeler. O alan bir çok bireysel sermayenin o "en kârlı" alana kendiliğinden kayması ile doluyor. Sonra yeniden kriz başlıyor. Yeni bir düzenleme oluyor. Bireysel, özel sermayelerin (sermayedarların) bir bölümü çöküyor, geri kalanlar tekniklerini yenileyip yine yürüyorlar. Bu kaotik döngüde bir sürü değer kayboluyor. Bir sürü enerji heba oluyor.

Sosyalist ekonomi en baştan itibaren 'toplum olarak neye ihtiyacım var benim?' diye soruyor. Önüne bu soruya veriler, olgular temelinde verilen cevaba göre hedef koyuyor. Önümüzdeki dönemde örneğin toplumun konut ihtiyacını karşılamak için şu kadar yeni konuta ihtiyaç vardır. Alt yapının geliştirilmesinde şu kadar yeni yola ihtiyaç vardır vs. Yapılan bu tespitler temelinde, ihtiyaçları karşılamak için hangi kaynaklara dayanarak, neyin ne kadar süre içinde yapılacağı plânlanır.

Sosyalist ekonomide üretimin esası bir merkezi plânlamaya dayalı olarak yapılır.

Bu bağlamda plânlı ekonomi en baştan, işleyişi kapitalist ekonominin işleyişinden bütünüyle değişik bir ekonomidir. Burada tabii ki merkezi plânlamanın doğru yapılmaması şartlarında çok büyük kayıplar ortaya çıkabilir. Bu noktada da esasında, beş yıllık plânlarda konan hedefler ve sonuçlar sürekli olarak kontrol edilmek zorundadır. Plânlara "biz bu plânı yaptık, plân asla değişmez" kafasıyla yaklaşılmaması gerekir. Bir alanda sıkışma varsa ve bu plânlamadaki bir hataya işaret ediyorsa, o zaman plânın ilgili bölümü revizyondan geçirilmelidir. Bundan çekinilmemelidir.

Sovyetler Birliği ve bir dizi halk demokrasili devlette merkezi plânların hazırlanması ve uygulanmasında önemli hatalar ortaya çıktı. Yer yer plân hedeflerine varılması ve onun aşılması durumlarında verilen teşvik primlerine de bağlı olarak verilerin, istatistiki bilgilerin çarpıtılması durumları ortaya çıktı vb. Yer yer bir zincirin halkaları halinde çalışan, üretimleri birbirine bağlı olan üretim birimleri arasındaki ürün, ham madde, ara madde vb. aktarımının doğru hesaplânmadığı, koptuğu durumlar ortaya çıktı. vb. Fakat bütün bunlar merkezi plânlı bir ekonominin, kaotik kapitalist ekonomiye göre üstün olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sürekli Büyüme

Sosyalizm ekonomide de sürekli olarak büyümeyi, ilerlemeyi gerektirir. Yoksa yıkılır. Sosyalist ekonomide sorun yalnızca andaki ihtiyacın hep aynı seviyede karşılanması değildir. Sosyalizmin ekonomik temel yasası, sürekli olarak artan-genişleyen bir maddi ve kültürel ihtiyaçtan ve bu ihtiyacın azami karşılanmasından söz ediyor. Sosyalizm emekçilerin hayat standardının sürekli yükseltilmesini, gerçek ücretin sürekli artırılmasını, sürekli artan kültürel ihtiyaçların da azami karşılanmasını hedef olarak koyuyor. Üretimin artan ihtiyaca bağlı olarak sürekli arttırılabilmesi için, kullanılan en ileri tekniğin sürekli ilerletilmesi, daha mükemmelleştirilmesi gereklidir.

Bunlar hep birbirine bağlı şeylerdir. Eğer bu çarkta bir aksaklık olursa, bir tıkanıklık olursa, o zaman bir sürü şey birbirini olumsuz

olarak etkiler.

Tabii bütün bu çarkın aksamadan döndürülebilmesi bir temel unsura bağlıdır: Sosyalizm hedefine kilitlenmiş, sosyalizmi kendi sistemi olarak benimsemiş emekçiler. Onlara yol gösteren, esası işçi sınıfının öncü kesiminden gelen gerçek komünist kadrolar, onların Komünist Partisi.

"SSCB'nin Geri Bir Tarım Ülkesinden Sanayisel İleri Bir Büyük Güce Dönüştürülmesi:" (Politik Ekonomi-II, s. 49-53)

Bu alt bölümde şu noktalara vurgu yapılmaktadır:

- Sosyalist kitle yarışmasının sosyalist inşada önemi,
- Kadroların rolü (kadro konusunda veriler ve karşılaştırmalar),
- Gelişme temposu ve tekniğin düzeyi (tekniğin düzeyine özel vurgu),
- "Sanayinin mevzilenmesindeki dağılım",
- Geri kalmış bölgelere daha fazla yatırım, uluslararasındaki farklılıkları da kaldırmaya hizmet eden yaklaşım.

Bu bölümde, SSCB'nin geri bir tarım ülkesinden sanayisel ileri bir büyük güce dönüştürülmesinin nasıl gerçekleştirildiği somut verilerle ortaya konuyor.

Bu bölümde de tartışılması gereken kimi sorunlar var:

Sosyalist Kitle Yarışması-Kişisel İlgi/Çıkar Sorunu

Şöyle deniyor:

"Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, milyonlarca kitlenin eylemliliğini ve yaratıcı gücünü örgütledi ve yönlendirdi. Birinci Beş Yıllık Plân yıllarında, plânların yerine getirilmesi ve plân hedeflerinin aşılması mücadelesi içinde ***sosyalist kitle yarışması*** *gelişti. İkinci Beş Yıllık Plân'a damgasını vuran Stahanov hareketinin oluşması oldu. Bu hareket, üretim işçilerinin çağdaş birinci sınıf tekniği zaptetmelerinin, eski, düşük teknik normları kırmalarının ve bunların yerine daha yüksek normları geçirmesinin bir ifadesidir. Stahanov hareketi, sosyalist yarışmanın yeni bir aşamasıydı. İşçi sınıfının geniş yığınlarının yarışması içinde üretici*

güçlerin muazzam gelişmesinin ana gücü ve tayin edici faktörü olarak yeni, sosyalist üretim ilişkilerinin muazzam önemi kendisini gösterdi. Sosyalist yarışma, iş üretkenliğinin artması ve sanayileşme temposunun hızlanması için bitmez tükenmez kaynaklar yarattı. Geniş ölçüde gelişen sosyalist yarışma, birinci ve ikinci Beş Yıllık Plânın zamanından önce yerine getirilmesinin ana faktörüydü." (s. 49)

Burada neye vurgu yapılıyor?

Gerçekte sosyalizmi isteyen emekçilerin, komünist partisinin yönlendiriciliğinde sosyalizmin ilerlemesi için üretimi hızlandırması, üretim tekniğinin kullanımında ustalaşması, tekniği kullanıp, geliştirmesidir vurgu yapılan. Buradaki çıkış noktası Stahanov gibi öncü işçilerin yeni bir aşamaya taşıdığı, örnek olarak gösterildiği "sosyalist kitle yarışması"dır. Burada kişisel-özel maddi teşvik değildir itici güç.

Kapitalist sistemde çalışan bir işçi için, iş üretkenliğini arttırmak vb. için itici güç olarak tek bir araç vardır: Kişisel maddi çıkar. "Sosyalizmi inşa" için, fedakarca çalışma, iş üretkenliğini yükseltme vb. için maddi çıkarın itici güç olmaması "bu sistem benim sistemimdir, bu sistemin yaşaması ve ilerlemesi için çalışmak en onurlu iştir" biçiminde bir yaklaşım sosyalist bir ülkede gerçek komünist işçilerin tavrıdır. Onların örnek gösterilmesi, bütün işçilerin bilinçli olarak sosyalizmin inşasına maksimum katkıyı sağlama yönünde geliştirilmeleri için doğru olan tavırdır.

Sosyalist kitle yarışmasının, bu bağlamda somut olarak Stahanov hareketinin 5 yıllık plânlarının zamanından önce gerçekleştirilmesinde oynadığı role vurgu yapılan bu paragrafın hemen ardından şu tespit geliyor:

"Ülkenin sanayileştirilmesi mücadelesinde emekçilerin kişisel maddi çıkarlarını toplumsal üretimin çıkarlarıyla birleştiren, yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasasından tutarlı bir şekilde yararlanma önemli bir rol oynadı." (age, s. 49)

Kapitalizmin bağrından çıkıp gelen ve kaçınılmaz olarak onun izlerini taşıyan sosyalist toplumda dağıtım neye göre yapılabilir ve yapılıyor?

Dağıtım yapılan işe göre yapılıyor. Herkes yaptığı işin niteliği ve niceliği tarafından belirlenen miktarda, katkısı ölçüsünde alıyor toplumdan. *"Herkes yeteneği ölçüsünde/herkese katkısı kadar"* Bu sosyalizmin - ya da başka bir deyimle komünizmin, içinden çıkıp geldiği kapitalist toplumun bir dizi pisliğini üzerinde taşıyan, henüz burjuva hukukunun dar çerçevesinin aşılmasının mümkün olmadığı ilk evresinin -ne yazık ki kaçınılmaz olan- dağıtım ilkesidir. Bunun dışında bir yol yoktur. Bu dağıtım ilkesi yalnızca bir noktada eşitlik sağlayabilir. Eşit işe eşit ücret! Onun ötesinde ücretler arasında yapılan işin niceliğine ve niteliğine göre farklar olacaktır. Daha kalifiye iş yapanlar, daha az kalifiye iş yapanlardan daha fazla ücret alacaktır. Daha tehlikeli, daha ağır işlerde çalışanlar, daha az tehlikeli ve daha hafif işlerde çalışanlardan daha fazla ücret alacaktır. Daha fazla/uzun çalışanlar, daha az/kısa çalışanlardan daha fazla ücret alacaktır vs. Ve bu gayet anlaşılır bir şeydir de. Henüz toplumun zenginlik kaynaklarının herkese, herkesin kendi belirleyeceği ihtiyacı kadar verebileceği zenginliğe ulaşmadığı, çalışmanın yaşam aracı olmaktan çıkıp yaşamın en temel ihtiyaçlarından biri haline gelmediği, iş bölümünün zorunlu olmaktan çıkmadığı, kafa ile kol emeği arasında zıtlığın ve önemli farkların ortadan kalkmadığı bir toplumda dağıtım başka türlü yapılamaz. Burada işin ilkesinde bir sorun yok.

Fakat ücretler ile toplumsal zenginlikten alınan paylar arasında varlığı kaçınılmaz olan farklılıkların a) boyutları ne olacaktır? b) bu farklılıklar süreç içinde ne olacaktır sorusu somut olarak sorgulanmak zorundadır. Burada sosyalist bir dağıtım politikası nasıl olmalıdır sorusuna komünistlerin verdiği genel cevaplar şöyledir:

- Sosyalist bir toplumda ücretler arasındaki farklılıklar içinde bulunulan somut şartlarda mümkün olan en az seviyede tutulmalıdır.

- En düşük "ücret" -kapitalist ekonominin kavramları ile konuşmamak için, ücret değil "gelir" denmesi daha doğru olur- emekçinin bütün zorunlu ihtiyaçlarını (yemek -içmek-barınmak- dinlenmek-kendini yeniden üretmek-kültürel faaliyetlere katılabilmek) ek bir gelire ihtiyaç bırakmadan karşılayabileceği bir düzeyde olmalıdır.

- En düşük gelirle en yüksek gelir arasında oranın iki katı aşmaması hedef olmalıdır.

- Gelişme her halükârda ücretler arasındaki farklılık makasını kapamak yönünde olmalıdır.

"Herkese katkısı kadar." Yapılan işe göre dağıtım ekonomik yasası. Evet. Fakat bu yasa açıklanırken, bir başka şey daha söyleniyor: Emekçilerin maddi çıkarlarını toplumsal üretimin çıkarlarıyla birleştirme!

Kuşkusuz henüz çalışmanın bir yaşam aracı olarak zorunluluk olduğu bir toplumda, kişinin dolaysız maddi çıkarları da üretimin artırılmasının bir manivelası olarak kullanılabilir evet kullanılmak zorundadır. Kapitalist toplumdan çıkıp gelen sosyalist inşanın başında bulunan bir ülkede kişisel ilgi, kişisel maddi çıkarın üretimi arttırmada bir araç olarak kullanılması kaçınılmazdır. Bunda kendi başına bir yanlışlık yoktur. Sorun sosyalizmde esas teşvikin kişisel maddi çıkar olarak görülüp uygulandığı ve bunun sorgulanmadığı noktada başlıyor. Örneğin Stahanov hareketinde de, tabii herkese katkısı kadar ücret veriliyor. Yani Stahanovist işçiler, yaptıkları katkı ölçüsünde daha fazla ücret alıyorlar. Fakat Stahanov'un ve Stahanovist hareket eylemcilerinin çıkış noktası daha fazla ücret almak değildir. Diğerlerine göre daha fazla katkıda bulunuyor. Fakat Stahanov gibi öncü işçilerin çıkış noktası, 'ben daha fazla ücret alayım' yaklaşımı değildir. Onların çıkış noktası, tekniği daha iyi kullanarak, üretimi arttırmak ve kendi düzenleri olan sosyalizmin inşasına daha fazla katkıda bulunmaktır. «Esasında biz daha fazla katkıda bulunabiliriz. Sosyalizmi daha hızlı, daha iyi inşa edebiliriz.» Stahanov hareketinin öncülerinin çıkış noktası budur. Başlangıçta propagandada öne çıkarılan da Stahanovcuların sosyalist inşadaki, "emek kahramanlıkları", fedakârlıkları, tekniği öğrenip geliştirme çabaları vb. dir.

Fakat süreç içinde "kişisel maddi çıkar" yönü çeşitli belgelerde öne çıkmaya başlamıştır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda da görüldüğü gibi sosyalizmin bu konudaki siyaseti "emekçilerin kişisel maddi çıkarlarını toplumsal üretimin çıkarlarıyla birleştirme" biçiminde for-

müle edilmektedir. Bu kuşkusuz kişisel maddi çıkarın tek başına öne çıkarılması anlamına gelmiyor. Kişisel maddi çıkarların "toplumsal üretimin çıkarlarıyla birleştirilmesi"nden söz ediliyor. Buradaki soru şudur: Sosyalist bir toplumda hangisi öncelikli olarak propaganda edilmelidir? "Birleştirme" bu soruya cevap vermiyor. Bence sosyalist bir toplumda, bu toplum işin başında bile olsa toplumsal üretimin çıkarlarının belirleyici ve öncelikli olduğunun propagandası yapılmalı, emekçiler bu yönde eğitilmeye çalışılmalıdır. Emekçiler kişisel çıkar ile toplumsal çıkarın çeliştiği durumlarda toplumsal çıkarın öne alınması yönünde eğitilmelidir. Bu yüzden bu konuda eğer sosyalist bir ilke açıklanacaksa, bu ikisinin birleştirilmesi vb. biçiminde değil; kişisel çıkarın toplumsal çıkar içinde görülmesi, kişisel çıkarın toplumsal çıkarda aranması, onun bir parçası olarak görülmesi vb. şeklinde ifade edilmelidir. Eğer toplum henüz bu ilkeyi gerçekleştirecek bir olgunluğa erişmemişse, o zaman uygulamada kişisel maddi çıkarlar üretimi arttırmada kullanılacak temel araçlardan biri olarak kullanılmak zorunda kalınır. Bu esasında eski toplumun yeni kurulmaya başlanan toplum içine taşınmak zorunda kalınan ve süreç içinde mutlaka aşılması gereken bir kötülüğüdür. İşçilerin çoğunluğu açısından durum onların henüz "ideal" insan, yani komünist olmadıkları bir durumun sonucudur bu. Bu böyle ortaya konmak zorundadır. Sosyalist toplumun, kişisel maddi çıkarın üretimi arttırmada esas manivela olarak kullanılmasına gerek bırakmayan bir olgunluğa erişmesi ise süreç işidir. Bu süreçte, sosyalist toplum içinde ortaya çıkan komünist nüvelerin gelişmesi ve genelleşmesi için propaganda merkeze konmalıdır.

Bu bağlamda Lenin'in 1919'da Subbotnik'ler ("Subbotnik" "komünist cumartesi"; komünist, çoğu genç emekçilerin ve onların kazandığı komünist olmayan emekçilerin çalışma saatleri dışında, gönüllü olarak ücretsiz çalışmalarına verilen addır. Bu çalışmalarla demiryolları inşa edilmiş, yıkılan köprüler vb. yeniden inşa edilmiştir.) hakkında söylediklerini hatırlamakta yarar vardır.

O "Subbotnikler Üzerine Rapor"da (20 Aralık 1920) şöyle diyor:

"Eğer Rusya'nın bugünkü düzeninde komünistçe bir şeyler varsa,

bunlar sadece Subbotniklerdir, bunun dışında her şey, sosyalizmi sağlamlaştırmak için kapitalizme karşı mücadeledir, bu mücadelenin tam zaferinden sonra, uygulamasını kitaplarda değil, canlı gerçeklikte Subotniklerde gördüğümüz komünizm yükselecektir.

İşte devletin genel amaçları için büyük ölçekte örgütlü parasız çalışma biçiminde yepyeni bir şeyin, bütün eski kapitalist kurallarla çelişen bir şeyin, kapitalizmi yenilgiye uğratan sosyalist toplumdan daha yüksek bir şeyin ortaya çıkmaya başladığını gösteren Subotniklerin ilkesel önemi budur. Bu nedenle, bu yıl Parti Merkez Komitesi'nin kıra yardım çağrısına, önce büyük yoksulluk ve açlık içinde yaşayan Moskova-Kazan hattı demiryolcuları uyup, bunun belirtisi olarak komünist Subotnikler münferit olgu olmaktan çıkıp, yaygınlaşmaya başlayarak kitlelerin sempatisini kazandığında -eğer sadece ilkesel anlamda, kapitalizme karşı mücadele anlamında komünist olmakla kalmak istemiyorsak, gerçekten çok yönlü desteklemek zorunda olduğumuz muazzam bir öneme sahip ilkesel bir olguyla karşı karşıya olduğumuz söylenebilirdi. Komünist toplumun pratik inşası açısından bu yeterli değildir. Hareketin gerçekten de kitlesel kapsamda gerçekleştirilebileceğini söylemek gerekir." (Lenin, Seçme Eserler, c. 8, İnter Yayınları, İstanbul, Ekim 1996, s.257)

İşte Lenin'in sosyalizmde geniş çapta propaganda edilmesinden, kitlesel kapsamda gerçekleştirilmesinden yana olduğu çalışma bu idi. Bizim de öne alıp, öncelikli olarak propagandasını yapmamız gereken çalışma budur. Bugün kapitalist toplumda bile kendi kişisel çıkarını öne almayan, çalışma motivasyonu kişisel çıkar olmayan işler ve böyle işlerde çalışan insanlar var. Sosyalizmde kişisel çıkar ile birleştirilmiş toplumsal çıkar değil, toplumsal çıkar içinde eritilmiş, kendisini onun içinde gören 'kişisel çıkar'ın çıkış noktası olması gerektiği düşüncesi propagandada merkeze konmalıdır.

Bir kez daha: Evet kişisel maddi çıkar, sosyalist ekonomide bir manivela olarak kullanılabilir, ve kullanıldı da. Fakat bu tehlikeli bir maniveladır. Bilinçli olarak, bunun başlangıçta kullanılmak zorunda olunduğu için kullanıldığı unutulmamalı, vurgulanmalıdır. Amaç süreç içinde kişisel maddi çıkarı gelişmenin manivelası olmaktan çıkar-

mak olmalıdır. Bu anlayışla yapılmazsa; "senin bundan kişisel maddi çıkarın var; sen işte şu kadar üretirsen, bu kadar ikramiye veriyorum sana" yaklaşımı gelişmenin esas manivelası olarak kavranır ve sosyalizmin bu konudaki ilkesi budur propagandasına ağırlık verilirse, bu yanlış olur. Sonuçta kişisel maddi çıkarın üretimi arttırmada araçsallaştırılması kapitalizmde de vardır. Parça başı üretimde ikramiye sistemi, kapitalizmde üretimi arttırmanın önemli bir aracıdır. Sosyalizm açısından esas mesele, işçilerin kendi bireysel maddi çıkarları temelinde harekete geçirilmeleri değildir. Tabii ki, eğer işçiler başka türlü harekete geçirilemiyorsa, bu bir süre zorunlu olarak yapılacaktır. Esas mesele, işçilerin sosyalizm davası için 'en fazla katkıyı nasıl yaparım, sosyalizm benim düzenim' düşüncesi temelinde toplumsal bir çıkarı merkeze koydukları yönde geliştirilmeleridir.

Esasında "işçinin kendi bireysel çıkarını toplumsal çıkarla birleştirmesi" ile değil, "toplumsal çıkar içinde kendi çıkarını görmesi" ile sosyalizme, giderek komünizme gidilir.

Kısaca 1954'deki ilk baskıda da, kişisel çıkar/toplumsal çıkar ilişkisi doğru çözülmemiştir. Var olan ve o şartlarda hâlâ zorunlu olan bir uygulama ilke/teori haline getirilmiş, sosyalist ekonominin bu konudaki ilkesi imiş gibi gösterilmiştir.

Daha sonra 1958'de bu ilk baskıdaki formülasyonu aynen koruyan "tamamlanmış" ikinci baskıyı da "düzelten" revizyonistler ilgili bölümde bu sorunu tartışmıyorlar. 1958 baskısında Stahanov hareketi hakkındaki bölüm de siliniyor. (bkz. 427-435) Fakat 20. Parti Kongresi'nden sonra "kişisel çıkar" ve "maddi teşvik" önceki dönemlerden çok daha net bir biçimde öne çıkarıldı.

Gelişme Temposu ve Tekniğin Düzeyi

Bu bölümde önemli bir başka mesele de şu:

*"**Gelişme temposu** ve tekniğin düzeyi açısından SSCB sanayisi, tayin edici kapitalist ülkelerin sanayisini aştı. Sanayinin yeni teknikle donatılması açısından Sovyet ülkesi, dünyada en önde gelen ülke oldu."* (age, s. 50)

Bu tespit şu somut istatistikî verilerle destekleniyor:

"İlk iki beş yıllık plân yıllarında, SSCB'de, tekniğin en son düzeyine göre donanmış, dev bir ağır sanayi inşa edildi. 1937 yılında, tüm sanayinin üretim yatırımları fonları (işletme binaları ve teçhizatlar, makineler ve donanımlar) 1928 düzeyinin 5,5 katı ve üretim araçları sanayisi 7 katından fazlasına ulaştı. Çarlık Rusya'sında var olmayan düzinelerce sanayi dalı yaratıldı: Motorlu araç ve traktör sanayi, işletme makineleri sanayi, bir dizi kimya sanayi dalı, uçak sanayi, motor yapımı, biçer-döver, güçlü türbinler, jeneratörler, soy çelik vs. üretimi. Beş yıllık plânlar boyunca binlerce fabrika ve işletme inşa edildi ve işletmeye açıldı. (...) Yeni işletmeler, tüm sanayi üretiminin ana payını teslim etmeye başladılar. İlk iki beş yıllık plân sırasında yeni kurulan ve yeni donanan işletmeler, daha 1937 yılında tüm üretimin %80'ini teslim ettiler.

1913'den 1940'a kadar SSCB'deki büyük sanayi üretimi, hemen hemen 12 kat arttı. Sanayi üretiminin çapı açısından, Sovyetler Birliği, daha İkinci Beş Yıllık Plân'ın sonlarına doğru Avrupa'da ilk ve dünyada ikinci sırayı alıyordu. Demiryollarının mal taşıma kapasitesi açısından SSCB, dünya çapında ikinci sıraya yükseldi. Büyük sanayi ve tarımın brüt üretimindeki büyük sanayinin yüzde payı 1913 yılında %42,1 iken, 1937 yılında %77,4'e ulaştı. 1913 yılında tüm sanayinin brüt üretimi içinde üretim araçları üretimi %33,3 yer tutarken, bu oran 1940 yılında %60'ı aştı. Makine sanayinin üretimi 1913'de tüm sanayi üretiminin %6'sını, 1940 yılındaysa %30'unu tutuyordu. Tüm sanayi üretiminde makine sanayisinin yüzde oranı açısından Sovyetler Birliği, dünyada ilk sırayı alıyordu. Birinci Beş Yıllık Plân'ın arifesinde, Sovyetler Birliği, tüm makinelerin yaklaşık üçte birini yurt dışından ithal ediyordu. Daha 1932 yılında %13'den azını ve 1937'de yalnızca %0,9'unu ithal ediyordu. Sovyetler Birliği, yalnızca motorlu taşıma araçlarını, traktörleri, tarımsal ve diğer makineleri kapitalist ülkelerden ithal etmeye bir son vermekle kalmadı, aynı zamanda böylesi ürünleri ihraç etmeye de başladı." (s. 51)

Burada verilen somut bilgiler bir şeyi çok açık gösteriyor: Proletar-

ya diktatörlüğü altındaki Sosyalist Sovyetler Birliği'nin sanayi alanındaki gelişmesi muazzamdır. Sanayi üretiminde, hepsinin başında da ağır sanayi üretiminde muazzam bir atılım vardır. Ve Sovyetler Birliği esas olarak 1937'e gelindiğinde "geri bir tarım ülkesinden sanayisel ileri bir büyük güç"e dönüşmüştür. Bu veriler Sovyetler Birliği'nde 1917-37 arasında; özellikle de burjuvazinin sınıf olarak bütünüyle tasfiyesi saldırısının başlatıldığı ve tamamlandığı 1928-1937 arasında, yani 9 yıl içinde, hiçbir kapitalist ülkede yaşanmayan, yaşanması da mümkün olmayan bir gelişme/kalkınma temposu yakaladığını gösteriyor. Gelişme temposu açısından Sovyet ülkesinin, 1917-37 arasındaki dönemde en önde gelen ülke olduğu bu verilerle ispatlıdır. Aynı dönemde gelişmiş kapitalist ülkelerin gelişme temposu Sovyetler Birliği'ninki ile karşılaştırılamayacak kadar düşüktür.

Sanayinin yeni teknikle donanımı açısından, buradaki veriler, karşılaştırma yalnızca Sovyetler Birliği'nin kendi içinde 1928-1937 arası, ya da Çarlık Rusya'sı,1937 Sovyetler Birliği arasında yapıldığı için, Sovyetler Birliği'nin dünyada bu konuda en önde gelen ülke olduğunu ispatlamaz. Bu konuda donanımın hızı açısından Sovyetler Birliği'nin bu dönemde en önde gelen ülke olduğu açıktır. En ileri teknik donanım açısından en önde olunduğu, ancak emperyalist dünyanın bu konuda en önde gelen ülkeleri ile somut karşılaştırma içinde söylenebilir. Ders Kitabı fakat burada böyle bir karşılaştırma yapmıyor.

İstatistiki bilgilerde Ders Kitabı'nın genel bir eksikliği var: İstatistiklerin çoğu oran olarak verilen ve çoğunlukla Sovyetler Birliği'nin daha önceki verileri veya çarlık Rusya'sı dönemi verileri baz alınarak verilen rakamları içeriyor. Bu gibi istatistiklerle evet Sovyetler Birliği'nin kendi içinde nasıl geliştiğini kavramak mümkün, fakat dünyadaki yeri, gerçek gücü bağlamında bu gibi istatistiki bilgiler yeterli değildir. Daha önce Stalin'in 16. Parti Kongresi Raporu'ndan alıntıyla, bizzat Stalin'in tempo ile seviyeyi birbirine karıştırmamak gerektiğine nasıl dikkat çektiğini göstermiştim.

Şimdi bir de yine Stalin'in bu kez 18. Parti Kongresi'nde, 1939'da bu konuda söylediklerine bir bakalım. Stalin bunları Ders Kitabı'nın re-

ferans verdiği ve Sovyetler Birliği'nin kazandığı kuşkusuz olan büyük başarıları övdüğü 1937 yılından iki yıl sonra söylüyor:

"Bunun anlamı, sosyalist endüstrimizin büyüme hızı itibarıyle, dünyada ilk sırada yer aldığıdır. (...)

Peki, hangi konuda geri kalıyoruz? (Bu çok ilginçtir. Stalin hangi konuda geri kalındığı sorununu tartışıyor. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda ise böyle bir sorunun yanından bile geçilmiyor! -BN) *Hâlâ ekonomik açıdan, yani kişi başına düşen endüstriyel üretim oranında geride bulunuyoruz. 1938 yılında SSCB 15 milyon, İngiltere 7 Milyon ton ham demir üretti. Bizim durumumuzun daha iyi olduğu sanılabilir. Fakat ham demir miktarını kişi başına böldüğümüzde, 1938 yılında İngiltere'de kişi başına 145 kg ham demir üretildiği, Sovyetler Birliği'nde ise kişi başına üretimin sadece 87 kg olduğu ortaya çıkar."* (Stalin Eserler cilt 14, İnter Yayınları, s. 214-215*)*

Stalin devamında çelik ve elektrik üretiminde İngiltere ile karşılaştırma yapar, kişi başına üretimde İngiltere'nin daha iyi durumda olduğunu gösterir. Stalin daha sonra hedefi "kapitalist ülkeleri ekonomik açıdan geçmek" olarak koyar. Ekonomik açıdan geçmenin, bütün önemli üretim dallarında, kişi başına üretimde geçmek anlamına geldiğini açıklar. Ve görevin yerine getirilmesinin epey uzun süreceğini tespit eder, şöyle der:

"Demek ki, önemli kapitalist ülkeleri ekonomik olarak geçebilmek için zamana, hem de uzun zamana ihtiyaç vardır. Ve ülkemizde iş verimliliği yükseldikçe, üretim tekniği mükemmelleştikçe, bu son derece önemli ekonomik görev daha çabuk yerine getirilecek, bu görevi yerine getirme süresi daha çok kısalacaktır." (age, s. 217)

Kuşkusuz bu tavır Ders Kitabı'ndaki tavırdan değişik, yalnızca başarıları değil, aynı zamanda eksiklikleri ve görevleri de açıkça adlandıran doğru bir tavırdır.Burada Stalin'in verdiği ve kişi başına üretimde İngiltere'nin (ki İngiltere en ileri kapitalist ülke değildir, ABD ondan ileridir o dönemde) değişik ağır sanayi üretim dallarında kişi başına üretimde Sovyetler Birliği'den iyi olduğunu gösteren rakamlar aslında üretim tekniği açısından Sovyetler Birliği'nin "dünyada birinci sırada"

olduğu iddiasını soru işareti haline getiren rakamlardır.

Sanayinin Mevzilenmesi

*"Sosyalist sanayileşme süreci içinde, sanayinin **mevzilenmesindeki dağılım** temelden değişti. Ülkenin doğu bölgelerinde -Ural, Batı Sibirya, Kazakistan'da - birinci sınıf yeni sanayi üsleri oluşturuldu. Sosyalist sanayileşme ile birlikte, var olan şehirler büyüdü ve yeni şehirler kuruldu. Tüm ülkede ve özellikle Doğu'da, ekonomik ve kültürel merkezler haline gelen ve böylelikle de civarlarındaki bölgenin karakterini tümüyle değiştiren büyük şehirler ve sanayi yerleri ortaya çıktı."* ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 52)

Bu da çok önemlidir.

Bu aynı zamanda, ezilen uluslar, milliyetler konusunda izlenen siyaset açısından belirleyici önemdedir. Kapitalizmde sanayinin gelişmesinde, dağılım açısından üç beş sanayi merkezine yığılır, ülkenin geri kalanı ya tarımsal alandır ya da hizmet sektörüdür. Bu genellikle kapitalist devlet, eğer çok uluslu bir devletse, egemen ulusun oturduğu alanlarda, egemen ulusun ülkesinde sanayinin yoğunlaşması, diğer ulusların, milliyetlerin oturduğu yerlerde de geri kalması biçiminde kendisini gösterir. Kapitalizm şartlarında sanayinin gelişmesinin "mevzilenme" konusunda izlediği yol budur.

Çarlık Rusya'sında da durum buydu.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası döneminde sanayinin dağılımı bilinçli olarak bütün bölgelerin geliştirileceği, bütün potansiyelin sosyalizmin inşasında kullanılacağı biçimde yeniden düzenlendi. Plânın merkezi olarak yapıldığı sosyalist bir sistemde, sanayinin dağılımı kapitalist dönemde geri bıraktırılmış alanlara öncelikli yatırımlarla belirlenir. Yeni büyük bir sanayi tesisi kurulacaksa, nereye kurulacak? Bu eskiden olduğu gibi yoğunlaşmış alana da yapılabilir. Ve bu örneğin alt yapı buralarda daha gelişmiş olduğu için ilk anda daha verimli ve akılcı görünebilir. Ama eğer sorun ülkenin tümünü geliştirmek, kalkındırmaksa; siyasette yapılmak istenen uluslararasında var olan eşitsizlikleri aşmaya yönelmekse; o zaman yatırımlar bilinçli ola-

rak ve öncelikli olarak, az gelişmiş alanlara yapılır. Az gelişmiş alana bir sanayi tesisi kurulacaksa, bu ne demektir? Onu, ülkedeki diğer sanayi tesisleriyle birleştirecek ağı kurmak zorunludur. Bu ülke çapında alt yapının geliştirilmesi anlamına gelir. Geri bıraktırılmış bir bölgeye bir ağır sanayi tesisinin kurulması, o bölgenin diğer bölgelerle bağını güçlendirir. Tesisin kurulduğu alanda köylünün işçi haline gelmesini hızlandırır vb. Sanayinin bu biçimde mevzilendirilmesi orta ve uzun vadede bölgeler arasında var olan -aslında etnik ayrımcılığa da dayanan ve onun ifadesi olan- eşitsizliğin giderek ortadan kaldırılmasına yol açar. Ezen ulusla ezilen ulus ve milliyetler arasındaki düşmanlıkların azaltılmasına, giderek ortadan kaldırılmasına hizmet eder.

Bu Sovyetler Birliği'nde en baştan itibaren bilinçli olarak yapılan bir şeydir. Ve çok önemlidir.

Sosyalist Devletler Arasında İşbölümü/İşbirliği

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalizmi inşa eden her ülkenin sanayileşmesi süreci, hem iç ve hem de dış koşullara bağlıdır. Sosyalizmi uzun zaman boyunca düşman kapitalist ülkelerin kuşatması altında inşa eden ilk ve tek ülke olan Sovyetler Birliği, bütün ana dallarıyla ağır sanayiyi, yalnızca iç kaynaklara dayanarak, tarihsel olarak bakıldığında, en kısa zaman süresi içinde yaratmak zorundaydı. Bu, sosyalizmin SSCB'de inşa edilmesini olağanüstü derecede zorlaştırdı. Bugün, halk demokrasisi ülkeleri için, Sovyetler Birliği'nin önderlik ettiği güçlü bir demokrasi ve sosyalizm kampı bulunduğundan ve sosyalist inşanın zengin deneyimleri bu ülkelerin hizmetinde olduğundan ötürü, diğer, daha uygun koşullar bulunmaktadır. Bu ülkelerin sanayisi -doğal koşullar da dahil olmak üzere- bütün özelliklerin göz önünde bulundurulmasıyla inşa edilmektedir; bunun dışında, sosyalist kampın ülkeleri arasındaki kapsamlı işbölümünün bütün üstünlükleri ve karşılıklı iktisadi yardım da hesap edilerek, belli dalların gelişmesinin ekonomik amaca uygunluğu da göz önünde bulundurulmaktadır." (s. 53)

Bu bağlamda dikkat çekmek istediğim şeyler var:

Birincisi: "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda genel yaklaşım açısından ilkönce şartların değiştiği ortaya konuyor. Bu gayet doğru. Sovyetler Birliği'nin durumu, sosyalizmin inşası açısından İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan halk demokrasisi ülkelerinin durumu ile karşılaştırıldığında, çok daha zordu.

Neden bu ülkelerin durumu Sovyetler Birliği'nin durumu kadar zor değil?

Önce bu ülkelerin hizmetinde Sovyetler Birliği'nin yararlanılacak tecrübeleri var. Sonra kendilerine yardımcı olacak güçlü bir sosyalist devletin desteği var arkalarında. Her şeyi kendi kaynaklarıyla yapmak zorunda değiller. Sovyetler Birliği yardım ediyor, edecek. Bu onun proleter enternasyonalist görevi.

İkincisi: "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda daha önce bir ülkede sosyalizmin inşası bağlamında öğrendiğimiz bir şey var: Sosyalizmin inşasında, kapitalist, emperyalist devletlerden ekonomik ve teknik bağımsızlık belirleyici önemdedir.

Üçüncüsü: Eğer birden fazla ülkede işçi sınıfı iktidarları var ise, bu iktidarlar ilke olarak, sosyalizmin inşasında birlikte hareket edebilirler mi? Yoksa herkes kendi ekonomisini kendi başına kurmak zorunda mıdır? Mesela, Sovyetler Birliği çok ileri bir tekniğe sahip, örneğin uzay tekniği. Çin sosyalist, Sovyetler Birliği de sosyalist. Çin ille kendi uzay tekniğini kendi geliştirmek zorunda mı? Yoksa Sovyetler Birliği bu ileri tekniği Çin'in hizmetine sunabilir mi? Çin'in Sovyetler Birliği'nin uzay tekniğinden yararlanmasında ilkesel olarak bir yanlışlık yoktur. Tersine eğer gerçekten sosyalist iktidarlar, işçi sınıfı iktidarları söz konusu ise, bunların birbirine proleter enternasyonalist destek sunmasından, işbirliği/işbölümü sapmasından, plânlarını koordine etmesinden, ekonomilerini birleştirmeye yönelmesinden, birlikte sosyalizmi inşa etmelerinden daha anlaşılır bir şey yoktur.

Ama pratikte şöyle bir tehlikeyi gördük:

Merkezde duran bir sosyalist ülke revizyonistleştiği anda, onun ekonomik gücü ve ilişkilerini şantaj malzemesi olarak kullanması, revizyonizmi yaygınlaştırmak için ekonomik gücünü kullanması

gündeme gelebiliyor. Yani sosyalist işbirliği ve işbölümü de belli bir şekilde en ileri ve en güçlü olana, ötekilerin daha çok bağlı olduğu bir durumu ortaya çıkarıyor. Böyle bir durumda, o en ileri ve en güçlü olanın revizyonistleşmesi halinde, diğerlerinin çok zor durumda kalacağı kesindir. Bu böyle de oldu pratikte.

Bunun çaresi Çin'de yapıldığı gibi "her köye yüksek fırın" kampanyası değildir. Ne yapıldı? Büyük Polemik başladığında Sovyetler Birliği; Şanghay'daki en büyük çelik kombinasında gerekli "yedek parçaları göndermiyoruz, uzmanlarımızı da çekiyoruz" dedi. Buna Çin'in cevabı ne oldu?

"Her köye bir yüksek fırın" kampanyası. Bir çeşit, "Başkalarının vermediğini millet yapar!" kampanyası. Gerçekten de her köye yüksek fırın şiarını hayata geçirmeye de çalıştılar. Ekonomik açıdan aslında tam bir aymazlıktı yapılan. Yani her türlü akılcı ekonominin dışında bir şeydi. Sonuç tabii fiyasko oldu.

Yapılması gereken neydi?

Dağınık olan kaynakları toplamak, merkezileştirmekti. Merkezileştirilmiş kaynakları kendi ağır sanayisini kurmak için kullanmaktı. Tersi yapıldı. Sovyetler Birliği'nin revizyonist şantajcı tavrına karşı tepki olarak ademî merkeziyetçilik, küçük üretim birimlerinin kendi kendine yeter üretimi çare imiş gibi görüldü: Her köy -buradaki her 'köy' tabii binlerce insanı kapsayan büyük tarım kooperatifleridir- kendi yüksek fırınını yapacak!

Yaşanan bu deneyimler ışığında da sosyalist işbirliği sorunu tartışılmalıdır. Bütün tehlikelerine rağmen en sıkı işbirliği yapılmalıdır, doğru olanı budur. Birileri revizyonistleşirse, o zaman ondan kopulur ve sosyalist yolda devam edilir. Sosyalist işbirliği ve sosyalist işbölümü hiçbir biçimde, bir ülkeyi bir diğerine bütünüyle bağımlı kılacak işbölümü olamaz, olmamalıdır.

Eğer bu talep ediliyorsa, bu yapılıyorsa bu durumda bir yanlışlık vardır.

Esasında sosyalist işbirliğinin hedefinde, her ülkenin ekonomik olarak kendi kendine yetecek düzeye gelme yönünde geliştirilmesi

veya en azından kendi kendini besleyecek bir altyapıyı yaratma yönünde geliştirilmesi olmalıdır. Bunun yanında fakat ülkenin doğal kaynaklarına uygun özel uzmanlaşma da olacaktır. Mesela Küba'da kendi kendini besleyecek tarımı geliştirecek bir ağır sanayi temelini yaratmak gerekliydi. Ve bu yapılabilirdi de.

Şunu açıkça söylemek gereklidir: Bir ülkeyi (örneğin Küba somutunda yapıldığı gibi) "mono-kültür"e mahkûm edip, sadece onun üzerinden ilişki geliştirmek, "sosyalist işbirliği, sosyalist işbölümü" olamaz. Kapitalizm ve sosyalizm dünya yüzünde yan yana yaşadığı sürece, her ülke, etrafı çevrildiğinde kendi kendine yaşayabilecek bir ekonomiye sahip olabilecek şekilde geliştirilmelidir. Esasında sosyalist olarak düşünülse bu yapılır. Ama revizyonist ve sömürgeci mantıkla düşünülüyorsa bağımlılık ilişkileri geliştirilir.

Bir Yöntem Sorunu

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, SSCB'de sanayileşmenin zaferini, ülkenin iktisadi geriliğinden, kapitalist unsurların şiddetli direnişinden ve mevcut düşmanca kapitalist kuşatmadan kaynaklanan ölçülemez derecede büyük zorluklara karşı mücadele içinde kazandı. Komünist Partisi, ülkenin sanayileştirilmesi rotasını, partinin genel hattının -ülkenin sanayileştirilmesinin- karşısına, Sovyet ülkesinin emperyalist ülkelerin tarım uzantısı haline dönüşmesi hattını koyan ve Sovyetler Birliği'ni kapitalist gelişme yoluna geri çekmeye çalışan Troçkistler ve Buharinciler gibi sosyalizmin amansız düşmanlarına karşı mücadele içinde savundu ve korudu." (age, s. 53)

Burada geçerken Sovyetler Birliği'nde ve belli bir döneme kadar SBKP(B) içinde, partinin genel çizgisine değişik dönemlerde, değişik noktalarda muhalefet eden Troçki ve Buharin'in adı verilerek, onların görüşlerini savunanlar toptancı bir şekilde birleştirilip "sosyalizmin amansız düşmanları" ilan ediliyor. Bunların "Sovyet ülkesini emperyalist ülkelerin tarım uzantısı haline dönüşmesi" hattını savundukları, Sovyetler Birliği'ni kapitalist gelişme yoluna geri çekmeye

çalıştıkları iddia ediliyor. Kitabın buraya kadar olan bölümünde bu iddiaların dayandırılarak ispatlandığı hiçbir yer yok. Yöntem olarak bu bir Ders Kitabı'na yakışmayan bir yöntemdir. Bir "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda eğer böyle bir değerlendirme yapılacaksa, o değerlendirmenin dayandığı temel görüşler belgelere dayalı olarak ortaya konmak zorundadır. Bunun dışında yöntem olarak kendi aralarında küçümsenmeyecek ayrılıkları olan muhalif çizgilerin ve savunucularının da toptancı bir şekilde bir ve aynı çizginin savunucuları olarak gösterilmesi de yanlıştır.

Bu bağlamda ilginç olan iki şey vardır:

1.Stalin'in Ders Kitabı üzerine yürütülen bir tartışmada takındığı *"Metinde kaba propaganda (poster propaganda) kendisini gösteriyor. Böyle olmaz. Bir ekonomist olguları incelemeli, birdenbire burada 'Troçkist - Buharinist hainler' karşımıza çıkıyor. Mahkemelerin kararlaştırmış olduğu şu veya bu sonucu burada belirtmenin anlamı ne? Bunun ekonomiyle ilgisi nedir? Propaganda buradan atılmalıdır. Politik Ekonomi ciddi bir şeydir."* ("5 conversation with soviet economists", "Revolutionary Democracy", Vol. IV, No: 2, www.revolutionarydemocracy.org) tavrının varlığına rağmen, metinde bu *"poster propaganda"*nın korunmasıdır.

2. Metnin bu bölümünün 1955 ve 1958 baskısında herhangi bir değişikliğe uğramaması, aynen korunmasıdır. Görünen odur ki, revizyonistler açısından bu yöntemin rahatsız edici bir yanı yoktur.

Çevre Sorunu ve Ders Kitabı

Bu bölümle ilgili bir noktaya daha dikkat çekmek istiyorum.

Bölüm, Sovyetler Birliği'nde muazzam bir hızla sanayileşmenin, ülkenin 20 yıllık bir sürede nasıl geri bir tarım ülkesinden ileri derecede sanayileşmiş bir ülkeye dönüşmesinin başarı öyküsünü anlatan bir bölümdür. Elde edilen başarılar gerçekten de hayal gücünü zorlayan boyutlardadır.

Bütün bölümde fakat bu hızlı sanayileşmenin doğa/doğal kaynakların tahribatı/çevre açısından oynadığı rol konusunda hemen hiç bir

şey tartışılmamaktadır.

Bugün o günkü dönemde sosyalizmin üstünlüğünün kanıtları olarak görülen kimi devasa boyutlardaki projelerin uygulanmasının 50-60 yıl sonraki sonuçlarının bilgisine sahibiz. Örneğin Aral Gölü'ne akan nehirler üzerinde kurulan devasa barajların (ki bunlardan hem ülkenin kalkınması için gerekli elektrik elde edildi; hem sulama için kullanılarak örneğin Orta Asya Türki Cumhuriyetleri'nde pamuk üretiminde muazzam rekolte artışı elde edildi) 50-60 yıl sonraki bir sonucu Aral Gölü'nün büyük oranda kuruması, önemli bir bölümünün çölleşmesi oldu. Şimdi bu bilgiler temelinde geri dönüp değerlendirdiğimizde çevre sorununun Marksist bir Ekonomi Politik Ders Kitabı'nda -hızlı sanayileşme başarılarının ortaya konduğu yerde- sorun edilmemiş olmasını eksik ve yanlış buluyorum.

Kuşkusuz bunda o dönemde komünistlerin bugün bizim sahip olduğumuz kimi bilgilere sahip olmamaları, çevre kirliliğinin, doğal kaynak tahribatının andaki görülür ve gelecekteki olası sonuçlarının, o dönemde bugün gelinen yerde ulaşmış olduğu dramatik boyutlarda olmaması rol oynamıştır. Etrafı emperyalist dünya ile kuşatılmış, tek başına sosyalizmi inşa sorunlarıyla boğuşmak durumunda olan bir ülkede ekonomik kalkınmanın hayat/memat meselesi olması rol oynamıştır. Fakat belgeler bu tavırda bir başka şeyin daha önemli rol oynadığını gösteriyor:

Doğa ile ilişkide "ilkel, vahşi doğa güçleri üzerinde egemenlik."

Bu bağlamda örneğin G. Malenkov'un 1952'de yapılan SBKP(B)'nin 19. Parti Kongresi'ne MK adına sunduğu raporda "atom enerjisi" kullanımı konusunda yaptığı şu değerlendirmeler o dönemde komünistlerde de egemen olan yaklaşımının tipik bir örneğidir:

"Savaş sonrası dönemde bilim adamlarımız kamu iktisadı açısından büyük öneme sahip birçok bilimsel sorunu başarıyla çözdüler. Bu zaman zarfında Sovyet biliminin son derece önemli bir başarısı, atom enerjisi üretmeye ilişkin yöntemlerin bulunmasıydı. Böylece bilim ve

tekniğimiz ABD'nin bu alandaki tekelci konumuna son verdi ve atom enerjisi üretme gizini ve atom silahına sahip olmayı diğer halklara şantaj yapma ve onları yıldırma aracı olarak kullanmaya yeltenen savaş kışkırtıcılarına ağır bir darbe indirdi. Atom enerjisi üretmek için gerçek olanaklara sahip olan Sovyet devleti, bu yeni tür enerjinin barışçıl amaçlar için, halkın refahı için kullanılmasından yanadır, çünkü atom enerjisinden bu şekilde yararlanmak insanın ilkel, vahşi doğa güçleri üzerindeki egemenliğini sınırsız ölçüde arttırır ve insanlığa üretici güçlerin gelişmesi, teknik ve kültürel ilerleme, toplumsal zenginliği arttırmak için çok büyük olanaklar verir." (SBKP(B) XIX. (1952)/SBKP XX. (1956) Parti Kongre Raporları; İnter Yayınları, Şubat 1989, s. 47)

Burada G. Malenkov, atom enerjisi üretmek, bu yeni tür enerjiyi barışçıl amaçlar için kullanmaktan söz ederken, araştırma, bilimi ilerletme için kullanılacak küçük araştırma reaktörlerinden filan söz etmiyor. Aynı zamanda atom bombası üretiminde kullanılabilecek büyük atom reaktörleridir sözünü ettiği. Pratik de bunların inşası yönünde olmuştur. Bunların olası tehlikeleri konusunda tek söz yoktur "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda.

Bugün, Çernobil'lerin, Fukuşima'ların da deneyimlerine sahibiz. Bu deneyimler temelinde bugünkü teknikle atom enerjisinin "barışçıl kullanımı" da görüşümce red edilmelidir. Bunun insanlık için uzun vadedeki tehlikelerinin ve olası zararlarının, kısa sürede getireceği ve getirdiği yararları ile karşılaştırılamayacak kadar büyük olduğu bugün açık olarak görülüyor. Bugün yalnızca hâlâ çözülmemiş olan "nükleer çöp" sorunu bile atom enerjisinin bugünkü teknikle barışçıl olarak kullanılmasının reddi için yeter gerekçedir. Sovyetler Birliği'nde 1952'de atom enerjisinin üretiminde ABD tekelini kırdık, atom silahı tekelini de kırdık vb. övünmesi yapılırken, bizim bugün sahip olduğumuz bilgilere sahip olmadıklarını biliyoruz. Bu yüzden neden o günkü dönemde bugünkü gibi tavır takınmadılar, bugünkü teknikle atom enerjisini kullanmaya karşı çıkmadılar şeklinde bir eleştiri anlamsız olur.

Ancak en azından Marx ve Engels'in bu bağlamda çok daha ön-

ceden genel bir yaklaşım geliştirdikleri, doğa üzerindeki "egemenliğin" sınırlarını gösterdiklerini biliyoruz. Marx, *"Alman İşçi Partisi'nin Programına Kenar Notları"*nda *"Emek tüm zenginliğin ve tüm kültürün kaynağıdır."* tespitini şöyle eleştiriyordu:

"Emek tüm zenginliğin kaynağı değildir. Doğa da aynen, bir doğa gücünün, insanın işgücünün sadece tezahürü olan emek kadar, kullanım değerlerinin kaynağıdır (ve nesnel zenginlik de bunlardan başka nedir ki!). Bu tumturaklı söz tüm çocuk kitaplarında bulunur ve emeğin ilgili nesneler ve araçlarla birlikte cereyan ettiği varsayıldığı ölçüde doğrudur. Fakat sosyalist bir program, böyle burjuva lakırdıların, onlara bir anlam veren koşulları suskunlukla geçiştirmesine izin veremez. Ancak insan, ta baştan, bütün iş araç ve gereçlerinin birincil kaynağı olan doğaya karşı mülk sahibi gibi davrandığı, onu kendisine aitmiş gibi ele aldığı ölçüde, insan emeği, kullanım değerlerinin, dolayısıyla zenginliğin de kaynağı olur." (Karl Marx; Gotha Programının Eleştirisi; İnter Yayınları; İstanbul 1999, s.20)

Burada insanın doğa ile olan ilişkisini ortaya koyarken Marx, insan emeğin ancak "bütün iş araç ve gereçlerinin birincil kaynağı olan doğa" ile ilişki içinde kullanım değeri (yani maddi zenginlik) yarattığını ortaya koyuyor. Bunu yaparken insan doğanın "mülk sahibi" değildir, doğa ona ait değildir, insandan bağımsız olarak vardır. İnsan doğanın bir parçasıdır. İnsan emeği, ancak insanın doğanın sahibi gibi davrandığı, onu kendisine aitmiş gibi ele aldığı ölçüde, kullanım değerlerinin kaynağı olabilir.

Tabii bu ilişkide eğer insan, doğayla ilişkisinde doğa yasalarını kavrayıp, onlara uygun bir ilişki geliştirmezse, doğaya bu anlamda "bilinçli egemen" olmazsa, onun edimlerinin insan için kısa süreli getirisi, uzun vadede felaketli sonuçlara yol açar. Bu bağlamda Engels'e yazdığı bir mektupta Marx şöyle demektedir:

"Kültür ile (toprağın işlenmesiyle) onun derecesine uygun olarak köylüler tarafından çok sevilen "rutubetin" kaybolması (bundan dolayı da bitkilerin güneyden kuzeye göç etmesi) ve sonunda bozkır oluşması ortaya çıkar. Kültürün ilk etkisi yararlı, sonunda ağaçsızlandırma vs.

ile harabeleşmedir. (…) Sonuç, eğer kültür doğayla uyum içinde gerçekleşmez ve ona bilinçli egemen olunmazsa (…) geride çöller bırakılır. İran, Mezopotamya, Yunanistan vs." (Marx'tan Engels'e, 25 Mart 1868; Marx-Engels Eserler, Almanca,cilt 32, s. 52-53)

Kapitalist üretim tarzının, doğayla ilişkisini doğayı "soyma" olarak adlandırır Marx. Kapital'de şöyle der:

"Üstelik kapitalist tarımdaki her gelişme, yalnız işçiyi soyma sanatı değil, toprağı soyma sanatında da bir ilerlemedir; verili bir zaman dilimi içinde toprağın verimliliğinin artmasındaki her ilerleme aynı zamanda bu sonsuz verimlilik kaynağının mahvedilmesine doğru bir ilerlemedir. Bir ülkenin, örneğin ABD'nin kalkınmasının büyük sanayi ile başlatılması ölçüsünde bu tahrip sürecinin hızı da o kadar artar." (Karl Marx, Das Kapital; Marx Engels Eserler, Almanca, cilt 23, s. 529)

Yani Marx net olarak doğayla -onun yasalarının bilincinde- uyum içinde bir üretimi, "doğa üzerinde bilinçli egemenlik" olarak adlandırmakta ve bunun insan doğa ilişkisinde doğru, sosyalist, komünist ilişki olduğu düşüncesindedir. Kapitalist üretim tarzının doğanın "sonsuz verimlilik kaynağının" mahvedilmesine götürdüğünü görmekte, bunu açıklamaktadır.

Engels, "Doğanın Diyalektiği" adlı eserinde doğa-insan ilişkisi konusunda şunları yazmaktadır:

"Kısacası hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur. İnsanın öteki hayvanlardan son ve temel (özsel- BN) *farkı budur. Bu farkı meydana getiren de emektir.*

Bununla birlikte doğa üzerinde kazandığımız zaferlerden dolayı kendimizi pek fazla övmeyelim. Böyle her zafer için doğa bizden öcünü alır. Mezopotamya, Yunanistan, Küçük Asya ve başka yerlerde işlenecek toprak elde etmek için ormanları yok eden insanlar, ormanlarla birlikte nem koruyan ve biriktiren merkezlerin ellerinden gittiğini, bu ülkelerin şimdiki çölleşmiş durumuna zemin hazırladıklarını akıllarına hiç getirmiyorlardı. (…) İşte böylece her adımda anımsıyoruz ki, hiçbir

zaman başka bir topluluğa (yabancı bir halka- BN) *egemen olan bir fatih, doğa dışında bulunan bir kişi gibi, doğaya egemen değiliz; tersine etimiz, kanımız ve beynimizle ondan bir parçayız; onun tam ortasındayız, onun üzerinde kurduğumuz bütün egemenlik, başka bütün yaratıklardan önce onun yasalarını tanıma ve doğru olarak uygulayabilme üstünlüğüne sahip olmamızdan öte gitmez.*" (F. Engels, "Maymunun insanlaşmasında Emeğin Payı", Doğanın Diyalektiği; Marx-Engels Eserler, Almanca, c. 20, s. 452 ve devamı)

"Doğanın yasalarını tanıma ve doğru olarak uygulayabilme" Engels için insanın doğa üzerinde kurduğu *"egemenlik"* yalnızca budur.

Bunun ötesine geçen her egemenlik iddiası ve bunu uygulama girişimi felaketli sonuçlara yol açar.

Marx Kapital'in üçüncü cildinde, yine doğanın, (yeryüzünün) "sahipliği" konusunda şunu söylemektedir:

"Bütün bir toplum, bir ulus bile, ya da hatta hepsi bir arada var olan toplumların tümü birden bile, yeryüzünün sahibi değillerdir. Bunlar onun yalnızca zilyedleri, yararlanma hakkı sahipleridirler ve iyi aile babaları (boni patres familias) gibi onu gelecek kuşaklara daha iyileştirilmiş bir durumda devretmeleri gerekir." (Karl Marx; Das Kapital, Marx-Engels Eserler, Almanca, cilt 25, s. 784)

Bunlar insanlık tarihinden yola çıkarak Marx ve Engels tarafından formüle edilmiş olan görüşlerdir. Bir Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda, insanın ilkel, vahşi doğa güçleri üzerinde egemenliğinden söz edilen yerde, bu egemenliğin sınırları üzerinde hiç durulmaması, önemli bir eksikliktir.

Eğer bu sınırlar üzerinde durulmasının önemi kavransa, o zaman atom enerjisinin barışçıl kullanımına yapılan övgüler sınırlı olur, bu teknolojinin daha o günden bilinen kimi tehlikeleri üzerinde de durulurdu. Bu kitap yayınlandığında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombaların üzerinden 8 yıl geçmişti. Ve atom bombasının radyasyon etkisinin onun ilk andaki yakıcı ve yıkıcı etkisinden çok daha kalıcı ve korkunç olduğu ortaya çıkmıştı.

***

Bölüm XXIV
TARIMIN KOLEKTİFLEŞTİRİLMESİ

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın bu bölümü hem 1954 birinci, hem 1955 ikinci baskısında *"Tarımın Kolektifleştirilmesi"* başlığını taşırken, 1958'de yapılan üçüncü baskıda başlık "Tarımın Sosyalist Dönüşümü" olarak değiştirilmiştir.

Burada bilinmesi gereken şudur: Tarımın sosyalist dönüşümünde kolektifleştirme siyaseti önemli bir rol oynar, fakat kolektifleştirme ile tarımın sosyalist dönüşümü bir ve aynı şeyler değildir.

Kolektif mülkiyet, proletarya diktatörlüğü şartlarında evet toplumsallaştırılmış mülkiyetin bir biçimidir. Fakat toplumsallaştırılmanın henüz alt bir biçimidir. Kolektif mülkiyet grup mülkiyetidir. Süreç içinde -örnek olma/ideolojik mücadele/ikna yoluyla- bu grup mülkiyetinin tam toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi, sosyalizmde ilerlenmek, komünizme doğru yürünmek isteniyorsa, zorunludur.

Kitabın 1954 birinci baskısında, bölüme *"Tarımın Kolektifleştirilmesi"* başlığının konması tartışılanın ne olduğunun bilincinde yapılan, kolektifin henüz gerçek anlamda tam toplumsallaştırma olmadığının bilincinde yapılan bir iş olsa gerektir. Aynı 1958'deki "düzeltme"nin, kolektif iktisadın giderilmesi gereken eksikliğinin üzerini örtmeye yarayan bir işlevi olmasının bilinçli bir tercih olması gibi.

Bu bölümde, *"Tarımın Kolektifleştirilmesi"* bölüm başlığının hemen altında, ***"Tarımın Kolektifleştirilmesinin Tarihsel Zorunluluğu. Lenin'in Kooperatif plânı"*** alt başlıklı bölümün girişinde şöyle yazılıyor:

"Sosyalizmin inşası, yalnızca ülkenin sanayileşmesini değil, aynı zamanda tarımın sosyalist temelde dönüştürülmesini gerektirir. Sosyalizm, temellerini toplumsallaştırılmış üretim araçlarının ve kolektif emeğin oluşturduğu bir sanayi ile tarımı birleştiren toplumsal iktisat sistemidir." (age, s. 55)

Burada şuna dikkat çekmek istiyorum:

Üretim araçlarının toplumsallaştırılması temelinde ve emeğin kolektif emek olarak varlığını sürdürdüğü bir temelde tarım ve sana-

yinin birleştirilmesi, sosyalizmi kapitalizmden ayıran en belirleyici özelliklerden biridir. Kapitalizmde ekonominin bu iki temel dalı arasında zıtlık vardır. Kapitalizmde sanayi içte öncelikle tarımdan aktarılan kaynakla, tarımdan gelen kaynakların sanayiye aktarılmasıyla gelişir. Kapitalizmde sanayi tarıma göre daha hızlı gelişir, tarımı kendine bağlı hale getirir. Tarımın gelişmesi, sanayininki ile karşılaştırıldığında gayet sınırlıdır.

Emperyalizme evrimlenen kapitalizmde, gelişmiş sanayi metropolleri konumuna gelen emperyalist ülkeler hatta yer yer tarımı bağımlı hale getirdikleri iktisaden geri ülkelere iş olarak yükler. Tarım ürünleri genelde bağımlı geri ülkelerden -tabii gayet ucuz fiyatlarla- satın alınır. Emperyalist dünyada 'işbölümü', uzun süre sanayi emperyalist metropollerde, tarım geri ülkelerde biçiminde gelişmiştir.

Bağımlı ülkelerde tarım bir çok halde geri teknikle yapılmaktadır. Buna karşı emperyalist ülkelerde tarım da bir sanayi haline gelmiştir. Emperyalist ülkelerde tarım en ileri üretim tekniği kullanılarak yapılmaktadır. Bu yüzden emperyalist ülkelerde tarımda çalışan nüfus, bağımlı ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşük olmasına rağmen, buralarda tarım ürünleri üretimi hem mutlak değer, hem de oran olarak yüksektir. Fakat bu da dünya çapında işbölümünün kabaca emperyalist sanayi ülkeleri; bağımlı tarım ülkeleri olarak ortaya çıkması gerçeğini değiştirmiyor.

Sanayi ve tarım, kent ve kır arasındaki zıtlık sosyalizmin ortadan kaldırmak istediği ve kaldıracağı bir zıtlıktır.

Tarım her halükârda herhangi bir toplumun yaşaması için ve bağımsız yaşaması için mutlaka gerekli olan bir ekonomik faaliyettir. Her toplum için hayati olan beslenmeyi sağlayan tarım ürünleridir. Bu yüzden de sosyalizm bilinçli olarak kendine yeter tarımsal ürünü ortaya çıkaracak bir tarımsal sistem yaratmak zorundadır.

Bunun da en iyi yolu, birincisi; tarımda en üst derecede toplumsal mülkiyettir. İkincisi, en ileri teknikle tarım yapılması, yani esasında mümkün olan en az iş/emek harcamasıyla en yüksek verimi elde eden bir tarımı gerçekleştirmedir. Bu yapılırken fakat süreklilik ve sağlıklı

tarım, doğal dengeleri gözeten bir tarımsal sistem gerekliliği de bilinçte tutulmalıdır. Bütün bunların gerçekleştirilmesi ama zorlu ve uzun bir süreç işidir.

En Zor Görev

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespit yapılmaktadır:

"Tarımın sosyalist dönüşümü, işçi sınıfı iktidarı ele geçirdikten sonra, sosyalist devrimin en zor görevidir. Sosyalist devrimin yüksek derecede yoğunlaşmış bir büyük üretimi hazır bulduğu sanayiden farklı olarak kapitalist ülkelerin tarımı, üretimin kapitalist toplumsallaşmasının bu aşamasına halen ulaşamamıştır." (s. 55)

Görevin zorluğu burada "kapitalist ülkelerin tarımında yüksek derecede yoğunlaşmış büyük üretimin" olmaması olgusu ile açıklanmaktadır.

Bu, bugün geri ülkeler için hâlâ söylenebilir. Bu tespit fakat bugün gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğu için, örneğin Almanya, Amerika, Hollanda vb. ülkeler için söylenemez. Durum artık böyle değildir. Bu ülkelerde de hâlâ küçük ve orta tarım işletmeleri ve işletmecileri var olsa da, tarım ürünlerinin esası birkaç büyük tarım tekeli tarafından üretilmekte; küçük ve orta üreticiler de genelde bu büyük tarım tekellerine satmaktadır ürünlerini.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yapılan tespit bugün sınırlandırılmalı ve bunun bugün esas olarak bağımlı, geri ülkeler için geçerli olduğu söylenmelidir.

Gerçekten de hâlâ toprak üzerinde küçük mülkiyetin ve küçük üretimin yaygın olduğu geri ülkeler açısından tarımın sosyalist dönüşümü, işçi sınıfı iktidarı ele geçirdikten sonra, sosyalist devrimin en zor görevi olacaktır.

Küçük ve Orta Köylülük Konusunda Siyaset

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniliyor:

"Köylülüğün emekçi kitlelerinin kendilerini her türlü sömürüden, yoksulluktan ve yıkımdan kurtarmalarının tek yolu, sosyalizm yoluna

geçiştir. Marksizm-Leninizm, küçük ve orta üreticilerin mülksüzleştirilmesini ve bunların üretim araçlarının devlet mülkiyetine dönüştürülmesini, bu yol proleter devrimin elinden her türlü zafer olanağını alacağından ve köylülüğü uzun zaman için proletaryanın düşmanlarının kampına iteceğinden, ***saçma ve canice olduğu için reddeder.***" (bby) (s. 55)

Bunun hemen devamında Engels'ten şu alıntı yapılmaktadır:

"*... Devlet iktidarı bizim elimizde olduğunda, büyük toprak sahiplerine yapmak zorunda olduğumuz gibi, küçük köylüleri (ister tazminatlı, isterse tazminatsız) zora dayanarak mülksüzleştirmeyi düşünemeyiz. Küçük köylüye karşı görevimiz, önce, onun özel işletmesini ve özel mülkiyetini, zor yoluyla değil de, örnek göstererek ve bu amaçla toplumsal yardım sunarak kooperatif mülkiyete intikal ettirmektir.*" (s. 55-56)

Engels, açıkça zor yoluyla mülksüzleştirmenin, küçük köylü açısından doğru olmayacağı tespitini yapıyor. Ders kitabı ise, genel olarak küçük ve orta üreticilerin mülksüzleştirilmesini ve bunların mülkünün devlet mülkiyetine dönüştürülmesini "saçma ve canice olduğu için" reddediyor. Ve bunu Engels'e dayandırmaya çalışıyor. Aslında burada Engels açıkça çarpıtılıyor. Bu açıkça revizyonist bir tezdir.

Küçük ve orta köylünün mülksüzleştirilmesinin genel olarak red edilmesi ne demektir? Bütün sosyalizm dönemi boyunca, toprakta özel mülkiyet olacak demektir. Bu toprakta küçük ve orta boy özel mülkiyetin korunmasıdır. 'Küçük ve orta köylü mülkiyetini hiçbir şart altında ortadan kaldırmayız/dönüştürmeyiz' yaklaşımıdır.

Burada bölümün devamında Lenin'in kolektifleştirme plânı çerçevesinde adım adım küçük ve orta köylülüğün ikna ve örnek yoluyla nasıl tarım kooperatifleri içine çekileceği ve çekildiği ortaya konuyor. Kolektifleştirme, toprağı ve envanteri bireysel köylünün mülkiyetinden çıkarıp, onu alt düzeyde bir toplumsal mülkiyete, kolektif, grupsal mülkiyetin parçasına dönüştürür. Bu mülksüzleştirme yönünde atılan bir ilk adımdır. Bu yüzden "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın "Marksizm-Leninizm küçük ve orta üreticilerin mülksüzleştirmesini red eder" şeklindeki tespiti, yalnızca Engels'in atıfta bulunulan yakla-

şımı ile çelişen bir tespit değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'ndeki uygulama ile de çelişen bir tespittir.

Bölümün başlığı "Tarımın kolektifleştirilmesi"dir. Tarımın kolektifleştirilmesi tarihsel bir zorunluluktur.

Kolektifleştirmenin belli bir aşamasında, sosyalizmde, bütün üretim araçları tam toplumsallaştırılmak, tüm halk mülkiyetine dönüştürülmek zorundadır. Sonuçta küçük ve orta köylü mülkiyeti, önce kolektif mülkiyetine (grupsal mülkiyet), sonra tam toplumsal mülkiyete dönüştürülecektir. Hedef budur.

Bu bağlamda revizyonistler için, 1954 baskısında da var olan teorik yanlış, esasında özel mülkiyeti korumanın teorik dayanağı olmakta; toplumsal mülkiyetin üst biçimlerinden alt biçimlerine geçmenin teorik gerekçelendirilmesinde de buradaki yaklaşım revizyonistlerin işlerini kolaylaştırmaktadır. 1958'de, 1954'teki yanlış daha da geliştirilmekte, yanlış sistemleştirilmekte, derinleştirilmektedir.

Engels'in tartıştığı -bir kez daha vurgulamak istiyorum- mülksüzleştirme değil, bunun nasılı sorunudur. Ret edilen mülksüzleştirme değil, zora dayalı mülksüzleştirmedir.

Revizyonistler için, küçük ve orta mülkiyetin tasfiyesini reddeden teori, restorasyon için bulunmaz fırsat oluşturuyor. Onlar bu konuda özde değişiklik filan yapmıyorlar.

Sadece 1954 birinci baskıda olan (1955 baskısında aynen korunan) açık bir yanlışı değişik kelimelerle yeniden formüle ediyor, bunu yaparken işi biraz daha kılıfına uyduruyorlar.

Şöyle diyorlar:

"Marksizm-Leninizm küçük ve orta meta üreticilerinin -köylü ve zanaatçıların- mülksüzleştirilmesini kesin olarak reddeder. [Gerekçelere bakın şimdi! -BN] *Basit Meta üreticilerinin iktisadı onların kişisel emeğine dayanır.* (Küçük ve orta meta üreticileri, bir cümle sonra kişisel emeğe dayalı iktisatlara, yani ücretli emek sömürmeyen, yalnızca tek başına çalışan iktisatlara dönüşüyor. Bu tam bir sahtekârlık -BN) *Köylülere ve zanaatçılara* (işin içine zanaatçıları da karıştırıp, yalnızca kırda değil şehirde de küçük ve orta burjuvazi koruma altına

alınıyor! -BN) *karşı uygulanacak her türlü zor uygulaması,* (Birinci satırda mülksüzleştirme kesin olarak ret ediliyordu, şimdi sorun "zor kullanma"ya dönüşüyor! Engels'i revizyonist siyasetin teorik tanığı yapmak için başka yol yok! -BN) *onları işçi sınıfından uzaklaştırır ve sosyalizmin inşasına onarılamayacak bir zarar verir. Engels şöyle yazıyordu: "...devlet iktidarı bizim elimizde olduğunda, büyük toprak sahiplerine yapmak zorunda olduğumuz gibi, küçük köylüleri (ister tazminatlı, isterse tazminatsız) zora dayanarak mülksüzleştirmeyi düşünemeyiz. Küçük köylüye karşı görevimiz, önce, onun özel işletmesini ve özel mülkiyetini, zor yoluyla değil de, örnek göstererek ve bu amaçla toplumsal yardım sunarak kooperatif mülkiyete intikal ettirmektir.*

Küçük meta üretimi sistemi (Birinci cümlede mülksüzleştirilmeleri kesinlikle ret edilenler küçük ve orta meta üreticileri idi, şimdi üç cümle sonra, küçük meta üretimi sistemine dönüşüyor! Ortalar nerede kaldı? -BN) *emekçi köylü ve zanaatkârları yoksulluk ve ezilmekten kurtaramaz. Onları her türlü sömürüden kurtaracak ve yıkımdan koruyacak tek yol, kooperatifler aracılığıyla sosyalist gelişme yoluna girmektir."* (Burada birdenbire küçük ve orta meta üreticileri, yıkım tehlikesi karşısında bulunan yoksul sömürülen emekçiler oluyor. Yani aslında küçük ve orta da olsa burjuvazinin değil, proletaryanın parçalarından söz ediyoruz!!! -BN) (s. 440-441)

Somut Adımlar

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda daha sonra kolektifleştirme siyasetinin somut olarak nasıl uygulandığı ortaya konuyor.

Kolektifleştirme siyasetinde hedef sonuçta tüm tarımın en üst derecede toplumsallaştırılmasıdır. Esasında toprağın ve bütün envanterin devlet ya da komün mülkiyeti haline getirilmesi, "ulusallaştırılması", buralarda çalışan "köylülerin" de "işçiler" haline dönüşmesidir hedef. Tabii buradaki "köylü" ve "işçi"ler, kapitalizmdekilerle birbirine karıştırılmamalıdır.

Bu bağlamda ilk bilinmesi gereken şudur:

Sovyetler Birliği'nde proletarya iktidarı ele geçirdiğinin ertesi günü

bütün toprak "ulusallaştırılmış" devletin mülkü ilan edilmiş, toprak üzerinde özel mülkiyet kaldırılmış, toprağın alım satımı yasaklanmıştır. Ekim Devrimi öncesinde büyük çiftlik sahiplerine, Çar ailesine ve kiliseye ait olan bütün topraklara tazminatsız el konmuş, bu topraklar proleter devlet tarafından emekçi köylülerin -geçmişten elinde olan küçük toprak parçalarına ek olarak- karşılıksız kullanımı için onlara dağıtılmıştır. El konulup dağıtılan toprak miktarı 150 milyon desyatin kadardır. Köylülerin bankalara olan tüm kredi borçları silinmiştir. Çiftlik beylerinin mülksüzleştirilmesi ile köylülerin bunlara ödediği yıllık 500 milyon altın Ruble tutan kira bedelinden de kurtulmuştur köylüler. Yani Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde ilk iş olarak büyük toprak mülkiyeti tasfiye edilmiş, kırda mülkiyeti devlete ait olan parseller üzerinde tarım/hayvancılık yapan küçük, orta ve zengin köylüler kalmıştır. (bkz. "Sovyet Ansiklopedisi", Almanca 2 cilt, 1. Cilt, s. 884)

Toprağın iktidarın birinci günü "ulusallaştırılması", küçük köylü mülkiyetinin uzun bir geçmişe/geleneğe sahip olmadığı Rusya'nın somutunda fazla direnişle karşılanmadan gerçekleştirilebildi. Kır nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan küçük ve orta köylüler için Ekim Devrimi ertesi kırda yapılanlar, onların durumunu olumlu olarak değiştiren, özel mülkleri olmasa bile, kullanımlarına açılan topraklar üzerinde tarım yapmalarına, onların elde ettikleri ürünün sahibi olmalarına izin veren değişikliklerdi.

Fakat toprak ulusallaştırılmış olsa da, kırda genelde dağıtılan parseller üzerinde ilkel üretim araçları ile yapılan küçük tarım, küçük meta üretimi egemendi. Bunun yanında hâlâ orta ve zengin köylüler de vardı. Bununla sosyalizm olmayacağı açıktı.

1919 Mart'ında yapılan RKP (B) VIII. Parti Kongresi'nde tarım konusunda atılması gereken adımlar şu şekilde tespit edildi:

"*1. Sovyet İktisatlarının (Sovhozların), yani büyük sosyalist çiftliklerin kurulması.* (Bunlar bütün üretim araçlarının toplumsallaştırılmış olduğu devlet tarımsal işletmeleridir -BN) *2. Toprağın ortaklaşa işlenmesi için kooperatiflerin ve kurumların desteklenmesi. 3. Geçmişte kime ait olmuş olursa olsun işlenmeyen çiftliklerin tümünün devlet ta-*

rafından işletilmesi. 4. Tarımsal üretimi artırmak için bütün tarımsal güçlerin enerjik tedbirler alması amacıyla seferber edilmesi. 5. Vatandaşların bütünüyle gönüllülük temelinde oluşturdukları tarımsal komünlerin ortak büyük işletmelere dönüştürülmesi amacıyla desteklenmesi." ("Sovyet Ansiklopedisi", s. 885)

Devrimin henüz iç savaşın ve emperyalist müdahalenin sürdüğü ve Savaş Komünizmi'nin uygulandığı bu ilk döneminde 1919'da toplam 2,1 milyon hektar toprak üzerinde 3101 Sovhoz kuruldu. (age. s. 889) Kooperatif ve komün hareketinin gelişmesine destek verildi. Fakat sosyalist tarım yönünde atılan bu adımlar okyanusta bir adacık boyutunda idi.

Kooperatif-Kolektif-Komün ve Sovhoz

İç savaş kazanılıp, "Yeni Ekonomik Politika" siyasetine geçildiğinde, kırda sosyalist ekonomiye gitmenin yolu olarak Lenin'in kooperatifleşme plânı gündeme geldi.

Bu plân başlangıçta kooperatifler üzerinden, tedricen kolektifleşmeyi, giderek özel mülkiyeti tümüyle ortadan kaldırmayı öngören uzun süreli bir plândı.

Plânın temel düşüncesi, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin bir anda, bir vuruşta tasfiye edilemeyeceği, küçük ve orta özel mülkiyeti tasfiye etmenin yönteminin de örnek verip/ikna etme yöntemi olması gerektiğidir.

Proletarya diktatörlüğünün varlığı ve temel üretim araçlarının proletarya devletinin elinde olduğu şartlarda, küçük ve orta boy özel mülkiyetten, tam toplumsal mülkiyete geçişte

+ Basit işbirliği

+ Çeşitli biçimlerde kooperatifler (başlangıçta tüketim, alım-satım kooperatifleri, kredi kooperatifleri)

+ Tarım ve zanaatkâr kooperatifleri ve çeşitli biçimlerde birlikler

+ Kolhozlar (üretim araçlarının bir bölümü üzerinde ve ürün üzerinde grup mülkiyeti+izin verilen ölçüde özel mülk (Kolhozların en yaygın biçimi Artel'dir)

+ Komünler (içinde üretim araçları üzerinde özel mülkiyet barındırmayan grup mülkiyeti)

şeklinde kademeli bir yol öngörülüyor.

Bu kooperatif plânının temelinde

a) Büyük devlet tarımsal işletmeleri/sovyet çiftlikleri (Sovhozlar) ve

b) Büyük tarım makinelerini elinde tutan ve kolektiflere ürün karşılığı hizmet veren devlet işletmeleri, Makine Traktör İstasyonları'nın (MTİ'lerin) varlığı yatıyor.

Bunun dışında SSCB somutu hakkında konuşulurken hep toprak üzerindeki özel mülkiyetin ve grup mülkiyetinin tasarruf/işleme hakkı anlamına geldiği unutulmamalıdır.

Bu plân aslında hemen bütün ülkeler için, proletarya diktatörlüğü şartlarında, yalnızca tarımda değil, bütün alanlarda küçük ve orta mülkiyeti, tam toplumsal mülkiyete adım adım dönüştürmek için uygulanması gereken plândır.

Kooperatifler Ne Ölçüde Sosyalist?

Kitapta küçük tarımın kooperatifleştirilmesinin sosyalizm açısından ne anlama geldiği konusunda şu tespit yapılıyor:

*"Üretim araçlarının sömürücülerin elinde olduğu burjuva toplumunda, kooperatif **kapitalist** bir iktisat biçimidir. Kapitalizmdeki tarım kooperatiflerinde ekonomik egemenliğe köylü kitlelerini sömüren burjuvazi sahiptir. Emekçilerin politik iktidarı elinde bulundurdukları ve tayin edici üretim araçlarının proleter devletin mülkiyeti olduğu toplum düzeninde, kooperatif sosyalist bir iktisat biçimidir."* (Politik Ekonomi-II, s. 56)

Bu tespit de, yine Engels'ten bir alıntı ile destekleniyor. Alıntı şöyle:

"...Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet koşullarında, proletaryanın burjuvazi üzerindeki sınıf zaferi koşullarında uygar bir kooperatifçiler sistemi -bu, sosyalizmin sistemidir." (age, s. 56-57)

Burada Engels alıntıdan açıkça görüldüğü gibi hiç sınırlamasız üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet koşullarından söz ediyor; bu koşullarda uygar bir kooperatifçiler sisteminin sosyalizmin sistemi

olduğunu söylüyor. Buradaki "uygar kooperatifçiler" üretim araçları üzerinde -az da olsa, tayin edici olmasa da vs- özel mülkiyete sahip olmayan, özgür, komünist toplumun "uygar kooperatifçileri"dir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sözü edilen Sovyetler Birliği'ndeki kooperatifçiler ise, tayin edici üretim araçlarının proleter devletin mülkiyetinde olduğu ve fakat küçümsenmeyecek bir miktarda grup mülkiyeti yanında, özel mülkiyetin de hâlâ var olduğu bir geçiş toplumunun, kimi özel mülk sahibi kooperatifçileridir. Bunlar Engels'in alıntısında sözünü ettiği "uygar kooperatifçiler" den biraz değişiktir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda *"İşçi sınıfının diktatörlüğü koşullarında, küçük köylü köyü, sosyalist kenti kendiliğinden izleyemez. Lenin, proletaryanın* ***sosyalist*** *eğilimlerinin zıttına köylülüğün* ***meta kapitalist*** *eğliminden söz etti."* deniyor. (age, s. 58) Sovyetler Birliği'ndeki kooperatifçiler -yalnız kırda değil, kentlerdeki kooperatifçiler de- az miktarda da olsa üretim aracı sahibi olan ve meta kapitalist eğilimine sahip olan üreticilerdir. Bu yüzden Engels'e burada yapılan atıf yanlıştır.

Kooperatif, henüz yalnızca tayin edici üretim araçlarının proleter devletin elinde olduğu bir ülkede de, evet "sosyalist bir iktisat biçimi" olarak görülebilir. Fakat büyük sınırlamalarla. Bunun henüz çok alt bir toplumsallaştırma biçimi olduğu gerçeği unutulmadan.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda daha sonra kırda kooperatiflerin, kolektif çiftliklere geçişte bir ön aşama olduğu, burada toplumsallaştırma seviyesinin çok geri olduğu açıklanıyor. Fakat bu, Engels'e yapılan atıfın yanlışlığını ortadan kaldırmıyor.

"Tümüyle Kollektifleştirmenin Koşulları:" (age, s. 59)

Burada artık köylünün kitleler halinde Kolhozlara geçişi aktarılıyor ve şöyle deniyor:

"Köylülerin kitle halinde Kolhozlara geçişi, tarımsal kooperatiflerin gelişmesi yolu ile hazırlandı. Köylü işletmelerinin kooperatiflerde birleşmesinin en düşük aşaması [ilk aşama -BN], *tarımsal ürünlerin pazarlanması ve köye sanayi ürünlerinin temini amacıyla kurulan ko-*

operatifler ve kredi kooperatifleridir." (age, s. 61)

Yani ilk kooperatifler, esasında birbirlerinden çok değişik köylü işletmelerinin belli işleri ortak yapmak için yan yana gelmesi ile oluşur.

Bunlar önce ortak satış kooperatifleridir. Burada küçük ve orta üreticiler kendi ürünlerini tek başlarına pazara taşıyıp satacaklarına bir satış kooperatifinde birleşiyorlar, ürünlerini birlikte pazara sunuyorlar. Satışta elde edilen gelirden herkes kendi sunduğu ürün ölçüsünde pay alıyor. Birinci biçim bu.

İkincisi, gerekli sanayi ürünlerinin satın alınması için kurulan kooperatiflerdir: Sanayi ürünleri eğer tek tek, perakende satın alınırsa, biraz daha pahalı alınacaktır. Toptan alınırsa daha ucuza alınacaktır. Nedir sanayi ürünü? Tarımda kullanılacak gübre, makine, akaryakıt vb.dir. Bu noktada da özel köylü işletmeleri yan yana geliyor.

Bunun dışında sanayi ürünlerini birlikte daha ucuza alabilmek için, kredi ve alım kooperatifleri var. Kooperatifler esasında toplumsallaşma açısından henüz çok küçük adımlardır. Çünkü herkes verili toprak üzerinde, kendi özel işletmesinde, kendi köylü ekonomisinde çalışıyor. Sadece alım-satım işlerini beraber yapıyorlar. Bunun için kooperatif kuruyorlar.

"*Özel tarımsal kooperatiflerin -süt ürünleri kooperatifleri, keten ve şeker pancarı kooperatifleri, kredi kooperatifleri ve diğer kooperatifler- yanı sıra,* ***meslek ve zanaat kooperatiflerine*** *büyük önem düşer. Bu tür kooperatifler, bireysel köylü işletmesinden toplumsal büyük işletmeye geçişte büyük bir rol oynarlar.*" (age, s. 61)

Kooperatifler toplumsallaşmada küçük bir adımdır ama yine de kooperatif üyesine şu bilinci verir:

Biz esasında birtakım işleri birlikte yaparsak, her birimize daha fazla gelir geliyor. Gücümüzü birleştirdiğimiz zaman, daha fazla gelir elde etme durumumuz var. Birlikte satın aldığımızda daha ucuza satın alıyoruz. Birlikte sattığımızda, ben kişi olarak ürünümü bizzat pazara götürmek zorunda değilim. Satış işleriyle görevli kooperatif üyeleri bunu yapar. Ben payımı alırım. Kooperatif içinde birleşme ayrıca o kooperatif içinde birleşen üreticilerin kendi aralarındaki rekabeti de

önemli ölçüde törpüler. Esasında üreticiler için kooperatifleşme onların maddi durumunu iyileştirir. Proletaryanın iktidarda olduğu bir ülkede değişik biçimdeki kooperatifler toplumsallaştırmanın daha üst biçimlerine geçmek için bir hazırlık aşamasıdır. Kooperatifin en düşük biçimi bile, sosyalizme giden yolda toplumsallaştırmanın bir ilk biçimi olarak, daha üst biçimlere geçmek için yapılır.

Kooperatifleşme aynı zamanda aracı sınıfları da -özellikle tüccar, spekülatör vb.- ortadan kaldırmaya hizmet eder.

Aracıların devreden çıkarılması için Sovyetler Birliği'ndeki uygulamada sosyalist devlet, kooperatiflerle doğrudan anlaşmalar yaptı.

*"Devletle kooperatifsel birlikler arasındaki karşılıklı ilişkide, örgütlü meta dolaşımının biçimi olarak **anlaşma sistemi** önemli bir rol oynar. Meta dolaşımı, devletin kooperatif üreticilerinden belirli bir miktarda tarımsal ürünler sipariş etmesi ve kendisinin de kooperatiflere tohum ve üretim araçları temin etmesini öngören anlaşmalar temelinde gerçekleşir."* (s. 61)

Devlet, büyük sanayi kuruluşlarının sahibi olarak kooperatiflerle pazarlık yapıyor, *"sen bana şu kadar tahıl vereceksin, ben de sana bunun karşılığında şu kadar makine hizmeti, şu kadar yakıt vb. vereceğim"* diyor. Anlaşma yapılıyor.

"Bu sistem, her iki tarafın çıkarınadır ve köylü işletmelerini doğrudan ve özel ticaretin aracılığı olmadan sanayiyle birleştirir." (s. 61)

Yani köylü proleter devletle üyesi olduğu kooperatif üzerinden anlaşmalar yapıyor. Bunlar daha çok ürünün dolaşımı alanında yapılan şeyler.

Toplumsallaşmada bir sonraki adım topraklar üzerinde birlikte çalışma, imecedir. Burada kooperatif üyeleri üretimde birbirlerine yardım ederler. Ama henüz topraklar birleştirilmemiştir.

Bu toprağın ortaklaşa işlenmesi amaçlı kooperatifler konusunda şu bilgi veriliyor:

"... ancak tarımda kullanılan hayvanlar ve tarımsal envanter köylülerin özel mülkiyeti olarak kaldı." (s. 62)

Buradaki özel mülkiyet, topraktakinden değişik olarak gerçekten

özel mülkiyet olarak kavranmalıdır. Sovyetler Birliği'nde toprak üzerinde "özel mülkiyet", daha önce de belirttiğim gibi, gerçekte kullanım hakkı. Kullanan toprağı alıp satamıyor, devredemiyor. Bu anlamda özel mülk değil. Fakat hayvanlar üzerinde, tarımsal envanter üzerinde gerçek anlamda özel mülkiyet de var.

Kolhoz

Bundan bir sonraki aşama Kolhozlar. Kolhoz kolektif iktisat, kolektif çiftlik demek.

Ders Kitabı'nda Kolhozlar hakkında şu tanım yapılıyor:

*"**Kolhoz,** köylüleri üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet ve kollektif emek temelinde gönüllü olarak birleştiren ve içinde insanın insan tarafından sömürüsünün dıştalandığı üretim kooperatifleridir."* (s. 62)

Bu tanım tam doğru değildir. Çünkü bu tanım yine sınırlamasız bir biçimde *"üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet"*ten söz ediyor. Gerçekte ise Kolhoz'un üretim araçları üzerindeki mülkiyet bağlamındaki temel özelliği *"temel üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet"*tir.

Kolhoz bütün kolektifler, bu arada komünler, Sovhozlar vb. için genel tanım olarak alınsa bile bu tanım bu haliyle yine yanlış olur. Çünkü böyle kullanıldığında bile, Kolhozların en yaygın biçim**i** olan Artel bu tanıma uymaz.

Komün

"Kitle halinde kollektifleştirme başladığında, bu kooperatifler (toprağın ortaklaşa işlenmesi amaçlı kooperatifler BN) *artık aşılmış bir aşamaydı. Bir dizi bölgede, yalnızca tüm üretim araçlarının değil, aynı zamanda kolektif köylülerin bireysel yan işletmelerinin de toplumsallaştırıldığı **tarımsal komünler** vardı. Bu komünler teknik daha düşük bir aşamada olduğundan ve ürün eksikliği bulunduğundan, yaşama yeteneğine sahip değillerdi. Tüketim malları bu komünlerde eşit olarak dağıtıldı. Komünler, sonuçta tarımsal artellere dönüştürüldüler."* (s. 62)

Sosyalist toplumsallaştırmanın en üst biçimlerinden biri olan komünler konusunda, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yapılan tespit bununla sınırlı.

Tüm üretim araçları yanında aynı zamanda üyelerinin bireysel yan işletmelerinin de toplumsallaştırılmış olduğu ve tüketim mallarının eşit dağıtımının yapıldığı komünlerin "sonuçta tarımsal Artellere dönüştürüldüğü" bilgisi verilip duruluyor. Komünler; Sovhozlar dışta tutulursa, tarımda toplumsallaşmanın en üst biçimidir. Komün üyeleri arasında tüketim malları dağılımı açısından eşit bir dağıtım söz konusudur. Bu açıdan komünizme gidişte bir dizi sorunu, diğer kolektif iktisatlara göre aşmış bir biçim. İşlememelerinin, "yaşama yeteneğine sahip olmamalarının" nedenleri olarak tekniğin düşük seviyesi ve ürün eksikliği gösteriliyor. Eğer gerekçe bu ise, o zaman daha ileri bir teknik düzey ve ürün zenginliği yakalandığında, yeniden komünlere geçiş imkânı olamaz mı? Bu alt Kolhoz biçimlerinden, üst biçime geçme olarak kavranamaz mı? Tarımda Kolhozdan sonra geçilecek tek biçim devlet çiftliği, Sovhoz mudur? Başka ara biçimler vb. olamaz mı? Devlet mülkiyeti, sonsuz mudur? Komünizmin üst evresinin mülkiyet biçimi devlet mülkiyetinin sürmesi midir? Bunlar Ders Kitabı'nın bu bölümünde tartışılmıyor. Daha sonra "Sosyalizmden Komünizme Tedrici Geçiş" bölümünde biraz değiniliyor. Hâlbuki bu sorun örneğin XVI. Parti Kongresi'nde bizzat Stalin tarafından tartışılmıştır. Parti Kongresi'ne sunulan Merkez Komitesi raporunun bir yerinde Stalin doğrudan komünlerin durumunu, bunların neden dağıldığını tartıştıktan sonra şöyle diyor:

"Bu elbette demek değildir ki, komün artık genelde gerekli değildir, kolektif çiftlik hareketinin en üst biçimi değildir. Hayır, komün gereklidir ve komün elbette kolektif çiftlik hareketinin en üst biçimidir, ama geri teknik ve ürün eksikliği temelinde ortaya çıkan ve kendisi Artel haline gelen bugünkü komün değil, bilakis daha gelişmiş bir teknik ve ürün bolluğu temelinde ortaya çıkacak olan geleceğin komünü. (...) Geleceğin komünü, Artelin tarlaları ve çiftlikleri tahılla, sürü hayvanlarıyla, kümes hayvanlarıyla, zerzevatla, her türlü ürünle dolup taştığı

zaman; Artel, makineli çamaşırhaneler, modern mutfak ve yemekhaneler, ekmek fabrikaları vb. kurulduğu zaman; kolektif çiftlik üyesi, eti ve sütü kolektif çiftlikten almanın, inek ve davar beslemekten daha elverişli olduğunu gördüğü zaman; kadın kolektif köylüler yemeklerini kolektif çiftlik yemekhanesinden almanın, ekmeğini ekmek fabrikasından almanın ve çamaşırını genel çamaşırlıkta yıkatmanın, bütün bu işlerle kendinin uğraşmasından daha elverişli olduğunu gördüğü zaman doğacaktır. Bu, ne zaman olacak? Elbette ki hemen değil. Ama olacak. Artelin, geleceğin komününe dönüşmesi sürecini zorlama ile yapay olarak çabuklaştırmak caniyane birşey olurdu. Böyle birşey ortalığı bulandırır ve düşmanımıza yardım eder. Artelin geleceğin komüne dönüşmesi süreci kademe kademe, ***tüm*** *kolektif çiftlik üyeleri bu dönüşümün zorunluluğuna inandıkları ölçüde olmalıdır."* (SBKP (B) XVII Parti Kongre Raporu, 1934, SBKP (B) XVI., XVII.,XVIII. Parti Kongre Raporları, İnter Yayınları, s. 201/202)

Stalin'in söyledikleri açık: Komünler Artellerin geleceğidir. Artellerde hedef onların komünlere dönüştürülmesidir!

Stalin "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın taslağı üzerinde yürüyen tartışmalar döneminde de bu konuda doğrudan bir kez daha tavır takınıyor:

Stalin, A. V. Sanina ve V. G. Venşer Yoldaş'lara yanıtında "Kolektif Çiftlik Mülkiyetinin, Genel Halk Mülkiyeti Düzeyine Yükseltilmesi İçin Önlemler Sorunu" başlığı altında şöyle tartışıyor:

"...Genel halk mülkiyeti olmayan kolektif çiftlik mülkiyetini, genel halk mülkiyeti ('ulusal' mülkiyet) düzeyine çıkarmak için hangi önlemler gereklidir?

Bazı yoldaşlar, zamanında kapitalist mülkiyete yapıldığı gibi, kolektif çiftlik mülkiyetinin basit bir şekilde ulusallaştırılması, bunların genel halk mülkiyeti olarak ilan edilmesi gerektiğine inanıyorlar. Bu öneri bütünüyle yanlıştır ve hiçbir koşul altında kabul edilemez. Kolektif çiftlik mülkiyeti sosyalist mülkiyettir ve ona, kapitalist mülkiyete davrandığımız gibi asla davranamayız. Kolektif çiftlik mülkiyetinin genel halk

mülkiyeti olmamasından, onun sosyalist mülkiyet olmadığı sonucu asla çıkmaz.

Bu yoldaşlar, tek tek kişilerin ve grupların mülkiyetinin devlet mülkiyetine geçirilmesinin tek, ama ulusallaştırmanın herhalükarda en iyi biçimi olduğunu varsayıyorlar. Bu doğru değildir. Gerçekte devlet mülkiyetine geçirme, ulusallaştırmanın tek ve en iyi biçimi bile değildir, tersine Engels'in 'Anti Dühring'te çok doğru söylediği gibi, ulusallaştırmanın başlangıç biçimidir. Devlet var olduğu sürece, devlet mülkiyetine geçiriş, ulusallaştırmanın kesinlikle en anlaşılır, başlangıç biçimidir. Ancak devlet sonsuza dek varolmayacaktır. Sosyalizmin etkinlik alanının, dünyanın çoğu ülkelerine yayılmasıyla devlet sönecektir ve tabii bununla bağıntılı olarak, tek tek kişilerin ve grupların mülkiyetinin devlet mülkiyetine geçirilmesi sorunu da ortadan kalkacaktır. Devlet sönecek, ancak toplum kalacaktır. Dolayısıyla genel halk mülkiyeti o zaman artık sönecek devlet tarafından değil, bilakis merkezi ekonomik yönetim örgütü tarafından temsil edilen, bizzat toplum tarafından devralınacaktır." (Stalin Eserler cilt 16, s. 357-358)

Görüldüğü gibi Stalin açısından, a) Kolhoz mülkiyetinin sosyalist olduğu ve ona kapitalist mülkiyete davranıldığı gibi davranılamayacağı aşikârdır. b) Kolhoz mülkiyeti sosyalist mülkiyet olmasına rağmen, onun üst düzeyde "genel halk mülkiyeti " olmadığı, sonuçta mutlaka ona dönüştürülmesi gerektiği, bunun için tedbirler alınması gerektiği de aşikârdır. (Bu çok önemlidir, çünkü Ders Kitabı'nın birinci baskısına da belli ölçülerde yansıyan revizyonizm tam da bu noktayı atlamaktadır.) c) Sosyalist devlet mülkiyeti genel halk mülkiyetinin biçimlerinden yalnızca biri, devlet var olduğu sürece en anlaşılır olan başlangıç biçimidir. d) Devlet sönecek fakat devletin sönmesine paralel olarak ortadan kalkacak devlet mülkiyeti biçiminden değişik biçimlerde genel halk mülkiyeti varlığını sürdürecektir.

Bütün bunların aslında tam da kolektif mülkiyetin biçimlerinin bu arada komünlerin tartışıldığı bir yerde, bir Marksist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yer alması doğru ve eğitici olurdu.

Bir Marksist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Tarımın Kollektif-

leştirilmesi Bölümü'nde aslında bu bağlamda sosyalizm/komünizme gidişte tarım kolektiflerinin -devlet var olduğu sürece- en yüksek biçimi olan devlet çiftlikleri/Sovhozlar üzerinde de öncelikli olarak durmak; tarımda toplumsallaştırmanın alt biçimlerinden üst biçimlerine geçmenin sorunlarına genişçe yer vermek doğru olurdu. Komünler bu bölümde nasıl üç beş satırla geçiştirildi ise, Sovhozların başına gelen de aynı şey oluyor.

Kolhozların En Yaygın Biçimi Artel

Sovyetler Birliği'nde kolektif çiftliklerin temel, en önemli, en yaygın biçimi Artellerdi. Artel "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle tanımlanıyor:

"***Tarımsal Artel,*** *çapı tarımsal Artelin tüzüğünde belirtilen yan iktisatlar üzerinde köylülerin bireysel mülkiyetinin var olmaya devam ettiği koşullarda, köylülerin temel üretim araçlarının* ***toplumsallaştırılmasına*** *ve kollektif çalışmaya dayanan Kolhoz biçimidir.*" (age, s. 62)

Artel üyesi köylü, temel üretim araçlarının en başta da toprağın sahibi değildir. Üzerinde çalıştığı toprak parçası ve envanterle şimdi Artele üye olan "köylü" daha önce de bir anlamda toprağın sahibi değildi, toprak devletin mülkiyetinde idi, fakat kullanım hakkı devlet tarafından ona verilmişti, toprağı işleyerek elde ettiği ürün kendisine aitti, bu anlamda toprağın sahibi idi. Şimdi bir dizi başka köylü ile birleşerek toprağının ve varsa temel üretim araçlarının sahipliğini Kolhoza devrediyor. Kolhoz üyesi olarak, Kolhozun ortak kolektif/grup mülkiyetinde her üye gibi onun da payı var.

17.2.1935 tarihinde "Kolektif İktisatlar ve Öncü işçiler Birlik Kongresi"nde kabul edilen ve Sovyetler Birliği Halk Komiserleri Konseyi ve SBKP(B) MK tarafından onaylanan *"Tarımsal Artelin Örnek Tüzüğü"* nde Artelin yapısı konusunda şunlar söyleniyor:

" I: Toprak Hakkında (...)

2. Artel üyelerinin tarlaları arasındaki eski bütün sınırlar ortadan kaldırılır ve bütün topraklar Artelin kolektif kullanımına açılan bir toprak parçası halinde birleştirilir.

Artelin elinde bulunan toprak (SSCB'deki bütün topraklar gibi) devlet mülkiyetindedir, yani halkın genel mülküdür. Bu toprak işçi köylü devletinin yasaları uyarınca sınırsız bir zaman, yani ilelebet Artelin kullanımına verilir ve ne satılabilir ne de kiralanabilir.

Bölge yönetim komisyonu her Artele toprağın sonsuza dek kullanımı konusunda bir devlet belgesi verir. Bu belgede Artel tarafından kullanılan alanın büyüklüğü ve kesin sınırları yazılır. Artelin toprağı küçültülemez, fakat devlet fonunda özgür olan toprak parçaları ile ya da tek tek bireysel köylülerin toprak parçalarının eklenmesi ile genişletilebilir.

Her Kolhoz çiftliğine, kişisel kullanım için toplumsallaştırılmış topraktan küçük bir toprak parçası (sebze, meyve bahçesi) verilir.

Kolhoz çiftliğine kişisel kullanım için verilen toprak parçasının büyüklüğü (ikamet alanı dışında) ¼ ile ½ hektar (2500 ile 5000 metrekare BN) arasında oynayabilir (...)

3. Artelin birleştirilmiş toprağı hiç bir şart altında küçültülemez. Artelden ayrılan üyelere Artelden toprak verilemez. Bunlar ancak devletin özgür toprak fonundan toprak alabilir. (...)

II. Üretim Araçları hakkında:

4. Toplumsallaştırılacak araçlar:

Bütün çeki hayvanları, tarımsal envanter (saban, pulluk, tırmık, ekim makineleri, biçerler, döverler), tohumluk, toplumsallaştırılmış hayvanların beslenmesi için gerekli yem, Artel iktisadının yönetimi için gerekli binalar ve tarımsal ürünlerin işlendiği bütün işletmeler.

Tarımsal envanterin toplumsallaştırılmasında, Artel üyelerinin kişisel kullanımı için bırakılmış çiftlik toprağının işlenmesi için gerekli küçük envanter dışta bırakılır.

Toplumsallaştırılmış çeki hayvanları bağlamında, Artel yönetimi gerekli olduğunda Artel üyelerine para karşılığında bir kaç at bırakabilir." ("Musterstatut des landwirtschaftlichen Artels; Kleine Bücherei der Gesellschaft für Deutsch-Sowjetische Freundschaft; Verlag Kultur und Fortschritt, Berlin,1952, s. 6-7)

Örnek Tüzüğün 5. maddesinde kişisel kullanım için verilen Kolhoz çiftliklerinin ayrıca neleri çiftlik hayvanı olarak besleyebileceği tespit

ediliyor… Çiftlikler konumlarına göre dört kategoriye ayrılıyor.

I. Kategoride: 1 inek, 2 dana, yavrusu ile birlikte 1 (Kolhoz yönetimi gerekli görürse 2) dişi domuz, toplam 10 koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan, 20'ye kadar arı kovanı.

II. Kategoride: Yavruları ile birlikte 2-3 inek, yavruları ile birlikte 2-3 dişi domuz, toplam 20-25 koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan.

III. Kategoride: Yavruları ile birlikte 4-5 inek, 30-40 koyun ve keçi, yavruları ile birlikte 2-4 dişi domuz, sınırsız sayıda kümes hayvanı ve tavşan, 20'ye kadar arı kovanı, 1 at, 2 deve veya iki eşek ya da katır.

IV. Kategoride: Yavruları ile birlikte 8-10 inek, toplam 100-150 koyun ve keçi, sınırsız sayıda kümes hayvanı, 10'a kadar at, 5-8 deve… (bkz. age. 9-10; ayrıca Politik Ekonomi Ders Kitabı, s. 67)

Tüzüğün Artelin araçları başlıklı bölümünde şu tespitler var:

"9. Artele üye olmak isteyen kişi çiftliğinin büyüklüğüne göre çiftlik başına 20 ile 40 ruble arasında değişen harç ödemek zorundadır.

Giriş harçları Artelin bölünmez fonuna yatırılır.

10. Artel üyelerinin toplumsallaştırılan varlıklarının (çeki hayvanları, envanter, binalar vb.) değerinin % 25- %50 arası bölümü Artelin bölünmez fonlarına eklenir; (varlığın yükselmesine göre yüzde yükselir). Varlığın diğer kesimi Artel üyesinin Artel mülkiyetindeki payı olarak yazılır.

Artelden ayrılan üyelere onların Artele girerken getirdikleri payları para olarak ödenir. (…) (…)

13. Artel iktisadındaki bütün işler Artel üyeleri tarafından Artel genel üye toplantısı tarafından kararlaştırılan işletme yönetmeliğine göre yapılır. Ücret ya da maaş karşılığında belirli tarımsal işleri yapmak için yalnızca belli konularda uzman kişiler istihdam edilebilir (agronomlar, mühendisler, teknisyenler).

Mevsimlik işçiler, ancak bütün Artel üyelerinin çalışması halinde bile belirli işler yetiştirilemiyorsa ve inşaat işleri için istihdam edilebilir." (age, s. 16)

Sovyetler Birliği'nde Kolhozların en yaygın biçimi olan Artel kısaca

böyle bir yapıya sahiptir.

Yani "köylüler" Artele üye olurken üzerinde kendi kullanım hakları olduğu topraklarını Artele devrediyor. Bütün envanterini de Artele devrediyor.

Bu anlamda Artel kuşkusuz toprağın ve tarım envanterinin, üretim araçlarının bireysel mülkiyet olmaktan çıkıp toplumsallaştırılmasında, kolektifleştirilmesinde önemli bir ileri adımdır. Onun toprak parçası ve envanteri, şimdi Artelin grup mülkiyetinin bir parçasıdır. Her Artel üyesi Artelin genel gelirinden Arteldeki payı ölçüsünde pay alır.

Artellerde, aynı zamanda -bu Artelin tüzüğünde belirleniyor- her Artel üyesinin belirlenen sayıda hayvan yetiştirme hakkı vardır. (Üretim aracı) Belirlenen büyüklükte bir toprak parçası, "Kolhoz çiftliği" olarak Artel üyesinin kişisel kullanımına verilmiştir. Bu verili toprağı işlemek için gerekli ölçüde tarımsal envanter (üretim aracı!) mülkündedir. Verili Kolhoz çiftliğindeki ürün onun kişisel ürünüdür. İstediği gibi kullanır. Bu ürünü pazarda da satabilir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"*Tarımsal Artellerde şunlar* ***toplumsallaştırılmaz*** *ve kollektif köylülerin bireysel mülkiyeti olarak kalır: Oturulan evler,* [ev üzerinde ***'bireysel mülkiyet'*** şöyledir: içinde oturulan evi Artel gelip elinden alamaz. Ama senin evi satma hakkın, kiraya verme hakkın yoktur.*] belli bir miktarda yarar hayvanı, kümes hayvanları, bireysel mülkiyet altında kalmış hayvanların barındırılması için gereken işletme binaları* [mesela kümes, ahır gibi şeyler - BN] *ve bireysel yan iktisatların ihtiyacı kadar tarımsal küçük envanter. İhtiyaç durumunda Artel yönetimi, toplumsallaştırılmış hayvanlar içinden bir kaç atı ücret karşılığında, bireysel amaçlar için hizmete sunar. Kollektif köylülerin gelirinin en büyük bölümü, Kolhozlarda tayin edici rolü oynayan toplumsal işletmelerinden gelir.*" (s. 66-67)

Arteldeki toplumsallaştırılmış mülkiyet grup mülkiyetidir. Bunun yanında fakat Artel üyelerinin "bireysel yan iktisatlarında" (Bunlara Artel tüzüğünde Kolhoz çiftliği deniyor) küçük çapta da olsa, üretim

araçları üzerinde de 'bireysel mülkiyet' -özel mülkiyet - de vardır.

Stalin bunu "1951 Kasım Tartışmalarıyla Bağıntılı Olan Ekonomik Sorunlara İlişkin Notlar" başlıklı yazısında hiçbir yanlış anlamaya meydan bırakmayacak açıklıkta, şöyle ortaya koymaktadır:

"Kolektif Çiftliklerin Kişisel Mülkiyeti Sorunu.

Ders kitabı taslağında 'Her kolektif çiftliğin özel kullanımı için, bir ineği, küçükbaş hayvanları ve kümes hayvanları vardır' demek yanlış olurdu. Gerçekte bilindiği gibi inek, küçükbaş hayvan, kümes hayvanları vs. özel kullanımda değil, tersine kolektif çiftçilerin özel ***mülkiyetindedir.*** *'Özel kullanım' ifadesi öyle anlaşılıyor ki, tarımsal Artellerin örnek tüzüğünden alınmıştır. Ama tarımsal Artellerin örnek tüzüğünde bir yanlış yapılmıştır. Daha özenli hazırlanmış olan SSCB Anayasa'sında başka bir şey söyleniyor, şöyle:*

'Her kolektif çiftliğin... çiftlik toprağı üzerinde özel mülkiyet olarak bir yan iktisadı, bir evi, yarar hayvanları, kümes hayvanları ve tarımsal küçük envanteri vardır.'

Bu tabii ki doğrudur.

Ayrıca her kolektif köylünün, yerel ilişkilere göre, birden şu kadar ineğe, şu kadar koyuna, keçiye, domuza (sayıları aynı şekilde yerel koşullara göre değişir) ve sınırsız miktarda kümes hayvanlarına (ördek, kaz, tavuk, hindi) kişisel mülkiyet olarak sahip olduğu da açıklanmalıdır.

Bu ayrıntıların, bizde tarımın kolektifleştirilmesi uygulamasından sonra kolektif çiftlikte aslında neyin kişisel mülkiyet olarak kaldığını tam olarak bilmek isteyen yabancı yoldaşlarımız için büyük önemi vardır." (Stalin Eserler cilt 16, s. 316)

Bireysel mülkiyet, özel mülkiyet, tabii ki kendi düşüncesini, ona uygun tavırları hep yeniden yaratma potansiyelini barındırır. Tabii ki proletarya diktatörlüğü şartlarında doğru bir politikayla özel mülkiyet kapitalizme götürmez. Fakat eğer doğru yöntemlerle, doğru bir sınırlama ve sonuçta ortadan kaldırma siyaseti izlenmezse, başlangıçta küçük olan özel mülkiyet giderek büyüme potansiyelini içinde taşır.

Görünen odur ki, Sovyetler Birliği'nde üretim araçlarının tam toplumsallaştırılmasına giden yolda, öncelikle kırlık alanda, (fakat kent-

te de) küçük ve orta mülkiyetin dönüştürülmesinde büyük zorluklar vardır. Kolektifleştirme eğer köylülerin sistemle karşı karşıya gelmesi istenmiyorsa, adım adım ve çok dikkatli ilerleyerek yapılmak zorundadır. Görünen odur ki, daha hızlı yürüme şansları yoktur.

Buradaki esas soru şudur: Biz komünistler olarak bu durumu, şartların dayattığı ve süreç içinde aşılması gereken bir geçici zorunluluk olarak mı göreceğiz; yoksa kolektif çiftlikler -onların içinde var olan 'yan iktisat'larla birlikte- sosyalist ekonominin parçasıdır deyip onları koruma altına alan bir siyaset mi geliştireceğiz.

Eğer bizim programımız, en başından itibaren küçük ve orta köylünün de mülksüzleştirilmesi programı değilse, bütün envanterin ve bütün mülkiyetin, üretim araçlarının tümünün tam toplumsallaştırılması değilse o zaman bu Arteldeki özel mülkiyeti biz gayet normal ve korunması gereken bir şey olarak görürüz.

Başta söylenen, "Marksizm-Leninizm küçük ve orta üreticilerin mülksüzleştirilmesini, bunların üretim araçlarının devlet mülkiyetine dönüştürülmesini saçma ve canice olduğu için reddeder" şeklindeki tespitle, Artellerin bu durumu birleştiğinde ortaya revizyonist bir program çıkarmak ve bunu Marksist-Leninist bir program olarak göstermek hiç de zor değildir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın taslağı üzerinde yürüyen tartışmada, Stalin "Yaroşenko Yoldaşın Hataları Üzerine" başlıklı yazısında, kolektif çiftliklerin durumu ve geleceği hakkında şunları söylüyor:

"... Yönetici organların görevi, büyüyüp gelen çelişkileri zamanında farketmek ve üretim ilişkilerini üretici güçlerin gelişimine uyumlu hale getirerek, üstesinden gelmek için zamanında önlemler almaktır. Bu öncelikle, kolektif çiftlik grup mülkiyeti ve meta dolaşımı gibi ekonomik fenomenler için geçerlidir. Tabii bu fenomenler şu anda tarafımızdan sosyalist ekonominin gelişimi için başarıyla kullanılıyor ve bunlar toplumumuza tartışmasız yarar sağlıyor. Kuşkusuz bunlar yakın gelecekte de yarar sağlayacak. Ama bu fenomenlerin aynı zamanda, tüm ekonominin, özellikle tarımın, bütünüyle devlet plânlaması kapsamına alın-

masına karşı engeller yarattıklarından, üretici güçlerimizin muazzam gelişimini artık kösteklemeye başladıklarını görmek istememek affedilmez bir körlük olurdu. Bu fenomenlerin ülkemiz üretici güçlerinin gelişiminin devamını ne kadar uzun sürerlerse o kadar fazla köstekleyeceklerine hiç kuşku yoktur. Dolayısıyla görev, bu çelişkileri, kolektif çiftlik mülkiyetini yavaş yavaş genel halk mülkiyetine dönüştürerek ve -aynı şekilde yavaş yavaş- meta dolaşımı yerine, ürün değiş-tokuşunu geçirerek, ortadan kaldırmaktan ibarettir." (Stalin Eserler cilt 16, s. 340)

Ve Stalin bunu bu kitabın yayınlanması öncesinde tartıştığı halde, bu doğru görüşler kitaba yeterince yansıtılmamış, vurgulanmamıştır.

Bu ne demektir?

Esasında bunun yapılmadığı, bir "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Kolhozların durumu ortaya konurken, görevin *"kolektif çiftlik mülkiyetini yavaş yavaş genel halk mülkiyetine dönüştürmek"* olduğunun konmadığı yerde, Kolhozlardaki Kolhoz köylülerinin yan iktisatlarında kişisel mülkiyetin varlığının açıkça tespit edilmediği yerde, küçük ve orta Artel köylüsünün ekonomik programının formüle edilmesi söz konusudur. Sonuçta küçük ve orta Artel köylüsü anda sosyalist ekonominin bir parçası da olsa, küçük ve orta burjuvaziye doğru gelişmesinin maddi temeline de sahiptirler. Bunlar toplumun diğer kesimlerine göre imtiyazlı bir durumdadırlar. Üretim araçları üzerinde -bu küçük de olsa- özel mülkiyete sahiptirler. Eğer bu aşılacak değil korunacak bir şey olarak görülürse, bu, bu katmanların andaki durumunun sonsuza dek savunulması, sürdürülmesi anlamına gelir. Kuşkusuz 1954 baskısında Kolhozdaki grup mülkiyetinin ve özel mülkiyetin süreç içinde tam toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi gerektiğini savunan pasajlar da var. Fakat bunlarla özel mülkiyeti sonsuza dek koruma altına almayı savunan kimi görüşler yan yana duruyor.

SSCB'de revizyonizmin maddi sınıfsal temellerinden biri kuşkusuz Kolhozlardaki özel mülkiyettir. Geriye dönüşün maddi temellerinden biri budur. Burada geri dönüş Kolhozlarda özel mülkiyet varlığı sayesinde oldu demiyorum. Bütün üretim araçları tam toplumsal mülkiyet haline getirilmiş olsa bile, kafa emeği/kol emeği arasındaki ve

yönetici/yönetilen arasındaki önemli farklar ortadan kalkmadığı sürece, sosyalist devletlerin etrafı emperyalist devletlerle çevrili olduğu sürece, gerçek komünistler sosyalist bir ülkede de toplumun azınlığını oluşturduğu sürece geri dönüş mümkündür. Burada söylediğim şudur: Sovyetler Birliği'nde "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın yayınlandığı dönemde henüz sosyalizm üretim ilişkilerinde de yeterince gelişmiş değildir.Hâlâ küçümsenmeyecek ölçüde grup mülkiyeti ve onun içinde küçülen değil, büyüyen özel mülkiyet vardır. Bilinci belirleyen varlıktır. Küçük mülk sahiplerinin, o mülkü korumaya alan bir siyasete destek vermelerinde şaşırtıcı bir şey olmaz. Ve küçük mülkü koruma altına alan bir siyaset, eğer açıkça 'bunu şimdilik yapmak zorunda olduğumuz için yapıyoruz' açıklaması ile birlikte yürütülmüyorsa, revizyonist bir siyasettir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na yansıyan, Artelin mutlaka dönüştürülmesi gerektiği düşüncesini yeterince savunmayan, vurgulamayan tavır, gerçekte özel mülkiyete de sahip Artel köylüsünün sınıf çıkarlarını savunmaktadır. Stalin'e rağmen! Stalin açıkça özel mülkiyetin hiçbir biçiminin «korunması»nın görev olmadığını söylüyor. Kolektifin üst biçimlerine geçilmesi gerektiğinden söz ediyor. Bunu vurguluyor. Revizyonistler Arteldeki özel mülkiyeti ve Artel tipi kolektifi adeta kutsuyor.

Stalin ısrarla andaki durumu olduğu gibi güçlü ve zayıf yanlarıyla tespit edip, görevlere dikkat çekiyor. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın tavrı genelde var olan durumu övme tavrıdır.

Engels açıkça küçük köylünün 'zorla mülksüzleştirilmesi olmaz' diyor.

Kitapta ise zor lafı atlanıp küçük ve orta köylünün mülksüzleştirilmesinin canice vb. olduğu söyleniyor.

Revizyonizm kendisini, teoride böyle yanlışları alıp, geliştirmekle, çizgi haline getirmekle, pratikte kollektif mülkiyetin alt biçimlerinin ve üretim araçları üzerinde küçük özel mülkiyetin koruma altına alınması, bunun komünist tavır olarak adlandırılması şeklinde gösteriyor.

1936 Sovyet Anayasa'sında Mülkiyet Sorunu

Bu bağlamda tabii Stalin Anayasa'sı adı da verilen 1936 Anayasa'sında da burada "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda dile gelen anlayışın ve hatta formülasyonların aynen var olduğu, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na yansıyan bu revizyonist görüşlerin sorumluluğunun Stalin'e ve diğer Marksist-Leninist'lere ait olduğu itirazı getirilebilir. O konuda durum şöyledir:

1936 Anayasa'sında şunlar yazılıdır:

*"**Madde 5)** SSCB'de sosyalist mülkiyet, ya devlet mülkiyeti (halkın ortak mülkiyeti) ya da kooperatif-kolektif iktisadi mülkiyeti (tek tek Kolhozların mülkiyeti, kooperatif birliklerin mülkiyeti) biçimindedir.*

***Madde 6)** Topraklar, yeraltı servetleri, sular, ormanlar, işletmeler, fabrikalar, kömür ocakları, maden ocakları, demir, deniz ve hava yolu ulaşımı, bankalar, posta ve telefon, devletin örgütlediği büyük tarımsal işletmeler (Sovyet çiftlikleri, Makine ve Traktör İstasyonları vs.) belediye işletmeleri, kentlerde ve endüstri bölgelerinde evlerin arsa mevcudu devletin mülkiyetindedir, yani halkın ortak malıdır.*

***Madde 7)** Kolektif çiftliklerin ve kooperatif örgütlerinin canlı-cansız envanteriyle toplumsal işletmeler, kollektif çiftlikler ve kooperatif örgütleri tarafından üretilen ürünler ve bunların toplumsal binaları, kollektif çiftliklerin ve kooperatif örgütlerinin toplumsal mülkiyetini, sosyalist mülkiyetini oluşturur.*

Her kollektif köylü, ev idaresi tarımsal Artel statüsü gereğince, toplumsal, kollektif çiftlikten aldığı ana gelirden başka, kişisel kullanımı için daha küçük bir çiftlik toprağına ve kişisel mülkiyet olarak çiftlik toprağı üzerinde bir yan işletmeye, bir eve, yarar hayvanları ve kümes hayvanlarıyla küçük tarım envanterine sahiptir. [Dikkat..çeviride "kişisel mülkiyet olarak" sözcükleri eksik. BN]

***Madde 8)** Kollektif çiftliklerin kullandıkları topraklar, parasız ve süresiz kullanım amacıyla, yani sürekli olarak ve senet üzerinde kendilerine verilmiştir.*[Dikkat çeviride "sürekli olarak" biçiminde çevrilen yer Almanca'da "für immer"dir. Bunun karşılığı "tüm zamanlar için"dir -BN. Almanca, Stalin Eserler, cilt 14, s. 92]

Madde 9) *SSCB'de egemen olan sosyalist ekonomik sistemin yanısıra bireysel köylülerin kişisel emeğe dayanan ve yabancı emek sömürüsünü dıştalayan küçük özel çiftliklerine ve küçük zanaata yasal olarak izin verilmiştir.*

Madde 10) *Yurttaşların kendi çalışmalarıyla elde ettikleri gelir ve tasarruflar, konut, eve ait yan işletmeler, ev işleri ve ev idaresi eşyaları, kişisel ihtiyaç ve konfor eşyaları üzerindeki kişisel mülkiyet hakkı ve vatandaşların kişisel mülkiyet üzerindeki miras hakkı, yasalarla güvence altına alınmıştır."* (Stalin Eserler cilt 14, s. 107-108)

Anayasa'da 1936'daki durum ne ise o tespit edilmektedir.

Bu yapılırken, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"ndakinden değişik olarak, Kolhoz ve kolektiflerde hangi mülklerin sosyalist mülkiyet olduğu açık olarak tespit edilmekte; Kolhozlardaki yan iktisatların mülkü sosyalist mülk içinde sayılmamaktadır.

Yine "Politik Ekonomi Ders Kitabı"ndakinden değişik olarak Anayasa'da hiçbir şekilde küçük ve orta mülkiyetin tasfiyesini - halkın mülkiyeti haline getirilmesini ret eden bir tavır yoktur.

Bundan da önemlisi şudur: Anayasa ile "Politik Ekonomi Ders Kitabı" çok ayrı fonksiyonlara sahip belgelerdir.

Anayasa anda var olan durumu, içinde bulunulan durumda vatandaşların temel haklarını vs. formüle eden, hukuki güvenceye alan bir metindir.

Anayasa, geleceğe dönük bir program ilanı vs. değildir.

Bu bağlamda Anayasa tartışmaları sırasında Stalin'in takındığı şu tavır öğreticidir:

"Anayasa Komisyonu, yeni anayasa taslağını hazırlarken, Anayasa'nın programla karıştırılmaması gerektiğinden hareket etmiştir. Bu bir programla bir Anayasa arasında esaslı bir farkın olduğu anlamına gelir. Program, henüz gerçekleşmemiş, gelecekte gerçekleştirilmesi, başarılması hedeflenenden sözederken, Anayasa şimdi olandan, bugün gerçekleşmiş, başarılmış olandan sözetmektedir. Program gelecekle, Anayasa bugünle ilgilidir. (...)

Böylece yeni Anayasa taslağı, katedilen yolun sonucunu, artık elde

ettiğimiz kazanımların sonucunu göstermektedir. Demek ki yeni Anayasa taslağı pratikte ulaşılmış ve elde edilmiş olan kazanımların sonuçlarını göstermektedir. (...)

İkinci kategoriye, Anayasa'ya tarihsel karakterde unsurları, ya da Sovyet iktidarının henüz ulaşmadığı, gelecekte ulaşacağı şeyler üzerine yapılan deklarasyon unsurları sokmaya çalışan değişiklik ve tamamlama önerileri girer. Anayasa'da parti, işçi sınıfı ve bütün emekçilerin, sosyalizmin zaferi için mücadelede, uzun yıllar boyunca hangi zorlukların üstesinden geldikleri yer almalıdır; Anayasa'da Sovyet hareketinin nihai hedefine, yani kusursuz komünist toplumu kurma hedefine işaret edilmelidir. Çeşitli varyasyonlarda durmadan tekrarlanan bu değişiklik önerilerinin konuları bunlardır. Anayasa'yla doğrudan ilgili bulunmayan bu değişiklik ve tamamlama önerilerinin de dikkate alınmaması gerektiğine inanıyorum. Anayasa, elde edilmiş ve güvence altına alınmış kazanımların tescil edilmesi ve yasalarla pekiştirilmesidir. Anayasa'nın bu temel niteliğini bozmak istemiyorsak, onu, geçmişe dönük tarihsel saptamalar ya da Sovyetler Birliği emekçilerinin gelecek kazanımlarına ilişkin deklarasyonlarla doldurmamalıyız. Bunu yapmak için ülkemizde başka yollar ve belgeler var." (Stalin Eserler cilt 14, s. 79-81 ve 93)

Stalin geleceğe ilişkin konularda, burada belirttiği gibi "başka yollar ve belgeler"de tavır takınmıştır. Örneğin "Politik Ekonomi Ders Kitabı" bağlamında üzerinde durduğumuz kolektif çiftlik mülkiyetinin geleceği konusunda -Anayasa'da değil, çünkü yeri ora değil- net tavır takınmış, bu mülkiyetin geleceğinin "tam halk mülkiyetine dönüştürülmesi" olacağını tespit etmiş, bunun yollarını göstermiştir.

Bu yüzden, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu konuda doğru tavır takınılmamış olmasının sorumlusu Stalin ve Marksist-Leninist'ler, Anayasa'daki tavır vs. değildir.

Diğer yandan fakat, bugünden geri dönüp baktığımda, 1936 Anayasa'sının, "*kolektif çiftliklerin kullandığı toprakları bütün zamanlar için onların kullanımına verildiği*"ni açıklayan 8. maddesi bana bu haliyle yanlış görünüyor.

"*Yurttaşların ... tasarrufları, konut, eve ait yan işletmeler... üzerinde*

miras hakkı"nı tanıyan 9. maddesi de sorunlu görünüyor. Buna ileride yine değineceğim.

Tümüyle Kolektifleştirme Kulaklığın Tasfiyesi alt başlıklı bölümle (s. 64-66) ilgili:

NEP döneminde eski orta köylüler oldukça zenginleştiler. Bunlar eski zengin köylülerle birlikte kırda zengin köylülüğü (Kulakları) oluşturuyordu. Sosyalist Sovyetler Birliği'nde Kulaklar kırdaki burjuvazi idi. Bunların mülksüzleştirilmesi, ellerindeki toprakların yanında bunların envanterlerinin de kolektifleştirilmesi gerekliydi. Sovyetler Birliği'nde proletarya iktidarı kırda Kulakları sınırlama siyasetinden, Kulakları tasfiye siyasetine geçtiğinde, büyük bir direnişle karşılaştı. Şiddetli bir sınıf mücadelesi yoluyla Kulaklar mülksüzleştirildi, sınıf olarak tasfiye edildi. Kulakların tasfiyesi ile geniş çapta kolektifleştirme bir ve aynı toplumsal devrim hareketinin parçalarıdır. Şöyle deniyor "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda:

"Tümüyle kolektifleştirme sırasında, köylük alandaki arazi, Kolhozların kullanımına geçti. Ama bu arazinin önemli bir bölümü Kulakların elinde bulunduğundan dolayı, Kolhozların oluşturulmasına geçen köylüler (küçük ve orta köylüler -BN*), Kulakların elinden toprağı, sığırı ve envanteri aldılar, onları mülksüzleştirdiler. Sovyet Devleti, toprağın kiralanmasına ve ücretli işe ilişkin yasayı kaldırdı.* (Bunlar NEP döneminin yasalarıydı. NEP döneminde belli sınırlamalar içinde toprağın kiralanması ve ücretli emek kullanımı yasaldı. -BN.) *Böylelikle, Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi, tümüyle kolektifleştirmenin zorunlu bir parçası oldu."* (s. 65)

Sovyetler Birliği'nde kolektifleştirme hareketinin zorluklarının/ hızının/ başarısının boyutlarını kavramak için biraz istatistikî bilgi:

Kulaklara karşı saldırı öncesi, 1927 yılında SSCB'de kırda sınıf yapısı şöyleydi:

"Üst tabaka (Kulaklar) kır nüfusunun %10 kadarını oluşturuyorlardı.

Üretim araçlarının %35-45

Yarar hayvanlarının %30-40

Ekim alanlarının %30'unu

Orta tabaka (kırın esası/orta köylü) nüfusun %60'ından biraz fazlasını oluşturuyorlardı.

Üretim araçlarının %45-55

Yarar hayvanlarının %40-50

Ekim alanlarının %60'ını

Alt tabaka (kır yoksulları) nüfusun % 30'nu oluşturuyorlardı.

Üretim araçlarının %5-7

Yarar hayvanlarının %10

Ekim alanlarının %10'unu

ellerinde bulunduruyorlardı." (Hermann Remmele, die Sowjetunion, Verlag Carl Hoym Nachf./Hamburg-Berlin, 1932 ,II. Band, s.31)

Daha iç savaş döneminde Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nde ve 2,1 milyon hektar toprak üzerinde toplam 3101 Sovhoz kurulmuştu. Fakat bu ekilen topraklar içinde bindelerle ifade edilen büyüklüktü henüz.

1927'ye gelene kadar kimi kolektif çiftlikler de faaliyete geçmişti. Fakat 1927'de Sovhoz+ Kolhozların işlediği alan, tüm ekim alanının %1,7 kadarıydı. (bkz. Büyük Sovyet Ansiklopedisi, Alm. I..Cilt, s. 889)

Geniş çaplı kolektifleştirme hareketinin başladığı 1927 yılı ortalarında kolektif çiftlikler içinde birleşmiş köylü iktisatlarının (çiftliklerin) sayısı 195.000 idi; bunlar tüm çiftliklerin %0,3'nü oluşturuyordu. Ondan 4 yıl sonra kollektif çiftlikler içinde birleştirilmiş çiftliklerin sayısı 13 milyon 700 bine çıkmıştı. Tüm çiftliklerin %57,1 kolektifler içinde birleşmiş durumda idi. (bkz. Hermann Remmele, die Sowjetunion, Verlag Carl Hoym Nachf./ Hamburg-Berlin, 1932, II. Band, s. 66) 1927 yılında Sovhoz + Kolhozlar birlikte tahıl üretiminin %1,7'sini üretirken; bu oran 1931'de toplam %51'e çıkmıştı; Sovhozların payı %7,7, Kolhozlarınki %43,3 idi. (age, s. 75)

SBKP(B) tarihinde bu büyük kolektifleştirme/Kulakların tasfiyesi hareketi "etkileri itibarıyla 1917 Ekim Devrimi'ne denk düşen bir devrim" (Stalin Eserler cilt 15, s. 348) olarak nitelendirilir. Gerçekten de dünya tarihinde ilk kez kırda egemenlik gerçek anlamda bu

devrim ile geçmişin yoksul ve orta köylülerinin -şimdinin Kolhoz köylülerinin eline geçmiştir. Proletarya devleti, Sovhozları ve Makine Traktör İstasyonları, Kolhozlardaki komünist kadroları üzerinden buna öncülük etmektedir. Merkezi plânlar üzerinden gelişmelere yön vermektedir.

Bu devrimde, Ekim Devrimi sonrasında kırın hâkimi olan Kulaklara ne oldu?

Bunlar bu devrimle mülksüzleştirildiler. Topraklarına ve envanterlerine tazminatsız el konularak bunlar kolektiflerin grup mülkiyetinin parçası haline getirildi. Bir bölümü, gelişmeye karşı şiddetle direnenler fiziksel olarak da tasfiye edildiler. Direnenlerin büyük bölümü "Çalışma kampları"nda, çoğunlukla büyük sanayi projelerinde işçi olarak çalıştırıldılar. İşçilerin aldığı ücreti aldılar, işçilerin o günkü hayat seviyesinde yaşadılar. Kuşkusuz bu muazzam devrim hareketinde, her devrim hareketinde kaçınılmaz olan kimi aşırılıklar da yaşandı; yanlışlar da yapıldı. SBKP(B) Parti Kongreleri ve SBKP(B) MK kararlarında bu muazzam devrim hareketi içindeki yanlışlara ve bunlara karşı mücadeleye bir dizi örnek vardır.

Kulakların bir bölümü devrim hareketinin gücü karşısında doğrudan direnme tavrını terk edip, gönüllü olarak kolektiflere katılmaya yöneldiler.

Arteller "Kulaklara ve seçim hakkı olmayan kişiler"in üyeliğine kapalıydı. (bkz. Artel örnek tüzüğü, s.15) Fakat bu 'zorluk' da, özellikle 1936'dan sonra, artık kırda zafer kesinleştiktikten sonra Kulak tehlikesi yok sayılmaya başlandıktan sonra aşıldı. Bir dizi eski Kulak -bunlara eski sömürücü sınıflardan geri kalan artıklar deniyor- getirilen aflar ertesi köylerine döndükten sonra, Artellere üye olmaya başladılar. Bunlar aynı zamanda ama bütün kolektif çiftliklerde girdikleri yerlerde çok uzun zaman geçmeden yönetici mevkilere gelmeyi de başardılar. Neden? Çünkü bunlar geçmişte kırın efendileri olarak büyük yönetim deneyimine sahipler! Nasıl yapılacağının bilgisine sahipler. Sonuçta bir biçimde yönetimlerde de yer almayı başarmaları zor olmadı.

NEP döneminde Kulaklara "göz yumulması" bir zorunluluk idi. 1927 ertesi topyekün saldırının başlatılması da bütünüyle doğruydu. Kazanılan başarılar da muazzamdı. Sonuç olarak Sovyetler Birliği somutunda dünyada ilk kez burjuvazi bir sınıf olarak bütünüyle tasfiye edilmişti.

Bu bağlamda "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespitler yapılıyor:

"Bu devrim, sosyalist inşanın bir dizi temel görevini çözdü.

Birincisi, kırdaki sayıca en güçlü sömürücü sınıfı, Kulaklar sınıfını tasfiye etti. Kulaklığın tümüyle kolektifleştirme temelinde sınıf olarak tasfiyesi, sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması için tayin edici bir adım oldu. 'Kim-kimi?' sorunu yalnızca şehirde değil, aynı zamanda kırda da sosyalizmin lehine çözüldü. (Bunlar somut olgu tespitleridir. Fakat dikkat şimdi gelen somut olgu tespiti değildir. -BN) *"Ülke içinde, kapitalizmin restorasyonunun son kaynakları yok edildi."* (s. 65-66)

Burada çok net olarak ülke içinde kapitalizmin restorasyonunun son kaynaklarının yok edildiği söyleniyor. Bu, "biz sömürücü sınıfları tasfiye ettik" tespitinden ayrı bir tespittir. Birincisi doğru, ikincisi yanlıştır.

"Restorasyon" yıkılmış eski burjuvazinin yeniden işbaşına gelmesi olarak kavranırsa, kuşkusuz Kulakların da tasfiyesi ile bu imkânsız hale getirilmiştir. Fakat bu restorasyon son kaynaklarının kurutulduğu anlamına gelmiyor. Çünkü:

Birincisi: Sovyetler Birliği'nde hâlâ -tüm toplumsal ürüne oranı açısından önemsiz de olsa- üretim araçları üzerinde küçük mülkiyet ve küçük üretim var. Bunlar bütün yürütülen büyük kampanyalara rağmen kendi küçük çiftliklerinde küçük üretim yapmayı tercih eden, kolektifleşmeyi ret edenlerdir.

İkincisi: Bizzat kolektif çiftliklerde, kolektif üyesi köylünün "yan iktisadında" "Kolhoz çiftliği"nde yine toplumsal ürüne katkısı/oranı açısından önemsiz de olsa, üretim araçları üzerinde "kişisel mülkiyet", küçük özel mülkiyet ve küçük üretim var. Bu tip kişisel/özel mülkiyet evet yasalara göre sömürü için kullanılamaz. Fakat yasalar değişti-

rilmez şeyler değildir! Bunun yanında bu "yan iktisat" sahiplerinin refah seviyesinin artması ile birlikte büyüyen tasarrufları var. Bu tip özel mülkiyet ve tasarruf üzerinde miras hakkı da var.

Böylelikle toplumun bir bölümü için "kendi çalışmalarıyla elde edilmemiş", miras yoluyla devralınmış bir zenginlik mümkün. Özel mülkiyet kendini ve düşüncesini hep yeniden üretmektedir. Bu kesimin daha fazla kişisel zenginlik istemesinin, bu yönde tavır takınmasının maddi temelleri, doğru bir siyaset izlenmezse, kapitalizmi yeniden üretmelerinin maddi temelleri vardır.

Lenin "Sol Radikalizm, Komünizmin Bir Çocukluk Hastalığı" adlı yapıtında "Küçük üretimin gücü" konusunda şunları söylüyor: "*Küçük üretim* (İnter Yayınları'nda küçük işletme diye çevrilmiş)… *durmaksızın, her gün, her saat, kendiliğinden ve büyük hacimde kapitalizmi ve burjuvaziyi üretir.*" (Lenin, Eserler, Alm. Cilt 31, s. 8; İnter Yayınları, Sol Radikalizm, s.13) Tabii ki Sovyetler Birliği'nde bunun önünde bir engel vardır: Proletarya diktatörlüğü. Fakat onun geçmişi küçük üretimin geçmişinden çok daha kısadır, yarattığı gelenek ise henüz yok gibidir ve o somut durumda da etrafı emperyalist dünya ile çevrili tek kale konumundadır.

Üçüncüsü: Kolektif çiftliklerdeki ve kooperatiflerdeki "toplumsallaştırılmış mülkiyet" proletarya diktatörlüğü şartlarında evet sosyalist mülkiyetin bir biçimidir. Fakat bu biçimdeki mülkiyet toplumsal mülkiyet olma anlamında sosyalist olmalarına rağmen, tüm toplumun değil, toplumun bir kesiminin, bir kolektifin "grup mülkiyetidir." Grup çıkarları ile toplumun genel çıkarlarının çatıştığı ve grup çıkarlarının öne alındığı şartlarda bu grup mülkiyetinin apayrı bir yöne ilerlemesi imkânı vardır.

Ve en önemlisi olarak:

Dördüncüsü: Üst düzeyde toplumsallaştırılmış üretim araçlarının nasıl kullanılacağı, neyin, ne ölçüde, nasıl üretileceği, nasıl dağıtılacağı vb. hakkında karar verme konumunda olan parti ve devlet bürokrasisinin bu tasarruf hakkını her zaman doğru kullanacağının garantisi yoktur. Bunların bürokratlaşmaları, yozlaşmaları kendi kişisel ve

kast çıkarlarını temel almaları durumunda yeni tipte bir burjuvazinin gelişme tehlikesi de vardır.

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşası, ekonomik açıdan henüz işin başındadır. Büyük kazanımlar elde edilmiştir, fakat daha yürünecek çok uzun bir yol vardır. Sovyetler Birliği'nde ekonomiyi sosyalist yapan proletarya diktatörlüğünün ve onun önderliğini yapan SBKP(B)'nin doğru, Marksist-Leninist çizgisinin varlığıdır. Yanlış bir çizginin egemen hale gelmesi durumunda, proletarya diktatörlüğünün yıkılması, bir burjuva diktatörlüğünün onun yerini alması ihtimali vardır. Bu ise sosyalizmin sonu, kapitalizmin restorasyonunun yolunun açılması demektir.

"Ülke içinde kapitalizmin restorasyonunun son kaynaklarını yok ettik" tespiti bütün bu tehlikeleri göz ardı eden yanlış bir tespittir. Gelişmeler de zaten bu tespitin yanlış bir tespit olduğunu kanıtlamıştır.

Revizyonistler bilindiği gibi, *"kapitalizmin restorasyonunun son kaynaklarının yok edildiği"* tespitinin de arkasına sığınarak, restorasyonu adım adım gerçekleştirdiler. Tabii ki olan, basit restorasyon, eski sömürücülerin yeniden iktidara gelmesi ve klasik tipte bir kapitalizmin inşası biçiminde olmadı. Fakat üretim araçlarının bir bölümü üzerinde grup mülkiyetinin ve hatta önemsiz de olsa yer yer özel mülkiyetin var olduğu şartlarda *"kapitalizmin restorasyonunun son kaynakları yok edildi"* tespiti, bu tip mülkiyetin dönüştürülmesi görevini küçümsediği, tehlikeyi yok gösterdiği yerde yanlıştı, yanlıştır. Bunun yanında yalnızca bu Ders Kitabı tartışmaları bile net olarak parti içinde revizyonist görüşlerin çok ciddi mesafe kazandığını göstermiştir. Parti içinde bürokratik hata ve sapmaların hiç de küçümsenmeyecek boyutlarda olduğu 19. Parti Kongresi Raporu'nda bizzat Parti Merkez Komitesi Raporu'nda tespit edilmiştir. Böyle bir ortamda, kapitalist restorasyonun son kaynaklarını yok ettik tespiti, revizyonistlerin işlerini kolaylaştıran bir tespit olmuştur.

Makine Traktör İstasyonları (MTİ)

Kolhoz iktisadını, sosyalist devlet iktisadının bir parçası haline geti-

ren en önemli araçlardan biri Makine Traktör İstasyonları'dır. .

Bunlar devlete ait olan ve her büyük tarımsal bölgede merkezi yerlerde konumlandırılmış olan istasyonlardır. MTİ'lerde büyük tarımsal araçlar-gereçler, makineler, bunların bakımını yapan ve kullanan teknik personel vardır. Makineli büyük tarım için gerekli büyük makineler, traktörler, biçer-döverler vb. bu MTİ'lerde bulunmaktadır, bunların mülkiyeti devlete aittir. Burada çalışanlar aynı Sovhozlardaki gibi devlet işçi ve hizmetlileridir.

Devlet kolektif çiftliklere MTİ araçlarını ve hizmetlerini kiralamakta, bunun karşılığında Kolhozların ürününün bir bölümünü almaktadır.

1952'de "Politik Ekonomi Ders Kitabı" taslağı üzerinde yürüyen tartışmalarda Stalin, Sanina ve Venşer'den gelen, MTİ'lerde yoğunlaşmış olan temel üretim aletlerinin satış yoluyla Kolhozlara devredilmesi, bu biçimde devletin tarımda yatırım yapma yükünden kurtarılması önerisini kesin bir dille geri çeviriyor. Bu öneriyi getirenlerin "geriliğe doğru bir adım" attıklarını ve tarihin tekerleğini geri çevirmeye çalıştıklarını söylüyor. Ardından şöyle diyor:

"Bir an için, Sanina ve Venşer yoldaşların önerisini kabul ettiğimizi ve temel üretim aletlerini Makine ve Traktör İstasyonları'nı kolektif çiftliklere satış yoluyla devretmeye başladığımızı varsayalım. Bundan ne sonuç çıkar?

Bundan birincisi, kolektif çiftliklerin temel üretim aletlerinin sahibi olacakları sonucu çıkar, yani ülkemizde hiç bir işletmenin elinde olmayan, özel bir konum elde edeceklerdir, çünkü bilindiği gibi ulusallaştırılmış işletmelerimiz bile üretim aletlerinin sahibi değillerdir. (...) Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetinin, genel halk mülkiyeti düzeyine yükseltilmesine katkıda bulunacağı, toplumumuzun sosyalizmden komünizme geçişini hızlandıracağı söylenebilir mi? Böyle bir konumun, kolektif çiftlik mülkiyetiyle genel halk mülkiyeti arasındaki farkı yalnızca büyüteceği ve komünizme yaklaşmaya değil, tersine ondan uzaklaşmaya yol açacağını söylemek daha doğru olmaz mı?

İkincisi, buradan meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi so-

nucu doğar, çünkü korkunç miktarlarda tarımsal üretim aleti, meta dolaşımı alanına girecektir. Sanina ve Venşer yoldaşlar ne düşünüyor: Meta dolaşımının etkinlik alanının genişlemesi, komünizme doğru gelişimimizi teşvik edebilir mi? Bunun, komünizme doğru gelişimimizi yalnızca engelleyebileceğini söylemek daha doğru olmaz mı?

Sanina ve Venşer yoldaşların temel hatası, meta dolaşımının sosyalizmde rolünü ve önemini kavramamaları, meta dolaşımının sosyalizmden komünizme geçiş perspektifiyle bağdaştırılamaz olduğunu kavramamalarından ibarettir." (Stalin Eserler cilt 16, s. 361-362)

Bu tartışma yürümüştür. Fakat bunun "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bir yansıması yoktur. Hâlbuki bu tartışma sosyalizmin inşası sorunlarında belirleyici önemdeki tartışmalardan biridir. Stalin'in kesinlikle karşı çıktığı, "bizi komünizme yaklaştıracak değil, ondan uzaklaştıracak bir adım" olarak değerlendirdiği MTİ'lerin elindeki üretim aletlerinin Kolhozlara satılması kararını revizyonistler 1958'de aldılar.

SBKP Merkez Komitesinin 25-26 Şubat 1958'de aldığı "Kolhoz düzeninin geliştirilmesi ve Makine Traktör İstasyonları'nın Reorganizasyonu" başlığını taşıyan kararda, bu konuda şöyle deniyor:

"SBKP MK toplantısı ülkenin sosyalist tarımının daha da yükseltilmesi ve Kolhoz düzeninin geliştirilmesi için Kolhozların üretim tekniği konusunda desteklenmesi düzeninde değişiklikler yapılmasının amaca uygun olacağı görüşündedir. Uzun süre büyük ve olumlu bir rol oynamış olan ve temel görevlerini çok önemli ölçüde yerine getirmiş olan MTİ'leri artık reorganize edilmelidir. Kolhozların çoğunluğunun artık traktör, biçer-döver ve diğer tarımsal makineleri satın alacak ve bunları doğru ve verimli kullanabilecek duruma geldiği bilindiğinde, bu makinelerin doğrudan kolektif iktisatlara satışına başlamak amaca uygundur. Bu (yani büyük tarım makinelerinin Kolhozlara satış yoluyla devri, halkın genel mülkü konumunda olan makinelerin şimdi grup mülkü haline getirilmesi! -BN) *modern teknikten çok daha iyi yararlanılmasını, tarımda teknik ilerlemenin hızlanmasını, emek verimliliğinin artmasını, 100 hektara düşen ürün birimi temelinde brüt*

üretimin ve pazar üretiminin artmasını beraberinde getirecek, üretim masraflarını da azaltacaktır.

MTİ'leri rayonların ve Kolhozların değişik zamanlardaki özellikleri de dikkate alınarak, traktör ve diğer makinelerin tamiri ile ilgilenen ve Kolhoz ve Sovhozlara teknik, yedek parça, yakıt, gübre, kimyevi zehirli maddeler ve diğer maddeler temin eden Tamir Teknik İstasyonları'na dönüştürülecektir." ("Über die weitere Entwicklung der Kolchoseordnung und die Reorganiserung der MTS", 25-26 Februar 1958, Die KPdSU in Resolutionen und Beschlüssen der Parteitage, Konferenzen und Plenen des ZK; Bd. XIII, s. 93-94)

İşte size tarımda sosyalist sektörü geriletme, kapitalizme yönelme programı ve sahte gerekçesi. Bu program sosyalizmden komünizme ilerleme programı değil, zaten belli bir anlamda imtiyazlı bir konumda bulunan kolektiflere yeni imtiyazlar tanıma; kollektif köylüsünü zenginleştirme, -şimdilik grup mülkiyeti biçiminde- büyük üretim araçları sahibi haline getirme programıdır.

Tabii gelişme bununla kalamazdı. Kalmadı. Şimdiye kadar devletin elinde bulunan, satılmayan, meta olmayan büyük tarım makinelerinin Kolhozlara satış yoluyla devri, meta dolaşımının boyutlarının olağanüstü büyümesi demekti. Bu yeni durum şimdiye kadar Kolhoz ürünlerinin devlet tarafından alınması yöntemlerinde de büyük değişiklikler yapılmasını gerektiriyordu. Şimdiye kadarki pratikte Kolhozlar ürünlerinin önemli bir bölümünü onlara sunulan makine/teknik hizmeti karşılığında MTİ'lere -yani sonuçta devlete- ayni (ürün olarak) ödüyor; bunun ötesinde her Kolhozun somut durumuna göre Kolhozların devlete satmak zorunda oldukları ürün miktarı belirleniyor, devletin tespit ettiği fiyatlarla Kolhozlar tespit edilen miktarda ürünü devlete teslim etmekle yükümlü kılınıyordu. Buna kayıt sistemi deniyordu. Kayıt sisteminde tespit edilen miktarda ürün teslim edilmemesi halinde, Kolhoz MTİ'lere, devlete borçlanıyordu.

MTİ'lerin makinelerinin satış yoluyla devri/MTİ'lerin tasfiyesi kararından 6 ay sonra, SBKP MK'nin 17-18 Haziran 1958 toplantısında bu kez "MTİ'lerin hizmetleri karşılığında ayni ödemenin ve zorunlu

teslimin kaldırılması; yeni ürün fiyatları ve tarımsal ürünlerin kaydı için yeni şartlar" başlıklı bir karar alındı. Alınan kararda şöyle deniyordu:

"1. 1958'den itibaren Kolhozların, MTİ'nin, Tamir Traktör İstasyonları'nın ve bunların Kolhozlardaki istasyonlarının hizmetleri karşılığı belirlenmiş olan zorunlu ayni ödemesinin ve bu kurumların işçilerine yapılan ayni ücret ödemesinin kaldırılması amaca uygundur.

Tarımsal ürün kaydı 1958'den itibaren Kolhozlar somutunda Kolhoz ürünlerinin toptan satın alınması yoluyla yapılacaktır. (...)

3. Kolhozların zorunlu teslimden kaynaklanan ve geçen yıllar içinde birikmiş olan tüm borçları silenecektir, yapılmış bütün anlaşmalar geçerliliğini yitirecektir." ("Über die Abschaffung der Pflichtablieferungen und des Neutrallohnes für die Arbeiten der MTS, über die Neuregelung, die neuen Preise und die Bedingungen für die Erfassung landwirtschaftlicher Produkte", Die KPdSU in Beschlüssen, Bd. XIII, s. 115 -126)

İşte Sovyetler Birliği'nde revizyonistlerin "Tarımda Reform" olarak adlandırdıkları "geri dönüş"ün temel taşlarını döşeyen ekonomik kararlardan ikisi bunlardır.

Bu kararların sonucu ne oldu?

Sanina ve Venşer, MTİ'lerin makine parkının Kolhozlara satış yoluyla devrini savunduklarında gerekçelerinden biri, bu devirle birlikte kolektif çiftlik üretiminin temposunun artabileceği idi. Aynı şeyi "kişisel çıkarı" üretimi arttırmanın en önemli manivelası olarak gören Kruşçev revizyonistleri aldıkları kararı gerekçelendirirken söylüyor, bu tedbirlerle tarım ürünlerinde büyük bir artış yaşanacağını iddia ediyor, ürün bolluğuna varılacağını vaad ediyordu.

Sanina ve Venşer ile tartışmasında Stalin MTİ'lerin Kolhozlara devrinin Kolhoz tarımı açısından olası sonuçları bağlamında şunları söylüyordu:

"Ülkemiz tarımsal üretiminin muazzam gelişimine, tahıl üretiminin; pamuk, keten, şeker pancarı vs. üretiminin gelişmesine hepimiz seviniyoruz. Bu gelişmenin kaynağı nerededir? Bu gelişmenin kaynağı modern tekniktedir, hepsi bu üretim dalları için çalışan sayısız modern

makinelerdedir. Açıkçası burada söz konusu olan yalnızca teknik değil, tekniğin yerinde saymaması gerekliliğidir -teknik kendisini sürekli mükemmelleştirmek zorundadır-, eskimiş tekniğin devre dışı bırakılması ve onun yerine modern ve modernin yerine en modern tekniğin konulmak zorunda olunmasıdır. Başka türlü sosyalist tarımımızın ilerlemesi düşünülemez, ne yüksek hasılât, ne de tarımsal ürün fazlası düşünülebilir. Ama yüzbinlerce çarklı traktörü devre dışı bırakmak ve yerine tırtıllı traktör koymak, eskimiş onbinlerce biçer-döveri yenileriyle değiştirmek, teknik olarak faydalı bitkiler için yeni makineler yaratmak ne demektir? Bu ancak altı-sekiz yıl içinde ödenebilecek olan milyarlık harcama demektir. Kolektif çiftliklerimiz, milyoner olsalar bile, bu miktarları karşılayabilirler mi? Hayır, karşılayamazlar, çünkü ancak altı-sekiz yılda kendini finanse edebilecek milyarları harcayabilecek durumda değillerdir. Bu giderleri yalnızca devlet üstlenebilir, çünkü o -ve yalnızca o-, eski makineler devre dışı bırakıldığında ve yerlerine yenileri konduğunda ortaya çıkan kayıpları üstlenebilecek durumdadır, çünkü o -yalnızca o-, bu kayıpları altı-sekiz yıl içinde harcadığı miktarların karşılığını ancak bu sürenin sonunda almayı kaldırabilecek durumdadır.

Bütün bunlardan sonra, MTİ'nin satış yoluyla kolektif çiftliklere devredilmesini talep etmek ne anlama gelir? Bu, kolektif çiftliklere büyük zararlar vermek ve onları mahvetmek, tarımın makineleşmesini tehlikeye atmak ve kollektif çiftlik üretiminin temposunu düşürmek anlamına gelir." (Stalin Eserler cilt 16, s. 360-361)

Bunlar o gün için teorik bir tartışmadaki, teorik öngörülerdi. Ne oldu?

Esasında sosyalist tarımın en yüksek derecede makineleştirilmiş, en ileri tekniği kullanan tarım olması gereklidir ve SSCB'de de 1950'li yılların ortalarına gelindiğinde durum gerçekten buydu. Sovyetler Birliği tarımı, yalnızca Sovyetler Birliği'ni beslemekle kalmıyor, Sovyetler Birliği dışa küçümsenmeyecek miktarda tarım ürünleri ihraç edebiliyordu.

Makine ve Traktör İstasyonları'nın Kolhozlara devrinden bir süre sonra Sovyetler Birliği tarımda teknik üstünlüğünü kaybetti.1960'tan

itibaren SSCB buğday ithal etme durumuna düştü. Havaların kötü olmasından dolayı, büyük doğal felaketlerin yaşanmasından dolayı vb. değil. Tarımının örgütlendirilmesindeki yapılan değişiklikler sonucunda ortaya çıkan bir sonuçtu bu.

Bu anlaşılırdır da.

Makine ve Traktör İstasyonları devletin elinde olduğunda olan neydi?

En ileri derecede uzmanlaşmış teknisyenler orda çalışıyor, makinelerin bakımını yapıyor, makineleri yeniliyorlardı. Ağır sanayi ile iç içe en son teknikle yeni makineler geliştiriliyordu. Teknik gelişmenin ardında devlet bütün imkânları ile duruyordu.

Makine ve Traktör İstasyonları'nın makineleri Kolhozlara satışı ertesinde, Kolhozda şimdi mülkiyeti Kolhoza ait olan makineyi anda en iyi kullanan kim ise makinenin kullanımı ona veriliyor. MTİ' lerdeki gibi yetişmiş teknik ekip yok Kolhozlarda. Tekniği geliştirme durumu zaten yok, yenilemek için büyük kaynak gerekli, onu da birçok halde yaratamıyor, bulamıyorlar. Böylece Kolhozlarda üretimin gerilemesi başlıyor. Buna paralel olarak fakat Kolhozlardaki Kolhoz köylülerinin "yan iktisatları" "Kolhoz çiftlikleri"nde özel küçük üretim artıyor.

Sonraki adım, bir adım daha geri gidip, 1961'den itibaren tarımda yavaş yavaş daha geniş çapta özel mülkiyete geçiş oluyor. Gerekçe de hazır: Kişisel maddi çıkar özel üretimi, kolektif üretimden daha verimli kılıyor!!!

Mülkiyet biçimlerinde geriye doğru gidiliyor, pratikte özel mülkün ve meta üretiminin etkinlik alanı genişliyor. Yani pratikte kapitalizme doğru bir gerileme var. Teoride "komünizmin üst evresine geçiş"ten söz ediliyor.

Mao'nun Bir Eleştirisi

Bu bölüme *"20. Tarımın sosyalist dönüşümü yanlızca makineleşmeye bağlı olamaz"* (Mao Tse-Tung, "Das Machen Wir Anders Als Moskau", s. 32, Sovyet İktisadının Eleştirisi, s. 51) başlığı altında Mao'nun getirdiği bir eleştiri şöyle:

"... 'Makine ve Traktör İstasyonları tarımda sosyalist dönüşümü sağlamak için önemli araçlardı' deniyor. Kitap, makinelerin dönüşüm için ne kadar önemli olduğunu vurgulayıp duruyor. Ancak köylülüğün bilinci yükseltilmemişse, ideoloji dönüştürülmemişse ve sadece makinelere dayanılıyorsa, bunun ne yararı olabilir? İki yol arasındaki mücadele, halkın dönüştürülmesi ve yeniden eğitilmesi: Çin'in başlıca sorunları bunlardır." (Mao Tse-Tung, "Das machen wir anders als Moskau", s. 32)

Aslında Mao'nun eleştiri getirdiği cümle bütünüyle doğrudur. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda net olarak en başa sosyalizmin ilk şartının proletarya diktatörlüğü olduğu konmuştur. Yani yalnızca makinelere dayanılmıyor! Sonraki bölümlerde proletarya diktatörlüğü şartlarında ekonomik inşanın sorunları ortaya konmaktadır. Eleştirilen yerde de tarımın kollektifleştirilmesinde MTİ'lerin rolü ortaya konmaktadır ve doğru konmaktadır.

Tabii ki eğer tarımda sosyalist dönüşüm için MTİ'ler yeter vb. dense idi, o zaman böyle bir eleştirinin anlamı olurdu. Bu haliyle yalnızca Çin'de ve Uluslararası Komünist Hareket içinde o dönem yürüyen ideolojik mücadelenin bir aracı bu eleştiri.

SSCB ve Halk Demokrasisi Devletleri

Kitap'ta bu bölümün sonunda şöyle deniyor:

"SSCB'deki Kolhoz inşasının deneyimleri, kapitalizmden sosyalizme geçmekte olan diğer ülkelerin tarımlarının sosyalist dönüşümünü de büyük ölçüde kolaylaştırdı. Aynı zamanda tek tek ülkelerin tarihsel gelişme koşulları, her ülkede kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi sırasında tarımın kollektifleştirilmesinin hazırlanmasının kendine özgü koşullarının ortaya çıkmasını ve uygulamanın kendine özgü biçimlerinin ve yöntemlerinin gerekli olmasını belirler. Halk demokrasilerinde, tüm toprağın ulusallaştırıldığı SSCB'den farklı olarak, köylü iktisatlarının kooperatiflerde birleştirilmesi sırasında, topraktaki köylü özel mülkiyeti belli bir dönem devam eder." (Politik Ekonomi-II, s. 70)

Bu esasında halk demokrasili devletler açısından eski tipte kapitalizmin geri gelişinin çok daha mümkün ve kolay olmasının maddi

temelidir. Çin'de olan esasında yeni tipte bir burjuvazinin iktidarı ele geçirmesi şeklinde bir geri dönüş değil. Çin'deki halkın demokratik diktatörlüğü esasında sınıf temeli açısından klasik küçük burjuvazi, orta burjuvazi iktidarı. Bu iktidar evet ÇKP tarafından yönlendiriliyor. Fakat KP'nin kendi içinde küçük burjuvazinin, orta burjuvazinin komünist sıfatlı temsilcileri de var. Bunların siyaseti bir çok dönemde KP'nin siyasetini belirliyor. Büyük Proleter Kültür Devrimi "Merkezi Bombalayın!" şiarıyla bunların iktidarına karşı bir ayaklanmadır. Hiçbir dönemde gerçek anlamda tasfiye olmadı bunlar. Kültür Devrimi döneminde atılan topyekün saldırı adımları da, 1970'li yıllarda adım adım geri alındı.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"...SSCB'den farklı olarak... topraktaki köylü özel mülkiyeti belli bir dönem devam eder. Bundan da kırdaki üretim kooperatiflerinin örgütleme biçimi ve çalışma tarzında yeni özellikler doğar.

Ancak tek tek ülkelerde tarımın sosyalist dönüşümünün koşulları, biçimleri ve yöntemleri ne kadar çok çeşitli olursa olsun, tarımın sosyalist dönüşümünü yürütmekte olan bütün ülkeler için SSCB'deki Kolhoz inşası deneyimi tarafından kanıtlanan Leninist kooperatif plânının temel ilkeleri, genel geçerliliğe sahiptir." (age, s. 70)

Bu gayet doğru bir tespittir. Burada Leninist kooperatifleşme plânından neler anlaşıldığı ve nasıl uygulandığı önemlidir. Leninist kooperatifleşme plânı, plânın sonunda kesinlikle tarımda üretim araçları üzerindeki tüm özel mülkiyetin -sıraya konularak, adım adım- kaldırılması plânıdır.

Bu plân ilk anda tarımdaki büyük çiftliklere el konulmasını, bunların devlet çiftliklerine dönüştürülmesini, orta ve küçük köylü toprak mülkiyetinin ise süreç içinde kolektif mülkiyetin alt biçimlerinden en üst biçimlerine doğru geliştirilmesini ve burada zor kullanılmamasını, esas yöntemin kesinlikle ikna yöntemi olmasını öngörür.

Leninist plân budur.

Leninist kooperatifleştirme plânı bağlamında revizyonistler bu

plânın en temel düşüncesini çarpıtmışlardır. Plânın en temel düşüncesi gelişmenin sonunda üretim araçları üzerindeki tüm özel mülkiyetin tarımda da bütünüyle ortadan kaldırılmasıdır. Ne anlamda? En üst derecede toplumsallaştırılması anlamında.

Grup mülkiyeti hakkında Stalin, komünizme gerçek geçişi hazırlamak için Sovyetler Birliği'nde daha nelerin yapılması gerektiğini tartışırken *"Grup mülkiyetini üst düzeye taşımamız lazım"* diyor.

"İkincisi, kolektif çiftlik mülkiyetini, kolektif çiftliklerin ve dolayısıyla tüm toplumun yararına, yavaş geçişlerle genel halk mülkiyeti düzeyine yavaş yavaş yükseltmek ve meta dolaşımının yerine aynı şekilde yavaş geçişler aracılığıyla, bir ürün değiş-tokuşu sistemi koymak gereklidir ki, merkezi iktidar veya herhangi başka toplumsal-ekonomik merkez, toplumsal üretimin toplam ürününü toplum yararına kapsayabilsin." (Stalin, Cilt 16, s. 339, İnter Yayınları)

***

Bölüm XXV
SSCB'DE SOSYALİZMİN ZAFERİ

Bu bölümde söylenenler ve sosyalizmin yarattığı muazzam başarılar açısından verilen bilgiler son derece önemlidir.

İktisadi gelişmeler, nüfusun üretimdeki yeri ve verimliliği, gelir ve refah düzeyleri, öğrenim düzeyleri, kitap ve gazete basımı, kadınların okullardaki oranı, çarlık döneminde ezilen ulusların ve milliyetlerin durumu vb. vb. gibi veriler, proletarya iktidarında nelerin mümkün olduğunu göstermek için çok önemli malzemedir.

Gerçek sosyalist bir sistem altında emekçilerin kısa sürede neler başarabileceklerini, Sovyetler Birliği'nde başardıklarını gösteren somut veriler sayılmaktadır bu bölümde. Bunlar hem de döneminde, devrim öncesinde kapitalist/emperyalist ülkeler içinde iktisaden en geri olan bir ülkede en fazla 30 yıllık bir inşa süresi içinde gerçekleştirilmiş şeylerdir. Bugün sosyalist bir sistemde nelerin mümkün olabileceği bu temelde düşünülmelidir!

Bu bölümle ilgili olarak şunlara dikkat çekmek istiyorum:

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda ikinci beş yıllık plânın sonunda sosyalizmin inşası konusunda yapılan genel değerlendirmede;

"SSCB iktisadının çeşitli iktisadi biçimler tarafından belirlenmesi, ***İkinci Beş Yıllık Plân****'ın başlangıcında* (kastedilen 1933 yılıdır. -BN*) son bulmuştu. Halk iktisadında bulunan beş iktisadi biçimden üçü artık yoktu ve bunlar özel iktisadi kapitalizm, devlet kapitalizmi ve ataerkil iktisattı; küçük meta üretimi ikincil bir konuma itilmiş ve sosyalist sektör, tüm halk iktisadında sınırsız egemen ve tek belirleyici güç olmuştu. Bu, Sovyet İktidarı'nın hem kentte hem de kırda sosyalist temellere dayandığı anlamına geliyordu."* (age. 73) tespiti yapılıyor.

Burada yapılan tespitler olgu tespitleridir. Ataerkil üretim ilişkileri, Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde büyük toprak mülklerine el konarak iktisaden yıkılmıştı; daha sonraki gelişmelerde özellikle iç savaş döneminde geri kalanı da tasfiye edildi. NEP döneminde gelişen devlet kapitalizmi 1920'lerin sonuna kadar tasfiye edildi. Genelde

orta burjuvaziyi içeren "özel iktisadi kapitalizm"in tasfiyesi bu üç formasyon içinde en uzun süren oldu. Şehirde NEP- manlar (Yeni Ekonomik Politika döneminde ortaya çıkan burjuvalar), kırda Kulakların kolektifleştirme atılımı içinde tasfiyesi ile 1932'ye gelindiğinde, sınıfsal ve iktisadi olarak bu sorun da çözülmüş oldu. 1933'te, İkinci Beş Yıllık Plân'ın başında Sovyetler Birliği'nde iki iktisadi formasyon vardı. Sosyalist formasyon ve küçük meta üretimi. Üst derecede toplumsallaştırılmış sosyalist devlet mülkiyeti ve kolektif mülkiyet temelinde yükselen sosyalist mülkiyet iktisadın egemeni idi. "Sosyalist temellere dayanmak"tan anladıkları budur. Bu somut durumun tespitidir.

Bu somut durum, 'sosyalist sektörün kesin hâkimiyeti' kitapta istatistiki verilerle de doğrulanıyor. 1936 için kitaptaki veriler şöyle:

"1936'da sosyalist iktisadi biçimlerin üretim araçlarının toplam miktarı içindeki payı, sanayide %99,5 ve tarımda %96,3 olmak üzere, %98,7'ye ulaştı. 1923-/24'le 1936 arasında sosyalist iktisadi biçimlerin payı şöyle büyüdü: Sanayi brüt üretiminde %76,3'ten %99,8'e, tarımdaki brüt üretimde (kolektif köylülerin bireysel yan iktisatları da dahil olmak üzere) %1,5'den %97,7'ye, ticari işletmelerin perakende ticaret bilançolarında %43'den %100'e, ulusal gelirde 1924/25'deki %35'den 1936'da %99,1'e." (age, s. 74)

Kitapta:

"Kollektifleştirmenin tamamlanmasından sonra, kapitalizmin iktisattaki kökleri kurutuldu. Köylülüğün farklılaşması ve kapitalist unsurların oluşması süreci tavsadı." (age, s. 74) deniyor.

Burada *"kapitalizmin iktisattaki kökleri kurutuldu"* tespiti, kolektifleştirmenin tamamlanması ile bağ içinde yapılmış bir tespit olsa bile, bu mutlaklıkta, hâlâ var olan kimi sorunları yok gösterdiği için yanlış bir tespittir. Buna karşı ikinci cümlede ifade edilen olgu tespitidir. Kapitalist tarımda köylülük kır burjuvazisi/kır proletaryası biçiminde farklılaşır. Kulakların sınıf olarak tasfiyesi, köyde sınıf ilişkilerinin kökten değişmesi ile bu biçimde bir farklılaşma tavsamıştır.

Kitapta Ekim Devrimi sonrasında, 1936'ya kadar olan gelişmeler temelinde Sovyetler Birliği'ndeki sınıf ilişkilerinde/konumlarında

olan değişiklikler doğru bir biçimde özetlendikten sonra *"artık birbirine düşman antagonist sınıflar kalmamıştır"* tespiti yapılıyor. Marksist sınıf kavramı bazında ele alındığında, Sovyetler Birliği'ndeki son sömürücü sınıf Kulaklar ve NEP-manlar da kolektifleştirme hareketi içinde sınıf olarak tasfiye edildikten sonra, Sovyet toplumu, sömürücü bir topluma göre büyük değişikliklere uğramış üç toplumsal grup; işçiler/Sovyet köylüleri ve Sovyet aydınlarından oluşan bir yapıya kavuşmuştur. Bu sınıflar arasında evet antagonist çelişme yoktur. Bu tespit doğru bir tespittir. Ancak bu sınıf ve katmanlar arasında hiç te küçümsenmeyecek çelişmeler ve önemli farklılıklar hâlâ vardır. Burada bunlara da dikkat çekilmesi doğru olurdu. Aksi taktirde ortaya harmoni içinde ilerleyen, sınıf mücadelesi olmayan bir toplum resmi çıkar ki, bu gerçeklere uymamaktadır. Ve işçi sınıfını silahsızlandıran bir rol oynayabilir.

Sovyetler Birliği'nde burjuvazinin sınıf olarak tasfiyesi ertesinde proletarya diktatörlüğünün durumu konusunda şu tespit yapılıyor:

"Sömürücü sınıfları baskı altında tutma işlevi ortadan kalktı, onun yerini sosyalist mülkiyetin korunması aldı; ülkenin kapitalist kuşatmaya karşı askeri savunması kaldı. Sosyalist temelin oluşturulması, devlet organlarının iktisadi-örgütsel ve kültürel-eğitsel işlevinin tam gelişmesini güvence altına aldı." (Politik Ekonomi-II, s. 79-80)

Burada *"...onun yerini sosyalist mülkiyetin korunması aldı"* denen yerde, sosyalist mülkiyetin kime karşı ve nasıl korunmak istendiğinin ortaya konması doğru olurdu. Bunu, geriye dönük olarak bakıldığında, bugün gelinen yerde önemli görüyorum.

Bu konunun bir eğitim kitabında tartışılması, açıklanması gerekirdi. Eğer bu yapılmış olsaydı, Sovyetler Birliği'nde kitlelerin daha iyi bilinçlendirilmesi mümkün olurdu.

"Sosyalist Mülkiyet"in korunmasından anlaşılan, onun örneğin sabotajlara vb. karşı korunması anlaşılıyorsa, bunda bir problem yoktur. Sosyalist devlet tabii ki sosyalist mülkiyeti bütün biçimleriyle sabotaja karşı, kaynakların çarçur edilmesine karşı vb. koruyacaktır. Bunun için tedbirler alacaktır.

Fakat koruma başka türlü de anlaşılabilir: Komünistlerin mülkiyet konusundaki hedefinin sosyalist mülkiyetin kolektiflerde gerçekleşen alt biçimini, süreç içinde ortadan kaldırılmak, daha üst biçimlerde sosyalleştirmeye geçilmesi olduğunu biliyoruz. Bu anlamda sosyalist mülkiyetin kolektif biçimi, onun bağrında olan özel mülk biçimi sosyalist devletin "koruması" altında olamaz. Fakat burada söylenen genel koruma lafı böyle de anlaşılabilir. Nitekim revizyonistler kolektif mülkiyeti bu anlamda bir koruma altına aldılar; o mülkiyet biçiminden daha üst biçimlere geçecek yerde, daha alt biçimlere geçen bir siyaset izlediler. Bu konuda gelişme değil geriye gidiş söz konusudur.

İkinci olarak 'sosyalist mülkiyetin' kime karşı/nasıl korunacağı ortaya konmadığı sürece ve ölçüde, bu görev, hem ideolojik-siyasi yanlış tavırlar takınanlara, hem de sabotajlar vb. yoluyla bilinçli olarak sosyalist devleti yıkma, sosyalist mülkiyete zarar verme faaliyeti içinde olanlara karşı şiddet kullanımı biçiminde uygulanabilir.

Daha önce yapılmış, içte kapitalizmin kaynaklarının kurutulduğu tespitleri ile de birleştirildiğinde burada formüle edilen "sosyalist mülkiyeti koruma" görevi şöyle de kavranıp uygulanabilir:

Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü altında sosyalizm hüküm sürmektedir. Burada artık antagonist sınıflar yoktur. Var olan Sovyet işçi ve köylüleri ve Sovyet aydınları, aralarında uzlaşmaz çelişmeler olmayan sınıflardır. (Buraya kadar hepsi doğru olgu tespitleridir.) Bu sınıflar, Sovyet yurtseverliği temelinde barış içinde sosyalizmi inşa etmektedir. Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin kaynakları kurutulmuştur. (Bu son tespitin yanlışlığını daha önce ortaya koydum.) Fakat Sovyetler Birliği'nin etrafı emperyalist ve gerici güçler tarafından çevrilidir. Bunlar Sovyetler Birliği'ni yıkmak için ellerinden gelen her şeyi yapmakta, bunun için casusluk faaliyetleri yürütmekte, Sovyetler Birliği'nde Sovyetler Birliği'ne muhalif grupları desteklemekte, kullanmaya çalışmaktadırlar. Sovyetler Birliği'nde partinin doğru inşa çizgisinden her sapma, her uzaklaşma sosyalizmin inşası davasına, sosyalizme zarar vermektedir. Bunlar sosyalist mülkiyet ilişkilerine zarar vermektedir. (Bütün bunlar da doğru tespitlerdir.) Bu görüşleri

savunanlar, emperyalizmin uzantıları ve ajanlarıdır. Onların hizmetinde Sovyetler Birliği'ni yıkmak için içten mücadele yürütmektedirler. (Burada yanlış görüş savunanlarla, fiilen karşı-devrimci olanlar arasında, objektif olarak yanlış görüşleriyle emperyalizme bulaşanlar ile fiilen emperyalizmin paralı/bilinçli ajanları arasında ayrım çizgileri birbirine karışmakta, sonuçta yanlış görüş savunan, daha doğrusu partinin o anda egemen olan çizgisinden şu veya bu biçimde sapan, uzaklaşan ya da uzaklaştığı iddia edilen herkes aynı kaba konup tehdit altına alınmaktadır. Bu yanlıştır.)

"Sosyalist mülkiyetin korunması", "sosyalizmin korunması" vb.'nin içeriği böyle doldurulduğunda, anda egemen olan çizgiye muhalif her siyasi görüş savunucusu kolaylıkla düşman safına konup, tasfiye edilebilir, hatta fiziken de yok edilebilir. Ne yazık ki gerek Sovyetler Birliği'nde, gerekse halk demokrasili bir dizi devlette bu gibi durumlar yaşanmıştır.

Bu yüzden gelinen yerde sosyalizmin belirli bir gelişme aşamasında, devletin içe dönük fonksiyonlarının sayıldığı yerde, "sosyalist mülkiyetin korunması" görevinden ne anlaşıldığının içeriğinin çok net ve açık olarak doldurulması gerektiğini düşünüyorum.

"Sovyetler Birliği'nin Sosyalizmden Tedricen Komünizme Geçiş Dönemine Girmesi"

(Politik Ekonomi-II, s. 83-86)

Bölümün komünizmin alt evresi/üst evresi konusunda genel teorik açımlamaları doğru Marksist-Leninist açımlamalardır.

Evet, sosyalizm, Marx-Engels-Lenin ve Stalin'in "komünizmin" birinci evresi adıyla da andıkları evresidir. Ve evet sosyalizmin zaferinden sonra tedricen komünizme/ya da komünizmin ikinci evresine geçilir. Sorunun teorik konuluşunda bir sorun yoktur.

Ancak Sovyetler Birliği'nde "sosyalizmin zaferi ile birlikte", yani tarih olarak 1933/34'den itibaren sosyalizmden tedricen komünizme geçiş aşamasına girildiği tespiti problemlidir.

Önce bu bağlamda yine "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın taslağı

üzerine yürüyen tartışmalara göz atalım:

Stalin 1952'de "Yaroşenko Yoldaşın Hataları Üzerine"de bu bağlamda şunları söylüyor:

"Komünizme geçişi ilan etmek değil, ama komünizme gerçekten geçişi hazırlamak için, en azından üç temel önkoşul yerine getirilmelidir.

Birincisi, ...üretim araçları üretiminin öncelikli artışında tüm toplumsal üretimin kesintisiz büyümesini sürekli garantilemek gereklidir (...)

İkincisi, kolektif çiftlik mülkiyetini, kolektif çiftliklerin dolayısıyla tüm toplumun yararına, yavaş geçişlerle genel halk mülkiyeti düzeyine yavaş yavaş yükseltmek ve meta dolaşımının yerine aynı şekilde yavaş geçişler aracılığıyla, bir ürün değiş-tokuşu sistemi koymak gereklidir ki, merkezi iktidar veya herhangi başka bir toplumsal-ekonomik merkez, toplumsal üretimin toplam ürününü toplum yararına kapsayabilsin. (...)

Üçüncüsü, toplumun tüm üyelerinin, toplumsal gelişmeye aktif katılabilmeleri için yeterli eğitim olanağı elde edebilmeleri amacıyla, dönemin mevcut işbölümü sonucunda yaşamları boyunca herhangi bir mesleğe bağlanıp kalmamaları, mesleklerini özgürce seçebilme olanağını elde edebilmeleri amacıyla, toplumun tüm üyelerine, bedensel ve düşünsel yeteneklerinin çok yönlü gelişimini garantileyen, toplumun kültürel gelişimine ulaşmak zorunludur. (...) Bunun için öncelikle, işgününü en azından altı ve daha sonra beş saate kadar kısaltmak gereklidir. ... Bunun için devamla, konut koşullarını temelden düzeltmek ve işçilerle görevlilerin gerçek ücretlerini... en az iki kat arttırmak gereklidir. (...) Ancak ***bütün*** *bu önkoşulların bütünlük içinde yerine getirilmesinden sonra, 'Herkesten yeteneğine göre, herkese yaptığı işe göre' sosyalist formülünden, 'Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre' komünist formülüne geçilebilecektir.*

Bu, bir ekonomiden, sosyalizmin ekonomisinden, başka, daha yüksek bir ekonomiye, komünizmin ekonomisine köklü bir geçiştir.

Görüldüğü gibi, sosyalizmden komünizme geçiş... o kadar kolay değildir." (Stalin Eserler cilt 16, s. 339-341)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın "sosyalizmden komünizme tedrici geçiş aşamasına girdi" tespitini yaptığı yıllarda -1933-1934- (ya da bir dönüm noktası tarihi olarak anayasanın kabul edildiği 1936 yılını alalım) somut durum ne idi?

*Ekonomik açıdan evet kır ve kentte, temel üretim araçları üzerinde sosyalist mülkiyetin kesin hâkimiyeti sağlanmış, sosyalizmin ekonomik temelleri yaratılmıştı.

Ancak sosyalist mülkiyet iki biçimde vardı. Kolhoz biçiminde var olan ve kırda -kitlesel anlamda- egemen olan mülkiyet biçimi grup mülkiyeti idi. Onu sosyalist kılan proletarya diktatörlüğünün varlığı, merkezi plâna uyma zorunluluğu, onun MTİ'leri üzerinden ve devletin ticaret kurumları üzerinden sosyalist devlete bağımlı olması idi. Mülkiyetin bu biçiminin mutlaka tedricen, zor kullanmadan örnek ve ikna yoluyla tüm halkın mülkiyeti biçimine dönüştürülmesi gerekiyordu. Aynı şey tüm kooperatifsel mülkiyet biçimi için de geçerliydi. 1936'da bu hedef yakın değil, oldukça uzak bir hedefti.

Bunun ötesinde Kolhozlar ve kooperatifler dışında -ekonomik açıdan önemsiz de olsa- hâlâ küçük mülkiyet, küçük üretim vardı.

Kolhoz köylülerinin "yan iktisat"larında cüzi de olsa, üretim araçları üzerinde kişisel/özel mülkiyet vardı.

Ticaretin küçümsenmeyecek bir bölümü yine grup mülkiyeti konumunda olan kooperatifler üzerinden gerçekleştiriliyordu.

Ülke evet kendi kendini geçindirecek durumda idi, fakat "herkese ihtiyacına" göre ilkesini gerçekleşirecek bir ürün bolluğundan fersah fersah uzakta idi.

Üretim tekniği konusunda büyük ilerlemeler yaşanmış, ağır sanayiye öncelik verme doğru siyaseti sayesinde sağlam temeller atılmıştı. Fakat en ileri emperyalist ülkelere örneğin kişi başına düşen üretim/kişi başına düşen gelir vb. konusunda yetişme hedefine varmak için alınması gereken epey yol vardı.

Yani kısacası iktisadi açıdan sosyalizmden komüniżme tedricen geçişten söz etmek gerçek durumu olduğundan çok iyi görmek, göstermek anlamına geliyordu.

Kültürel seviye açısından, evet muazzam başarılar elde edilmiş, okuma yazma sorunu büyük ölçüde çözülmüştü. Canlı bir kültürel faaliyet vardı. Politeknik eğitimle büyük başarılar elde edilmişti. Fakat iş bölümüne kölece bağlılıktan kurtulacak bir kültürel olgunluğun yanlarına gelebilmek için onlarca, belki çok daha fazla yıla ihtiyaç vardı.

Bu zamanı kısaltmak için eğitime, kültüre ayrılan kaynakların çok daha fazla olması gerekli idi. Fakat kaynaklar sınırlı idi. Dünya hızla savaşa sürükleniyordu. Savunma için büyük kaynaklar ayrılmak zorunda idi.

Sovyet insanının -en başta Sovyet işçisinin- bilinç seviyesi evet kapitalist ülkelerde olduğundan ileri idi. Fakat o bilinç seviyesi de, şimdilik sosyalist devleti üretimi arttırmanın esas manivelası olarak kişisel çıkarı kullanmak zorunda bırakan bir seviye idi. Komünist çalışma kural dışı ve küçük bir azınlığın işi idi.

Yani kültürel seviye komünizme tedricen geçişten söz etmeye elverişli değildi.

Siyasi açıdan: Toplumun en ileri kesimini oluşturan parti içinde bu dönemde yürüyen tartışmalara kabaca bir göz atmak bile, partinin durumu, kadroların durumu, eksiklikleri vb. konusunda yapılan tespitler büyük sorunların varlığını gösteriyordu. Hem parti, hem devlette bu dönemde yoğun mücadele vardı. Hem parti içinde, hem toplumsal örgütlerde büyük "temizlik hareketleri" yürütülüyordu. Bütün bu gerçeklere kabaca bir göz atmak bile "sosyalizmden komünizme tedricen geçiş dönemi" tespitinin çok erken bir tespit olduğunu görmeye yeter.

Revizyonistler bu tespitte çok daha ileri gidip, tedricen geçişi de tamamlayıp! komünizme geçtiklerini filan da ilan ettiler. Komünizme geçtiklerini ilan ettikleri tarihte, 1961'de gerçekte komünizme geçiş değil, kapitalizmin restorasyonu yönünde hızla ilerleme söz konusu idi.

1930'lu yılların ortaları için yapılmış olan "sosyalizmden tedricen komünizme geçiş dönemi" tespitinin zararı, bu tespitin komünizme

geçişi kolay işmiş gibi gösteren, görevler konusunda işçileri doğru eğitmeyen tavrındadır.

Sovyetler Birliği deneyiminden ve halk demokrasili devletler deneyiminden yola çıkarak bugün şu tespit yapılmalıdır: Sosyalizmden komünizme geçiş bugüne kadar düşünüldüğünden çok daha uzun olacak bir süreçtir. Ve bu geçiş tek bir sosyalist devletle olacak iş değildir. Tedricen geçiş sürecine girildiğinden söz edebilmek için sosyalist bir devletler topluluğu gereklidir. Sovyetler Birliği'nin sosyalizmden tedricen komünizme geçiş dönemine girdiği tespiti, 1936 Sovyetler Birliği için çok erken yapılmış, yanlış bir tespitti. Doğru olan o dönemde komünizme geçişin ön koşullarını yaratma yönünde adımlar atıldığını, fakat tedricen geçiş dönemine girildiği tespiti yapabilmek için alınması gereken mesafenin büyük olduğunu tespit etmekti. Bu hem Sovyetler Birliği'nde, hem de tüm dünyada işçilere, emekçilere gerçek durum ve görevler hakkında daha doğru bir bilinç verirdi.

***

Halk İktisadının Sosyalist Sistemi
Bölüm XXVI
SOSYALİZMİN MADDİ ÜRETİM TEMELİ

Önce bir kavram açıklaması:

"Halk İktisadı" kavramı Türkçe'de yerleşik olarak kullanılan bir kavram değildir. Türkçe'de yerleşik olarak kullanılan iki kavram, birbiriyle eş anlamlı olan "ekonomi" ve "iktisat" kavramlarıdır. Ekonomi/iktisat *"Bir insan topluluğunda değerlerin üretim, dağılım ve tüketimi ile ilgili etkinliklerin tümü"*nü (bkz. Büyük Larousse, cilt 11, s. 5619) anlatmak için kullanılan kavramlardır. Türkçe'de bu genel tanım dışında bir de ayrı "halk iktisadı" kavramı yoktur. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın çevrildiği Almanca'da bu genel ekonomi/iktisat kavramları Ökonomie/Wirtschaft kavramları ile karşılanır. Ekonomi Yunanca kökenlidir. "Oikonomia" kavramı, "Oikos" ev düzeni/"nomos" yasa sözcüklerinden türetilmiştir. Ev eski Yunan toplumunda topluluğun örgütlenmesinde, üretimde, dağıtımda, tüketimde temel birim olarak kavrandığında, "ev düzeni yasaları" (oikonomia) üretim, dağıtım ve tüketim düzeni ve bunların yasalarını içeren bir kavramdır. Bu tek tek evler için olduğu gibi, tüm evler/toplum için de kullanılır. (bkz. Politik Ekonomi Ders Kitabı I, s. 13. dipnot)

Almanca'da, bu genel ekonomi/iktisat kavramı dışında bir de "Volkswirtschaft" (Halk iktisadı/ ekonomisi) kavramı kullanılmaktadır. (Marx ve Engels -bildiğim kadarıyla- kendi yazılarında "Volkswirtschaft" kavramını kullanmıyorlar. Fakat örneğin Wilhelm Liebknecht, işçiler için yazdığı popüler sözlüğünde genel ekonomi/iktisat kavramından ayrı olarak bir de "Volkswirtschaft" kavramı kullanıyor. Bu kavramın içeriği, genel iktisat kavramından değişik olarak, yalnızca "sınırları belirlenmiş, finansal, parasal ve gümrük egemenliğine ve yasa birliğine sahip bir alandaki ekonomi" olarak dolduruluyor. (bkz. Küçük Siyasi Sözlük, Alm. Dietz Verlag, 1978, Berlin, s. 982) Yani, "Volkswirtschaft" genel ekonomiden ayrı olarak, tek tek ülkelerdeki ekonomiyi belirtmek için kullanılan bir kavram. Bunun bire bir Türkçe

çevirisi "halk iktisadı" oluyor. Böyle bir ayrım ne kadar gerekli tartışılabilir.

Bu kavram kullanılacaksa, bunun bilincinde kullanılmalıdır. Bence bu "halk iktisadı" kavramı zorlama bir kavramdır.

Bölümün girişinde şöyle deniyor:

"Sosyalizmin maddi üretim temelinin temel özellikleri: *Ülkenin sosyalist sanayileşmesi ve tarımın kollektifleştirilmesindeki iki temel dönüşüm sonucu, SSCB'de sosyalizmin maddi üretim temeli yaratıldı. Sosyalizmin maddi üretim temeli, en gelişmiş teknik ve sömürüden kurtulmuş emekçilerin emeğine dayanan halk iktisadının bütün dallarındaki makinesel büyük üretimdir.*

Sosyalizmin maddi üretim temeli, *kapitalizmle karşılaştırıldığında, makinesel büyük üretimin yeni, daha yüksek bir gelişme aşamasını teşkil eder ve kapitalist toplumun maddi üretim temelinden temelden ayrılır."* (s. 88)

Ekonomik açıdan bir ülkede sosyalizm var mı yok mu sorusuna verilecek cevap bağlamında burada söylenenler belirleyici önemdedir.

Esasında gelişmiş bir kapitalist toplumun maddi üretim temeliyle, sosyalist toplumun maddi üretim temeli ilk bakıldığında birmiş gibi görünür. İkisinde de makinesel büyük üretim temeldir. Görünürde ikisinde de en ileri teknik kullanılır.

Fakat buna rağmen, sosyalizmin bir üstünlüğü vardır. İkisinin de maddi temelinde makinesel büyük üretim yatmasına rağmen, kapitalizm, onun en gelişmiş olanı da dahil, makinesel büyük üretimin bütün alanlarda tam gelişmesinin önünde engeldir. Kapitalizm kâr ilkesi üzerine kurulu olduğu için, onda yalnızca belli alanlarda, makine kullanımının kısa sürede el emeği kullanımından daha fazla kâr getirdiği alanlarda, makinesel büyük üretimin gelişme şansı vardır.

Sosyalizmde makinesel büyük üretimin iktisadın bütün dallarında sürekli artan ölçüde kullanılmasının önünde bir engel yoktur. İnsanın ihtiyacı olan her alanda makinesel büyük üretimin önü açıktır. Tekniğin sınırsız gelişiminin önü açıktır. Sosyalizmde yeni bulunan

bir tekniğin kullanılmasının ve onun ilgili alanın tümünde kullanılmasının, sürekli yenilenmesinin önünde herhangi bir engel yoktur. Tam tersine, amaç insanların sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarının azami karşılanması olduğu için, üretimin her alanında tekniğin gelişmesi bütün güçle teşvik edilir. Bu bağlamda pratiğe bakmak lazım. Eğer, gerçekten belli bir toplumsal zenginliğe sahip bir ülkede, mesela SSCB gibi bir ülkede, en ileri tekniğin kullanılması noktasında 1950'de en ileri kapitalist ülkelerle hemen hemen eşit seviyeye gelmiş bir ülkede daha sonra gelişme duruyorsa, o zaman bu, ekonomik olarak sosyalizmden sapılmış olduğunun en açık göstergelerinden biridir. Burada sosyalizmin maddi üretim temelinin tartışıldığı yerde, çok net olarak bu temelin "en gelişmiş teknik ve sömürüden kurtulmuş emekçilerin emeğine dayanan halk iktisadının bütün dallarındaki makinesel büyük üretim" olduğu tespiti yapılmaktadır. Bu teorik olarak açıktır ve doğrudur. Pratik olarak Sovyetler Birliği'nin sosyalist olduğu dönemde yapılanlar bu teorinin pratiğe uygulandığında ne büyük başarıların elde edildiğini göstermiştir. Yine pratik, revizyonizmin egemenliğinde "en ileri teknik"in yeniden emperyalistlerin eline geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda en açık örnek bilgisayar tekniğidir. Sovyetler Birliği'nde 1960'lı yıllarda gelişme hızının kesildiği, gerilemenin başladığı olgudur.

Meselenin en önemli yanlarından biri şudur:

"İşçilerin, kolektif köylülerinin ve aydınların sömürüden kurtulmuş emekleri, sosyalist toplumun varlık temelidir." (s. 89)

Bu tespit sosyalizm bağlamında yine belirleyici önemde bir tespittir ve bunun doğru kavranması gerekir.

Emeğin sömürüden kurtulup özgürleşmesinin maddi temeli üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılması, sonuçta tüm üretim araçlarının tüm toplumun mülkiyeti haline getirilmesidir. Bu kuşkusuz şu andaki hiçbir toplumda bir anda başarılacak bir iş değildir. Esası yapılsa bile, tali olarak tüm toplumun mülkiyeti haline getirilmemiş mülkiyet biçimleri uzun bir süre varlığını sürdürecek, ancak süreç içinde ideolojik ve pratik mücadeleyle dönüştürülebile-

cektir. Bu dönüştürme sürecinde işçilerin sosyalizme kendi düzenleri olarak sahip çıkmaları belirleyici önemdedir. Sonuç olarak tüm üretim araçlarının tüm toplumun mülkiyeti haline getirilip getirilemeyeceği, bunun ne kadar süreceği vb.nde işçi sınıfının önce en bilinçli kesimlerinin, öncülerinin ve fakat yalnızca onların değil, işçi sınıfının büyük çoğunluğunun sosyalizme, kendi düzenlerine ne ölçüde sahip çıktıkları tarafından belirlenecektir. Gerçek anlamda "özgürleşmiş emek" özgürleşmiş emek bilincine sahip emekçilerin bilinçli faaliyetini gerektirir.

Sosyalizm-kapitalizm karşılaştırılmasının yapıldığı bir yerde "... *Sosyalist düzen, yalnızca sanayide değil, aynı zamanda tarımda da büyük üretimin sınırsız egemenliği demektir; kapitalizmde ise tarımda ferdi köylü iktisadı sayıca ağır basmaktadır.*" (s. 88) deniyor.

Bu tespit dünya çapında genel alındığında karşılaştırıldığında doğrudur. Ancak bütün kapitalist ülkeler açısından andaki durumu açıklayan bir tespit olarak ele alındığında yanlıştır. Bir dizi kapitalist, emperyalist ülkede gelinen yerde tarımda büyük üretimin sınırsız egemenliği söz konusudur, ferdi köylü iktisadı önemli bir rol oynamamaktadır. Örneğin ABD'de, Hollanda'da, Almanya'da vb. tarımda da büyük üretim kesin egemendir. Eğer tarımda büyük üretimin egemenliği genel düzlemde sosyalizmin bir işareti olarak alınırsa, o zaman yanlış sonuçlara varılır.

Sosyalist tarım bağlamında ayrıca şu tespit yapılıyor:

"Sosyalist tarım işletmesinin doğru bir uygulanması, çeşitli kültürlerin, öncelikle de kendi gereksinimleri için, ekildiği küçük köylü işletmesinin evrenselliğini ve genelde bir tek kültür (monokültür) üzerinde uzmanlaşmış kapitalist işletmelerin tek yönlü gelişmesini dıştalar." (s. 95)

Bu tespit de çok önemli bir tespittir. Burada sosyalist tarımın doğru yönetilmesi şartlarında gelişmesinde iki şey ilke olarak dıştalanıyor: 1. Küçük köylü işletmesinin genelleşmesi. 2. Monokültür temelinde tek yönlü gelişme. Bu bağlamda da revizyonistlerin egemenliği döneminde tarımın durumuna somut olarak bakmak gerekir. Örneğin Kruşçev revizyonizmi döneminde Küba'da sosyalist işbirliği adına şeker

üretimine dayanan monokültür açıkça desteklendi. Bu, sosyalist işbirliği adına Küba ekonomisini bütünüyle Sovyetler Birliği'ne bağımlı kılmanın bir aracı olarak da kavranıp kullanıldı. Ya da Kruşçev'in Arnavutluk'a önerdiği "sosyalist iş bölümü" Arnavutluk'un narenciye yetiştirmede ve turizmde uzmanlaşması idi! Diğer yandan revizyonist politika örneğin kolektiflerde kişisel yan iktisatlarda özel mülkiyeti gideren değil, arttıran bir yol izledi. Yukarıda sosyalist tarım konusunda yapılan tespitle, revizyonistlerin somut politikası karşılaştırıldığında, revizyonist tarım siyasetinin sosyalist tarımı tasfiye siyaseti olduğu görülür.

Bir Kez Daha Çevre Sorunu

1954'de yayınlanan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda *"Sosyalizmin Maddi Üretim Temeli"* bölümünde de, çevre sorunu ve ekolojik dengeyi bozmadan üretim vb. sorun olarak bile bilince çıkartılmıyor. Doğal dengeleri gözeten bir üretimin nasıl olabileceği sorunu tartışılmıyor. Sosyalist ekonomi sadece sürekli gelişen bir ekonomi değil, aynı zamanda bu gelişmede de ekolojik dengeleri de hesaba katan bir ekonomi olmak zorundadır. 1954'de modern teknolojilerin yoğun ve ekolojik dengeleri gözetmeyen kullanımı sonucu, oldukça kısa bir süre içinde ekolojik dengenin bozulmasına yol açabileceği, bunun olası felaketli sonuçları henüz görünür durumda değildi. Geride Mezopotamya, Yunanistan, Küçük Asya vb. de ormanların tarım arazisi elde etmek için yok edildiğinde ortaya çıkmış olan çölleşme deneyimi vardı. Fakat örneğin yoğun yapay gübre kullanımının, yoğun karbondioksit gazı salınımının, atom santrallerinin getirdiği büyük tehlikelerin, nehir yataklarını yoğun bir biçimde değiştirmenin vb. yol açabileceği felaketli sonuçlar görünür değildi. Ozon deliği, iklim değişikliği, Aral Gölü'nün kuruyup, çölleşmesi, Çernobil, Fukuşima henüz yaşanmamıştı, ya da bu sonuçlar henüz görünür değildi.

Bu bağlamda "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda örneğin elektrifikasyondan söz edilirken (age, s. 98) şunlar söyleniyor:

"Üçüncü Beş Yıllık Plân içinde, Volga, Dinyeper, Don ve diğer ırmak-

larda kurulan hidroelektrik santralleri, SSCB'nin artan elektrifikasyonu için büyük öneme sahiptir. Bunlardan bazıları, dünyanın en büyük santralleri arasında sayılmaktadır. Bu santrallerin inşası ile, muazzam miktarda ucuz elektrik enerjisinin üretimi, tarımın ve ulaştırmacılığın geniş temelde elektrifikasyonu, yeni yoğun elektrikli üretim türlerinin oluşturulması, gemi taşımacılığının iyileştirilmesi vb. gibi sorunlar tümüyle çözüme ulaştırılabilir." (s. 98-99)

Gerçekten de durum böyledir. Kısa süre açısından bunlar gayet muazzam eserler ve bunlar sayesinde büyük başarılar, ekonomik kazanımlar elde ettiler. Ama uzun vade açısından Volga, Dinyeper üzerinde ve çevresinde ekolojik denge değişti. Belli alanlar çölleşti. Bunlar hesap içinde yoktu. Bunun böyle olacağı hesabı yoktu, bilinmiyor, öngörülmüyordu.

Bizim geri dönüp bakıp, 50 yıl sonra bu sonucu verdi diyerek değerlendirme yapıp, belli sonuçlar çıkarma imkânımız var. Ekonomi, tarım alanında olduğu gibi, sanayide de ekolojik dengeyi göz önüne alarak düzenlenmek zorundadır.

Bugün sosyalist ekonomiden söz edildiğinde sosyalist ekonominin ekolojik dengeleri gözeten, doğal kaynakları tahripkar bir biçimde kullanmayı ret eden, sürdürülebilirliği ekonomisinin önemli kriterlerinden biri haline getiren bir ekonomi olduğu ortaya konmalı ve buna uygun davranılmalıdır.

Sosyalist Üretimin Mevkisel Dağılımı bölümünde üretimin kendiliğindenci bir şekilde az sayıda merkezde yoğunlaştığı kapitalist ekonominin tersine, sosyalizmde üretimin bölgelere göre dağılımının toplumsal çalışmanın üretkenliğini arttırmak, sosyalist devletin gücünü sağlamlaştırmak ve emekçilerin refah düzeyini yükseltmek amacıyla plânlı bir şekilde gerçekleştiği ortaya konmaktadır. Bu konuda somut bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nde sosyalizm dönemindeki bilinçli, plânlı mevkisel dağılım siyaseti, İkinci Dünya Savaşı'nın kazanılmasında da çok önemli bir rol oynamıştır. Nazi Almanyası Rusya'nın klasik sanayi merkezlerini, işgal etmesine rağmen, ülkede sanayi üretimi durmamıştır.

Yine mevkisel dağılım bağlamında ulusal sorunun çözümü bağlamında, geri olan bölgelerin bilinçli olarak geliştirilmesi siyasetinin ne kadar önemli olduğu bilince çıkarılıyor. Bu bağlamda da Sosyalist Sovyetler Birliği örneğinden öğrenilecek çok şey vardır.

***

Bölüm XXVII
ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE TOPLUMSAL MÜLKİYET- SOSYALİZMİN ÜRETİM İLİŞKİLERİNİN TEMELİ

[Çeviride toplumsal mülkiyet yerine sosyalist mülkiyet denmiş. (s. 104. Yanlış. -BN]

Bu bölümde en önemli mesele toplumsal mülkiyet meselesi ve bunun çeşitli biçimleri konusunda tavır meselesidir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda *"Sosyalizmde üretim araçları, artık sermaye, yani sömürü aracı değildirler. … Sosyalist toplumda üretim araçları, toplumsal mülkiyettir. …"* (age, s.104) tespitleri vardır. Bu tespitler teorik olarak doğrudur. Olması gereken budur.

Sovyetler Birliği'nde bu konuda somut durum hakkında şu tespitler yapılmaktadır:

"Sosyalizmde, halk iktisadının bütün dallarında toplumsal mülkiyet sınırsız olarak hüküm sürer. SSCB'de, sosyalist mülkiyet, 1954 yılında, tüm ülkede kullanılan üretim araçlarının %99,4'ünü kapsıyordu." (age, s.105)

Burada önce toplumsal mülkiyet kavramı ile sosyalist mülkiyet kavramının eşanlamlı olarak kullanıldığını tespit etmeliyiz. Teorik olarak "toplumsal mülkiyet", "özel mülkiyet"in karşısında duran bir kavramdır. Ekonomik sistem ne olursa olsun, özel olmayan, tüm topluma, ya da tüm toplum adına hareket eden bir kuruma, gruba vs. ait mülkiyet 'toplumsal mülkiyet'tir. Örneğin ilkel komünal toplumda tüm mülkiyet toplumsaldır. Örneğin feodalizm döneminde bir dizi ülkede köye ait toplumsal ortak mülk alanları vardır. Örneğin kapitalist toplumda üretim kooperatiflerinde toplumsal mülkiyet vardır. Devlete ait bütün mülkiyet 'toplumsal mülkiyet' tir. Yani kısacası her toplumsal mülkiyet, sosyalist mülkiyet değildir. Herhangi bir toplumsal mülkiyeti sosyalist yapan, onun toplumsallığı yanında, proletarya diktatörlüğünün varlığıdır. İkincisi olmaksızın, sosyalist mülkiyetten söz edilemez. Bu bağlamda bu bilince çıkartıldıktan sonra, Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü zaten vardı ve sosyalizm için pro-

letarya diktatörlüğünün ön şart olduğu zaten daha önceki bölümlerde ortaya konmuştu, bu yüzden burada toplumsal mülkiyetle sosyalist mülkiyeti eşitlemeleri yanlış değil, sorun değil denebilir.

Fakat bir başka sorun daha var: Toplumsal mülkiyetin çeşitli biçimleri vardır. Ve bunlar arasında da farklar vardır. Devlet var olduğu ve devlete ihtiyaç olduğu sürece, -yani toplum henüz *"herkes yeteneğine göre/herkese ihtiyacına göre"* ilkesi temelinde örgütlenmediği, kafa/kol emeği, yöneten/yönetilen çelişmesi, iş bölümüne kölece bağlılık aşılmadığı vs. sürece, yani henüz komünizme (ya da bir başka deyimle: "komünizmin üst evresine") varılmadığı sürece- toplumsal mülkiyetin en üst biçimi devlet mülkiyetidir. Kooperatif mülkiyet, yani toplumun tümünün değil, bir kesiminin toplumsal mülkiyeti, grup mülkiyeti de özel değil, toplumsal mülkiyettir. Fakat devlet mülkiyetine göre toplumsallığın daha geri düzeyde olduğu bir toplumsal mülkiyet biçimidir. Devletin hâlâ var olduğu şartlarda toplumsal mülkiyetin en üst biçiminde, devlet mülkiyeti biçiminde toplumsallaştırılması, yaşanması gereken zorunlu bir aşamadır. Bu bağlamda *"kolektif çiftlik mülkiyetinin" "genel halk mülkiyeti" "ulusal mülkiyet"* olmadığı ve birincinin ikinciye "yükseltilmesi" gerektiği Stalin'de gayet açıktır. (bkz. Stalin Eserler cilt 16. s. 357)

Bu bölümde sosyalist mülkiyet konusunda *"1954'de tüm ülkede kullanılan üretim araçlarının %99,4'ünü sosyalist mülkiyet kapsıyordu"* bilgisi verildiği yerde, bu sosyalist mülkiyet içinde a) devlet mülkiyeti var; b) kooperatif mülkiyet var ve hatta c) kooperatifler içinde kooperatif üyelerine tanınan özel mülkiyet var. Böyle formüle edildiğinde evet kooperatifler içinde yan işletmelerde *olan "kişisel mülkiyet"* bile *"sosyalist mülkiyet"* içinde sayılmaktadır. Bu yanlıştır.

Sosyalizmde yanyana varlığını sürdüren bütün mülkiyet biçimlerinin sosyalist mülkiyet kavramı içinde aynılaştırılması yaklaşımı bölümün tümünde çeşitli biçimlerde devam etmektedir.

Örneğin şunlar söylenmektedir:

"Sosyalist iktisadi sistemde, üretim araçları toplumsal mülkiyettir, yani sosyalist devlet ya da Kolhozlar ve diğer kooperatifsel birlikler şah-

sında tüm emekçilere aittirler; bundan dolayı, çalışmanın ürünleri de hakeza emekçilere aittir." (age, s.105)

Burada iki tipte toplumsal mülkiyet olduğu söyleniyor. Ve fakat bu iki tip mülkiyet arasında önemli farklar yokmuş gibi bunların "emekçilere ait olduğu, ürünlerinin de emekçilere ait olduğu" söylenip, orada durulmaktadır. Bu yapıldığında gerçekler tam aktarılmıyor. Sosyalist devlet mülkiyeti tüm emekçilere ait iken ve onun ürünleri tüm emekçilere ait iken, tüm toplumun (emekçilerin) çıkarları için kullanılırken; Kolhozlar ve diğer kooperatifsel toplumsal mülkiyet biçiminde mülkiyet tüm emekçilere değil, emekçilerin bir bölümüne, söz konusu kooperatifsel birliğin üyesi olan bölümüne aittir. Ürünler de onlara aittir! Bu ayrımın yapılmadığı yerde tabii ki bu ikinci toplumsal mülkiyet biçiminin daha üst bir toplumsal mülkiyet biçimine yükseltilmesi görevi de ortadan kalklar! "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda başka yerlerde bu ayrımlar net olarak yapılmakta, görev de konulmaktadır. Fakat bu aynı kitapta burada söylenenleri ortadan kaldırmıyor.

Aynı bölümde bir başka yerde şöyle deniyor:

"*Toplumsal mülkiyet, sosyalist düzenin temeli, SSCB'deki zenginliğin ve iktidarın kaynağı, bütün emekçilerin refah ve kültür dolu yaşantısının kaynağıdır. Bu mülkiyet kutsaldır ve dokunulmazdır. SSCB Anayasası, Sovyet toplumunun her vatandaşını toplumsal mülkiyeti korumak ve sağlamlaştırmakla yükümlü kılar. Sosyalist mülkiyete el uzatan insanlar, halk düşmanlarıdır ve yasaya göre cezalandırılırlar.*" (age, s.106)

Burada yapılan toplumsal mülkiyet kutsaldır ve dokunulmazdır tespiti yanlıştır. Şöyle ki: Yukarıda gördüğümüz gibi toplumsal mülkiyetin iki biçimi vardır. Toplumsal mülkiyetin hiç de küçümsenmeyecek bir bölümü grup mülkiyetidir. Bu mülkiyet biçiminde mülkiyet tüm topluma ait değildir. Tabii ki bu mülkiyet biçimi özel mülkiyet biçimi değildir. Bu grup mülkiyeti, proletarya diktatörlüğü şartlarında sosyalist mülkiyet ilişkileri içerisinde yer almaktadır. Bu grup mülkiyeti fakat eğer komünizme varılmak isteniliyorsa, süreç içinde mutlaka genel halk mülkiyetine dönüştürülmek, aşılmak zorundadır. Yani o

hiç de "kutsal ve dokunulmaz" değildir. Tersine bu mülkiyet biçimine şartlar oluştuğunda dokunulmak zorundadır. Sosyalizmde grup mülkiyetinin de "kutsal ve dokunulmaz" olduğu tespiti yanlıştır. Böyle bir tespite dayanılarak grup mülkiyeti sonsuza dek korunabilir. Bu teori temelinde grup mülkiyeti korunup güçlendirilerek, kolektiflerin zenginleşmesi üzerinden yeni ayrımlara, imtiyazlara, sınıflaşmalara vb. varılabilir.

Eğer sosyalist mülkiyet %99,4'tür denip, iki ayrı tipte toplumsal mülkiyet arasındaki farklılıklara dikkat çekilmezse, ardından da sosyalist mülkiyet kutsaldır, dokunulmazdır denirse, ortaya şöyle bir resim çıkar: Esasında değiştirilecek bir şey yoktur. Bu durumu değiştirmeye kalkan herkes, esasında sosyalizme karşı çalışıyor demektir.

Revizyonistler bu konuda çok daha açık davranıyor. Bu tespiti ilerletip, 1958'de şöyle diyorlar:

"İki biçimiyle toplumsal mülkiyet sosyalist ilişkilerin temeli, sosyalist toplumun zenginliğinin ve gücünün, emekçilerin refah ve kültür dolu yaşamının kaynağıdır. O dokunulmaz ve kutsaldır." (s. 505, Üçüncü gözden geçirilmiş baskısı, Almanca, 1958)

Burada var olanın korunması ve sağlamlaştırılması savunulmaktadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın iyice revizyonistleştirilmiş 1958 baskısında yer alan *"Kolhoz mülkiyetinin korunması ve nihai olarak sağlamlaştırılması"* formülasyonuna Mao'nun itirazı vardır:

"Her bir şeyin sağlamlaştırılması görecedir; sağlamlaştırma nasıl nihai olabilir? İnsanlar var olduğundan bu yana hiç birinin ölmediğini, her birinin nihai olarak sağlamlaştırıldığını düşünelim. Bu dünya nasıl olurdu o zaman? Evrende ve yeryüzünde her şey sürekli olarak ortaya çıkar, gelişir ve yok olup gider. Hiçbir şey nihai olarak sağlamlaşmaz." (Mao Tse-Tung, "Das machen wir anders als Moskau", s. 33)

Mao'nun eleştirisi daha çok felsefi alanda kalıyor. Diyalektik olarak her şeyin değişeceğini, değişmenin yasal olduğunu, herhangi bir şeyin dokunulmaz ve kutsal ilan edilmesinin yanlış olduğunu vb. söylüyor. Ama özünde haklı bir eleştiri getiriyor.

Burada esasında birbirinden değişik, hatta dar bir anlamda ele alır-

sanız, aralarında neredeyse nitel bir fark olan -toplumsal olma anlamında değil, fakat tüm toplumun mülkiyeti/grup mülkiyeti olma anlamında- iki mülkiyet biçiminin sosyalist ilan edilip, kutsal ve dokunulmaz ilan edilmesi var. Bunun yapıldığı yerde ikincinin birinciye dönüştürülme zorunluluğunun bir kenara konması kolaydır. Revizyonistler de sonradan bunu yapmıştır.

Bu yanlış, bir başka yanlışla daha destekleniyor. Kitap'ta şu tespit bir kez daha yapılıyor:

"... Diğer yandan bilimsel komünizmin programı, köylülerin, zanaatkârların ve esnafın mülklerinin kamulaştırılması yolunu düşmanca ve canice bularak reddeder." (age, s.107)

Bu tespit daha önce de gördüğümüz gibi Engels'in bir tespitine dayandırılmaya çalışılan bir tespittir. Engels'e atıfta bulunan yerde Engels'in *"düşmanca ve canice"* bulduğu şey, zanaatkârların ve esnafın mülklerinin kamulaştırılması değil, zorla, zor kullanarak kamulaştırılmasıdır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda açıkça söylenen ve burada da tekrarlanan şudur: Komünizmin üretim araçları üzerinde küçük mülkiyeti (zanaatkâr ve esnaf mülkiyeti kitlesi itibarıyla küçük mülkiyettir) ortadan kaldırma, bu mülkiyeti toplum mülkiyeti haline dönüştürme (kamulaştırma) diye bir programı yoktur. Tersine komünizm böyle bir işi "düşmanca ve canice bularak ret eder". Buna karşı Komünist Manifesto'da ise üretim araçları üzerindeki tüm özel mülkiyetin (büyüğü, küçüğü, ortasıyla) kaldırılacağı, üretim araçları üzerindeki tüm mülkiyetin toplumsallaştırılacağı nettir. Komünist Enternasyonal Programı'nda şöyle yazar:

"Dünya komünist sistemi üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti kaldırıp, bunları kamu mülkiyetine dönüştürür." (bkz. 1928 Komünist Enternasyonal Programı, İnter yayınları, İstanbul Ekim 2001, s. 35)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda burada Marksist teori açıkça çarpıtılmakta ve "esnaf ve zanaatkârlara" onların mülklerinin komünizmde de korunacağı garantisi verilmektedir adeta. Bunun yanlışlığı üzerinde fazla tartışma gerektirmeyecek kadar açıktır.

Aynı çizgi üzerinde devam ediliyor:

"Devlet ve kooperatifsel-kolektif iktisadi mülkiyetin her yönlü pekişmesi ve gelişmesi, tüm halk iktisadının daha fazla büyümesinin ve Sovyet toplumunun sosyalizmden komünizme tedricen geçişinin son derece önemli bir koşuludur." (age, s. 110)

Bu tespit yanlıştır. Kooperatifsel, kollektif iktisadi mülkiyet bağlamında görev onun pekiştirilmesi değil, süreç içinde aşılmasıdır, yani bu mülkiyet biçiminin yavaş yavaş *"tüm halk mülkiyetine dönüştürülmesidir"!* Kooperatifsel-kollektif mülkiyetin *"pekiştirilmesi ve geliştirilmesi"* ile komünizme geçişin şartları yaratılmaz.

İlginç olan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda aynı konuda başka tavırların da varlığıdır. Örneğin Kitabın *"Sosyalizmden Komünizme Tedrici Geçiş"* başlıklı XXXIX. Bölümünde şöyle deniyor:

"Komünizmin bir üst aşamasında üretim ilişkileri, üretim araçları üzerindeki tüm halkın bütünlüklü komünist mülkiyetine dayanacaktır. Bütünlüklü komünist mülkiyete geçiş, devlet mülkiyetinin (halk mülkiyetinin) her yönlü pekiştirilmesini ve geliştirilmesini ve kooperatifsel-kollektif mülkiyetin yavaş yavaş halk mülkiyeti aşamasına çıkarılmasını gerektirmektedir." (age. s. 314)

Görüldüğü gibi, burada net olarak eğer komünizme geçiş amaçlanıyorsa hangi mülkiyet biçiminin her yönlü pekiştirilmesi ve geliştirilmesi, hangisinin dönüştürülmesi gerektiği açıklanıyor. Yani aynı Ders Kitabı'nda doğru ve yanlış görüşler yan yana savunulabiliyor. Bu aslında Ders Kitabı üzerine yürütülen tartışmalarda görüldüğü gibi, Marksist-Leninist görüşlerle revizyonist görüşlerin varlığını ve çatıştığını ve bunun kitaba da yansıdığını gösteriyor.

Kitapta şu tespit yapılıyor:

"Devlet ve kooperatif (kolektif) işletmeleri arasındaki farklar, temele ilişkin değildir. Bunlar, sosyalist üretim ilişkileri çerçevesindeki iki iktisat türü arasındaki farklılıklardır. Devlet mülkiyeti sosyalist mülkiyetin bir üst biçimidir ve üretimin devletsel biçimi, sosyalist üretimin bir üst biçimini teşkil eder.

Tümüyle devlet mülkiyetine dayanan işletmeler, tutarlı sosyalist tipte işletmelerdir. Lenin, bunları 'hem üzerlerinde bulundukları toprak ve

arazinin ve hem de işletmenin kendisinin tümüyle devlete ait olduğu' işletmeler olarak tanımlamaktadır." (s. 112)

"Aradaki farklar temele ilişkin değildir." Bu, iki sayfa önce de iki tip mülkiyetin *"toplumsal özü itibariyle aynı"* olduğu şeklinde ifade ediliyor. Bunlar doğru tespitlerdir. Fakat bunların arasında farkılıkların temele ilişkin olmadığının söylenmesi yetmez. Bu farklılıklar önemli farklılıklardır. Bunun tespit edilmediği yerde, hele bu, "Politik Ekonomi Ders Kitabı" gibi bir kitapta yapılıyorsa, işçilere emekçilere yanlış bilinç verilir.

Sosyalist mülkiyet/toplumsal mülkiyet biçimleri konusunda "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda söylenenler bütünlük içinde ele alındığında şunlar görülmektedir:

* Toplumsal mülkiyet, sosyalist mülkiyet eşitlemesi yanlıştır. Toplumsal (=sosyalist!) mülkiyeti koruma adına, bu mülkiyet içinde görülen grup mülkiyetini koruma ve güçlendirme, bunu dokunulmaz ilan etme tavrı aslında, grup çıkarlarını tüm toplumun çıkarları imiş gibi gösterme anlamına gelir.

* Devlet mülkiyetiyle birlikte "kutsal ve dokunulmaz" ilan edilen kooperatifsel-kolektif mülkiyet içinde belli ölçüde ve çok sınırlandırılmış da olsa, üretim araçları üzerinde de özel mülkiyet vardır. Kollektif mülkiyet ile birlikte bu özel mülkiyet de sosyalist mülkiyete sayılmakta, geçerken "kutsal ve dokunulmaz" ilan edilmektedir.

* Esnaf ve zanaatkârların mülklerinin kamulaştırılması da canice bulunup ret edilmektedir.

Bu görüşler bütünlüğünde açıkça kooperatifsel ve kolektif mülkiyetin ve küçük mülkiyetin çıkarlarının savunulduğu bir programla karşı karşıyayız. Ve bu Stalin'in "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın hazırlığı sırasında yürüttüğü bir dizi polemiğe rağmen böyle! Aynı konularda Stalin'in savunduğu Marksist-Leninist görüşler de var kitapta. Fakat onlar bu konuda bir çeşit ayıp örten incir yaprağı fonksiyonu görüyor. Bu bağlamda sonraki baskılarda açık revizyonistlerin daha sonra düzeltip ekledikleri şeyler öze ait değil! Onlar eklektik, doğru ile yanlışın yan yana durduğu tavırları açık revizyonizm lehine ortadan kaldırı-

yor yalnızca.

Sosyalizmde Kişisel Mülkiyet Sorunu

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Toplumsal mülkiyet, sosyalizmde üretim araçlarını ve üretilen ürünleri kapsar. Bu ürünlerin bir bölümü devamında üretim aracı olarak hizmet görür ve toplumsal mülkiyet olarak kalır. Ürünlerin tüketim mallarından oluşan diğer bölümü, yapılan işin niteliğine ve niceliğine göre emekçilere dağıtılır ve kişisel mülkiyete geçer." (age, s. 112-113)

Burada önce kişisel mülkiyet tüketim malları üzerindeki mülkiyet olarak gösteriliyor. Fakat sosyalist bir toplumda işçi ve emekçilere sunulan yalnızca "tüketim malları" değildir. Mesela sağlık, eğitim, yol, kültürel etkinlikler vb. hizmetlerin hiçbiri kişisel mülkiyete geçmez. Bunlar toplumun emekçilere sunduğu hizmetlerdir. Burada söz konusu olan sunulan toplumsal hizmetlerin kişisel tüketimidir. Ve burada dağıtım tek tek emekçilerin yaptıkları işin niteliğine, niceliğine göre de yapılmaz. Kamusal hizmetler alanında -ki bu alan ekonomi ne ölçüde gelişkinse o ölçüde gelişecektir- tüm toplumun -tek tek toplum bireylerinin de- giderek artan ihtiyaçları, hiç ayrımsız giderek artan biçimde karşılanır.

Sosyalizmde özel mülkiyet bağlamında Marksist-Leninist bir "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda en başta söylenmesi gerekenler şunlardır:

* Komünizmin programı üretim araçları üzerinde her türlü özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasını öngörür. Bu, bütün özel mülkiyet bağlamında çıkış noktasıdır.

* Komünizme gidişte kaçınılmaz bir evre, onun bir alt evresi olan sosyalizmde başlangıçta belli bir süre üretim araçları üzerinde kapitalist özel mülkiyete de kontrollü bir biçimde göz yumulmak zorundadır. Bir çeşit Yeni Ekonomi Politika dönemi, bugünkü şartlarda, proletaryanın iktidarı tek başına ele geçirdiği, proletarya diktatörlüğünü kurduğu bütün ülkelerde yaşanmak zorundadır. Kapitalist küçük ve orta mülkiyet ve üretim bir vuruşta ortadan kaldırılamaz.

* Proletarya diktatörlüğü bilinçli siyasetlerle, üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyeti kooperatifleşme-kolektifleştirme üzerinden toplumsal mülkiyetin alt biçimlerine dönüştürür. Sosyalizm şartlarında oldukça uzun süre toplumsal mülkiyetin iki biçimi -devlet mülkiyeti (tüm halkın mülkiyeti) ve kooperatif-kolektif mülkiyet- yan yana varlığını sürdürecektir.

* Sosyalizm şartlarında, kooperatif-kolektif bağrında, ülkenin ekonomik durumuna bağlı olarak boyutları değişen ölçüde üretim araçları üzerinde küçük çapta mülkiyeti de kapsayan, kişisel/özel mülkiyet de olacaktır. Proletarya diktatörlüğü şartlarında bu tip özel mülkiyet kapitalist özel mülkiyetten özünde ayrı bir özel mülkiyettir. Proletarya diktatörlüğü şartlarında bu tip özel mülkiyet, doğru bir siyaset izlendiğinde, bir sömürü aracına dönüşemez.

* Sosyalizmden komünizme ilerleme sürecinde kooperatif-kolektif mülkiyet ve bunların bağrındaki özel mülkiyet, tüm halkın mülkiyetine dönüştürülmek zorundadır. Eğer doğru bir politika izlenirse bu dönüştürme toplumda çatışmalara yol açmadan barış içinde gerçekleştirilebilir.

* Sosyalizmde kooperatif-kolektif mülkiyet bağrındaki kişisel-özel mülkiyet, üretim araçları üzerinde özel mülkiyeti kapsadığı ölçüde, göz yumulmak zorunda kalınan bir mülkiyettir. Bu tip mülkiyetin sosyalizm döneminde de bilinçli siyasetlerle alanının giderek daraltılması gereklidir.

* Toprak üzerinde kişisel mülkiyet, konut üzerinde kişisel mülkiyet, küçük üretim araçları, çiftlik hayvanları vb. üzerinde kişisel/özel mülkiyet ve bunlar üzerinde miras hakkı, eğer bir süre zorunlu olduğu için kabullenilmek durumunda ise, bunlar sosyalizm döneminde de süreç içinde toplumsal mülkiyete dönüştürülmek, bunlar üzerinde miras hakkı kaldırılmak zorundadır.

* Tüketim ve hizmetler bağlamında, toplumun bütün emekçi üyeleri, kapitalist toplumdan çok daha fazla kişisel tüketime sahiptir ve kamusal hizmetlerden de ayrımsız olarak ve sürekli artan ölçüde yararlanır.

1954'de yayınlanan ilk baskı "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda buradaki kimi genel doğrular kitabın değişik bölümlerinde vardır. Fakat buradaki genel doğrularla çelişen kimi tespitler de vardır kitapta.

Şimdi bu konuda kitapta yer alan kimi noktalara ve Sovyetler Birliği'ndeki kimi uygulamalara bakalım:

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"da şöyle deniyor:

"*Sosyalist toplumun emekçilerinin kişisel mülkiyet hakkı, çalışmayla elde ettiği geliri, tasarruflarını, oturduğu evi, evsel yan iktisadı, ev eşyalarını, kişisel gereksinim ve konfor eşyalarını kapsamaktadır.*

Sosyalizmde kişisel mülkiyetin özel bir türü kolektif çiftlik mülkiyetidir. Tarımsal Artelin tüzüğüne göre her çiftlik, çiftlik arazisi üzerinde kolektif köylülerin kişisel mülkiyeti olan bir yan işletmeye, bir konuta, yarar hayvanına, kümes hayvanlarına ve tarımsal küçük envantere sahipti.

Kişisel mülkiyetin tek kaynağı, sosyalizm aşamasında emektir. Sosyalist üretim ilişkilerinin sınırsız egemenliği altında kişisel mülkiyet olan eşyalar, sermayeye dönüşemez, yani sömürü aracı olarak kullanılamaz. Kişisel mülkiyet hakkı, tıpkı kişisel mülkiyet üzerindeki miras hakkı gibi, SSCB Anayasası tarafından korunmaktadır." (s. 113-114)

Burada birden fazla sorun vardır:

Önce eğer 'kişisel mülkiyet üzerinde' miras hakkı varsa, bu anayasal haksa, o zaman 'sosyalizmde kişisel mülkiyetin tek kaynağının kişinin kendi 'emeği' olduğu iddiası ortadan kalkar. Herhalde mirasla edinilen özel mülkiyette miras sahibinin kişisel emeği dışında emek de söz konusudur. Miras bırakanların emeği ile de elde edilmiş özel mülkiyetin devri söz konusudur burada.

Miras hakkı konusunda Sovyetler Birliği'ndeki gelişme şöyle olmuştur:

Rusya'da Bolşevikler iktidarı ele geçirdikten sonra, henüz SSCB oluşturulmadan önce yapılan anayasada (1918) miras hakkı yoktur. 1924'te yapılan ve Sovyetler Birliği'nin oluşturulmasını yasal temellere bağlayan Anayasa'da da miras hakkı yoktur.

Sovyetler Birliği'nde, sosyalizmin inşasında önemli başarılar elde

edildikten sonra kabul edilen 1936 Anayasa'sında mülkiyet ve miras hakkı ile ilgili maddeleri daha önce aktardım. (bkz. Bu kitap , s. 83-84 Dikkat dizgide değişir!) (Stalin Eserler cilt 14, s. 107-108)

1936 Anayasa'sı, 1924 Sovyetler Birliği Anayasa'sında yer almayan bir dizi konuda yeni tavırlar takınmaktadır. Bu Anayasa 1924-1936 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde ekonomide ve sosyal hayatta olan gelişmeler temelinde ihtiyaç haline gelmiş olan bir Anayasa'dır. 1936'da sosyalist inşada gelinen yeri tespit eden bir belgedir. Anayasa sosyalizmden komünizme gidişte hangi adımların atıldığını, atılacağını vb. de tartışan bir belge değildir. Öyle kavrandığında, Anayasa'da burada yapılan tespitlerde bir sorun yoktur.

Fakat bir Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı" var olan durumun tespitiyle yetinemez. O gelinen yerden komünizme doğru gidişte hangi adımların atılacağını da tartışmak, ortaya koymak zorundadır. O andaki durumda komünizme gidiş açısından içinde tehlikeler barındıran sorunları da adlandırmak zorundadır. 1936 Anayasa'sında kimi sorunlar ortadadır. Örneğin Anayasa'da yapılan kolektif çiftliklerle ilgili, bunların kullandıkları toprakların bunlara sürekli -süresiz kullanım amacıyla- verildiği tespiti, miras hakkı konusunda yapılan tespit vb. Anayasa açıkça göstermektedir ki, kolektif köylülük henüz tam toplumsal mülkiyete gönüllü geçişten çok uzaklardadır. Eğer böyle olmasa, kolektif çiftliklerin kullandıkları toprakların tüm zamanlar için ve senet üzerinde kendilerine verilmiş olmasının tespiti anlaşılmaz olur. Anayasa yine açıkça göstermektedir ki, 1936 yılında evet kolektif üyelerini daha fazla üretime teşvik etmek için onların hâlâ kopmadıkları özel mülk düşüncesine taviz verilmek, üretimi arttırmak için kişisel maddi çıkar temel araçlardan biri olarak kullanılmak zorundadır. Yine 1936 Anayasa'sı göstermektedir ki, önceki Anayasa'da yer almayan miras hakkı, anayasal hak olarak tanınmak zorundadır. İşçi-köylü ittifakını gerçekleştirmek için başka yol yoktur.

1936 Anayasa'sının 1. maddesi "*SSCB işçi ve köylülerin sosyalist devletidir.*" der. (Stalin Eserler cilt 14, s. 106)

Anayasa taslağı üzerine yürütülen tartışmalarda bu madde hak-

kında değişiklik önerileri gelmiştir. Bir kısmı "işçi-köylü devleti yerine emekçiler devleti" denmesini öneriyor. Bir kısmı "işçi-köylü devleti"ne, emekçi aydınlarının eklenmesini istiyor. Birileri "Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan bütün ırk ve milliyetlerin devleti" denmesini istiyor. Başkaları köylü sözcüğünün yerine emekçi köylü sözcüğünün geçirilmesini istiyor.

Stalin bütün bu önerileri ret eder. 1936'da *'Sovyet toplumunun işçi sınıfı ve köylüler olmak üzere iki sınıftan oluştuğunu, birinci maddenin tam da bundan söz ettiğini'* söyler. (Stalin Eserler cilt 14, s. 94)

Stalin, köylü sözcüğü yerine kolektif köylü sözcüğünün kullanılması önerisinin neden yanlış olduğunu gerekçelendirirken aynen şunları söyler:

"Birincisi, köylüler arasında kolektif köylülerin dışında daha bir milyondan fazla kolektif olmayan köylü çiftlikleri bulunuyor. Onlara ne olacaktır? Bu değişiklik önerisini yapanlar bu köylüleri tamamen dikkate almamayı mı düşünüyorlar? Bu hiç de akıllıca bir iş olmazdı. İkincisi, köylülerin çoğunluğu kolektif çiftlikler işletiyor olsa da, bunların köylü olmaktan, bireysel çiftlik sahibi olmaktan, kendi çiftliliğine sahip olmaktan vazgeçtiği anlamına gelmez. (...) Son olarak, ülkemizde işçi sınıfıyla köylüler sınıfı ortadan mı kalktı acaba? Eğer bu sınıflar yokolmadılarsa neden bu kavramlar sözcük hazinesinden siliniyor? Bu öneriyi yapanlar belli ki, şimdiki anı değil, sınıfların olmayacağı, işçi ve köylülerin, birleşik komünist toplumun emekçilerine dönüşeceği gelecekteki toplumu gözönüne aldılar. Öneri sahiplerinin çok önden gittikleri açıktır. Ne var ki Anayasa kaleme alınırken gelecekten değil, şimdiki zamandan, şimdi var olandan hareket edilmelidir. Anayasa önden gidemez, gitmemelidir." (Stalin Eserler cilt 14, s. 95-96)

İşte Anayasa'ya kolektiflere verili toprakların senet üzerinde sonsuza dek verilmesi hükmünü, kolektif çiftliklerde kişisel, özel mülk; bu mülk üzerinde miras hakkını yazdıran bu toplumsal gerçek durumdur. "Politik Ekonomi Ders Kitabı" Stalin'in tespit ettiği bu gerçek durumu tespit edip, bunun komünizme giden yolda eğer korunursa sorun olacağını belirtmeliydi.

Bir başka sorun da şudur: Kolhoz köylüsünün yan işletmesinde kişisel/özel mülkiyet içinde sayılan ev, evsel yan iktisat, yarar hayvanları, küçük envanter vb. ile, ev eşyası, kişisel gereksinim ve konfor eşyaları bir ve aynı şey değildir. Ev eşyası, kişisel konfor ve gereksinim eşyaları hiçbir şart altında sömürü aracı olamaz, "sermayeye dönüşemez". Ama ev, evsel yan iktisat vb. eğer proletarya diktatörlüğü tasfiye olursa ya da yanlış bir siyaset izlerse kolaylıkla rant elde etmenin evet sömürünün aracı olarak kullanılabilir, "sermayeye dönüşebilir." Bunların mirasla devredilme hakkının korunduğu yerde, bir de "tasarrufların" mirasla devredilme hakkının olduğu yerde, bu olasılık kuşaktan kuşağa da büyüyebilir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bunlara dikkat çekilmemesi yanlıştır.

Devamen şöyle bir tespit yapılıyor:

"Kişisel mülkiyet, sosyalizmde, onun temelini oluşturan toplumsal mülkiyetten ayrı düşünülemez. Toplumsal mülkiyetin çoğalması ve halk zenginliğinin büyümesiyle birlikte, sosyalist toplumun emekçilerinin kişisel gereksinimlerinin karşılanması amacıyla giderek daha fazla ürün yetiştirilmektedir." (s.114)

Burada "kişisel mülkiyet"ten ne anlaşıldığı hatırlanmalıdır. Kişisel "mülkiyet" olarak bir yandan tek tek emekçilerin tükettiği maddi manevi ihtiyaç maddeleri, bir yandan da tasarruf, konut, kolektif çiftlikte üç keçi, beş domuz, zanaatkârların küçük üretim aracı mülkiyeti vb. sayılmaktadır. Bunlardan birincisi tüketim maddelerinin ve hizmetlerin giderek artan bir biçimde emekçilerin hizmetine sunulmasıdır. Bunlar gerçekten doğrudan tüketilen şeylerdir. İkinciler ise tek tek birikim aracı olan, zenginlik biriktirme aracı olabilen, kişisel zenginliği çoğaltan şeylerdir.

Büyük üretim araçları mülkiyeti dışındaki tüm mülkiyeti tüketim olarak görmek ve göstermek ve sosyalizmde henüz varolan özel mülkiyeti, -kolektif çiftçinin yan iktisadındaki üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti- de gözlerden gizlemek yanlıştır. Bu mülkiyet biçimlerinin tümünü birbirine katmak ve böylece esasında yanlış bir siyaset izlenmesi halinde sömürünün kaynağı olabilecek birtakım mülkiyet

biçimlerini ileriye doğru birlikte taşımak anlamına gelir. Böyle bir siyasetin teorik temelleri aslında burada konmaktadır.

Bu bölümle ilgili revizyonistlerin çok ilginç "katkıları" vardır. *"Kişisel mülkiyet, sosyalizmde, onun temelini oluşturan toplumsal mülkiyetten ayrı düşünülemez."* paragrafının ertesine özel mülkiyet hakkında *"Sosyalist devletlerin Anayasa'ları tarafından korunur"* ekini koyuyorlar. Bu gayet "akıllıca" bir çarpıtma. Programla Anayasa'nın birbirine karıştırılmasına dayanıyor. Bu tespitin yapıldığı dönemde, bir dizi sosyalist ülkede hâlâ sınırlı da olsa özel mülkiyet var. Ve henüz bu özel mülkiyet de Anayasa ve yasalarla korunuyor, korunmak zorunda. Revizyonistler bunu bütün sosyalizm dönemi için adeta program olarak formüle ediyorlar! Anayasa'ları da kendilerine şahit gösteriyorlar! Revizyonistler aynı yerde devamen emekçilerin sosyalizme ilgi duymalarının temelinin tam da "özel mülkiyetin korunması" olduğu anlamına gelen *"Emekçilerin kendi işlerinin sonuçlarına duydukları kişisel maddi ilginin temeli de budur."* (1958 'düzeltilmiş' baskı, s. 504) diyorlar. Devam ediyorlar:

"Sosyalizm, toplumun tek tek üyelerinin kişisel çıkarlarının bütün halkın çıkarlarıyla doğru bir biçimde birleştirilmesini mümkün kılar. Bu birleştirme işi, kişisel maddi çıkar ilkesinin, işin niceliğine ve niteliğine göre ücretlendirilmesi yoluyla, kararlı bir biçimde uygulanmasıyla sağlanır. Bu ilkeden uzaklaşmalar kaçınılmaz olarak kişisel olanla toplumsal olan arasında çelişmelere yol açar." (aynı yerde)

Burada, önce kişisel maddi çıkar, esasında sonuç olarak kişilerin, emekçilerin sosyalizme ilgi duymasının, onu savunmasının temeli olarak konuyor. Ve bu aşılması gereken bir zaaf olarak değil, sosyalizmin ilkesi olarak konuyor. Evet, kapitalizmden çıkıp gelen insanlarla sosyalizmin inşasına girişen bir ülkede, başlangıçta ve oldukça uzun süre "kişisel maddi çıkar" emekçilerin büyük çoğunluğunun sosyalizmin inşasına katılmasının temeli olacaktır. Fakat bu iyi, ideal bir şey olduğu için değil, zorunlu olduğu için böyledir. Sosyalizm sosyalist olan, sosyal düşünen ve davranan insanı talep eden, onu süreç içinde yaratmaya yönelen bir sistemdir. Ne yazık ki, sosyalizmin inşasına ço-

ğunlukla kendi kişisel çıkarını merkeze koyan insanlarla başlanmak zorundadır.

İkincisi, sosyalizm, kişisel çıkarla toplumsal çıkarın birleştirilmesi olarak görülüyor. Ki bu birinci düşüncenin devamıdır. Gerçekte, sosyalizmde süreç içinde kişisel çıkarın, toplumsal çıkar içinde erimesi, kendini onda bulması varılması gereken hedeftir. Sosyalizm, emekçilerin sosyalizmi kendi düzenleri olarak gördükleri, toplumsal gelişmenin aynı zamanda kendi bireysel gelişmeleri anlamına geldiğini kavradıkları ölçüde ve ona uygun davrandıkları ölçüde gelişecek, komünizme doğru evrimlenecektir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda kişisel olanla toplumsal olanın ilişkisi sorununa yaklaşım şöyledir:

Bir yanda kişisel çıkar vardır, diğer yanda ondan ayrı toplumsal çıkar vardır. Bu ikisini uyumlu hale getirmek lazımdır. Nasıl yapılacaktır? Bu ikisi birleştirilerek. Bunun da bir ilkesi vardır. İlke kişinin maddi ilgisidir, maddi çıkarıdır. Ücretlendirme sistemi yapılan işin niceliği ve niteliğini göz önüne alarak yapıldığında ve bu sistem kararlı bir biçimde uygulandığında, maddi çıkar ilkesi de uygulanmış olur.

Buraya göre emekçinin sosyalizm için bir tek dürtüsü var: Kişisel bazda ele alındığında, kişisel olarak daha fazla refaha kavuşmak için daha fazla, daha hızlı, daha kaliteli çalışmak.

Kuşkusuz aslında sömürü sistemlerinden arta kalan kişisel maddi çıkar dürtüsü sosyalizmde kullanılacaktır, kullanılmak zorundadır. Ve fakat bunun aşılması gereken bir durum olarak değil de, sosyalist bir ilke vs. olarak konması yanlıştır.

Kimi Revizyonist "Düzeltme"ler

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"...Üretim ilişkilerinin gelişmesi üretici güçlerin gelişmesinin gerisinde kaldığından ve gerisinde kalacağından, bunlar arasında kaçınılmaz olarak çelişki çıkacaktır. Ama sömürüye dayanan toplum biçimlerinden farklı olarak sosyalizmde, kural olarak, üretim ilişkileriyle üretici

güçler arasındaki bir çatışmaya kadar varmaz." (s. 116)

Burada 1954 baskısında aslında görünürde Stalin'in "L. D. Yaroşenko Yoldaşın Hataları Üzerine" başlıklı yazısına dayanıyorlar. Ama yalnızca görünürde. Stalin burada adı verilmeden atıfta bulunulan yazısında şöyle diyor:

"Üretim ilişkilerinin gelişimi üretici güçlerin gelişiminden geri kaldığı ve geri kalacağı için, çelişkiler kuşkusuz vardır ve kuşkusuz olacaktır. Yönetici organlar doğru bir politika izlediklerinde, bu çelişkiler bir çatışmaya dönüşemez ve burada üretim ilişkileriyle üretici güçler arasında çatışma olamaz. Eğer Yoldaş Yaroşenko'nun tavsiye ettiği gibi yanlış bir politika uygularsak durum farklılaşır. O durumda bir çatışma kaçınılmaz olur, ve üretim ilişkilerimiz, üretici güçlerin gelişiminin devamı için ciddi bir ayakbağı haline gelebilir." (Stalin Eserler cilt 16, s. 339)

Stalin, görüldüğü gibi açıkça sosyalist bir toplumda eğer yanlış bir siyaset uygulanırsa, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında bir çatışma yaşanabileceğine dikkat çekmektedir. 1954 1. baskı kitapta, bu belirleyici önemdeki düşünce vurgulanacak yerde "kural olarak" "çatışmaya varmaz" sözcükleriyle geçiştiriliyor.

Daha sonra açık revizyonistler ne yapıyor? Revizyonistler Kitabın 1958'deki revizyonist 3. baskısında "kural olarak" sözcüklerini de siliyor ve şöyle diyorlar:

"Sömürüye dayanan toplumların tersine burada söz konusu olan antagonist, barışmaz düşmanca çelişmeler değildir ve bu yüzden de ekonomik krizler, sınıf mücadelesi ve sosyal devrim biçiminde çatışmalara yol açmazlar." (age, s. 510)

Revizyonistler böylece kaşla göz arasında sosyalist bir toplumda da değişik biçimlerde süren sınıf mücadelesini vb. de gereksiz hale getiriveriyorlar.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalizmde ... üretimde çalışanların emeği aşağıdaki iki bölüme ayrılır: Kendisi için emek ve toplum için emek. Buna uygun olarak emek ürünü de (tüketilen üretim araçlarının yerine konması için bölüm ayrıldıktan sonra) aynı şekilde iki bölüme, kendisi için ürün ve

toplum için ürüne ayrılır." (age, s. 115)

Sosyalist bir toplumda emekçinin üretimde harcadığı emeğin bir bölümü kendisi için harcanan emektir. Bir bölümü de toplum için kullandığı emektir. Toplum için emek, toplum için ürün kavramlarının böyle ayrılması gayet doğrudur. Burada artık gerçekte kapitalist bir üretim söz konusu olmadığı için 'gerekli emek' 'artı emek' 'gerekli ürün' 'artı ürün' kategorileri doğru değildir. Gerçek durumu ifade etmemektedir. İlginç olan revizyonistlerin 1958'de bu konuda da düzeltme yapıp, bu doğru kavramların yerine yeniden kapitalizme özgü gerekli emek/artı emek kavramlarını geçirmiş olmalarıdır.

Şöyle diyorlar:

"*Sosyalist toplumda emek gerekli ve artı emek; ürün de gerekli ve artı ürün olarak ikiye ayrılır. Fakat sosyalist toplumda bu ayrılık bütün insanın insan tarafından sömürülmesine dayanan bütün toplumlardakinin tersine antagonist karakterde değildir.*" (3. baskı, 1959, Almanca, s. 509)

***

Bölüm XXVIII
SOSYALİZMİN EKONOMİK TEMEL YASASI

Bu bölümde tartışılan konularda Stalin'in tavırları belgelidir. Stalin *"SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri"* başlıklı yazısında *"Sosyalizmde Ekonomik Yasaların Karakteri" "Sosyalizmde Meta Üretimi Sorunu"* ve *"Sosyalizmde Değer Yasası Sorunu"*nu ayrı başlıklar altında incelemekte, tavır takınmaktadır. (bkz. Stalin, c. 16, s. 281-301) 1954 baskısı kitapta bu bölümdeki tavırların çoğunluğu esasta Stalin'in tavırları ile uyum içindedir.

Bölümde önce sosyalist ilişkilerin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte yeni ekonomik koşullar temelinde yeni ekonomik yasaların ortaya çıktığı belirtilmekte, sosyalizmin temel ekonomik yasasının temel özellikleri şöyle belirtilmektedir:

"Tüm toplumun sürekli olarak büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin sosyalist üretimin en yüksek teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve sürekli mükemmelleştirilmesi yoluyla azami ölçüde giderilmesinin güvence altına alınması." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, s. 122)

Stalin'in bu formülasyonu, aslında bir ülkede sosyalizm olup olmadığının ekonomik alanda sorgulanması için bize mükemmel bir silah vermektedir.

Bu formülasyon önce sosyalizmde emekçinin sürekli artan maddi ve manevi çıkarlarının azami tatmininin ekonominin çıkış noktası olduğunu, aynı zamanda hedefi olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonominin merkezinde emekçi insan durmaktadır, onun ihtiyaçları durmaktadır.

İkinci olarak bu sürekli genişleyen ihtiyaçları azami karşılamanın yolu da açıkça gösterilmektedir: Sosyalist ekonomi en ileri tekniği kullanır ve kesintisiz büyüyen sürekli mükemmelleşen bir ekonomidir! Eğer bunlar yoksa ekonomide sosyalizmden söz etmek doğru olmaz.

Bölümde ayrıca, sosyalizmin ekonomik yasalarının insanların ira-

desinden ve bilincinden bağımsız olarak var olduğu söylenmektedir. Bu yasaların doğru kavrandığı ve uygulandığı şartlarda, aslında sosyalist bir ülkenin, eğer yeterli kaynaklara ve insan gücüne sahipse ekonomik alanda emperyalist ülkelerden geri kalması düşünülemez. Çıkış noktasında emperyalist güçlerden geri bile olsa, süreç içinde onlara yetişip geçmesi mümkündür, yetişip geçer. Nitekim sosyalist olduğu dönemde Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği bu yasaların doğru uygulanması sonucu olarak da en ileri kapitalist-emperyalist ülkelerle arada olan muazzam farkı 20/30 yıllık bir süre içinde kapatmayı, hatta bir dizi alanda onları geçmeyi başardı. 1980 yılları sonunda ise sosyal emperyalist kamp çöktüğünde, geride revizyonistlerin hâkim olduğu ülkelerde iflas etmiş, emperyalist ülkelerin çok gerisine düşmüş ekonomiler kaldı.

Bu bölümde de dikkat çekmek istediğim kimi sorunlar var.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalizmde meta üretimi var olmaya devam ettiğinden, değer yasası sosyalist iktisatta etkimesini sürdürür ve ona bağımlı kategoriler var olmaya devam eder. Ancak eski kategorilerden esas olarak biçim kalmakta ve bunun içeriği ise temelden değişmektedir." (s. 118)

Sosyalizmde meta üretiminden söz edildiği yerde, eski kategorilerden esas olarak biçimin kaldığı tespiti, meta üretimi kategorisi içinde ele alınan üretimin ezici çoğunluğu için doğrudur. Fakat bunun yanında küçük üretimin de olduğu ve küçük üreticinin ürününü pazarlama hakkı olduğu yerde, içerik olarak eski tipte meta üretiminin olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Burada esas olarak sözcüğü, esas olmayan bir eski tip meta üretiminin olduğunu ifade ediyor olabilir. Fakat bunun açıkça ortaya konması daha doğru olurdu.

Kitapta somut konuşulduğu yerde kolektif çiftliklerin ürünlerinin meta olduğu söyleniyor.

Marx'ta meta nedir? Meta, pazarda değiştirmek, satmak için üretilen üründür. Metayı belirleyen şey, onun pazarda değiştirmek, satmak için üretilmesidir. Metanın en belirleyici özelliği budur. Kendin için ürettiğin bir şey, ya da bilinçli olarak toplumun bir bölümünün,

kolektifin üyelerinin ihtiyaçları için kullanılan; bir bölümü de devlet işletmelerinde tüketimi için üretilen bir şey meta değildir.

Metanın ikinci özelliği, ancak pazara çıktığında, meta içinde cisimleşmiş olan emeğin/ sermayenin, gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinin görülmesidir.

Metanın temel özellikleri bunlardır. Sosyalist ürün meta değildir. Sosyalist ürün pazar için üretilmez. Sosyalist ürün, sosyalist toplumun insanlarının sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için bir plân dahilinde üretilir. Ve daha üretilirken nerede, nasıl tüketileceği hesaplânarak üretilir.

Bu bağlamda mesela kolektif çiftlikleri ele alalım. Burada üretilen ürünün esası kolektif çiftliğe ait grup mülkiyeti üzerinde üretilmektedir. Bu ürünün bir bölümü MTİ'lerin üretim için Kolhoza sunduğu makine/ekipman/hizmet karşılığı MTİ' ler üzerinden devlet mülküne dönüşmekte; miktarı her yıl devlet tarafından belirlenen bir bölümü devlet tarafından satın alınmakta; bir bölümü Kolhoz üyelerinin kullanımı için üyelere dağıtılmakta, geri kalan bölümü ise çoğunlukla yine devlete fiyatı devlet tarafından belirlenmek üzere satılmaktadır. Sadece devlete satılan bu bölüm meta olarak adlandırılabilir. Fakat o da kapitalist sistemdeki gibi fiyatı serbest piyasada belirlenen bir meta değildir. Ürün satışından elde edilen gelir, yeniden üretim için gerekli fona, Kolhoz merkezi yönetimi, kolektifin genel yönetim ve üyelere sunulan hizmetler için fona ve tasarruf fonuna ayrılan kesimi dışında kolektif üyelerine kolektife katkıları ölçüsünde dağıtılır. Yani kolektif üretimin ürünlerinin esası gerçek anlamda meta değildir. Yine de bu ürünlerin dolaşımında pazar ekonomisinin kimi araçları kullanılmaktadır. Devlete satılan bölüm, parayla satılmaktadır. Sanayi işletmeleriyle yapılan ürün değiş-tokuşu, meta değiş-tokuşuna benzer bir görüntü içindedir vb. Fakat Kolhozlarda bilindiği gibi tek tek kollektif üyelerinin 'yan işletmeleri'nde küçük mülkiyetleri de vardır ve onlar bu yan 'ev işleri'nin ürünlerini doğrudan pazarlama hakkına sahiptir ve bu hakkı da bir çoğu kullanmaktadır. Burada eski tipte bir meta ilişkisi hâlâ söz konusudur. Diğer yandan örneğin devlet iş-

letmelerinin ürettiği ağır sanayi ürünleri, iç pazar için meta değildir ve fakat dış pazar söz konusu olduğunda -emperyalist kapitalist dış pazar açısından- metadır. Hafif sanayi ürünleri, doğrudan tüketicinin kişisel tüketimi için üretilen sanayi ürünleri büyük çoğunlukla devletin dağıtım ağı üzerinden satışa sunulmaktadır. Bunlar da meta gibi işlem görmektedir. Klasik metadan farkları plânlı ekonominin parçası olmalarıdır. Yani birbirinden çok değişik ilişkiler söz konusudur. Bunların hepsini birden meta diye adlandırmak, aradaki farkların görülmesini engelleyici bir rol oynayabilir. Burada neyin gerçek anlamda meta -yani pazar için üretilmiş, pazarda gerçekleşen ürün- olduğunun açıkça söylenmesi daha doğru olur.

Değer yasasına gelince:

"Sosyalizmde, meta üretimi ve meta dolaşımı, kapitalistler olmaksızın var olmakta ve sosyalist iktisada hizmet etmektedirler. Değer yasasının etki alanı sıkı bir şekilde sınırlanmıştır. Para, ticaret ve bankalar, sosyalist insanın hizmetine konmuştur." (s. 119)

Burada söylenen olgu.

Burada şunun kavranması lazım: Sosyalizm, tek ülkede, ya da birkaç ülkede var olduğu sürece ve ölçüde, etraf kapitalist olduğu sürece ve ölçüde, sosyalist ülkenin kapitalistlerle olan ilişkisi kapitalizm yasalarına göre olacaktır. Sosyalizm yasalarına göre yürümesi mümkün değildir.

Kapitalist ülkelerle ilişkiye girildiği andan itibaren, bu ilişkide kapitalizmin yasaları geçerli olacaktır. Kapitalistlerin sosyalizmin yasalarını kabul etmesi mümkün değildir. Çünkü bu yasalar onların varlığıyla çelişmektedir. Barış içinde bir arada yaşamada, barış içinde yapılacak ticarette bu yüzden değiş tokuşta eşdeğerlerin değiş-tokuşu yapılacaktır. Eşdeğerlerin değiş-tokuşu iki türlü olabilir. Bir, ayni olabilir. Esasında emperyalist dünyada, normal pazar yasalarının etkimesi sonucu, pazarda bir sürü maddenin uluslararası fiyatları belirlenir. Bu fiyatlar üzerinden ayni (ürün) değiş tokuşu yapılabilir.

Mal satıp döviz alma, altın satıp döviz alma vb. temelde dıştan alınacak mallar için para elde etmek vb. yoluyla, dövizle satın alma yo-

luyla değiş tokuş gerçekleştirilebilir.

Her ikisinde de değer yasası etkindir.

Daha sonra şu tespitler yapılıyor:

"Sosyalist üretim tarzı, yenisinin eskiye, oluşmakta olanın can çekişmekte olana, ilerinin geriye karşı mücadelesi içinde çelişkilerin ve zorlukların aşılması yoluyla gelişmektedir. Bu çelişkiler, birbirine zıt sınıf çıkarlarına bağlı olmadıklarından ve komünist inşa sürecinde aşıldıklarından, antagonist özellikte değildir." (s. 130)

Devamında şu geliyor:

"Sosyalist toplumda sömürücü sınıflar yoktur, ama gerici öğeler, sosyalist iktisatta yeni ve ilerici eğilimlerin gelişmesine karşı olan özel mülkiyetçi eğilimlerin taşıyıcıları vardır, toplumsal mülkiyete karşı suç işleyen insanlar, halkın çıkarlarına riayet etmeyen bürokratik unsurlar bulunmaktadır; insanların bilincindeki kapitalizmin kalıntıları henüz tümüyle aşılmamıştır. Komünist Partisi'nin önderliği altındaki Sovyet Devleti, emekçilerin inisiyatifini teşvik etmekte ve toplumsal hayatın bütün alanlarındaki ilerici eğilimleri desteklemektedir." *(s. 130-131)*

Alıntının ilk bölümünde çatışmanın var olduğu, ama antagonist özellikte olmadığı tespiti var. İkinci bölümde ise bu çatışan eskinin temsilcisinin neler, kimler olduğu somut olarak ortaya konuyor. Bu gayet olumludur. Fakat antagonist olmayan çelişmelerde, bunların doğru ele alınmaması halinde çatışmanın da gündeme gelebileceğinin belirtilmemesi eksik ve yanlıştır. Stalin'in, "Sovyetler Birliği'nde Sosyalist Ekonominin Problemleri" yazısında Yaroşenko ile tam da bunu tartışmış olduğunu daha önce göstermiştim. (bkz. elinizdeki kitap s. 33-37 (Stalin Eserler cilt 16, s. 339)

Burada eski-yeni çatışmasında, eskiyi temsil edenlerin sayıldığı yerde bir de şu sorun var: İşin ekonomik yanına baktığımızda sorun sadece özel mülkiyetçi eğilimlerin taşıyıcılarının var olması değil, bizzat özel mülkiyet sahiplerinin de varlığıdır. Bunlar sınırlı da olsa, az da olsa bizzat üretim araçları üzerinde özel mülkiyet sahipleridir. Sorun yani ekonomik açıdan tümüyle aşılmış olan, sadece kafalarda yaşayan bir sorun değil. Bu kitapta da sorunun bu olmadığının kimi verileri

veriliyor. Ama diğer yandan tehlikenin nereden geldiği tartışması söz konusu olduğunda, sanki sadece düşünsel alanda bir meseleymiş gibi konuluyor.

Bunda özel mülkiyetin binde 4 gibi "dikkate alınmaya değmez bir büyüklük"te görülmesinin de rolü vardır mutlaka. Fakat bu %0,4'lük özel mülkiyet, eski sınıflardan kalan artıkların özel mülkiyet oranıdır. Kitapta, Kolhoz çiftliklerindeki özel mülkiyet, sosyalist mülkiyetin kolektif biçimi içinde ele alındığından bu hesap içinde yoktur.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı" sayfa 131'de emperyalist saldırganlar bağlamında yapılan tespitler, bunlarla olan çelişmelerin antagonist karakterinin vurgulanması, daha sonra revizyonistlerin 'barış içinde yarış, barış içinde geçiş' siyasetindeki vurgulardan değişik tavrıyla önemlidir.

***

Bölüm XXIX
HALK İKTİSADININ PLÂNLI (ORANTILI) GELİŞMESİ YASASI

Bu bölümde sosyalist ekonominin belirleyici önemde bir yasası "plânlı orantılı gelişme yasası" üzerinde durulmaktadır. Sosyalist ekonomiyi kapitalist ekonomiye üstün kılan ve onun kesintisiz gelişmesini mümkün kılan belirleyici özelliklerden biri onun plânlı bir ekonomi olmasıdır. Toplumun üyelerinin sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerini azami biçimde tatmin etmeyi çıkış noktası alan merkezi bir plân çerçevesinde işleyen sosyalist ekonomi, düzenlemeyi pazar ilişkisi üzerinden gerçekleştiren kapitalizme göre muazzam üstünlüğe sahiptir. Bu ekonomide aslında bütün kaynaklar en iyi biçimde -emekçilerin yararına- değerlendirilme imkânlarına sahiptir. Ancak böyle bir ekonomi gelişmesi içinde giderek bütün üyelerinin ihtiyacına göre alabileceği bir ürün zenginliği yaratabilir. Merkezi bir plânla gelişmenin dengeli, orantılı olması sağlanabilir. Merkezi bir plânla sosyalizmden komünizme geçebilmek için ürün zenginliğinin sağlanacağı bir orantılı gelişme gerçekleştirilebilir. Yine merkezi bir plânlamayla sosyalist ülkeyi dıştan saldırılara karşı savunabilecek orantılı bir gelişme sağlanabilir. Bunun Sovyetler Birliği somutunda nasıl yapıldığı bu bölümde somut verilerle ortaya konmaktadır.

Revizyonistler 1958 baskısında burada tartışılmayan bir sorunu, sosyalist kampın ortaya çıkmasıyla birlikte plânlı (orantılı) gelişme yasasının etkime alanının daha da geliştiği, genişlediği meselesini tartışıyorlar. Bu kuşkusuz doğrudur. Kuşkusuz birden fazla sosyalist devletin varlığı şartlarında, plânlarını birbirlerine uyumlu hale getirmeleri şartlarında, bu plânlı (orantılı) gelişme yasasının etkime alanı genişler. Fakat bunun ön şartı bu plânlamayı birlikte yapmaktır. COMECOM bunun için kuruldu.

Her üretim birimi kendi plânlarsa, plânı kendine göre yapar. Bu anlaşılır bir şeydir. Tek tek üretim birimlerinin kendileri için yaptığı plânlar birbiriyle nasıl birleştirilecektir? Bunun iki yolu vardır. Ya pa-

zar ekonomisi üzerinden: Ürünler birbirinden bağımsız pazara çıkacak, pazarda karşılaşacaklardır. Pazar ekonomiyi belirleyecektir. Pazar üzerinden bir denge oluşacaktır. Bu denge bir sürü kaynağın heba edilmesi pahasına kendiliğinden oluşan bir denge olacaktır. Ya da merkezi bir plân üzerinden: Merkezi plân bağlamında esas mesele, a) merkezi plânın gerçek bilgiler temelinde yapılmasıdır b) plânlamada bütün faktörlerin göz önünde bulundurulması, bütün olasılıkların iyice hesaplânmasıdır. Ancak böyle yapıldığında doğru bir merkezi plân çıkarılabilir.

Bir merkezi plânın doğru olması için onun bölgelerde ve her üretim biriminde var olan durumun tam ve gerçek bilgisine sahip olarak yapılması gerekir. Merkezi plânın hazırlanmasına mümkün olduğunca bütün üretim birimlerinin, bütün üreticilerin doğrudan katılması, tüm üreticilerin plânın hazırlanması çalışmasının içine çekilmesi sağlanmalıdır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı" s. 138'de halk iktisadının plânlı gelişmesi yasası ve sosyalist plânlama alt başlıklı bölümde çizilen resimde, kitlelerin plânlama çalışmasının içine bizzat çekilmesi, emekçi kitlelerin plânlamaya katılması sorunları yeterince vurgulanmıyor. Çizilen resim şöyle: emekçi kitleler çalışıyor, iş yapıyor; plânları ise devlet kurumları, görevliler yapıyor. Oysa bir dizi sosyalist ve halk demokrasisi ülkelerinde uygulamada plânlar işçilerin tartışmasına sunuluyordu.

Örneğin, Kültür Devrimi sırası ve sonrasında Çin'de plânlar kitle ile birlikte tartışılıp sonuçlandırılmaktaydı. Merkezi plânların daha hazırlık aşamasında kitlelerin içinde tartışılması önemlidir. Bu plânların hem gerçek verilere dayanması, hem de sonraki dönemde gerçekleştirilmesi için çok önemlidir. Fakat kitapta bu sorun üzerinde yeterince durulmamaktadır.

Merkezi plânlama, bütün koşullar göz önünde bulundurularak iktisat, istatistik, işletme, muhasebe ve plânlama konusunda uzmanlarının içinde yer aldığı merkezi plânlama örgütü tarafından yapılır. Merkezi plânlama örgütü sosyalizmde en önemli organlardan biridir.

Fakat bu plânın da her aşamasında kitlelerin denetimine sunulması, tartışmaya açılması gereklidir. Merkezi plân çıkması öncesinde bölgelerin ve kitlenin düşüncesine, önerilerine başvurulmalıdır. Ve bu temelde, bu tartışmalar ışığında merkezi plân çıkarılmalıdır. Tabii ki kitlelerin istekleri genel ülke çıkarının tersine olabilir. Örneğin daha fazla tüketim maddeleri, kişisel konfor malzemeleri üretimine öncelik vermek vb. Oysa ülkenin, sosyalizmin genel çıkarı ağır sanayinin öncelikli gelişmesini talep eder. Bu yüzden tartışmalarda da en baştan, genel ihtiyacın ne olduğu neyin ne için istendiği açıkça ortaya konulan, gerekçelendirilen bir taslak tartışmaya sunulmalıdır. Merkezi plânlama, sonuçta sosyalizmin zaferi veya yenilgisinde belirleyici rol oynayan çok önemli bir araçtır. Bu işte görev alanların en yetkin komünistler ve komünizm davasına bağlı kişiler arasından seçilmesi olağanüstü önemdedir. Revizyonistler iktidara iyice yerleştikten sonra bu bağlamda, yerel inisiyatifi geliştirmek adına başka bir yola girdiler. Merkezi plânın önemini küçümseyerek, merkezi plânın önemini en alt seviyeye indirdiler. Yerel örgütlerin kendi plânları, uygulamada belirleyici haline geldi.

Sayfa 139'da plânın uygulanamaması bağlamında örnek verilirken, plânlama yanlışlığı orantılı plânlama yasasının gereklerine uyulmamasına bağlanmaktadır. Bu bağlamda belli sayıda araba üretilmesi plânının uygulanamaması örneği veriliyor. Bu somut örnekte tartışılması gereken aslında kişisel binek arabası üretiminin sosyalizmde ne kadar gerekli ve doğru olduğu sorunudur. Fakat bu sorun olarak bile görülmüyor. Şimdiye kadarki tüm gelişme ve tecrübeler aslında şunu gösterdi, gösteriyor: Bireysel taşımacılık sistemi yaşam konforunu arttırıyor. Fakat bu kaynakların çarçur edilmesini ve çevreyi mahvetmeyi beraberinde getiren bir konfor oluyor. Söz konusu konfor yer yer trafiğe çıkan araçların muazzam sayısı -çoğunlukla her birinde bir insan bulunuyor- yüzünden özellikle şehir içi trafikte trafik işkencesine dönüşüyor. Bu yüzden sosyalist bir sistemde taşımacılık konusunda bireysel taşımayı teşvik eden otomobil üretimi yerine toplu taşıma sistemlerinin uzun vadede bireysel binek arabasına ihtiyacı/

talebi kısacak şekilde plânlanması özel önem taşıyor. Toplu taşımacılıkta konfor yanında çevreye en az zarar verecek bir plânlama yapılması da önemlidir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sosyalist bir plânın "*...üretimde elde edilen ortalama ölçütlere değil, tersine emek kullanımının, donanımların kullanımına, ham maddelerin, yakıt maddelerinin ve yardımcı maddelerin tüketiminin ileri ölçütlerine, yani ileri işletmelerin ve ileri emekçilerin deneyimlerine yönelik ölçütlere dayanma*"sı gerektiği açıklanıyor. (age s. 144-145) Bu çok önemli. Bu sürekli büyüyen ihtiyaçların azami ölçüde karşılanması için, komünizme doğru yürümek için gerekli.

Bunun hemen devamında ileri ölçülere dayanmaya karşı direnişlerin de olduğu, buna karşı uzlaşmaz mücadele gerekliliği de şöyle açıklanıyor:

"*Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, hiç kimseyi seferber etmeyen ve dar boğazlara göre ayarlanmış düşük saptanmış plânlar yapma çabasına ve aynı zamanda sosyalist iktisadın reel gelişme olanaklarını hesaba katmayan her türlü proje yapımcılığına karşı kararlı bir mücadele yürütmektedirler. Sosyalist plânlama, devletin çıkarlarıyla çelişen ve bir işletmenin, bölgenin ya da idarenin çıkarlarını tüm devlet çıkarlarının karşısına geçirmeyi hedefleyen bölgecilik ve memur ruhu eğilimlerine karşı uzlaşmaz bir mücadeleyi gerektirmektedir.*" (age, s.145)

Burada haklı ve doğru olarak sosyalist devletin çıkarları merkeze konuyor ve gerici direnişlere karşı mücadelenin önemi vurgulanıyor. Fakat bu yapılırken bölgelerin, tek tek işletmelerin, yerel yönetimlerin istekleri, talepleri vb.'nin de merkezi plânlamada tabii ki dikkate alınması gerektiği vb. üzerinde durulmuyor.

Revizyonistler daha sonra bu eksikliği kullandılar ve güya bu "aşırı merkezcilik sapması"na karşı mücadele adına, merkezi plânlamanın önemini düşürdüler, etki alanını daralttılar.

Bölümün son kısmı "Plân İktisadının Üstünlükleri" başlığı altında, sosyalist plân ekonomisini kapitalist ekonomi ile karşılaştırıyor. Burayı çok önemli gördüğüm için olduğu gibi alıyorum:

"Halk iktisadının plânlı yürütülmesinin en önemli görevlerinden birisi, plânın halk iktisadının plânlı gelişmesi yasasının gerekliliklerini yansıtıp yansıtmadığını ve plânın nasıl yerine getirildiğini saptamayı olanaklı kılan plân denetlenmesidir. Bu, var olan orantısızlıkları zamanında ortaya çıkarmayı, iktisatta yeni orantısızlıkların ortaya çıkmasını engellemeyi, yeni üretim yedekleri bulmayı ve halk iktisadı plânlarında gerekli düzeltmelerin yapılmasını olanaklı kılar.

Sosyalist iktisadın plânlı yürütülmesini sağlamak için, bütünlüklü bir iktisadi hesap dökümü sistemi gereklidir. Plânlı bir sosyalizm inşası, doğru bir hesap dökümü olmaksızın mümkün değildir. Ama hesap dökümü de, istatistik olmadan düşünülemez. Sosyalist iktisatta hesap dökümü ve istatistik, halk iktisadı plânlarına organik bir şekilde bağlıdır. Plânın yerine getirilmesine ilişkin istatistik belgeler, gelecek plânın yapılması açısından gerekli materyaldir. Sosyalist hesap dökümü ve istatistik sistemi, plânın bir bütün olarak ve tek tek bölümleri içinde yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesini olanaklı kılar.

Plân iktisadının üstünlükleri: Halk iktisadının plânlı gelişmesi, sosyalist topluma kapitalizme karşı büyük üstünlükler güvence eder.

Oranlılığın bir rastlantı sorunu olduğu ve iktisadın devrevi, periyodik olan geri dönen krizlerle geliştiği kapitalizmin tersine sosyalist iktisat, sosyalist devletin halk iktisadının plânlı gelişmesi yasası ve sosyalizmin ekonomik temel yasasının gereklerine göre saptadığı orantılar temelinde yükselen ve eşi görülmemiş hızlı bir gelişme kaydeder. Sosyalist iktisat, halk iktisadını yıkıma uğratan, topluma zorlu maddi zararlar veren ve onu dönemsel olarak geriye iten iktisat krizlerinden arıdır. (...)

Sosyalist plân iktisadı, işsizliği dıştalar ve toplumun tüm işgüçlerinin çalıştırılmasını güvence altına alır. Kapitalist iktisat, kaçınılmaz olarak, kapitalistlerin işyerlerine ucuz işgücü yerleştirmek için kullandıkları işsizliği üretir.

Plân iktisadı, tüm toplumun gereksinimlerinin giderilmesini hedefleyen bir üretim gelişmesini öngörür. Kapitalistler ise sermayelerini kâr oranının en yüksek olduğu iktisat dallarına yatırmaktadırlar.

Sosyalist plân iktisadı, halk iktisadının gereklilikleriyle uyum içinde,

bilimin ve tekniğin plânlı bir şekilde gelişmesini güvence altına alır. Kapitalizmde tekniğin gelişmesi, rekabet ve üretim anarşisi yasasına tabidir, son derece dengesiz bir şekilde gerçekleşir ve kaçınılmaz olarak üretim orantısızlığını güçlendirir.

Sosyalist plân iktisadı, toplumu yalnızca kapitalizme özgü olan toplumsal emeğin muazzam bir şekilde boşa harcanmasından kurtarmaz, aynı zamanda hem işletme çerçevesinde ve hem de tüm halk iktisadı çapında bütün kaynakların en tutumlu ve en etkin bir şekilde kullanılmasını garanti eder ve üretimin canlanması için yeni yedekler bulur.

Sosyalist devlet, işletmeler arasındaki üretim ilişkilerini plânlı olarak saptar ve sosyalist üretimin rasyonel bir şekilde yerleştirilmesini sağlar.

Tek tek işletmelerin çıkarına, azami kârın elde edilmesine tabi olan özel kapitalist verimlilik ilkesinin tersine, halk iktisadının plânlı gelişmesi ve sosyalist plânlama, verimliliğin en yüksek biçimini yani tüm halk iktisadı açısından verimliliği güvence altına almaktadır. İşte tam da bundan ötürü, özel mülkiyeti, üretim anarşisi ve rekabet mücadelesiyle kapitalist iktisat içinde düşünülemeyecek olan ölçekte muazzam bir inşa mümkün oldu." (age, s. 145-147)

***

Bölüm XXX
SOSYALİZMDE TOPLUMSAL EMEK

Bölümde emeğin/emekçinin toplumda kökten değişen rolü üzerinde duruluyor.

Sosyalist üretim ilişkileri emeğin karakterinde kökten bir değişiklik sağlar. Sosyalizmde üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet vardır. Özel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyetin geçirilmesi, kapitalizmde bağımlı olan emeğin özgürleşmesini beraberinde getirir. Bu gelişme Lenin'den bir alıntıyla şöyle aktarılıyor:

"Başkaları için çalışmadan, sömürücüler için bağımlı emekten yüzyıllarca sonra ilk kez, onun için kendisi için çalışma, hem de çağdaş tekniğin ve kültürün kazanımlarına dayanarak çalışma olanağı kendisini sunuyor." (age, s.149)

Sosyalizm emekçi insanların konumunu temelden değiştirir. Sosyalist toplumda emek ve yetenekler insanın konumunu belirlemektedir. Çünkü emekçi sömürü nesnesi olmaktan kurtulmuştur. Sömürünün ortadan kalkması, toplumsal mülkiyetin hâkim hale gelmesi, emekçi insanın toplumsal konumunun değişmesine yol açar, çalışmaya ilişkin görüşlerinde de süreç içinde bir değişim gözlenir.

Sosyalizmde eski toplumun (kapitalizmin) izleri belirli bir dönem varlığını sürdürmeye devam eder. İnsanların bilinçlerinde eski toplumun düşünceleri, alışkanlıkları, gelenekleri izlerini sürdürmeye devam eder. Kafa emeği ile kol emeği arasındaki önemli farklılık, işçi emeği ile köylü emeği arasındaki önemli farklılık, kalifiye emekle, kalifiye olmayan emek arasındaki farklılık tedrici olarak sosyalist üretici güçlerin gelişmesi sonucu ortadan kalkacaktır.

Bir kez daha: Sosyalizmde "kişisel ilgi ilkesi"

Sosyalizmde sosyalist ekonominin yönlendirilmesi ve yönetilmesi konusunda şöyle deniyor:

"Her bir emekçinin emeğinin ürünlerine duyduğu maddi ilgi ilkesi, sosyalist ekonominin sevk ve idaresinin temel ilkelerinden birisidir. Lenin şunu öğretmektedir: 'Halk iktisadının her büyük dalı, kişisel ilgi te-

meli üzerine inşa edilmelidir." (age, s. 150)

Önceki bölümlerde de tartışılan *"kişisel maddi ilgi yasası"* sorunu burada da karşımıza çıkmakta ve alıntı yaptığım yerde bu yasa Lenin'e dayandırılmaktadır. (Lenin, Seçme Eserler, c. 9, İnter Yayınları, s. 293) Lenin, alıntı yapılan *"Politik Aydınlatma Şubelerinin II. Tüm-Rusya Kongresi'ne Rapor"*unda, sosyalizmi inşa edebilmek için bir adım geri atıp Savaş Komünizmi'nden, kapitalizme sınırlı olarak izin veren Yeni Ekonomik Politika'ya geçildiğinde, politik aydınlatma şubelerinin görevlerini ortaya koymaktadır. Yazıda bir ara başlık altında *"Kişisel Çıkar Prensibi"*ni de tartışmakta ve bu bağlamda *"ekonominin her büyük dalını kişisel çıkar üzerine inşa etmek gerekir"* demektedir. Lenin NEP döneminde inşa sorununu tartıştığı yerde yapmaktadır bu tespiti. Lenin NEP'i dağcılıkta bir zirveye çıkılırken artık ilerlemenin mümkün olmadığı yerde, yeni bir yoldan zirveye çıkabilmek için geri gitmeye benzetmektedir. Yani Lenin için *'kişisel çıkar'* prensibinin sosyalist inşada araç olarak kullanılması bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Sorun böyle kavrandığında mesele yoktur. Fakat eğer "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yer yer yapıldığı gibi, *'kişisel çıkar ilkesi'* bütün sosyalizm dönemi için geçerli inşa ilkesi olarak ve kişisel maddi çıkar sosyalizmin esas itici güçlerinden biri olarak kavrandığında, bu yanlış olur.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda çokça vurgulanan şey sosyalist inşada kişisel maddi çıkar/ilgi ilkesidir. Bu ilginin yaratılmasının yolu da yine sosyalizmde işin niceliği ve niteliğine göre ücretlendirme ilkesi ve maddi teşviklerdir. Sonraki dönemde revizyonistler aslında sosyalizm döneminde zorunlu olarak uygulanmak durumunda kalınan bu siyaseti, komünizmin üst evresine geçtiklerini ilan ettikleri dönemde de sürdürmüş, ortaya pratikte ücretler arasında ve maddi teşvikler ve imtiyazlarla desteklenen büyük farklılıklar, adeta sınıflaşmalar çıkmıştır.

Sosyalizmin birinci aşamasında burjuva hukukuna uygun olarak yapılan dağılımda, daha fazla çalışanın, daha fazla kalifiye olanın, daha fazla alması gayet normaldir. Bir başka dağılım ilkesi sosya-

lizmde mümkün değildir. Herkesin ihtiyacına cevap verecek bir ürün bolluğu henüz yoktur, bunun yanında toplum henüz bilinç olarak dıştan bir zor olmadan 'herkesin yeteneği ölçüsünde' katkı sunacağı ve yine dıştan bir zor olmadan ihtiyacı kadar almakla yetineceği seviyede değildir. Çalışma henüz bir yük olmaktan çıkıp, yaşamın birinci gereksinimi, bir zevk haline gelmemiştir vb. Böyle bir durumda herkesin 'işine göre' ücretlendirilmesi zorunlu bir durumdur. Sosyalizmde üretimi arttırmak için evet kişisel ilgi, kişisel çıkar da kullanılmak zorunda ve durumundadır. İşçilerin ve toplumun tümü için ürün bolluğuna giderek varılması için, işçilerin daha verimli çalışması istenen bir şeydir. İşçilerin büyük çoğunluğunun henüz sosyalist inşanın ilerletilmesinin kendi kişisel çıkarları için de gerekli olduğunu görmediği, kendi kişisel çıkarlarının toplumsal gelişmede olduğunu görmediği yerde, evet ekstra ikramiyeler, ödüller vb. yoluyla onların "kişisel ilgi"sine dayanılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bir Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sosyalizmde "kişisel ilgi" "kişisel çıkar" ilkesinden söz edildiği her yerde, tam da bunun, kişisel ilgi/çıkar ilkesinin kullanılmasının sosyalist bilincin gelişmesinde gerilikten kaynaklanan bir zorunluluk olduğunun, kapitalizmden kalmış ve aşılması gereken bir "ilke" olduğunun vurgulanması gereklidir. Esasında sosyalizmin gelişmesi içinde varılması gereken yer işçilerin kendi kişisel maddi çıkarlarıyla devletin maddi çıkarlarının birleştirilmesi değil; işçilerin kendi devletleri olan devletin maddi çıkarları içinde kendi maddi çıkarlarını görmeleridir. Yani doğrudan karşılığını maddi bir fazlalık olarak almadan da işçi, kendi devletinin güçlenmesi için daha fazla üretmeyi görev saymalıdır. Mesela Stahanov hareketinde olduğu gibi. Stahanov ve komünist öncü işçiler, en ileri tekniği en verimli şekilde kullanarak çalışma normlarını yükseltmeyi beraberinde getiren çalışmayı daha fazla ücret ya da ek ikramiye almak için yapmadılar. Sosyalist devleti güçlendirmek için yaptılar. Ücret/ikramiye burada yan unsurdur. Ama "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu esas unsur olarak konuyor. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda esas mesele, işçinin kendi çıkarını gözetmesi yolu üzerin-

den, bu kişisel çıkar ile sosyalist devletin çıkarının birleştirilmesidir, deniyor. Yapılan, uygulanan da esasta bu idi. Bunun zorunlu olarak yapıldığı söylendiği ve bunu aşmak için çalışıldığı sürece ve ölçüde problem yoktur. Bunu aşmak için çalışmanın bir yönü de, propagandada sosyalizm döneminde de komünist emeğin, komünist çalışmanın ideal olarak gösterilmesidir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı" bu bağlamda üzerine düşen görevi yerine getirmemektedir.

Sosyalizmde yaratılan toplumsal zenginlikten herkes yaptığı işe göre bir pay alır. Fakat sosyalist toplumda çalışmanın karşılığının bu biçimde alınması, kişisel maddi çıkarla, devletin maddi çıkarlarının birleştirilmesi anlamına gelmez. Sosyalist toplumda bu iki şey gerçekte birbirinden ayrı, birbirinin karşısında duran şeyler değildir. Ve yapılması gereken işçilere tam da bunun kavratılmasıdır.

Sosyalist bir toplumda komünist birey kendisinin daha çok kazanması için değil, toplum için çalışır. Sosyalist bir devletin her alanda gelişmesine hizmet etmek için çalışır. Çünkü bilir ki, toplumsal zenginlik, onun kendi zenginliğidir aynı zamanda. Kişi kendisi için daha çok kazanmak için çalışmaz. Komünist bir emekçinin sosyalizme ilgisi kişisel maddi çıkardan kaynaklanmaz. Sosyalizmde de örnek verilmesi gerekenler, bu öncü işçilerdir. Tabii ki işçilerin çoğunluğu bu öncü işçilerin seviyesine gelmedikçe, kişisel ilgi üretimde bir manivela olarak kullanılmak zorundadır. Ve bu epey sürecektir. Fakat bütün bu süre zarfında eğer öncü, komünist işçilerin emeği örnek alınmaz ve gösterilmez, "kişisel ilgi ilkesi" hep vurgulanan şey olursa, yanlış yapılır.

Hak ve Yükümlülük Olarak İş

Sosyalizm çalışabilir her üyesine işi anayasal garanti altına alan, çalışma hakkını en önemli temel haklardan biri olarak kavrayan bir toplumsal sistemdir. Kapitalizmin ayrılmaz yol arkadaşı olan işsizlik sosyalizmde yoktur.

Sosyalizmde çalışabilir durumda olan herkes çalışmak zorundadır. Çalışma hem temel bir hak, hem de topluma karşı yükümlülüktür.

"Tek Kişinin Yönetimi İlkesi:"

"*Emeğin sosyalist kooperasyonu*" alt başlığı altında üzerinde daha önce de durduğum "*tek kişinin yönetimi ilkesi*" konusunda şöyle denmektedir:

"*Bir çok emekçinin her ortak çalışması, bu emekçilerin çalışmasının koordine edilmesini ve onlar arasındaki gerekli üretim ilişkilerinin sağlanması amacıyla bir yönetimi gerekli kılmaktadır. Emeğin sosyalist kooperasyonu, üretimin ve idare aygıtının bütün kademelerinde tek kişinin yönetimi ilkesinin* [Çeviride "Einzelleitung" tek yönetim olarak çevrilmiş. Doğrusu Tek kişilik yönetim; ya da tek kişinin yönetimidir. BN] *sıkı ve kararlı bir şekilde uygulanmasını talep etmektedir. Tek kişinin yönetiminden, kitlelerin iş sürecini yöneten tek bir kişinin iradesine tabi olmasına dayanan devletsel, sosyalist işletmelerin yönetimi anlaşılmaktadır. Bu, kitlelerin üretim süreci içindeki geniş yaratıcı inisiyatifiyle birleşmektedir.*" (age, s. 156)

Burada da özünde "kişisel ilgi ilkesi"ndeki soruna benzer bir problem vardır. Tek kişi yönetimi evet sosyalist bir ülkede başlangıçta her halde -ve şimdiye kadarki deneyimlerin gösterdiği gibi oldukça uzun bir süre de- üretimin yönetim ilkesi olarak kullanılmak zorunda kalınacaktır. Sosyalist inşada ilerlenildiği ölçüde bu ilkeden, kolektif yönetim ilkesine adım adım ilerlenmek zorundadır. Tek kişinin yönetiminin sosyalist toplumda yönetim ilkesi olarak ortaya konması, orada durulması; bunun aşılması gereken, toplumun içinde bulunduğu geriliğin zorladığı bir ilke olduğunun belirtilmemesi, bunun bütün sosyalist döneme yayılan ilke haline getirilmesi yanlıştır.

Burada kitlelerin oynaması gereken rol, kitlenin fikrinin ve desteğinin alınması, kitlelerin yönetime sürekli artan ölçüde doğrudan da katılması doğru düşüncesi küçümsenmektedir.

Tek kişinin yönetiminin "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda konulan biçimiyle ilke olarak konması önemli bir tehlikedir. Revizyonist gelişmeye yol açabilir.

Yönetim ilkesi konusunda varılması gereken hedef söz konusu işi yapan hemen herkesin yönetimde de söz sahibi olduğu bir sistemdir.

Yöneten/yönetilen ilişkisindeki hiyerarşiyi süreç içinde ortadan kaldıracak bir sistemdir hedef. Eğer bu henüz yapılamıyorsa, ki sosyalizm döneminde bu uzun süre yapılamayacaktır, belli verili koşullarda örneğin bir işletmenin yönetimi için tek kişinin yönetimi zorunlu ise, bu açıkça söylenmeli ve bu durumun aşılması için tedbirler de en başından itibaren gündeme getirilmelidir. Tek kişinin yönetiminde bile, hem üstten, hem de alttan denetim sağlanmalıdır. "Tek kişinin yönetiminin kitlelerin yaratıcı inisiyatifi ile birleştirilmesi" yetmez. Bunun yanında bu yönetimin kitlelerin denetimine açık olması gereklidir. Kuşkusuz bu sosyalist inşanın başlarında, yönetici/yönetilen arasındaki bilgi ve deneyim farklılıklarının, kafa/kol emeği arasındaki farklılıkların büyük olduğu bir ortamda oldukça zordur. Yöneticinin gerçek komünist olmadığı şartlarda alttan denetim şekilsel hale getirilip, hiçleştirilebilir. Gerçek bir kolektif yönetim ilkesinin yaygın uygulanabilmesi ancak işçilerin eğitim düzeyinin çok ileri seviyelere vardığı bir aşamada mümkün olacaktır. Fakat proletarya diktatörlüğü daha kurulduğu ilk andan itibaren tek kişinin yönetim ilkesini üretim yönetim ilkesi olarak uygularken de, kolektif yönetim ilkesinin kimi unsurlarını geliştirmeye başlama görevine sahiptir. Sorunun bu yönü "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda esas olarak geçiştirilmektedir.

Revizyonistler iktidara yerleştikten sonra *"kişisel maddi ilgi"* ile *"tek kişinin yönetimi ilkesi"* temelinde işletme yöneticilerinin doğrudan denetiminde olan fon küçümsenmeyecek ölçüde büyütülmüştür. Bu 'geri dönüş'te, yeni bir burjuvazinin ortaya çıkmasında temel ekonomik dayanaklardan biridir.

Sosyalist Yarışma

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalist yarışma, emekçi kitlelerin mümkün olan en büyük eylemliliği temelinde emek üretkenliğinin yükseltilmesi ve üretimin mükemmelleştirilmesinin yöntemidir." (age, s.157)

Stalin sosyalist yarışmanın önemini ve gelişme yönü konusunda şunları söylüyor:

"Sosyalist kitle rekabetinin gelişimi başlayana dek, sanayinin büyümesi bizde çok büyük zorluklarla gerçekleşti ve hatta birçok yoldaş, sanayinin gelişme hızının yavaşlatılması sorununu ortaya koydu. Bu temel olarak, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin çok düşük olmasıyla ve teknik personelin düzeyinden çok geri kalmasıyla açıklanabilir. Ancak sosyalist rekabet bizde kitlesel karakter kazandıktan sonra, bu mesele temelden değişti. Tam da bundan sonra sanayi hızlı bir tempoda ilerledi. Sosyalist rekabet neden kitlesel karakter kazandı? İşçiler arasında, yalnızca asgari tekniği edinmekle kalmayan, daha da ileri giden, teknik personelin düzeyine erişen ve teknisyenlerle mühendislerin yanlışlarını düzeltmeye, eskimiş normlar olarak mevcut normlardan kopmaya ve yeni, daha çağdaş normlar getirmeye vs. çalışan gruplar halinde yoldaşlar bulunduğu için. Eğer tek tek işçi grupları değil de, işçilerin çoğunluğu kültürel ve teknik düzeylerini, mühendislerin ve teknisyenlerin düzeyine çıkarmış olsalardı ne olurdu? Sanayimiz, başka ülkelerin sanayileri için ulaşılmaz bir yüksekliğe erişirdi. Dolayısıyla, kafa ve kol emeği arasında başlıca farkın, işçilerin kültürel ve teknik düzeyinin, teknik personelin düzeyine çıkarılarak ortadan kaldırılmasının, bizim için birinci dereceden öneme sahip olması gerektiği inkar edilemez." (Stalin Eserler cilt 16, İnter Yayınları, s. 304)

Görüldüğü gibi sosyalist yarış Stalin için kafa/kol emeği arasındaki başlıca farkın ortadan kaldırılmasının da bir yoludur.

Lenin sosyalist yarışmanın tarihsel önemi konusunda şöyle demektedir:

"Sosyalist yarışmanın büyük tarihsel önemi, emekçi kitlelerin çalışma hakkında komünistçe bir anlayış ve ruhla eğitilmelerinin temel yöntemi olmasında, bu kitleleri yeni, sosyalist toplumun inşasına aktif ve bilinçli katılıma çekmenin temel yöntemi olmasında yatar.

Sosyalist yarışma sadece, eğer iktidar proletaryanın elinde olursa, eğer proletaryanın elinde, proleter devlet şahsında tüm belirleyici üretim araçları (toprak, yeraltı zenginlikleri, sanayi işletmeleri, demir-yolları vs.) bulunursa ve dolayısıyla eğer emekçi kitleler emeklerini onları ezen ve sömürenler, üretim araçlarının asalak mülk sahipleri için kul-

lanmazlarsa, onlar için değil, aksine kendileri için değer üretirlerse oluşabilir ve yayılabilir." (Lenin, Seçme Eserler, c. 9, İnter Yayınları, s. 680, ekler, dipnot 116)

Görüldüğü gibi gerek Lenin, gerek Stalin için "sosyalist yarışma" aslında işçilerin eğitim ve bilinç seviyelerinin yükselmesi ile gelişen, komünist öncü işçilerin başı çekmesiyle ve sosyalist devletin bilinçli çabalarıyla kitleselleşen bir görünümdür.

Sovyetler Birliği'nde sosyalist yarışın örgütlenmesinde maddi ve manevi teşvikler de kullanılmıştır.

Bunların kullanılması ilke olarak reddedilemez. Fakat özellikle maddi teşvik kullanımında bunun tehlikesi bilince çıkarılmak zorundadır. Sosyalist yarışın örgütlenmesinin esas aracı olarak maddi teşviğin en önemli araçlardan biri olarak konduğu ve problem bilince çıkarılmadığı noktada; insanların esasında ikramiye almak için çalışmasının sosyalist bir düşünce olmadığı anlatılmadığı sürece ve ölçüde sorun vardır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu sorun fazla irdelenmiyor.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "*Sosyalist yarışma, burjuva toplumunda egemen olan rekabetten temelden ayrılır.*" dendikten sonra Stalin'den şu alıntı yapılıyor:

"*Rekabetin ilkesi:* ***birinin yenilgisi ve ölümü,*** *diğerinin zaferi ve egemenliği.*

Sosyalist yarışmanın ilkesi: ***genel*** *bir kalkınma sağlamak amacıyla ilerleyenlerin geride kalanlara dostça* ***yardımı.***

Rekabet şunu anlatır: Egemenliğini pekiştirmek için, ***geride kalanları ez.***

Sosyalist yarışma şunu anlatır: Birileri kötü çalışıyor, diğerleri iyi, üçüncüler daha iyi -en iyilere yetiş ve genel bir kalkınma sağla." (Stalin'den aktaran Politik Ekonomi Cilt II, s. 157)

Burada anlatılanlar doğru görüşlerdir. Burada ek olarak şunu da söylememiz gerekir: En iyi çalışanları kendilerine örnek alanlar, en iyilere yetişemezse ve fakat gerçekte elinden gelenin en fazlasını yapmaya çalışıyorsa, onlar üzerine düşeni yapıyor demektir. Sosyalist

yarış hiçbir şekilde, verebileceğinin en fazlasını vermek için çaba sarfeden, fakat yine de becerikli olmadıkları için, ya da başka nedenlerle verimli olmayan insanların, bunlar işe yaramaz diye damgalanmasını, bunların aşağılanmasını, dıştalanmasını talep etmez. Tabii ki, birileri bilinçli olarak yan gelip yatıyorsa, yapabileceğini yapmıyorsa, kolektif üzerinden asalak yaşıyorsa o eleştirilir, kendisini düzeltmesi istenir. Düzeltmezse teşhir edilir,dıştalanır.

***

Bölüm XXXI
SOSYALİZMDE META ÜRETİMİ, DEĞER YASASI VE PARA

Bu bölüm incelenirken "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın hazırlanma aşamasında yürüyen tartışmalarda Stalin'in neler savunduğu hatırlanmalıdır.

Stalin "Sosyalizmde Meta Üretimi" konusunda tartışırken iki yanlışa karşı açık tavır takınmıştır:

1. *"Üretim araçlarının ulusallaştırılmasından sonra meta üretiminin korumakla yanlış yaptığımızı iddia eden bazı yoldaşlar"a karşı, bunların SSCB'de henüz tüm üretim araçlarının kamulaştırılmamış (tüm halkın/tüm emekçilerin mülkiyetine geçirilmemiş) olduğunu anlamadığı; henüz üretim araçlarının ancak bir bölümünün (devlet mülkiyetinde olanların) kamulaştırılmış olduğunu; kolektif çiftliklerde ürünler üzerinde kolektifin (yani tüm toplumun değil bir grubun) kendi mülkleri olarak tasarruf hakkına sahip olduğu"* (bkz. Stalin, SSCB'de Sosyalist Ekonominin Sorunları; c. 16, İnter Yayınları, s. 288 ve s. 293) tespitlerini yapar.

Bu durumda "meta üretiminin" söz konusu olduğunu; bunun kabul edilmesi gerektiğini ve SSCB'de fakat temel üretim araçları kamulaştırılmış olduğu için bu meta üretiminin özel bir meta üretimi olduğu ve kapitalizme yol açmak zorunda olmadığını belirtir. (age, s. 292)

2. *"...Sosyalist toplum üretimin meta biçimini ortadan kaldırmadığı için bizde sözüm ona kapitalizme özgü tüm ekonomik kategorilerin mal olarak işgücünün, artı değerin, sermayenin, sermaye kârının, ortalama kâr oranının vs. yeniden kurulmak zorunda olduğunu açıklayan yoldaşlar"*a (Stalin, "SSCB Sosyalist Ekonominin Sorunları", s.294) karşı da, bunların bütünüyle haksız olduğunu, bunların meta üretimiyle kapitalist üretimi birbiriyle eşitlediğini belirtir ve şöyle der:

"Daha da ötesi, Marx'ın kapitalizmin analiziyle uğraştığı ve yapay olarak bizim sosyalist ilişkilerimizle ilişkilendirilen, 'Kapital'inden alınmış başka bazı kavramların da örneğin 'gerekli' emek ve 'artık'

emek, 'gerekli' ürün ve 'artık' ürün, 'gerekli' çalışma zamanı ve 'artık' çalışma zamanı gibi kavramların bir kenara bırakılması gerektiğini düşünüyorum. (...)

Şimdi, bizim düzenimizde, meta olarak işgücü, işçilerin ücretle çalıştırılması sözcükleri oldukça saçma duyuluyor: sanki üretim araçlarına sahip olan işçi sınıfı, kendi kendisini ücretle çalıştırıyormuş ve işgücünü kendi kendisine satıyormuş gibi. (...)

Ekonomi bilimcilerimizin, eski kavramlarla sosyalist ülkemizde yeni hâl ve durum arasındaki bu uygunsuzluğu ortadan kaldırmak ve eski kavramların yerine yeni, yeni duruma uygun olanları koymak zorunda olduklarını düşünüyorum.

Bu uygunsuzluğa belirli bir süre gözyumabildik, ama şimdi bunu kesin olarak ortadan kaldırmak zorunda olduğumuz zaman geldi." (age, s. 295-296)

Stalin meta üretimi ve meta dolaşımı bağlamında hedefin ne olduğunu da koymaktadır:

"İki temel üretim sektörünün, devlet ve kolektif çiftlik sektörünün yerine, ülkenin tüm tüketim eşyaları [Konsumgüter/bu tüketim malı olarak çevrilmiş, yanlış... Mal/meta eşanlamlı kavramlar... her kullanım /tüketim eşyası mal/meta değil. -BN] *üzerinde tasarruf hakkıyla genel kapsayıcı bir üretim sektörü geçtiğinde, o zaman tabii ki 'para ekonomisi' ile birlikte meta dolaşımı, ekonominin gereksiz bir unsuru olarak ortadan kalkacaktır."* (age, s. 294)

O halde bu bölümden beklentiler ortadadır:

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda, meta üretimi konusunda:

a) Meta üretimi sosyalizmde belli bir süre (üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin iki biçimi (ve tabii bunun yanında doğrudan özel mülkiyet de!) var olduğu sürece var olacaktır.

b) Ve fakat bu özel tipte bir meta üretimi ve meta dolaşımıdır.

c) Hedef meta üretimi ve dolaşımını -onun para ekonomisi ekiyle birlikte- ortadan kaldırmaktır.

d) Kapitalist ekonominin kategorileri ile sosyalizmi açıklamaya çalışma işinden vaz geçilmelidir; yeni durumu ve ilişkileri daha doğru

açıklayan kavram ve kategoriler kullanılmalıdır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın "sosyalizmde meta üretiminin zorunluluğu ve özellikleri" alt başlıklı bölümünde, doğru olarak meta üretiminin zorunluluğunun, sosyalist üretimin iki temel biçiminin varlığından kaynaklandığı tespiti yapılıyor.

Ancak, bunun geçici, sosyalizmin belirli bir dönemine ait olan bir zorunluluk olduğu söylenmiyor. Amacın tüm üretim araçlarının tam olarak kamulaştırılması olduğu konmuyor. Bu soruna daha sonra "Sosyalizmden Komünizme Tedrici Geçiş" bölümünde değiniliyor. Fakat bu sosyalizmde meta üretiminin tartışıldığı yerde de konmak zorundadır. Sorun ancak tedrici geçiş döneminde tartışılacak bir sorun değildir.

Bir de daha önce yapılan "sosyalist mülkiyetin dokunulmaz ve kutsal" olduğu, toplumsal mülkiyetin kooperatifsel ve kolektif biçiminin de sosyalist olduğu (s.106) tespitinin varlığı bilindiğinde, burada kolektif mülkiyetin ve meta üretiminin ve dolayısıyla para ekonomisinin de adeta sonsuza dek sürdürülmesi savunulma durumunda olunuyor.

Eğer gerçekten de sosyalist mülkiyetin grup mülkiyeti biçimi de "dokunulmaz", "kutsal" bir biçimse ve bu biçim olduğu sürece meta üretimi de olacaksa, bu demektir ki, meta üretimi de "dokunulmazdır" hep olacaktır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"*... Devlet işletmelerinin ürünleri devlete ve kolektif iktisadi ürünler Kolhozlara ait olduğundan, alım satım yoluyla değişim sanayiyle tarım arasındaki iktisadi bağların vazgeçilmez bir biçimidir. Burada, her alım satımda olduğu gibi, meta sahibi meta üzerindeki mülkiyet hakkını yitirir ve alıcı bu metanın sahibi olur.*" (s. 165)

Burada ne anlatılıyor?

Burada devlet işletmelerinin ürünleri ile Kolhozların ürünlerinin değişiminin alım satım yoluyla olduğu söyleniyor. Bu doğru değil. MTİ'lerin Kolhozlara sunduğu makine/ekipman/hizmet karşılığı para olarak dönmüyor MTİ'lere, ürün olarak karşılanıyor. Burada alım/satım değil, metaların alım satım yoluyla el değiştirmesi değil,

hizmet/ürün değiş tokuşu vardır.

Amacı pazar için üretim olmayan ürün meta değildir. Burada söylenen "her alım satımda olduğu gibi meta sahibi meta üzerindeki mülkiyet hakkını yitirir ve alıcı bu metanın sahibi olur" denen yerde her değiş tokuş, alım satımla; dolayısı ile değiş tokuş edilen tüm ürünler de meta olarak gösterilmektedir. Bu teorik olarak yanlıştır.

Buradaki teorik yanlış, tam da kapitalizmin kategorileri ile konuşulmaya devam edilmesinden kaynaklanıyor. Üretim araçlarının tümüyle kamu mülkiyetine geçmiş olduğu devlet sektöründe üretimin amacı net olarak "emekçilerin sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarının en yüksek düzeyde tatmini için üretim"dir. Amaç pazar için/dolayısıyla kâr için üretim değildir. Bu üretimin sonucu olan ürünlerin ağır sanayi ürünleri bölümü -dış ticarette kullanılan kesimi dışında- meta değildir. Fakat halen meta olan kimi ürünlerle belli oranlarda değiş tokuşa girdiklerinden, meta imiş gibi ele alınırlar. Sorun budur.

Devamen şunlar söyleniyor:

"Lenin, şöyle yazıyordu: '(toplumsallaştırılmış) ***büyük sanayinin ürünlerinin köylü ürünleriyle değiştirilmesi*** *(abç), bu sosyalizmin ekonomik özüdür.' Lenin,* ***meta değişiminin*** *(abç) sanayiyle tarım arasındaki doğru karşılıklı ilişkilerinin denetlenmesini oluşturduğunu vurguladı. Lenin tarafından belirlenen bu ilkeler, komünizmin tüm ilk aşaması için önemlerini korurlar."* (s. 165)

Lenin neyi tartışmıştır? Ürünlerin değişimini. Burada ne deniyor? Meta değişimi deniyor.

Lenin net olarak diyor ki, ürün değiştiriyoruz. Artı, değiştirdiği ürünler bağlamında da Lenin çok açık bir şey söylüyor: *"Toplumsallaştırılmış büyük sanayinin ürünlerini köylü ürünleriyle değiştiriyoruz"* diyor. Burada Lenin'in sözünü ettiği köylü, kolektif köylü değildir. Kendi toprağına, kendi üretim aletlerine, envanterine sahip tarım üreticisidir, daha sonra tasfiye ettikleri burjuva Kulaklar kooperatifleşme plânı temelinde dönüştürdükleri orta köylüler ve küçük köylülerdir. Bunlarla yapılan değiş tokuşta tabii ki sosyalist sektörün

ürünleri, bunların ürünleri ile değiştirildiğinde, değer yasası kullanılacaktır. Bu anlamda yalnızca bu anlamda bir meta değiş tokuşu söz konusudur. Ama sosyalist sektörün ürünü gerçek anlamda meta değildir, kapitalist küçük üreticinin ürününden özde ayrıdır. Lenin burada bu yüzden bilinçli olarak ürün değiş tokuşundan söz etmektedir.

Devamında şöyle deniyor:

"Sovyet Devleti, kent halkı için besin maddelerini ve sanayi için hammaddeleri, esas olarak, toparlama ve toptan alım yoluyla Kolhozlardan ve kollektif köylülerden almaktadır. Kolhozlar ve kolektif köylüler ise, sanayi ürünlerinin alımı için gerekli olan parayı, ancak (dikkat! -BN) *meta üretimlerini devlete, kooperatiflere ve kolektif iktisadi pazarda satarak kazanabilirler.*

Devletin ve kooperatiflerin toparlama ve toptan alım yoluyla Kolhozlardan aldığı tarımsal ürünler ve hammaddeler ve kolektif iktisadi pazarda satılan tarımsal ürünler, bu anlamda metadırlar. Keza, devlet işletmeleri tarafından üretilen ve Kolhozlar ve kolektif köylüler tarafından satın alınan sanayi ürünleri ve öncelikle de kişisel gereksinim eşyaları da metadırlar." (s. 165-166)

Burada alınan/satılan herşey meta olarak adlandırılıyor. Bu doğrudur. Fakat her değiş tokuş, alım satım değildir. Bu yüzden olsa gerek, sanayi ürünleri konusunda "öncelikle kişisel gereksinim eşyaları"nın meta olduğu söyleniyor. Bunun mantığı üretim araçlarının -özellikle belirleyici önemde üretim araçlarının içte- meta olarak işlem görmemesidir. Revizyonistler iktidarı ele geçirdikten sonra örneğin MTİ'lerdeki temel üretim araçlarını da Kolhozlara satma politikası ile temel üretim araçlarını da meta haline getirdiler!

Daha sonra şu tespitler yapılıyor:

"Sosyalizmde meta üretimi, alışılmış değil, tam tersine özel türden bir meta üretimidir. Burada söz konusu olan, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin ve kapitalistlerin olmadığı bir meta üretimidir. Bu, esas olarak birleşik sosyalist üreticilerin (devlet, Kolhozlar, kooperatifler) elindedir. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, ücretli emek ve insanın insan tarafından sömürülmesi sisteminin tasfiyesi gibi tayin

edici ekonomik koşullar yüzünden sosyalizmde meta üretimine belli sınırlar çekilmiştir. Bundan dolayı kapitalist üretime dönüşemez ve sosyalist topluma hizmet eder." (s. 166)

Burada bir yandan doğru şeyler söyleniyor. Gerçekten de SSCB'de olan özel türde bir meta üretimiydi. Sosyalist inşa döneminde başlangıçta tam kapitalist meta üretimi **de** vardı. Kulakların tasfiye edilmesinden sonra bu önce neredeyse sıfırlandı. Revizyonistler iyice egemen duruma geldikten sonra, bu tip meta üretimi de giderek arttı. Yine de belirleyici duruma gelmedi**.** Esas meta üretimi kolektif işletmelerde üretilen özel türde bir meta üretimiydi. Ki bu kapitalist tipte bir meta üretimi değildi.

Biz şunu biliyoruz: Klasik anlamda meta, meta üretimi kapitalist üretimin temelidir. Kapitalist toplumun çözümlemesine Marx metanın çözümlemesi ile başlar. Meta kapitalist üretimin kategorisidir. Lenin, Marx'a dayanarak diyor ki, "küçük meta üretimi her gün yeniden kapitalizmi doğurur." Sosyalizmde eğer meta üretimi hâlâ varsa, bu özel türde de olsa meta üretimini sosyalizm sürekli geriletme ve ortadan kaldırmak için çalışır.

Meta, kapitalizmin kategorisidir. Eğer sosyalizmde geçiş aşamasında hâlâ varsa -meta üretimi, meta değişimi- bu bilinçli olarak tespit edilmelidir. Stalin'in yaptığı ve yapılmasını istediği budur. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sorun tam da *"Sosyalizmde Meta Üretimi"* başlığı altında bu netlikte konmamaktadır.

"Sosyalist İktisatta Metanın Kullanım Değeri ve Değeri" bölümünde de meta ile bağ içinde yine yeni ilişkileri eski kavramlarla açıklamaya çalışma, kapitalizmin kategorilerini aynen sosyalist ekonomiye taşıma yanlışı sürüyor.

"...Sosyalizmde meta, metayı üreten emeğin ikili karakterinden doğan ikili karaktere sahiptir" (s. 167) deniyor.

Burada sosyalizmde üretilenlerin önemli bir bölümünün klasik anlamda meta olmadığı; sosyalizmde 'iş'in esasının -1950'lerde haydi haydi!- yabancılaşmış iş olmadığı, bu anlamda emeğin ikili karakteri vb. kategorilerle çalışılamayacağı gerçekleri bir çırpıda atlanıyor.

Her ne kadar daha sonra buradaki ikili karakterin, kapitalizmdeki ikili karakterden tümüyle farklı olduğu vb. açıklamaları yapılsa da, bu açıklamalar da yanlış kavramlarla, yanlış bilinç verildiği gerçeğini değiştirmiyor.

Değer yasasının etkimesi ve bunun karakteri bağlamında Stalin, değer yasasının varlığı ve etkimesini meta üretiminin varlığı ile gerekçelendiriyor. Meta üretimi ile birlikte değer yasasının etkimesi de süreç içinde geriletilecek, sıfırlanacaktır. Hedef budur.

Stalin şu tespiti yapıyor:

"Değer yasasının, sürekli bir yasa olduğu tarihsel gelişimin tüm dönemleri için mutlak geçerliliğini koruduğu komünist toplumun ikinci safhası döneminde değiş-tokuş ilişkilerinin düzenleyicisi olarak gücünü yitirse de, gelişmenin bu safhasında üretimin çeşitli dalları arasında ilişkinin düzenleyicisi olarak, üretim dalları arasında emeğin dağılımının düzenleyicisi olarak yürürlükte kaldığı söyleniyor.

Bu tümüyle yanlıştır. Değer, aynı değer yasası gibi, meta üretiminin varlığıyla bağıntılı bir tarihsel kategoridir. Meta üretiminin ortadan kalkmasıyla, biçimleriyle birlikte değer ve değer yasası da ortadan kalkar.

Komünist toplumun ikinci safhasında, ürünün yapımı için harcanan emeğin miktarı meta üretiminde olduğu gibi dolaylı olarak, değerin ve onun biçimlerinin aracılığıyla ölçülmez, tersine doğrudan ve dolaysız - ürünlerin yapımı için harcanan zaman miktarı, saat miktarı ile ölçülür. Emeğin dağılımına gelince, emeğin üretim dalları arasında dağılımı, bu dönemde gücünü yitirecek olan değer yasası tarafından değil, toplumun ürün gereksiniminin artmasıyla ayarlanacaktır." (Stalin, Cilt 16, s. 299)

Değer yasasının etkimesi ve onun karakteri bağlamında "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda mutlaka onun sosyalizmin gelişmesine paralel olarak etkimesinin sınırlandırılıp, sıfırlandırılacağının tespiti belirleyici önemdedir. Kitapta bu bölümde bir dizi doğru tespit yapılmaktadır. Fakat tam da değer yasasının etkimesinin gelişme perspektifinin ne olduğu konusu eksiktir! *"Sosyalizmden Komünizme Tedrici"*

geçiş bölümünde bu konuda tavır takınılmış olması da bu bölümdeki eksikliği ortadan kaldırmıyor.

Bölümün *"Para ve Sosyalist İktisattaki İşlevleri"* alt başlıklı bölümünde, önce *"meta üretimi ve meta dolaşımı olduğundan para da zorunludur"* tespiti yapılıyor.

Bu tespit tek başına ve kendi içinde yanlış değil. Fakat teorik olarak her değiş/tokuş ürünü meta olarak görüldüğünde, artı: sosyalist mülkiyetin kolektif biçimi -dolayısıyla ürünler üzerinde grup mülkiyeti-, dolayısıyla özel tipte de olsa meta üretimi *"dokunulmaz ve kutsal"* görüldüğünde, para da bütün sosyalizm/evet komünizm dönemi boyunca zorunlu görülebilir!

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda para ve sosyalizm konusunda tartışıldığında en başa konması gereken şey; para ekonomisinin sömürü ekonomisinin bir kalıntısı olduğu, bunun sosyalizm olgunlaştıkça sınırlanacak ve nihayetinde ortadan kalkacak bir kategori olduğudur. Kitapta bu yapılmıyor.

Paranın zorunluluğu tespit edildikten sonra, Lenin de tanık gösterilmeye çalışılıyor. Lenin'den alıntı yapılıyor:

"Sosyalistler daha sosyalist devrimden önce paranın hemen ortadan kaldırılamayacağını yazdılar... Parayı ortadan kaldırabilmek için çok sayıda teknik ve -bundan daha zor ve daha önemli olarak -örgütsel kazanımlar gereklidir."

"Onu ortadan kaldırabilmek için ürünlerin yüz milyonlarca insana dağıtılmasının örgütlenmesinin yapılması gerekmektedir -birçok yılın işi." (s. 175)

Lenin burada çok net olarak paranın ortadan kaldırılması hedefini koyuyor. Bunun zorluklarını tartışarak bunun hemen devrim ertesi olmayacağını 'birçok yılın işi' olduğunu söylüyor!

Ders Kitabı'nda ise tam da para ve sosyalist iktisatta onun işlevlerinin tartışıldığı bölümde paranın ortadan kaldırılma hedefi yok, ona bağlı olarak da bu hedefe ne ölçüde yakınlaşıldığının muhasebesi de yok.

Paranın işlevlerinin tartışıldığı yerde de, paranın işlevleri içinde yer

alan "birikim aracı ya da hazine oluşturma aracı" işlevi (bkz. Politik Ekonomi Ders Kitabı Cilt-I, s. 109) konusunda şunlar söyleniyor:

"Sosyalizmde para, sosyalist birikim aracı ve tasarruf aracı işlevi görmektedir." (age, s.177)

Politik Ekonomi Ders Kitabı I. Cilt'te, paranın zenginliğin ifadesi olduğu, biriktirilen paranın zenginlik biriktirme anlamına geldiği, biriktirilen paranın sermayeye dönüşebileceği ortaya konmaktadır. Bu yüzden "birikim aracı olarak para, hazine oluşturma aracı olarak paradır." Tabii ki I. Kitapta tartışılan fonksiyonlar kapitalist bir ortamdaki fonksiyonlardır. Tabii ki paranın kapitalist ya da sömürücü bir ülkedeki fonksiyonları birebir proletarya diktatörlüğü altında sosyalizmin inşa edildiği bir ülkeye aktarılamaz. Yine de biriktirilen para, sosyalist bir ülkede de o parayı biriktireni, biriktirilen para ne kadar çoksa, o kadar toplumun diğer kesiminden ayrı bir yere koyar. Tasarruf, birikim sosyalist bir ülkede de "zengin"liğin ifadesidir. Henüz toplumun çoğunluğunun komünist olmadığı toplumda da bu hep böyle olacaktır.

Ders Kitabı'nda tasarruf konusunda söylenen adeta tasarruf için tasarruf yapıldığıdır.

Şöyle deniyor:

"Emekçilerin refahlarının artmasıyla birlikte, para tasarrufları da artmaktadır. Bu tasarruflar, tasarruf kasalarında muhafaza edilmektedir." (s. 177)

İyi de tasarruf kasasında muhafaza edilmek için mi biriktiriliyor bu paralar? Bunun mantığı nerede? Gerçek durumun değişik olduğunu, biriktirilen paranın sosyalizmde de zenginlik ifadesi olduğunu, farklılaşma yarattığını vb. daha sonra göreceğiz!

***

Bölüm XXXII
SOSYALİZMDE İŞ ÜCRETİ

Ücretlendirme İlkesi…

"Sosyalizmde İş Ücreti" başlığı altında sosyalizmde işin nasıl ücretlendirildiği sorunu, bu bağlamda sosyalist politikanın ne olması gerektiği ve nasıl olduğu sorunu bu bölümde daha genişçe tartışılıyor.

İş ücreti bağlamında sosyalizmde *"herkese katkısına göre"* ilkesi geçerlidir. Bu ücretlerde belirli, evet önemli farklılıklar da olacağı, bunun kaçınılmaz olduğu anlamına gelir. Çünkü sosyalist toplum henüz tüm üyelerine her bireyinin kendi belirlediği ihtiyacı kadar verecek düzeyde bir ürün zenginliğine sahip bir toplum değildir. Ve çünkü sosyalist toplum henüz üyelerinin çoğunluğu hiçbir dış zorlama olmaksızın kendi toplumu olarak kavradığı topluma yetenekleri ölçüsünde katkıda bulundukları bir toplum değildir. Sosyalist toplumda henüz iş, emek harcanması toplumun çoğunluğu açısından bir geçinme aracı olmaktan çıkıp, yaşamın birinci gereksinimi; bir yük olmaktan çıkıp bir zevk haline gelmemiştir. Henüz kafa kol emeği arasındaki önemli farklılıklar ortadan kalkmamıştır. Bunlar olmadığı sürece ve ölçüde, ücret farklılıkları ve yapılan işe ya da "katkıya" göre ücretlendirme dışında bir yol yoktur. Bu bağlamda gerçek çözüm kafa kol emeği arasındaki zıtlığı çözdükten sonra, bunlar arasındaki önemli farklılıkların da ortadan kalkması ile gerçekleşecektir. Toplumun bireyleri arasında eğitim ve kalifiyeleşme bakımından eşitsizlikler ortadan kalktığı, herkesin her işi yapabilecek eğitimi alma imkanının olduğu, insanların yönetiminin yerini şeylerin yönetiminin aldığı bir ortamda zaten ücret denen şeyin kendisi ortadan kalkacaktır. Yani ücret farklılıkları gerçek anlamda komünist bir toplumda silinip gidecektir. Ücret farklılıkları bütün sosyalizm döneminde şu veya bu ölçüde varlığını sürdürecektir.

Bu konuyu Lenin, "Devlet ve Devrim" adlı yapıtında, Marx'a da atıflarda bulunarak tartışmakta ve şunları söylemektedir:

"...Kapitalizmin bağrından daha yeni gün ışığına çıkmış, her bakım-

dan eski toplumun damgasını taşıyan bu komünist toplumu Marx, komünist toplumun 'ilk' ya da alt aşaması olarak niteler.

Üretim araçları artık tek tek kişilerin özel mülkiyeti değildir. Üretim araçları tüm topluma aittir. [Lenin'in burada söz ettiği alt evredeki sosyalizm aslında epey gelişmiş bir sosyalizmdir. Çünkü bizim şimdiye kadar yaşadığımız sosyalizm deneyimlerinde henüz "üretim araçları" sınırlamasız "tüm topluma ait" değildi. Tüm topluma ait üretim aracı mülkiyeti yanında, grupsal mülkiyet ve özel mülkiyet te vardı henüz. -BN] *Toplumun her üyesi, toplumsal olarak gerekli emeğin belli bir bölümünü yapar ve toplumdan şu kadar emek sunmuş olduğunu gösteren bir belge alır.* [Burada da Lenin'in sözünü ettiği sosyalizm epey gelişmiş bir sosyalizmdir. Emekçi bu toplumda emek harcaması karşısında para değil, ne kadar emek kattığını gösteren bir belge almaktadır.] *Bu belge karşılığında, tüketim maddelerinin toplumsal stokundan uygun düşen miktarda ürün elde eder. Yani toplumsal fon için ayrılan emek miktarı çıkarıldıktan sonra, her işçi toplumdan, ona verdiği kadarını geri alır.*

Adeta 'eşitlik' egemendir. (...)

Gerçi burada 'eşit hak'ka sahibiz, diyor Marx, fakat bu henüz, her hukuk gibi eşitsizliği önşart koşan 'burjuva hukuku'dur. Her hukuk, aynı ölçeğin, gerçekte aynı olmayan, farklı olan çeşitli bireylere uygulanması anlamına gelir; bu yüzden 'eşit hak' eşitliğin çiğnenmesi ve bir adaletsizliktir.

Gerçekte, eşit miktarda toplumsal emek harcamış olan herkes, (sözü edilen kesintilerden sonra) toplumsal üründen eşit pay alır.

Fakat insanlar aynı değildir: biri güçlü, diğeri güçsüzdür; biri evli, diğeri değildir, birinin çocuğu çok, diğerinin azdır vs.

'... Eşit emek miktarıyla -diye sonuç çıkarıyor Marx- ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonundaki eşit payla, biri gerçekte diğerinden daha çok alır, biri diğerinden daha zengindir vs. Bütün bu kusurlardan kaçınmak için, hakkın eşit değil eşitsiz olması gerekirdi.'

[Marx için bunların kusur olduğu nettir! Aşılması gereken kusurlar.

Onun bir yolu da "eşitsiz hak'tır. Buna döneceğim. -BN]

Yani komünizmin ilk aşaması, adaleti ve eşitliği henüz veremez: servet farkları, hem de adil olmayan farklar sürecek, fakat bir insanın bir başka insan tarafından sömürüsü olanaksız olacaktır, çünkü üretim araçlarını, fabrikaları, makineleri, toprak ve araziyi vs. özel mülkiyet olarak gaspetmek olanaksız olacaktır." (Lenin, Seçme Eserler, c. 7, İnter Yayınları, s. 98-99)

Lenin burada Marx'ın düşüncelerini yorumlayarak, komünist toplumun birinci aşamasında, sosyalizmde, ücretler konusundaki görünümün ne olacağını koymaktadır.

Marx'tan alıntıyla devam ediyor Lenin:

"'Fakat bu -kusurlar diye devam eder Marx- *uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumun içinden çıktığı haliyle komünist toplumun ilk aşamasında kaçınılmazdır. Hukuk, toplumun ekonomik şekillenmesi ve onun tarafından belirlenen kültürel gelişiminden asla daha yüksek olamaz.'*

Böylece (genellikle sosyalizm diye adlandırılan) komünist toplumun ilk aşamasında 'burjuva hukuk' tamamen ortadan kaldırılmaz, bilakis sadece kısmen, sadece erişilmiş ekonomik devrime uygun olarak, yani sadece üretim araçlarıyla bağıntılı kaldırılır. 'Burjuva hukuku' bunları tek tek bireylerin özel mülkiyeti olarak kubul eder. Sosyalizm ise toplumsal mülkiyet haline getirir. Bu ölçüde -ve sadece bu ölçüde- 'burjuva hukuk' ortadan kalkar.

Ancak onun bir başka parçası varlığını sürdürür, toplumun üyeleri arasında ürünlerin ve emeğin dağıtımında regülatör (düzenleyici) olarak kalır. 'Çalışmayan, yememelidir de' -bu sosyalist ilke artık gerçekleştirilmiştir; 'aynı miktarda emek için aynı miktarda ürün' -bu sosyalist ilke de artık gerçekleştirilmiştir. Ancak bu henüz komünizm değildir, ve bu, eşit olmayan insanlara eşit olmayan (fiilen eşit olmayan) emek karşılığında eşit miktarda ürün veren 'burjuva hukuku'nu henüz ortadan kaldırmaz.

Bu bir 'kusur'dur, diyor Marx, ama komünizmin ilk aşamasında bu kaçınılmazdır, çünkü ütopyalara düşmeksizin, insanların kapitalizmin

devrilmesiyle birdenbire, hiçbir hukuk kuralı olmadan toplum için çalışmayı öğreneceklerine inanmamak gerekir, ve bunun da ötesinde böyle bir değişim için ekonomik önkoşullar, kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla hemen hazır olmaz." (V. İ. Lenin, Devlet ve Devrim, İnter Yayınları, Kasım 1995, İstanbul, s. 113)

"*Toplum; 'Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre' ilkesini gerçekleştirdiğinde, yani insanlar toplumsal ortak yaşamın temel kurallarına uymaya alıştıklarında ve emekleri, onların yeteneklerine göre gönüllü olarak faaliyet gösterebilecekleri kadar verimli olduğunda, devlet tamamen sönüp gidebilecektir. Shylock benzeri bir hasislikle, başkasından yarım saat bile fazla çalışmamaya, daha az ücret almamaya bakmaya yol açan 'burjuva hukukunun dar ufku' -bu dar ufuk o zaman aşılmış olacaktır. Ürünlerin paylaşımı o zaman, herkese düşen miktarın toplum tarafından saptanmasını gerektirmeyecek; herkes 'gereksinimine göre' özgürce alacaktır.*" (age, s. 115-116)

Yani sosyalizmde emek ücreti "*herkesin katkısı*"na göre belirlenecektir. Burjuva hukuku burada belirleyicidir. Bu kaçınılmaz olarak ücretlerde, zenginlikte farklılığı beraberinde getirecektir. Ve bu farklılıkların gerçek anlamda aşılması için yapılacak esas çalışma bu farklılıkların temelini ortadan kaldırmaya yönelik çalışma, kafa kol emeği arasındaki başlıca farklılıkları (Stalin "her türlü farkın" ortadan kaldırılması düşüncesini yanlış buluyor ve bu konuda kesinlikle haklıdır c. 16, s. 304-305) ve zıtlığı ortadan kaldırmaya yönelik çalışma, toplumun her üyesine ihtiyacı kadar verebilecek bir ürün zenginliğini yaratmaya yönelik çalışma olmak zorundadır.

Ancak Marx'ın dediği gibi sosyalist toplumda burjuva hukukunun sürmesi süreç içinde ortadan kaldırılması gereken bir "kusur"dur. Sosyalist toplumda atılacak her adım, proletarya diktatörlüğü devletinin uyguladığı her siyaset bu kusuru aşma yönünde atılmalıdır.

Sosyalist bir toplumda ücret siyaseti devlet tarafından belirlenir.

Biz ücret farklılıklarının toplumda emekçiler arasındaki farklılıkları ayakta tutmaya, derinleştirmeye, emekçiler arasındaki rekabeti körüklemeye hizmet edebileceğini, eşitsizliğin derinleşmesine hizmet

edebileceğini biliyoruz.

Sosyalizm, bayrağında herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre yazan topluma doğru gidişin toplumudur. Sosyalist siyaset, bu yüzden emekçiler arasındaki onları birbirinden ayıran maddi eşitsizlikleri mümkün olduğunca azaltmaya yönelik bir siyaset olmak zorundadır.

Ücret bağlamında bu işteki ücretlendirmede kaçınılmaz olarak var olan farklılıkların, giderek azaltılmasına yönelik bir siyaset izlenmesi gerektiği anlamına gelir. Sosyalist ücret siyaseti budur.

Öyle bir ücret siyaseti izlenmelidir ki, bu ücret siyaseti, süreç içerisinde farklılıkların artmasını değil, eksilmesini, azalmasını beraberinde getirmelidir. Toplumun refahının bir bütün olarak sürekli artmasına paralel olarak, toplumun bireyleri arasındaki gelir farklarının giderek azaltılması, sosyalist ücret siyasetinde temel alınmalıdır.

Bu sorun, "sosyalizmde iş ücreti" başlıklı bölümde hiç yok. Sanki böyle bir sorun yokmuş gibi davranılıyor.

Kitapta iş ücreti konusunda anlatılan ne?

Deniliyor ki, sosyalizmde iş herkesin yaptığına göre ücretlendirilir. İlkesi budur. Ve mutlak eşitlikçilik vb. olmaz. Bütün bunlar doğrudur:

Sosyalizmde, herkesin yaptığı işe göre toplumsal zenginlikten pay alması gayet anlaşılır bir şeydir. Bunda yanlış bir şey yoktur.

Toplum zenginleştiği ölçüde, kişilerin, tek tek kişilerin toplumun zenginliğinden aldığı pay da artacaktır. Bu da gayet anlaşılır bir şeydir. Tek tek kişilerin toplumun zenginliğinden aldığı pay sürekli olarak ve birbirinden farklı olarak artacaktır.

Bunun normal sonucu nedir?

Bütün toplum birlikte "zengin"leşir, toplumun her bireyinin de toplumsal zenginlikten -ürünlerden, hizmetlerden- aldığı pay artar. "Herkese katkısına göre" ilkesi temelinde en ileri, en bilgili, en çalışkan, en kalifiye olanların aldığı pay, onlardan geride olanlardan daha fazla artar.

Bunun sonucu, eğer ücret siyasetinde bilinçli olarak farkları azaltmaya yönelik bir siyaset izlenmezse, kaçınılmaz olarak toplumda yeni

bir tabakalaşma, farklılaşma, toplumun en zenginler, zenginler, daha az zenginler ve relatif yoksullar vb. biçiminde bölünmesi, farkların azalacağına artması olur.

Örneğin en düşük ücretle, en yüksek ücret arasında bire on biçiminde bir farklılık olsa -artı- bu bir de 'emek ürünü olan kişisel zenginlik' üzerinde mülkiyet ve miras hakkı ile tamamlansa, bunun mantıki sonucu ne olur?

Toplumun toplumsal zenginlikten pay alma konusunda aralarında büyük farklılıklar bulunan tabakalara bölünmesi! Bu yüzden bilinçli olarak, ücretler arasındaki farklılık:

a) düşük ücretlerin yüksek ücretlere göre daha hızla yükseltilmesi,

b) en düşük ücretle en yüksek ücret arasındaki oranın giderek düşürülmesi,

c) ücretlendirme basamaklarının azaltılması,

d) ücret sisteminin mümkün olduğunca basitleştirilmesi

vs. yollarıyla mümkün olduğunca azaltılmalıdır.

Kuşkusuz bununla hâlâ önemli farklar bütünüyle ortadan kaldırılamaz, o ücret sisteminin bütünüyle ortadan kalkması ile, komünizmde gerçekleşecektir. Fakat oraya giden devletin bilinçli bir ücret siyaseti ile farkların giderek artması engellenebilir.

Ekonomik olarak daha kötü durumda olan toplum kesimlerinin lehine bir "haksız"lık, gerçek eşitliğe giden yolda atılması gereken bir adımdır. Tabii ki bu adım atılırken, iradi olarak alınacak bir takım idari tedbirlerle farklılıkların bütünüyle giderilebileceği vb. hayallere kapılmadan yapılmalıdır bu.

Eğer "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "sosyalizmde iş ücreti" başlığı altında, ücretler arası farklılıkların süreç içinde nasıl azaltılacağı sorunu tartışılmıyorsa, tersine iş ücretinin tartışıldığı yerde sürekli olarak "mutlak eşitlikçiliğe karşı" mücadele ediliyorsa, bunun bir tek pratik sonucu vardır:

Üst ücret grupları ile alt ücret grupları arasındaki farkın sürekli büyümesi, gelir farklılıkları makasının sürekli açılması.

Biri bir alıyorsa, diğeri on alıyorsa; iki yıl sonra ikisinin de %100'lük

bir büyümesinde bir alan iki, on alan yirmi alır, 4 yıl sonra dörde kırk vb. gider. Bu farkı "mutlak eşitlikçiliğe karşıyız" "herkese katkısı ölçüsünde" gerekçeleriyle korumaya yönelik siyaset tabii ki birilerinin çıkarınadır.

Kimin çıkarına?

Açıkça üst ücret gruplarının çıkarına.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"İş ücreti, sosyalist toplumda, onun yardımıyla her çalışanın emeğinin ürünlerine kişisel maddi ilgi duymanın sağlandığı en önemli ekonomik aygıtlardan birisidir. Daha çok ve daha iyi çalışan, daha fazla elde eder. Böylelikle, iş ücreti, emek üretkenliğinin artırılmasının güçlü bir etkeni olmakta, emekçilerin kişisel maddi çıkarlarının devletin (tüm toplumun) çıkarlarıyla doğru bir şekilde birleştirilmesi olanağı sunmaktadır." (s. 180)

Burada aslında bir "kusur", zorunlu olarak yapılmak zorunda kalınan bir uygulama, kusur olmaktan çıkıp, adeta bir erdemmiş gibi savunulmaktadır.

Evet kişisel maddi çıkar sosyalizmde, sosyalizmin inşasında bir araç olarak kullanılmak zorundadır. Fakat atılacak adımlarda hep bunun bir kusur olduğu, aşılmak zorunda olduğu da bilinçte tutulmak zorundadır. Topluma, toplum için gönüllü çalışanlar örnek olarak gösterilmek zorundadır.

Sonraki dönemde, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın sonraki baskılarında revizyonistler bu bölümü diğer bölümler içinde eritmişler.

(1955 "tamamlanmış" ikinci baskısında bu sorun "sosyalizmde toplumsal iş" başlıklı XXXI. Bölüm içinde "İşe Göre Dağıtım -Sosyalizmin Bir Ekonomik Yasası" alt başlığı altında (age, s. 181 ve devamı) ele alınıyor.

1958 baskısında bu bölüm XXIX. Bölüm olarak var. (s. 605 ve devamı)

Fakat revizyonistler, bu erittikleri bölümde özsel bir şey değiştirme ihtiyacı duymuyorlar. Çünkü onların siyasetiyle çelişen herhangi bir şey yok burada.

Mao'nun revizyonizme yönelttiği en önemli eleştirilerinden biri bu

noktadadır. Bu konuda "Biz bunu Moskova'dan değişik yapacağız" kitabında yer alan "Siyasetin Egemenliği ve Maddi Teşvik" başlıklı 40. bölümde şöyle diyor:

"Devamında şu vurgulanıyor: 'Her şeyden önce maddi teşvik faktöründen yararlanılmalıdır.' Sanki kitlelerin yaratıcı ediminin tek itici gücü maddi ilgi imiş gibi görüyorlar. Bu kitapta her fırsatta maddi ilgiden söz ediliyor, sanki bu kitabın ruhuna insanları bu lapa ile kandırmak sinmiş gibi. Burada bir yandan bir dizi ekonomi fonksiyonerin ve yönetici kadronun düşünsel yaklaşımı, diğer yandan politik-ideolojik faaliyetin küçümsenmesi yansıyor. Bu durumda maddi teşvike dayanmaktan başka bir imkân görülmüyor. 'Herkesten yeteneğine göre, herkese katkısına göre' şiarının birinci bölümünde söylenen herkesin bütün gücüyle üretime katılması gerektiğidir. Neden bu şiarın iki bölümü birbirinden ayrılıp, sürekli tek yanlı olarak maddi teşvikten söz edilir? Maddi ilgiyi bu kadar propaganda ederseniz, kapitalizm yenilmez hale gelir." (Mao Tse-Tung, "Wir Machen Das Anders Als Moskau", s. 53-54)

Mao'nun eleştirdiği ve alıntı yaptığı 1958 baskısında gerçekten de maddi teşvik sosyalizmin inşasının neredeyse esas itici gücü haline getiriliyor. Fakat 1954 baskısında da kişisel ilgiye bence gereğinden fazla vurgu yapılmaktadır.

Sorun kişisel çıkar, maddi teşvik vb. araçların kullanılması değil, bunun hangi kafayla yapıldığı, hangi bilinç verilerek yapıldığıdır. Eğer andaki durumda başka imkân yoksa ve itici güç olarak maddi çıkar manivela olarak kullanılmak zorunda kalınıyorsa; ücretler arasındaki önemli farklılıklar henüz kapatılabilecek durumda değilse, bunu açıkça tespit edip, andaki durum ve hedef birlikte açıklanmalıdır. Örneğin NEP döneminde burjuva teknisyenler, menajerler çalıştırdılar ve bunların ücretleri diğerlerine göre çok daha yüksekti. Ama bunu yapmak zorunda olduklarını açıkça belirterek bu işi yaptılar; -artı- o burjuva teknisyenlerin yanına denetçi olarak ve onların yaptığı işte uzmanlaşmaları için bilinçli partili işçileri siyasi komiser olarak yerleştirdiler.

Doğru tavır bu idi, budur.

Ücretlendirme Sisteminin Somut Görünüşü

Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nde özellikle sanayi alanında somut ücretlendirme sistemi üzerine yazılmış çok sayıda makale ve kitap vardır. 1954 *baskılı "Sovyet Endüstrisinde İş Ücreti ve Onun Biçimleri"* isimli kitabında J. L. Maneviç değişik endüstri dalları somutunda ücretlendirme konusunda bilgi vermektedir. Bu kitabın önsözünde ve genelinde yine ücretler arasındaki farklılıkların giderek kapatılması yönünde bir propaganda yoktur. Tersine önsözde yine "mutlak eşitlikçi"liğe karşı polemik yürütülmektedir. Şöyle deniyor önsözde:

"Sosyalist inşanın bütün aşamalarında işçilerin, mühendislerin, teknisyenlerin ve hizmetlilerin ücretlendirilmesinin doğru örgütlenmesi Bolşevik Parti'nin dikkatinin merkezinde durdu.

Lenin ve Stalin düşman 'teorilere' karşı keskin mücadele içinde sosyalist dağıtımın Marksist teorisini temel aldılar ve geliştirdiler; bu temel üzerinde Bolşevik Parti kişisel maddi ilgi ilkesini toplumsal üretimi arttırmanın itici gücü olarak tutarlı bir biçimde gerçekleştirdi. ML dağıtım teorisinin yol göstericiliğinde Bolşevik Parti Stalin yoldaş önderliğinde işçilerin ücretlendirilmesinde küçük burjuva eşitlikçiliğini yerleştirme denemelerini yerle bir etti."

Görüldüğü gibi, sosyalist toplumun bağrında da komünist emeğin olduğu ve bunun Lenin ve Stalin tarafından propaganda edildiğinden, örnek gösterildiğinden, sosyalist yarışın "en ileriyi örnek" alıp ona yetişme olarak görüldüğünden vb. tek söz yok.

Kitapta verilen bilgilere göre; Sovyetler Birliği'nin kuruluş döneminde Ocak 1919'da toplanan "Tüm Rusya Sendikalar Kongresi"nde hem genel geçerli -bölgelere göre somut değişiklikler gösterebilecek- bir ücretlendirme tabelası, hem de ücret sistemi olarak "ikramiyeli iş ücreti" sistemi kabul edilmiştir. Burada sanayi dallarına göre "norm"lar tespit edilmiş, bu normların üzerine çıkan katkılarda ikramiye verilmesi öngörülmüştür.

Bu ilk resmi ücret tabelasında toplam 35 basamak vardır.

Bu 35 basamağın 1'den 14'e kadar olanında işçi ücretleri tespit edilmektedir. 1. basamakta en düşük ücret 600 rubledir (asgari ücret). 14.

basamakta en yüksek işçi ücreti 1160'dır. Yani işçiler arasında en düşük ücretli ile en yüksek ücretli arasındaki fark iki mislinden biraz azdır. 15-35 arasındaki basamaklarda hizmetliler, teknisyenler, mühendislerin ücretleri belirlenmektedir. En düşük hizmetli ücreti 1220 ruble ile en yüksek işçi ücretinden fazladır. 35. basamakta en üst derecede kalifiye uzmanların ücreti 3000 ruble ile en düşük işçi ücretinin 5 katıdır.

"En yüksek teknik, ticari, tıbbi, askeri eğitim ve idari personelin azami geliri ayda 3000 ruble olarak öngörülmüştür." (J. L. Manewitsch; "Der Arbeitslohn und seine Formen in der Sowjetischen Industrie"; Verlag die Wirtschaft, Berlin 1954, s. 67)

Görüldüğü gibi başlangıçta ilerde bilinçli olarak aşılma yönünde adımlar atılmazsa, büyük gelir farklılıklarına yol açabilecek bir ücret tabelası söz konusuydu.

Bu dönemde fakat Sovyet iktidarı aynı zamanda *"başlangıçtan itibaren yüksek maaşların ortalama işçi ücretleri düzeyine indirilmesi politikasını ilan etmiş ve bu yolu tutmuş"*tu. (Lenin, Seçme Eserler, cilt 7, s. 337)

Lenin'in de imzasını taşıyan ve *"toplu sözleşme sorununda temel yönergeler"* başlıklı *'Halk Komiserleri Konseyi'* kararında şöyle deniyordu:

"1. Toplu sözleşmede ücret belirlemede temel alınacak tez şudur:

Minimum çalışma için minimum ücret. Ücretin artması dolaysız olarak üretimin artmasına ve işçinin bu üretim artışına katkısının derecesine bağlı olarak ele alınmak zorundadır.

2. Ücret bordrosu her işçi ve hizmetlinin iş verimliliği ile iş ücreti arasındaki doğrudan bağı görebileceği açıklık ve berraklıkta olmalıdır. Sistem bir işletme veya kurumun yönetiminin insiyatifi anında ödüllendirmesine ve bu ödüllendirmeyle söz konusu işçi ve hizmetliyi bu yönde çalışmaya devam etmesi için teşvik etmesine izin verecek esneklikte olmalıdır.

3. Değişik kalifikasyondaki işçilerin, hizmetlilerin, alt, orta, üst idari personelin ücretlendirilmesinde her türlü eşitlemecilik düşüncesi ret edilmelidir." (Aktaran: J. L. Manewitsch; "Der Arbeitslohn und seine Formen in der Sowjetischen Industrie"; Verlag die Wirtschaft, Berlin, 1954, s. 75)

Proletarya diktatörlüğü şartlarında sosyalizmin henüz inşasının başında bulunulan bir anda tabii ki ücretin belirleyicisi "katkı" olmak zorundaydı. Ödüllendirme ve teşvik vb. kullanılmak zorundaydı. Lenin ve Stalin bunun bir zorunluluk, süreç içinde aşılması gereken bir "kusur" olduğunun bilincinde idiler. Her türlü eşitlemecilik düşüncesine karşı çıkarken, aynı zamanda komünist emeğin ne olduğunu ortaya koyuyor ve öncelikle komünist emeğin propagandasını yapıyor, onu örnek gösteriyorlardı. Lenin için emek konusunda örnek alınması gereken Subotnikler; Stalin için ise Stahanov gibi öncü işçilerdi.

NEP döneminde de devlet işletmelerinde 1919'da tespit edilen sistem esas itibariyle korunmak durumundaydı, korundu ve hatta daha da "adaletsiz" bir dağıtım gündeme geldi. NEP Sovyet iktidarı açısından atılmak zorunda kalınan bir geri adımdı. Bu dönemde en düşük ücretle en yüksek ücret arasındaki farklılık 1'e 5'ten, 1'e 8'e yükseldi. (Bkz, age, s. 76)

Bu dönemde ek olarak bir de burjuva uzmanlar "satın alınmak" zorunda kalındı. Bunun için bunlara işçilerden çok yüksek ücretler ödenmek durumunda kalındı.

Lenin bu durumu şöyle anlatıyor:

"... uzmanlar kitlesi, içinde uzman olarak yetiştikleri toplumsal yaşamın tüm şekillenişi sonucunda burjuvadır. (...) en iyi örgütçüler ve en önemli uzmanlar devlet tarafından ya eski burjuva tarzda (yani yüksek ücret karşılığında) ya da yeni proleter tarzda (yani uzmanları kaçınılmaz olarak kendiliğinden kendine tabi kılacak ve yanına çekecek olan, genel muhasebe ve tabandan denetim sisteminin yaratılmasıyla) çalışmaya çekilebilirler.

Şimdi eski burjuva araca başvurmamız ve en önemli burjuva uzmanların 'hizmetleri' ne çok yüksek bir ücret ödemeyi kabullenmemiz gerekiyor. (...) Bu önlemin bir uzlaşma olduğu, maaşların ortalama işçi ücretiyle eşitlenmesini ve kariyerizme karşı mücadelenin sözle değil eylemle yürütülmesini talep eden Paris Komünü'nün ve her proleter iktidarın ilkelerinden bir sapma olduğu açıktır.

Fakat bu yetmez. Bu önlemin sadece -belli bir alanda ve belli bir öl-

çüde- sermayeye karşı saldırının kesilmesi anlamına gelmekle kalmayıp (çünkü sermaye bir miktar para değil, aksine belirli bir toplumsal ilişkidir), aynı zamanda başlangıçtan itibaren yüksek maaşların ortalama işçi ücreti düzeyine indirilmesi politikasını ilan etmiş ve bu yolu tutmuş olan sosyalist Sovyet iktidarımızın bir adım geri atması anlamına da gelir." (Lenin, "Burjuvaziye karşı mücadelenin yeni aşaması" , Seçme Eserler, Cilt 7, s. 336-337)

1931'e gelindiğinde, yani NEP burjuvazisini ve Kulakları tasfiye siyasetine çoktan geçilip, bu mücadelede önemli bir mesafenin de katedilmiş olduğu dönemde, ücret sisteminde yapılan değişikliklerle işçiler için ücret tabelası -metal işçileri somutunda 8 basamak oldu; en düşük ücret ile en yüksek ücret arasındaki fark 1'e 3,6 idi. (bkz. Manewitsch; "Der Arbeitslohn und seine Formen in der Sowjetischen Industrie"; Verlag die Wirtschaft, Berlin 1954, s. 90) Bu aslında 1919'daki ile karşılaştırıldığında (1'e 1,9) işçiler arasında da en alt ile en üst arasında farkın açılması anlamına geliyordu. Tabii ki en alt kesimdeki işçinin durumu da, hayat şartları da gerçek ücretlerin sürekli yükselmesi sayesinde 1919'daki durumu ile karşılaştırılamayacak kadar iyileşmişti. Fakat fark azalacağına büyüyordu. Bundan daha da kötüsü, yöneticiler için ayrı bir ücret sistemi ve tabelası getirilmişti.

Bu bağlamda Maneviç'in kitabında şunlar söyleniyor:

"Yönetici personelin, mühendislerin ve teknisyenlerin ücretlendirilmesinde başrolü onların kişisel aylık maaşları oynar. Mühendis ve teknisyenlerin maaşlarının plânlanması sosyalist devlet tarafından merkezi olarak, işçilerin ücretlerinin de belirlendiği ilkelere göre yapılır. Devlet iktisat dalının, işletmenin veya bölümün önemine; çalışma şartlarına, işletmenin konuşlanmasına vs. göre değişik maaşlar tespit eder.

Bunun dışında bir yöneticinin, mühendisin ve teknisyenlerin maaşında şu faktörler de belirleyici olur:

Birincisi söz konusu işletmedeki, bölümdeki, kısımdaki işin kapsamı (işçilerin sayısı, üretim miktarı vs.). Örneğin bir kömür madeninde yönetici personelin, mühendislerin ve teknisyenlerin maaşı 24 saat içinde çıkarılan kömür tonuna bağlı olarak farklılaşır. (...)

İkincisi: İlgili bölümdeki işin karmaşıklığına bağlı olarak sorumluluk derecesi; işin niteliği ve işletmenin içinde yer aldığı sanayi dalındaki önemi." (age, s. 215-216)

İşçilerle, yöneticiler/mühendisler/teknisyenler ücret tabelalarının birbirinden ayrılması ile karşılaştırma yapmak, aradaki farkın gelişmesini izlemek zorlaşmıştı.

Kitap'taki verilere göre olgu yönetici, mühendis ve teknisyenler ile düz işçiler arasındaki farkın birinciler lehine büyümesidir. Hepsinin geliri artmaktadır; en başta da yönetici konumda olanların geliri daha hızlı artmaktadır.

Bunun dışında ücret sisteminde giderek daha fazla iş zamanına göre değil, üretilen parça başına ücretlendirmeye yönelinmiş; bunun yanında ikramiye sistemi de epey gelişmişti. Toplumun bir bütün olarak zenginleşmesine paralel sürekli artan gerçek ücretler sayesinde üst gelir gruplarının geliri onlara birikim yapacak imkanlar sunuyordu.

Burada temel sorun süreç içinde gelir farklarının artmasından çok, bunun sorun olarak bile bilince çıkartılmamış olmasıdır.

Parti Maksimumu

Ücretlendirme konusunda kitapta hiç tartışılmayan ve fakat bizim tartışmamız gereken bir sorun vardır:

Devlet ve parti çalışanlarının ücretlendirilmesi nasıl olacaktır, nasıl olmalıdır, nasıl olmuştur?

Devlet ve parti çalışanları, eğer devlet ve partide bürokratlaşmanın maddi temelleri engellenmek isteniyorsa kalifiye bir işçi ücretine göre belirlenen, mümkün olduğunca kalifiye bir işçinin ücretinin fazla üzerine çıkmayan bir ücret almalıdır. Devlet ve özellikle de partide çalışmak, kişisel zenginleşmenin aracı olmamalıdır.

Sovyetler Birliği'nde başlangıçta bu böyle de olmuştur. Başlangıçta net olarak profesyonel partili için belirlenen bir üst ücret sınırı vardır. Benzer sınırlar devlet işletmelerinde çalışan partililer için de vardır. Partideki ücretlendirmede "parti maksimumu" denen bir sınır vardır.

Bu başlangıçta ortalama kalifiye işçi ücretine eşit bir ücrettir. *Eugen Varga 1963'de "yaşadığı dönemde basılmasını istemediği" notlarında bu "parti maksimumu"nun Lenin tarafından "en fazla eğitimli bir işçinin ücretinin iki katı" olarak belirlenmiş olduğu bilgisini veriyor. (bkz. Eugen Varga, "Oder ist der heutige Zustand ein ewiger", ML-Litvertrieb, Viyana 2005, s. 14)

Herhangi bir partili bu "parti maksimumu"nun üzerine (mesela bir partili devlet yöneticisi oldu, ordan da normal maaşını alıyor, eline geçen para artıyor) çıkan miktarı partiye vermek zorunda.

Başlangıçta sistem bu.

Giderek bu sistem ortadan kalkıyor. Bu bağlamda bu ortadan kalkışın ne zaman, hangi karara dayanarak vb. olduğu hakkında kesin bir bilgi de yok.

Varga bu konuda şunları söylüyor:

"Lenin döneminde partiye girmek kişisel fedakârlık gerektiriyordu. Her komünist hayati tehlikeyi göze alarak mücadele alanlarında idi. Parti üyeliği parti üyesine hiçbir maddi çıkar sağlamıyordu. Savaş Komünizmi döneminde komünistler, bütün diğer insanlarla birlikte aynı yiyecek tahsisatına sahipti.

NEP döneminde partili yoldaşların geliri "parti maksimumu" ile sınırlandırıldı. Bu yüksek derecede uzmanların gelirinden azdı.

Lenin'in ölümünden sonra bu yavaş yavaş bozuldu. Şekilsel olarak parti maksimumu vardı. Ama daha yirmili yılların ortalarında Kremlin'de "yararlılık göstermiş" komünist fonksiyonerler için özel bir "kantin" vardı. Henüz çok alçak gönüllü idi. Üç küçük odası vardı, ama öğlen yemeği bir kişinin parti maksimumu çerçevesindeki geliri ile yiyebileceğinden çok daha iyi ve zengindi. (...)

Parti maksimumunun ne zaman ortadan kaldırıldığını tam olarak bilmiyorum. Ben 1930'da Kominternden Komünist Akademi'ye geçtiğimde parti maksimumu hâlâ vardı; o dönemde bu 150 ruble idi, daha sonra 225'e çıkarıldı. Hiçbir "Parti Tarihi"nde bu parti maksimumundan tek söz edilmemesi çok ilginçtir." (age, s. 36, Almanca)

Parti maksimumu konusunda Komintern üzerine yaptıkları araş-

tırmada Brigitte Studer ve Berthold Unfried de "Stalinci Parti Kadroları; Kimlik Yaratan Pratikler ve Tartışmalar" kitabında şu bilgiyi veriyorlar:

"Komintern çalışanlarının maaşları 1934'e kadar parti maksimumuna uygundu ve ayda 200-400 ruble arasında değişiyordu, bu Sovyetler Birliği'nde doktorların ortalama gelirine eşitti." (Brigitte Studer, Stalinistische Parteikader, Böhlau Verlag Köln, 2001, s. 77)

Vadim S. Rogovin'in antistalinist "Stalin'in Savaş Komünizmi" adlı kitabında ise parti maximumunun defakto 1929 yılında, resmen de 8 Şubat 1932'de bir "gizli Sovyetler Birliği kararı" ile -artık nerede ise bu gizli karar!- kaldırıldığını iddia ediyor. (bkz. Vadim S. Rogowin; "Stalins Kriegskommunismus", Arbeiterpresseverlag Essen, 2006, s. 241)

Herhalde bu sorunun "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "Sosyalizmde İş Ücreti" bölümünde sorun olarak ele alınmamış olması yanlıştır. Sovyetler Birliği'nde yönetici konumda olan proletarya partisinde ve devlet kadrolarında ücretlendirme bu çerçevede mutlaka ortaya konmak zorundaydı. Bu Sovyet deneyiminden öğrenmek açısından çok önemli bir sorundu, sorundur.

İmtiyazlar ve Bürokratik Yozlaşma

Bundan da önemlisi, yani ücretten de önemlisi, imtiyazlar sorunudur. Eğer bürokratikleşme, bürokratik yozlaşma engellenmek isteniyorsa, parti ve devlet yöneticiliği özel imtiyazlara yol açmamalıdır. Gerçekte ise olan belli bir iktidara yerleşme döneminden başlayarak parti ve devlet yöneticiliğinin imtiyazları beraberinde getirmesi ve giderek bunların artmasıdır. Bunlar arttıkça, sonuçta tabii ki, birileri bir sürü imtiyaza sahipse, o imtiyazlarını maddi çıkarları gereği dört elle korur, korumaya çalışır. Hiçbir imtiyazın satın alamayacağı gerçek komünist kadrolar da vardır kuşkusuz. Fakat henüz sosyalizmin inşasının başında olan bir toplumda bunlar okyanusta adacıklar gibidir. Toplumun büyük kısmı, bu arada Komünist Partisi üyelerinin de büyük bölümü geçmişten kalan "iktidarın nimetlerinden yararlanma" burjuva ilkesini -yararlanan kendileri olunca- hiç de ret etme-

mektedirler.

Yukarıda sözünü ettiğim notlarında Eugen Varga, 1963'te şu tespitleri yapıyor:

"Bugün [1963'te -BN] *durum ne?*

Bir Sovhoz işçisi 30-50 ruble arasında değişen aylık alıyor. Bir akademi üyesinin aldığı aylık ise 1000 ruble civarında. Yani 20-30 misli.

Peki aslında yönetici katman olan bürokrasinin en yüksek kesiminin gerçek geliri ne?

Kimse bilmiyor bunu.

Hiçbir yerde bunun hesabı sorulmuyor, verilmiyor! Ama herkes şunları biliyor: Bunların Moskova yakınlarında datçaları vardır -tabii devlete ait-; bunlar sürekli olarak orada konuşlandırılmış 10-20 kişi tarafından korunur; bunların ayrıca bahçıvanları, aşçı ve mutfak personeli, çocuk bakıcıları, özel doktorları ve hemşireleri, şoförleri vs. -toplam 40-50 kişilik personeli vardır. Bunun yanında tabii yine bol hizmetlisi olan bir şehir evleri ve güneyde de en azından bir datçaları daha vardır. Kendileri ve aileleri için ayrılmış kişisel trenleri, kişisel uçakları, tabii yine özel mutfakları ve görevlileri ile birlikte, vardır. Kişisel yatları ve gece gündüz şoförleri ile birlikte hizmetlerinde olan çok sayıda otomobilleri vardır. Talep ettikleri tüm yiyecek ve kullanım eşyaları bunlar için -en azından benim bildiğim dönemde- bedava idi.

Bütün bunların devlete maliyeti nedir? Bilmiyorum! Ama bildiğim bir şey vardır: ABD'de de bütün bu saydıklarıma sahip olan bir özel aile bütçesi, bir kaç kez milyoner olmayı gerektirir. Yalnızca hizmetinde çalışan en az yüz kişilik personelin aylık maliyeti 30-40 bin dolar tutar. Başka bir deyimle yılda yaklaşık yarım milyon dolarlık personel ücreti! " (age, s. 15)

Böyle bir durumda, eğer partili-yönetici olmak imtiyazlara varmanın yolu haline gelirse, partili olmak 'getirisi olan bir şey' olarak görülürse, komünizmle hiç ilgisi olmayanlar bile komünist tüyler takıp, partiye girmeye çalışır. Bunlar iyi bürokrat da olurlar. Bu yüzden bu gibi gelişmelere çok dikkat etmek gereklidir.

Bu bağlamda başlangıçta, Savaş Komünizmi döneminde -belirli

zorunluluklar sonucu da doğan eşitlikçi tavırlar vardır. Bu yanlış tavırlara karşı bir mücadele yürütülür. Bu arada bilinçli olarak partinin çıkar kapısı olmasını önlemeye yönelik siyasetler de izlenir. Yani hem "sol", ham sağ sapmalara karşı mücadele vardır.

Sonraki gelişme içinde sosyalizmin inşasında giderek başarılar arttıkça, eski doğru siyasetlerden uzaklaşmalar, bürokratik sapmalar vardır. Yer yer bunun belirli sonuçlarının görüldüğü yerde, bu gelişmelere karşı mücadele de vardır.

Bu bağlamda bürokratizme karşı en fazla mücadele edenlerden biri Stalin'dir.

Örneğin Stalin, daha 1926'da kimi partililerin sınırlı kaynakları nasıl har vurup harman savurdukları konusunda şu tespitleri yapıyor:

"...Bizde şimdi cümbüş var, her türlü tören, şenlik, jübile, anıt açılış törenleri vs. içinde yüzülüyor. Onbinlerce, yüzbinlerce ruble bu tür 'uğraşlar' için israf ediliyor. Bizde, jübilesi yapılan kişilerin ve tören düşkünlerinin sayısı o kadar çok ve yarı yıllık, bir yıllık, iki yıllık vs. jübileleri kutlamak için öylesine şaşırtıcı bir istek var ki, talebi karşılamak için gerçekten düzinelerce milyon ruble gerekiyor. Yoldaşlar, bir komüniste yakışmayan bu ölçüsüzlükler sona ermelidir." (Stalin, "Sovyetler Birliği'nin Ekonomik Durumu ve Parti Politikası Üzerine", 13 Nisan 1926, Stalin Eserler, cilt 8, s. 121, İnter Yayınları)

Aynı yazıda Stalin *"Bazı Komünistler"* için bunların *"Devletin bahçesine bir domuz gibi (lütfen bu ifadeyi bağışlayın, yoldaşlar) dalıp, oradan bir şeyler aşırmak ya da devletin cebinden kendi cömertliğini göstermek konusunda zaman zaman hiç zorlan"*madıklarını (Stalin Eserler cilt 8, İnter Yayınları, s. 121-122) tespit ediyor.

Stalin'in batıya sığınan ve batı "demokrasisinin" komünizme üstünlüğünü anlatma işlevine sahip antikomünist "Bir Dosta 20 Mektup" isimli anılarını yayınlayan kızı Svetlana Alliluyeva bu anılarında imtiyazlar konusunda bilgi verirken, Stalin'in bu imtiyazlar konusundaki tavırları hakkında da ilginç bilgiler aktarıyor. O bilgiler, antikomünist propaganda da her şeyin sorumlusu gösterilen Stalin'in bürokratik yozlaşma karşısında aslında hiç de her şeyi belirleyecek bir güçte ol-

madığını, kurulu sistemin birçok halde Stalin'e rağmen de işlediğini gösteriyor:

1941 yılında hükümetin bir bölümü Moskova'dan iç bölgelere, Kubiçev'e taşınıyor. Stalin'in kızı Alliluyeva da bu dönem Kubiçev'e göçenler içinde yer alıyor ve okuluna Kubiçev'de devam ediyor. Stalin kızı ile görüştüğünde onun Kubiçev'de yeni arkadaşlar edinip edinmediğini öğrenmek istiyor. Anılarda sonrasını Alliluyeva şöyle anlatıyor:

" *'Hayır, yeni arkadaşlar edinmedim, çünkü ben orada yeni göçen çocuklar için özel olarak açılmış bir okuldayım, orada böyle çok çocuk var' dedim safça. Babam benim bu sözlerim üzerine, her zaman kızdığında yaptığı gibi sertçe baktı suratıma: 'Ne, özel okulu?' Kızgınlığı giderek artıyordu. 'Ah, sizler' Fazla açık saçık olmayan küfürler arıyordu adeta. 'Lanetli kast! Şu hale bak, hükümet gelmiş, Moskovalılar gelmiş -onlara özel okul lazımmış! Şu alçak Vlassik'in* [Bu işleri örgütlemeden sorumlu general... -BN] *yaptığına bak. Bu onun işidir mutlaka.' İyice kızmıştı, yapılacak başka bir sürü iş, odada olan bir sürü başka insan dikkatini başka konulara çekti. Kast, evet, o haklıydı! Bunlar gerçekten de bir kast'tı. Büyük şehirin yüksek konfora alışkın yüksek sosyetesi, bu kastın alışkın olduğu konforu sağlamak için yarısı boşaltılmış olan bir küçük şehire göç etmişti.*" (Swetlana Allilujewa, Zwanzig Briefe an einen Freund, Molden Verlag 1967, s. 239)

Alliluyeva anılarının bir yerinde Stalin'in evindeki durum hakkında da şu bilgileri aktarıyor:

"*Şimdi* [Kastedilen 1938 yılıdır. -BN] *evde bütün masraflar devlet tarafından karşılanıyordu. Hizmetli personel, ya da (burjuvazi döneminde hizmetçi olarak adlandırılan) koruyucu personelin sayısı acayip artmıştı. Her datçada kumandanlar ve bir sürü koruyucu bulunuyordu. Her gün değişen iki aşçı, yine sürekli değişen servis personeli vardı. (...) Stalin'in maaşlarını idare eden, Devlet Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurulu bir özel idare vardı. Orada onun hesap işlerine bakan özel bir muhasebe vardı. Bu aygıtın elinden ne kadar para geçtiğini bilmiyorum. Babam da sanırım bilmiyordu. Bazen kızar kumandan-*

lar, koruyucuların yöneticileri, Vlassik hakkında söverdi. 'Asalaklar, burada semirip duruyorsunuz, ellerinizden bir süzgeçten akar gibi ne kadar para aktığını biliyorum' derdi. Ama bilmezdi gerçekte. Yalnızca içgüdüsel olarak devasa kaynakların har vurup harman savrulduğunu his ederdi... Kontrol etmeye çalışırdı, ama sonuçsuz kalırdı bu çabalar. Ona kimi uyduruk rakamlar sunulurdu, o çok kızardı. Fakat gerçek rakamlara varmak neredeyse imkânsızdı. Çok güçlü olmasına rağmen, etrafını devasa bir kovan gibi sarmış olan bu korkunç sistem karşısında güçsüzdü." (age, s. 291)

Eugen Varga "Notlar"ında bu sistemin iş ücreti konusundaki tavırla bağını kuruyor. Şöyle diyor:

"Bizde hiç bir dönemde bu kadar çok 'Komünist Ahlâk' 'Komünist İnsan'ın yaratılmasından söz edildiği; yazılıp çizildiği bir dönem yoktur. Hiç bir dönemde de resmi olarak ilan edilmiş ideoloji ile insanların gerçek tavırları arasındaki çelişme bugünkü kadar keskin olmamıştır. Bir kaç istisna dışta tutulursa bugün Sovyetler Birliği'nde herkes gelirini yükseltme peşindedir. Kapitalizmde olduğu gibi burada da yaşamın esas içeriği budur. Bu toplumun ayda 30-80 ruble arası kazanan geniş tabakaları için anlaşılabilir ve af edilebilir bir şey olsa bile, eğer yüksek gelirli kesimler de bunu yaparlarsa, bunun sosyalizmle birleştirilebilir bir yanı yoktur. Toplumun yalnızca 'yapılan işe (katkıya - BN) *göre ücret' yani kişisel çıkar üzerine inşa edilmiş olması, Ekim Devrimi'ni izleyen 46 yıl sonrasında, Sovyet toplumunun geniş çapta ahlâki çöküntüye uğraması sonucuna götürdü. Bürokrasinin en üst katmanlarına kadar insanlar yalnızca daha fazla katkı yoluyla değil, bunun yanında her türlü aracı kullanarak gelirlerini arttırmaya bakıyor: Devlet malını çalma, spekülasyon (Kırım Bölgesi Sekreteri N. İ. Smirnof), askeri sırların satışı (O.V. Penkovski), okuldan başlayarak kişisel mülk hırsızlığından başkasının yazılarının sahiplenilmesine kadar. Onların yardımıyla sosyalist devletin ve diğer sosyalist örgütlerin mülkü ve gelirlerini özel ellere transfer etmede kullanılan iyice rafine sahtekârlık yöntemlerini ortaya koymak için bir kaç cilt gerekir.*

Bütün bunlara nasıl son verilebilir? İşe [katkıya - BN] *göre dağıtım*

ilkesi komünist bir tavırla bağdaştırılabilir mi? Mülkiyet ilkesi devamlı olarak sosyalizmle birleştirilebilir mi?

Marx'a atıfta bulunuluyor. Ama Marx hiçbir yerde, 'işe göre ücret' ilkesinden komünizme geçişin ne kadar süreceği konusunda bir şey söylemedi! O herhalde sonu hâlâ belli olmayan 46 yıldan söz etmedi...

Marx'a atıfta bulunularak, daha fazla katkının daha fazla ücretle karşılanmak zorunda olduğu; çünkü kalifiye işin, basit işten 'daha fazla' olduğu söyleniyor. İyi de, ne kadar 'daha fazla?'

Lenin, fiziksel işten arındırılmış yoldaşların, [Kastedilen kafa emekçisi kategorisinde ele alınan parti kadroları olsa gerek -BN] *kalifiye bir işçinin en fazla iki katı -daha fazla değil- gelire sahip olabileceğini söyledi.*

(...) Bugün (1963'te -BN*) fark yirmi kat!"* (age, s. 13-14)

Varga burada yozlaşmanın nedeni olarak "işe göre ücret" ilkesini görüp, gösterdiği yerde yanlış yapıyor. Sosyalizmde ücretlendirme "işe göre" olmak zorundadır. Eski kapitalist toplumdan çıkıp gelen ve onun bıraktığı temel üzerinde, büyük çoğunluğu onun tarafından biçimlendirilmiş insanlarla yaratılma işine başlanan yeni sosyalist toplum mücadelesinde dağılımın ilkesi "işe göre ücret" dışında bir şey olamaz. Yine aynı şekilde böyle bir toplumda "kişisel çıkar"ın da sosyalizmin inşasında üretimi arttırmak için kullanılması zorunlu bir şeydir. Bunlar bugünden yarına, evet 46 yıl içinde de- (ki aslında bu daha önce ortaya koyduğum gibi en fazla otuz yıllık bir dönemdir. 1956 sonrası dönem sosyalist inşa dönemine değil, kapitalist restorasyon dönemine sayılmalıdır.) aşılamaz. Sorun buralarda değildir. Sorun bürokatlaşan, yozlaşan kimi "komünist" kadroların bu ilkeleri kullanma adına kendilerinin ve yakın çevrelerinin çıkarlarını, sosyalist devletin çıkarları imiş gibi gösterip, gerçekte toplumun sırtından zenginleşmeleri, giderek bir burjuva gibi yaşamaları, burjuvalaşmalarıdır. Bu "işe göre ücret" ilkesi uygulandığında olmak zorunda olan bir gelişme değildir. İşe göre ücret ilkesi uygulandığı halde, ellerinde büyük imtiyazlar olduğu halde yozlaşmayan komünistler de vardır. Sorun sosyalizmin inşası konusunda alınan mesafenin "sosyalizmden

komünizm evresine tedricen geçiş" aşamasına gelindiği biçiminde abartılarak tespiti ile bağıntı içinde yapılan yanlışlarda; bürokratizm ve bürokratik yozlaşma tehlikesine karşı yeterli mücadele yürütülmemiş olmasında yatmaktadır. Varga ücretlendirme konusunda Marx'a atıfta bulunularak, daha fazla katkının daha fazla ücretle karşılanmak zorunda olduğu; çünkü kalifiye işin, basit işten 'daha fazla' olduğu söyleniyor. İyi de, ne kadar 'daha fazla?' sorusunu sormakta haklıdır. Gerçekten de ücretlendirme sisteminde 1'e 30'luk bir farklılık ve bundan önemlisi oranı hep artan bir farklılık sosyalizmle, sosyalist siyasetle bağdaşmaz.

Varga daha sonra imtiyazlı kesimin kendiliğinden imtiyazlarından vaz geçmeyeceğine de şöyle dikkat çekiyor:

"Şimdi bu var olan gelir dağılımı ve hep daha yüksek bir hayat standardı peşinde koşma durumundan, komünizme, 'ihtiyaca göre dağıtıma' nasıl geçilecektir? Bunun için her şeyin gereğinden de fazla var olacağına dikkat çekiliyor.

Peki ama şimdi yüzlerce kişisel hizmetlisi olan zirvedekiler, bunlardan vazgeçip kendi işlerini kendileri mi yapacak? Komünizmde kişisel hizmetli olamayacağı (doktor, hemşire vb. kural dışılar dışında) açıktır.

Bugünkü ahlâki olarak çökmüş, binlerce kezle ölçülen gelir farklarıyla tabakalara bölünmüş ve sayısız imtiyazlar dağıtan Sovyet toplumundan komünizme geçiş acaba hiç düşünülebilir mi?

Yoksa bugünkü durum sonsuza dek sürecek midir?

Ben üzgün öleceğim." (age, s. 16)

Varga'nın bu söyledikleri 1963'teki Sovyet toplumunun durumunu gerçekçi olarak ortaya koyan tespitlerdir. O toplumdan komünizme geçilemeyeceği de aşikârdır. Komünizme gidebilmek için o toplumda yeni bir proleter/sosyalist devrimle, bürokrat burjuvazinin iktidarının devrilmesi, yeniden gerçek bir proletarya diktatörlüğünün kurulması gerekli idi. Ancak böyle bir devrime önderlik edecek parti de yoktu. SBKP çoktan devrim ve sosyalizm partisi olmaktan çıkmış, yozlaşmış bir bürokrat burjuvalar partisine dönüşmüştü. Bu parti ve partinin sosyalist-komünist maskeli devlet iktidarı yeni bir devrimin

önündeki en büyük engeldi.

Diğer Bazı Noktalar

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sosyalizmde **sendikalar** konusuna yalnızca "Sosyalizmde İş Ücreti" başlıklı bölümde bir paragrafta değinilmektedir. Bu konuda söylenenler şöyledir:

"Ücret politikasının sürdürülmesinde sendikalar büyük bir rol oynamaktadırlar. Sendikalar, devlet organlarının iş örgütlenmesi ve ücretlendirme alanındaki önlemlerinin hazırlanmasına aktif olarak katılmaktadır, sosyal sigortayı doğrudan gerçekleştirmekte ve üretim yenileyicilerinin deneyimlerini ve girişimlerini desteklemekte, sosyalist yarışmanın ve emek üretkenliğinin artırılmasını, işçilerin ve görevlilerin (görevlilerin tümü hizmetliler olarak düzeltilmesi gerekir -BN) *kültürel ve sosyal hizmetlilerinin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini teşvik etmektedirler. Sendikaların aktif katılımıyla, her bir işletmenin yönetimi ve çalışanları arasında her yıl bir kolektif anlaşma imzalanmaktadır. Kolektif anlaşma, işçilerin ve görevlilerin çalışmasının, ücretlendirilmesinin ve sosyal hizmetlerinin yerine getirilmesinin bütün sorunlarını düzenler. Bu, her iki anlaşma tarafını da, doğru ücretlendirmeyi, emek üretkenliğinin sürekli olarak artırılmasını ve sosyalist işletmelerdeki emekçilerin artan kültürel ve toplumsal gereksinimlerinin giderek daha fazla tümüyle tatmin edilmesini sağlamaya yükümlü kılmaktadır."* (Politik Ekonomi Ders Kitabı, s. 182)

Sayılan görevler bunlar.

İlk önce şu tespit edilmelidir ki; burada sendikaların fonksiyonu değişmiştir. Sendikaların fonksiyonu, işçilerin çıkarlarının patronlara ve onların devletine karşı savunulması olmaktan çıkmıştır. Bu anlaşılır bir şeydir de.

Burjuvazi artık iktidarda değildir, devlet onun devleti değil, işçi sınıfının devletidir.

O halde sendika, bir yanıyla bu devletin politikasının, sendika içinde örgütlü komünistler aracılığıyla işçilere aktarılmasının ve onların sosyalist inşaya gönüllü katılmasının sağlanmasının bir aracıdır.

Bu genel yaklaşım dışında da fakat, işçi devletinde sendikanın rolü nedir sorusu tartışılmalıdır. Esas tartışılması gereken, devlet iktidarı elinde olsa bile işçilerin, kendi gayet somut, örneğin fabrika düzeyinde vb. özel ekonomik çıkarlarını savunmak için özel bir örgütlenmeye ihtiyaçları var mıdır sorusudur. Bunun ötesinde, sendikalar işçi devletinde yanlış siyasetler uygulandığında bu yanlışlara karşı mücadelenin araçları olabilirler mi?

1920'li yılların başında SBKP(B) içinde yoğun bir sendika, sendikaların rolü, proletarya iktidarının sendikalarla ilişkisi tartışması yürümüştür.

Lenin yoğun olarak katıldığı bu tartışmada şöyle demektedir:

"...Ona [Troçki'ye BN] *göre, işçi sınıfının maddi ve manevi çıkarlarını savunmak işçi devletinde sendikaların görevi değildir. Bu bir hatadır. Troçki yoldaş 'işçi devleti'nden söz ediyor. İzninizle bu bir soyutlamadır. 1917'de işçi devleti diye yazmamız anlaşılır bir şeydi; fakat bugün birisi gelip bize 'burjuvazinin olmadığı, devletin işçi devleti olduğu bir ortamda işçi sınıfını niçin, kime karşı savunmak gerekiyor' derse eğer, apaçık bir hataya düşmüş olur. O tam bir işçi devleti değildir, mesele de bu ya zaten. (...)*

Dahası var. Parti programımızdan (...) devletimizin bürokratik urlu bir işçi devleti olduğu anlaşılmaktadır. (...) Pratikte böyle oluşmuş bir devlette sendikaların savunacakları bir şey olmadığını mı sanıyorsunuz, tamamen örgütlenmiş proletaryanın maddi ve manevi çıkarlarını savunurken sendikalar olmadan yapılabilir mi? (...) Bugünkü devletimiz öyle ki, tamamen örgütlenmiş proletarya kendisini savunmak zorundadır, biz ise bu işçi örgütlerinden işçileri kendi devletlerine karşı savunmak için ve devletimizin işçiler tarafından savunulması için yararlanmalıyız. Her iki savunma da, devlet önlemlerimizle, sendikalarımızla anlaşmamızın, 'birleşmemiz'in özgül bir birbirine geçmesi sayesinde olmaktadır." (Lenin, "Sendikalar, Mevcut Durum ve Troçki Yoldaşın Hataları Üzerine", Lenin, Seçme Eserler, İnter Yayınları, cilt 9, s. 32-33)

"İşçi devleti bir soyutlamadır. Gerçekte, birincisi ülkede işçi değil köylü nüfusun ağır basma özelliğine sahip olan bir işçi devletimiz var ve

ikincisi, bürokratik urları olan bir işçi devleti." (Lenin, "Parti Krizi", Seçme Eserler, İnter Yayınları, cilt 9, s. 57-58)

Yani Lenin için henüz bürokratik urlu bir işçi devleti olan Sovyetler Birliği'nde sendikalar işçilerin maddi ve manevi çıkarlarını savunmak için gereklidir. İşçilerin en kapsamlı sınıf örgütü olarak sendikalar, işçileri kendi *"bürokratik urlu devletlerine karşı savunmak ve fakat aynı zamanda devletin işçiler tarafından savunulması"* için gerekli örgütlerdir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda geçerken değinilen sendikaların görevlerinde, bürokratik urlu işçi devletine karşı işçilerin savunulması görevi yoktur. Onların görevi devletin "ücret politikasının sürdürülmesinde önemli rol oynamak"la sınırlıdır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bunun nasıl yapıldığı ortaya konmakta. Orada durulmaktadır. Bunun sendikalara proletarya diktatörlüğü şartlarında Leninist yaklaşımla ilgisi yoktur.

Somut olarak sendikaların nasıl bir ücret siyaseti yürüttüğü konusunda verilen bilgiler, esas olarak var olan ücretler arasındaki farklılıkları koruyan ve hatta büyüten bir siyaset izlendiğini gösteriyor. Bu anlaşılır bir şey de. Çünkü zaten devletin izlediği ve izlenmesi için sendikaları da kullandığı siyaset bu. Sendikaya da ücret farklılıklarını koruyan iş akitleri imzalama görevi yükleniyor. Fakat böyle bir siyaset işçi sınıfının uzun vadeli çıkarlarına uygun bir siyaset değil.

Sosyalist/komünist bir işçinin böyle bir durumda ne yapması lazımdır?

Aslında bu durumda kendi sendikasına karşı, kendi devletine karşı tavır takınması lazımdır!

Sendikalar, işçi sınıfının en geniş kitlesel örgütleri olarak sosyalizmde de gereklidir.

Ve bunlar "sosyalist devlet zaten işçi devletidir" gerekçesiyle, devlet siyasetinin uzantısı haline, devlet örgütü haline getirilmemelidir. İşçi sınıfının gerektiğinde revizyonist siyasete karşı de tavır takınabileceği bağımsız örgütleri olmalıdır sendikalar.

1921'de, iç savaş içinde Troçki, sendikaların askerileştirilmesini, onların sosyalist devletin doğrudan -ve savaş içinde askeri- örgütleri

haline getirilmesini savunmaktadır.

Buna karşı Lenin, bunun doğru olmadığını, sosyalizmde böyle şeyin olamayacağını savunur. Askerileştirilmiş bir sendika, devletin uzantısı olan bir sendika, sendika değildir. Tartışılan budur. Sendika devlete karşı da -gerektiğinde- işçilerin hakkını savunan bir örgütlenmedir.

Eğer sendikanın bu fonksiyonu varsa, sendikal mücadelenin araçları bakımından grev hakkının da olması lazımdır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda böyle bir sorunun yanına bile uğranmıyor.

Elinde, içinde örgütlü işçinin en temel mücadele aracı, grev hakkı olmayan bir sendikal örgüt, en iyi halde devletin politikasını uygulamanın, işçilere o devlet politikasını uygulatmanın bir aracı olabilir.

Herhangi bir şekilde devletle işçinin çıkarlarının çatıştığı noktada, -ki, Lenin'in bunun olabileceğini açıkça ortaya koyduğunu gördük, Stalin'in bunun yanlış bir politika izlendiğinde olabileceğini söylediğini biliyoruz -bizzat işçi sınıfının çıkarlarıyla, işçi sınıfı adına hareket eden devletin bir politikası işçilerle karşı karşıya gelebilir. Böyle bir durumda işçilerin elinde ne gibi araç var?

Grev Hakkı Var mı Yok mu?

1922 Anayasa'sında "Sendikal Örgütlenme ve Eylem Hakkı" var.

1927'de yayınlanmış bir propaganda broşüründe bu "sendikal eylem hakkı"nın içeriği "grev hakkı" olarak doldurulуyor. (bkz.: "Die Organisation der Gewerkschaften der SU", I. Resnikow, Herausgegeben von der Kommision für auswaertige Beziehungen des Zentralrats der Gewerkschaften der UdSSR, Moskau,1927, s. 72)

1936 Sovyet Anayasa'sında "Yurttaşların Temel Hakları ve Temel Görevleri" başlıklı X. Bölüm, 126. maddede sendikalarda örgütlenme hakkı vardır ve bu da diğer tüm toplumsal örgütlenmelerde örgütlenme hakkı ile birlikte ele alınır.

Madde 125'te:

"Emekçilerin çıkarlarına uygun olarak ve sosyalist sistemin sağlam-

laşması amacıyla SSCB yurttaşlarının şu hakları yasalarla güvence altına alınmıştır:

a)Konuşma özgürlüğü,

b)Basın özgürlüğü,

c)Miting ve toplantı özgürlüğü,

d) Yürüyüş ve gösteri özgürlüğü.

Yurttaşların bu hakları, emekçilere ve emekçi örgütlerine, bu hakların kullanılması için gerekli olan basımevleri, kağıt stokları, kamu binaları, caddeler, posta ve telekomünikasyon ve diğer maddi koşulların sunulmasıyla güvence altına alınmıştır." yazar. (bkz. Stalin Eserler cilt 14, s.130-131)

Anayasa'da görüldüğü gibi açık bir biçimde grev hakkı yer almamaktadır. 1922 Anayasa'sında yer alan ve içi de "grev hakkı" biçiminde doldurulan "Sendikal örgütlenme ve Eylem hakkı." 1936 Anayasa'sında yoktur. "Miting ve toplantı özgürlüğü" "yürüyüş ve gösteri özgürlüğü" içinde iş bırakma hakkı var olup olmadığı belli değildir.

Teorik olarak, işçi sınıfı adına hareket eden bir devletin, ya da bir kurumun, -bu fabrika yönetimi de olabilir, fabrika yönetimi küçük plânda işçi sınıfı adına fabrikada yöneten kurumdur- işçilerin çıkarına karşı bir konuma girmesi halinde işçilerin elinde yaptırımcı bir güç olmalıdır.

Grev hakkı bu bağlamda -sosyalizmde de- olması gereken bir haktır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda verilen bilgilere göre, sendikalar işçiler adına fabrika yönetimleriyle oturup pazarlık yapmaktadırlar.

İşçi ücretleri, konut nasıl dağıtılacak, kaç yeni konut yapılacak, fabrikalara ayrılan direktör fonu nasıl kullanılacak, yüzde kaçını nereye ayıracak vs.yi sendikalar işçiler adına yönetimle oturup pazarlık ediyor.

Her işletmede sendika ile işletme yönetimi, işçilerin sorunlarını ilgilendiren tüm konularda birlikte karar alıyor.

Anlaşmanın olmadığı yerde, devreye her işletmede var olan "Ücret ve Çatışma Komisyonu" ("Lohn- und Konfliktkommission") (M.

Stepanow; Lohngestaltung und Gewerkschaften in der SU, Verlag des Zentralrates der Gewerkschaften der SU, Moskau,1945, s. 30) giriyor.

"İşletme çalışanları ile işletme yönetimi arasında çıkması mümkün bütün çatışmalı konularda karar bütün Sovyet işletmelerinde kurulmuş olan 'Ücret ve Çatışma Komisyonları'na aittir.

Bu komisyonlar diğer şeylerin yanında işçi ve hizmetlilerin haksız işten çıkarmalar veya fabrika yönetiminin işletme talimatnamesine aykırı tavırlar gerekçesiyle aldığı disiplin tedbirlerine yönelik şikayetlerini inceler.

'Ücret ve Çatışma Komisyonu'eşit sayıda işletme yönetimi ve sendika örgütü temsilcilerinden oluşur. Komisyonun toplantıları kamuya açıktır ve iş saatleri dışında ilgi duyanların önünde yapılır. İşletmenin her işçisi ve hizmetlisi komisyonun toplantılarına katılma ve tartışılan konularda fikir belirtme hakkına sahiptir.

Karar alma hakkına tabii ki yalnızca komisyon üyeleri sahiptir. Karar oy vererek değil, yalnızca her iki tarafın anlaşması yoluyla alınır. Eğer her iki tarafın da üzerinde anlaştığı bir sonuç çıkmazsa, ilgililerin sorunu halk mahkemesi önüne götürme hakkı vardır.

Pratikte bazı hallerde komisyonun her iki tarafının da üzerinde fikir birliğine vardığı bir kararı işletme yönetiminin tanımadığı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Böyle durumlarda komisyonun kararı bağlayıcıdır ve mahkemenin görevlendirdiği icracılar tarafından kararın yerine getirilmesi sağlanır.

Sendikal ücret komisyonunun başkanı aynı zamanda kural olarak işletmenin karma ücret ve çatışma komisyonunda işletme temsilcilerinin de başkanıdır.

Eğer ücret ve çatışma komisyonundaki işletmedeki çalışanların temsilcileri, işletme yönetiminin gerekçelerini doğru bulup bu temelde anlaşırsa ve böylelikle ortaya şikayetçi işçinin aleyhine bir karar çıkarsa, bu işçi sendikanın bölge ya da merkez yönetimi nezdinde itiraz hakkına sahiptir. Aynı yol, ücret ve çatışma komisyonunun aldığı bir kararla hemfikir olmayan işletme yönetimi için de açıktır. Yalnızca sendikaların bölge ve merkez yönetimleri ücret ve çatışma komisyonlarının ka-

rarlarında değişiklik yapma ve sorunların yeniden görüşülmesini talep etme hakkına sahiptir." (agy, s. 30-32)

Görüldüğü gibi işçilerle/işletme yönetimlerinin karşı karşıya gelmesi halinde, aslında işçilerin haklarını savunmak için var olması gereken sendikaların görevi yönetimle birlikte her iki tarafın da kabulleneceği anlaşmaya imza atmak! Sendikalar için öngörülen şey, esasında yönetimin parçası olmaktır.

Bütün bu işleyişte, fabrika yönetimi ile işçiler arasındaki ilişkilerin uyumlu yürüyeceğinden yola çıkılmaktadır. Gerçekten de proletarya diktatörlüğü şartlarında, doğru bir siyaset izlendiğinde, bu böyle de olur. Sonuçta fabrika yönetimleri de, işçiler de aynı hedef için, sosyalist üretimi arttırmak, sosyalizmin inşasını ilerletmek amacına sahiptirler. Fakat eğer böyle olması gerektiği düşünülen yaşanan hayatta böyle olmazsa: bürokratik kamburları olan işçi devleti yanlış bir siyaset izlerse; işçilerin emekleri revizyonist bir siyaset izleyen bürokratik fabrika yöneticileri tarafından gespedilmeye kalkılırsa, hakları çiğnenirse, ilişkiler çatışmaya götürürse, işçilerin elinde hangi araçlar vardır.

Bu çatışmada işçi sınıfının araçlarından biri sendikadır. İşçilerin doğrudan kitlesel örgütlenmesidir sendikalar. Onun elindeki en önemli mücadele aracı da grevdir. Eğer bir sendikanın elinde en önemli mücadele aracı yoksa, sendika göstermelik bir mücadele aracı olur. Sosyalizmde sendikal örgütlenme, işçilerin en geniş kitlesel örgütü olarak işçi sınıfının elinde bir kontrol aracıdır da aynı zamanda. Tabii ki, her özgürlük, her örgütlenme ve mücadele özgürlüğü onu kullananlar tarafından yanlış kullanılabilir, sosyalizme karşı da kullanılabilir. Konuşma özgürlüğü de, basın özgürlüğü de yanlış kullanılabilir vb. Biz revizyonistleşme sürecinde bizzat partinin kendisinin sosyalizme karşı kullanıldığını gördük yaşadık. Fakat yanlış kullanılabilir düşüncesiyle bu özgürlüklerden vaz geçmek yanlıştır.

Sendika, sendikaların sosyalizmde fonksiyonu, grev hakkı vb. bağlamında bu bölümde tespit edilmesi gereken şey, grev hakkının sorun olarak bile tartışılmadığıdır.

Bunun tartışılmamasının temelinde işçiler kendi iktidarlarına karşı mı mücadele edecekler mantığı yatmaktadır.

Görülmeyen, işçilerin iktidarının "bürokratik urlu" bir iktidar olduğu gerçeğidir.

İstatistiklerin Kullanılması İle İlgili Olarak

Sosyalist bir ders kitabında istatistiklerin kullanılmasının temel amacı ne olmalıdır?

Temel amaç bir yandan, sosyalist bir ekonomi sisteminin işçilere, emekçilere kapitalist bir ekonomi sisteminden fazla neler getirdiğinin somut verilerle gösterilmesidir. Eğer sosyalizm gerçekten uygulanırsa, bu kendini işçilerin sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarının giderek daha iyi tatmin edilmesi biçiminde gösterir. Bu çıkış noktasından durumun ne olduğu,

karşılaştırmalı bir biçimde istatistiklerle de desteklenerek gösterilebilir, gösterilmelidir. Ders Kitabı'nda bu yapılıyor.

İkincisi ama, aynı zamanda, ki, bu da birincisi kadar önemlidir. Var olan gerçek durumun ve problemlerin ne olduğunun belirlenmesi, görevlerin gösterilmesi için de istatistikler kullanılmalıdır.

Kitapta bu ikinci yan, gerçek durumun ne olduğunun ve problemlerin ne olduğunun belirtilmesi için kullanılması yanı, ancak revizyonistlerin geçmiş politikayı değiştirme ihtiyacı duydukları noktalarda vardır. Diğer noktalarda yoktur. Genelde sanki herşey güllük-gülistanlık, neredeyse komünizme geçilmiş durumda bir resim çizen rakamlar verilmektedir. Bunun gerçek durumun yansıtılmaması anlamına geldiğini biz bugün söyleyecek durumdayız.

Ders Kitabı'nda istatistiklerin kullanılmasında temel meselelerden biri de şudur:

Kapitalist ülkelerle karşılaştırma yapılırken, karşılaştırmada, gerçek durumun kavranması açısından oranlardan çok mutlak rakamlar belirleyici önemdedir. Oranlar gelişme yönünü gösterme açısından, sosyalizmin kapitalizme göre çok daha hızlı bir gelişme temposuna sahip olduğunu gösterme açısından önemlidir. Bu geleceğin sosya-

lizmde olduğunu gösterir aslında. Gelişme temposu rakamları mutlaka verilmelidir. Fakat eğer yalnızca oranlar verilir, mutlak rakamlar verilmezse, gerçek durum tespit edilemez. Buradan da gerçek görevler ortaya çıkmaz.

Bir örnek: 1930'lu yıllarda ABD'de Sovyetler Birliği'nden çok daha düşük oranda bir büyüme ile yaratılan mutlak değer, Sovyetler Birliği'ndeki çok daha yüksek oranlı bir büyüme ile yaratılan mutlak değerden daha fazla idi. Çünkü çıkış noktasında temel alınan GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla), ya da karşılaştırma yapılan alandaki üretim miktarı mutlak değer olarak Sovyetler Birliği'ndekinden çok daha yüksekti.

Yani eğer emperyalistlerle karşılaştırma yapılıyorsa, oranlarla yetinilmemeli, mutlak rakamlar karşılaştırılmalıdır.

Bunun dışında bir de "en ileri kapitalist ülkelere yetişip geçme" hedefine yürürken nerede olunduğunu görmek açısından mutlak ürün rakamlarına baş vurmak da yetmez. Karşılaştırma karşılaştırma yapılan her alanda kişi başına düşen ürün rakamları üzerinden yapılmalıdır. Bu konuda Stalin'in daha önce bu karşılaştırmayı nasıl yaptığını gördük.

Ücreti Kim Veriyor?

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalizmde iş ücreti, böylelikle, her emekçinin toplumsal toplam ürün parçası üzerinde işçilere ve görevlilere, herbirinin emeğinin niteliği ve niceliğiyle uyum içinde, devlet tarafından verilen parayla ifade edilen payıdır." (s. 180)

Daha önce de gördüğümüz gibi sosyalizmde, somut olarak Sovyetler Birliği'nde, henüz bütün üretim araçları devlet mülkiyeti değil. Devlet mülkiyeti yanında hiç de küçümsenmeyecek ölçüde grup mülkiyeti ve bunlara göre çok az da olsa doğrudan özel mülkiyet de var. Özellikle tarım alanında Artel biçimindeki Kolhozlar iktisadın esasını oluşturuyor. Ve ücret, Kolhozlarda çalışanlara devlet tarafından değil, Kolhoz yönetimi tarafından veriliyor.

Bunun olduğu yerde, sosyalizmde iş ücretinin "her emekçinin toplumsal ürün içinde… devlet tarafından verilen parayla ifade edilen payıdır" tespiti gerçek durumun tespiti değildir.

Durumun böyle ortaya konması, gerçeği, olduğu gibi ortaya koymamaktır. Yanlıştır.

Hangi Sapma?

Bu bölümde ücretlendirme konusunda beş yerde bir sapmaya karşı mücadeleden söz edilmektedir. Beş yerde de mücadele edilen sapma küçük burjuva eşitlikçiliği sapmasıdır. Küçük burjuva mutlak eşitlikçiliği mutlaka vardır. Buna karşı mutlaka mücadele edilmelidir. Burjuva eşitlikçiliği sosyalist inşada önemli sorunlara yol açmıştır. Başta Stalin olmak üzere bu sapmaya karşı önemli mücadeleler yürütülmüştür.

Stalin örneğin 1930'lu yıllarda bu sorun üzerinde durmuştur. 1931'de *"İdareciler Konferansı"nda yaptığı "Yeni Koşullar, Ekonomik İnşanın Yeni Görevleri"* başlıklı konuşmasında (Stalin, Eserler, c. 13, s. 60-63) *"İşçi Ücreti"* üzerinde dururken şunları söylemektedir:

"...İşletmelerimize işgücü sağlamak için, işletmelerde sağlam bir işçi çekirdeği yaratılması ve işletmelerin az çok istikrarlı bir personele sahip olması sağlanmalıdır. Üretim tekniğini az çok benimsemiş ve yeni mekanik tertibatlara vakıf istikrarlı bir personel olmaksızın ilerlenemeyeceğini ve üretim plânlarının gerçekleştirilemeyeceğini kanıtlamaya sanırım gerek yoktur. Aksi halde işçileri her seferinde yeni baştan eğitmek ve, onlardan üretim için yararlanmak yerine, zamanın yarısını eğitimlerine harcamak zorunludur. Ama şimdi bizde gerçekte durum nasıldır? İşletmelerimizde personelin az çok istikrarlı olduğu iddia edilebilir mi? Hayır, ne yazık ki iddia edilemez. Tersine, işletmelerde hâlâ işgücü dalgalanması denen şey var. Dahası yalnızca bir dizi işletmede işgücü ***dalgalanması*** *ortadan kalkmamakla kalmıyor, bilakis tersine, gelişiyor ve güçleniyor. Her halükarda, yarım yıl, ya da hatta çeyrek yıl zarfında personelin en azından yüzde 30-40'ının değişmediği çok az işletme bulabilirsiniz."* (Stalin, Eserler, c. 13, İnter Yayınları, s. 60)

Yani ortada ciddi bir sorun; üstesinden gelinmedikçe sosyalizmin ekonomik alanda inşasının akamete uğrayacağı bir sorun vardır. Stalin bu sorunun nedenleri ve üstesinden gelmek için yapılması gerekeni de şöyle anlatmaktadır.

"İşgücü dalgalanmasının nedeni nerede yatıyor?

İşçi ücretinin yanlış örgütlenmesinde, yanlış ücret cetveli sisteminde, işçi ücreti alanında 'solcu' eşitlikçilikte yatıyor. Bir dizi işletmemizde ücret tarifesi, kalifiye emekle kalifiye olmayan emek arasında, zor işle kolay iş arasındaki fark neredeyse yok olacak biçimde saptanmıştır. Eşitlikçilik, kalifiye olmayan işçinin meslek içi eğitimle kalifiye işçi haline gelmeye ilgi duymaması, böylece ilerleme perspektifine sahip olmaması, bu yüzden işletmede kendisini, yalnızca 'biraz para kazanmak' için geçici olarak çalışan ve sonra başka bir yerde 'şansını deneyecek' olan, 'sayfiyeye çıkmış biri' olarak hissetmesine yol açar. Eşitlikçilik, kalifiye işçinin, sonunda kalifiye işçiye layık olduğu değeri veren bir işletme bulana dek, işletmeden işletmeye dolaşmak zorunda kalmasına yol açar.

Bir işletmeden diğerine 'genel' göç, işgücü dalgalanması bundandır. Bu kötülüğe son vermek için, eşitlikçiliği ortadan kaldırmak ve eski ücret sistemini parçalamak gereklidir. Bu kötülüğe son vermek için, kalifiye emekle kalifiye olmayan emek arasındaki ağır ile hafif iş arasındaki farkın hakkını veren bir ücret sistemi yaratmak gereklidir. Demir sanayiinde merdane başındaki bir işçiyle, ortalığı temizleyen hademenin aynı ücreti almasına göz yumulmamalıdır. Bir makinistle bir katibin aynı ücreti almasına göz yumulmamalıdır. Marx ve Lenin, kalifiye emekle kalifiye olmayan emek arasındaki farkın sosyalizmde bile, hatta sınıfların ortadan kaldırılmasından sonra bile süreceğini, bu farkın ancak komünizmde ortadan kaybolacağını, bu nedenle sosyalizmde de 'işçi ücreti'nin gereksinime göre değil, yapılan işe göre ölçülmesi gerektiğini söylerler. Ama idarecilerimizle sendikacılarımız arasındaki eşitlemecilerimiz bununla hemfikir değiller ve bu farkın Sovyet sistemimizde artık kaybolduğuna inanıyorlar. Kim haklı: Marx ve Lenin mi, yoksa eşitlemeciler mi? Herhalde Marx'la Lenin'in haklı olduğu kabul edilmelidir. Buradan ise, bugün ücret sistemini kalifiye emek ile kalifiye olmayan

emek arasındaki farkı gözönüne almaksızın eşitlikçilik 'prensipleri' üzerine kuranların, Marksizmden, Leninizmden koptukları sonucu çıkar.

Eğer işletmelerde sağlam bir işçi çekirdeğine gerçekten sahip olmak istiyorsak, her sanayi dalında, her işletmede, her bölümde, ilk plânda ve esas olarak işletmede tutulmaları gereken, az çok kalifiye işçilerden oluşan önder gruplar vardır. Bu önder işçi grupları üretimin esasını oluştururlar. Bunların işletmede, bölümde kalıcı bir şekilde tutulması, tüm personelin işletmede tutulması ve işgücü dalgalanmasının kökten budanması anlamına gelir. Ama bunlar işletmede nasıl tutulabilir? Bunlar ancak, terfi ettirilirse, ücretleri yükseltilirse, ödeme işçinin kalifikasyonunun hakkını verecek şekilde örgütlenirse işletmede tutulabilirler.

Ama bunları terfi ettirmek ve ücretlerini yükseltmek ne demektir, kalifiye olmayan işçiler üzerindeki etkisi nasıl olacaktır? Başka her şey bir tarafa, bu, kalifiye olmayan işçinin önüne bir perspektif açmak ve ilerlemek, kalifiye işçi kategorisine yükselmek için onu teşvik etmek demektir." (age, s. 61-62)

Görüldüğü gibi Sovyetler Birliği'nde sosyalizm henüz ücretler arasındaki önemli farkların silinmesine izin verecek ölçüde gelişmemiştir. Ve iş ücretinin eşitlikçi bir şekilde örgütlenmesi halinde, kalifiye işçilerin kalifiyeliklerinin ücretlere yansımaması halinde, onları çalıştıkları bir işletmede, bölümde tutmak mümkün olmamakta, ortaya geniş bir işgücü dalgalanması çıkmaktadır. Bu üretimin aksamasına, yavaşlamasına yol açmaktadır. Bu gibi sapmalara karşı mutlaka mücadele edilmelidir, edilmiştir.

Fakat eğer ücretlendirme konusunda sapmalara karşı mücadele salt mutlak eşitlikçiliğe karşı mücadeleye indirgenirse, -ki "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu sorunun tartışıldığı yerde ortaya çıkan resim budur- meselenin diğer yanı konmazsa, "ücret farklılıkları var bunları ortadan kaldırmaya yönelmemiz gerekir" düşüncesi konmazsa, izlenilen siyaset yüksek ücret gruplarının aradaki farkı açmasına yönelik bir siyaset haline gelir. Süreç içinde olan ve savunulan da de facto budur. Sosyalizmde ücret farkları, evet önemli ücret farkları da olacaktır. Bu kaçınılmazdır. Fakat "işe göre ücret" ilkesinin uygulanmasında

ücretlerin eşitlenmesi değil (bu zaten olmaz) fakat ücretler arasında var olan fark makasının çok açılmaması yönünde bir ücret siyaseti izlenmesi doğrudur. Bu eşitlikçilik, mutlak eşitliğin savunulması vs. değildir.

Ücret Biçimleri

Kitapta *"İş Ücretinin Biçimleri, Ücret Sözleşmesi Sistemi"* ara başlığı altında ücret biçimleri üzerine bilgi veriliyor. Sosyalizmde kullanılan ücret biçimleri içinde en önemlisi verim ücretidir. Kitapta *"Sosyalist işletmelerdeki ücretlendirmenin temel biçimi, verim ücretidir. 1953 yılında SSCB'de sanayide çalışan işçilerin %77'si verim ücretine tabi bulunmaktaydı"* (age, s. 183) deniyor.

Verim ücretinin kapitalizmdeki akord ücretinden ilkesel olarak ayrı olduğu özel olarak vurgulanıyor. Şöyle deniyor:

"Sosyalizmde verim ücreti, emekçinin kendi emeğinin ürünlerine karşı en büyük ilgisine yol açmaktadır. Bu, beraberinde muazzam bir emek yoğunlaşması getiren ve artı-değer oranının artmasına yol açan, ama emek yoğunlaşmasının artmasıyla birlikte işçinin ücretinin de düştüğü kapitalizmdeki akort ücretinden ilkesel olarak ayrılmaktadır." (aynı yerden)

Kapitalizmde akord ücretinin sonucu emek verimliliğinin artması, ürünün artması, artı değerin artması esas olarak işçilere değil, kapitaliste yaramaktadır. Kapitalizmde akord ücreti aynı zamanda işçiler arasında rekabeti körüklemekte, işsizliği arttırmakta vb. dir. Sosyalizmde ise akord ücretinin sonucu ürün artışı akord işçisi yanında genel olarak topluma yaramaktadır. Bu anlamda temelde bir fark vardır. Ve bunun vurgulanması gayet doğru ve haklıdır.

Fakat bunun yapıldığı yerde, şu da mutlaka vurgulanmak zorundadır:

Verim ücreti sisteminde -sonuç olarak birileri ne kadar çok üretiyorsa, ücreti o kadar yükselir. Bu çeşitli biçimlerde olur. Bu sosyalizmin henüz başlangıcında olan bir ülkede, toplumunun her bireyinin daha fazla kazandığı bir ortamda ücret farklılıklarını azaltma yönün-

de değil, ücret farklılıklarını daha da büyütmenin, arayı açmanın önemli araçlarından biri haline gelebilir.

Ücret sisteminin tartışıldığı yerde buna dikkat çekilmek zorundadır.

Esasında ücret sisteminde, üretimi arttırmak için kapitalist ülkelerdeki akord sistemine benzeyen verim ücreti sistemine hiç ihtiyacımız olmasa çok daha iyi olur. Biz zorunlu olduğumuz için bunu böyle yapıyoruz ama bunun bu tehlikesi vardır vb. denmesi gereklidir, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu konuda hiç sorun yokmuş gibi bir tavır takınılmış olması yanlıştır.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sosyalizmde kullanılan ücret biçimlerinden biri olan "prim-zaman başına ücret" konusunda şunlar söylenmektedir:

"Yönetici personel ve mühendislerle teknikerler, geniş ölçüde prim-zaman başına ücret yoluyla ödenmektedirler. Bu çalışanlar kategorisinin (işletme müdürleri, şef mühendisler, şube yöneticileri, ustalar vb.) ücretinin temelini işletmenin (şubenin, vardiyanın vs.) büyüklüğüne, iktisadi önemine, sözkonusu çalışanın hizmet yıllarının sayısına vs. göre farklı olan aylıklar oluşturmaktadır. Yönetici çalışanlar, mühendisler ve teknikerler, brüt üretim plânının yerine getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi, saptanan meta türlerine uyulması ve maliyet masrafı plânının yerine getirilmesi durumlarında, meta üretimi plânın yerine getirilmesi ya da fazlasıyla yerine getirilmesi karşılığında belirli bir yüzde oranını, temel aylıklarına ek olarak prim şeklinde almaktadırlar. Öğretmenlerin, doktorların, sağlık sektöründeki bakıcı personelin ve devlet kurumu görevlilerinin aylıkları, aynı şekilde, işin ve öğrenimin karakterine, hizmet yıllarına ve bir dizi diğer özelliğine göre ayarlanmaktadır." (age, s.185)

Bu kategori içinde ele alınan "öğretmenler, doktorlar, sağlık sektöründeki bakıcı personel ve devlet kurumu görevlileri" aslında doğrudan üretim alanında çalışan yönetici personel, mühendisler, teknisyenlerden ayrıdır. Çünkü birincilerin yerine getirip üzerine çıkacakları bir "brüt üretim plânı" yok. Onların çalıştığı alan doğrudan

üretim alanı değil, hizmet alanı.

Sanayide (ve tarımda) plân hedefine varılıp, hedefin üzerine çıkıldığı zaman ne oluyor? Yöneticiler, mühendisler, teknisyenler özel pay alıyorlar. Bunlar zaten temelde de en yüksek ücretli kesim. Brüt üretim plânı hedeflerine varılıp, bu aşıldığında bu temel ücrete, yine hiç de düşük olmayan primler ekleniyor. Bu uzun vadede bayağı büyük birikim yaratma imkânı sağlar, yüksek gelirli ve alt gelir grupları arası giderek açılan görece "zengin" bir kesimin maddi temeli böyle yaratılabilir.

NEP döneminde yapıldığı gibi, biz bugün buna mecburuz ve bunu geçici olarak kullanıyoruz, ama bu, yüksek gelir grupları ile alt gelir grupları arasındaki gelir farkı makasının açılmasını beraberinde getiriyor. Bu tehlikedir denip sorun açıkça ortaya konsa, problem olmaz. Fakat Ders Kitabı'nda bu prim-zaman başına ücret sistemi de bunda hiçbir problem yokmuş gibi konuyor.

Eğer maddi şartlar, maddi hayat bilinci belirliyorsa, ki böyledir: Sovyetler Birliği'nde "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın hazırlandığı ve "sosyalizmden komünizme tedrici geçiş aşamasında" bulunulduğu söylenen sosyalizmde yöneticilerin, direktörlerin, teknisyenlerin - buna parti ve devlet yöneticilerini vb. de ekleyin- hayatı normal işçilerin hayatından değişik, daha "zengin" daha konforlu bir hayattır. Bu, bu hayatı yaşayanlara objektif olarak işçilerden ayrı bir konum sunar. Ve kendi bilincini de yaratır. En azından büyük çoğunluk için, komünist olmayanlar için bu böyledir. Kuşkusuz otuz-kırk yıllık bir dönem içinde gelirler arası önemli farklılıkları ortadan kaldıramazsınız. İhtiyaca göre dağıtıma geçiş süreci çok daha uzun bir süreç olacaktır. Fakat bu geçiş sürecinde kullanılan, kullanılmak zorunda kalınan ve ücretler arasındaki farklılıkları küçültmeye değil, büyütmeye hizmet eden ücret sistemlerinin belli problemleri olduğu bilince çıkartılmak zorundadır. Ders Kitabı bunu yapmıyor.

Geri dönüp değerlendirdiğimizde şunu söyleyebiliriz: Saat başı ücreti esas alıp öteki ücret biçimlerini tamamlayıcı olarak almak, esasında sosyalizmde kullanılacak ücret sistemleri açısından varılması

gereken hedef olmalıdır. Verim sistemi denen şey esasında parça başı ücret sisteminin bir tür uygulanmasıdır. Bu yukarıda da anlatıldığı gibi, önemli farklılıkları artıran bir uygulamadır. Üretimi arttırmak için bu sistemin bir süre esas alınması görünen odur ki kaçınılmazdır. Fakat bu sistemin temel alınmasından giderek uzaklaşılması doğru olacaktır. Tabii ki bu bunun ekonomik ve kültürel önşartlarının yaratılmasına bağlıdır.

Gerçek ücret sosyalizmde sürekli artıyor. Bunun en önemli ekonomik temeli sosyalist üretimin en gelişmiş teknik ve kapitalizme göre özgürleşmiş toplumsal emek temelinde hızla büyümesi, emek üretkenliğinin artmasıdır. Gerçek ücretin kesintisiz yükselmesi çok önemlidir. Bu bağlamda verilen rakamlar işçi ve emekçiler için sosyalizmin kapitalizme üstünlüğünü açıkça göstermektedir.

Ders Kitabı'nın bu bölümünde işçiler ve hizmetliler konusunda

"Sosyalist üretimin kesintisiz olarak büyümesi, işçilerin ve hizmetlilerin [Türkçe çeviride bir çok yerde hizmetliler kavramı yerine görevliler kavramı kullanılmıştır. Doğrusu hizmetlilerdir. -BN] *sayısının sistemli bir şekilde artmasına yol açmaktadır. SSCB'de işçilerin ve hizmetlilerin sayısı, gerçek ücretlerin önemli ölçüde artması koşulunda, 1928'deki 10,8 milyondan 1953 yılının sonunda 44,8 milyona, yani dört mislinden fazlasına yükselmiştir."* (Politik Ekonomi Ders Kitabı s. 187-188) denmektedir.

Burada işçilerle hizmetlilerin bir arada ele alınması, bir sorunun üzerini örtüyor. O da şudur: Sosyalizm geliştiği ölçüde doğrudan üretimde çalışanların oranı -başlangıçtaki muazzam artıştan sonra- gerileyecek, hizmet sektörü gelişecek, bu alanda çalışanların oranı artacaktır. Sovyetler Birliği'nde de olan budur. Bu gelişmenin, üretimde teknik kullanımında ilerlemenin ve toplumun zenginleşmesinin doğal sonucudur.

Tasarruf Sorunu

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Gerçek ücretin kesintisiz olarak yükselmesi, sosyalist toplumun

emekçilerinin kendilerini daha iyi beslemesine, daha fazla sanayi metası kullanmasına ve daha büyük tasarruflarda bulunmasına yol açmaktadır. Emekçilerin tasarruf kasalarındaki birikimleri, 1953 yılında 1940 yılına göre beş kattan fazla arttı. Çalışma, izin, yaşlılıkta ve hastalık ve çalışamamazlık durumunda maddi bakım hakkının güvence altında bulunduğu sosyalist toplum koşullarında, tasarrufların artması, halkın refah düzeyinin büyümesinin doğrudan bir göstergesidir." (s. 191-192)

Sovyet insanının tasarruf yapabilmesinin temeli gerçek ücretin kesintisiz olarak sürekli yükselmesidir. Bunun yanında zorunlu ihtiyaç maddeleri için emekçilerin ödediği para da kapitalist bir ülkede düşünülemeyecek kadar düşüktür.

Örneğin konut bağlamında sosyalizmde -daha sonra revizyonist ülkelerde de- işçi ücretinin en fazla %10'u kiraya gitmekteydi. Kapitalist ülkelerde bu en az üçte birdir, bazen yarısıdır. Temel ihtiyaç maddeleri sosyalizmde sürekli olarak artan bir biçimde emekçilere sunuluyor. Sosyalizmin neleri yaptığını, yapabileceğini göstermek açısından bunlar çok önemlidir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda *"gerçek ücretin kesintisiz yükselmesinin önemli etkenlerinden birisi, sosyalist devlet tarafından sistemli bir şekilde izlenen kitle gereksinim mallarının fiyatlarının düşürülmesi politikasıdır"* deniyor. Böylece fiyatlar 1947 ile 1954 yılları arasında %56,5 oranında düşürülmüş (yani gerçek ücret bu olgunun etkisiyle de artmış) ve *"halka yüzlerce milyar ruble kazanç getir"*miştir. Buna karşı aynı dönemde *"savaş öncesi dönemle karşılaştırıldığında, geçim masrafları ABD'de %189... ve İngiltere'de %125 bir artış gösterdi"* (bkz. s. 189) "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda çeşitli veri ve hesaplamalardan sonra *"...Böylelikle tüm işçilerin ve hizmetlilerin gerçek ücreti, SSCB'de 1940 ile 1953 arasında yüzde 65 arttı. Ancak halkın kültürel ve sosyal hizmetleri için devlet giderlerinin artırılması göz önünde tutulduğunda, işçilerin ve hizmetlilerin toplam gelirleri bu dönem içinde yüzde 89 artmıştır."* (s. 191) bilgisi veriliyor. Ekim Devrimi öncesine göre artış 6 kattır. 1940-1953 arası süre içinde bir de önemli kayıpların verildiği

savaş dönemi yaşanmıştır, bu kayıplar da göz önünde bulundurulduğunda artışın boyutları daha iyi anlaşılır.

Gerçek gelirlerde böylesi bir artış yaşanırken tüketim araçlarında buna uygun bir gelişme yoktur.

Stalin, *"XVI. Parti Kongresi'ne Siyasi Faaliyet Raporu"*nda *"Sovyet ekonomik sisteminin kapitalist ekonomik sistem karşısındaki üstünlükleri"*ni anlattığı yerde, bu üstünlüklerin nedenlerinden biri olarak *"SSCB'de kitlelerin tüketiminin (satınalma gücünün) büyümesinin, sürekli olarak üretimin büyümesinin önüne geçmesi... ve böylece üretimi ilerletmesi"* olduğunu anlatır. Fakat, *"kitlelerin tüketiminin (satınalma gücünün) büyümesinin, sürekli olarak üretimin büyümesinin önüne geçmesi"* bize başka bir şeyi daha göstermektedir: Üretimin büyümesinin tüketimin büyümesinin önüne geçmesi ve gerçek ücretin kesintisiz sürekli büyümesi, tüketicinin elinde atıl bir fazlalığın oluşmasını beraberinde getirir. Tabii ki bu fazlalık örneğin düne göre "lüks" sayılabilecek tüketim maddelerinin satın alınması ve kültürel faaliyetlere daha sık katılınması vb. biçiminde kullanılabilir. Fakat tüketimin biçimi de bir alışkanlık ve bir kültür meselesidir. Kapitalizmden çıkıp gelen bir toplumda bir fazlalık olması halinde -hatta bazen olmadığı zaman da "boğazdan keserek"- gelenek "tasarruf", "biriktirme"dir. Bunun nedeni de vardır. Yarın ne olacağı korkusu insanları tasarrufa ve mümkün olduğu durumda mülke itmektedir. SSCB bağlamında bu toplum yakın geçmişinde çok ciddi bir savaştan geçmiş, yokluğu, açlığı yaşamıştır. Bu durumun zihinlerdeki etkisi de geniş emekçi yığınların tasarruf eğilimini körükleyen bir durumdur. Bütün bu vb. nedenlerle Sovyetler Birliği'nde "büyük tasarruflara" da yol açmıştır. Devlet bu tasarrufları cüzi bir faiz karşılığı bu işle ilgili "tasarruf kasaları"nda (banka) toplayarak, bu fonu yine sosyalizmin inşasında kullanmaya yönelmiştir.

Bütün bunlar olgulardır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu olgular ortaya konmaktadır. Fakat tasarruf sorunu hiç sorgulanmamakta, o sosyalist toplumda gayet olağan ve iyi bir şey olarak gösterilmektedir. Gelecek korkusunun olmadığı, *"çalışma, izin, yaşlılıkta*

ve hastalık ve çalışamamazlık durumunda maddi bakım hakkının güvence altına alındığı sosyalist toplum koşullarında" tasarrufun anlamı nedir? Ne yapılacaktır tasarruf edilen parayla? "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın birinci bölümünde paranın işlevleri ile ilgili olarak onun birikim aracı ya da hazine oluşturma aracı olarak işlev gördüğü ortaya konuyordu. (bkz. Politik Ekonomi Ders Kitabı I. Cilt, s. 109) Biriktirilmiş para fırsatını bulduğunda meta üretiminde yerini alarak sermayeye dönüşme potansiyelini içinde barındıran paradır. Tasarruf kapitalist toplumda gerçekte küçük tasarruf sahipleri açısından gelecek korkusunun sonucudur, büyük "tasarruf" sahipleri için tasarruf spekülasyon aracıdır. Para konusunda gelişmesi içinde uzun sürede para ilişkisini tasfiyeye yönelik bir politika geliştirmek zorunda olan sosyalist toplum açısından tasarruf aslında teşvik edilecek, öyküneceк, övülecek bir şey değil, geçici olarak göz yumulmak zorunda olunan, aşılması gereken, geçmişe ait bir olgu olarak kavranmak zorundadır. Sosyalist bir toplumda halkın refah seviyesinin yükselmesini gösteren kıstas "tasarrufların artması" değil, emekçilerin her gün, yarın korkusu olmaksızın, kazandıklarının tümünü bugün daha iyi yaşamak için kullanmalarıdır. Eğer bu henüz olmuyor, yapılamıyorsa, o zaman biz o sosyalist toplumun "sosyalizmden komünizm aşamasına tedrici geçiş süreci" içinde olduğunu vb. söylememeliyiz.

***

* Eugen Varga (doğumu 1879 Budapeşte, ölümü 1964 Moskova) Macar kökenli bir Marksist ekonomi bilimcisidir. Budapeşte Üniversitesi'nde felsefe ve iktisadi coğrafya eğitimi görmüştür. 1906'dan itibaren ağırlıklı olarak ekonomi konusunda yazmaya başlamış, örgütlü olarak sosyal demokrasi saflarına katılmıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Marksist çevrelerde Avusturya-Macaristan'da enflasyonun nedenleri üzerine Otto Bauer ile yürüttüğü tartışma ile tanınmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Kautskyci pozisyonların savunucusudur.

1919'da Macaristan'da kısa süren Sovyet Cumhuriyeti döneminde maliye bakanlığı yapmış, Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nin yenilgisi ertesinde önce Viyana'ya, 1920'de de Sovyetler Birliği'ne göçmüş, 1964'te ölümüne dek Sovyetler Birliği'nde, SBKP ve aynı zamanda Macaristan Komünist Partisi üyesi olarak yaşamıştır. 1919'da Macaristan'daki proletarya diktatörlüğü deneyiminden yola çıkarak kaleme aldığı "Proletarya Diktatörlüğünün İktisadi Politik Sorunları Üzerine" başlıklı yazısı ile dünya komünist hareketinde en yetkin ekonomi bilimcilerinden biri olarak öne çıkmıştır. 1922-1933 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde Komintern yayın organı "Enternasyonal Basın Yazışmaları" (Internationale Presse Korrespondenz), 1933-1939 yılları arasında İsviçre/Basel'de yayınlanan "Rundschau, über Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung" ve 1939-1943 yıllarında İsveç/ Stockholm'da yayınlanan "Die Welt, Zeitschrift für Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung" dergileri çerçevesinde üç ayda bir yayınlanan "Dünya Ekonomisi" raporlarının yazarıdır. Onun ekonomik incelemeleri SBKP (B)'nin ve Komintern'in ekonomik siyasetlerinde temel alınmıştır. 1921'den 1935'e dek tüm Komintern kongrelerine sunulan ekonomi ile ilgili raporların yazarıdır. 1930'lu yıllarda SBKP (B)'nin ve Stalin'in ekonomi danışmanı konumundadır.

1946 yılında kaleme aldığı "İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ve kapitalizmin ekonomik transformasyonu" başlıklı makalesinde "kapitalist sistemin şimdiye kadar düşünülenden daha dayanıklı olduğunun görüldüğü" tespitini yapar. Bu tavrı nedeniyle eleştirilir. O zamana kadar yöneticiliğini yaptığı "Dünya Ekonomisi ve Dünya Politikası Enstitüsü" dağıtılır.

1956 sonrasında revizyonist Kruşçev yönetimi tarafından kurulan "Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü"nde de Varga yok sayılır. Bu

dönemde Matyas Rakosi'nin(Macaristan Komünist Partisi'nin genel sekreteri) ekonomik danışmanlığını yapar. Rakosi yönetimi 1956 ayaklanmasından sonra yıkılıp Kadar yönetimi kurulduğunda bu danışmanlık görevi de sona erer. Son yıllarını bir emekli olarak Moskova'da geçirir. Ölmeden bir yıl önce kaleme aldığı ve önsözünde "sağlığında yayınlanmak üzere değil" notu düştüğü değerlendirmeleri Gerhard Duda'nın 1994'de Berlin'de yayınlanan "Jeno Varga ve Moskova'daki Dünya Ekonomisi ve Dünya Politikası Enstitüsü'nün tarihi 1921-1970" adlı kitabı içinde yayınlanır.

Bu Notlar'a göre Eugen Varga, SBKP 20. Parti Kongresi ertesinde, Stalin konusunda bir yandan Kruşçev'in Stalin'i adeta bir manyak katil olarak gösteren tavrına itiraz eden, fakat diğer yandan da Sovyetler Birliği'nde kendine göre olumsuz olan bütün gelişmelerden Stalin'i sorumlu tutan bir tavrın savunucusu olarak görülmektedir.

Diğer yandan Dünya Komünist Hareketi içinde 20. Parti Kongresi sonrası başlayan ve giderek gelişen bölünme konusunda Kruşçev yönetimine karşı Çin Komünist Partisi ve Mao'nun birçok konuda haklı olduğunu savunan pozisyonlardadır.

Bu Notlar'ında eleştirdiği konularda açık bir mücadele yürüttüğünün bir işareti yoktur.

Varga'nın kimi değerlendirme ve gözlemleri, o revizyonizme karşı açık ve ilkeli mücadele yürütmüş olan bir komünist olmasa da, Stalin konusunda karşı çıktığı kişiye tapmacı pozisyonun tersten savunucusu olsa da, önemlidir.

Bölüm XXXIII
İktisadi Muhasebe ve Verimlilik; Maliyet Ücreti ve Fiyat

Sosyalizmde, kapitalizme göre emeğin ve doğal kaynakların en iyi, en verimli kullanılması noktasında büyük bir ilerleme, muazzam imkânlar vardır. Kapitalizmde tek tek özel işletmeler, tek tek özel işletmenin kendi özel çıkarlarını temel alarak üretim yaparlar. Her özel kapitalist (veya kapitalistler grubu) için çıkış noktası kendisi için maksimum kârdır. Bu kendi işçisinin en yoğun sömürüsü yanında, aynı alanda üretim yapan tüm diğer kapitalistleri de pazardan dışlamak için korkunç bir rekabet savaşı demektir. Bu kaynakların ve emeğin verimsiz, hoyratça kullanımını, israfını, yer yer devrevi krizlerin depresyon evresinde ve savaşlarda yok edilmesini de beraberinde getirir. Buna karşı sosyalizmde üretimin çıkış noktasında tüm toplumun çıkarları, sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarının maksimum tatmini durmaktadır. Merkezi plânlama ile emek israfı ve kaynak israfı engellenebilir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "Emek zamanı ekonomisi" ve "tutumluluk rejimi" kavramları kullanılıyor. Tutumluluk rejimi konusunda *"en küçük harcamayla, mümkün olabilecek en büyük sonucu elde etmeye yönelik olan sosyalist iktisat yöntemidir"* tespiti yapılıyor. (s.194)

"...Üretim maliyetindeki tasarrufların emekçilerin sırtından, onların çalışma koşullarının kötüleştirilmesi ve sömürülerinin artırılması pahasına yapıldığı kapitalist düzeninin tersine, sosyalist düzende tutumluluk rejimi tüm toplumun çıkarlarına hizmet etmekte, emekçilerin durumlarının düzelmesine yol açmaktadır" deniyor. (s. 195)

Sosyalizm var olan en ileri üretim tekniğinin yaygın biçimde kullanıldığı, bu yüzden emek üretkenliğinin en yüksek olduğu iktisadi sistemdir. Bu toplumda amaç kâr değil, tüm emekçilerin sürekli artan maddi manevi ihtiyaçlarının maksimum karşılanması olduğundan, emek üretkenliğinin artması, işsizliğin artması, işi olanların da sömürüsünün yoğunlaşması anlamına değil, tüm emekçilerin

çalışma saatlerinin sürekli azalması, kullanacakları serbest zamanın sürekli artması anlamına gelir. En ileri tekniğin yaygın biçimde kullanılması, dolayısıyla emek üretkenliğinin artmasıyla, işçilerin daha az çalışma süresinde daha fazla ve daha kaliteli üretme durumu ortaya çıkar. İşçilerin üretim dışında 'serbest' zaman olarak kullanacağı zaman dilimi büyür. Bu da toplumun kültürel faaliyetlerinde muazzam bir gelişmenin olanaklarını yaratır.

Sosyalizmde emek üretkenliğinin artmasının sonuçları toplum yaşantısına doğrudan, toplumun bir bütün olarak sürekli zenginleşmesi, sosyalist toplumun bireylerinin kişisel refahının ve kültürünün sürekli yükselmesi biçiminde yansır. Sonuçta varılacak yer herkese ihtiyacı kadar vermeye muktedir bir toplumsal zenginlik, çalışmanın bir zorunluluk değil ve bir zevk haline geldiği, kafa kol emeği arasındaki başlıca farkların silindiği, herkesin kendi seçtiği, severek yaptığı bir iş üzerinden topluma katkı sunduğu bir toplumdur.

Kapitalist toplumda da, kapitalizmin gelişmesiyle emek üretkenliği artmaktadır. Fakat elde edilen zenginlik kapitalistin daha da zenginleşmesi içindir. Kapitalist sistemde emek üretkenliğinin artması emekçilerin daha iyi yaşamasına hizmet etmez. Tersine 'zenginlik içinde yoksulluk' artar. Daha fazla işsizlik, daha fazla açlık vs. yaşanır. Bunun yanında doğrudan emek sömürüsünün kısa sürede daha fazla kâr getirdiği durumlarda kimi teknik buluşlar uzun yıllar çekmecelerde saklanır, böylelikle emek üretkenliğinin gelişmesi de sınırlı kalır.

Sosyalizmde emeğin kapitalizme göre daha verimli kullanılması imkânı yalnızca üretimde değil, her alanda artar. Ancak bu imkânların tam anlamıyla kullanılmasının bir dizi zorlukları vardır. Örneğin ev işleri/çocuk bakımı alanını alalım. Bu alan sosyalizmde de "toplumun temeli ve çekirdeği" kabul edilen aileyi kutsayan kapitalizmde, tek tek ailelere, ailelerde de tabii ki kadına yüklenmiştir. Bu, toplumsal işlerin tek tek kadın bireylere yüklendiği, korkunç derecede emek israfı anlamına gelen bir sistemdir. Ev işleri ve çocuk bakımı merkezi bir plânlama dahilinde toplumun işi olarak kavranıp, esasta kolektifleştirilip, bu konularda uzmanlara verildi-

ğinde, bu alanda emek kaybı ortadan kalkar. Sovyetler Birliği'nde örneğin bu alanda yaşanan deneyimler vardır. 1930'lu yılların ortalarına kadar, Sovyetler Birliği'nde yapılan toplu/örnek konutlarda, tek tek oturma mekânları (dairelerde) özel mutfak yoktu. "Herkesin kendi mutfağı" yerine bir komplekse veya birkaç komplekse birlikte yemek çıkaran "halk mutfakları" vardı. Bunun yanında bütün oturanların ortak kullanımına açık çamaşırhaneler, spor alanları gibi ortak kullanım alanları vb. vardı. Küçük çocuklar için kreşler, çocuk yuvaları vardı. Evde tek tek kadınların her birinin 'kendi ailesi' için yaptığı işler, konunun kadın (ve az da olsa erkek) uzmanları tarafından bütün aileler için örgütlenip yapılıyordu. Bu muazzam bir emek ve kaynak israfının önlenmesi anlamına geliyordu. Bu örnek toplu konutlar, gelecekteki toplumsal yaşamın örnekleriydi. Olumluydu. Ne yazık ki, toplum genelde henüz bu ortak yaşama ve paylaşıma hazır değildi. Şehir nüfusunun önemli bir bölümünün de köy kökenli olması, bu yeni hayatın genel toplumsal kabul görmemesinde ve bu noktada geri adımlar atılmak zorunda kalınmasında önemli rol oynadı. İnsanların değişmesi, eskiyi atıp yeniyi kabullenmesi zaman istiyor.

Aslında komünizm aşamasına geçiş, bilinçli olarak komünal yaşamı, birlikte yaşamı, büyük ve zengin bir toplumun bilinçli birey parçaları olarak yaşamayı yaşam biçimi olarak kabul eden insanlara gereksinim duyar.

Komünal ve Komünist Yaşam

Kimi zaman zorunluluğun sonucu yaşanan kolektiflik, komünal yaşam, gerçek anlamda sosyalist, komünist komünal bir yaşam değildir. Burada ortak yaşam bilinçli bir tercih değil, bir zorunluluk sonucudur. Örneğin ilkel komünal toplumda bireyin tek başına yaşama imkânı yoktur. İnsanlar barınaksız kalmamak, aç kalmamak, vahşi hayvanlara yem olmamak için ortak bir yaşam sürdürmek zorundaydılar. Şimdi de evsiz kalmamak, aç kalmamak vb. için ortak yaşam sürdürmek zorunda kalındığı durumlar ortaya çıkabi-

lir. Böyle bir durumda ortaya çıkan ortak yaşamda da belirleyici olan zorunluluktur. Ve insanlar ekonomik koşulları değiştiğinde bu yaşamı devam ettirmeyebilirler. Kapitalist bir toplumda büyük çoğunluğun hayallerinde olan zengin bir toplumda kolektif bir yaşam değil, ilk fırsatta kendilerinin kendi dört duvarı arasında, kendi başlarına lüks içinde yaşamasıdır.

Komünist komünal/kolektif yaşam, yoksulluktan, fakirlikten, zorunluluktan kaynaklanan bir yaşam biçimi değil, tersine toplumsal zenginliğin çok ilerlediği ve herkesin bundan "eşit"e (mutlak anlamda değil tabii, bu zaten mümkün değildir) yakın biçimde bundan yararlandığı bir toplumda, bilinçli olarak tercih edilen, toplumun gelişmesi için tercih edilen bir yaşam biçimidir.

Bu noktada, tabii Sovyetler Birliği'nde konut politikasındaki geri adım atma sorunundan, genelde geri dönüş sorununa; bu geri dönüşte de nasıl olup da Stalin döneminde komünist siyaset izleyen bir partinin ve toplumun, sonraki gelişme sürecinde oldukça kısa süre içinde açıkça revizyonist bir konuma geçmesine fazla itiraz yükselmediği sorusu tartışılabilir.

Revizyonizme Karşı Mücadelede Kimi Dersler

Bu bağlamda önce bu dönemi bizzat yaşayan Avusturya'lı komünist Franz Strobl'in yurtdışındaki Kuzey Kürdistan/Türkiye'li Bolşevikler'in düzenlediği bir yaz kampında yaptığı bir konuşmada şu anlattıkları önemli:

"... Biz SBKP 20. Kongresi raporunu okurken, bir bölüm yoldaş şunu yaptık: Raporun doğru yerlerini kırmızı, yanlış yerlerini yeşil kalemle boyadık ve gördüğümüz, doğru/yanlış nerdeyse yarı yarıya idi. Ama buna rağmen bir tepki gösteremedik. Çünkü, baktık SBKP'nin hemen hemen tümü raporu doğru buluyordu ve Stalin döneminde MK içinde yer alan ve Stalin'i savunan insanlar şimdi raporu savunuyordu. Biz karşı çıksak dahi bunun pek pratik bir değeri olmayacaktı..."

Burada revizyonist çizgiye açıkça karşı çıkılmamasının neden-

lerinden biri olarak şunu görüyoruz. Revizyonist çizgi tüm Dünya Komünist Hareketi içinde Lenin ve Stalin'in partisi olarak haklı bir otoriteye, özel bir konuma sahip olan SBKP tarafından geliştiriliyor. Bu partinin içinden doğru dürüst bir direnişin gelmemesi, bu çizginin bütün Dünya Komünist Hareketi içinde egemen olmasında belirleyici bir rol oynuyor.

Bizim bugün avantajımız var, biz bu geri dönüşleri, bunların sonuçlarını gördük. Bir otoriteye körce bağlılığın, bir partinin adeta yanılmaz, sorgulanmaz bir otorite olarak görülmesinin felaketli sonuçlarını yaşadık. Aynı şekilde partiler içinde de şu veya bu kişinin yanılmaz otorite görülmesinin, şimdi net görebildiğimiz gibi bizzat revizyonistler tarafından geliştirilen "kişiye tapma"nın sonuçlarını yaşadık. Biz şimdi bu deneyimlerin dersleri ışığında hiçbir kişinin sorgulanamaz bir otorite olarak öne çıkarılmaması ve bunun yanında sorgulanmayacak hiçbir düşüncenin, otoritenin olmaması gerektiğini bilince çıkarmalıyız. Tabii ki bu geri dönüşü engellemenin garantisi vb. değildir. Fakat kim olursa olsun bir parti veya kişiyi yanılmaz otorite kabul etmeyen, her şeyi Marksizm-Leninizm biliminin genel doğruları ışığında, diyalektik materyalist felsefe ve yöntemle sorgulamayı ilke edinen ve uygulayan kadro ve partilerin varlığı şartlarında geri dönüş düne göre zorlaşır.

Fakat şu da bilinmelidir: Revizyonist çizginin bu kadar kolay egemen olmasında, yalnızca bu çizginin "yanılmaz otorite" görülen SBKP tarafından piyasaya sürülmesi rol oynamadı. Bütün revizyonist tezler "şartlar değişti" gerekçesi ardına gizlenerek getirildi. Ayrıca Stalin'in şahsına yapılan saldırılar, 1956'da açıkça değil "Gizli Rapor"la getirildi. Kitlelerden, SBKP'nin ve kardeş partilerin tabanından oldukça uzun süre gizlendi. Bu bağlamda örneğin SBKP 20. Parti Kongresi kapandıktan sonra, delegelerin bir bölümüne okunan Stalin hakkındaki "Gizli Rapor", SBKP'nin 20. Parti Kongresi'nin hemen ertesinde ABD'de yayınlandı. Bunun üzerine Sovyetler Birliği devlet olarak böyle bir belgenin olmadığını, bunun yalan olduğunu açıkladı. Yani 1956'da revizyonistler henüz

Stalin'e, onun şahsında Marksist-Leninist'lere açık saldırılarını tüm kitlelere açacak durumda değillerdi. Bunun açıklandığı durumda kitle tarafından büyük tepkiyle karşılaşacaklarını biliyorlardı. Bu rapor Sovyetler Birliği'nde ancak 1961'de 22. Kongre ertesinde yayınlandı. Bu döneme kadar Stalin'e karşı düşünceler parti önderleri tarafından parti kadroları arasında ve toplumda yavaş yavaş yaygınlaştırıldı.

Stalin'in tabutu da ancak 1961'de 22. Parti Kongresi sonrasında Lenin'in de mumyasının bulunduğu Kremlin'deki anıt mezardan çıkarıldı. Bunu daha önce, örneğin 1956'da hemen yapacak durumda değillerdi, kitlelerin büyük tepkisiyle karşılaşmaktan çekiniyorlardı.

Revizyonistler, politik ekonomi bağlamında halkın ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını, köylülerin ihtiyacına yeterince cevap verilmediğini savundular. Bunun nedeninin de Stalin döneminde ağır sanayiye tek yanlı olarak önem verilmesi olduğunu anlattılar. Daha fazla tüketim vaadi ağızlarına bir parmak bal gibi çalınan kitleler için bu kabul edilebilecek bir değerlendirme idi. Kitlenin çoğunluğu tabii ki komünist değildi, andaki durumda çıkarlarını göz önünde bulundurarak tavır belirliyordu. Ekonominin nasıl işlediği konusunda fazla bilgiye sahip olmayan geniş kitlenin, ağır sanayiye öncelik verilmemiş olsaydı, Sovyetler Birliği'ndeki yaşamın o noktaya gelemeyeceği ve belki de ekmek bile bulamayacaklarını düşünecek hali yoktu. Onları öncelikle daha fazla tüketim imkânı vaadi çekiyordu.

SBKP yöneticileri ve kadroları açısından düşünüldüğünde ise, bu kesim toplumun yüksek gelirli ve imtiyazlı kesimini oluşturuyordu. İşletmelerin, kooperatiflerin vs. yöneticileri, devlet kurumlarındaki yöneticileri aynı zamanda partinin yöneticileri konumunda idiler. Bunlar toplumun geneli ile karşılaştırıldığında büyük imtiyazlara sahipti ve aslında bunlar yeni tipte bürokrat burjuvalar olarak revizyonist siyasetle 'kendi sınıf çıkarlarını' savunma durumunda idiler. 20. Parti Kongresi, SBKP içindeki gerçek komünistlerin

küçük bir azınlık olduklarını, Partinin çoktan yozlaşmış olduğunu gösterdi. 20. Parti Kongresi'nin "yeni şartlar altında geliştirilmiş" çizgisi, yeni bürokrat burjuvazinin imtiyazlarının savunulmasına hizmet eden bir çizgi idi.

20. Parti Kongresi'nde SBKP'ye iyice hâkim kılınan revizyonist çizgiye karşı önemli bir direnişin olmaması aslında bir şeyi, imtiyazların parti ve devlet yöneticilerini yozlaştırma işinin 20. Parti Kongresi'ne gelene dek iyice gelişmiş olduğunu gösteriyor. Burdan gelecek için çıkacak bir sonuç var: Yöneticilere imtiyaz yok! Alttan kontrol ve yanlış yapan yöneticilerin değiştirilmesi sağlanmak zorunda.

Kuşkusuz bunlar da tek başlarına geri dönüşün, yozlaşmanın engellenmesi için garantiler değil. Buna rağmen zorlaştıracağı kesindir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda merkezi plân ve işletmenin operatif bağımsızlığı yan yana ele alınmaktadır.

Şöyle deniyor:

"İktisadi muhasebe, sosyalist işletmelerin devlet tarafından merkezi yönetimiyle her bir işletmenin iktisadi-operatif bağımsızlığının birleştirilmesine dayanmaktadır. İşletmenin iktisadi-operatif bağımsızlığı, onun hizmetine devletsel üretim araçlarının verilmesinde ve onun bunları rasyonel kullanarak plân görevlerinin en iyi şekilde yerine getirilmesi için geniş inisiyatif geliştirmesinde dile gelmektedir." (s.197)

Burada şu bilinmelidir: Revizyonistler iktidarı bütünüyle ele geçirmeden önce sosyalist işletmelerin tümü Merkezi Plânlama Örgütü tarafından belirlenen merkezi plâna bağlıydılar. İşletmelerin plânı, bir anlamda merkezi plânın parçasıydı. İktisadın belirleyicisi merkezi plânlama örgütü idi. Bu tabii ki tek tek işletmeler açısından merkeze bağımlılık anlamına geliyordu. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda burada söz edilen "işletmelerin operasyonel bağımsızlığı"nın sınırları oldukça dardı. Yeni bürokrat burjuvazinin işletme yöneticileri kesimi açısından bu onların etkinlik alanını sınırlandıran bir durumdu. Stalin'in ölümünden sonra alınan bir dizi

Merkez Komitesi kararıyla merkezi plânlama örgütünün yetkileri adım adım yerel yönetimlere ve işletme yönetimlerine devredilerek sınırlandırıldı. 1955 yılının Haziran ayı başında SBKP Merkez Komitesi ve SSCB Bakanlar Konseyi'nin ortak bir kararıyla önce iktisadın birçok dalındaki işletmelerin sorumluluğu merkezi plânlama örgütünden alınarak "Birlik Cumhuriyetleri"ne (yani bölgelere) devredildi. Bu kararla

Gıda sanayi
Süt ve et işleyen sanayi
Balıkçılık sanayi
Hafif sanayi işletmelerinin kontrolü
Tekstil endüstrisi
Yapı malzemesi endüstrisi
Kağıt ve odun sanayi
Trafik araçları ve yol yapımı
Nehir taşımacılığı
Sağlık işleri
Perakende ticaret ağı ve
Gastronomi

dallarında gerçekte merkezi plânlama tasfiye edilmiş oluyordu. Merkezi plânlama örgütünün belirleyiciliği böylece sosyalizmin geliştiği gerekçesiyle büyük sanayi kuruluşları ile sınırlandırılıyordu.

(bkz.: "Beschluss des ZK der KPdSU und des Ministerrates der UdSSR: "Übertragung der Zustaendigkeit der Betriebe mehrerer Zweige der Volkswirtschaft an die Unionsrepubliken und Durchführung der damit verbundenen organisatorischen Massnahmen", Pravda, 3. Juni 1956, Die Presse der SU, Nr: 68-1956, s. 1598)

Fakat merkezi plânlama örgütünün adım adım tasfiyesi tabii bununla sınırlı kalmadı. Bundan bir ay sonra 1955 Temmuz'unda yapılan SBKP Merkez Komitesi toplantısında alınan bir kararla işletme yönetimlerinin yetkileri arttırıldı.

Alınan kararda şöyle deniyordu:

"İşletmelerde müdürlerin, bölüm yöneticilerinin ve ustaların haklarının genişletilmesi gerekli görülmüştür." ("Beschlüsse des Juliplenums

des ZK der KPdSU 1955", Verlag für fremdsprachige Literatur, Moskau 1955; s. 26)

Aynı kararda bakanlıklara çok daha geniş yetkiler veriliyor, merkezi plânlama örgütünün büyük sanayi kuruluşlarında da önemi azaltılıyordu.

Modern revizyonizmin iktidarı bütünüyle ele geçirdiği 20. Parti Kongresi ertesinde merkezi plânlama örgütünün tasfiyesi operasyonu sürdü.

20-24 Aralık 1956'da yapılan Merkez Komitesi toplantısında N. A Bulganin'in Merkez Komitesi'ne sunduğu rapor temelinde "SSCB'de iktisadın yönetilmesinde düzeltmeler" başlıklı bir karar alındı. Söz konusu kararda diğer şeylerin yanında şu tespitler var:

"Ekonominin yönetiminde aşırı merkezileştirilmenin ortadan kaldırılması için şunlar gereklidir:

- Birlik Cumhuriyetleri bakanlar konseylerinin iktisadi ve kültürel inşa konularında yetkili oldukları alanların dikkate değer ölçüde genişletilmesi için tedbirler uygulamaya konmalıdır. [Merkezi - BN] *Birlik* ve [Bölge - BN] *Birlik Cumhuriyetleri plânlarının yerine getirilmesi Birlik Cumhuriyetleri Bakanları Konseyi tarafından çözülmek durumundadır. Yetki genişletilen alanlara şunlar dahildir: Yatırımlar, maddi -teknik donanım, emek üretkenliği, maliyet sorunları, ürünlerin satışı ve finanse edilmesi.*

- [Bölge - BN] *Bakanlıkları, Bakanlık Genel İdareleri, Sovyetler ve emekçi temsilcilerinin ve iktisadi işletmelerin yetkilerinin genişletilmesi.*

- Yönetim aygıtının basitleştirilmesi ve daha ucuz hale getirilmesi bakış açısıyla gereksiz paralel uzuvların tasfiyesi.

- İktisat yönetiminin ve bilimsel araştırma merkezlerinin merkezi aygıtının organlarının doğrudan ilgili iktisat dalları işletmelerinin bulunduğu bölgelere yakınlaştırılması.

- Büyük endüstri merkezlerinde ve iktisat bölgelerinde iktisadi faaliyetlerin koordinasyonu."

("Die KP der SU in Resolutionen und Beschlüssen der Parteitage, Konferenzen und Plenen des ZK", Bd. XII, s. 307)

Bu kararla "ekonomi yönetiminde aşırı merkezileştirilme"nin orta-

dan kaldırılması adına Merkezi Plânlama Örgütü'nün ekonomi yönetimindeki rolü neredeyse sıfırlanıyordu. Artık onun işi en iyi halde bölge ve işletme yönetimlerinin yönetip yönlendirdiği ekonominin "koordinasyonu" idi.

Bütün bu gelişmelerin ışığında, 1954 baskılı "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda ekonominin merkezileştirilmiş yönetimi ile işletmelerin operatif bağımsızlığının eşit düzeyde ele alınmasının, "merkezileştirilmiş ekonomi yönetimi"nin daha sonraki tasfiyesinin teorik ön hazırlığı anlamına geldiği ortaya çıkıyor. Gerçekte merkezi plânın belirleyici olduğu yerde "işletmenin operatif bağımsızlığı" o merkezi plâna bağlı bir "bağımsızlık"tır. Merkezi plânın ve buna bağlı olarak ekonominin yönetiminde merkezi plânlama örgütünün belirleyiciliği tabii hiçbir biçimde tek tek işletmelerin plân hakkında düşüncelerini, eleştirilerini, önerilerini getirmesinin, merkezi plân yapılma sürecinde kendi plânını sunmasının engeli değildir. Tersine sosyalist bir merkezi plânlamada, plânın hazırlanmasında tabii ki tek tek işletmelerin, bölgelerin plânları göz önüne alınır. Tek tek işletmeler, bölgeler vb. merkezi plân hedefleri ve plân hazırlığı konusundaki tartışmalara da aktif olarak katılır. Yani merkezi plânlama, yerel ve işletmesel bazda inisiyatifi köreltmez, tersine ön şart koşar.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sosyalist devlet, üretim araçlarını işletmelerine dağıtmakta ve her birisine plânın yerine getirilmesi için gerekli olan maddi ve mali araçları vermektedir. Hukuki bağımsız iktisadi birim olarak işletme, diğer işletme ve örgütlerle ilişkiye girmekte, kadrolarını tamamlamakta ve üretim, teminat ve pazarlama faaliyetini örgütlemektedir. İşletmenin devlet bankasında kliring hesabı bulunmaktadır, banka kredisi alma hakkı vardır ve kendi bilançosuna sahiptir." (s. 198)

Burada çizilen resim gerçekte sosyalist devlet plân ekonomisinin resmi değildir. Ne demektir sosyalist bir devlette bir devlet işletmesinin "hukuki bağımsızlığı?" Burada resmi çizilen devlet işletmesi adeta bağımsız bir krallıktır. Üretim araçları, mali ve mali araçları devlet tarafından verilen bir krallık. Evet bir anlamda devlete kar-

şı da bağımsız olan bir kurum. Bu belki belli bir dönem yapılmak zorunda kalınabilir. Fakat uzun vadede bu böyle kalırsa bir işletmenin yöneticisi ve yönetim kademesinin kendi tam bağımsızlığını ilan etmesi için bütün alt yapı hazırdır. Sovyetler Birliği'nde, Doğu Avrupa ülkelerinde oligark dediğimiz bugünün büyük patronları bu alt yapıdan geldiler.

Sorun bilince çıkarılıp, koşulların bu gibi uygulamaları henüz dayattığı, andaki kimi zorunluluklar sonucu bu yola başvurulduğu, bunun sosyalizme gidiş için kullanıldığı, koşullar değiştiği yerde bunun uygulamadan kaldırılacağı, plânlı devlet ekonomisinin tam egemenliğine geçileceği vs. bilince çıkarılsa ve bu düşünce ile savunulsa, o zaman böyle bir uygulama sosyalizm şartlarında da geçici olarak olabilir bir uygulama olarak kabul edilebilir. Fakat "Politik Ekonomi Ders Kitabı"ndaki tavır bu değildir.

Sovyetler Birliği'nde elde edilen gerçekten muazzam başarılara değinilmesi ve bunların sosyalizmin üstünlüğünü gösteren başarılar olarak savunulması gayet haklı ve doğru bir şeydir. Fakat bu yapılırken aynı zamanda sosyalizmin başarısı ve zaferi için henüz çok yol alınması gerektiği, yapılacak çok işin olduğu, içte ve dışta saldırıların geldiği/gelebileceği vs. tespit edilmesi gerekirdi. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu eksik.

Sovyetler Birliği açısından problem, yapılanın somut durumda ne olduğu/olmadığı değildir. Revizyonistler iktidarı ele geçirene kadar atılan somut adımlarda çok büyük sorunlar yoktur. Yapılandan daha fazlasının yapılması -geri dönüp değerlendirdiğimizde bunu söyleyebilecek durumdayız- neredeyse imkânsızdı. Yanlış olan bu bölüm somutunda Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında kullanılmak zorunda kalınan, kapitalizmden devralınmış bir dizi ekonomi yönetimi yönteminin, hiç sorun yokmuş, aslında sosyalizmde bu yöntemler hep kullanılacakmış gibi teorileştirilmesidir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda devletin masrafları bağlamında, verimlilik, kâr ve vergi üzerine konuşuluyor. Esas önemli nok-

ta, devletin, toplumun giderleri için işletmelerin gelirinden aldığı para vb.nin adının açıkça konmamasıdır. Bu yanlıştır. Yanlışın özü, işin karmaşıklaştırılması, yapılanların emekçilerin anlayacağı açıklıkta ortaya konmaması, sonuçta durumun olduğundan daha iyi gösterilmesidir. Devlet işletmesinden örneğin vergi alınmasının maddi temeli yoktur. O zaten tüm toplumun mülküdür. Özel ve grup mülkiyetinin olduğu alanlardan vergi alınması normaldir. Bu konudaki karmaşıklık aslında toplum içinde kendi kişisel çıkarlarını zengin olma aracı olarak kullanan yöneticilere yaramaktadır.

Özetle bu bölümde anlatılanlar, basitçe, devlet işletmeleri açısından "masraflar, giderler çıktıktan sonra kalan kesim toplumun tümünün refahı için kullanılır" vb. şeklinde anlatılabilirdi, ekonomi yönetiminde de bu anlayışa uygun basitleştirilmiş bir sistem kurulabilirdi.

Müdür Fonu

Bu bölümdeki en temel mesele, "müdür fonları"yla ilgilidir. [Burada önemli bir çeviri yanlışı vardır. "Direktorfonds" "doğrudan fonlar" biçiminde çevrilmiştir. Doğrusu "müdür fonları"dır. -BN] Müdür fonu, bu fonun boyutları, kullanımı konusunda söylenenler revizyonizmin maddi temellerinin açık bir işaretini ortaya koymaktadır. İlgili bölümde şöyle denmektedir:

"İşletmenin plânlanan net gelirinin %1 ile 5'i, tek tek üretim dallarının önemine, çalışanların sayısına ve net gelirin miktarına göre, müdür fonuna aktarılır. Net gelir birikimi plânının yerine getirilmesinin aşılmasını teşvik amacıyla, plân fazlası kazancın %15 ile 45'inin müdür fonuna bırakılması karar altına alınmıştır.

Bu bırakım, işletmenin saptanan türe, masrafların düşürülmesi kaydına göre meta üretimi için devlet plânını ve net gelir birikimi plânını yerine getirmesi koşuluyla yapılabilinir. Müdür fonu araçlarının bir yarısı, çocuk yuvalarının bakımı, dinlenme yurtları, sanatoryumlar, işletme mutfakları ve kulüplerin kurulması için, dinlenme yurtlarında ve sanatoryumlarda yer sağlaması için, işçilere, mühen-

dislere ve hizmetlilere bireysel primlerinin çalışanlara verilen bir kerelik ek yardımların ödenmesi için ve diğer yarısı üretimin genişletilmesi ve işletme konutlarının inşası ve tamiri için kullanılmaktadır.

İşletmelerin net geliri, üretimin ve emek üretkenliğinin sürekli, hızlı artması ve maliyet masraflarının düşmesi sonucu kesintisiz olarak çoğalmaktadır. SSCB'deki işletmelerin ve iktisat örgütlerinin net gelirinin (kazancının) toplam tutarı, 1932 yılında 6,6 milyar ruble, 1940 yılında 31,8 ve 1953 yılında 89,9 milyar ruble tutmaktaydı." (s. 207)

Görüldüğü gibi işletmenin plânlanan net gelirinin %1'i ile %5'i arasında değişen bir bölümü, -artı- plân hedefinin üzerine çıkılması halinde, hedef üzerinde elde edilen gelirin %15 ile %45 arasındaki bölümü müdür fonuna aktarılmaktadır. Müdür bunun nasıl kullanılacağına belli bir çerçevede karar vermektedir. Bunun bir yarısı kadarı yuva vb. işlere ayrılmaktadır. Bu yarımın bir bölümü normal primlerin ötesinde ödenecek primler için kullanılıyor. Plân hedefine ulaşıldığında zaten belirlenmiş, kurala bağlanmış prim ödemesi var. Fakat onun ötesinde de müdürün artı prim verecek bir özel bütçesi ve yetkisi var. Revizyonist bir müdür açısından bu, fabrikada işçiyi, mühendisi, kendine uygun hale getirmek, disipline etmek, satın almak için kullanılabilecek büyük bir kaynaktır. Müdür fonuna bırakılan gelirin ikinci yarısı "üretimin genişletilmesi ve işletme konutlarının inşası ve tamiri için" "kullanılıyor". Bunun nasılına kim karar veriyor: İşletme Müdürü!

İşletmelerin net geliri bağlamında da %1'i ile %5'i arasında değişen bir bölümü ayırın. Kitapta 1953 yılı için işletmelerin ve iktisat örgütlerinin net geliri olarak 90 milyar ruble rakamı veriliyor. Bunun yüzde biri 900 milyon, %5'i 4,5 milyar rubledir. Buna bir de plân hedefi üzerinde elde edilen kazancın (bunun rakamı verilmiyor kitapta!) %15 ile 45'si arasındaki bir değeri ekleyin. Buna bir de işletmelerde "tek kişi yönetimi" ilkesini katın! Çünkü bildiğimiz gibi tek kişi yönetimi ilkesi, işletmelerde sosyalizmin yönetim ilkesidir. Müdüre de, yani o işletmedeki "tek kişi"ye de, böyle büyük bir kaynağı verin ve sen bunun nasıl kullanılacağı konusunda

karar vermede -çizilen genel çerçeve içinde- tek yetkilisin deyin. Yeni bürokrat burjuvazinin bir ayağı net olarak ortaya çıkar. Çok net olarak fabrika yöneticileri, müdürleri yeni tipte bir burjuvazinin bütün maddi temellerine sahiptir. Bunun için bir komünist kafasıyla değil, normal vatandaş kafasıyla davranılması yeterlidir. Ama verili toplumsal ortamda komünist kafasıyla hareket eden bir insanın işi de zor bu durumda. Çünkü sistemin kendisi yozlaşmaya doğru giden bir yörüngedeyse, o komünist kişi bir sürü kurt arasında bir kuzu gibidir. Onu götürürler, ya da götürürler. En basitinden görevinden alırlar.

Maddi yaşam koşulları bilinci belirler. İşletme müdürlerinin ve bütün yönetici kesimin maddi yaşantısı da kesinlikle normal işçilerin maddi yaşantısı değildir. Aradaki fark küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Ve bu fark giderek küçülmemekte tersine büyümektedir. Bu bölümde esas mesele budur.

Bu bağlamda sonraki gelişme açısından şunlar bilinmelidir:

1955'deki ilk "tamamlanmış" ikinci baskıda müdür fonu kavramı değiştirilmiş, yerine "işletme fonu" kavramı geçirilmiştir. Bu isim değişikliği "müdür fonu" kavramında çok daha net ve açık olarak görülebilen revizyonist yaklaşımın üzerini örtmeye yarayan bir örtüden başka bir şey değildir. Yalnızca isim değiştirilmiş, işleyiş korunmuştur. Üstüne üstlük işletme net gelirinin müdür fonuna aktarılan kesiminin üst sınırı %5'ten %6'ya yükseltilmiş; plân hedefinin aşılması koşullarında elde edilen ek gelirden müdür fonuna ayrılan pay da %15-%45'den %20-%50'ye yükseltilmiştir. Yani işletme müdürlerinin çizilen bir genel çerçeve içinde nasıl kullanılacağına tek başına kara verecekleri fon büyütülmüştür. (bkz. 1955 Moskova, 1956 baskısı, Berlin, s. 236)

1958 baskısında bu konuda bir değişiklik yapılma ihtiyacı duyulmamış, 1955'deki değişiklik korunmuştur. (bkz. 3. baskı, 1959 Almanca, s. 646)

Bütün bunlar "aşırı merkezileştirmeye" karşı mücadele ve "işletmelerin operatif bağımsızlığını geliştirme" adına atılan adım-

larla birlikte ele alındığında, durumun vahameti daha da açıktır. Operasyonel bağımsızlık adına, merkezi plânlama örgüt yönetiminin de fakto tasfiye edildiği bir ortamda, eğer işletmenin net gelirinin %6'sına kadar olan kısmının -artı- plân hedefinin üzerine çıkılan yerde, plân üstü gelirin yarısına kadar varan bir kesimin nasıl kullanılacağına karar verme hakkı müdüre aitse, "sosyalist yarış" adına körüklenen şey "nasıl olursa olsun daha fazla gelir" düşüncesi ve buna uygun tavırlar haline dönüşür. "Sosyalist yarış" "sosyalist" işletmeler arasında kapitalist kâr yarışına dönüşür. Ya da buna dönüşmesinin bütün maddi şartları vardır. Eksik olan o yöneticinin komünist kılığında bir revizyonist olmasıdır. Bu olduktan sonra artık isterseniz "kâr" dan da söz edebilirsiniz! Nitekim ders kitabının bu bölümünde *"Devlet işletmelerinin net geliri günlük iktisat dilinde "kâr" olarak nitelendirilmektedir."* (s. 206) deniyor. Görünen odur ki "günlük iktisat dili" ile konuşanlar yapılanın aslında kapitalizmden alınma bir iş olduğunu görmektedir. Eğer kişisel maddi çıkar ilişkisi sosyalizmi inşada kullanılacak esas manivelaysa, plân hedefini ne kadar aştıysam kişisel olarak o kadar zengin olacağım düşüncesi üretimi arttırmanın esas aracı ise, devlet işletmeleri müdürleri ve yönetici takım artı ürünün paylaşımında en büyük paya sahipse ve geri kalanın paylaşımını da onlar belirliyorsa, bununla sosyalizme değil, bürokrat devlet tekelci kapitalizmine varılır.

Tabii ki operasyonel bağımsızlık olmalıdır. Ama bu bağımsızlık, toplumun belli bir grubunun grupsal çıkarlarını yerleştirip geliştirecek bir operasyonel bağımsızlık olmamalıdır. Bunlar bir bütün içinde ele alındığında, bir mozaiğin parçalarıdır. Hepsi birbirini tamamlamaktadır. Öyle bir resim ortaya çıkıyor ki ortaya, her devlet işletmesi kendi başına bir prenslik. Yönetici bürokrat kastın parçaları olarak hepsinin çıkarları ortak, fakat aynı zamanda her birinin kendi prensliğinin diğerleri ile rekabet içinde olan özel çıkarları var.

Örneğin merkezi plân komisyonu plân hedeflerini aşağı seviyelerde tutarsa, bu kimin işine yarar? Merkezi plân hedefleri ne kadar aşağı seviyede tutulursa, tek tek işletmelerin plân hedefini aşması,

dolayısıyla müdür fonlarına aktarılan kesim o kadar büyür! Bunun müdürlerin işine, işletme yöneticilerinin işine yarayacağı açıktır.

***

Bölüm XXXIV
Sosyalist Tarım Sistemi

Halk Mülkiyeti?

Bu bölümün girişinde yapılan tespitler konusunda şu bilince çıkartılmalıdır:

Bu bölümde yapılan tespitler sadece Sovyetler Birliği'nde andaki -1954'deki- durumun ne olduğu değil, genel olarak sosyalist tarım sistemi politikasının ne olduğu hakkında yapılan tespitlerdir.

Tarımda Gelişme İçin de Ağır Sanayinin Öncelikliliği

Sanayi ile tarım arasındaki ilişki bağlamında s. 213'te ve devamında söylenenler, gerek sanayi dalları, gerekse sanayi ile tarım arasındaki ilişkide önceliğin hangisine verileceği konusundaki Marksist-Leninist yaklaşımı çarpıtan tespitlerdir. Ancak bu çarpıtma kaba değil, oldukça ince ve 'ustaca' yapılan bir çarpıtmadır. Sorunun kavranması için bu konuda söylenenleri bütünlük ve ilişkileri içinde aktararak yorumluyoruz:

"Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, tutarlı bir şekilde, bütün iktisat dallarının başarılı gelişmesinin vazgeçilmez ön koşulu olarak ağır sanayinin mümkün olan en yüksek gelişmesi rotasını izlemektedirler." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı" cilt II, s.213)

Bütün iktisat dallarının geliştirilmesi için motorun ağır sanayi olduğu, önceliğin ona verilmesi gerektiği Marksizm'in abc'sidir. Marksizm açısından ağır sanayinin öncelikli geliştirilmesi bir aksiyomdur. Bunu açıkça reddetmiyorlar burada. Fakat açıkça "ağır sanayinin geliştirilmesi önceliklidir" diyecek yerde, lafı dolandırıyor, "mümkün olan en yüksek gelişme"den söz ediyorlar. Devam ediyorlar:

"Bu acil iktisadi görevin gerçekleştirilmesi için ana araçlar kullanıldı ve en iyi kadrolar yerleştirildi." (age, s. 213)

Esasında bu tespitle ağır sanayinin öncelikli geliştirilmesi, en iyimser yorumla dönemsel bir iş, görev olarak kavranıyor. Biz bir dönem

ağır sanayinin mümkün olan en yüksek gelişmesini acil görev olarak kavradık ve bu görevi yerine getirdik. Söylenen şey bu aslında. Yaklaşım budur. Mantığı izleyelim:

"*Burada hem ağır sanayinin ve hem de tarımın* [Burada karşı karşıya konulan şeyin ne olduğuna dikkat edilmeli. Tarımsal ağır sanayi değil söz konusu olan. Karşı karşıya konan sanayi ve tarım da değil. Karşı karşıya konulan iki şey var: Ağır sanayi ve tarım] *aynı zamanda hızlı gelişmesini sağlamak mümkün olmadı.* [Demek ki "ağır sanayi ile tarımın aynı zamanda hızlı gelişmesi" a) ağır sanayiye ağırlık verildiğinde olmuyormuş, b) bir eksiklikmiş, ama bilinçli olarak bir dönem yapılan bir şeymiş.] *Bunun sonucu olarak sanayiyle tarım arasında bir dengesizlik ortaya çıktı.* [Neymiş bu dengesizlik?] *Tarım, sanayinin gerisinde kaldı. Özellikle de tahıl ekimi, hayvancılık, patates ve sebze ekimi geri kaldı.*" (age, s. 213)

Bu son tartışılan bir somutun tartışılmasıdır. Ama önce söylenen şeyler bir ilkenin tartışılmasıdır aslında. Tarımın sanayinin gerisinde kalması, sanayi içinde hafif sanayinin ağır sanayinin gerisinde kalması aslında gelişmenin ilkesidir ve eğer genişletilmiş yeniden üretim sürekli arttırılarak garanti altına alınmak isteniyorsa, her zaman olacaktır. Eğer derdiniz genişletilmiş yeniden üretim ise ve böyle bir hedefiniz varsa; eğer halkın sürekli artan ihtiyaçlarını, sürekli artan bir biçimde tatmin etme diye bir programınız varsa, o zaman sizin gayet bilinçli olarak en başından itibaren sanayiyi tarımdan hızlı geliştirmeniz, sanayi içinde de ağır sanayiyi motor alıp onu öncelikli geliştirmeniz, kaynaklarının önemli bir bölümünü buna aktarmanız ilkedir, Marksizm-Leninizm'in abc'sidir.

Burada gayet net bir program değişikliği yapılmaktadır. Neymiş kötü olan? Tarımın sanayinin gerisinde kalmasıymış. Bunu düzeltecekler. Ne demek bu? Gerçekte tarımda zenginlik, tarımda sürdürülebilir bir ilerleme bir tek şeyle sağlanabilir: Tarım üretiminin teknik temelini geliştirmeniz lazım. Bu mümkün olduğunca hızlı geliştirildiği sürece ve ölçüde, tarımsal üretim de gelişecektir.

Burada gerçekte var olmayan bir çelişki icat edilmektedir. Tarımın

gelişmesi, biz ağır sanayiye öncelik verdiğimiz için geri kaldı biçiminde konuyor sorun. Bu olmayan bir çelişmeyi var gibi göstermektir. Neden yapılıyor bu? Neden bu cümlenin ardından gelen cümlede açıklanan program değişikliğini gerekçelendirme çabasıdır. Şöyle diyorlar:

"Ağır sanayinin gelişmesinde elde edilen büyük başarılar Komünist Partisi'ne ve Sovyet Hükümeti'ne, 1953 ve 1954 yıllarında tarımsal üretimin bütün dallarında önemli bir canlanmayı öngören kapsamlı bir programın gerçekleştirilmesine başlama olanağı sağlamaktadırlar." (age, s. 213-214)

Buradaki tavır da, ağır sanayinin öncelikli olarak geliştirilmesinin ilkesel olan, sürekli bir şey olarak değil, dönemsel bir şey olarak ele alındığını gösteren bir tavırdır. Kapitalizmin gelişmesinde bile öncelik ağır sanayidedir. Buradaki yaklaşım gerçekte bir ilkenin yerine bir başka ilkenin geçirilmesidir. Ağır sanayiye öncelik veren doğru marksist siyasetin yerine, tarıma ağırlık ve öncelik veren yanlış, revizyonist, uzun vadede tarımın ilerlemesine de zarar veren siyasetin geçirilmesidir. Ama bu açıkça yapılmıyor.

Kruşçev, Stalin'in ölümünden altı ay sonra, SBKP-MK'nin 3 Eylül 1953'deki oturumunda yaptığı "SSCB'de Tarımın Geliştirilmesine ilişkin Önlemler Üzerine" başlıklı konuşmada şunları söylemektedir:

"Şu aşamadaki en acil ve en önemli iktisadi görev, ağır sanayinin her yönlü gelişmesinin devam etmesi koşullarında tarımın bütün dallarında önemli bir canlanma sağlamak, iki ile üç yıllık bir süre içinde ülkemizin tüm nüfusuna besin maddeleri teminini önemli ölçüde artırmak ve aynı zamanda tüm kolektif köylü kitlesine daha yüksek bir maddi refah düzeyi sağlamaktır." (age, s. 214)

Esasında demek ki, daha önce ağır sanayinin öncelikli geliştirilmesi siyaseti döneminde tarımda *"ülkemizin tüm nüfusuna besin maddeleri teminini önemli ölçüde artırmak"* diye bir program yokmuş. Burada böyle bir hedefi sanki yeni koyuyorlarmış gibi anlatıyorlar, daha önce bunu yapamazdık vb. açıklamaları bu sahteciliğe teori eş-

lik ediyor. Halbuki daha önce gerçekleştirilen dünyanın en yüksek düzeyde makineleşmiş tarımıdır. 1953'te SSCB, yalnızca içeride ülke halklarının tarımsal ihtiyaçlarını sürekli artan ölçüde karşılayan bir ülke değil, aynı zamanda tarım ürünleri ihraç eden bir ülkeydi. Tarım üretimi, sadece kendi halkına yetmekle kalmıyordu, ihraç da ediliyordu. 1970'lere gelindiğinde Sovyetler Birliği buğdayını satın almak zorunda kalan bir ülke konumuna geldi. Bu revizyonistlerin yeni (!), *"ülkemizin tüm nüfusuna besin maddeleri teminini önemli ölçüde arttırmak"* adına sundukları revizyonist programı sayesinde gerçekleşti. Makine Traktör İstasyonları'nın tasfiyesi, büyük tarım makinelerinin Kolhozlara satılıp Kolhoz mülkiyeti haline getirilmesi, Kolhozlarda, "yan iktisat"larda özel mülkiyetin sınırlarının genişlemesi vb. bu revizyonist tarım programının mülkiyet konusundaki ayakları idi.

Kruşçev'in konuşması temelinde alınan kararda, tarımda en ileri tekniğe sahip olunduğu halde, imkânların gerisinde kalınan bir durum olduğu tespiti yapılıyor. Bunun sebepleri sayılırken en başta Sovhozların verimli çalışmaması gösteriliyor. Şöyle deniyor:

"Henüz yüksek derecede verimli sosyalist işletme örneği haline gelememiş olan Sovhozların faaliyetlerinde büyük eksiklikler var." ("Neue Welt", Heft 19, s. 2284)

Burada daha sonra gelecek olan Sovhozların tasfiyesinin yolu döşeniyor.

Tarımdaki geriliğin en önemli sebeplerinden biri olarak "maddi ilgi", "maddi teşvik" "ilkesi"nin yeterince kullanılmaması gösteriliyor. Şöyle deniyor:

"(Bu geri kalmanın -BN*) sebeplerinden en başta gelenlerinden biri sosyalist iktisadın en önemli ilkelerinden biri olan, emekçileri üretimin geliştirilmesine ve onun verimliliğinin arttırılmasına maddi olarak ilgilendirme ilkesinin ihmal edilmiş olmasıdır."* (Neue Welt, Heft 19, s. 2285)

Bu tespit aslında gerçek durumun tespiti değil, maddi ilgi/maddi teşviği öncesinden çok daha fazla merkeze koyacak olan revizyonist

siyasetin gerekçesi. Ardından tarımda geri kalmanın temel nedeni olarak "Ağır sanayinin öncelikli olarak geliştirilmek zorunda kalınması" gösteriliyor ve artık buna ihtiyaç olmadığı kararda şu sözlerle ifade ediliyor:

"Biz aynı anda hem ağır sanayi, hem tarım, hem de hafif sanayini yüksek tempoyla geliştirmeyi güvence altına alma imkânına sahip değildik. Bunun için ön şartların yaratılması gerekliydi. Şimdi bu ön şartlar verilidir. Biz güçlü bir sanayisel temele, sağlamlaşmış Kolhoza (Sovhozlar nedense sayılmıyor! Aslında onlar revizyonistlere göre terk edilmesi gereken fazlalıklar! -BN) *ve iktisadın her dalında eğitimli kadrolara sahibiz."* (Neue Welt, Heft 19, s. 2285 , ayrıca bkz."Über die Massnahmen zur weiteren Entwicklung der Landwirtschaft der UdSSR", Beschluss des Plenums des ZK der KPdSU angenommen am 7. September, zum Referat des Genossen N.s. Chrustchow, Neue Welt, Heft 19 (179) /8. Jahrgang/Oktober 1953, Verlag Taegliche Rundschau /Berlin W8, s. 2283- 2321)

Kararda görüldüğü gibi Kruşçev'in konuşmasından biraz daha açık bir biçimde, ağır sanayinin öncelikliğinden, tarımın ve hafif sanayinin öncelikliğine geçiş gerekçelendiriliyor. Fakat bu yine açıkça ifade edilmiyor. Ağır sanayinin öncelliği yerine "hem ağır sanayi; hem tarım, hem hafif sanayini aynı anda yüksek tempoda geliştirmek" geçiriliyor.

Fakat SBKP içinde aynı yıllarda tarıma ve hafif sanayine öncelik vermek gerektiğini, sosyalizmde ağır sanayinin önceliği ilkesinin geçerli olmadığını açıkça savunanlar da var.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın hem 1954, hem 1955 baskısında adı son redaktörler arasında yer alan Şepilov 24 Ocak 1955 tarihinde yayınlanan "Partinin Genel Çizgisi ve Marksizmin Çarpıtıcıları" başlıklı makalesinde sosyalist genişletilmiş yeniden üretimin de yasasının ağır sanayinin önceliği olduğu tezini, sosyalizmde bunun böyle olmadığını savunanlara karşı polemik içinde savunuyor. "Bizim yeni yetme eleştirmenlerimiz" olarak adlandırdığı "Markizmin Vulgarizatörleri" (çarpıtıcıları, ilkelleştiricileri vs.)'nin bu konudaki tezlerini şöyle özetliyor:

"Sosyalist üretim tarzının yasaları bütünüyle ayrıdır. Burada üretimin amacı ihtiyaçları ile insandır. Bu yüzden de üretim araçları üretiminin, ağır sanayinin öncelikli geliştirilmesi sosyalist üretim ilişkilerinin yasası olamaz-mış -böyle yazıyor söz konusu iktisat bilimcileri- çünkü bu yapılırsa güya üretim ile tüketim arasında çelişmeler ortaya çıkar-mış ve bunlar giderek sertleşir-miş. Üretim araçları üretiminin öncelikli olarak geliştirilmesi güya ülkemizin geriliği sonucu sosyalist toplumun gelişmesinin ilk basamaklarında iktisadi bir zorunluluk olarak kendini dayatmış-mış. Bugün sağlam bir sanayi temeli yaratmış olduğumuz için, durum tamamıyla değişmiş-miş. Sosyalizmde tüketim için üretilir-miş. Üretim araçları üretiminin, ağır sanayinin daha hızlı gelişmesi -bunlara göre- sosyalizmin ekonomik temel yasası ile çelişiyor-muş." ("Die Generalllinie der Partei und die Vulgarisatoren des Marxismus" D. Schepilow, Iskra, 24 Ocak 1955; Die Presse der SU, Nr 12 1955, s. 251)

Yine Ders Kitabı'nın son redaksiyonunu yapan kurul içinde yer alan K. Ostrovitjanov da 27 Mart 1955 tarihli Pravda'da yayınlanan *"Sosyalizmin Ekonomik Temel Yasasının Çarpıtılması"* başlıklı makalesinde Şepilov'la aynı görüşleri savunuyor. P. Mistislavski'nin, 1953'de Novy Mir'in 11. sayısında yayınlanmış olan *"Halkın Refahı"* başlıklı makalesindeki görüşleri eleştiriyor. (Bkz: "Gegen Vulgarisierung des ökonomischen Grundgesetzes des Sozialismus", Die Presse der SU, 39-1955, s. 823-24)

O günkü dönemde bu görüşleri savunanların da redaksiyonunda yer aldığı "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sonuçta ağır sanayinin öncelikli olmasını dönemsel, geçici bir olgu olarak kavrayan bir görüşün yer alması, revizyonizmin ne ölçüde gelişmiş olduğunun da bir işaretidir.

Aslında revizyonistlerin programı, ağır sanayiye öncelik verilmesinden, hafif sanayiye ve tarıma öncelik verilmesine geçiş programıdır. Fakat bunu henüz bu kadar açık ifade edecek kadar iktidara yerleşmiş durumda değillerdir. *"Ağır sanayinin her yönlü gelişmesinin devam etmesi koşullarında"*n, *"hepsini aynı anda birlikte büyük hızla geliştirmek"*ten söz etmeleri bununla ilgilidir. Tarıma ağırlık

verilmesi programı Kruşçev tarafından Stalin yaşadığı dönemde de gündeme getirildi. Ama sert biçimde reddedildi. Tarımda gelişme konusu 16., 17.,ve 18. Parti Kongre'lerinde, beş yıllık kalkınma plânlarında da tartışılmıştır. Tarımın hızlı geliştirilmesi sürekli konu edilmiştir. Buna uygun kararlar alınmış ve uygulanmıştır. Revizyonistlerin bu konudaki "katkısı" tarımdaki geri kalmayı, ağır sanayiye öncelik verilmesine bağlamalarıdır.

Stalin "Son Yazılar"da bu sorunları tartışıyor. Doğru Marksist-Leninist görüşleri, ilkeleri savunuyor, Sovyetler Birliği'nde ağır sanayiye öncelik verme siyasetini savunuyor. (bkz. Cilt 16, İnter Yayınları, s. 281-365) Bu açık tavırlara rağmen, Ders Kitabı'nda yanlış bir siyaset temellendiriliyor.

Sovhozlar ve Kolhozlar

Program değişikliği, tarımda gerekli hızlı gelişme adına, ağır sanayinin öncelliğini konjonktürel bir sorunmuş gibi göstermede yatıyor. Peki ama tarımda şimdi "şartlar oluştuğu için" hızla geliştirilmek istenen nedir?

Tarımdaki yapıyı biliyoruz. Tarım işletmeleri esas olarak her ikisi de toplumsal mülkiyetin bir biçimi olan Sovhoz'lar ve Kolhoz'lardan oluşuyor. Sovhozlar devlet çiftlikleri. Sovhoz çalışanları devletin tarım işçileri ve hizmetlileri. Sovhozların ürünü, Sovhozlardaki tüm üretim araçları gibi doğrudan devlete ait. Genel halk mülkiyeti. Kolhozlar kolektif çiftlikler. Buradaki mülkiyet grup mülkiyeti. Kolhoz üyeleri, eskinin küçük ve orta köylüleri; ve Kulaklar sınıf olarak tasfiye edildikten sonra eskinin zengin köylülerinin bir bölümü. Kolhozların emekçileri Kolhoz köylüleri. Kolhozların ürünü Kolhoz köylülerinin kolektif/grup mülkiyeti. Kolhozların en yaygın biçimi Arteller. Bunlarda bir de grup mülkiyetinin yanında her Kolhoz köylüsünün(köylü ailesinin) bir yan iktisadı/yan işletmesi var. Adı "Kolhoz çiftliği". Bunun ürünleri doğrudan Kolhoz yan işletmenin sahibi olan Kolhoz köylüsünün kişisel/özel mülkü. Bu iki temel işletme tipi yanında az sayıda tarım komünü var. Bunlarda komünün

üretim araçları devletin. Kişisel çiftlik yok. Ürün her komün üyesi arasında eşit miktarda dağıtılıyor. Sovhozların özel bir biçimi olarak Makina Traktör İstasyonları var. Bunlar belli merkezlerde devletin büyük tarım makinelerinin ve bunların devlet çalışanı olan ekipmanının toplu halde bulunduğu işletmeler. Temel üretim araçlarına sahip olmayan Kolhozlara makine ve ekipman hizmeti sunuyorlar.

Bildiğimiz gibi Kolhozlarda, yani tarımdaki grup mülkiyeti işletmelerinde, toprağın kullanım hakkı 1936 Sovyetler Birliği Anayasa'sında süresiz (sonsuza kadar) bir hak olarak tanınmaktadır.

Bu bölümde verilen somut kimi veriler (s. 215-216) Kolhozların kırda -bu kitabın yayınlandığı dönemde de- tarımda belirleyici konumda olduğunu gösteriyor. Hem işletmelerin sayısı, hem kapsadıkları ve üzerinde tarımsal faaliyet yürüttükleri alan, hem toplam ürün miktarı açısından bu böyledir. (Sovhozların işlediği 70 milyon hektara karşı, Kolhozların işlediği alan toplam 758 milyon hektardır.)

Doğru Marksist-Leninist siyaset, toplumsal mülkiyetin bir alt biçimi olan Kolhozların Sovhozlar ve komünler yönünde geliştirilmesine yönelen bir siyaset olmak zorundadır. Özellikle Stalin'in ölümünden sonra izlenen siyaset verimlilik gerekçesiyle Sovhozları ve komünleri gerileten, Kolhozları kalıcı kılmaya, Kolhoz çiftliklerinde "kişisel mülk" ve kişisel ürünün etki alanını genişletmeye yönelik bir siyasettir.

Makine Traktör İstasyonları (MTİ'ler)

MTİ'ler sorununda şöyle deniyor:

"1953 yılına kadar MTİ'lerde zengin olarak mevcut karmaşık teknik araçlar, MTİ'lerde geçici olarak çalışan iş güçlerinin, yani yalnızca ekim çalışmaları boyunca Kolhozlar tarafından MTİ'lere ayrılan kolektif köylülerin eline bırakılıyordu. SBKP Eylül Oturumu'nun kararlarıyla uyum içinde (1953), Makine ve Traktör İstasyonları'nda sürekli bir teknik personel kadrosu oluşturuldu: Aralarında 870.000 traktörcü, 187.000 traktör tugayı yöneticisi ve bu yöneti-

cilerin yardımcıları, 24.000 karmaşık makineler için makine bakımcısı olmak üzere 1.250.000 işgücü sürekli olarak işe yerleştirildi. Tarım için teknik personel yetiştirilmesi amacıyla fabrika ve işletme okulları türünde bir teknik okullar ağı örgütlendi. Kolhozların bakımı amacıyla 100.000'in üzerinde ziraatçı ve hayvan teknisyeni MTİ'lere gönderildi." (s. 221)

Bunlar, MTİ'lerin Kolhozlara devrinden önce yapılanlar. Stalin'in yaşadığı dönemde yürüyen tartışmalarda açıkça reddedilen MTİ'lerdeki temel üretim araçlarının Kolhozlara satış yoluyla devrine adım adım gidiliyor.

1953 yılına kadar yapılanla sonrası arasındaki farka dikkat edilmelidir. MTİ'lerde çok sayıda sürekli işçi yok önce. Sadece makinelere bakan ve büyük makineleri kullanan sürekli uzman işçiler var, bunlara hasat döneminde eklenen ve Kolhoz köylüsü olan geçici işçiler var. Sovhoz işçileri devletten, merkezi olarak belirlenmiş ücretini alıyor. Küçük makineleri kullananlar Kolhoz köylüleri. Burada imtiyaz elde etmenin maddi ortamı yok. Ama 1953 Eylül SBKP MK oturumunda alınan bir karar gereği MTİ'lere önce çok sayıda sürekli işçi yerleştiriliyor. MTİ'lere 1.250.000 sürekli işçi /teknisyen olarak yerleştiriliyor. Nereden geliyor bu "yeni işçiler"? Bunlar Kolhozlarda ekim/hasat sırasında Sovhoz işçilerine yardımcı olan Kolhoz köylüleridir. Bu aslında sonradan pratikte de görüleceği gibi MTİ'lerdeki temel üretim araçlarının, büyük tarım makinelerinin Kolhozlara satışının ön hazırlığıdır. Satış işi için o makineleri kullanacak Kolhoz köylülerinin eğitilmesi gereklidir.

Sanayi işletmelerindeki "Müdür Fonu"ndakine benzer bir gelişme MTİ'lerde ve Kolhozlarda da yaşanmaktadır:

"...MTİ'nin ziraatçılarına ve hayvan teknisyenlerine devlet tarafından ödenen aylıklarının yanısıra, hektar başına ürün plânının ya da hayvancılığın üretkenlik plânının yerine getirilmesi durumunda, söz konusu Kolhozun başkanına yıl boyunca hesa plânan iş birimlerinin %10 ile 20 kadarı fazladan hesaplânmaktadır. MTİ'lerin yönetici personeli, aylıklarının dışında, üretim plânlarının ve devlete aynî ücret

ödenmesi plânlarının yerine getirilmesi ve fazlasıyla yerine getirilmesi durumunda para primleri elde ederler." (s. 222)

İşte size kırda yeni tipte burjuvazinin maddi temellerinden bir başkası. MTİ'ler bazında şimdi iyice şişirilmiş kadrolara sahip MTİ yöneticileri. Kolhozların yöneticisine, başkanına zaten %10 ile 20 fazladan veriliyor. Böylece kırda yeni tipte burjuvazinin nereden çıktığını görebiliriz.

Daha sonra Kolhozların artan gelirleri bağlamında söylenenler sonrasında bu daha da açık hale geliyor. Stalin "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın taslağı üzerine yürütülen tartışmada açıkça meta dolaşımı alanının giderek daraltılması gerektiğini ortaya koyuyordu. (bkz. Stalin, cilt 16, İnter Yayınları, s. 362)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda ise şunlar söyleniyor:

"Kolektif köylülerin tarımın daha fazla gelişmesine olan bireysel maddi ilgisini yükseltmek amacıyla, SBKP MK Eylül Oturumu'nun Kararları'yla ürün baş fiyatı ve toptan alım fiyatları önemli ölçüde yükseltildi, mecburi teslim normları düşürüldü ve yüksek toptan alım fiyatlarıyla toptan alımların payı yükseltildi; kolektif köylülerin yan işletmeleri için alınan tarımsal vergi düşürüldü. Bunun sonucu olarak Kolhozların ve kolektif köylülerin ek para gelirleri, 1953 yılında 13 milyar ruble ve 1954 yılında 24 milyar ruble tuttu. Tarımsal ürünlerin mecburi teslimi için normlar düşürüldüğünden, Kolhozlar ve kolektif köylüler, meta üretiminin önemli bir bölümünü yükseltilmiş toptan alım fiyatlarıyla devlete satma olanağına sahiptirler." (s. 231)

Ürün alım fiyatı konusunda burada söyledikleri ne? Esas olarak meta dolaşımı içinde olan üründen bahsediyorlar. Devlet bunun alış fiyatını yükseltiyor. "Maddi ilgiyi artırmak için" yapıyorlar bunu. Yapılan, meta dolaşımının alanının genişletilmesidir. Ve bu sosyalizmin gelişmesi, geliştirilmesi olarak gösteriliyor! Geliştirilen gerçekte bir tip kapitalizmdir.

Mecburi teslim normu bağlamında, bu normun düşürülmesi yoluyla meta üretimi alanı dışındaki alan geriletiliyor. Mecburi teslim normu demek, devlete mecburen verecekleri orandır. Bu bölüm sos-

yalist bir devlette meta dolaşımı alanının dışındadır. Bu alanda oranı geri çekiyorlar. Meta olarak dolaşan ürünün oranını arttırıyorlar. Meta için fiyatı da yükseltiyorlar. Bu Stalin'in, Politik Ekonomi Ders Kitabı taslağının tartışmasında söylediklerinin tam tersini yapmaktır. Kolhozların meta üretimi alanı genişletilirken, Sovhozlara verilen devlet sübvansiyonları 1954'te kaldırılıyor. Şöyle deniyor:

"Sovhozların üretiminin gelişmesi karşısında maddi ilgiyi sağlamak için, 1954 yılında, şimdiye kadar Sovhozlara verilen devlet subvansiyonları kaldırıldı (...)" (s. 242) Bu aslında Sovhozların tasfiyesi yönünde atılan bir adımdır. Kırda sosyalist devlet iktisadı geriletilirken, grup mülkiyetine dayalı ekonomi güçlendirilmekte, aslında geriye, yeni tipte bir kapitalizme doğru gidilmektedir.

Kolhoz Köylüsünün Kişisel Yan İktisadı, Kolhoz Çiftlikleri

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle denmektedir:

"Tarımsal Artellerde tayin edici önemde olan Kolhozların toplumsal iktisatlarının yanısıra çiftlik toprağı üzerinde bir de kollektif köylülerin kişisel yan iktisadı bulunmaktadır. Bu şekilde Artel içinde toplumsal ve bireysel çıkarların doğru bir birliği sağlanmaktadır, ancak burada bireysel çıkarlar toplumsal çıkarlara tabidir." (s. 238)

Kolektif mülkiyet yanı sıra var olan bu kişisel yan iktisatların etkisinin giderek azaltılması yönünde çalışılması doğru Marksist-Leninist siyasettir. Fakat gelişme bu yönde olmamıştır.

Bireysel çıkarların toplumsal çıkarlara tabi olması meselesine gelince:

24-27 Mayıs 1939 tarihleri arasında yapılan bir MK toplantısının ardından yayınlanan ve Stalin'in imzasını taşıyan bir açıklamada, daha sonraki gelişmede revizyonistlerin kırda temel dayanakları haline gelen Kolhozlardaki kimi olumsuz gelişmelere dikkat çekilmektedir. Söz konusu belgenin başlığı *"Kolhozlardaki Toplumsal Toprağın Yağmadan Korunması İçin Tedbirler Üzerine"*dir. Belgede diğer şeylerin yanında şu tespitler yapılmaktadır:

"SBKP(B) MK ve SSCB Bakanlar Konseyi partinin kolektif iktisatta toprağın kullanımı konusundaki siyaseti alanında önemli çarpıtmaların olduğunu tespit etmektedir. Söz konusu çarpıtmalar tarımsal Artel örnek tüzüğünün, Kolhoz köylülerinin özel kullanımına sunulan Kolhoz çiftlikleri ile ilgili normları belirleyen 2 maddesine aykırılıklarda görülmektedir. Söz konusu kişisel kullanıma sunulmuş olan çiftlik toprağı Kolhozların toplumsal topraklarının Kolhoz köylülerinin kişisel iktisatları lehine yağmalanması yoluyla, yasal olmayan bir biçimde büyütülmektedir.

Kolhozların toplumsal topraklarının Kolhoz köylülerinin kişisel iktisatları lehine yağmalanması, yasal olmayan değişik yollardan Artel tüzüğünde belirlenmiş normun çok üzerinde toprak parçalarının kişisel çiftlik arazisine eklenmesi biçiminde olmaktadır. Burada kullanılan bir yol ailelerin kağıt üzerinde parçalanmasıdır. Güya aileden ayrılan aile üyelerinin kişisel kullanımı için ek çiftlik arazisi verilmekte veya toplumsal toprağın bir bölümü yeni bir kişisel çiftlik arazisi olarak verilmektedir.

Bu kolektif iktisat ve devlet düşmanı pratikle, temeli toplumsal Kolhoz toprağı olan toplumsal iktisadın çıkarları, gözleri kendi özel mülkiyetinden başka bir şey görmeyen ve Kolhozu kendi kişisel zenginleşmeleri ve spekülasyon için kullanan aç gözlü unsurların çıkarlarına kurban edilmektedir.

Bir dizi Kolhozda, Kolhoz köylüsünün kişisel kullanımına sunulan Kolhoz çiftliği toprağı, üzerinde Kolhozun hiçbir söz hakkı olmadığı, Kolhoz köylüsünün özel mülkiyeti gibi kullandığı, isterse kiraladığı toprak olarak görülmekte, kullanılmaktadır. Kolhoz köylüsü kendisi Kolhozda çalışmasa, Kolhozun toplumsal faaliyetlerinde yer almasa bile, Kolhoz çiftlik arazisini elinde tutmakta, istediği gibi kullanmaktadır. (...)

Artel tüzüğünün bu ve benzeri ihlalleri ve Kolhoz köylülerinin kişisel kullanımına sunulan çiftliklerin iyice şişirilmesi sonucunda, çiftlik iktisadı giderek Kolhoz köylüsünün yan iktisadı olmaktan çıkıp, onun esas gelir kaynağı haline geliyor."

Belgede bu kötü durumu aşmak için alınan kararlar da yer alıyor. Bu

kararlarda diğer şeylerin yanında şunlar var:

"2. Kolhozların toplumsal toprağı dokunulmazdır ve bu toprağın kapsamı hiçbir şart altında SSCB hükümetinden izin alınmadan küçültülemez. Kapsam yalnızca büyütülebilir.

3. Kolektif iktisadın toplumsal toprağının Kolhoz köylülerinin kişisel iktisadı lehine her küçültülmesi, Kolhoz çifliklerinin Artel statüsünün öngördüğü büyüklükten öte her büyütülmesi bundan böyle cürüm olarak değerlendirilecek ve suçlular mahkeme önüne çıkartılacaktır.

4. (...) bunlara göz yuman Rayon (Rayon terimi, 1923-1929 yıllarında Sovyetler Birliği'nde yapılan bir idari reform sonrası bir idari alt birim olarak kullanılmaya başlamıştır. -Vikipedia) Parti Komitesi sekreterleri, Rayon Yürütme Komitesi başkanı ve diğer parti ve Sovyet fonksiyonerleri görevlerinden alınacak, partiden atılacak ve mahkeme önüne çıkartılacaktır.

5. Kolhoz çiftliği toprağını kiraya veya başkalarının kullanımına veren Kolhoz köylüleri Kolhoz üyeliğinden çıkarılacaklar ve çiftlik toprakları ellerinden alınacaktır. (...)

8. Kolhoz çiftliklerinde kişisel kullanıma sunulmuş olan toprak miktarı sınırlandırılacaktır. (...)

SBKP(B) MK Sekreteri J. V. Stalin; SSCB Halk Komiserleri Konseyi başkanı V. Molotov"

(Pravda, s. 146, 28 Mayıs 1939; "KPdSU in Resolutionen und Beschlüssen", Bd. X, s. 92-102, Almanca)

1946 Eylül'ünde alınan bir başka SBKP(B) MK ve Bakanlar Konseyi kararında *("Kolhozlarda Tarımsal Artel Tüzüğünün İhlallerinin Tasfiyesi İçin Tedbirler Üzerine")* Kolhozlardaki olumsuzluklar hakkında şu tespitler yapılıyor:

"... iş günlerinin yanlış hesaplânması, Kolhozların toplumsal toprağının yağmalanması, kolektif mülkiyetin zimmete geçirilmesi, Rayon ve diğer parti ve Sovyet fonksiyonerlerinin görevlerini kötüye kullanmaları, tarımsal Artelin yönetiminde demokratik temellerin yıkılması, seçim ilkesinin uygulanmaması, yönetimin kolektif toplantılarda hesap verme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi..."

İş günlerinin yanlış hesaplânması bağlamında:

"Kolhozlarda iş günlerinin yanlış hesaplânması Kolhozlardaki idari ve yardımcı personelin sayısının olağanüstü derecede arttırılması ve idari işler için gereksiz sayıda fazla işgünü ve para kullanılması yoluyla oluyor." ("KPdSU in Resolutionun und Beschlüssen", Bd. X, s. 245) deniyor.

Kolektif mülkiyetin zimmete geçirilmesi konusunda:

"Kolektif mülkiyetin zimmete geçirilmesi kolektiflerden hayvan, tahıl, tohumluk, yem, et ,süt, tereyağ, bal, sebze vb.nin para ödenmeksizin veya çok cüzi bir para karşılığı alınması yoluyla gerçekleşiyor. Bazı Rayon, ve diğer Sovyet ve parti fonksiyonerleri, görevleri gerçekte kolektif iktisadın temeli olan toplumsal mülkiyeti korumak, ona yönelik ihlalleri önlemek olduğu halde, Sovyet yasalarını kabaca ihlal ederek, konumlarını kullanarak, kolektif çiftliklerin ayni ve parasal değerlerini zimmetlerine geçiriyorlar." tespitleri yapılıyor. ("KPdSU in Resolutionen und Beschlüssen", Bd. X, s. 248)

1939'da alınan ve Kolhozların toplumsal topraklarının yağmalanması konusuna dikkat çeken karara atıfta bulunularak, yürütülen araştırmaların *"Kolhozların toplumsal topraklarının yağmalanması işinin kitlesel bir görünüm kazandığı"*nı gösterdiği tespiti yapılıyor.

Yani Kolhozlarda yozlaşmanın açık belirtileri var. Revizyonistlerin bunları yok sayması anlaşılır bir şeydir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda da bunlardan söz edilmemesi, Kolhozlar konusunda günlük güneşlik bir tablo çizilmesi aslında daha 1954 yılında revizyonizmin boyutlarını gösterme açısından bilgi vericidir.

Tarım ve Ekoloji

Bu bölümde Marx'a atıfta bulunulmakta, onun *"Toprak... doğru bir şekilde işleme tabi tutulduğunda, sürekli olarak kendisini iyileştirir."* (s. 216) dediği belirtilmektedir. Aslında burası tam da Marx'a dayanarak ekolojik tarım sorununun tartışılacağı, sosyalist tarımın ekolojik dengeyi dikkate alan bir biçimde yapılması gerektiğinin tartışılacağı yerdir. Fakat Marx'a atıf ertesinde bu gelmiyor. Tarımın yoğunlaştırılmasına geçiliyor. Rasyonellik ve yoğunlaştırma sosyalist tarımın

özellikleri olarak sayılıyor. Fakat bunlar değildir sosyalist tarımın belirleyici özellikleri. Rasyonellik ve yoğunlaştırma, giderek artan teknik kullanımı vb. kapitalist tarımda da vardır. Bu bağlamda sosyalist tarımı kapitalist tarımdan ayıran belirleyici özellik, sosyalist tarımın ekolojik sisteme en az zarar veren bir üretimi temel almasıdır. Toprağın veriminin sonsuzca arttırılamayacağı, doğal döngülerle uyum içinde olmayan bir tarım sisteminin hatta verimi uzun vadede düşüreceği o zaman da biliniyordu. Marx, doğaya yaklaşımında, onun 'torunlardan ödünç alınmış olduğu' görüşünü formüle etmişti. Fakat Ders Kitabı'nda Marx öyle gösteriliyor ki, o sanki toprağın sürekli olarak ve otomatikman kendi kendini yenileyebileceğini, yenilediğini savunmuş gibi görünüyor. Marx'ın sözünü ettiği "doğru bir şekilde işleme tabi tutma"nın ne anlama geldiği üzerinde durulmuyor. Pratikte örneğin Sovyetler Birliği somutunda önemli ölçüde tek ürün üzerine kurulu büyük tarım alanlarını sulama için kurulan muazzam barajlar, bir alanın sulanmasını ve büyük verim sağlarken, başka alanların çölleşmesine yol açtı.

Ekoloji sorununun görülmediği aşağıdaki tespitlerde de bellidir:

"*Tarımın gelişmesi açısından ülkenin bölgelerinin ve alanlarının belirli kültürler ve üretim dalları üzerinde uzmanlaşması ilerici öneme sahiptir. Uzmanlaşma şunları ön koşmaktadır: Ülkenin her bölgesinin ve alanının somut koşullarının toplum tarafından gereksinim duyulan belirli bir ürünün (örneğin SSCB'nin Orta Asya Cumhuriyetleri'nde pamuk) plânlı üretimi için tam olarak kullanılması ve ikincisi, tarımsal ana üretim dalıyla yan dalları arasında ve öncelikle de ziraat ve hayvancılık arasında, tahıl, teknik kültürler, yem bitkileri ve sebze ekimi arasında doğru ilişkilerin sağlanması. Belirli bölgelerin ve alanların belli kültürler ve üretim dalları üzerinde uzmanlaşması, ülke halkını, en iyi koşullar altında, yani en az üretim aracı ve emek kullanımıyla elde edilen kaliteli ürünlerle tam olarak beslemelidir.*" (s. 218)

Uzmanlaşma tabii ki doğru ve gereklidir. Fakat uzmanlaşma-

nın belli bölgelerin belli bir ürün veya dal üzerinde yoğunlaşması biçiminde kavranıp, uygulanması toprağın uzun vadede verimsiz kullanılması anlamına gelen monokültürü beraberinde getirir. Uzmanlaşmanın tartışıldığı yerde buna dikkat çekilmemesi, ilerlemenin esasta nicel olarak görülmesinin sonucudur.

"*Sovhozların büyük üstünlüklerinden birisi, onların yüksek derecede meta üretimidir. (...) Sovhozlar devlete, büyük miktarda tarımsal ürün teslim etmektedirler.*" (s. 240) tespiti aslında Sovhozlar ile Kolhozları eşitleyen bir anlayışın ifadesidir. Sovhozlar sosyalizm şartlarında tarımda tam sosyalist işletmelerdir. Bunların ürünü meta değildir. Evet örneğin yurtdışına satıldığında veya Kolhozlarla alışverişte, meta gibi işlem görür, fakat Marksist kategori olarak ele alınan meta değildir bu ürünler.

Sovhozlarda geri dönüşün maddi temellerinden biri, merkezden atanan yöneticilerin küçümsenmeyecek ayrıcalıklara sahip olması, yönetici olarak kazançlarının epey yüksek olması ve "müdür fonu" nun Sovhozlarda da var olmasıdır.

***

Bölüm XXXV
SOSYALİZMDE META DOLAŞIMI

Meta ve sosyalizmde meta dolaşımı daha önceki bölümlerde de parça parça tartışıldığı için bu bölümde henüz üzerinde durulmayan kimi konular üzerinde duracağım.

Kapitalist Meta, "Sosyalist Meta"

Bu bölümde önce kapitalist ekonominin temel kategorilerinden olan meta ve meta üretimi vb. kavramların sosyalizmde de kullanılmasına rağmen, devlet işletmelerinde ve önemli ölçüde de kolektif işletmelerde üretilen ürünlerin tam anlamıyla meta olmadığı bilince çıkartılmalıdır. Meta üretimi bilindiği gibi pazar için yapılan üretimdir. Üretilen ürün satın alınmak üzere piyasaya (pazara) sunulur (=arz edilir). Onun pazarda satın alınıp alınmayacağı (onun içinde var olan ürün sermayenin gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği) pazardaki talep durumuna bağlıdır. Sosyalist ekonominin belirleyicisi piyasa/pazar değildir. Oradaki değiş-tokuşun belirleyici bölümü pazar ilişkisi üzerinden olmaz. Değiştirilen ürünlerin çoğu meta değildir. Diğer yandan fakat gerçek anlamda meta ve meta üretimi de hâlâ -çok küçük oranda da olsa bir yandan henüz kolektifleştirilmemiş köylü/esnaf ürünlerinde (Stalin 1936'da, Anayasa tartışmalarında hâlâ bir milyon küçük köylünün varlığından söz ediyor.) ve kolektif köylülerin kendilerine ait "Kolektif çiftlik"lerinde üretip açık pazara sunduklarında- vardır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın sosyalizm ile ilgili bölümünde bu ikisinin -gerçek anlamda meta olanla, gerçek anlamda meta olmayanların- yer yer aynı kavramlarla ifade edilmesi, kapitalist ekonominin kavramlarıyla sosyalist ekonominin açıklanmaya çalışılması, bu arada bu ayrımların çok net olarak yapılmamış olması problemlidir.

Bu problemli durum bu bölümde "meta dolaşımı" "ticaret" kavramlarının kullanılmasında da sürmektedir.

(Gerek 1955 "Tamamlanmış Baskı"sında, gerekse 1958 Baskısı'nda

bölümün 1954'de "Sosyalizmde meta dolaşımı" (s. 246) olan başlığı "Sosyalizmde Ticaret" (1955'de s. 241; 1958'de 685) ile değiştirilmiştir. Bu "düzeltme"nin hangi ihtiyaçtan kaynaklandığını bilmiyoruz, çünkü bir gerekçelendirme yoktur. Her iki halde de öz aynıdır: Sosyalizmde meta üretimi ve pazar ilişkileri)

Bölümün girişinde "Sosyalizmde Ticaretin Doğası ve Rolü" başlıklı bölümde, Sovyet ticaretinin doğası itibarıyla kapitalist ticaretten temelden ayrıldığı, onun "kapitalistlerin olmadığı bir ticaret" olduğu söylenmektedir. Sovyet ticaretinde *"ticaret sermayesi, ticaret kârı vb. kategorilerin varoluş koşulunun tümüyle kaybolmuş"* olduğu belirtilmektedir. (bkz. s. 246) Eğer gerçek durum buysa, o zaman buna ticaret yerine, ürünlerin üreticiden tüketiciye ulaştırılması, ürün değiş tokuşu vb. denmesi daha doğru olmaz mıydı? Ticaret denince akla ilk gelen şey -haklı olarak- bir ürünü üreticiden alıp tüketiciye ulaştırırken "kâr" etmektir. Ticaret kârı olmaksızın yapılan "ticaret"e ticaret denmesi doğru değildir. Bu kapitalist ticaretle, ürünün tüketiciyle ulaştırılması işinin arasındaki farkların kavram düzeyinde silinmesidir, kafa karıştırmaktan başka işe yaramaz.

Bu "kafa karıştırma" işi 1958 baskısında daha da ilerletiliyor. Orada sosyalizmde aslında her ürün meta ilan ediliyor. Şöyle deniyor:

"Sosyalizmde ticaretin niteliği ve biçimleri: Sosyalist toplumda çalışma ürünleri, üretim araçları ve tüketim araçları, gerek sosyalist işletmeler arasında gerekse bu işletmelerle halk arısında dolaşımda bulunan metalardır. Dolayısıyla sosyalizmde meta dolaşımı, ticaret bir yanda ürünlerin üretim ve dağıtımı ile diğer yanda tüketim (üretici ve kişisel tüketim) arasındaki vazgeçilmez aracı unsurdur." (s. 685)

Halbuki biz biliyoruz ki, örneğin büyük makineler, onları üreten bir devlet işletmesinden bir başka devlet işletmesine bir merkezi plân çerçevesinde devrediliyor. Ve bunlar ne üretenin, ne de devredilenin mülkiyetinde. Bunlardan "meta", bu devir işinden "ticaret" olarak söz etmek gerçek ilişkiyi gözlerden gizleyen bir işlev görüyor. Bu tabii tersten yaklaşıldığında, hâlâ var olan, fakat artık belirleyici olmaktan çıkmış olan gerçek meta ilişkisini de gözlerden gizliyor. Sosya-

list ürün değiş tokuşu ile birlikte kalıntı olarak hâlâ varlığını koruyan meta alış verişi de "sosyalist ticaret" adı altında sosyalist ilan ediliyor.

Diğer yandan kitle gereksinim malları evet devlet ve yer yer kooperatif ticaret aygıtı üzerinden kişisel kullanım için satışa sunuluyor ve doğrudan tüketici tarafından satın alınıyor. Bu anlamda bir "pazar ilişkisi" söz konusu. Ancak burada da örneğin bir dizi kitle gereksinim ürünü, emekçilerin hayat standardını yükseltmek amacıyla, kapitalist "değişim değeri"nin altında sunuluyor pazara.

Bu bölümde (s. 247'de) Stalin'den bir alıntı yapılıyor. Stalin SBKP (B) XVII. PK'ne sunulan MK faaliyet raporunun bir yerinde şöyle diyor:

"Ülkenin iktisadi yaşantısının tümüyle gelişebilmesi, ama sanayi ve tarımın üretimlerini daha da artırmaları için bir teşvik elde etmeleri için, bir koşula daha, yani kentle kır arasında, ülkenin tek tek bölgeleri ve alanları arasında, halk iktisadının çeşitli dalları arasında gelişkin bir meta dolaşımına gereksinim vardır. Ülkenin yoğun bir meta depoları, dükkânlar ve satış yerleri ağıyla donatılması gerekmektedir. Metaların bu meta depoları, dükkânlar ve satış yerleri kanalı üzerinden kesintisiz olarak üretim yerlerinden tüketiciye akmaları gerekmektedir." (age, s. 247)

Burada da "meta" ve "meta dolaşımı" kavramları kullanılmış olmasına rağmen, biz önce Stalin'in Sovyetler Birliği'ndeki "meta üretimi"nin "özel türde bir meta" üretimi olduğunu söylediğini biliyoruz. (bkz. SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri, Stalin, Eserler, c. 16, İnter Yayınları, "Sosyalizmde Meta Üretimi" başlıklı bölüm, s. 288-296) Bunun ötesinde burada Stalin'in derdinin ürünlerin tüketicilere kesintisiz olarak ulaştırılmasının örgütlenmesi olduğu, "Sovyet ticareti"nin görevinden bunu anladığı açıktır. Stalin için, "sosyalist üretimin iki temel biçimi" (tüm halka ait olan işletmelerde üretim/grup mülkiyeti olan kolektif çiftliklerde üretim) var olduğu sürece ve ölçüde "para ekonomisi" ve meta dolaşımı = ticaret var olacaktır.

"İki temel üretim sektörünün, devlet ve kolektif çiftlik sektörünün yerine, ülkenin tüm tüketim malları üzerinde tasarruf hakkıyla genel kapsayıcı bir üretim sektörü geçtiğinde, o zaman tabii ki, 'para ekono-

misi' ile birlikte meta dolaşımı, ekonominin gereksiz bir unsuru olarak ortadan kalkacaktır." (Stalin, Eserler, c. 16, İnter Yayınları, s. 294)

Bu doğru açıklamalara ve yaklaşımlara rağmen, sosyalizmin kapitalizmin kavramları ile açıklanmaya çalışılması hatası bizce ortadan kalkmıyor. Kaldı ki Stalin'in bizzat kendisi kapitalist ekonominin analizinde kullanılan kimi kavramların (örneğin gerekli emek, artı emek vb.) "*bir kenara bırakılması gerektiğini düşünüyorum*" diyerek soruna dikkat de çekmiştir. (bkz. age, s. 295)

Sosyalizmde "Meta" Dolaşımı

Hem artık kapitalizmdeki biçimiyle meta olmayan ürünlerin, hem de kapitalizmde meta diye adlandırılan, pazar için üretilmiş, pazarda gerçekleştirilen ürünlerin meta olarak adlandırılmaya devam edilmesi sonucu ayrımsız "*meta dolaşımının… geliştirildiği*" bir "*sosyalizmden komünizme tedricen geçiş evresi*" ortaya çıkmaktadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"*Sosyalizmden komünizme geçişin temel görevleri, meta dolaşımının olduğunca genişletilmesini ve Sovyet ticaretinin geliştirilmesini talep etmektedir.*" (age, s. 251)

Meta dolaşımının olduğunca genişletilmesi, aynı zamanda mantıken tabii ki meta üretiminin de genişletilmesi demektir. Genişletilen dolaşımın talep ettiği "meta"ların var olması, önceden üretilmiş olması gerekir. Yani burada söylenene göre, sosyalizmden komünizme geçiş evresi, meta üretiminin ve dolaşımının olduğunca (olabildiğince) genişletilmesini talep etmektedir. Burada söylenen ancak burada sözü edilen metaların yüzde 90'dan fazlasının gerçek anlamda meta olmadığı bilindiğinde ve bu bilince de çıkarıldığında anlaşılır ve doğrudur. Gerçek anlamda meta üretimi ve dolaşımı bütün sosyalizm dönemi boyunca giderek genişletilmek yerine sınırlandırılacak, daraltılacak, en ideal durumda sıfırlanacaktır. Stalin'in Engels'e atıfta bulunarak söylediği gibi: "*Ülkenin tüm üretim araçlarının halkın mülkiyetine geçmesine bağlı olarak meta üretimi tümüyle tasfiye olacaktır.*" (Stalin, Eserler, c. 16, İnter Yayınları, s. 289)

Bu Marksist-Leninist politik ekonominin temel öğretilerinden biridir.

Bu bağlamda dikkat çekmek istediğim bir başka nokta şudur: Bilindiği gibi, hem Yeni Ekonomi Politik üzerine yürüyen tartışmalarda, hem de daha sonra "Ekonomik Sorunlara İlişkin Notlar"ında "meta ekonomisinin her koşul altında kapitalizme yol açmak zorunda olduğu ve mutlaka yol açtığı" iddialarını geri çeviren Stalin, şöyle demiştir:

"Her zaman, her koşul altında bu böyle değildir.! Meta üretimi kapitalizmle eşitlenmemelidir. Bunlar iki ayrı şeydir. Kapitalist üretim, meta üretiminin en üst biçimidir. Meta üretimi yalnızca ***eğer*** *üretim araçlarının özel mülkiyeti mevcutsa,* ***eğer*** *işgücü, kapitalistin satın alabileceği ve üretim sürecinde sömürebileceği meta olarak pazara çıkarsa,* ***eğer*** *dolayısıyla ülkede ücretli işçilerin kapitalistler tarafından sömürüsü sistemi varsa, bu durumda kapitalizme yol açar. Kapitalist üretim, üretim araçlarının özel ellerde yoğunlaştığı ve üretim araçlarından zorla mahrum bırakılan işçiler işgüçlerini meta olarak satmaya zorlandıkları yerde başlar. Bu olmaksızın kapitalist üretim yoktur."* (age, s. 292)

Burada Stalin'in neye karşı polemik yürüttüğü iyi kavranmalıdır. Stalin, burada bir yandan tüm üretim araçları toplumun/halkın mülkiyetine geçmediği, fakat proletarya diktatörlüğünün hüküm sürdüğü şartlarda hiçbir şekilde meta üretimi olmaması gerektiğini, bunun olduğu şartlarda sosyalizmden söz edilemeyeceğini iddia eden lafta sol bir görüşe karşı polemik yürütmektedir. O bu polemikte yüzde yüz haklıdır. Ancak Stalin'in burada söylediklerinden bütün sosyalizm dönemi boyunca ve komünizme geçiş döneminde de meta üretiminin var olacağını savunduğu sonucunu çıkarmak yanlıştır.

Bunun ötesinde Stalin sosyalizmde deyim yerinde ise yeni tipte bir meta üretiminden de söz ediyor. Bu artık sözcüğün politik ekonomideki yerleşik anlamıyla ele alındığında gerçek anlamda meta olmayan bir metadır. Stalin şöyle diyor:

"Ülkemizde üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin egemenliğinin kurulmasından, ücretli emek ve sömürü sisteminin ortadan kaldırılmasından sonra, meta üretiminin ortadan kaldırılması gerekti-

ği söyleniyor.

Bu da doğru değildir. Şu anda bizde sosyalist üretimin iki temel biçimi mevcuttur: devlete, tüm halka ait olan ve tüm halka ait olarak tanımlanamayacak kolektif çiftlik üretimi. Devlet işletmelerinde üretim araçları ve üretimin ürünleri genel halk mülkiyetidir. Buna karşılık kolektif çiftlik işletmelerinde, üretim araçları (toprak, makineler) yine devlete ait olmasına rağmen, kolektif çiftliklerde gerek kendilerine ait emek, gerekse de kendilerine ait tohumluk tahıl söz konusu olduğundan, onlara süresiz kullanım için devredilmiş toprak üzerinde, ne satma, ne de satın alma, ne kiralama ne de hacze verme yetkileri olmamasına rağmen, fiilen kendi mülkleriymiş gibi tasarruf sahibi olduklarından, üretim ürünleri tek tek kolektif çiftliklerin mülkiyetindedir.

Bu durum devletin, yalnızca devlet işletmelerinin ürünleri üzerinde tasarruf sahibi olabilmesine yol açar, buna karşılık kolektif çiftlik ürünleri üzerinde, yalnızca kolektif çiftlikler, kendi mülkleri olarak tasarruf hakkına sahiptir. Ama kolektif çiftlikler ürünlerini, değiş-tokuş karşılığında gereksindikleri malları elde etmek istedikleri mallardan başka bir biçimde elden çıkarmak istemiyorlar. Kentle mal ilişkileri dışında; satın alma ve satma dolayısıyla değiş-tokuş dışında başka ekonomik bağlar şu anda kolektif çiftlikler için kabul edilebilir değildir. Bu nedenle bizde şu anda meta üretimi ve meta dolaşımı, örneğin otuz yıl önce, Lenin'in meta dolaşımının çok yönlü geliştirilmesi zorunluluğunu ilan ettiğinde olduğu gibi bir zorunluluktur.

İki temel üretim sektörünün, devlet ve kolektif çiftlik sektörünün yerine, ülkenin tüm tüketim malları üzerinde tasarruf hakkıyla kapsayıcı bir üretim sektörü geçtiğinde, o zaman tabii ki 'para ekonomisi' ile birlikte meta dolaşımı, ekonominin gereksiz bir unsuru olarak ortadan kalkacaktır." (Stalin, Eserler, c. 16, İnter Yayınları, s. 293-294)

Görüldüğü gibi Stalin'in burada sözünü ettiği ve para ekonomisi ile birlikte ortadan kalkacağını söylediği meta, meta dolaşımı vb. kavramları, sosyalist sistemde var olan iki tip sosyalist mülkiyetin ürünlerinin değiş tokuşunun sağlanmasında kullanılan kavramlardır. Kuşkusuz iki tip "meta" ve meta üretiminin söz konusu olduğu yer-

de -özel mülkiyete dayalı meta üretimi ekonominin çok önemsiz bir sektörü bile olsa, ki öyle idi- bunların her ikisi için de aynı kavramları kullanmak sorunlu idi, sorunludur. Fakat şu da bir gerçektir ki, Sovyetler Birliği'nde kapitalizme geri dönüş, öncelikle özel mülkiyete dayalı meta üretimi üzerinden gerçekleşmedi.

"Sosyalist Reklam"

Bu bölümde üzerinde durulması gereken bir de "reklam" meselesi var. Sayfa 249'da şöyle deniyor:

"Sovyet ticareti, tüketici taleplerinin oluşması üzerinde aktif bir etkide bulunur ve yeni metaların yayılmasını teşvik eder. Burada, tüketicinin sırtından zenginleşmeyi hedefleyen kapitalist reklamın tersine, tüketiciyi bir metanın kalitesi ve kullanımı üzerine tam olarak bilgilendiren reklamı kullanır."

Burada da yine kapitalist üretim sisteminin ayrılmaz bir parçası olan reklamın, şimdi bambaşka bir içerikle yeni topluma, sosyalist topluma taşınması söz konusu. Ayrım "tüketicinin sırtından zenginleşmeye hizmet eden kapitalist reklam" ve "tüketiciyi bir metanın kalitesi ve kullanımı üzerine tam olarak bilgilendiren (sosyalist) reklam" biçiminde yapılıyor. İkincide söz konusu olan öncelikle bir ürün üzerine tüketiciyi bilgilendirmektir. Birincide de tabii belli bir bilgilendirme de söz konusudur. Fakat ondan çok çeşitli yöntemlerle tüketiciyi reklamı yapılan metayı tüketmeye, satın almaya yönlendirmektir amaç. Reklamcı açısından esas mesele, kalitesi ne olursa olsun, gerçek bir ihtiyaca cevap versin vermesin, reklamı yapılan ürünün en fazla satışına hizmet edecek reklamı yapmaktır. Reklamın kendisi bugün kapitalist sistemin en fazla kâr getiren "meta"larından biridir, işi gücü reklam üretip satmak olan bir sanayi koludur reklamcılık sektörü. On binlerce reklam ajansında çalışan yüz binlerce, milyonlarca iletişim uzmanı reklamcı tüketiciyi en iyi kandıracak ve onu reklamı yapılan metanın adeta bağımlısı haline getirecek reklamı yaratmak için çalışmaktadır. Bu alanda acayip paralar dönmektedir. Her hangi bir metanın tüketici tarafından satın alınmasının ve bunun sürekli kılınması-

nın özendirilmesi; tüketime, hep daha fazla tüketime davet! Reklam kapitalist ekonomide budur. Sosyalist ekonomi, "herkese ihtiyacına göre" verebilecek bir topluma doğru gelişmesi istenen bir ekonomidir. Böyle bir ekonomide tüketim, üretimin sürekli gelişmesine bağlı olarak, ürün bolluğunun artmasına bağlı olarak, ürünlerin doğrudan tüketicilere hep daha hızlı ve daha iyi ulaştırılması yoluyla kendiliğinden artacaktır. Sosyalist toplumun tüketici talepleri, esasta tüketicilerin gerçek ihtiyaçları tarafından belirlenir. Ve toplumsal üretim başta en acillerinden başlayıp, giderek zenginliğin artmasına bağlı olarak oluşacak yeni ihtiyaçları karşılar. "Toplumun sürekli artan maddi ve manevi ihtiyaçlarını azami derecede karşılamak" bu ekonominin temel hedefidir. Bu ekonominin "tüketimi teşvik etmek" gibi özel bir amacı, görevi yoktur. Bu yüzden de tüketimi teşvik edecek herhangi bir araca da ihtiyacı yoktur. Ancak yaratılan ürünler hakkında tüketiciye bilgi vermek, "ürün bilgisi" aktarmak gereklidir. Aktarılacak ürün bilgisi temelinde tüketici söz konusu ürüne ihtiyaç duyuyor mu, ne ölçüde duyuyor vb. kendisi karar verir. Bunun fakat "reklam" olarak adlandırılması doğru değildir. Pratikte revizyonizm döneminde "reklam" bir çok doğu ülkesinde gerçekten de reklam kavramının bilinen içeriği ile tüketimi özendiren biçimde kullanıldı.

Sosyalizmde Kooperatifsel Ticaret

Bölümün "Sosyalizmde Ticaretin Ana Biçimleri" alt başlıklı kısmında,

"Sosyalizmde üç ticaret biçimi bulunmaktadır. 1- Devlet ticareti, 2- kooperatif ticareti ve 3- kolektif iktisadı ticaret." deniyor (s. 251) *ve bu ticaret biçimleri sonra tek tek anlatılıyor. Bu bağlamda "Tüketim ve meslek kooperatiflerinin ticaret işletmeleri tarafından yürütülen kooperatifsel ticaret" ile ilgili verilen bilgiler içinde bunların yaptığı ticaretin 1953 yılında toplam perakende ticaretinin %25,4'ünü kapsadığı, bunun yanında "kooperatifsel ticaret örgütlerinin Sovyet Devletinden büyük krediler aldığı"* (s. 252) bilgileri ilginçtir. Kooperatifsel ticaret aslında sosyalizm geliştiği ölçüde alanı, devlet ticareti lehine, daralması gere-

ken bir ticarettir. Sonuçta grupsal mülkiyet temelindeki, grupsal mülkiyete avantaj sağlamaya yönelik ticarettir. Fakat eğer bu alana devlet tarafından büyük krediler sağlanırsa, o zaman bu alanın daralması değil, genişletilmesine yönelik bir politika izleniyor demektir. Kuşkusuz dönemsel olarak sosyalist bir ülkede de böyle bir siyaset izlenmek zorunda kalınabilir. Ders Kitabı açısından sorun, Sovyetler Birliği'nde 1953'deki durum hakkında bilgi verilirken, durumun sanki hiç problemsizmiş gibi konulması, devlet ticareti ile kooperatifsel ticaret arasındaki bir noktada ilkesel olan farkın gösterilmemesidir.

Kamuya Açık Yemekhaneler

Bölümde kamuya açık yemekhaneler konusunda şu tespitler yapılmaktadır:

"Ürünlerini halka satan kamuya açık lokantaların ve yemekhanelerin, büyük mutfakların, kantinlerin, restoranların, büfelerin vs. toplam satışı da devlet ve kooperatifsel meta dolaşımına dahildir. Kamuya açık yemekhanelerin daha fazla genişletilmesi, halk iktisadında büyük emek zamanı tasarrufuna yol açmaktadır; bunlar evdeki daha az üretken emeğin yerine daha üretken toplumsallaştırılmış emeği geçirmekte ve böylelikle halkın genel yaşam koşullarının önemli ölçüde iyileşmesine katkıda bulunmaktadırlar. Lokantaların ve yemekhanelerin artan gelişmesiyle birlikte evde çalışan milyonlarca kadın, sosyalist üretime ve toplumsal yaşama katılmak üzere özgür kılınmaktadırlar. Kamuya açık yemekhaneler, besin maddelerinin daha rasyonel ve iktisadi olarak kullanılmasını ve beslenmenin daha bilimsel, sağlıklı temelde yapılmasını olanaklı kılmaktadırlar." (s. 253)

Burada söylenenler gayet önemlidir. Kamuya açık yemekhaneler, restoranlar vb.nin herkesin kendi evinde özel yemek pişirmesini gerekli kılmayacak biçimde geliştirilmesi, ev işinin bütünüyle toplumsallaştırılması hedefine gitmede çok önemli ve gereklidir, ideal durum herkesin ihtiyaç duyduğu, sevdiği yemekleri ev dışında yiyebilecekleri, dışarıdaki yemeklerin ev yemeklerini aratmayan kalitede ve lezzette olduğu bir kamusal yemekhane/restoran vb. sistemini kur-

maktır. Görüldüğü gibi "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sorunun teorik yanı doğru olarak konmuş, pratikte Sovyetler Birliği pratiğinde de sorunun çözümü yönünde büyük kazanımlar elde edilmiştir. Buradaki doğru siyasetin pratiğe uygulanması gerçekte zenginlik arttığı, sosyalizm ilerlediği ölçüde yemek işinin bütünüyle özel evden kamusal alana taşınması biçiminde olmalıdır. Bunun fakat Sovyetler Birliği'nde böyle gelişmediğini, hele hele revizyonistlerin egemenliği döneminde daha önce atılmış olan bir dizi adımın da geri çekildiğini ve bunun yanında alana süreç içinde yabancı sermayenin de girdiğini biliyoruz.

Sosyalizmde Örgütsüz Pazar

Daha sonra şu tespitler yapılıyor:

"Devlet ve kooperatif ticareti, sosyalist devlet tarafından doğrudan örgütlenen örgütlü pazarı oluşturmaktadırlar. Örgütlü pazar, SSCB'nin meta dolaşımında egemen, belirleyici konumu elinde bulundurmaktadır. SSCB'nin meta dolaşımında örgütlü pazarın yanı sıra, bir de kolektif iktisadi ticaret biçimindeki örgütsüz pazar bulunmaktadır.

Kolektif iktisadi ticaret, Kolhozların ve kolektif köylülerin satıcı olarak ortaya çıktıkları Sovyet perakende ticaret biçimidir; bunlar, tarımsal ürünleri arz ve talebe göre pazarda oluşan fiyatlarla halka satmaktadırlar. Kolektif köylüler, Kolhozlarda çalıştıkları işbirimi temelinde elde ettikleri ya da kendi yan işletmelerinde ürettikleri ürünlerin belirli bir bölümünü pazarda satmaktadırlar." (age, s. 253)

Ticarette gerçek anlamda meta olmayan ve "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda hâlâ meta olarak adlandırılan ürünlerin tüketiciye ulaştırılması işi yanında, çok net olarak doğrudan meta üretimi ve ticareti de söz konusudur. "Örgütsüz pazar" adı verilen pazarda yapılan açıkça meta ticaretidir. Buradan elde edilen kazanç ya grup mülkiyetine ya da doğrudan özel mülkiyete eklenen kazançtır. Bu örgütsüz pazar konusunda Ders Kitabı'nda şunlar da söylenmektedir:

"Kolektif iktisadi pazarda belli sınırlar içinde bir pazar anarşisinin etkisi kendisini göstermektedir. Devletin düzenleyici ekonomik etkisinin

azalması durumunda, şu veya bu kolektif pazarda spekülatör unsurlar aktifleşebilmektedir. Bunlar, tek tek metaların pazarda geçici olarak bulunmamasından istifade etmekte ve pazar fiyatlarını artırmaktadırlar. Kolhozların ürün toparlama ve toptan alım yoluyla devletin eline geçen meta üretiminin büyüdüğü, Sovhozlardaki üretimin geliştiği, devlet ve kooperatif ağındaki besin maddeleri miktarının arttığı ölçüde devletin örgütsüz pazar üzerindeki etkisi de o ölçüde artar." (s. 254)

Burada söylenenlerden çıkan sonuç aslında eğer sosyalizm yolunda ilerlenmek isteniyorsa, tarımda öncelikle Sovhozların ve komünlerin geliştirilmesi siyasetinin izlenmesi gerektiği sonucudur. Pratikte 1950'li yılların ortalarından itibaren gelişmenin ters yönde olduğunu, Sovhozların gerilediğini, kolektif çiftliklerin ve kolektif çiftliklerde de doğrudan özel mülkiyetin sınırlarının genişletildiğini biliyoruz.

Aslında kolektif iktisadi ticaret alanı bağlamında bir marksist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda söylenmesi gereken şey, bu alanın sosyalizmin gelişmesi süreci içinde ve buna bağlı olarak sıfırlanmasının gerektiğidir. Fakat Ders Kitabı'nda bu söylenmiyor. Alan belli bir dönem katlanılmak zorunda olunan bir olgu olarak görülecek yerde adeta övülerek şu tespitler yapılıyor:

"Kolektif iktisadi ticaret, tarımsal üretimin teşvik edilmesinin ve kentlere ve sanayi yerleşim bölgelerine besin maddeleri temin etmenin önemli bir aracı olup, halka sebze, patates, et, süt ürünleri vb. gibi ürünlerin önemli bir bölümünü teslim etmektedir. 1953 yılında toplam perakende ticaret bilançosunun %10,4'ü ve besin maddeleri ticaretinin yaklaşık %20'si kolektif iktisadi ticarete düşüyordu." (s. 254)

1953'de besin maddeleri ticaretinin %20'sinin hâlâ "belli ölçülerde pazar anarşisisi"nin var olduğu "spekülatör unsurların aktifleşebildiği" "örgütsüz pazarda" gerçekleşmesi, aslında sorunun ciddiyetini göstermeye yeter. Kitapta bunun sorun olarak ortaya konmamış olması yanlıştır.

Yine Maddi Teşvik/Prim

Ticaret alanında da verim yükselmesi maddi teşvik/prim üzerinden düşünülmektedir. Ders Kitabı'nda şöyle deniyor:

"Sovyet Devleti, ticaret personelinin verim yükselmesini maddi olarak verim ücreti ve primler yoluyla teşvik etmektedir." (s. 257)

Ekonominin diğer alanlarında olduğu gibi ticaret alanında da "verim yükselmesi"nin en önemli araçlarından biri olarak "verim ücreti ve primler yoluyla teşvik"in görülmesi, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu konudaki genel yaklaşımın bu olduğu bilindiğinde normaldir. Verim ücreti ve primler yoluyla teşvik, gerçekte emekçiler arasındaki rekabeti körükleyen bir teşviktir. Sosyalizmde kuşkusuz belli bir süre bu gibi araçlardan da yararlanılmak zorunda kalınmıştır, kalınacaktır. Ders Kitabı açısından yanlış olan, olgunun tespit edilip durulması, bunun geçici bir süre zorunlu olduğu için katlanılmak durumunda kalınan bir araç olduğunun konmamış olmasıdır.

Dış Ticaret

Dış Ticaret bağlamında çok net olarak *"Dış ticaret, sosyalist devletin tekelindedir. (...) Dış ticaret tekeli, sosyalist iktisadın varlığının ve gelişmesinin vazgeçilmez bir koşuludur."* (s. 258) denmektedir. Bu çok önemli bir tespittir.

Bu bağlamda revizyonistlerin egemenliği döneminde bu ilkeden de adım adım uzaklaşıldı. Aslında kolektif mülkiyetin sosyalist mülkiyetin "dokunulmaz" bir biçimi olarak görüldüğü bir yerde, zenginleşen kolektiflerin kendi adlarına dış ticarete de yönelmelerinin teorik temeli vardır. Aynı şekilde bölgelerin ve tek tek işletmelerin inisiyatifinin geliştirilmesi adına merkeziyetçilikten uzaklaşılması ile, bölgelerin ve tek tek işletmelerin dış ticarette bağımsız özneler olarak yer almasının da teorik temeli atılmıştır.

Bunun dışında Sovyetler Birliği'nin dış ticaretinde izlediği siyaset anlatılırken şunlar söylenmektedir:

"Sovyetler Birliği, dış ticaretinde, tutarlı bir şekilde, bütün ülkelerin ulusal egemenliklerine, her iki ticaret ortağının tam eşitliğine ve karşı-

lıklı çıkarlara saygı gösterilmesi ilkesini izlemektedir. Sosyalist devleti, her iki sistemin, sosyalist ve kapitalist sistemin barışçıl bir şekilde yan yana yaşaması olanağından hareketle, dış ticaret ilişkilerinin genişletilmesinde halkların birbirine yaklaşmasının, uluslararası gerilimlerin azalması ve barışın pekişmesinin bir aracını görmektedir." (s. 259)

Burada tabii henüz Kruşçev revizyonistlerinin daha sonra açıkça geliştirip temel siyaset haline getirdiği "üç barış" siyaseti (barış içinde birlikte yaşama, barış içinde iki sistemin yarışı, barış içinde en ileri kapitalist ülkeye yetişip geçme... böylece kapitalist ülkelerde sosyalizmin üstünlüğünü gören emekçilerin barış içinde parlamenter yolla iktidara gelerek, sosyalizmi inşaları!) formüle edilmiyor. Fakat bu siyasetin köşe taşlarından biri, "iki sistemin barış içinde yan yana yaşaması" dış ticaretin temeline oturtuluyor. Kuşkusuz iki sistem de birbirini kökten red etmesine rağmen, belli bir süre, her iki taraf da karşı tarafı yok edemediği bir durumda "barış içinde bir arada yaşama" kaçınılmazdır. İki sistemin yan yana var olduğu şartlarda, dış ticaret ilişkilerinin genişletilmesi, halkların birbirine yakınlaşmasının bir aracı olarak da kullanılabilir. Bunların söylenmesi, savunulması tek başına yanlış değildir. Tersine, barış içinde yaşama siyasetini bizzat Lenin formüle etmiştir.

Fakat aynı zamanda bunun ancak geçici bir süre olabileceği, her iki sistemin birbirine ölümüne zıt olduğunu söylemek de gerekir. Aksi taktirde işçi sınıfı ve emekçilere yanlış bilinç verilmiş olur. Burada "barış içinde bir arada yaşama imkânı" sanki hep olacakmış gibi konuluyor. Meselenin diğer yanı konmuyor. Bu haliyle buradaki "barış içinde iki sistemin yan yana yaşaması" olasılığı, daha sonraki açık revizyonist siyasetin bir ayağı olarak işlev görüyor.

Burada Stalin'in tam da bu kitap üzerine tartışmalara katkı olarak yazdığı "SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Problemleri" başlıklı yapıtında savaş sorununu özel olarak tartıştığı, hem emperyalistlerin sosyalist ülkelere saldırısı, hem de emperyalistler arası savaş tehlikesine dikkat çekmiş olduğu bilinmelidir. (bkz: Stalin Eserler cilt 16, İnter Yayınları, s. 308-312) Bunun bilindiği yerde, ticaretin "barış içinde bir

arada yaşama" için ne kadar önemli olduğunun vurgulanması, fakat savaş tehlikesinin de hep olduğunun, emperyalizmin savaşsız olamayacağının altının çizilmemesi sonraki açık revizyonist siyasetin temellerinin buralarda konmuş olduğunun işaretidir. Ve bu Stalin'e de rağmen yapılmıştır!

***

Bölüm XXXVI
SOSYALİST TOPLUMDA ULUSAL GELİR

Üretici Olmayan Dallarda Emeğin Azaltılması Sorunu

Bu bölümün en başında önemli bir teorik sorun vardır:

Girişte ekonomide doğrudan üretici olan dallarla, üretici olmayan dallar doğru olarak birbirinden ayrılmakta, "*...Üretici olmayan alanda (devlet dairelerinde, halkın kültürel, sosyal ve tıbbi bakımı alanında) çalışan emekçiler, maddi varlık yaratmamaktadırlar. Ama üretici olmayan dalların emekçilerinin emeği, sosyalist toplum için, maddi üretim için gereklidir ve toplumsal yararlı bir emektir.*" (s. 261) denmektedir.

Bunlar doğru tespitlerdir.Daha sonra şu genel tespit yapılmaktadır:

"Diğer her toplum düzeni gibi sosyalist toplumun da temeli üretimdir, yani sosyalist toplumun varlığı ve gelişmesi için maddi varlıkların kazanıldığı alandır. BUNDAN ÖTÜRÜ, ÇEŞİTLİ ÜRETİCİ OLMAYAN DALLARDAKİ EMEĞİN AZALTILMASI YOLUYLA, MADDİ ÜRETİMDE ÇALIŞAN EMEKÇİLERİN PAYINI YÜKSELTMEK, BÜYÜK İKTİSADİ ÖNEME SAHİPTİR." (s. 262, BBHY)

Burada "maddi üretimde çalışan emekçilerin payını, çeşitli üretici olmayan dallardaki emeğin azaltılması yoluyla, yükseltmek" adeta, maddi üretimin arttırılmasının esas, hatta tek yolu imiş gibi görülüp gösterilmektedir. Bu ne teorik olarak doğrudur, ne de pratik gelişme böyledir. Teorik olarak maddi üretim alanında üretim yalnızca bu alandaki emek payının (ya da emekçi sayısının) arttırılması yoluyla yükseltilmez. Sermayenin organik bileşiminde, değişmeyen sermaye bölümünün sürekli yükseltilmesi, emeğin üretkenliğinin arttırılması yoluyla (örneğin yeni üretim tekniklerinin, yeni makinelerin üretime sokulması, otomatizasyon, robotizasyon vb.) daha az sayıda emekçiyle daha fazla üretim mümkündür. Gerek kapitalizmin gerekse sosyalizmin gelişmesinde de pratikte de (başlangıç dönemi dışında) bu böyle olmuştur, olacaktır. Yani gelişmenin belli bir aşamasından itibaren, doğrudan üretim alanında çalışan emekçilerin sayısı (dolayısı ile doğrudan üretim alanındaki emek) azalmaya, fakat buna rağmen

toplumun artan ürünü - zenginliğine bağlı olarak üretici olmayan alanlarda çalışanların sayısı (yani üretici olmayan alanlardaki emek) artmaya başlar. Üretimde emek kullanımı azalırken, hizmetler alanında emek kullanımı artar.

Emeğin üretkenliğinin artması sonucu olarak örneğin Sovyetler Birliği'nde işgünü belli ağır işlerde 6, hatta 4 saate indirilebilmiş, daha 1938'de genelde işgünü yasal olarak 6 saate indirilmiş; giderek dört saate indirilmesi hedefi, çok uzun olmayan bir dönem içinde ulaşılabilecek bir hedef olarak konabilmiştir. Diğer yandan "üretici olmayan alan"da çalışanların sayısı giderek, üretim alanında çalışanlardan daha büyük bir hızla artmıştır. (bkz. 18. ve 19. Parti Kongresi Raporları) Bu alanda atılan adımların hızını kesen, gelişmeyi kesintiye uğratan esas etmen İkinci Dünya Savaşı, ülke ekonomisinin savaşa göre yeniden düzenlenmesi zorunluluğu olmuştur.

Kuşkusuz "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "çeşitli üretici olmayan dallardaki emeğin azaltılması yoluyla maddi üretimde çalışan emekçilerin payını yükseltmek" bir yerde "devlet yönetim aygıtındaki şişirilmiş personel mevcudu, Kolhozlardaki gereksiz idare personeli"nin azaltılması ile bağ içinde söylenmekte ve görünürde *"aygıtın küçültülmesi, daha iyi örgütlenme, kırtasiyecilik ve bürokratizmin ortadan kaldırılması ve üretici olmayan giderlerin azaltılması yoluyla Sovyet aygıtının sistemli olarak azaltılması ve ucuzlatılmasını"* talep eden Lenin'e dayandırılmaya çalışılmaktadır. (s. 262)

Burada doğrularla yanlışlar iç içedir. Bürokratik devlet/yönetim aygıtının mümkün olduğunca basitleştirilmesi, şeffaf hale getirilmesi, verimlileştirilmesi, mümkün olduğunca daraltılması, ucuzlatılması sosyalizmin gelişmesi açısından her zaman geçerli bir ilkedir. Bunun yanında esas meselenin gelişme içinde "her aşçı kadının devleti yönetebileceği" (Lenin), yani özel bürokratlaşmış bir yönetim aygıtının gereksiz hale geleceği bir yönde gelişmenin de sosyalizm-komünizm için gerekli olduğu Marksizmin abc'sidir.

Fakat "üretici olmayan alan" yalnızca devlet/yönetim aygıtı alanı değildir. Sağlık alanı, bütün kültür alanı, eğitim alanı, toplu ulaşım/

taşımacılık alanı, haberleşme alanı, "ev işlerinin toplumsallaştırılması" alanı, bilim ve araştırma alanı, turizm alanı vb. gibi emekçilerin yaşam standardı açısından önemli alanlar da "üretici olmayan alanlar"dır. Ve bu alanlarda emek kullanımı sosyalizm geliştiği ölçüde azalmayacak, artacaktır! Lenin "küçültülmekten" söz ettiği yerde genelde üretici olmayan alandan değil, "devlet" "Sovyet aygıtından" buradaki "bürokrasiden" söz etmektedir. Bunlar iki ayrı şeydir. Politik Ekonomi Ders Kitabı genelde üretici olmayan alandan söz ederek, bunun üretim alanı lehine küçültülmesinden söz ederek, Lenin'i yanlış yorumlamaktadır.

Kaldı ki işin bir de pratiği vardır. Pratikte revizyonistlerin egemenliği döneminde devlet aygıtı hiçbir dönemde olmadığı kadar genişletilmiştir. Revizyonistlerin egemenliği döneminde özellikle ordu ve KGB olağanüstü boyutlarda büyümüştür. Bu tabii Lenin'e de atıfta bulunarak, devlet aygıtında kendinden olmayan unsurların, "bürokratizme karşı mücadele" adı altında tasfiye edilmesini engelleyen bir şey değildir.

İstatistiklerin Doğru Kullanımı

"*Sosyalizmde ulusal gelirin sürekli büyümesi*" başlıklı alt bölümde bir olgu tespit edilmektedir: "*Sosyalist toplum, SÜREKLİ ve HIZLI bir ULUSAL GELİR BÜYÜMESİ kaydetmektedir.*" (s. 263)

Bu istatistiklerle ispat edilebilir ve anlaşılır bir olgudur. Bu bağlamda fakat gerçek durumun abartılmadan ve küçültülmeden doğru tespiti çok önemlidir. Aksi taktirde görevler doğru tespit edilemez.

Gerçek durumun doğru tespiti açısından, özellikle batının emperyalist ülkeleri ile karşılaştırma içinde, dünyada sosyalist devletlerin dünya ekonomisi içindeki gerçek yerinin tespiti açısından kalkınma hızı rakamlarından çok, andaki mutlak üretim rakamlarının karşılaştırılması, ulusal gelir bağlamında mutlak rakamların (yüzde olarak artış vb. değil) karşılaştırılması önemlidir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda ise genelde mutlak rakamlar yerine, artış hızı rakamları vb. veriliyor.

Örneğin:

"Karşılaştırılabilinir fiyatlarla ifade edildiğinde, SSCB ulusal geliri, 1913 düzeyine göre, 1941 yılında 6,1 kat, 1950 yılında 10 kat ve 1953 yılında 13 kat fazlaydı.

ABD'nin ulusal geliri, karşılaştırılabilinir fiyatlarla ölçüldüğünde, 1930-53 arası 2,3 kat arttı; buna karşı SSCB'de, keza karşılaştırılabilinir fiyatlarla ifade edildiğinde, aynı dönem içinde, savaş yıllarında faşist işgalciler tarafından halk iktisadına verilen dev zararlarına rağmen, 8 kattan fazla arttı." (s. 264)

Burada söylenenler, karşılaştırılan iki ülkenin zenginliği, ürün bolluğu açısından 1930 yılı baz alındığında her ikisinin o dönemdeki ulusal gelirinin mutlak rakam olarak ne olduğu bilinmediğinde, pek fazla bir şey ifade etmez. Olgu şudur ki, 1930'da da, 1953'de de SSCB'nin "ulusal geliri" ABD'den geride idi. Bu sosyalizme rağmen böyle idi. Çünkü 1917'de proletarya iktidara geldiğinde ABD ile Rusya arasında ulusal gelir açısından çok büyük bir mesafe vardı ve bu mesafe o kısa dönem içinde, SSCB'deki kalkınma hızı ABD'ye göre daha yüksek olmasına rağmen kapanmamıştı. Politik Ekonomi Ders Kitabı bu yalın gerçeği tespit edecek yerde, aslında SSCB'nin 1953'deki durumunun ekonomik açıdan ABD'ye göre daha iyi olduğu algısını yaratan bilgiler veriyor.

***

Bölüm XXXVII
SOSYALİZMDE DEVLET BÜTÇESi, KREDİ VE PARA DOLAŞIMI

Bu bölümde sosyalizmde yaygın bir maliye sisteminin var olduğu tespit edildikten sonra bu sistemin hangi parçalardan oluştuğu şöyle açıklanmaktadır:

"Sosyalizmin maliye sistemi, sosyalist iktisattaki para fonlarının plânlı oluşturulması ve dağıtılması sistemidir. Bu, DEVLET BÜTÇESİNİ, KREDİ SEKTÖRÜNÜ, DEVLET SOSYAL SİGORTASINI, DEVLET MAL VE HAYAT SİGORTASINI ve DEVLET İŞLETMELERİNİN, KOLHOZLARIN VE MESLEK KOOPERATİFLERİNİN MALİYE İKTİSADINI kapsamaktadır." (s. 271)

Bu gerçekte yapılanın anlatılmasıdır. Gerçekten de 1954'de Sovyetler Birliği'nde sosyalist maliye sisteminde bu kalemler vardı. Burada sorun şudur: Bu kalemlerin tümü bütün sosyalizm döneminde olacak mıdır? Olmak zorunda mıdır? Ders Kitabı'nda bu hiç sorun edilmemektedir. Genel yaklaşım bunun bütün sosyalizm boyunca "normal" "olması gereken" ve olağan olduğu yönündedir. Bu yaklaşım sorunludur.

Bunu bu kalemlerden bir bölümünü ele alarak açıklayalım.

Sosyalizmde Kredi Sektörü ve Sigortalar

Devletin yönettiği parasal fonlardan biri KREDi SEKTÖRÜ'ndeki fonlardır. Kapitalist sistemde kredi nedir? Kredi parayı çoğaltmak için (yolu faizdir) borç para vermektir. Bunun sosyalizmde belirli bir dönem devlet tarafından yapılması, bu araçtan yararlanılması anlaşılır bir şeydir. Fakat bütün sosyalizm dönemi içinde bu fonun varlığı, korunması, sorun olarak görülmemesi anlaşılır bir şey değildir.

Devlet mal sigortası, devlet mülkü dışında mülkün/malın varlığı, bu mal sahiplerinin devletin işlettiği mal sigortası fonuna belli bir para ödeyerek mallarını sigorta ettikleri anlamına gelir. Biz Sovyetler Birliği'nde 1953'de devlet mülkü dışında, kullanım hakkı sonsuza

dek(!)Kolhozlara verilmiş (devredilme, satılma, kiralanma hakkı olmayan) Kolhoz toprak mülkü olduğunu, bunun yanında, konut mülkiyeti (miras hakkı ile birlikte) ve Kolhoz çiftçilerinin kendilerine ait sınırlı bir özel mülkiyet hakkı olduğunu biliyoruz. Bunun ötesinde Stalin'in ölümü ertesinde alınan bir kararla MTİ'lerin envanterinin satılarak Kolhoz mülkiyetine dönüştürüldüğünü de biliyoruz. Yani gerçekten de Sovyetler Birliği'nde devlete ait olmayan ve mülk sahiplerinin belli bir para ödeyerek sigortalayacakları özel ve grupsal "mülk" vardır. Bunun olduğu şartlarda devletin mal sigortası yoluyla mülk sahiplerinin elinde biriken paraların bir bölümünü toplayıp kullanması, ancak belirli bir süre yapılabilir, kabul edilebilir bir şeydir. Çünkü sonuçta bu kullanma, var olan özel ya da grupsal mülkiyetin sürdürülme ve büyütülmesinin sigortalanması, garanti altına alınması pahasına bir kullanmadır. Sosyalist bir devlet, devlet mülkü (bu anlamda en üst düzeyde kamu mülkü) olmayan tüm mülkün, devlet mülküne dönüştürülmesi siyaseti izlemek zorundadır. Devlet mal sigortası bu siyasetle çelişen, ancak belli bir süre izlenmek zorunda kalınabilecek bir siyaset olarak kavranmak zorundadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın yaklaşımı bu değildir.

Devlet "hayat sigortası", sosyalist sistemde hiç anlaşılmaz bir sigortadır. Hayat sigortası fonu, ölenlerin arkada kalanlarına ödeme yapmak üzere, kişilerin ödediği paralardan oluşan bir fondur. Burada sigorta, Sovyetler Birliği somutunda sosyalist devlet, parası olup da, ölmeleri halinde geride kalanlara -belli şartlarda- belli bir para ödenmesi için para yatırmak isteyenlerin paralarını bir fonda toplayıp kullanmaktadır. Sosyalist sistem, en başından itibaren tüm emekçilere işi, hastalık-ihtiyarlık-engellilik vb. halinde bakımı garanti eden, bu anlamda tüm üyelerinin "gelecek" korkusunu ortadan kaldıran bir toplum sistemidir. Böyle bir sistemde "hayat sigortası"na yer olmaması gerekir. Belli bir süre eskinin de devamı olarak sürdürülse bile, bunun ortadan kaldırılması hedef olarak konmak zorundadır. Ders Kitabı'nda bu yapılmamaktadır.

Sosyalizmde bu gibi "sigorta"ların maddi temeli şudur:

Sosyalizmde bu üretim sisteminin üstünlükleri sonucu toplumun zenginliği sistemli ve sürekli artmaktadır. Toplumun bireyleri için de para biçiminde birikim imkânları artmaktadır. Tek tek bireylerin ellerinde biriken bu paranın toplumun tümünün çıkarları için kullanılabilmesi için bu paraların sigorta vb. adına belli fonlarda toplanması bir çözüm olarak görünüyor. Kuşkusuz bu hiç olmaz bir şey değildir. Fakat gayet sorunludur. Bu sigorta fonlarının artması yalnızca toplumun zenginleştiğini değil, aynı zamanda toplumda zenginlik konusunda farklılaşmaların arttığının, derinleştiğinin de ifadesidir. Toplum içinde bir bölüm zenginliğini korumak, geliştirebilmek için bir takım sigorta fonlarına para yatırmaktadır. Bu aynı zamanda toplumda henüz geleceğe yönelik kaygıların, korkuların yaygın olduğunun da işaretidir. Gelecek korkusunun olmadığı yerde, kişisel birikimin (ya da grupsal birikimin) mantıki temeli yoktur. Ele geçen sürekli artan gelir, sürekli sistemli artan maddi ve manevi ihtiyaçların maksimum tatmini için tüketilir. Sovyetler Birliği'nde 1953'de artan zenginliğin giderek artan bireysel birikime dönüştüğü bir durumun yaşandığını, bu anlamda sosyalizm açısından durumun hiç de istenilir bir durum olmadığını görüyoruz. Fakat Ders Kitabı'nda bu sorunun yanından bile geçilmiyor.

Devlet Gelirleri

SSCB'de devlet bütçesinin gelir hanesi üzerine bilgi verilirken, 1953'de *"tüm bütçe gelirlerinin %85'inin sosyalist iktisattan gelen girdiler"* (s. 273) olduğu belirtilmektedir.

Burada sözü edilen sosyalist iktisadın hem devlet hem de kolektif mülkiyet iktisadı olduğu bilinçte tutulmalıdır.

Devlet bütçesinin diğer gelir kalemleri hakkında ise şu bilgi verilmektedir:

"Devlet bütçesinin diğer bir gelir kaynağı, vergi ve hisse senetleri biçiminde devlet bütçesine ulaşan halkın araçlarıdır. Halkın vergileri, top-

lum üyelerinin gelirlerinin bir bölümünü devlet bütçesine zorunlu vermelerinin bir biçimidir. Kapitalizmden farklı olarak, sosyalist toplumda halkın vergileri emekçilerin gelirlerinin yalnızca çok küçük bölümünü oluşturmakta ve tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır." (s. 273)

Burada aslında kapitalist ekonominin tüm araçlarının sosyalizme taşındığını ve sosyalizmde korunduğunu görüyoruz.

Önce "*devlet hisse senetleri*" konusu. Bu konuda şunlar söyleniyor:

"*Devlet hisse senetleri, sosyalist toplumda devletin tüm toplumun gereksinimlerini karşılamak üzere, bu araçları belirli bir sürenin geçmesinden sonra geri ödeme koşuluyla halkın araçlarını kullanıma çektiği bir biçimdir. Emekçiler, hisse senedi istikrazı yoluyla kişisel gelirlerinin bir bölümünü geçici kullanım için gönüllü olarak devlete bırakmaktadırlar. Hisse senetleri, aynı zamanda emekçilerin tasarruflarının bir biçimi olup, halka hisse senedi çekilişi kazançları ve faizler biçiminde gelir sağlamaktadırlar. SSCB devlet bütçesinde 1954 yılında bütün gelirlerin %3'ü bu girdilere düşüyordu.*" (s. 273-274)

Yani sosyalist devlet halkın elinde birikmiş parayı, yine halk için kullanmak için hisse senetleri çıkarıyor. Bunları emekçilere satıyor. Böylece emekçilerin hisse senedi alan bölümü, gerçekte tüm toplumun mülkü olması gereken mülkün (bu anlamda kendi mülkü de!) bir parçası üzerinde özel hak sahibi oluyor! Bunun karşılığında devletten faiz alıyor, ayrıca hisse senedi sahipleri arasında yapılan lotaryada kazanma şansına sahip. Bu lotarya işi bütünüyle sorunlu. Verdiği bilinç emeksiz para kazanma bilinci. Hem devlet hisse senedi sahipliği, hem lotarya neresinden bakarsanız bakın aslında sosyalizmde olmaması gereken bir uygulamadır. Diyelim ki, belli bir süre kullanıldı. Burada da önemli olan gelişme yönüdür. Sosyalist devlet bu uygulamayı süreç içinde sıfırlamaya yönelmek zorundadır. Bu bağlamda 1954'de bütün gelirlerin %3'ünün bu girdilere düştüğü bilgisinden çok, bu payın süreç içinde artıp artmadığı belirleyicidir. Bu payın artması gerçekte sosyalizme yürüdüğünün değil, ondan uzaklaşıldığının ifadesidir.

Vergi sorununa gelince

Verilen bilgiye göre sosyalist devlet emekçiden vergi alıyor. Evet alınan kapitalizmde olduğundan farklı olarak emekçilerin gelirinin çok küçük bir bölümü, ama yine de emekçilerin gelirinin bir bölümü gelirin yüksekliğine bağlı olarak artan bir oranda vergi olarak devlete gidiyor. Burada da sosyalizm açısından olmaması gereken, gereksiz bürokratik bir edimle karşı karşıyayız. Sosyalist üretimde emekçiler bireysel olarak üretimde ürüne kattıkları değerin tam karşılığını almazlar. Kapitalist toplumda kandırılan işçiler, emekçiler, sosyalizmde, iş ücretinin emeğin karşılığı olmadığı konusunda bilgilendirilir, iş ücreti, emeğin tam karşılığı değildir. Kapitalizmde patronlar işçilere ücretin emeğin karşılığı olduğu yalanını söyleyerek, artı değer kesimine el koyarlar. Sosyalizmde iş ücretinin emeğin tam karşılığı olmadığı işçilere emekçilere açıkça söylenir, iş ücreti kişinin üretimine katıldığı toplumsal zenginliğin derecesine göre, toplumun, kişiye yaptığı katkıyla orantılı olarak verdiği bir paydır. Emekçinin üretirken yarattığı değerin büyük bir bölümü doğrudan doğruya tüm toplum için kullanılmak üzere toplumsal fonlara aktarılır. Hal böyle olduğu için de sosyalizmde ayrıca gelirden vergi almak vb. gereksiz bir işlemdir. Bu işlem yalnızca sanki işçinin-emekçinin geliri topluma kattığı değerin tam karşılığı imiş gibi göstermeye yarar.

Sosyalizmde vergi, ancak sosyalizmin belli bir döneminde, en üst derecedeki toplumsal mülkiyetin yanında varlığını sürdüren daha alt düzeydeki toplumsal mülkiyetin ürünlerinin ve özel mülkiyet sahiplerinin ürünlerinin gelirinden alındığında anlaşılır.

Bu bağlamda da fakat verilen bilgi, tam da tarımda varlığını sürdüren grup mülkiyeti ve özel mülkiyet bağlamında bu kesimlerden alınan vergilerin giderek düşürüldüğü yönündedir. Şöyle deniyor:

"...1954 yılında, bütçe gelirlerinin %1'inden azı, köylülerin tarım vergisine düşmektedir; kır halkının vergi ödemeleri 1954 yılında 1952'ye göre %60'dan fazla azaltılmıştır." (s. 273)

Bu açıkça grup mülkiyetini ve özel mülkiyeti özendiren, ödüllendiren bir vergi siyasetidir.

Savunma Harcamaları

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespit yapılıyor:

"Tutarlı bir barış politikası izleyen Sovyetler Birliği'nde silahlı kuvvetler için yapılan harcamalar, bütçenin yalnızca görecel küçük bir bölümünü oluşturmaktadırlar. ABD'de savaş amacıyla yapılan giderler 1953/54 yıllarında tüm bütçenin %70'inden fazlasını tutarken, SSCB'de 1954 bütçesinden tüm bütçe harcamalarının yalnızca %17,8'i savunma amacına ayrılmıştır." (s. 275)

Burada önce benzemeyenlerin birbiriyle karşılaştırılması söz konusudur. ABD emperyalist bir büyük güçtür. Dünya hegemonyası için ekonomisini askerileştirmiş bir güçtür. Dünyanın en saldırgan yayılmacı emperyalist gücüdür. Ordusu dünya çapında saldırı ordusudur. Bir sosyalist devlet kendi savunma harcamalarını tartışırken kendisini dünyanın en öne çıkan emperyalist gücünün savunma harcamalarıyla karşılaştırmamalıdır. Burada verilen ve "yalnızca" diyerek küçük gösterilen savunma harcamaları bütçenin %17,8'idir. Yani bütçede nerde ise her 5 rubleden biri savunmaya ayrılmıştır, ayrılmak zorunda kalınmıştır. Bunun "yalnızca" diyerek küçümsenmesi yanlıştır. Tersine doğru tavır bunun oldukça yüksek bir yüzde olduğu ve fakat zorunlu olduğu vb.'nin söylenmesidir.

ABD konusunda verilen %70 rakamı da açıkça abartılı bir rakamdır. Elimde ABD'nin 1953/54 bütçe rakamları yok. Fakat 2003'de Almanya'da yayınlanan ve NATO üyelerinin askeri harcamalarını karşılaştırmalı olarak inceleyen bir kitap var. Orada ABD'nin 1954'deki "savunma harcamaları"nın GSMH'ya oranı %14 olarak veriliyor. (Helmut R. Hammerich: "Jeder für sich und Amerika gegen Alle" Oldenbourg Verlag, 2003, München, s. 323) Kuşkusuz GSMH ile bütçe gelirleri bir ve aynı değildir. GSMH bütçeden yüksektir. Fakat buna rağmen ABD bütçesinin %70'den fazlasının askeri giderlere ayrıldığı abartıdır. Kore savaşı nedeniyle bu dönemde giderlerin çok yüksek olmasına, bütçenin %70'den fazlasının askeri harcamalara gittiği iddiası ispatsız, abartılı bir olgu iddiasıdır, yanlıştır. Marksist-Leninist bir Ders Kitabı'na yakışan bir tutum değildir bu.

Bankaların Rolü, Hisse Senetleri, Kredi ve Faiz Politikasına İlişkin Olarak

Bu bağlamda kapitalizmin hemen hemen tüm ekonomik unsurlarının sosyalizme de taşınmış olduğunu, fakat bunların sosyalizmde kapitalizmden çok farklı olduğu iddiasıyla sürdürüldüğünü görüyoruz.

Hisse senedi çıkarılması, kredi, faiz vb. sosyalizmin gelişme süreci içinde bütünüyle tasfiye edilmesi gereken araçlardır. Halbuki bunlar daha çok sosyalizmdeki ilerlemelere bağlanıyor, toplumun bir bütün olarak zenginleşmesine paralel olarak daha fazla kullanılmaya başlanıyor. Ders Kitabı'nın bu bağlamdaki temel yanlışı şu: Sovyetler Birliği'nde belli bir dönemde izlenen, o günkü şartlarda sosyalizmi ilerletmek için geçici siyasetler olarak izlenilmesi mümkün ve doğru olan kimi siyasetler, bütün sosyalizm dönemi boyunca geçerli olacakmış gibi konuyor. Sosyalizmde varılması gereken hedefler, ilerlendikçe değişmek zorunda olan siyasetler vb. tartışılmıyor.

Ücret Ödeme Periyodu

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda SSCB'de 1953-54'de ücretlerin kural olarak ayda iki kez ödendiği bilgisi verilmektedir. (bkz. s. 278) Bilindiği gibi kapitalizmde ücretler genel olarak işçi-emekçi bir ay çalıştıktan sonra aylık olarak ödenmektedir. Bu aslında işçinin patrona verdiği (ya da daha doğrusu patronun ücretleri emek kullanıldıktan sonra ödemesi yoluyla el koyduğu) kredidir. Ücret ne kadar sık aralıklarla ödenirse bu o kadar işçinin lehinedir. Sık ücret ödemesinin işçiler-emekçiler, genelde sosyalizm açısından bir avantajı da, para dolaşım hızının artması, sürekli artan ihtiyaçların daha hızlı temininin sağlanmasıdır.

Sosyalizm ve Enflasyon

1947'de yapılan para reformuyla ilgili olarak, sosyalizmde enflasyon olur mu konusunda sorun var. Bununla bağıntılı olarak durum şu: Savaş sırasında devletin gelirlerinin önemli ölçüde azalması, ama giderlerinin çok büyük ölçüde fazlalaşması nedeniyle, karşılığı olmadan

önemli ölçüde para basılıyor. Dolaşımdaki parayla, paranın karşılığı olan altın rezervi arasındaki dengesizlik paranın değerinin düşmesini beraberinde getiriyor, enflasyonu doğuruyor. Bu yüzden de yeniden paranın gerçek değerini sağlayabilmek için para reformu yapmak zorunda kalıyorlar. Sosyalizmde enflasyon olur mu? Genel olarak sorulduğu zaman, eğer çok özel zorluklar çıkmazsa, sosyalist inşanın temellerinin atıldığı dönemden itibaren enflasyonun olmaması lazım. Fakat SSCB'de olgu olarak 'Birinci Beş Yıllık Plân' dönemine kadar küçük çapta da olsa enflasyon var. Çünkü NEP döneminde hâlâ pazar ilişkileri önemli rol oynuyor. Daha sonra savaş durumunda ise kendi iradelerinden bağımsız, ülkeyi savunmak için özel önlemler almak zorundalar. Bu da enflasyonu tetikliyor.

Bölümün Genel Değerlendirmesi: Problemler Yumağı

"Sosyalizmde Devlet bütçesi, Kredi ve Para Dolaşımı" başlıklı XXXVII. Bölüm, bu bölüme kadar olan bölümlerdeki hemen tüm sorunların yoğunlaşmış bir biçimde kendini gösterdiği bir bölüm, adeta bir problemler yumağı bu bölüm.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda *"Devlet bütçesinin gelirler hanesi, devletin merkezileşmiş tasarruf hakkına giren para araçlarından oluşmaktadır"* (s. 272) deniyor.

Hangi araçlardır bunlar? Bunlar şöyle sayılıyor:

"SSCB'nin devlet bütçesinin gelir hanesi, ağırlıklı olarak toplumun net gelirinden (Reineinkommen), *yani devletin merkezileştirilmiş net gelirini teşkil eden bölümden oluşmaktadır. 1953 yılında tüm bütçe gelirlerinin yüzde 85'i toplumun net gelirinden girdilere (sosyalist iktisattan gelen girdilere) düşmektedir.*

Devletin merkezileştirilmiş net geliri, işlem vergisi (Umsatzsteuer) denen şey, devlet işletmelerinin net gelirinden aktarılanlar (Kazanç ödemeleri), sosyal sigorta amaçlı ödemeler, Kolhozların ve diğer kooperatifsel işletmelerin gelir vergileri vs. biçiminde devlet bütçesine girmektedir. SSCB devlet bütçesinin gelirlerinin ağırlıklı bölümü ilk iki tür girdilere düşmektedir." (s. 273)

Sosyalist iktisattan ne anladıklarını daha önce gördük ve zaten burada da sosyalist iktisadın iki biçimi somut olarak adlandırılıyor: Sosyalist iktisattan hem, üretim araçlarının en yüksek düzeyde toplumsallaştırılmış olan alanı, yani devlet mülkiyetinin olduğu alanı, hem de ama kolektif mülkiyetin olduğu alanı kastettiklerini biliyoruz. 1953 yılı için yukarıda görüldüğü gibi şu tespiti yapıyorlar: Bu alan devletin gelirinin %85'ni karşılıyor.

Ancak buradan bu gelirin ne kadarının doğrudan devlet işletmelerinin gelirinden, ne kadarının kooperatiflerden geldiğini öğrenemiyoruz. Ancak bu devlet gelirinin, ne kadarının üst derecede toplumsallaştırılmış mülkiyet temelinde üretimden, ne kadarının grup mülkiyeti temelinde üretim yapan kesimden geldiği sorusu sosyalizmde ne kadar ilerlendiği açısından belirleyici önemde bir sorudur. Bu soru "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yanıtlanmıyor, geçiştiriliyor.

Diğer yandan *"1953 yılında tüm bütçe gelirlerinin yüzde 85'i toplumun net gelirinden girdilere (sosyalist iktisattan gelen girdilere) düşmektedir."* tespiti, aynı zamanda devlet gelirinin %15'inin sosyalist iktisat dışı gelirler olduğu anlamına da gelir. Fakat kastedilen bu değil:

Bu bağlamda da Ders Kitabı'nda verilen bilgiler şöyle:

"Devlet bütçesinin bir diğer gelir kaynağı, vergi ve hisse senetleri biçiminde devlet bütçesine ulaşan halkın araçlarıdır. Halkın vergileri, toplum üyelerinin gelirlerinin bir bölümünü devlet bütçesine zorunlu vermelerinin bir biçimidir. Kapitalizmden farklı olarak, sosyalist toplumda halkın vergileri emekçilerin gelirlerinin yalnızca çok küçük bölümünü oluşturmakta ve tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır. 1953 yılında halkın vergi ödemeleri, SSCB bütçesinin yalnızca %8,5'ni oluşturuyordu. Halkın devlet bütçesinden elde ettiği her türden hizmetlerin ve yan yardımların tutarı, onların tüm vergi ödemelerinin bir kaç katı tutmaktadır. Örneğin SSCB emekçileri, 1953 yılında devlet bütçesinden, bütçeye, vergi, harçlar ve hisse senedi istikrazları yoluyla aktardıkları tutarın üç katını aldılar." (s. 273)

Burada şöyle bir teorik sorunla karşı karşıyayız: "Sosyalist iktisat"

denen şey, halktan, o işletmelerde çalışanlardan ayrı olarak ele alınıyor. "Sosyalist iktisat"tan elde edilen gelirler; halktan elde edilen gelirler ayrı ayrı ele alındığında, bu başka bir anlama gelmiyor. Bunun bu şekilde ifade edilmesinin yanlışlığı ortadadır. Kuşkusuz halkın örneğin devlet işletmelerinde çalışan kesiminden devlet bütçesine aktarılanlar da ve kolektif-kooperatifsel işletmelerde çalışan bölümünden devlet bütçesine aktarılanlar da "sosyalist iktisattan girdiler" hanesine dahildir. Burada sorun yine kapitalizmden devralınan maliye sisteminin aynen sürdürülmesinde yatıyor. Sosyalizmde doğru olan işleri basitleştirip, bütün çalışanlara yaptığı katkılara bağlı olarak verilen ve insanca yaşamak için yeterli, sürekli artan maddi ve kültürel ihtiyaçlara bağlı olarak sürekli artan iş ücreti vermektir. Yaratılan değerin işçilere-emekçilere ücret olarak verilen dışındaki bölümü tümüyle toplumsal fonlara aktarmaktır. Böyle halktan hiç "vergi" almayan bir sistem yerine, ücretin içine vergi payını ekleyip, sonra geri alan bir sistem kullanılması maliye sisteminde kapitalizmin sürdürülmesidir. Böyle bir ücretlendirme/vergilendirme sistemi gerçekte değerin işçinin-emekçinin-halkın emeği ile yaratıldığı gerçeğinin üzerini örten bir sistemdir. Bunun sonucunda da örneğin "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yanıltıcı *"SSCB emekçileri, 1953 yılında devlet bütçesinden, bütçeye, vergi, harçlar ve hisse senedi istikrazları yoluyla aktardıkları tutarın üç katını aldılar."* tespiti yapılabilmektedir. Ne demektir bu? İşçilerin-emekçilerin devlet bütçesine gerçek katkıları *"vergi, harçlar ve hisse senedi istikrazları yoluyla aktardıkları"* ile mi sınırlıdır? "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda devlet bütçesi girdilerinin %85'ni karşıladığı söylenen "sosyalist iktisat" işçilerin-emekçilerin emeği dışında mı üretim yapıyor? Onların gelirinin / kazancının kaynağı ne? İşçilerin emekçilerin emeği değil mi?

Kapitalist ekonomi ile sosyalist ekonomi arasında halktan alınan vergiler bağlamında ayrım *"halkın vergileri emekçilerin gelirlerinin yalnızca çok küçük bölümünü oluşturmakta ve tüm halkın gereksinimleri için kullanılmaktadır."* biçiminde yapılmaktadır. Bu da birinci bölümünde gerçek ilişkileri gözlerden gizleyen bir ayrımdır. Emek-

çilerin gerçek ücretinin boyutu bilinmedikçe, ondan kesilen verginin oranı fazla önem taşımaz. Sosyalizmde işçinin emekçinin gerçek ücreti, kapitalizmdekine göre herhalde yüksektir ve sürekli olarak da yükselir. İşçi geliri/ücret konusunda kapitalizm / sosyalizm arasındaki temel ayrım bu noktadadır. İkinci olarak kapitalizmde işçiye onun ücretinin, emeğinin karşılığı olduğu yalanı söylenir. Artı emeğin/artı değerin kapitalistler tarafından gasp edildiği gerçeği gözlerden gizlenir. İşçi güya aldığı ücret ile emeğinin tam karşılığını almış olduğu ve fakat toplumsal hizmetlerden de yararlandığı için ondan bu hizmetler karşılığı olduğu söylenen vergiler/sigortalar/emeklilik payı vs. kesilir. Sonuçta işçinin net geliri/brüt gelirinin neredeyse yarısına iner. Bunun da neredeyse yarısı kiraya vs. gider. Sosyalizmde aslında bu sahtekârlıkların ortadan kaldırılması gerekir. İşçilere en başından aldıkları iş ücretinin emeklerinin tam karşılığı olmadığı açıklanır; sürekli yükselen hayat standardı şartlarında insanca yaşamaya yeter ve sürekli artan gerçek ücret yaşamasını sürdürebilmesi için ödenir. Emeğinin ödenmeyen kesimi toplumsal fonlara aktarılır, tüm toplumun sürekli arttırılan refahı için kullanılır. Böyle yapıldığında aslında ücretten vergi alınması vs. gibi yollara, araçlara da gerek kalmaz. Hal böyle olduğu için de, işçi ve emekçilere, onların devlet bütçesinden, bu bütçeye yaptıkları katkıdan daha fazla geri aldıkları vs. saçmalıkları anlatılmaz!

Sosyalist toplumda, emekçilerin refah düzeyinin yükseltilmesinin temelinde en ileri teknikle en ileri üretim ve ürün zenginliğinin artmasına bağlı olarak tüm toplumun çıkarları için kullanılan toplumsal fonun sürekli büyümesi yatar. Ders Kitabı'nda devlet bütçesinin tartışıldığı yerde, devlet bütçesinin gelir giderinin ortaya konduğu yerde, sosyalist bir devletin kaç tane değişik vergi, onlarca yol yöntemle işçi ve emekçilerin elinde biriken parayı devletin kullanımına soktuğu anlatılıyor. Bunlar aslında gereksiz bir bürokrasinin de anasıdırlar. Sosyalist devlet işçilere köylülere şunu demeli: Ben sizin devletinizim, ben işçilerin-köylülerin devletiyim, işçiye-köylüye işini veriyorum, tüm sağlık sigortasını, hastalık sigortasını, eğitimi, ihtiyarlıkta

bakımı vb. şeyleri garantiliyorum, tüm bunlar benim görevim, esas gelir kaynağım da sizsiniz, sizin yarattığınız değerlerdir. Yarattığınız değerlerin toplumun artan zenginliği ölçüsünde sürekli artan bir bölümü, sizin günlük kişisel kullanımınız için size verilir, geri kalanı ise toplumsal fonlarda toplanır. Toplumsal fonlarda toplanan tüm bu gelir tüm toplumun -dolayısı ile toplumun bireylerinin de- refahı için kullanılır. Nasıl kullanıldığının hesabı da sürekli herkesin denetimine açık olarak yayınlanır. Devlet bütçesi yayınlanır. Fonların nasıl kullanılacağı konusunda emekçilerin fikri alınır. Nasıl kullanıldığı konusunda da emekçilere hesap verilir.

Sosyalizmin ilkesi nedir? Çalışmayan yemez. Herkes yeteneği ölçüsünde katkıda bulunacak ve herkes katkıda bulunduğu kadar alacak. Şimdi, ama bizim sonal hedefimiz başkadır. Biz herkesin yeteneğine göre katkıda bulunduğu, herkesin ihtiyacı kadar aldığı bir topluma varmak istiyoruz. Böyle bir topluma gidebilmek için toplumun tek tek bireyleri arasındaki önemli farklılıkları giderek ortadan kaldırmaya yönelik bir siyaset izlemek zorundayız. Önemli farklılıkları artırmak değil, azaltmak, mümkün olduğunca sıfırlamaya yönelmek sosyalist bir devletin siyaseti olmak zorundadır. Sosyalist devletin siyaseti bu ise eğer, sosyalist devlet birikime ancak belli bir süre göz yummak zorunda olduğu sürece göz yumar. Bireysel birikim sosyalizmde teşvik edilmez. Marx ve Engels bunu diyorlar. Bu yalın gerçek fakat Ders Kitabı'nda yok. Tersine, sosyalizmde bireysel birikimin teorik gerekçeleri anlatılıyor uzun uzun.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın birinci cildinde paranın fonksiyonları konusunda söylenenlere, sonra da sosyalizmde paranın fonksiyonları konusunda söylenenlere bakalım. Bunları karşılaştıralım. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda paranın fonksiyonları şöyle sayılıyor:

"Paranın işlevleri: Meta üretimi yaygınlaştığı ölçüde, paranın işlevleri de gelişir. Gelişmiş meta üretiminde para: 1) değerlerin ölçüsü, 2) dolaşım aracı, 3) birikim aracı, 4) ödeme aracı ve 5) dünya parası olarak hizmet görür." (I. cilt, s. 106)

Birikim aracı bölümünde ise şunlar söyleniyor:

"Para, birikim aracı olarak ya da hazine oluşturma aracı olarak işlev görür. Para, zenginliğin genel cisimleşmesi olduğundan ötürü, her zaman istenilen metaya dönüşebilir. Para, dolaşımdan çekildiği zaman, hazineye dönüşür. Para, istenilen miktarda depolanabilir. Meta üreticileri, örneğin, üretim araçları satın almak ya da tasarrufta bulunmak için para biriktirirler. Hazine işlevini yalnızca tam değerdeki para yerine getirebilir: altın ve gümüş paralar, altın ve gümüş külçeleri ve altın ve gümüşten eşyalar." (1. cilt, s. 109)

Para zenginliğin genel cisimleşmesidir. Bu bütün toplumlarda, sosyalizmde de böyledir. Biriktirilen para da zenginleşme aracıdır. Birikim aracı olarak para, çok net olarak önemli farklılaşmanın ortadan kaldırılmasına değil, farklılaşmanın artmasına yol açar. Kim bunun tersini söylüyorsa teorik olarak sorunu çarpıtmaktadır.

Ders Kitabı'nda, sosyalizmde paranın fonksiyonları sayılırken deniyor ki,

"Sosyalizmde para, sosyalist birikim aracı ve tasarruf aracı işlevi görmektedir. Devlet işletmeleri ve Kolhozlar, para araçlarını bankalarda korumaktadırlar. İşletmelerin ve örgütlerin peşin gelirleri ve geçici olarak serbest para araçları, sosyalist birikim amacı için, üretimin genişletilmesi, yedeklerin oluşturulması ve halkın maddi ve kültürel gereksinimlerinin tatmin edilmesi için kullanılmaktadır. Emekçilerin refahlarının artmasıyla birlikte, para tasarrufları da artmaktadır. Bu tasarruflar, tasarruf kasalarında muhafaza edilmektedir." (Politik Ekonomi Ders Kitabı, 2. cilt, s. 177)

Sosyalizm sürekli gelişmektedir. Sosyalizmin gelişmesiyle birlikte, toplumun refah düzeyi yükselmektedir. Emekçilerin refahlarının artmasıyla birlikte, onların para tasarrufları da artıyor. Sosyalizm ne kadar gelişiyorsa, bireysel zenginlik de o kadar artıyor. Emekçiler ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra artan parayı biriktiriyorlar. Devlet tahvilleri satın alıyorlar. Banka hesabında -cüzi de olsa- bir faiz karşılığı biriktiriyorlar. Birikim teşvik edilmek için çekilişler düzenleniyor. vs. vb. Ders Kitabı'nda bununla bağıntılı tespit burada paranın "sosyalist

birikim aracı" olduğu biçiminde yapılıyor. Bu tespit gerçeğin üzerini örtüyor. Yapılan "sosyalist birikim" değil, açıkça bireysel birikimdir. Buna nasıl sosyalist birikim aracı denebilir? Kişisel zenginlik, kişisel birikim nasıl sosyalist birikim olabilir? Kişisel tasarruf sahibinin bu tasarrufunu istediği gibi kullanma hakkı var mı? Var! Gider "sosyalist tasarruf kasası"na, ver paramı der. Eğer vermezse, o zaman biriktirmesine izin vermesi saçmalıktır, bu açıkça kandırma olur! Birey olarak birikim sosyalizmi geliştirmek için değil, birey olarak zenginleşmek için yapılır. Giderek eğer -hem de sosyalizmde iyice ilerledik gerekçesiyle!- bireysel mülkiyetin sınırlarını genişletme yönünde bir gelişme yaşanırsa, burada bireysel birikim üzerinden yeni tipte burjuva sınıfların ortaya çıkmasının maddi temeli yaratılıyor demektir!

Bilindiği gibi Buharin'in "zenginleşin!" sloganına karşı Stalin'in mücadelesi vardır. Stalin bu sloganın kapitalizmin sloganı olduğunu söylüyor. Ders Kitabı bu bağlamda Buharin'den daha kötü şeyler söylüyor. Burada teorik olarak "birikim aracı olarak para" konusunda araya bir laf sokuşturup "sosyalist birikim aracı olarak para" diyerek gerçek durumu çarpıtıyorlar. Bireyin elinde zenginleşme aracı olarak biriken para belli bir miktara ulaştığında kesinlikle -evet-üretim araçları da satın alabilir. Bunun için çok bir şeye ihtiyaç yoktur. Yalnızca izlenen siyasetin yanlışlığı, ya da bilinçli burjuva siyaseti olması buna yeter. Eğer gelişme sürecinde üretim araçları üzerindeki daha yüksek mülkiyet biçimlerinden, daha alt mülkiyet biçimlerine doğru gidiliyorsa, ki örneğin MTİ'lerin Kolhozlara satışında olan budur. Bu evet kapitalizme doğru gelişmenin yolunun açılmasıdır. Burada teoride savunulanlar kısaca "geriye gidiş"in programıdır.

***

Bölüm XXXVIII
SOSYALİST YENiDEN ÜRETiM

Kapitalist yeniden üretimle, sosyalist yeniden üretim birbiriyle karşılaştırılırken, aradaki farkın ilkesel farklılık olduğunun belirtilmesi, bu farklılığın da amaç farklılığında olduğunun belirtilmesi doğrudur, fakat eksiktir. Daha önceki bölümlerde başka bağlantılarda da tartıştığım gibi bu bölümde de kapitalist ekonominin bir dizi kavramı, hiçbir değişikliğe uğratılmadan aynen kullanılmaktadır. Halbuki bir çoğunda amaç ve içerik değişmiştir. Buna uygun yeni kavramlar bulunması, bunlarla konuşulması daha doğru olurdu, olur.

Kapitalist yeniden üretimle karşılaştırma içinde yapılan

"... sosyalist üretim tarzı açısından karakteristik olan, BUNALIMSIZ GELİŞME, KESİNTİSİZ GENİŞLETİLMİŞ YENİDEN ÜRETİMDİR." (s. 289) tespiti, altı çizilmesi gereken çok önemli, doğru bir tespittir. Buradan çok olağandışı durumlar dışta tutulduğunda (örneğin İkinci Dünya Savaşı) eğer genişletilmiş yeniden üretimde kesinti olursa, kimi bunalım belirtileri ortaya çıkarsa, sosyalist üretim tarzından sapmaların söz konusu olduğu sonucu çıkar.

Bu bölümde de SSCB ile ABD'nin büyüme tempoları karşılaştırılıyor ve SSCB'nin büyüme temposunun ABD'ninkinden birkaç kat fazla olduğu tespiti yapılıyor:

"Sosyalist yeniden üretimin yüksek temposunu aşağıdaki veriler kanıtlamaktadır. SSCB büyük sanayiinin brüt üretimi, 1953 yılında 1913 yılıyla karşılaştırıldığında (aynı fiyatlarla) 30 kat, üretim araçları üretimi 50 kattan fazla ve elektrik enerjisi üretimi yaklasık 70 kat büyüdü. Çok daha hızlı bir tempoyla kimya sanayi ve makine sanayi büyüdü. SSCB'nin toplumsal toplam ürünü, (karşılaştırılabilinir fiyatlarla) yalnızca 1928 ile 1953 arasında on katına çıktı.

SSCB üretiminin büyüme temposu, ABD iktisadının İkinci Dünya Savaşı'nda zarar almamasına rağmen, ABD'ninkinden bir kaç kat fazladır. SSCB sanayi üretiminin ortalama yıllık büyüme temposu, (savaş yılları hariç) yaklaşık %19 ve ABD'ninki %3,5'tir." (s. 290)

Buradaki veriler proletarya diktatörlüğü altında nasıl yüksek bir büyüme temposunun yakalanabileceğini göstermesi açısından çok önemlidir.

Fakat daha önce de belirttiğim gibi, bu gibi istatistiki karşılaştırmalar, mutlak rakamlar, kişi başına düşen ürün miktarı, kişi başına düşen gelir vb. verilmediğinde, ekonomilerin gerçek durumu hakkında fazla bilgi verici değildir. Aynı zamanda bu yapılmadığı zaman işlevi kendi durumunu olduğundan iyi göstermek olabilir. Bunun sosyalizm açısından bir yararı yoktur.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda sosyalist yeniden üretimin nasıl sosyalizmden komünizme tedrici geçişi getireceği anlatılıp şöyle deniyor:

"...Sosyalist üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi, dost sınıfların -işçi sınıfıyla köylülüğün- ve bu sınıflara ayrılmaz bir şekilde bağlı olan aydınların ittifakının pekişmesi, toplumun moral-politik bütünlüğünün pekişmesi, sınıflar arasındaki sınırların ve insanlar arasındaki toplumsal farkların tedricen ortadan kaybolması anlamına gelmektedir. Sosyalist genişletilmiş yeniden üretim süreci içinde, sosyalizmden komünizme tedrici geçiş gerçekleşmektedir." (s. 291-292)

Sosyalist genişletilmiş yeniden üretim, doğru biçimde ele alınıp uygulandığında gerçekten de tedricen komünizme götürür. Burada ama temel bir şart vardır. Genişletilmiş yeniden üretimin gerçekten sosyalist olması, ülkede proletarya diktatörlüğünün hüküm sürmesi, doğru sosyalist bir siyasetin var olması şarttır! Bu politik ekonomide örneğin bireysel zenginleşmenin teşvik edilmesi değil, bireysel zenginleşmeye karşı bir siyaset izlenmesini, alt sosyalist mülkiyet biçimlerinden, üst sosyalist mülkiyet biçimlerine geçilmesine yönelik bir siyaset izlenmesini vb. gerektirir. Bunların yapılmadığı yerde komünizme tedrici geçiş adına, sosyalizmden geri dönüş de olabilir. Nitekim revizyonistlerin egemenliğinde Sovyetler Birliği'nde yaşanan da bu olmuştur.

Daha sonraki bütün tartışmalar açısından şu tespit çok önemlidir:

"Sosyalist yeniden üretimin en önemli orantısı, toplumsal üretimin

birinci bölümüyle ikinci bölümü arasındaki doğru ilişkidir. Burada, ÜRETİM ARAÇLARI ÜRETEN BÖLÜM I, TÜM İKTİSATTA BELİRLEYİCİ ROLÜ OYNAMAKTADIR. HALK İKTİSADININ KESİNTİSİZ OLARAK KALKINMASI, YALNIZCA ÜRETİM ARAÇLARI ÜRETİMİNİN DAHA HIZLI BÜYÜMESİ KOŞULLARINDA MÜMKÜNDÜR. ÜRETİM ARAÇLARI ÜRETİMİNİN ÖNCELİKLİ BÜYÜMESİ OLMAKSIZIN, YENİ BİR GENİŞLETİLMİŞ YENİDEN ÜRETİM KESİNLİKLE MÜMKÜN DEĞİLDİR.

(...) GENİŞLETİLMİŞ YENİDEN ÜRETİMDE TÜKETİM ARAÇLARININ ÜRETİMİNE GÖRE ÜRETİM ARAÇLARININ ÜRETİMİNİN ÖNCELİKLİ BÜYÜMESİNİ LENİN EKONOMİK BİR YASA OLARAK NİTELEDİ." (s. 295, BBHY)

Bu kategorik tespitler, Marksist-Leninist politik ekonominin abc'sine dahildir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu doğru tespitler yapıldıktan bir sayfa sonra, bu Marksist-Leninist tespit, revizyonist siyasetlere teorik temel yaratan bir biçimde şöyle sulandırılıyor:

"...Genişletilmiş yeniden üretimin ekonomik yasası olarak bölüm I'in öncelikli büyümesi, halk tüketim mallarının üretimindeki geri kalmışlığı ortadan kaldırmak ve komünist insanın temel görevleri göz önünde tutularak toplumsal üretimin bölüm I ve II'lerinin doğru koordinasyonunu sağlamak amacıyla, tek tek dönemlerde BÖLÜM II'nin DALLARININ DAHA HIZLI GELİŞMESİ OLANAĞINI VE GEREKLİLİĞİNİ DIŞTALAMAZ." (s. 296)

Marksist-Leninist politik ekonomi bilimi çok açık olarak, bölüm II'deki (yani tüketim araçları üreten bölümdeki) gelişmenin de ön şartının ÜRETİM ARAÇLARI ÜRETEN I. BÖLÜMÜN ÖNCELİKLİ GELİŞMESİ olduğunu öğretir. Gerçekten de ikinci bölümde gelişme ancak bu alanda emek üretkenliğinin yükselmesi, yani öncelikli olarak alana daha iyi daha nitelikli üretim araçlarının aktarımı ile mümkündür. Revizyonistler bir yandan Marksist-Leninist genel doğruyu tekrarlarken, hemen ardından bu doğrunun fakat II. bölümün "dallarının daha hızlı (neye göre? Tabii ki birinci bölüme göre!) gelişme

olanağını ve gerekliliğini dıştalamaz" diyerek, ilkesel doğruyu geçersiz kılıyor, sulandırıyorlar. Bu teorik çarpıtma, pratikte 1954'den itibaren tarımın öncelikli geliştirilmesi siyasetinin teorik temeli oluyor. Sonuçta tabii ki bütün ekonomi zarar görüyor.

"Halk tüketim mallarının üretimindeki geri kalmışlık" gerçekten ortadan kaldırılmak isteniyorsa, bu alanda öncelikle yapılacak iş, halk tüketim mallarının üretimi için gerekli olan üretim araçlarının üretimine öncelik vermektir. Revizyonist siyaset ise, halk tüketim mallarının üretimindeki geriliğe son vermek gibi görünürde herkesin onaylayacağı bir amaç ilanı gerisinde, tüketim araçları üreten kesime öncelik ve ağırlık verilmesini savunup uygulamaya koyuyor. Sonucun, çok kısa bir görünürde iyileşme ertesi, genel olarak ekonomide gelişmenin durması, gerileme, hüsran olacağı kesindir, öyle de olmuştur.

(Türkçe çeviride s. 298'de bir çeviri hatası/teknik hata var:

Marx'ın aktarılan ilişki formülü (Türkçesi: "Id+ad eşittir IIs") denen şey, gerçekte değişmeyen sermaye, yani üretim araçları vb. için kullanılan sermaye kesimidir. I. bölümün değişen sermaye + artı değer bölümü, II. bölümle olan ilişkide ikinci bölümün değişmeyen sermayesi olarak o bölüme aktarılır. Formülün ifade ettiği budur. Yani eşittir ardında söz konusu olan s değil, IIv'dir. Dipnot'ta IIs biçiminde çevirideki s, genelde sermaye imiş gibi gösterilmiştir. Yanlıştır. (bkz. Almanca, Politische Ökonomie, s. 620)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespit yapılıyor

"Toplumsal zenginliğin büyümesine paralel olarak işçi nüfusunun giderek daha büyük bölümünün bir fazlalık olarak ortaya çıktığı, üretimin dışına atıldığı ve işsizler ordusunun saflarını doldurduğu kapitalist nüfus yasası, etkisini sosyalizmde tümüyle ve tamamıyla yitirdi. Sosyalist düzen, tüm çalışabilir halka tam çalışma güvencesi sağlamaktadır. Bundan dolayı sosyalizmde fazlalık nüfus yoktur ve olamaz da. Nüfusun çalışabilir kesiminin tam ve rasyonel çalışması koşullarında - nüfusun sürekli ve hızlı büyümesi, halkın maddi refahının yüksek düzeyi, düşük hastalık oranı ve düşük ölüm düzeyi, sosyalist nüfus yasasının özüdür." (s. 304)

Burada söylenenler bütünüyle doğrudur. Burada söylenenlerden fakat, çok olağanüstü koşullar dışta tutulursa, nüfus artışının sosyalist bir toplumda çekinilecek ve özel yasalarla tedbirlerle "önlenecek" bir kötülük değil, bir zenginlik olarak kavranması gerektiği sonucu çıkar.

***

Bölüm XXXIX
SOSYALİZMDEN KOMÜNİZME TEDRİCİ GEÇİŞ

Bölümün başında şu tespitler yapılıyor:

"Marx ve Engels, komünist toplumun iki gelişme aşamasını geçeceğini bilimsel olarak gerekçelendirdiler: Bir alt, sosyalizm ve bir üst, komünizm. Komünist toplum, ilk gelişme aşamasında, bağrından çıktığı kapitalizmin geleneklerinden ve kalıntılarından henüz arı olamaz. Ancak sosyalizmin ileriki gelişmesi, onun kendine özgü, kendi yarattığı temel üzerinde, komünist toplumun ikinci, daha yüksek aşamasına yol açar. Yani sosyalizm ve komünizm, yeni, komünist toplumun iki olgunluk aşamasıdırlar.

Komünizmin her iki aşamasının ekonomik temeli, üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyettir. Toplumsal mülkiyetin egemenliği, halk iktisadının plânlı gelişmesini öngörmektedir. Komünist toplumun her iki aşaması için de karakteristik olan, ne sömürücü sınıfların, ne insanın insan tarafından sömürülmesinin ve ne de ulusal ve ırk baskısının olmasıdır. Üretimin amacı, hem sosyalizmde ve hem de komünizmde, tüm toplumun sürekli artan maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde giderilmesidir ve bu hedefe ulaşmanın aracı [Dikkat! Türkçe kitapta amacı diye yanlış yazılmış., s. 307 BN], *üretimin en gelişmiş teknik temelinde kesintisiz büyümesi ve sürekli mükemmelleştirilmesidir."* (s. 307)

Ardından komünizmin bu iki aşaması, yani bir başka deyişle, sosyalizm ve komünizm arasında özsel farklılıklar bulunduğu ortaya konmakta ve bu farklar sayılmaktadır. Bu bağlamda teorik olarak sorun yoktur. Gerçekten de sosyalizm ve komünizm, kapitalizmden bütünüyle ayrı yepyeni bir düzenin değişik olgunluk seviyesindeki iki aşaması olarak görülebilir, Marksist-Leninist ustalar tarafından öyle de görülmüştür.

Kimi özsel farklılıklar da gösteren bu iki ayrı aşamanın da kuşkusuz kendileri içinde bir dizi alt aşamalara ayrılması mümkündür.

Kitapta bu teorinin somut olarak var olan bir sosyalist devlete uy-

gulanmasında, SSCB'nin durumunun değerlendirilmesi konusunda belirli problemler vardır.

Tek Ülkede Gelişmiş Komünizmin İnşası

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda örneğin şöyle denmektedir:

"Sovyetler Birliği'nde tümüyle gelişmiş komünizmin inşası için tüm koşullar vardır." (s. 310)

Ardından bu koşullar sayılmaktadır. Önce burada bir teorik yanlış vardır: Gelişmiş komünizm eğer "herkesin yeteneği ölçüsünde katkıda bulunduğu; herkesin ihtiyacı kadar aldığı" "çalışmanın bir yaşam aracı olmaktan çıkıp, yaşamın ilk gereksinimi ve bir zevk haline geldiği" "kafa kol emeği arasındaki" "şehir kır arasındaki" "yönetici-yönetilen arasındaki" başlıca farklılıkların silindiği; insanların yönetiminin gereksiz hale geldiği, artık yalnızca "şeylerin yönetiminin söz konusu olduğu" bir toplumsa, ki öyledir; gelişmiş komünizm eğer devletsiz bir toplumsa, ki öyledir, o zaman gelişmiş komünizmin bir ülkede inşa edilebileceğini savunmak -bu ülke Rusya gibi büyük ve zengin bir ülke bile olsa- yanlıştır. **Yalnızca henüz dünyanın büyük çoğunluğu sosyalist olmadığı şartlarda, var olan proletarya iktidarını korumak için devleti elde tutmak zorunluluğu bile, gelişmiş komünizmin bir ülkede mümkün olarak görülmesinin teorik bir yanlış olduğunu göstermeye yeter.** Bu bağlamda tabii ki, herhangi bir ülkede kurulan proletarya diktatörlüğü devletinin önünde komünizme doğru ilerlenebildiği ölçüde ilerleme görevi vardır. Bir ülkede gelişmiş komünizmin inşasının mümkün olmadığını savunmak, sosyalizmi komünizme tedricen ilerletmek için her ülkede yapılabileceğin en fazlasını yapmak görevinin bir yana bırakılması, ertelenmesi vb. anlamına gelmez.

Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında elde edilen gerçekten muazzam başarılar, oldukça erken bir dönemde "komünizme geçiş"ten vb. söz edilmesini beraberinde getirdi. Bu bir yanı ile elde edilen muazzam başarıları ifade etmek için anlamlı idi ve anlaşılırdı. Fakat diğer yanı ile komünizm yolunda daha yürünme-

si gereken yolun, alınması gereken mesafenin uzunluğu konusunda bunların küçümsenmesine yol açan bir işlev gördü; Stalin'in eleştirip 'zafer sarhoşluğu' olarak adlandırdığı bir yanlışa dayanak oldu.

XVII. Parti Kongresi'ne sunulan Siyasi Faaliyet Raporu'nda Stalin şöyle diyor:

"Şimdi artık herkes, başarılarımızın büyük ve olağanüstü olduğunu kabul ediyor. Ülke nispeten kısa bir sürede sanayileşme ve kolektifleştirme yoluna sokuldu. Birinci Beş Yıllık Plân başarıyla gerçekleştirildi. Bu, bir gurur duygusu yaratıyor ve fonksiyonerlerimizde kendi gücüne inancı güçlendiriyor.

Bu tabii ki iyi. Ama başarıların bazen olumsuz yönleri de vardır. Başarılar bazen, eğer kendi başlarına bırakılacak olursa her şeyi bozabilecek belirli tehlikeler üretiyor. Örneğin bu başarıların bazı yoldaşlarımızın başını döndürmesi tehlikesi vardır. Bilindiği gibi bu tür şeyler bizde oldu. Başarı sarhoşluğuna kapılmış bazı yoldaşlarımızın, iyice kibirlenerek, kendilerini böbürlenmelerle sersemleştirmeleri tehlikesi vardır: 'Bizim için artık herşey çocuk oyuncağıdır', 'Herkesin hakkından kolayca gelebiliriz' vs. Bu asla olanaksız değildir, yoldaşlar. Bu tür ruh halinden daha tehlikeli bir şey yoktur, çünkü bu Partiyi silahsızlandırır ve saflarını demobilize eder. Partimizde bu tür ruh halleri egemen olursa, tüm başarılarımızın yok olması tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz." (Stalin Eserler cilt 13, s. 325, İnter Yayınları)

Sosyalizmden Komünizme Geçiş Evresi

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Ekim Devrimi ile, Kulakların sınıf olarak tasfiyesinin tamamlandığı dönem arasındaki süreç *"kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci"* olarak tanımlanır.

"Tümüyle kolektifleştirme ve onun temelinde sürdürülen Kulaklığın sınıf olarak tasfiyesi" ile bu süreç tamamlanır.

Tarih olarak sürecin tamamlanması aslında 1934'te XVII. Parti Kongresi dönemine tekabül eder. XVII. Parti Kongresi hem sanayi hem de tarımda sosyalizmin zaferinin ilan edildiği kongredir. 1936

Anayasa'sı ile bu zafer ilanı perçinlenir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"na göre

"Kulaklığın tümüyle kolektifleştirme temelinde sınıf olarak tasfiyesi, sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması için tayin edici bir adım oldu. 'Kim-kimi?' sorunu yalnızca şehirde değil, aynı zamanda kırda da sosyalizm lehine çözüldü. Ülke içinde, kapitalizmin restorasyonunun son kaynakları yok edildi." (age, s. 65-66)

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda daha sonra şu tespit yapılır:

"Sosyalizmin zaferi ile birlikte, SSCB yeni bir gelişme aşamasına, sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girdi." (age, s. 83)

Bu tespitler bu biçimleriyle sorunlu evet yanlış tespitlerdir.

İlk tespit, eğer "kapitalizmin restorasyonu" kavramının içeriği Stalin'in deyimiyle "basit restorasyon" -yani devrilmiş olan, tasfiye edilmiş olan sınıfların yeniden iktidara gelmesi olarak- doldurulmazsa yanlıştır.

Bunun ötesinde basit restorasyonun imkansızlığının temel gerekçelerinden ilki "proleter devlet iktidarının varlığı"dır.

Stalin 1926'da henüz NEP'in devam ettiği bir dönemde şöyle diyor:

"Bizde kapitalizmin basit bir restorasyonu, salt, devlet iktidarı proleter olduğu, büyük sanayi proletaryanın elinde bulunduğu ve ulaştırma ve kredi sistemini proleter devlet elinde tuttuğu için bile imkansızdır.

Kırdaki farklılaşma eski boyutlara varamaz, orta köylülük, köylülüğün ana kütlesini oluşturmaya devam ediyor, fakat Kulak, salt, bizde toprak ve arazi millileştirildiğinden, alınıp satılamayacağından ve ticaret-, kredi-, vergi ve kooperatif politikamız, Kulakların sömürücü eğilimlerini sınırlamaya, en geniş köylü kitlelerinin refahını yükseltmeye ve kırdaki aşırılıkları dengelemeye yönelik olduğundan dolayı bile eski gücüne ulaşamaz." (Stalin: "Leninizmin Sorunları Üzerine", Stalin Eserler cilt 8, İnter Yayınları, s. 83)

Politik Ekonomi Ders Kitabı basit restorasyon yerine genel restorasyon kavramını geçirerek ve **son kaynakların** yok edildiğini iddia ederek yanlış yapıyor.

İkinci tespit "sosyalizmin zaferi ile birlikte -1936'da, hatta 1934'de- "sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girdi" tespiti, kazanımları abartan, henüz sosyalizmin inşası, geri dönüş imkanının ortadan kaldırılması konusunda hem ekonomide, hem kültürel alanda yapılacak çok işi olduğunu gözlerden gizleyen bir tespittir.

Komünizme 1936'da da, 1954'de de Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizm henüz, komünizm aşamasına tedricen geçiş aşamasına girildiği tespitini yapabilecek olgunluğa erişmemiştir. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"ndaki bütün veriler bunu göstermektedir. Örneğin hâlâ kişisel ilginin, maddi teşvikin ürün arttırmak için temel araçlardan biri olarak kullanılmak zorunda kalınan bir ülkede "komünizme tedricen geçiş aşamasına giriş"ten söz etmek yanlıştır.

Tabii sorun yalnızca ve evet öncelikle ekonomideki var olan geri dönüşe dayanak olabilecek unsurların varlığı değil. Esas mesele Sovyetler Birliği'nde iktidarı elinde tutan partinin gerçek bir Komünist Partisi olmaktan süreç içinde uzaklaşması. 1954'de, sosyalizmden komünizme geçişten söz edildiğinde, parti önemli ölçüde revizyonistlerin elindedir. Açık revizyonistler henüz iktidarlarını açıkça ilan edecek durumda değillerdir ve fakat onlar artık kendi siyasetlerini hakim kılma yönünde büyük mesafeler kaydetmiş durumdadır. Stalin'in ölümünden çok değil bir yıl sonra yayınlanan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yer alan bir dizi revizyonist görüş bunun kanıtıdır. SBKP MK'nin 1953'de Stalin'in ölümü sonrasında alınan -bir bölümüne bu kitapta değindiğim- ekonomik kararlar bunun kanıtıdır.

Fakat "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "sosyalizmden komünizm evresine geçiş"ten söz edildiği 1936 yılı ve özellikle 1937 ve 1938'de partinin ve toplumun durumu, işçilerin-köylülerin-emekçilerin uyum içinde elele sosyalizmi inşa ettikleri söylemini doğrulayan bir durum değildir. Dönem hem parti içinde, hem toplumda büyük temizlik hareketlerinin yaşandığı, bu temizlik hareketlerinin başını çeken yöneticilerin de sonradan karşı devrimci olduğunun tespit edilip, kendilerinin de temizlik hareketinin nesnesi haline geldiği bir dönemdir.

1935-1940 yılları arası tutuklananlar ve idam edilenler listesi şöyledir:

Yıllar	1935	1936	1937	1938	1939	1940
Tutuklananlar	114.456	88.873	918.671	629.695	41.627	127.313
İdam edilenler	1129	1118	353.074	328.618	2601	1863

("İadei itibar: Nasıl Gerçekleşti?" Cilt 1, s. 317; aktaran: Grover Furr, Kruşçev'in yalanları, s. 384)

En fazla tutuklama ve idamın yaşandığı dönemin İçişleri Halk Komiserliği Başkanı Yezhov, görevi 1936 Eylül'ünde Jagoda'dan devralmıştır. Yagoda, Jezhov döneminde kendinden önceki İçişleri Halk Komiseri Menjinski'yi ve Maxim Gorki'yi zehirleyerek öldürmekle suçlanmış, hüküm giymiş, 1938 Martı'nda kurşuna dizilmiştir. Yezhov'un kendisi 1938 Aralık ayında bu görevden alınmış, yerini L. Beria almıştır. Yezhov Nisan 1939'da tutuklanmıştır. 1930'lu yılların başlarından itibaren yabancı devletlere ajanlık yapmak ve Stalin'e karşı suikast hazırlamakla suçlanmış, yargılanmış, hüküm giymiştir. 4 Şubat 1940'da kurşuna dizilmiştir. Yani bu duruma göre İçişleri Komiserliği katil, kariyerist, ajanların elindedir. 1936-1938 büyük temizlik hareketlerinin başını çekenler Sovyetler Birliği'nin düşmanı olan unsurlardır. Böyle bir durumda harhalde "sosyalizmden komünizme geçiş aşamasına giriş" vs. den söz etmek parti ve toplumdaki gerçek duruma gözlerini kapamak olur.

Daha sonra revizyonistler daha 1960'lı yılların başlarında komünizme geçiş aşamasını bile az bulup "gelişmiş komünizm"e varılacağını ve hatta varıldığını ilan ederek, yanlışı en uç noktalarına kadar geliştirdiler.

Revizyonistlerin Sovyetler Birliği'ni komünist toplum ilan ettikleri dönemde, ekonomisi olağanüstü ölçüde askerileştirilmiş, ortaya gelişen sınıf farklılıkları çıkmış, dışta emperyalist siyaset izleyen, içte

sosyal-faşist bir yönetim oluşturmuş bir devlet iktidarı ve toplum söz konusu idi.

Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımı Sorunu

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespit yapılıyor:

"Sovyet bilimi atom enerjisinin yöntemleri ve kullanımında ustalaştı. SSCB'de bu yeni enerji türünü barışçıl amaçlarla kullanma görevi pratik olarak çözüldü." (age, s. 314) tespiti gerçeğin en iyimser yorumla yarısıdır. Bu gerçeğin diğer yarısında "barışçıl kullanım" halinde de atom çöpünün ne olacağı sorununun ne o gün ne de bugün çözülmemiş olduğu, atom enerjisi kullanımının bir dizi dolaysız tehlikesinin bugünkü teknikle tam anlamıyla engellenemez olduğu vb. vardır.

Bunlar Ders Kitabı'nda sorun edilmemektedir.

Ayrıca Sovyetler Birliği atom enerjisini yalnızca "barışçıl amaçlarla" kullanmadı. Atom silahlanması için de kullandı. Tabii ki Sovyetler Birliği'nin atom silahlanması, saldırgan ABD emperyalizminin atom silahı tekelini kırmak, Sovyetler Birliği'ni bir atom saldırısı tehditinden korumak için geliştirildi. İlk atom bombası testinin hemen ertesinde, Sovyetler Birliği hükümeti ABD'ye atom silahlarının yok edilmesi, atom silahlanmasının durdurulması önerisini götürdü. Bu öneri ABD tarafından ret edildi. Ardından gelen giderek artan bir hızda karşılıklı atom silahlanmasının geliştirilmesi oldu. Şimdi gelişmenin ve sonuçların bilgisi temelinde geri dönüp değerlendirdiğimizde, bu siyasetin, -sosyalist bir devletin atom silahlanması siyasetinin- doğruluğu sorgulanmak zorundadır. Bu yapılırken, atom enerjisinin barışçıl kullanımı ve atom silahlanması ile ilgili olarak bizim andaki bilgimizle, o dönem Sovyetler Birliği'ndeki bilginin aynı bilgi olmadığı bilinmelidir. Yalnızca Sovyetler Birliği'nde değil, bütün dünyada atom enerjisinin kullanımı konusunda bilgi, bugüne göre çok sınırlıydı. Öyle ki, örneğin ABD'de çölde yapılan ilk atom bombası deneylerini tüm ABD ordusu üst kademesi 20-30 km uzaktan hiç korumasız izleyebiliyordu.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Lenin'den alıntı ile,

*"komünist iş"*in *"Kelimenin dar, tam anlamıyla, belirli bir hizmet yükümlülüğünü yerine getirmek için, ya da belirli ürünler üzerinde hak sahibi olmak için yapılmayan, toplum yararına yapılan ücretsiz iş, önceden saptanmış, yasal normlara göre değil, aksine normsuz, ücret beklentisi olmaksızın, ücret üzerine bir ön anlaşma olmaksızın yapılan iş; toplumun refahı için çalışma zorunluluğunun (alışkanlık olmuş) bilgisi temelinde iş, sağlıklı organizmanın gereksinimi olarak çalışma"* olduğu açıklanır. (s. 320-321) Bu doğrudur. Burada Ders Kitabı'nın sorması gerekli olan temel soru şudur: *"Komünizme tedricen geçiş aşamasına girdiği"* hatta daha sonra revizyonistlerce "gelişmiş komünist topluma geçiş aşamasında olduğu" söylenen SSCB'de işin yüzde kaçı komünist iştir? Ve eğer toplumda çalışmanın bu biçimi henüz çok önemsiz bir rol oynuyorsa, o zaman komünizme- tedricen de olsa- geçiş aşamasından söz etmek bence yanlıştı,yanlıştır.

Olgu şudur: SSCB'de işin verimliliğini arttırmak için 1953-1954'de "kişisel çıkar" temel manivela olarak kullanılmak durumundadır, ücretler arasında büyük farklar, çok gelişmiş bir prim sistemi vardır. Bunun yanında devlet ve parti yöneticileri açısından çok gelişmiş bir imtiyazlar sistemi vardır. Bunların yalnızca var değil, egemen olduğu yerde, komünizme tedricen geçiş aşamasından söz etmek, komünist işin ne olduğu bilindiğinde önemli bir hatadır.

Ders Kitabı bu bağlamda Lenin'i aktarıyor, fakat Lenin'in sözlerinden çıkarılması gereken dersi çıkarmıyor.

*"Sosyalizmden komünizme tedrici geçiş aşamasına giriş"*te, bir başka sorun bu geçişi engelleyebilecek tehlike ve tehditler sorunudur. Bu bağlamda daha önce de ortaya koyduğum gibi tehlike ve tehdit artık yalnızca dıştan gelmesi mümkün olan bir şey olarak görülmektedir. İçte yozlaşma imkânı vb. sorunu yok sayılmaktadır. Bu yaklaşım "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın bu bölümünde de kendisini gösteriyor.

Sovyetler Birliği için *"Sosyalizmi inşa etmiş olan ve şimdi de* (1954! -BN) *başarıyla komünizmin binasını inşa eden dünyanın ilk ülkesidir."* (s. 324) tespiti yapılıyor.

Komünizm binası inşa edildiği halde, devletin varlığı ve onun *"her*

bakımdan pekiştirilmesi" (s. 311) gerekliliği de, Stalin'e de dayanarak "*saldırgan emperyalist güçler*"den gelebilecek askeri saldırı tehlikesi ile gerekçelendirilip şöyle deniyor:

"*...Sosyalizme düşman bir emperyalist kamp var olduğu sürece, saldırgan emperyalist güçlerin Sovyetler Birliği'ne ve halk demokrasisi ülkelerine askeri bir saldırı tehlikesi de var olacaktır.*" (s. 310)

Bu doğru bir tespittir. Bu tespit fakat aynı zamanda bu tehlike var olduğu sürece komünizmden söz etmenin de oldukça erken olduğunu gösteren bir tespittir. Sorunu Stalin'de tartışmış; SBKP (B) XVIII. Parti Kongresi'ne sunulan Merkez Komitesi Raporu'nda şöyle demiştir:

"*...İlerlemeye, komünizme doğru yürümeye devam ediyoruz. Ülkemizde komünizm döneminde de devlet korunacak mıdır?*

Evet, kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmadıkça, dış saldırı tehlikesi kalkmadıkça korunacaktır; bu arada devletimizin değişen iç ve dış durumlara göre değişik biçimler alacağı açıktır.

Hayır, kapitalist kuşatma ortadan kaldırılır, kapitalist çevrenin yerini sosyalist bir çevre alırsa, korunmayacak, sönecektir.

Sosyalist devlet sorunu böyledir." (Stalin Eserler cilt 14, İnter Yayınları, s. 251)

Sosyalizmde, yani kapitalizmden komünizme geçişte yaşanmak zorunda olan "komünizmin alt evresi"nde, proletarya diktatörlüğü devleti zorunludur. Bu devletin değişik fonksiyonlarında süreç içinde duruma göre değişiklikler olur, fakat devlet/proletarya diktatörlüğü varlığını sürdürür. Onun varlığını sürdürmesinin gerekçelerinden biri de kuşkusuz "kapitalist kuşatma" "kapitalist çevre"nin varlığıdır.

Gerek Stalin'in, gerekse ona da atıfta bulunan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın dikkat çektiği gerçeklik budur.

Fakat gerek Stalin, gerekse "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu gerçekliğe dikkat çekilirken, iki şey gözden kaçırılmaktadır.

Birincisi: Devletin varlığı şartlarında komünizmden söz etmenin, komünizme ilerlemekten söz etmenin erkenliği sorunu. Burada tabii sosyalizm de komünizmin alt evresidir, bu anlamda komünizmden

söz etmenin bir sakıncası yoktur denebilir. Böyle anlaşılsa bile, yürünecek yol, yürütülecek mücadeleler konusunda yanlış bilinç verir bu.

İkincisi: Komünizmde devletin varlığı sorununun öncelikle ve esas olarak dış tehdite bağlanması sorunludur. Geri dönüşlerin gösterdiği bir gerçek vardır: Geri dönüşlerde kuşkusuz emperyalist baskı ve tehditler, baskılamalar çok önemli bir rol oynadı. İçteki karşı devrim dıştan emperyalistler tarafından desteklendi, onlarla işbirliği içinde hareket etti. Emperyalist casusluk örgütleri içteki muhalefeti bütün imkân ve araçlarla destekllediler vs. Fakat sonuçta çöküş emperyalistlerin doğrudan bir askeri saldırısı ile gelmedi. İçte devlet ve parti bürokrasisindeki yozlaşma, çöküşte/geri dönüşte belirleyici rol oynadı.

Tam da bu gelişmelerin bilgisinin ışığında, sosyalizmden komünizme tedrici geçiş dönemine girmekten vb. söz ederken, esas ve belirleyici tehlike ve tehditi dıştan saldırıda görüp göstermenin yanlış olduğu tespit edilmek zorundadır. Kaldı ki "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda iç yozlaşma imkânından hiç söz edilmemektedir. Halbuki bu kitabın kaleme alındığı dönemde yapılan SBKP 19. Parti Kongresi'ne sunulan MK raporunda içteki tehlikelere işaret eden yerler vardır.

Örneğin partinin üye durumu hakkında verilen bilgi şudur:

"XVIII. Parti Kongresi sırasında Partinin 1 588 852 üyesiyle 888 814 aday üyesi vardı, yani birlikte 2 477 666 kişi. 1 Ekim 1952 günü 6 882 145 kişi parti mensubudur, bunların 6 013 259'u üye, 868 886'sı da aday üyedir." (SBKP(B) 19./SBKP 20. PK Raporları, İnter Yayınları, s. 86)

Bu İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nin 20 milyondan fazla insan kaybına rağmen ve partinin cephelerdeki büyük kaybına rağmen böyledir.

1952'de neredeyse yetişkin her on Sovyet vatandaşından biri Komünist Partisi üyesi konumundadır!

Partinin üye yapısı tamamıyla değişmiştir. 19. PK Raporu'nda çok olumlu olarak değerlendirilen bu durum, bir yanıyla fakat parti üyeliğinin artık gerçekten de fedakârlık gerektiren, öncü bilinç gerektiren bir şey olmaktan çıktığının da işaretidir.

Nitekim 19. Parti Kongresi'nin Raporu'nda partide var olan *"hata,*

olumsuz ve hastalıklı görünümler" bağlamında bir dizi tespit yapılmaktadır. (bkz. 19./20.PK Raporları; Parti başlıklı bölüm s. 84-103)

Bunlar alt alta dizildiğinde aslında durumun hiç de iyi olmadığı çıkmaktadır ortaya. Tam da bunların bilgisinin de olduğu bir ortamda kaleme alınan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda "sosyalizmden komünizme tedrici geçiş"ten söz edildiği yerde, içteki tehlikelere dikkat çekilmemesi yanlıştır.

***

BÖLÜM XL
Avrupa Halk Demokrasisi Ülkelerinin İktisadi Düzeni

XL. bölümde "Avrupa Halk Demokrasisi Ülkeleri"ndeki tarihsel gelişim ele alınıyor. Bu ülkelerdeki gelişmelerin sosyalizme doğru nasıl evrimlendiği anlatılıyor. Bu bölümün tümündeki genel sorun şudur: Halk Demokrasisi rejimi, "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın ilgili bölümünde de değişik ülkeler somutunda ortaya konduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı ve faşizm şartlarında anti-faşist, anti-emperyalist, anti-feodal mücadeleler temelinde gelişen devrimler sonucu ortaya çıkan, siyasi iktidarları içinde bu mücadelelere katılan tüm sınıf ve katmanların yer aldığı, Komünist Partisi şahsında işçi sınıfının öncü -belirleyici rol oynadığı rejimlerdir. Bunlar işçi sınıfı önderliğinde, işçi-köylü temel ittifakına dayanan, anti-faşist/anti-emperyalist, anti-feodal mücadelede yer almış burjuva kesimlerin temsilcilerinin de siyasi iktidar içinde yer aldığı rejimlerdir. Bunlar proletarya diktatörlüğü rejimleri değil, "halkın demokratik diktatörlüğü" rejimleridir. Sosyalizmin ilk şartı, siyasi alanda proletarya diktatörlüğünün varlığıdır. Bunun olmadığı yerde sosyalizmden, sosyalist inşadan vs. söz etmek, işçi sınıfına yanlış bilinç verme anlamına gelir; burjuvazinin bir kısmının temsilcilerinin de içinde yer aldığı bir siyasi iktidarla sosyalizmin inşa edilebileceğini savunma anlamına gelir.

Demokratik Halk İktidarı-Sosyalist İktidar

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şu tespitler yapılıyor:

"Burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime doğru geliştiği ölçüde, işçi sınıfı ile karşı-devrimci burjuvazi arasındaki mücadele de keskinleşti. Henüz ellerinde kalan ekonomik iktidara ve yabancı sermayenin yardımına dayanarak ve devlet aygıtı içindeki ajanlarını kullanarak ve sık sık da doğrudan hükümet içinde olarak, burjuvazi bütün araçlarla halk demokrasisi iktidarının önlemlerini başarısızlığa

uğratmaya ve kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin hem ekonomik ve hem de politik iktidarını yeniden kurmaya çalıştı. Devletin elinde bulunan iktisadın kumanda merkezlerine dayanan ve köylülüğü ve diğer emekçi tabakaları etrafında toparlayan işçi sınıfı, burjuvazinin yabancı emperyalist boyunduruğu yeniden kurma çabalarını esaslı bir şekilde püskürttü. Burjuvazi bu mücadelenin süreci içinde bozguna uğratıldı." (s. 331)

Burada sözü edilen "karşı devrimci burjuvazi" devrilmiş ve fakat henüz yok edilememiş olan burjuvazinin siyasi olarak faşist kesimidir. Burjuvazinin anti-faşist savaşta yer alan kesimi bu dönemde iktidar içindedir, ortağıdır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda İkinci Dünya Savaşı sırasında faşizme karşı mücadele içinde ortaya çıkan "ulusal cephe"nin sınıfsal unsurları "işçi sınıfı ve köylülük dışında kent orta ve küçük burjuvazisi ve diğer antifaşist güçler" olarak sayılıyor. Siyasi iktidar içinde hangi güçlerin yer aldığı konusunda ise şunlar söyleniyor:

"...İşçi sınıfının önderliği altında işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakına dayanan halk demokrasisi iktidarı yaratıldı. Komünist ve işçi partilerinin dışında, faşizme karşı ulusal cepheye katılmış küçük-burjuva ve burjuva partiler de hükümete ve devlet organlarına katıldı." (s. 329) Yani karşısında mücadele edilip *"bozguna uğratılan ... karşı devrimci burjuvazi"* bunlar değil.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle devam ediliyor:

"Devrimin daha sonraki gelişmesinde, devlet aygıtı burjuva karşıdevrimci unsurlardan temizlendi, eski, burjuva devlet aygıtı parçalandı ve bunun yerine emekçilerin çıkarlarına uygun yeni bir devlet aygıtı geçirildi. [Burada da sözü edilen "burjuva karşı devrimci unsurlar" yukarıda ulusal cephe içinde sayılan "kent orta ve küçük burjuvazisi ve diğer anti-faşist güçler " değil, "sık sık da hükümet içinde" olduğu söylenen büyük burjuvazidir. -BN] *İşçi sınıfının devlet içindeki önder rolü kesin olarak güvence altına alındı. HALK DEMOKRASİSİ DEVLETİ, ARTIK BAŞARIYLA PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜNÜN İŞLEVİNİ YERİNE GETİRDİ.* (BBHY) *'İşçi sınıfının önderliği altında*

emekçilerin egemenliğini cisimleştiren halk demokrasisi rejimi' diyordu G. M. Dimitrov, 'var olan tarihsel koşullar altında, deneyimin halihazırda gösterdiği gibi, kapitalist iktisadı sistemi tasfiye etmek ve sosyalist iktisadı örgütlemek amacıyla proletarya diktatörlüğünün işlevlerini başarıyla yerine getirebilir ve getirmek zorundadır.' " (Georgi Dimitrof, Bulgaristan İşçi Partisi V. Kongresi'nin Politik Raporu; Sofya 1948, s. 73; Politik Ekonomi Ders Kitabı, II.cilt, s. 331-332)

Burada proletarya diktatörlüğü olmayan bir rejim şartlarında "kapitalizmin tasfiyesi ve sosyalist iktisadı örgütleme"sinden; proletarya diktatörlüğü olmayan bir rejimin "proletarya diktatörlüğünün işlevini yerine getirmesi"nden söz edildiği yerde, gerçekte Marksist-Leninist öğreti çarpıtılıyor, işçi sınıfına yanlış bilinç veriliyor.

Daha sonraki gelişmede bu aslında burjuvazinin bir kesiminin de içinde yer aldığı bir siyasi iktidarla "sosyalizm inşası" teorisi daha da geliştirilip, "halk demokrasisi rejiminin proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi" olduğu noktasında konaklanıyor. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın bütün "Halk Demokrasisi Ülkelerinde Sosyalizmin İnşası" bölümü bu yanlış üzerine kurulu.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Demokratik halk devrimi, ilk aşamasında burjuva-demokratik devriminin görevlerini çözdü. Bu, birincisi, Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın köleleştirilmiş halklarını emperyalizmin boyunduruğundan kurtardığı ve onlara ulusal bağımsızlığını verdiği için anti-emperyalist bir devrimdi; ikincisi, iktisattaki yarı-feodal ilişkileri ortadan kaldırdığı için anti-feodal bir devrimdi. Anti-feodal tarım devrimi sürecinde, toprak sahiplerinin topraklarına canlı ve cansız envanteri ile birlikte el konuldu ve büyük ölçüde az toprağa sahip köylüler ve tarım işçileri arasında dağıtıldı. El konulan çiftlik topraklarının bir bölümü üzerinde, devlete ait tarımsal işletmeler kuruldu.

Tarım devrimiyle çiftlik sahipleri sınıfı tasfiye edilirken, emekçi köylülerin durumu önemli ölçüde düzeldi. Toprak elde eden yoksul köylülerin ve tarım işçilerinin büyük bir bölümü, orta köylü durumuna geldi. Orta köylü, tarımın merkezi figürü oldu. Büyük köylü iktisatlarının

oranı, gözle görülür bir şekilde geriledi." (age, s.329)

Devamında

"*...Büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılmasıyla, gerici güçler son derece önemli bir maddi temeli kaybettiler. (...)*

Anti-feodal görevlerin yerine getirilmesi ile demokratik halk devrimi, giderek daha fazla ikinci aşamaya, yani sosyalist devrimin görevlerinin yerine getirilmesine geçti. Bu, burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime doğru büyüyerek gelişmesi anlamına geliyordu." (s. 330)

Burada açıkça sosyalist devrimin ilk ve temel meselesinin proletarya diktatörlüğünün kurulması olduğu gerçeği atlanıyor. Demokratik devrimden sosyalist devrime geçişin ilk ve ön şartı, demokratik devrimin iktidar biçiminden (işçi-köylü iktidarı/işçilerin-köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü; ki bu iktidar biçiminde köylülük içinde yer alan kır burjuvazisinin bir bölümü dışında kent küçük ve orta burjuvazisinin de yer alması mümkündür; hatta pratik gelişmede kimi ülkelerde anti-faşist savaşta "ulusal cephe" içinde yer almış büyük burjuva kesimleri de yer almıştır.) işçi sınıfının iktidarına, proletarya diktatörlüğüne (ki bu iktidar biçiminde işçilerin, yoksul köylülükle ittifakı söz konusudur) geçiştir. Bu olmaksızın, "*demokratik devrimin sosyalist devrime doğru büyüyerek gelişmesi*"nden söz etmek, teorik olarak burjuvazinin bir kesimi ile sosyalizmin inşa edildiğini savunmaktır. Pratikte bu teori burjuvaziye karşı sınıf mücadelesini felç eden, onu en iyi halde büyük burjuvaziye karşı mücadele olarak kabul eden bir siyasi çizginin izlenmesi anlamına gelir. Demokratik devrimden, sosyalist devrime BÜYÜYEREK gelişme olmaz, ikisi arasında iktidarda yer alan sınıflar bağlamında niteliksel bir değişiklik olduğu bilince çıkarılmak zorundadır.

İşçi Köylü İttifak-İşçi Yoksul Köylü İttifakı

Yine "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda,

"*Halk demokrasisi ülkelerinin toplumsal ve devletsel düzenlerinin yaşam ve gelişme temeli, işçi sınıfı ile emekçi köylülüğün işçi sınıfının önder rolü oynadığı sıkı ittifakı, kapitalizme karşı ve sosyalist toplu-*

mun inşasına yönelen bir ittifaktır" (s. 334-335) deniyor. Burada tanımı yapılan ittifak işçi köylü ittifakı değil, işçi-emekçi köylü ittifakıdır. Ki bu ittifak gerçekten de proletarya diktatörlüğünün sınıfsal ittifakıdır. Ancak bu söylendikten hemen sonra gelen ve bunu açımlayan paragrafta aynen şunlar söyleniyor:

" *'Bizim devrimci dönüşümlerimizin çekirdeğini ve itici gücünü işçilerin ve köylülerin önderinin işçi sınıfı olduğu ittifakı oluşturdu ve oluşturmaktadır. İşçi sınıfı kapitalizme ve faşizme karşı onlarca yıl süren mücadele içinde emekçi köylülüğün geniş kitleleri ile ittifakı pekiştirdi. Bu ittifakın genişletilmesi, pekiştirilmesi ve kökleştirilmesi -bu, halk iktidarının ana ilkesi ve halk iktidarının gücünün ve kazanımlarının güvencesidir.'"* (Boleslav Bierut, Polonya İşçi Partisi'nin 10 Mart 1954'deki II. Parti Kongresi'ne sunulan MK Raporu, Dietz Verlag, Berlin 1954, s. 6; Politik Ekonomi Ders Kitabı II, s. 335)

Görüldüğü gibi, birbirinden nitelik olarak ayrı olan iki ayrı ittifak, işçilerin köylülerin ittifakı ile işçilerin emekçi köylülerle ittifakı -aslında doğrusu yoksul köylülerle ittifak, veya kır yoksulları ile ittifaktır- bir ve aynı imiş gibi görülüp gösteriliyor. Böylece demokratik halk iktidarından, proletarya diktatörlüğüne geçiş sorunu, bunun için sınıf mücadelesinin sertleşerek sürdürülmesi sorunu, burjuvazinin (bu arada köylü burjuvazinin de!) sınıf mücadelesi yoluyla siyasi iktidardan tasfiyesi sorunu vs. teorik olarak hal edilmiş oluyor!

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda

"Demokratik halk devriminin özü: Demokratik halk devriminin itici güçleri, işçi sınıfının önder rolü oynadığı koşullarda işçi sınıfı ve köylülüktü. Faşizme karşı mücadele içinde, işçi sınıfı ve köylülük dışında kent orta ve küçük-burjuvazisi ve diğer anti-faşist güçleri kapsyan bir ulusal cephe oluştu. Devrim, çiftlik sahiplerinin ve tekelci burjuvazinin politik egemenliğini ortadan kaldırdı. İşçi sınıfının önderliği altında işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakına dayanan halk demokrasisi iktidarı yaratıldı. Komünist ve işçi partilerinin dışında, faşizme karşı ulusal cepheye katılmış küçük-burjuva ve burjuva partiler de hükümete ve devlet organlarına katıldı." (s. 328-329) deniyor.

Bu iktidarın ana unsuru işçi sınıfı ve köylülüktür. Halk demokrasileri aslında sınıfsal olarak işçi-köylü diktatörlükleridir, proletarya diktatörlüğü değil. Proletarya diktatörlüğünün sınıf ittifakı işçi-yoksul köylü ittifakıdır. Halk demokrasisi devleti sadece işçi-köylü ittifakı ile de sınırlı değildir, anti-faşist mücadele içinde yer alan burjuvazi kesimlerini de kapsar. Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan ülkeler (Doğu Almanya bunlar içinde sayılmıyor) Hitler faşizmi tarafından işgal edilmiş ülkelerdir. Mücadele aynı zamanda faşist işgale karşı yönelmiştir. Mücadelenin anti-faşist olması ve burjuvazinin bir bölümünün bunun içinde yer alması normaldir. Politik Ekonomi Ders Kitabı'nda bu mücadelenin nasıl yürütüldüğü de anlatılıyor. İçinde "küçük burjuva ve burjuva partilerin" de yer aldığı bir "işçi-köylü iktidarı"nın, proletarya diktatörlüğü olmadığı açıktır.

Yeni Ekonomik Politikanın (NEP) İlkeleri

Şöyle deniyor:

"Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin inşası, SSCB'de Yeni Ekonomik Politika'yı belirleyen temel ilkelerin aynısına dayanmaktadır." (s. 336)

Bu doğru değildir. NEP döneminin temel özelliği, proletarya diktatörlüğü şartlarında kapitalizme geçici ve kontrollü olarak göz yumulmasıdır. NEP'i uygulayan siyasi iktidar, içinde burjuvazinin bir bölümünün de yer aldığı bir iktidar değil, proletarya diktatörlüğüdür. Bu gerçeğin atlanması, Sovyetler Birliği deneyinin yanlış aktarılmasıdır. İşçi-köylü diktatörlüğünü proletarya diktatörlüğü imiş gibi görüp gösteren yanlışın devamıdır bu.

"Daha henüz devrimin başlangıcında, halk demokrasisi devletleri Hitlerci işgalcilerin ve onlarla sıkı sıkıya bağlı tekelci burjuvazinin ellerinde bulunan işletmeleri ulusallaştırdı. İktidarın elinden alındığı tekelci burjuvazi, böylelikle iktisadi konumlarını da kaybetti. Böylelikle tayin edici üretim araçlarının sosyalist ulusallaştırması başladı. Aynı zamanda özel kapitalist işletmelerde işçi denetimi yerleştirildi. Devrim süreci içinde üretim araçlarının ulusallaştırılması giderek daha fazla

genişletildi. Bütün bunlar, bir bütün olarak burjuvaziyi zayıflattı ve işçi sınıfının pozisyonlarını sağlamlaştırdı.

Sosyalist devrimin görevlerini yerine getirerek halk demokrasi iktidarı, fabrikaları, işletmeleri, maden ocaklarını, santralleri sosyalist mülkiyete, halk mülkiyetine geçirdi. Aynı şekilde, taşımacılık, haberleşme ve telefon sektörü, yeraltı zenginlikleri, toprağın bir bölümü, bankalar, dış ticaret ve iç pazardaki büyük ticaret ulusallaştırıldı. Bu şekilde halk demokrasisi iktidarı burjuvazinin ekonomik egemenliğini tasfiye etti ve halk iktidarının kumanda merkezlerini ellerine aldı." tesbitleri var. (age, s. 330)

Buradaki anlayış ne? Ulusallaştırma eşittir sosyalizm. Ulusallaştırılmış mülkiyet sosyalist ise, kimi burjuva ülkelerde de devlet sektörünün sosyalist olduğunu söylemek mümkün hale gelir. Bu gayet yanlış bir yaklaşımdır. Mesela Kuzey Kürdistan-Türkiye'de 1980'lere kadar önemli işletmeler Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) adı altında devlet işletmesi idi, "ulusal"dı. O zaman Tansu Çiller Türkiye'nin son komünist ülke olduğunu söylediğinde haklıydı demek lazım! Bu yaklaşımla halk demokrasisi ülkelerinde, burjuvazinin bir bölümü ile burjuvazinin egemenliği tasfiye edilmiş oluyor! Proletarya diktatörlüğü ile halkın diktatörlüğünü aynılaştırma yoluyla, Halk Demokrasisi Devleti'nin yaptığı ulusallaştırmalar sosyalist ulusallaştırma olarak ilan ediliyor. Bu yanlıştır. Yapılan somut işler, atılan somut adımlar değildir yanlış olan. Tabii Hitlerci iktidarlar yıkıldığında, önce onların elindeki tekellerle, büyük toprak mülkiyetine vb. derhal el konması, bunların ulusallaştırılması doğru idi. Ve evet burjuvazinin antifaşist mücadelede yer alan kesimiyle ittifak gerekli ve doğru idi. Yanlış olan burjuvazinin bir kesiminin de içinde yer aldığı bir siyasi iktidarla sosyalizmin inşasına girildiği vb. teorisi ve iddiasıdır.

Sosyalist İş Bölümü-İşbirliği

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"Sovyetler Birliği, zamanında tümüyle kendi kaynaklarına dayanarak sosyalizmi inşa eden ve sanayileşmeyi dışardan hiçbir yardım

almaksızın sürdüren tek ülke iken; halk demokrasisi ülkeleri, sanayileşmeyi başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu güçlü bir sosyalist kampın varlığı koşullarında gerçekleştirmektedirler. Halk demokrasisi ülkeleri, sosyalist sanayileşmede SSCB'den geniş ölçüde yardım almakta ve birbirlerini karşılıklı olarak desteklemektedirler.

Sovyetler Birliği, bütün dallarıyla ağır sanayiyi aşırı bir tempo ile inşa etmek zorundaydı. Halk demokrasisi ülkeleri, her ülkede ağır sanayinin bütün dallarını geliştirme şeklindeki güçlerini aşan bu görevden kurtuldular. Her halk demokrasisi ülkesi, sosyalist kampın üyesi olarak, öncelikle o ülkede kendisi için uygun doğa ve iktisat koşulları bulunan sanayi dalını inşa edebilir ve geliştirebilir. Sosyalist kamp ülkelerinin sanayisi ve tüm halk iktisadı, bu ülkeler arasındaki geniş çaplı iş bölümü, karşılıklı ekonomik yardım ve ortak çalışma temelinde gelişmektedir." (age, s. 339)

Burada söylenenler bir yanı ile gerçek durumun tespiti. Gerçekten İkinci Dünya Savaşı ertesine kadar tek başına olan, sosyalizmi tümüyle kendi kaynakları ile inşa etmek zorunda olan Sovyetler Birliği'ne göre, halk demokrasisi ülkeleri büyük avantajlara sahipti. Halk demokrasisi ülkelerinin sanayileşme programlarında kendilerine proleter enternasyonalist yardım sunabilecek durumda olan bir Sovyetler Birliği vardı. Diğer yandan yararlanabilecekleri Sovyetler Birliği'ndeki inşa deneyimleri vardı.

Diğer yandan fakat burada söylenenler daha sonra revizyonistlerin sosyalist işbölümü - işbirliği adına uyguladıkları sosyal emperyalist - çevredeki ülke ekonomilerini kendine bağımlı kılma politikasının da teorik temellerini koyuyor. Burada Sovyetler Birliği deneyiminde de ispatlanmış olan iktisadi gelişmenin temelinin ağır sanayi olması gerçeğinin altı çizilip vurgulanacağı yerde, *"Her halk demokrasisi ülkesi, sosyalist kampın üyesi olarak, öncelikle o ülkede kendisi için uygun doğa ve iktisat koşulları bulunan sanayi dalını inşa edebilir ve geliştirebilir."* denerek, ağır sanayinin önceliği ilkesi bir kenara konuluyor. Sonuçların ne olduğunu örneğin Küba'da Sovyetler Birliği'nin çöküşü ertesinde gördük, yaşadık!

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda Halk demokrasisi devletlerinde tarımın dönüştürülmesi bağlamında şunlar söyleniyor.

"Halk demokrasisi ülkelerinde köylülüğün üretim kooperatifleri içinde birleştirilmesindeki esaslı özellikler, burada toprak üzerinde küçük köylü mülkiyetinin muhafaza edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır, SSCB'de ise kolektifleştirme tüm toprağın ulusallaştırılması koşullarında gerçekleştirildi. Halk demokrasisi ülkelerin deneyimi, tüm toprağın hemen ulusallaştırılmasının kırda sosyalizmin inşası amacıyla bütün ülkeler için zorunlu bir koşul olmadığını göstermektedir." (s. 341) Söylenen doğrudur da, sonra ne olacaktır? Evet hemen ulusallaştırma bir çok ülkede mümkün ve doğru değildir. Fakat kırda sosyalizm inşasında ulusallaştırma, en başta da toprağın ulusallaştırılması sonuçta mutlak zorunluluk değil mi? Hangi halk demokrasisi ülkesinde bu hedef kondu ve gerçekleştirildi? Hiç birinde.

"Tarımda sosyalizmin tam zaferi, tüm toprağın toplumsallaştırılmasını, toplumsal mülkiyete geçirilmesini ön koşar. Tüm toprağın toplumsallaştırılması, köylülüğün üretim kooperatiflerinin gelişmesi ve daha yüksek biçimlerinin tedricen yaygınlaşması sürecinde pratikte kolektif büyük işletmenin küçük ve bireysel mülkiyete dayanan iktisat karşısında gösterdiği tartışılmaz üstünlüklerden emin olduğu ölçüde gerçekleşecektir." (s. 341) deniyor.

Burada -proletarya diktatörlüğünü ön şart olarak var sayarsak- hedef doğru bir biçimde tüm toprağın toplumsallaştırılması biçiminde konuyor. Ancak, toplumsallaşmadan anladıkları öncelikle küçük mülkiyetin tasfiyesi. Kolektif işletmelerle devlet işletmeleri arasındaki, "toplumsal mülkiyetin iki biçimi" arasındaki ayrılık burada da bilince çıkartılmıyor. Pratik de buna uygun oluyor.

Hatalar konusunda şu söyleniyor:

"Halk demokrasisi ülkelerinde köyün sosyalist dönüşümünde iki tür hata işlenmiştir. Bir yandan köylülüğün kooperatifsel birleşmesi yapay bir şekilde zorlanmış ve kooperatiflere girişteki gönüllülük ilkesi zedelenmiştir; diğer yandan birleşmenin gerekli örgütlenmesi ve yönetimi küçümsenmiş ve kooperatiflerin inşası sürece bırakılmıştır. Halk de-

mokrasisi ülkelerinin komünist ve işçi partileri her iki hataya karşı mücadele yürütmektedirler." (s.342)

Burada tayin edici olan hangi sapmanın, hangi ülkede, hangi dönemde belirleyici olduğu sorusuna doğru cevap verilmesidir? Mümkün iki sapma konusunda genel laflar hep doğrudur. Fakat bu genel doğru pratik siyaset açısından fazla bir işe yaramaz.

Diğer yandan tarımda sosyalist dönüşümün ön şartı -yine proletarya diktatörlüğünün varlığını var sayarsak- gerekli üretim araçlarının üretimine öncelik vermektir. Bu tespit de burada yoktur.

"*... ve tarımın daha fazla kalkınması için emekçi köylülerin bireysel iktisatlarının henüz tümüyle kullanılmamış gelişme olanaklarından yararlanmaktadırlar. Bu amaçla emekçi köylüler üretim, teknik, kredi ve tarım tekniği alanlarında desteklenmektedirler. Anlaşma sistemi koşullarının düzeltilmesi için önlemler alınmakta, toplama ve alım fiyatları artırılmakta ve vergiler düşürülmektedir*" (s. 343) tespiti yapılıyor.

Burada emekçi köylülerin bireysel iktisatlarının desteklenmesi sosyalist dönüşümün bir parçası olarak adlandırılmaktadır. Küçük köylü yaratmaya, sosyalist bir iktidarın olmadığı şartlarda köyde küçük kapitalistler yaratmaya yönelik bu çalışmanın sosyalist dönüşümün bir parçası olarak gösterilmesi bütünüyle yanlıştır. Böyle bir siyaset belli bir süre izlenebilir mi? Evet. Fakat yapılanın sosyalist dönüşümün parçası olarak gösterilmesi olmaz.

***

Bölüm XLI
Çin Halk Cumhuriyeti'nde İktisadi Düzen

Bu bölümde önce Çin'de devrim öncesinde iktisadi yapı ve sınıflar hakkında bilgi veriliyor, Çin Devrimi'nin niteliği üzerine sonuç olarak şu değerlendirme yapılıyor:

"Çin Halk Devrimi'nin tarihsel özelliği, onun, başında Sovyetler Birliği'nin bulunduğu bir sosyalizm kampının var olduğu, SSCB'de sosyalizmin zafer kazandığı ve komünizme tedrici geçişin gerçekleştiği ve Avrupa halk demokrasisi ülkelerinde sosyalizmin temellerinin yaratılmakta olduğu koşullarda gelişmesinden oluşmaktadır. Bu koşullar altında Çin Devrimi, burjuvazinin diktatörlüğünü kuran ve kapitalizme özgü bir gelişme alanı açan bir devrim olamazdı. O, kaçınılmaz olarak sosyalist devrime doğru büyüyerek gelişen, işçi sınıfının önderliği altında emekçilerin diktatörlüğünü kuran yeni tipte bir burjuva-demokratik devrimiydi." (age, 350)

Burada sorun olan şey "kaçınılmaz"lık, "sosyalist devrime doğru büyüyerek gelişme" teorileridir. Yeni tipte burjuva demokratik devrimin; ya da işçi sınıfı önderliğinde yeni demokratik devrimin, demokratik halk devriminin sosyalist devrime dönüşmesi birincinin "kaçınılmaz" olarak, "büyüyerek" ikinciye dönüşmesi biçiminde olmaz. Sosyalist devrime dönüşme, ***keskinleşen sınıf mücadelesi içinde*** demokratik devrimin zaferi ertesi kurulan "halk iktidarı" içinde yer alan burjuva kesimlerinin siyasi iktidardan tasfiyesi ile kurulacak proletarya diktatörlüğünü şart koşar. Mao Zedung demokratik halk devriminin sonunda kurulacak "demokratik cumhuriyet"in hangi sınıfların ittifakı olacağı konusunda şöyle diyor:

"Başka bir deyişle bu işçilerin, köylülerin, şehir küçük burjuvazisinin ve emperyalizme ve feodalizme karşı olan herkesin devrimci ittifakı temeline dayanan demokratik bir cumhuriyet olmak zorundadır." ("Mao Zedung, Çin Devrimi ve ÇKP," Mao Zedung, seçme eserler 3, Aydınlık Yayınları, Şubat 1975, İstanbul, s. 328) Bu iktidar biçiminden, *"işçi sınıf önderliğinde emekçilerin iktidarı"*na, yani proletarya diktatörlü-

güne geçebilmek için yürünecek uzun ve meşakkatli bir yol vardır. Bu yol keskinleşen sınıf mücadelesi yoludur. Sorunun burada yapıldığı gibi birincisi ikincisine büyüyerek dönüşecektir, bu kaçınılmazdır vb. biçiminde konulması, sınıf mücadelesinde işçi sınıfına doğru bilinç vermez. Bizzat Çin Devrimi'nin pratiği yeni tipte demokratik devrimini başarıyla gerçekleştirmiş bir ülkede, bu devrimin "kaçınılmaz" olarak "büyüyerek" sosyalist devrime ilerlemediğini, bunun için örgütlü proletaryanın bilinçli eyleminin, yeni devrimlerin, devrimin durmaksızın sürdürülmesinin zorunlu olduğunu gösterdi.

Bu "*büyüyerek sosyalizme gelişme*" teorisi, daha sonra da sürüyor. Şöyle deniyor:

"Çin Halk Cumhuriyeti, işçi sınıfının önderlik ettiği ve işçilerin ve köylülerin ittifakına dayanan bir halk demokrasisi devletidir. Başında işçi sınıfının bulunduğu demokratik halk iktidarı, emekçilerin ellerinde sosyalizmin kurulması için güçlü bir araçtır.

Demokratik halk iktidarı, devrimin sosyalist aşamasında, iktisadın sosyalist dönüşümüne başladı ve aynı zamanda burjuva-demokratik devrimin görevlerini tamamladı. Çin, geçiş aşamasına girdi." (s. 351)

Burada içinde burjuvazinin bir kesiminin de (belirleyici güç olarak olmasa bile!) yer aldığı "demokratik halk iktidarı"nın, "sosyalizmin kurulması için güçlü bir araç" olduğu söyleniyor, ki bu kesinlikle yanlıştır. Demokratik halk iktidarı şartlarında sosyalizmin kurulması vs. den söz etmek, sosyalizm için ilk şartın proletarya diktatörlüğü olduğu Marksist-Leninist gerçeğinin çarpıtılmasıdır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"na göre içinde burjuvazinin bir kesiminin de yer aldığı "demokratik halk iktidarı" şartlarında devrimin sosyalist aşaması başlıyor ve bu aşamada "iktisadın sosyalist dönüşümüne" başlanıyor! Burjuvazi ile birlikte "sosyalist dönüşüm!" savunulan budur. Buradaki yanlışın temelinde işçi sınıfının önder pozisyonda olduğu bir devrimde, kurulan iktidarın sınıfsal ittifakları ne olursa olsun, bunun "proletarya diktatörlüğünün bir biçimi" olduğu; yapılan ulusallaştırma/devletleştirme girişimlerinin de bu nedenle "sosyalist ulusallaştırma" olduğu yanlış görüşleri yatıyor.

"Tarımdaki Dönüşümler: Sosyalist Ulusallaştırma" ara başlığı altında, demokratik halk iktidarı şartlarında endüstride ve tarımda yapılanlar anlatılıyor:

"Çin'de tarım devrimi, feodal toprak mülkiyeti sistemini, ortaçağ tarım ilişkilerini ve köylülüğün feodal sömürülmesini tümüyle ortadan kaldırdı. Büyük toprak sahipleri sınıfı tasfiye edildi. Büyük toprak mülkiyetinin yerine toprak üzerinde küçük köylü özel mülkiyeti yaratıldı. Burjuva-demokratik devrimi tamamlayan tarımdaki dönüşümlerin yürütülmesiyle birlikte, Çin'de demokratik halk iktidarı hemen sosyalist dönüşümlere geçti.

Demokratik halk iktidarı, Kuomintang tekellerinin sözde devlet tekellerinin (bürokratik sermayenin tekellerinin) bütün sanayi, tarım ve diğer işletmelerine el koyarak ve bunları halk devletinin mülkiyetine geçirerek sosyalist ulusallaştırmayı yürüttü. İktisadi kumanda merkezlerine egemen olmak açısından, komprador sermayenin temsilcilerine ait olan büyük Çin bankalarına el konulması ve bunların devlet mülkiyetine geçirilmesi büyük öneme sahipti.

Diğer devletlerle tarafların eşitliğine dayanmayan bütün anlaşmalar, yabancı emperyalistlere -Amerikan, İngiliz, Japon ve diğer emperyalistler- Çin halkını yağmalama ve ulusal çıkarları boğazlama olanağı sağlayan tüm eski gümrük yasaları ve kararları iptal edildi. Yabancı sermayeye ait olan işletmelerin çoğunluğuna el konuldu. Dış ticaret, devlet denetimi altına alındı. Çin, kendisini kesin olarak emperyalist boyunduruktan kurtardı." (s. 353)

Bütün bunlar Çin'de demokratik halk devriminin kazandığı muazzam başarılardır. Kurulan, içinde burjuvazinin bir bölümünün de yer aldığı demokratik halk iktidarı şartlarında anti-emperyalist demokratik devrimin en önemli görevleri çözülmüştür. Bu demokratik görevler içinde karşı-devrimci komprador burjuvazi ve toprak ağalarının topraklarına el konulması, komprodar burjuvazinin ve doğrudan emperyalist sermayenin işletmelerine el konulması, bunların "ulusallaştırılması", demokratik halk devletinin mülkiyetine geçirilmesi de vardır. Bu devlet mülkiyeti henüz sosyalist devlet mülkiyeti

değildir, çünkü devlet sosyalist değildir. Bu ulusallaştırma "sosyalist ulusallaştırma" değildir. Demokratik halk iktidarı devletinin yapacağı ulusallaştırma demokratik ulusallaştırmadır. Fakat "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu gerçeğin üzeri örtülmekte. Demokratik halk iktidarı şartlarında yapılan her ulusallaştırma da "sosyalist ulusallaştırma" olarak tanıtılmaktadır. "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle denmektedir:

"Çin'deki demokratik halk iktidarının yürüttüğü sosyalist ulusallaştırmanın özel niteliklerinden biri, çoğunluğu orta burjuvaziye dahil olan ulusal burjuvazinin mülkiyetine dokunmamaktan oluşmaktadır." (s. 353)

İçinde burjuvazinin temsilcilerinin de yer aldığı bir halk iktidarının *"çoğunluğu orta burjuvaziye dahil"* [Dikkat çoğunluğu, tümü değil. Çünkü içinde büyük burjuvazinin emperyalizmle işbirliği yapmayan kesimi de var. -BN] *"ulusal burjuvazinin mülkiyetine dokunmamak"* gayet anlaşılır bir şeydir. Marksizm-Leninizm açısından anlaşılmaz olan, içinde burjuvazinin bir kesiminin de yer aldığı bir siyasi iktidarın yaptığı "ulusallaştırma"ların "sosyalist ulusallaştırma" olarak adlandırılmasıdır.

"*Üretim Araçları Üzerindeki Mülkiyet Biçimleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde Toplumun Sınıfsal Yapısı*" ara başlığı altında, var olan mülkiyet biçimleri sayılmaktadır:

"Çin Halk Cumhuriyeti'nde şu anda üretim araçları üzerinde mülkiyetin aşağıdaki biçimleri bulunmaktadır: devlet mülkiyeti, yani halk mülkiyeti; kooperatif mülkiyeti; emekçi bireysel köylülerin ve işlikçilerin küçük özel mülkiyeti; kapitalist mülkiyet" (age, s. 354)

Daha sonra "Devlet, halk mülkiyeti" hakkında şu tespitler yapılmaktadır:

"Devlet, halk mülkiyeti, sosyalist mülkiyettir. Bu, eskiden tekelci sermayenin ve yabancı kapitalistlerin mülkiyetinde bulunan ve demokratik halk iktidarı tarafından ulusallaştırılan işletmeleri ve aynı devrimden sonra devlet tarafından yeni kurulan işletmeleri -fabrikaları ve işletmeleri, maden ocaklarını, santralleri, demiryollarını ve diğer ula-

şım dallarını, haberleşme ve telefon sektörünü- kapsamaktadır." (age, s. 354)

Burada içinde burjuvazinin de yer aldığı bir iktidarın yaptığı ulusallaştırmanın "sosyalist ulusallaştırma", içinde burjuvazinin de yer aldığı "halkın demokratik devleti"nin elindeki devlet mülkiyetinin "sosyalist mülkiyet" olarak görüldüğü açıktır. Ve bu yanlıştır.

Daha sonra Çin'deki mülkiyet biçimlerinden söz edilirken, yeni bir unsur gündeme geliyor: *"devlet kapitalizmi"* Bu konuda şöyle deniyor:

"Geçiş dönemi iktisadında, Çin'de devlet kapitalizmine özel önem düşmektedir. ***Devlet kapitalizmi,*** *ağırlıklı olarak, devletin ve özel sermayenin birlikte katıldığı karma sanayi ve ticaret işletmelerinden, bankalardan ve kredi şirketlerinden oluşmaktadır. Bu işletmeler, devletin denetimi altında çalışmaktadır. Devlet kapitalizmi işletmelerinin kazançlarının yaklaşık dörtte biri kapitalistlere düşmekte, gerisi gelir vergisi biçiminde devlete verilmek ve işçilerin maddi ve diğer yaşam koşullarının düzeltilmesi ve işletme donatımının genişletilmesi için kullanılmak zorundadır.*" (s. 359)

Geçiş dönemi iktisadında "özel önem" düştüğü belirtilen ve büyük sanayi üretiminde 1952'deki payı %6 olarak verilen devlet kapitalizminden mülkiyet ilişkilerinden söz edilirken özel bir kategori olarak söz edilmemesi ilginçtir. Mülkiyet açısından hangi kategoriye dahildir "devlet kapitalizmi?" Bu soruya "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda açıkça cevap verilmemektedir.

Çin'de 1952 yılı açısından var olan iktisat biçimleri ile ilgili değerlendirmede de söylenenler şöyledir:

"Çin Halk Hükümeti, gelecek süreçte kapitalist mülkiyetin yerine devlet, halk mülkiyetini geçirmek amacıyla, özel kapitalist işletmelerin devlet kapitalizminin çeşitli biçimlerine geçişini teşvik etmektedir. Böylelikle Çin'in şu andaki iktisadında üç temel iktisat biçimi mevcuttur: Sosyalist sektör, küçük meta üretimi sektörü ve kapitalist sektör." (s. 359)

Görüldüğü gibi, mülkiyet ilişkileri içinde özel bir kategori olarak ele alınmayan devlet kapitalizmi, iktisat biçimleri açısından da özel bir kategori olarak ele alınmıyor. "Özel önem"i vurgulanan, büyük sanayi

üretiminin %6'sını karşılayan devlet kapitalizmi hangi sektöre dahildir? Açıkça söylenmiyor, fakat özel kapitalist sektörden ayrı olduğu, sosyalist sektöre daha yakın görüldüğü kesin. Ve zaten devletleştirme eşittir sosyalizm olarak görüldüğü yerde bu anlaşılır bir şeydir de.

Bu bağlamda bu Ders Kitabı'nda başlangıçta Lenin'in tavrını gördük. O NEP Rusya'sında var olan iktisadi biçimleri sayarken devlet kapitalizmini özel bir kategori olarak sayıyor, onun sosyalist sektörün bir parçası olmadığını açıkça ortaya koyuyordu. Bu konuda Ders Kitabı'nda söylenenler şöyle idi:

"Lenin'in öğrettiği gibi, SSCB'de geçiş döneminde şu beş iktisadi biçim vardı: 1- ataerkil köylü iktisadı, 2- küçük meta üretimi, 3- özel iktisadi kapitalizm, 4- devlet kapitalizmi ve 5- sosyalist sektör." (s. 23)

Lenin bu tespitleri yaptığı dönemde SSCB'de, Çin'dekinin tersine proletarya diktatörlüğü vardı. Yani onun sosyalist sektörden söz etmesinin maddi temeli vardı.

Çin'de 1952'de var olan iktidar proletarya diktatörlüğü değildi. Bir halk iktidarı söz konusu idi. Burada devlet sektörünün sosyalist ilan edilmesi teorik olarak yanlış, pratik olarak sınıf mücadelesini geriye çeken bir tespittir. Devlet kapitalizminin de özel bir kategori olarak ele alınmaması, onun adeta sosyalist sektörün bir parçası olarak görülüp gösterilmesi de yanlışın büyütülmesidir. Politik Ekonomi Ders Kitabı burada açıkça Marksizm-Leninizm'i revizyondan geçirmektedir.

Çin'de sınıfsal yapı ve ittifaklar konusunda "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda şöyle deniyor:

"İktisattaki değişimlere uygun olarak, toplumun sınıfsal yapısı da değişti. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ana sınıfları işçi sınıfı ve köylülüktür. Bunun dışında, kentte ulusal burjuvazi ve kırda büyük köylüler sınıfı ve yine sayıca büyük bir kent küçük-burjuvazisi tabakası bulunmaktadır.

Sosyalist inşanın başarısı için, işçi sınıfının önderliği altında bulunan işçi ve köylü ittifakının pekiştirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu, köylülerin sosyalizmin inşasına çekilmesinin baş koşulunu oluşturmaktadır. Halk iktidarının politikası, devlet sanayinin köylü iktisadı ile ekonomik ittifakını ve köylü iktisatlarının kooperatifsel birleşmelerinin her

açıdan teşvik edilmesine yöneliktir." (age, s. 359)

Bu bağlamda sorun şu: Sosyalist inşanın başarısı işçi sınıfı ile yoksul köylülerin/kır yoksullarının/kırdaki emekçilerin ittifakına bağlıdır. Sosyalist inşanın ön şartı proletarya diktatörlüğüdür. Proletarya diktatörlüğünün sınıfsal ittifakı işçi- (ayrımsız) köylü ittifakı değil, işçi-yoksul köylü/emekçi köylü ittifakıdır. Sosyalist devrime geçişte ve sosyalist inşada yapılması gereken demokratik halk iktidarının temelini oluşturan işçi-köylü ittifakının sürdürülmesi ve "pekiştirilmesi" değil, bu ittifakın işçi-emekçi köylü ittifakına dönüştürülmesidir. Bu da "büyüyerek gelişme" yoluyla değil, devrimin sürdürülmesi, sertleşecek olan sınıf mücadelesinin kazanılması yoluyla olacak bir şeydir.

Bu bölümle ilgili olarak genel değerlendirmem şudur:

Çin'de demokratik halk iktidarı şartlarında somut olarak atılmış olan adımlar, esas olarak doğrudur. Çin'in "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda da ortaya konan devrim öncesi ve sırasındaki somut durumunda daha ileri adımlar atılması mümkün değildi. Çin'de proletarya tek başına iktidara gelmiş olsaydı bile, yapacakları, Çin'de kurulan demokratik halk iktidarı altında yapılanlardan değişik olmazdı. Esas sorun proletarya diktatörlüğünün olmadığı şartlarda sosyalizmden söz edilmesi, sosyalist olmayan tedbirlerin sosyalist olarak görülüp, gösterilmesidir. İşçi-köylü diktatörlüğünün, proletarya diktatörlüğü olarak görülmesi, Marksizm-Leninizm biliminin çarpıtılmasıdır. Burjuvazi ile sosyalizmin inşa edilmesi olacak şey değildir.

***

XLII. Bölüm
"Sosyalist Kamp Ülkeleri Arasında İktisadi Ortak Çalışma"

Burada en başta "sosyalist kamp" içinde sayılan devletlerin büyük çoğunluğunun sosyalist devletler, yani siyasi iktidarı açısından proletarya diktatörlüğünün hüküm sürdüğü devletler olmadığı bilinmelidir. Fakat "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda bu bilince çıkartılmamaktadır.

Bu bağlamda söylenen şudur:

"(…) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ve Asya'nın bir dizi ülkesinin kapitalist sistemden kopuşuyla birlikte bütünlüklü dünya pazarı parçalandı. [Bütünlüklü dünya pazarı 1917 Ekim Devrimi'yle parçalandı. İkinci Dünya Savaşı öncesinde de bütünlüklü bir dünya pazarı yoktu. Sovyetler Birliği vardı. Emperyalist pazarın bir parçası değildi Sovyetler Birliği. -BN] *Kapitalist sistemden kopan ve Sovyetler Birliği ile birlikte sosyalist kampı oluşturan ülkeler, iktisadi olarak birleştiler ve sıkı bir şekilde ortak çalışmaya başladılar. Kapitalist dünya pazarının yanında yeni bir dünya pazarı, demokratik dünya pazarı oluştu."* (age s. 371)

Eğer sosyalist kamptan söz etmek doğru ise, o zaman neden sosyalist dünya pazarından değil de demokratik dünya pazarından söz ediliyor? Burada tam bir kafa karışıklığı ve kafa karıştırma vardır.

Bu bölümün geri kalan kısmında ortaya konan görüşler, daha önceki bölümler içinde de vardır.

Benim iktisadi işbirliği bağlamında çıkardığım temel sonuç, bugünkü şartlarda sosyalist devletlerin iktisadi işbirliğinin, her sosyalist devletin bağımsız olarak yaşayabilmesini garanti altına alacak bir perspektifle yürütülmesi gerektiğidir. İktisadi işbirliği adına kimi devletlerin diğerlerine bağımlı hale gelmesi yanlıştır. Karşılıklı dayanışma vb. yanında her ülke kendi bağımsız ekonomilerini yaratmak zorundadır.

4. Sonuçlar

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın "Sonuçlar" başlıklı bölümünde Marksist-Leninist politik ekonomi biliminin önemi ve gelişmesi ortaya konmaktadır.

Bölümde Stalin'e olumlu atıflarla onun Politik Ekonomi konusunda katkılarından da övgüyle söz edilmektedir. Şöyle denmektedir:

"Gerçekten bilimsel bir politik ekonominin yaratıcılarının çalışmalarına, Marx, Engels, Lenin'in eserlerine dayanarak Stalin, ekonomi biliminin bir dizi yeni tezini ortaya koydu ve bunları geliştirdi. Stalin'in çalışmalarında modern tekelci kapitalizm tahlil edilmekte ve kapitalist sistemin, hem iktisadı ve hem de politikayı sarsan ve herşeyi kapsayan kapitalizmin bunalımını oluşturan genel bunalımı ele alınmaktadır.

Stalin, SSCB'de sosyalist inşanın deneyimlerini genelleştirerek sosyalizmin politik ekonomisinin bir dizi sorununu inceledi. Stalin, Lenin'in ilkelerinden yola çıkarak, Parti kongreleri ve konferanslarındaki konuşmalarında, 'Leninizmin Sorunları', 'SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları' eserlerinde ve diğer çalışmalarında ülkenin sosyalist sanayileştirilmesinin ve tarımın kollektifleştirilmesinin yollarını ve yöntemlerini ortaya koydu. Marx, Engels ve Lenin'in eserlerinde verilen çıkış tezlerinden yola çıkarak Stalin, sosyalizmin temel yasasını ve halk iktisadının plânlı, orantısal gelişmesi yasasını tanımladı.

Stalin'in eserlerinde, Lenin'in sosyalist iktisat yürütülmesine, değer yasasının ve paranın kullanılmasının gerekliliğine, iktisadi muhasebeye, emekçilerin emeklerinin ürünlerine olan maddi ilgililiği ilkesine ve sosyalist iktisadi sistemin kapitalist iktisadi sistem üzerindeki üstünlüğüne ilişkin ilkeleri daha geniş bir biçimde ele alınarak incelendi.

Stalin, sosyalizmden komünizme geçişe ilişkin Marksist-Leninist ilkeleri geliştirdi ve onları somutlaştırdı: Komünizmde devlete, kentle kır arasındaki ve kafa emeğiyle kol emeği arasındaki esaslı farklılıkların ortadan kaldırılmasına ilişkin ilkeler." ("Politik Ekonomi Ders Kitabı" cilt II, s. 386-387)

Stalin'in 1951-1952 tartışmalarında bu kitabın taslağına getirdiği bir dizi eleştirinin bu kitapta yer bulmadığı bilindiğinde, bu övgüler

sahtekârlıktır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi içindeki iktidar mücadelesinde henüz revizyonistlerin kendilerini güvende hissetmediklerinin işaretidir yalnızca.

1958 baskısında bu sahtekârlık ortadan kaldırılmış, Stalin'in katkılarından tek söz edilmezken, onun yerini XX. Parti Kongresi'nin, XXI. Parti Kongresi'nin ve "yoldaş Kruşçev"in Marksizm-Leninizme bu konuda yaptığı "katkıların!" övgüsü almıştır. (bkz. 3. baskı, 1959 Almanca, s.813-814)

Kitap şu paragrafla kapanmaktadır:

"Sovyetler Birliği'nde komünist toplumun inşası için gerekli bütün ön koşullar bulunmaktadır. Dünya üzerinde, Sovyet toplumunun komünizme doğru ilerleyişini durduracak hiçbir güç yoktur. Demokrasi ve sosyalizm güçlerinin muazzam büyümesi, kapitalist dünya iktisadi sisteminin ilerleyen çürümesi, bir yanda emperyalist burjuvazi ve diğer yanda işçiler ve emekçiler arasındaki sınıf zıtlıklarının şiddetli keskinleşmesi, sömürgelerde ulusal kurtuluş hareketlerinin canlanması, halk kitlelerinin ve insanlığın ilerici güçlerinin barış için, emperyalist gericiliğe karşı ve yeni bir savaşın hazırlanmasına karşı güçlü hareketi - bütün bunlar, yüzyılımızda bütün yolların komünizme götürdüğünü çürütülemez bir şekilde kanıtlamaktadır." (s. 397)

Burada bir Marksist-Leninist "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nda yeri olmaması gereken bir ajitasyonla karşı karşıyayız.

Bu ajitasyonun tabii ki maddi temelleri vardır: Gerçekten de sosyalizmin zaferi, komünizme doğru ilerlemek için, doğru bir siyaset izlense idi, muazzam kazanımlar, imkânlar, fırsatlar vardı. Ve bu imkânlar ve fırsatlar, revizyonist siyasetler, "bizi kimse durduramaz" boş böbürlenmeleri vs. temelinde heba edildi.

Biz şimdi 21. yüzyıldayız. 20. yüzyıl için "Yüzyılımızda bütün yolların komünizme götürdüğü" kehanetinin revizyonistlerin de marifetiyle boş çıktığını gördük, yaşadık.

Komünizmin otomatiğe bağlı, kendiliğinden gelecek, "kaçınılmaz" vb. olmadığını, kapitalizmin kendisini yeniden üretme imkânlarının var sayılandan güçlü olduğunu, komünizm için işçi sınıfının örgütlü,

bilinçli eyleminin mutlak zorunluluk olduğunu, Marksizm-Leninizm biliminden her sapmanın felaketli sonuçlar doğurduğunu yaşayarak gördük.

Şimdi geçmişten, onun olumlu derslerinden olduğu kadar, olumsuz derslerinden de öğrenerek daha iyisini yapmak gereklidir.

"Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın içinde Marksist-Leninist görüşlerle, yer yer onların revizyonist çarpıtmalarının yan yana yer aldığı, açık revizyonistlerin kendilerini hâlâ gizleme ihtiyacı duydukları bir dönemde yayınlanmış. 1954 1. baskısının, sonraki baskılarıyla karşılaştırma içinde incelenmesi bize politik ekonomi konusunda hem olumlu hem olumsuz dersler için zengin malzeme sunmaktadır.

***

II. BÖLÜM

1. Halimiz ve Geçmişimiz...

Burada, Dünya Komünist Hareketi'nin (DKH) hali ve geçmişinden söz edeceğim. Benim DKH dediğim hareket, kendisini komünist, Marksist-Leninist, Mao Zedung Düşüncesi (MZD) savunucusu, daha sonra Maoist olarak adlandıran ve 1960'lı yıllardaki büyük bölünmede ÇKP ve AEP yanında yer alan grup ve partilerden oluşan harekettir. Bu bölümün açıkça revizyonist, modern revizyonist olarak değerlendirdiği kesimi ve büyük bölünmede "orta yol" tutturan kesimi bu hareket içinde görmüyorum. DKH, 20. yüzyılda,1950'li yılların ortalarına kadar başını Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik)'in (Bu Bolşevik Eki 1952'de yapılan 19. Parti Kongresi'nde silindi) çektiği hareket ile karşılaştırıldığında olağanüstü güçsüz bir konumda. Bugün DKH içinde ele alabileceğimiz grup ve partilerin kendi içlerindeki ve aralarındaki ideolojik birlik olağanüstü zayıf. DKH'nin, bu hareketin unsurları arasında tartışılıp, ortaklaşa kararlaştırılmış bir ortak platformu, ortak bir programı yok. DKH'nin unsuru sayılabilecek örgütlerin, partilerin büyük çoğunluğunun işçi sınıfı içindeki gerçek gücü, işçi sınıfı hareketi ile bağları gayet zayıf. Kuzey Kürdistan/Türkiye'li Bolşeviklerin bir çok yerde tespit ettiği gibi "DKH bugün en zayıf dönemlerinden birini yaşıyor." Fakat bu zayıflık yalnızca bununla da sınırlı değil. Geniş işçi ve emekçi yığınlarının var olan hareketlerinde, sosyalizme/komünizme kendiliğinden bir eğilim, sosyalizm ve komünizme duyulan bir sempati de olağanüstü ölçüde geri. 20. yüzyılın ilk yarısı ile karşılaştırıldığında sosyalizmin/komünizmin emekçi yığınlar içinde bir alternatif olarak fazla çekiciliği yok. 20. yüzyılın başlarında da, birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra da durum böyle değildi. İşçiler, emekçiler açısından sosyalizmin bir çekiciliği vardı. Sovyetler Birliği'nde ve daha sonra Çin'de, Arnavutluk'ta, bir zamanlar işçi ve emekçiler için umut olarak görülen işçi emekçi iktidarlarının çöküşü;

bir zamanlar sosyalist olarak görülen, değerlendirilen ülkelerin birer birer yeniden kapitalist, emperyalist dünyanın parçaları haline gelişi, işçi ve emekçiler arasında bir hayal kırıklığı yarattı. Sosyalizm acaba imkânsız mı sorusu sorulmaya başlandı. Emperyalist burjuvazi elindeki tüm propaganda araçları ile bu soruyu cevaplandırdı. Burjuvazinin kalemşorları açısından 20. yüzyılın sosyalizm deneyleri aslında bir 'tarihi kaza' idi. Sosyalizmin imkansız olduğunu, sonunda kapitalizme teslim olan bu deneylerin kendisi ispatlamıştı. Egemen düşüncenin her zaman egemenlerin düşüncesi olduğu þu dünyada, "sosyalizm, komünizm" imkânsızdır, boş bir ütopyadır düşüncesi işçi sınıfı ve emekçi yığınlar içinde de egemen düşünce haline getirildi. Bugün düşünsel ana akım, sosyalizmin imkânsızlığını savunuyor. İspat: Şimdiye kadarki sosyalizm deneyleri!

Bizim bu ana akım düşüncenin yanlışlığını işçilere ve emekçilere inandırıcı bir biçimde anlatabilmemiz, sosyalizmin/komünizmin emperyalist sömürü ve zulüm dünyasının tek gerçek alternatifi olduğunu gösterebilmemiz için, yaşanan sosyalizm deneylerini bilimsel bir temelde değerlendirmemiz, gelecek için olumlu ve olumsuz deneyimlerden doğru dersleri çıkarmamız zorunludur. Bu, bence bugüne kadar yeterli ve doğru bir biçimde yapılmamıştır. Fakat bu yapılmaksızın ileriye adım atmak da mümkün değildir. Kötü halimizi aşmak için, geçmişimizi değerlendirmek, gelecek için doğru dersler ve sonuçlar çıkarmak günün yakıcı acil görevidir.

***

2. "Geri Dönüş"ün Nasılı ve Nedenleri Sorusuna Doğru ve Yeterli Yanıtlar Verebilmek İçin Yapılması Gerekenler...

Geçmişin değerlendirilmesinde "geri dönüş" (*) konusunda ağırlıklı olarak siyasi yan, sosyalist/halk demokrasisi devletlerde iktidarın yozlaşan revizyonist unsurların eline geçmesi tartışıldı.

(?)Bu "geri dönüş" kavramı, gerçeği tam olarak anlatan bir kavram değil. Sovyetler Birliği ve onun çevresinde kümelenen "doğu bloku ülkeleri"nde ve Çin'de de yaşanan eski iktidar sahiplerinin yeniden iş başına gelmeleri anlamında "eski"ye "geri dönüş"değil. Sosyalist ve Halk demokrasisi ülkelerinde "Geri Dönüş"te önce ortaya çıkan* ***yeni tipte bir kapitalist sistem****dir. Klasik kapitalist sisteme geçişte bir ara aşama olan bu sistem* ***revizyonist iktidar sahiplerinin önderliğinde bürokratik devlet kapitalizminin egemen olduğu bir sistemdir****.)*

1960´lı yılların ikinci yarısında yeniden şekillenen DKH içinde genelde "modern revizyonistler iktidarı ele geçirdiler ve bir zaman sosyalizmin inşasına soyunan ülkeler revizyonist siyasetlerin uygulanması sonucu giderek yozlaştı" açıklaması getirildi. Kuzey Kürdistan/Türkiye'li Bolşevikler de revizyonizmi genelde ve öncelikle onun siyasi tezleri üzerinden topa tuttular. Fakat bununla yetinilmedi. Kuzey Kürdistan/Türkiye'li ML'ler, Kruşçev revizyonizminin ortaya çıkışı, kaynakları vb. konularında yapılması gereken herşeyi yaptıkları iddiasında bulunmaksızın, şunları yaptılar: 20. Parti Kongresi'nin siyasi eleştirisi yapıldı. 1957-1960 deklarasyonları, 1963 polemikleri konusunda görüşler ortaya konuldu. Bunları yaparken, Kuzey Kürdistan/Türkiye'li Bolşevikler, özellikle modern revizyonizmin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemli mevziler elde ettiğini de belirttiler. Hem Çin'de, hem Arnavutluk`ta revizyonist gelişmeyi ve giderek yozlaşmayı en erken ortaya koyanlardan biri Kuzey Kürdistan/Türkiye'li Bolşevikler oldu. Fakat bütün bunlar yeterli değildi. Önümüzde görev olarak geri dönüşün ekonomik temelini araştırma duruyordu. Bu bağlamda kuşkusuz şimdiye kadar yapılmış bir dizi araştırma, yozlaşmanın maddi-ekonomik-sınıfsal temellerini

ortaya koyma çabaları var. Ve fakat bunların hiçbiri bence yeterli değil.

Yukarıda saymış olduğum -kuşkusuz eksik olan- sorulara cevap ararken, sosyalizmin inşası konusunda şimdiye kadarki en gelişmiş deneyim olan Sovyetler Birliği'ndeki deneyimin somut olarak değerlendirilmesi, onların neyi nasıl yaptıklarının, bu yaptıklarını teorik olarak nasıl genelleştirip, gerekçelendirdiklerinin incelenmesi, yapılması gereken en önemli şeydi. Bu bağlamda kuşkusuz en önemli malzeme, "SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi" tarafından, Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği Komünist Partisi (B)'nin talebi ve yönlendirmesi ile hazırlanan "Politik Ekonomi Ders Kitabı"nın Sosyalist Ekonomi ile ilgili ikinci bölümüdür.

"Geri Dönüş"ün nasılını ve nedenlerini yanıtlayabilmek için önce nereye kadar ilerlenebilmiş olduğu, "nereden" geri dönüldüğü sorusu doğru cevaplandırılmak zorundadır. Bunun için iki şey gereklidir:

1. Bir ülkede sosyalizmden söz edebilmek için minimum gereklilikler nedir sorusu, ilkönce sosyalizm teorisi temelinde cevaplandırılmak zorundadır. Gelişme yönünün ne olduğunu görebilmek için de sosyalizmden söz edilen ülke(ler)de komünizme doğru gidişte hangi adımların atılması gerektiği, yine sosyalizm teorisi temelinde doğru cevaplandırılmak zorundadır.

2. Somut olarak söz konusu ülkelerde yapılmış olanlar ve bunların nasıl gerekçelendirildiği değerlendirilmek zorundadır.

Bu bağlamda: Sosyalizmi inşa süreci değerlendirilirken sosyalizmden söz edilen somut ülkede işe nereden başlandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Yani ülkenin üretici güçlerinin gelişme düzeyi nedir; ekonomik, kültürel durum nasıl bir görüntü sunmaktadır; devrim öncesinden nasıl bir miras alınmıştır, alınmak zorunda kalınmıştır vb. bilinmelidir.

***

3. Sosyalizmden Söz Edebilmek İçin Ön Şart: Proletarya Diktatörlüğünün Varlığı!

Bugün dünyada egemen olan burjuva ideolojisi, demokrasi ve diktatörlük kavramlarını birbirine zıt şeyler olarak tanıtır. Egemen düşünce burjuvazinin diktatörlüğe karşı demokrasiden yana olduğu görüşü temelinde şekillenir. Buna göre, burjuvazinin iktidarı katiyen bir diktatörlük değildir, tersine demokrasidir. Bu düşünce büyük bir yalandan başka bir şey değildir. **Sınıflı toplumlarda her iktidar bir sınıfın, veya sınıflar ittifakının, başka sınıflar üzerindeki diktatörlüğüdür.** Bunun biçimleri değişir (örneğin burjuvazinin parlamenter sistemle, ya da başkanlık sistemi ile yönetilen;burjuva demokratik veya faşist olan iktidarları vardır), fakat öz aynı kalır: Burjuvazinin işçi sınıfı ve emekçi sınıflar üzerinde diktatörlüğü. Proletarya iktidarı ise proletaryanın ve burjuva diktatörlüğü şartlarında sömürülen emekçi katmanların burjuvazi üzerindeki diktatörlüğüdür. İşçi sınıfı ve emekçi yığınlar açısından proletaryanın burjuvazi üzerindeki diktatörlüğü, burjuvazinin iktidarı şartlarında ezilen ve sömürülen emekçi sınıf ve katmanlar için en geniş demokrasidir.

Kapitalizmin en yüksek aşaması olan tekelci kapitalizmin, emperyalizmin egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bu dünyanın andaki siyasi yapılanması ulus devletler biçiminde. Çok uluslu ve fakat "egemen" ulusun diğer ulus ve milliyetler üzerinde egemenliğini sürdürdüğü "ulus birlik devletleri"nde de bugüne kadar kendi ulus devletlerini kuramamış ulusların, kendi ulus devletlerini kurmaları yönünde talepleri, mücadeleleri; ulusal baskıya uğrayan milliyetlerin ulusal hak talepleri temelinde mücadeleleri var. Diğer yandan sermayenin enternasyonalleşmesinin boyutları giderek büyüyor. Bu gelişme yer yer "ulus devlet"lerin dar sınırlarını zorluyor. Enternasyonalleşen sermaye uluslararası/uluslar üzeri "dünya toplumu/dünya topluluğu/insanlık" adına konuşan, gerçekte uluslararası sermayenin çıkarlarını savunan kurumlar üzerinden de

dünya ekonomisi ve siyasetini belirleme yönünde eğilimler taşıyor. Ancak hala belirleyici olan ulus devlet ve ulusal sermaye çıkarlarıdır. Bunların uzlaştırılabildiği alanlarda ulus devletler arasında "birlikler" vb.ne yönelme var. Şu anda dünyada 200 civarında "ulus devleti" var. BM örgütüne üye olan devlet sayısı 193. Fakat aslında yarı devlet durumunda olan bir dizi yapı var. Örneğin Batı Sahra, Filistin, Güney Kürdistan, Tibet vb.) Bunların siyasi yönetimleri, ekonomik durumları, kültürel gelişmeleri vs. arasında büyük farklar var. Bu ulus devletlerin ekonomik açıdan diğerlerine göre gelişmiş olan, başta emperyalist büyük güçler olmak üzere emperyalist ekonomiye sahip olan kesimi, kendilerine göre geri olan ulus devletleri kendilerine bağımlı hale getiriyor, bağımlı halde tutuyor, halklarını iliklerine kadar sömürüyor. Emperyalist ülkelere bu bağımlılık olgusu, bağımlı ülke konumunda olan ülkelerde "bağımsızlık" taleplerini, bu temelde mücadeleyi gündeme getiriyor, öne çıkartıyor. Ülkeler arasında var olan muazzam farklılıklara rağmen, bugün emperyalist dünyanın istisnasız bütün ülkelerinde, hem emperyalist metropollerde, hem de emperyalizme bağımlı ülkelerde sömürücü sınıflar, burjuvazi egemen. Siyasi iktidarlar istisnasız burjuva diktatörlükleridir. Kimisi burjuva demokrasisinin yerleşmiş olduğu gerici burjuva demokrasisi diktatörlükleri; kimisi faşist diktatörlükler. Ama sınıfsal özü temel alındığında hepsi burjuvazinin -kimi yerlerde henüz burjuvaziden de geri feodallerle ortak- diktatörlükleridir. Günümüz dünyasının siyasi gerçekliği budur.

Sosyalizm, burjuvazinin siyasi egemenliği altında tabii ki mümkün değildir. Çünkü sosyalizm burjuvaziyi sınıf olarak ortadan kaldırmayı, burjuvazinin el koyarak zenginleştiği, toplumsal mülkiyeti, yeniden toplumsal mülkiyete dönüştürmeyi temel alan toplumsal sistemin adıdır. Burjuvazi üretimin iyice toplumsallaşmış olduğu bir toplumda, doğrudan üreticileri "mülksüzleştiren", toplumsal zenginliği "özel mülk" haline dönüştüren sınıftır. Sosyalizm doğrudan üreticilerin ürettiğinin üretenlere geri verilmesi "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi"dir. Marx Kapital'de bunu şu şekilde ifade eder:

"Sermaye tekeli, onun üzerinde ve birlikte yükseldiği üretim tarzının zinciri haline gelir. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması bunların artık kapitalist kılıfları ile birlikte yaşayamayacağı bir noktaya ulaşır. Kılıf parçalanıp atılır. Kapitalist özel mülkiyetin son demi gelip çatmıştır. Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilirler." (Karl Marx, Kapital, c. I, Alm., MEW Bd. 23, s. 791)

Fakat tabii ki bu "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi" kendiliğinden olacak bir şey değildir. Mülksüzleştirenler -ya da başka deyimle burjuvazi- şimdi kendi mülkü ilan ettiklerini korumak ve büyütmek için muazzam bir sistem kurmuşlardır. En başta siyasi iktidar onların elindedir. Onlar bu siyasi iktidarlarını sürdürmek için giderek mükemmelleştirdikleri, boğazına kadar silahlandırdıkları burjuva devlet aygıtını, ordusunu, polisini, yargıyı, iktidarlarına demokratik meşruiyet görüntüsü vermek için kullandıkları yasama erkini, ideolojik beyin yıkama aygıtını -medyayı vb. kullanmaktadır. Mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi, burjuvazinin adeta kutsal ve dokunulmaz olarak gösterdiği "üretim araçları üzerinde özel mülkiyet"in, toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi için ön şart, burjuvazinin devletinin yıkılmasıdır. Mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi için ön şart burjuvazinin siyasi iktidarına son verilmesi, iktidarın işçi sınıfı ve onunla birlikte hareket eden diğer emekçi sınıfı ve katmanların eline geçmesidir. Biçimi ne olursa olsun burjuva diktatörlüklerinin yıkılması, yerine proletarya diktatörlüğünün kurulması, sosyalizm için olmazsa olmaz ön şarttır.

Proletarya diktatörlüğü olmaksızın sosyalizmden söz edilemez.

Marx , "Alman İşçi Partisi'nin Programı'na Kenar Notları"nda (Gotha Programı'nın Eleştirisi) şöyle der:

"Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinin diğerine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna bir de siyasi geçiş dönemi tekabül eder ki, onun devleti, ***proletaryanın devrimci diktatörlüğü****nden başka bir şey olamaz."* (Gotha Programı'nın Eleştirisi; K. Marx, İnter Yayınları. s. 37; Alm., MEW Bd. 19, s. 28)

Komünistlerin ilk programı olan "Komünist Partisi Manifestosu"nda Karl Marx ve Friedrich Engels şu tespitleri yaparlar:

"*Yukarıda gördük ki, işçi devriminde atılacak* ***ilk adım, proletaryayı egemen sınıf durumuna getirmek*** (bby), *mücadeleyle demokrasiyi kazanmaktır.*

Proletarya, siyasi egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden tedricen koparıp almak, bütün üretim araçlarını ***devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın*** (bby) *elinde merkezileştirmek için, ve üretici güçlerin kitlesini olabildiğince çabuk artırmak için kullanacaktır.*" (KP Manifestosu, Karl Marx+Friedrich Engels , İnter Yayınları, s. 61; MEW Bd. 4, s. 481)

Proletarya kimdir -Proletarya diktatörlüğü nedir?

Proletarya diktatörlüğü, bir sınıfın, proletaryanın siyasi iktidarının adıdır.

Kimdir, nedir proletarya ve sosyalizm için neden bu sınıfın iktidarı gereklidir?

Komünist Manifesto'nun 1888'de yayınlanan İngilizce baskısına düştüğü bir dipnotta Engels proletaryayı şöyle tanımlıyor:

"*Proletarya ...kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadıklarından, yaşamak için işgüçlerini satmak durumunda kalan modern ücretli işçiler sınıfı.*" (KP Manifestosu, s. 38; MEW Bd. 4, s. 462)

Çağdaş toplumlarda sömürülen ve ezilen, egemen burjuvazi ile çelişmesi olan tek sınıf proletarya değildir. Fakat bu sınıfı çağdaş toplumun diğer ezilenlerinden ayıran ve onu burjuvazi ile karşı karşıya duran sınıflar içinde gerçekten devrimci tek sınıf kılan bir özellik vardır. Marx ve Engels Manifesto'da bu konuda şöyle derler:

"***Bugün burjuvazi ile karşı karşıya duran bütün sınıflar içerisinde yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır.*** (bby) *Öteki sınıflar modern sanayi karşısında erirler ve nihayet yok olurlar; proletarya ise onun en öz ürünüdür.*

Orta tabakalar, küçük sanayici, küçük tüccar, zanaatçı, köylü, bütün bunlar;, orta tabakalar olarak varlıklarını yok olmaktan kurtarmak için, burjuvaziye karşı savaşım verirler. Bunlar, o halde, devrimci değil, tutucudurlar. Hatta gericidirler, çünkü tarihin tekerleğini gerisin geriye döndürmeye çalışırlar. Devrimci olsalar bile, önlerinde duran proletaryaya geçmek bağlamında böyledirler; o halde, o andaki çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını korumakta, proletaryanın bakış açısını edinmek için kendilerinkini terk etmektedirler. (...)

Egemenliği ele geçirmiş bundan önceki bütün sınıflar, bütün toplumu kendi mülk edinme koşullarına boyun eğdirerek, zaten edinmiş oldukları yaşam konumlarını pekiştirmeye bakmışlardır. Proleterler ise, daha önceki kendi mülk edinme biçimlerini ve böylelikle, daha önceki bütün öteki mülk edinme biçimlerini de ortadan kaldırmadıkça, toplumsal üretici güçleri ele geçiremezler. Kendilerine ait güvence altına alınacak hiç*bir şeyleri yoktur; şimdiye kadarki bütün özel güvenceleri ve özel sigortaları yok etmelidirler.*

Daha önceki bütün hareketler, azınlık hareketleri, ya da azınlıkların çıkarına olan hareketlerdi. Proleter hareket, büyük çoğunluğun, büyük çoğunluğun çıkarına olan bağımsız hareketidir. Proletarya, bugünkü toplumun en alt tabakası, resmi toplumu oluşturan tabakaların bütün üst yapısı havaya uçurulmadıkça ayakları üzerine dikilemez, doğrulamaz." (KP Manifestosu, s. 50-51; MEW Bd. 4, s. 472-473)

Lenin "Devlet ve Devrim"de proletarya diktatörlüğü konusunda şu tespitleri yapar:

"*Burjuvazinin egemenliğini sadece, ekonomik varlık koşulları onu bu devirme işine hazırlayan, ona bunu gerçekleştirme olanak ve gücü veren özel bir sınıf olan proletarya devirebilir. Burjuvazi köylülüğü ve tüm küçük burjuva katmanları parçalayıp un ufak ederken, proletaryayı bir araya getirir, birleştirir ve örgütler. Yalnızca proletarya -büyük üretimdeki ekonomik rolü sonucu-, burjuvazi tarafından çoğu kez proleterlerden daha az değil, bilakis daha çok sömürülen, köleleştirilen ve ezilen, fakat kurtuluşları uğruna bağımsız mücadele yeteneğine sahip*

olmayan tüm emekçi ve sömürü*len kitlelerin önderi olma yeteneğine sahiptir.*

Marx'ın devlet ve sosyalist devrim sorununa uyguladığı sınıf mücadelesi öğretisi, zorunlu olarak, ***proletaryanın politik egemenliğinin, onun diktatörlüğünün, yani hiç kimseyle paylaşılmayan ve doğrudan doğruya kitlelerin silahlı zoruna dayanan bir iktidarın*** *(bby) tanınmasına götürür. Burjuvazinin devrilmesi ancak, burjuvazinin kaçınılmaz, çılgınca direnişini bastırma ve ekonominin yeniden düzenlenmesi için tüm emekçi ve sömürülen yığınları örgütleme yeteneğine sahip proletaryanın* ***egemen sınıf*** *haline yükselmesiyle gerçekleştirilebilir.*

Proletarya devlet erkine, merkezileştirilmiş bir iktidar örgütüne, bir şiddet örgütüne, gerek sömürücülerin direnişini bastırmak için, gerekse de sosyalist ekonomiyi 'işler hale getirmek' üzere nüfusun muazzam kitlesini, köylülüğü, küçük burjuvaziyi, yarı proleterleri ***yönetmek*** *için gereksinim duyar."* (Devlet ve Devrim, Lenin, İnter Yayınları, s. 36-37; Alm. Staat und Revolution; Verlag für fremdsprachige Literatur, Peking 1971, s. 30-31)

Proletarya diktatörlüğü işte bu "modern toplumun gerçekten devrimci tek sınıfının", hiçbir üretim aracına sahip olmadıklarından, yaşamak için işgüçlerini satmak zorunda olan ücretli işçiler sınıfının, devlet olarak örgütlenmiş iktidarının adıdır. Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın, işçi sınıfının "hiç kimseyle paylaşılmayan ve doğrudan doğruya kitlelerin silahlı zoruna dayanan" iktidarının adıdır.

Bu bağlamda Lenin'in "Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin iki Taktiği"nde ortaya koydukları aydınlatıcı, ufuk açıcıdır.

O nitelik olarak iki ayrı devrim, bu devrimlerin sonucu ortaya çıkacak siyasal iktidarlar konusunda daha 1905'de şu tespitleri yapıyor:

"***Proletarya, otokrasinin direnişini şiddet yoluyla kırmak ve burjuvazinin yalpalayan tavrını etkisizleştirmek için, köylülüğün büyük kütlesini yanına çekerek demokratik devrimi sonuna kadar***

götürmelidir." (DD'de SD'nin İki Taktiği, İnter Yayınları, s. 116; LW Bd. 9, s. 90)

Bu devrimin içeriği burjuva demokratik devrimdir. Bu devrimin temel ittifakı işçi-köylü ittifakı; iktidar hedefi "İşçilerin Köylülerin Devrimci Demokratik Diktatörlüğü"dür. Proletarya devrimde önder sınıf bile olsa, iktidarı bir bölüm sömürücü ile paylaşma durumundadır. Lenin işçi sınıfının önder pozisyonda olduğu bu iktidarın sınıfsal niteliğini "Küçük burjuva demokratik cumhuriyet" olarak tanımlar. (İki Taktik, s. 97; LW Bd. 9, s. 74)

Küçük burjuva demokratik cumhuriyetten, işçi sınıfının iktidarına geçebilmek için yapılacak işler vardır:

"***Proletarya, burjuvazinin direnişini şiddet yoluyla kırmak ve köylülük ve küçük-burjuvazinin yalpalayan tavrını etkisizleştirmek için, halkın yar-proleter unsurlarını yanına çekerek sosyalist devrimi gerçekleştirmelidir***." (DD'de SD'nin İki Taktiği, s. 116; LW Bd. 9, s. 90)

Bu devrimin içeriği sosyalist devrimdir. İttifak içinde hiçbir sömürücü sınıf/katman yoktur. 'Yarı proleter unsurlar' proletaryanın katmanlarıdırlar. Burada artık proletarya diktatörlüğü söz konusudur.

Tabii ki proletarya eski egemen burjuvazi ile çelişmeleri olan sömürücü sınıfların bir bölümünü de sosyalist inşa sürecinde yönetmek, yönlendirmek görevine sahiptir. Sosyalist inşa tedricen, adım adım gerçekleştirilebilir uzun bir süreçtir. Bu süreç içinde burjuvazinin tüm kesimlerini bir anda, bir vuruşta tasfiye etmek mümkün değildir. Dünyanın ekonomik olarak en gelişmiş emperyalist metropollerinde bile, burjuvazinin tümünün proletarya diktatörlüğü kurulur kurulmaz tasfiye edilmesi mümkün değildir. Taktik olarak orta ve küçük boy işletmelere, burjuvazinin bir kesimine bir süre göz yumulmak zorunda kalınacak, bir çeşit kontrollü kapitalizme izin verilmek zorunda kalınacaktır. Bu ekonomik zorunluluk fakat göz yumulmak zorunda kalınan burjuva kesimlerinin temsilcileri ile siyasi iktidarı paylaşmak zorunluluğunu beraberinde getirmez.

Eğer böyle bir iktidar paylaşımı zorunlu ve söz konusu ise, o zaman bu iktidardan proletarya diktatörlüğü, proletarya diktatörlüğünün bir biçimi vb. şekilde söz etmek yanlış olur. Ne ise o söylenmelidir. Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın siyasi iktidarı sömürücülerin hiçbir kesimiyle paylaşmadığı diktatörlüktür.

İçinde proletarya dışında kalan, eski toplumun sömürücü sınıflarının bir bölümünün de yer aldığı bir iktidar -bu iktidar içinde proletarya öncü güç, önder güç de olsa- "proletarya iktidarı", "proletarya diktatörlüğü" değildir.

Mao da bunu 1940'lı yıllarda doğru olarak şöyle savunuyordu:

"Dünyadaki çeşitli tipteki devlet sistemleri, siyasi iktidarlarının sınıf niteliğine göre üç temel biçimde özetlenebilir: (1) Burjuva diktatörlüğü altındaki cumhuriyetler; (2) Proletarya diktatörlüğü altındaki cumhuriyetler; (3) Birkaç devrimci sınıfın ortak diktatörlüğü altındaki cumhuriyetler. (...)

Üçüncü tür, sömürge ve *yarı-sömürge ülkelerin devrimlerinde benimsenmesi gereken geçiş döneminin devlet biçimidir. Bu devrimlerin her birinin kaçınılmaz olarak kendine has belli özellikleri olacaktır, ama bunlar genel bir tema üzerindeki küçük çeşitlemelerdir. Sömürge, yarı-sömürge ülkelerde yer alan devrimler olduklarına göre, devlet ve hükümet yapıları zorunlu olarak temelde aynı,* ***yani birkaç antiemperyalist sınıfın ortak diktatörlüğü*** (bby) *altındaki yeni demokratik bir devlet olacaktır."* (MZD, Yeni Demokrasi Üzerine, Seçme Eserler II, Aydınlık Yayınları, s. 352; Alm., MZD Ausgewaehlte Werke, Bd. II, s. 409)

Proletarya diktatörlüğünde Komünist Partisi'nin rolü

İşçi sınıfının ve emekçi kitlelerin değişik sınıf örgütleri vardır. Bunlar içinde bütün örgütlerin beyni durumundaki Komünist Partisi'nin önderliği olmaksızın proletarya diktatörlüğü söz konusu olamaz.

Proletarya diktatörlüğü Komünist Partisi'nin siyasi iktidarı sömürücülerin bir bölümünün temsilcisi olan hiçbir partiyle paylaşmadığı, mümkün ise Komünist Partisi'nin tek başına iktidarda bulunduğu diktatörlüğün adıdır. İşçi sınıfı dışındaki **emekçi sınıf ve katmanların** kendi siyasi partilerinin olduğu koşullarda, bu partiler de Komünist Partisi'nin önderliğinde proletarya diktatörlüğünde yer alabilirler.

Proletarya diktatörlüğünde Komünist Partisi dışında partilerin varlığı veya yokluğu ilke sorunu değildir. Olamaz olan şey, başka partilerin, bu arada hatta burjuvazinin belli kesimlerinin partilerinin de varlığı değil, burjuvazinin partilerinin iktidarda, - bu iktidarda KP önder ve ağırlıklı olsa bile- yer/pay almasıdır. Kuşkusuz Komünist Partisi dışında burjuvazinin kimi kesimlerinin partilerinin de varlığı, ilke olarak -onların işçi sınıfı ve emekçiler içinde- Komünist Partisi'nin tek başına iktidarını mümkün kılmayan bir etkilerinin olması halinde, proletarya diktatörlüğünün sonunu getirebilir. Fakat Komünist Partisi işçi sınıfı ve emekçi yığınlar içinde, Komünist Partisi'ni tek başına -veya yalnızca işçi sınıfı dışındaki emekçi sınıfların temsilcisi partilerle ittifak içinde- iktidar yapacak çoğunluğun desteğine sahip değilse, o zaman -burjuvazinin belli kesimlerinin temsilcisi olan partiler olsun ya da olmasın- gerçek anlamda bir proletarya diktatörlüğü zaten söz konusu değildir. İşçi ve emekçilerin çoğunluğuna rağmen, onlara karşı bir diktatörlük proletarya diktatörlüğü değil, olsa olsa proletarya adına konuşan ve fakat gerçek anlamda proletaryanın çoğunluğunu kazanamamış olan, kendisine öncü sıfatını yakıştıran, fakat gerçek anlamda bir öncü konumunda olmayan bir azınlığın, proletaryanın çoğunluğu üzerinde de "eğitici" ve "geliştirmeci" elit diktatörlüğü olur. Böyle bir diktatörlük zaten uzun süre yaşayamaz.

Lenin "Komünist Enternasyonal II. Kongresi'nin Ana Görevleri Üzerine Tezler"inde şöyle diyor:

"8. *Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın burjuvaziye karşı* sınıf

mücadelesinin en kesin ve en devrimci biçimidir. Bu mücadele ancak, proletaryanın devrimci öncüsü, proletaryanın ezici çoğunluğunu arkasına aldığında başarılı olabilir." (Lenin, Seçme Eserler, c. 10, İnter Yayınları, s. 187)

Komünist Partisi işçi sınıfının sınıf bilinçli en ileri, öncü kesimini içinde barındıran, işçi sınıfının öncü müfrezesidir.

Komünist Partisi, işçi sınıfının, komünizm davasını kavramış unsurlarının, bilinçli, gönüllü bir birlikteliğin ifadesi olan, içindeki görüş ayrılıkları üzerine serbestçe tartışan ve fakat eylemde bir insan gibi hareket etmesini bilen örgütlü, öncü müfrezedir.

O kendi içinde sınıfın ancak küçük bir bölümünü, gerçek anlamda öncü, komünist bölümünü barındırır. Kapitalizm şartlarında ve kapitalizmden çıkıp gelen, kapitalizm temellerinden henüz kopmamış bir sosyalist toplum şartlarında, tüm sınıfın ya da hemen hemen tüm sınıfın öncü müfrezenin, yani kendi Komünist Partisi'nin bilinçlilik ve eylem düzeyine çıkabileceğini sanmak hayalciliktir; işçi kuyrukçuluğudur. Bu çok uzun bir süre sonra gerçekleştiğinde zaten ne Komünist Partisi'ne, ne devlete vb. ihtiyaç kalmaz. Onlar bu durumda "sönüp gider"ler.

Komünist Partisi, işçi sınıfı ve emekçilerin biricik örgütü değil, sınıf örgütlerinden yalnızca biridir. Fakat o diğer bütün sınıf örgütlerinin öncüsü, yol göstericisi olan örgüttür.

"*4. Kapitalizm üzerinde zafer için önder parti, Komünist Partisi'yle, devrimci sınıf -proletarya- ve kitle, yani emekçi ve sömürülenlerin toplamı arasında doğru bir ilişki gerekir. Ancak Komünist Partisi, devrimci sınıfın gerçekten öncüsüyse, bu sınıfın en iyi temsilcilerini saflarında bulunduruyorsa, tamamen azimli ve davaya bağlı, inatçı, devrimci bir mücadele deneyimiyle eğitilmiş ve çelikleşmiş komünistlerden oluşuyorsa, sınıfın bütün yaşamıyla ve bu sınıf aracılığıyla bütün sömürülen kitleyle kopmaz biçimde birleşmeyi ve bu sınıfa ve bu kitleye tam güven vermeyi becermişse -ancak böyle bir parti-, proletaryaya, kapitalizmin bütün güçlerine karşı en amansız,*

tayin edici, son *savaşta önderlik edebilir.*" (age., s. 184)

Proletaryaya ve diğer emekçi sınıf ve katmanlara önderlik etmenin yolu, onların Komünist Partisi dışındaki sınıf örgütleri içinde sistemli çalışmaktan ve onları Komünist Partisi'nin siyasi doğrultusunda yönlendirmekten geçer.

Lenin şöyle der:

"...Proletarya diktatörlüğüne hazırlık (...) kesinlikle her türden proleter örgütte, sadece siyasi örgütlerde değil, sendikal örgütlerde, kooperatif ve eğitim vs. örgütlerinde de eski liderlerin yerine komünistlerin getirilmesini gerektirir. (...) İşçi aristokrasisinin ya da burjuvalaşmış işçilerin bu temsilcileri şimdiye kadar olduğundan yüz kat daha büyük bir cesaretle görevlerinden kovulmalı ve yerlerine tamamen deneyimsiz de olsa sömürülen kitlelerle sıkı bağları olan ve sömürücülere karşı mücadelede bu kitlenin güvenine sahip işçiler getirilmelidir. Proletarya diktatörlüğü bu tür deneyimsiz işçileri devlette en sorumlu görevlere getirmeyi gerektirecektir, yoksa işçi hükümeti güçsüz kalacak ve kitle tarafından desteklenmeyecektir." (age., s. 187-188)

Komünist Partisi-proletarya devleti ilişkisi

Proletarya partisi, Komünist Partisi, proletarya diktatörlüğünün yönetici, iktidarı hiçbir sömürücü sınıf partisiyle paylaşmayan örgütüdür. Tabii ki proletarya diktatörlüğü proleter devrimle paramparça edilen burjuva devleti yerine, proletaryanın devlet aygıtını kuracaktır. Proletarya devleti, eski burjuva devlet aygıtını devralıp, kullanamaz. Onu bütünüyle parçalamak, yepyeni, içinde burjuvazinin temsilcilerinin olmadığı yeni bir devlet aygıtı yaratmak zorundadır. Bu devlet aygıtı, bütün kurumları ile burjuvaziye karşı şiddetli bir sınıf mücadelesinin araçları olarak ve fakat aynı zamanda yeni sosyalist bir ekonomiyi inşa etmenin aygıtı olarak işlev görür. Proletarya diktatörlüğü evet bir sınıfın, proletaryanın, bir başka sınıf, burjuvazi üzerinde diktatörlüğüdür.

Komünist Partisi iktidarın tek partisi olarak yönetimdedir. Ve fakat devlet parti devleti değil, "Sovyetler" devletidir.

"*Sovyetler, bizzat* ***emekçi ve sömürülen kitlelerin*** **(bby),** *devleti kendi başlarına kurma ve mümkün olan her tarzda yönetme olanağını kolaylaştıran doğrudan* ***örgütleridir***. (bby) (...)

Yerel olmayan Sovyetlere dolaylı seçimler, Sovyet kongrelerini kolaylaştırır, yaşamın dolup taştığı ve yerel vekili çabucak geri çağırma, ya da onu çabucak genel Sovyetler kongresine gönderme olanağına sahip olmanın zorunlu olduğu bir dönemde ***tüm*** *aygıtı daha ucuz, daha hareketli, işçi ve köylülere daha açık hale getirir.*" (age., s. 33)

İşçilerin ve emekçi kitlelerin siyasete ve devlet yönetimine doğrudan katılımı

Proletarya diktatörlüğünün en önemli sorunlarından biri, onun **sınıf adına değil, sınıfın diktatörlüğü** olduğunun kavranmasıdır. Burjuva toplumunda bilinçli olarak yalnızca sömürü nesnesi olarak görülen proletarya, bir bütün olarak kendiliğinden sınıf olma durumundan, kendisi için sınıf olma durumuna yükselemez. Sınıfın yalnızca küçük bir bölümü, Komünist Partisi'nde örgütlenen öncü kesimi, sınıfa ve onunla birlikte onun üzerinden tüm emekçi yığınlara önderlik edebilir. Burjuva devletin parçalanması, proletarya diktatörlüğünün kurulması sırasında, proletarya bir bütün olarak henüz sosyalist/komünist değildir, sosyalizmin, komünizmin ne olduğu konusunda henüz tam olarak aydınlanmış durumda değildir. Burjuvazinin iktidarının işçiler ve emekçiler için ne anlama geldiğini kendi somutunda yaşamakta, bunu görmekte, buna alternatif aramakta; sömürülmek istememekte, eşitlik, barış, daha iyi bir hayat vb. istemektedir. Onu harekete geçiren saikler öncelikle daha iyi yaşama isteğidir. Eğer Komünist Partisi işçi sınıfı hareketi ile sıkı bağlara sahipse, işçi sınıfının ve emekçilerin ezici çoğunluğunu bu daha iyi hayatı "kendi iktidarında" kazanabileceği, kurabileceği konusunda ikna edip kendi arkasında toparlayabildi ise; işçi sınıfının ve emekçilerin daha iyi bir yaşam, barış vb. istekleri

"Diktatörlük doğrudan doğruya şiddete dayanan ve hiçbir yasayla bağlı olmayan bir iktidardır.

Proletaryanın devrimci diktatörlüğü, proletaryanın burjuvaziye karşı uyguladığı şiddetle ele geçirilen ve sürdürülen ve *hiçbir yasayla bağlı olmayan bir iktidardır."* (Lenin, Proleter Devrim ve Dönek Kautsky; İnter Yayınları, s. 19)

Fakat o işçi sınıfı ve emekçiler açısından, onlar üzerinde bir diktatörlük değil, tersine onların demokrasiyi ilk kez ve mümkün olan en geniş biçimiyle yaşadıkları bir yönetim ve devlet biçimidir.

"Proleter demokrasi herhangi bir burjuva demokrasisinden milyonlarca kez daha demokratiktir.; Sovyet iktidarı (Lenin Sovyet iktidarını Komün ve Rusya'daki proleter devrim deneyimlerinden çıkmış "sömürülen kitleleri yönetime katılıma çeken ilk iktidar (lar)" olarak değerlendirir. BN Bkz. Proleter Devrim ve Dönek Kautsky, s. 33) *en demokratik burjuva cumhuriyetinden milyonlarca kez daha demokratiktir. (...)*

Biz, burjuva memurlar, burjuva parlamenterler, burjuva yargıçlar tarafından yönetilmekteyiz (ve devletimiz onlar tarafından 'yönetilmekte'). İşte, en demokratik olanları da *dahil bütün burjuva ülkelerdeki ezilen sınıflardan onlarca, yüzlerce milyon insanın, her gün duyduğu ve algıladığı, kendi yaşam deneyiminden öğrendiği basit, açık ve tartışmasız gerçek budur.*

Buna karşılık Rusya'da bürokrasi aygıtı tamamen yıkılmış, taş üzerinde taş bırakılmamış, tüm eski yargıçlar kovulmuş, burjuva parlamentosu dağıtılmış ve tam da işçilere ve köylülere ***çok daha ulaşılabilir*** *bir temsil hakkı verilmiştir. Memurların yerine* ***onların*** *Sovyetleri konmuş, ya da* ***onların Sovyetleri*** *memurların üstüne geçirilmiş, yargıçları onların Sovyetleri seçer olmuştur. Sovyet iktidarının, yani proletarya diktatörlüğünün verili biçiminin, en demokratik burjuva cumhuriyetinden milyonlarca kez daha demokratik olduğuna tüm ezilen sınıfları inandırmak için tek başına bu olgu yeter."* (age., s. 34-35)

burjuvazinin iktidarını devirmeye yönelik devrim hareketini başarıya, Komünist Partisi'ni iktidara taşıyabilir. Fakat burjuvazinin iktidarının devrilmesi, Komünist Partisi'nin iktidara gelmesi yoluyla proletarya diktatörlüğünün kurulması, sosyalizm yolunda önemli bir adım olmasına rağmen, işin yalnızca başlangıcıdır.

Bu başlangıcı ileriye taşımak için işçilerin ve emekçi kitlelerin siyasete ve devlet yönetimine doğrudan katılmaları belirleyici önemdedir. Gerçek bir proletarya diktatörlüğünün öncü gücü, yönetici gücü, proletaryanın ve emekçi yığınların her geçen gün daha fazla yönetime katılmasını sağlamaya yönelik siyasetler geliştirmek zorundadır. Bu onun en önemli görevlerinden biridir.

Proletaryanın ve emekçi yığınların siyasete ve devlet yönetimine doğrudan ve giderek daha fazla katılmasının sağlanmasının bugüne kadar ortaya çıkmış, denenmiş kimi araçları vardır. Bunlar: En başta işçi sınıfının en geniş kitle örgütü olan sendikalardır; toplumun şu veya bu emekçi grubunun kooperatifleridir; eşitlik konusunda geçmişten kalan özel sorunları olan diğer toplumsal grupların bu bağlamda kurdukları kitle örgütleridir; kadınların ve gençliğin kendi kitlesel örgütlenmeleridir. Bunların tümü içinde örgütledikleri kesimlerin özel çıkarlarını formüle eder, bunlar için mücadele yürütürler. Komünist Partisi'nin görevi bu "özel" "grupsal" talepler için mücadelelerin sosyalizmi inşa mücadelesinde bir mecrada birleştirilmesi için yol ve yön göstermektir. O bunu, bu örgütler içinde çalışan komünistler üzerinden ikna yoluyla yapmaya çalışır.

Diğer yandan ilk örnekleri Paris Komünü'nde rüşeym halinde ortaya çıkan; 1905 Rus Devrimi ve 1917 Şubat Devrimi'nde kitlelerin doğrudan örgütlenme araçları olan Sovyet tipi örgütler vardır. Bunlar üretim birimlerinden, (Fabrika Sovyeti; İşletme Sovyeti; İşçi Sovyetleri; Köylü Sovyetleri) yerleşim birimlerine, mahallelere, sokaklara (birleştiğinde kırsal bölge ve kent Sovyetleri); ordu içine (Asker Sovyetleri) kadar, söz konusu birimlerdeki tüm emekçilerin katılımına açık, doğrudan demokrasiyi yaşayan kitle örgütleridir.

Proleter devletin şimdiye kadarki en olgun biçimi alttan üste, doğrudan delege seçimleri yoluyla -ki seçilen delegeleri seçenlerin her an geri çağırma hakkı ve yetkisi vardır- oluşturulan "Sovyetler" devletidir.

Doğrudan demokrasinin bir başka yöntemi, gerek yerelde, gerekse genelde yapılabilecek referandumlardır. Bütün önemli sorunlarda doğrudan -yeterli bir bilgilendirme, evet/hayır şıklarının taraflarının argümanlarını eşit şartlarda seçmenlere sunması halinde- halk oyuna başvurulması; işçi ve emekçilerin yönetime, kararlara doğrudan katılmasının uygun bir yoludur. Bu bilgisayar tekniğinin iyice gelişmiş olduğu günümüzde çok daha sık başvurulabilir bir yöntemdir.

Tabii ki "*her aşçı kadının devleti yönetmesi*" (Lenin) bugünden yarına sağlanacak bir şey değildir. Fakat varılması gereken yer budur. Ve sosyalizm, sosyalist inşa bu bağlamda sağlanan gelişmeler ve öncelikle de gelişmenin yönü üzerinden de sorgulanmak zorundadır.

***

4. Komünizm ile Sosyalizm Arasındaki Farklar

Lenin "Devlet ve Devrim" adlı yapıtının "Devletin Sönüp Gitmesinin Ekonomik Temelleri" başlığını taşıyan V. Bölümü'nde, 3. ve 4. maddelerde Marx'ın "Gotha Programı'nın Eleştirisi"ne dayanarak Komünist Toplumun Birinci Aşaması ve Komünist Toplumun Üst Aşaması konusundaki Marksist görüşleri mükemmel bir şekilde özetler.

Marx "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde "komünist toplum"u iki evreye/aşamaya ayırır.

Birinci evre henüz:

"*...kendi öz temelleri üzerinde* ***gelişmiş*** *değil, tersine, kapitalist toplumdan* ***çıktığı*** *biçimiyle, böylece her bakımdan, iktisadi, manevi, entelektüel, henüz, bağrından çıktığı eski toplumun doğum izleriyle lekeli bir komünist toplumdur.*" (Gotha Programı'nın Eleştirisi, İnter Yayınları, s. 26)

Bu evredeki komünizmde "*...Üreticilerin hakkı, sundukları emekle* ***orantılıdır****; eşitlik,* ***aynı ölçütle****, emekle ölçülmekten ibarettir. (…)* ***her hak gibi, içeriği itibarıyle, bir eşitsizlik hakkıdır.***" (age., s. 27)

Bu evre genelde sosyalizm olarak adlandırılan evredir. Bu bence doğrudur da. Çünkü komünizmin bu birinci evresi ile, ikinci evresi arasındaki farklılık nicel birikim farklılığı değil, nitel sıçramaya tekabül eden bir farklılıktır. Bu iki evreyi ayrı isimlerle anmak doğru olandır.

Bu toplumun ilkesi şudur: Herkes topluma yeteneği ölçüsünde katkıda bulunacak; herkese emeği/katkısı ölçüsünde verilecektir. **Herkes yeteneğine göre; herkese emeğine göre**. Bu toplum henüz burjuva hukukunun dar sınırlarını bütünüyle aşamamış, bireyler arasında var olan doğal farklılıklar temelinde -eğer doğru bir siyaset izlenmezse- eşitsizliklerin büyüme olasılığı büyük olan bir toplumdur.

Bu toplumu kapitalist toplumdan ayıran, onu "komünizmin birinci evresi" -daha doğrusu sosyalist toplum- kılan şey, siyasi

açıdan burjuvazinin iktidarının devrimle alaşağı edilmiş olması ve proletarya diktatörlüğünün kurulmuş olmasıdır. Ekonomik açıdan ise "**temel** üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılmış olması"dır. Fakat hâlâ henüz **tüm** üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet kaldırılmış durumda değildir. Orta ve küçük burjuvazinin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti önemli ölçüde varlığını sürdürmektedir. Paylaşımda ise burjuva hukuku etkinliğini sürdürmektedir. Sömürücüler hâlâ büyük avantajlara sahiptir. Restorasyon tehlikesi büyüktür.

Lenin bu toplum hakkında şu tespitleri yaparak tehlikelere dikkat çeker:

*"Sömürücüler, merkezde başarılı bir ayaklanma, ya da ordunun başkaldırısıyla bir çırpıda alaşağı edilebilir. Fakat sömürücüleri, belki de çok ender, istisnai durumlar hariç, bir çırpıda yok etmek imkansızdır. Az çok büyük bir ülkenin toprak beyleri*nin *ve kapitalistlerinin hepsi bir anda mülksüzleştirilemez. Ayrıca, tek başına mülksüzleştirme, hukuki ya da politik bir edim olarak, sorunu çözmekten uzaktır, çünkü toprak beyleriyle kapitalistleri gerçekten* ***görevden almak*** *ve onların yerine fabrika ve çiftlikler*in *işçiler tarafından uygulanan başka bir yönetimi*ni gerçekten ***geçirmek*** *gerekir. Uzun kuşaklar boyunca eğitimleri, zengin yaşam koşulları ve alışkanlıklarıyla özel bir konum edinmiş olan sömürücülerle, en ileri ve en demokratik burjuva cumhuriyetlerinde bile büyük kitlesi açısından ezilmiş, cahil, eğitimsiz, ürkek ve bölünmüş sömürülenler arasında eşitlik olamaz. Sömürücüler devrimden uzun zaman sonra da kaçınılmaz olarak bir dizi büyük gerçek avantajları ellerinde bulundururlar: Paraları vardır (Paranın hemen kaldırılması imkansızdır), bazı, çoğunlukla önemli taşınabilir malları, ilişkileri, örgüt ve yönetim deneyimleri, bütün "yönetim 'sırları' " konusunda bilgileri (gelenekler, yöntemler, araçlar, olanaklar),* yüksek eğitimleri, (burjuvaca yaşayan ve düşünen) *yüksek teknik personelle yakınlıkları, askerlik işlerinde son derece büyük bir deneyim (ki bu çok önemlidir) vs. vs. onlardadır.*

Kapitalistler bir ülkede yenilgiye uğratılmış olmaları halinde -ve tipik durum elbette budur, çünkü bir dizi ülkede eşzamanlı devrim bir istisnadır- sömürülenlerden ***daha güçlüdürler****, çünkü sömürücülerin uluslararası ilişkileri çok geniştir. Sömürülenler içinde orta köylülüğün, zanaatkârların vs. en az aydınlanmış kitlelerinin bir bölümünün sömürücülerin peşinden gittiğini ve gitmeye yatkın olduğunu şimdiye kadar Komün de dahil* ***tüm*** *devrimler ispatlamıştır. (...)*

Kapitalizmden komünizme geçiş tüm bir tarihsel dönemi kapsar. Bu dönem tamamlanmadıkça, sömürücüler kaçınılmaz olarak restorasyon umudunu korurlar ve bu ***umut*** *restorasyon* ***girişimlerine*** *dönüşür. Ve ilk ciddi yenilginin ardından, devrilmeyi hiç beklemeyen, buna hiç inanmayan, bunu akıllarından bile geçirmemiş olan devrik sömürücüler, yitirdikleri 'cennet'i yeniden ele geçirmek için, öylesine güzel bir yaşam süren ve şimdi bu 'aşağılık yığın' tarafından yıkım ve sefalete (ya da 'basit' çalışmaya...) mahkum edilmiş aileleri için, on kat enerjiyle, büyük bir hırsla, yüz kat nefretle savaşa atılırlar. Bütün ülkelerin onlarca yıllık tarihsel deneyimlerinin kanıtladığı gibi, küçük burjuvazinin geniş kitlesi de kapitalist sömürücülere eğilim gösterir, sağa-sola yalpalar, bugün proletaryayı izler, yarın devrimin zorluklarından gözü korkar, işçilerin ilk yenilgisinde ya da yarı yenilgisinde paniğe kapılır, sinirleri bozulur, bir oraya bir buraya koşar, sızlanır, bir kamptan ötekine geçer* ...tıpkı *bizim Menşeviklerimiz ve Sosyal-Devrimcilerimiz gibi."* (age., s. 39-41; Die Proletarische Revolution und der Renegat Kautsky; Verlag für fremdsprachige Literatur, Peking 1972, s. 36-37)

Bu bağlamda bizim sosyalist olarak savunduğumuz ülkelerde Lenin'in sözünü ettiği "tüm bir tarihsel dönem"den ne anlaşıldığı, bu dönemin oldukça kısa bir dönem olarak mı kavranmış olduğu sorgulanmak zorundadır.

Aynı şekilde küçük üretim konusunda, bu üretimin tehlikeleri konusunda yeterince dikkatli olunup olunmadığı sorgulanmak zorundadır. Bu bağlamda bilindiği gibi Lenin:

"Merkezileşmiş büyük burjuvaziyi yenmek, milyonlarca ve on

*milyonlarca küçük mülk sahibini 'yenmek'ten bin kez kolaydır; bu küçük mülk sahipleri günbegün, her günkü fark edilmeyen, elle tutulamayan sarsıcı faaliyetleriyle, iktidarını restore etmek için burjuvazinin ihtiyaç duyduğu **sonuçları** yaratmaktadır.*" (Lenin, Sol Radikalizm, Komünizmin Çocukluk Hastalığı, İnter Yayınları, s. 38; LW Bd. 31, s. 29-30) diyerek bu tehlikeye özellikle vurgu yapmıştır.

Kuşkusuz Lenin'in bu uyarıları henüz siyasi devrimini yeni yapmış, sosyalist inşa konusunda daha ilk adımların atıldığı ortamda yapılmış uyarılardır. Sosyalist toplumdan komünist topluma giden uzun yolda proletarya diktatörlüğünün henüz kurulduğu bir ülke ile, bu iktidarın yerleşmiş, sağlamlaşmış olduğu, sosyalizmin inşasında hem ekonomik, hem kültürel alanda büyük ilerlemelerin sağlanmış olduğu bir ülke arasında da hem küçük üreticilerin rolü, hem geri dönüş tehlikesinin kaynakları konusunda farklılıklar vardır. Yine de Lenin'in uyarıları sorunun özü ile ilgili uyarılar olarak kavranmalıdır.

Marx "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde komünizmin "daha yüksek aşaması" olarak adlandırdığı evresi için şu genel tespitleri yapar:

*"Komünist toplumun daha yüksek bir aşamasında, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğişi ve onunla birlikte kafa ve kol emeği arasında zıtlığı kaybolduktan sonra; çalışma, sadece yaşam için bir araç olmaktan çıkıp, bizzat yaşamın birincil gereksinimi haline geldikten sonra; bireylerin çok yönlü gelişmesiyle birlikte onların üretici güçleri de artıp, tüm kolektif zenginlik kaynakları daha gür aktığında, - işte ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufku tamamen aşılabilecek ve toplum, bayrağına şunu yazabilecektir: **Herkes yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!** (bby)"* (Gotha Programı'nın Eleştirisi, İnter Yayınları, s. 28; MEW Bd. 19, s. 21)

Kapitalizmden çıkıp gelen, onun pisliklerini kaçınılmaz olarak üzerinde taşıyan bir toplum temelinde değil, proletarya diktatörlüğü şartları altında sürekli, kesintisiz bir sınıf mücadelesi ile mülküzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi işini adım adım

gerçekleştiren, kafa kol emeği, kır kent arasındaki zıtlığı giderek ortadan kaldıracak şartları yaratan, onlarca kuşak insanın insan tarafından sömürülmesini tanımayan yeni bir insan yaratma yönünde adımlar atan, her bireyine toplumsal her işi yapabilecek eğitim imkanını sunan sosyalist bir toplumun temelinde yükselen bir komünizmdir bu. Lenin buna "tam komünizm" diyor.

"Sosyalizmle komünizm arasındaki bilimsel fark ise açıktır. Genellikle sosyalizm olarak nitelenen şeyi, Marx, komünist toplumun 'ilk' ya da alt aşaması olarak adlandırıyordu. Üretim araçları ***ortak mülkiyet*** *haline geldiği ölçüde 'komünizm' sözcüğü buraya da uygun düşer, fakat bunun tam komünizm* ***olmadığı*** *unutulmadıkça."* (Devlet ve Devrim, s. 117, Stat und Revolution, s. 122-123)

Burada da sosyalist olarak savunduğumuz ülkelerde üretim araçları üzerinde "ortak mülkiyet"in tam komünizme giden yolda ne ölçüde gerçekleştirilmiş olduğunu ve bu konuda gelişme yönünü sorgulamak zorundayız.

***

5. Sosyalist Ekonominin Temel Özellikleri

Sosyalist ekonomi, kapitalist ekonomi ile karşılaştırıldığında, ondan üstün olan bir ekonomidir.

Sosyalist ekonomi kapitalistlerin elinde bulunan üretim araçlarına ve kapitalistler tarafından el konulan ve üretici olmayan alanlarda spekülasyon aracı olarak kullanılan, ya da kişisel lüks tüketim için kullanılan muazzam kaynaklara, proletarya diktatörlüğü şartları altında "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi" yoluyla el koyar. Temel üretim araçlarından başlayarak, bütün üretim araçlarını toplumun, tüm emekçilerin mülkü haline getirir. Bunları eski toplumun sömürülen sınıflarının çıkarlarını temel alarak kullanır.

Sosyalist ekonominin temel amacı, kapitalistlerin bireysel/kişisel zenginliğini arttırmak için azami kâr olan kapitalist/emperyalist ekonominin tersine, işçilerin emekçilerin hayat şartlarını hep daha iyileştirmektir. Sosyalist ekonomi emekçi insan merkezli bir ekonomidir.

Emekçi insanın sürekli artan toplumsal zenginlikten emek katkısı oranında giderek artan ölçüde pay alması; toplumsal zenginlik kaynaklarının giderek herkese sınırını yalnızca kendisinin belirleyeceği ihtiyacı ölçüsünde verebilecek bir bolluk toplumu doğrultusunda geliştirilmesi, sosyalist ekonominin hedefleridir. Sosyalist ekonomi, ilke olarak kapitalizmin kaçınılmaz yol arkadaşı olan devrevi ekonomik krizleri tanımaz. Sürekli büyüyen, gelişen bir ekonomidir. Emperyalistlerin doğrudan saldırıları; içte karşı devrimin saldırı ve sabotajları, büyük doğal afetler ve çok büyük merkezi planlama hataları bu sürekli büyümeyi kesintiye uğratabilir. Ama bunlar geçicidir, merkezi planlama hataları dışında sosyalist ekonominin kendi iç işleyişinin sonucu değildir.

Sosyalist ekonomi düzeninde hiçbir emekçi, kapitalist düzendeki ekonomik durumundan daha kötü durumda olmaz. Hayat şartları kapitalist toplumdaki hayat şartlarından çok daha iyi olur. Bunun için kaynak bellidir: Kapitalist toplumda toplumun küçük bir azınlığının

el koyduğu büyük zenginlik, emekçilerin daha iyi yaşaması; üretimin sürekli ve sürdürülebilir biçimde arttırılması için kullanılacaktır. Kuşkusuz burjuvazi iktidarı proletaryaya teslim etmeyecek, direnecek, proletarya diktatörlüğünün kurulması için kaçınılmaz olan şiddete dayalı devrimde üretici güçler zarar görecek, yaşanması muhtemel iç savaş ve savaşlarda, belirli ekonomik gerilemeler olabilecektir. Fakat bunlar barışçıl inşa için soluklanma imkanı ortaya çıktıktan sonra kısa süre içinde telafi edilebilir şeylerdir.

Sosyalist inşa için yeterli ekonomik ön şartlar kapitalizmin orta derecede gelişmiş olduğu, bütün ülkelerde vardır. Kapitalizm ne kadar gelişmişse, sosyalizmin maddi ön şartları da o kadar olgunlaşmıştır. Kapitalizmin gelişmesinin geri düzeyde olduğu sosyalist ekonomi kurmak için henüz yeterli ön şartlara sahip olmayan ülkelerde, sosyalizmin kendi gücüne, kaynaklarına dayanarak inşası zordur. Sosyalist ekonomi inşası için ya kapitalizmin sosyalizmin ekonomik ön şartlarını yaratacak ölçüde gelişmiş olması ya da bunun olmadığı yerde sosyalizmi inşa eden ülkelerin doğrudan ekonomik desteği gereklidir.

Sosyalizmin ekonomik temel yasası

Sosyalizmin ekonomik temel yasasının özsel yanları ve gereklilikleri Stalin tarafından şöyle fomüle edilmiştir:

"*Tüm toplumun **sürekli** büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının kesintisiz büyüme ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli mükemmelleştirilmesi yoluyla güvence altına alınması.*" (Stalin Eserler, c. 16, s. 315)

O bu temel yasayı çağdaş kapitalizmin, emperyalizmin ekonomik temel yasası ile karşılaştırma içinde formüle etmiştir ve aradaki ayrılığı şöyle göstermiştir:

"**Azami kârın garantilenmesi yerine, -toplumum maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanması,*

**üretimin kalkınmadan krize; krizden kalkınmaya kesintilerle gelişmesi yerine -üretimin kesintisiz büyümesi*

toplumun üretici güçlerinin yok edilmesinin eşlik ettiği teknik gelişmede periyodik kesintiler yerine,* ***en gelişmiş teknik* *temelinde üretimin sürekli mükemmelleştirilmesi."* (age., s. 315)

Aslında bu formülasyon önce sosyalist ekonominin merkezinde "tüm toplumun maddi ve kültürel gereksinimlerin azami karşılanması"nın durduğunu, yani emekçi insanın durduğunu açıklamaktadır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için en ileri teknikle üretimin sürekli mükemmelleştirilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu temelde kesintisiz, krizsiz büyümenin mümkün ve gerekli olduğunu söylemektedir. Kapitalist ekonomi ile sosyalist ekonomi arasındaki temel farklılıkları, ikisini karşılaştırarak mükemmel bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bugün çevre sorununun kendisini 1950'li yıllara göre çok daha yakıcı bir biçimde dayattığı bir durumda, sosyalizmin ekonomisinin temel yasası "kesintisiz büyüme" noktasında çevreyle uyum, doğal dengelerin gözetilmesi, sürdürülebilir büyüme noktalarında tamamlanmalıdır.

Bugün sosyalizmin ekonomik temel yasasını şöyle formüle etmek doğru olur:

"*Tüm toplumun hep büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanmasının* ***doğal dengeleri gözeten, sürdürülebilir*** *kesintisiz büyüme ve sosyalist üretimin en gelişmiş teknik temelinde sürekli mükemmelleştirilmesi yoluyla güvence altına alınması.*"

***

6. Sosyalist Ekonominin Olmazsa Olmazları

Merkezinde "Tüm toplumun -ki bu burjuvazinin egemenliğinin devrimle yıkılmış olduğu, proletarya diktatörlüğü altındaki toplumdur- hep büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerinin azami ölçüde karşılanması" duran sosyalist bir toplumda, inşa edilen sosyalist ekonominin olmazsa olmazları vardır. Bunları şöyle sayabiliriz:

*Sosyalist ekonomi, nihai hedefi "herkes yeteneğine göre/herkese gereksinimine göre" yazan ürün bolluğu toplumu olan komünizme geçiş aşaması olan, bir **geçiş toplumunun ekonomisidir**. Atılacak her ekonomik adım, alınacak her ekonomik tedbirde, bu adım ve tedbirlerin bizi komünist topluma yakınlaştırıp yakınlaştırmadığı sorusu merkezde durmalıdır. Eğer ilerlemek için bir süreliğine "geri adım" atılmak zorunda ise, bu açıkça ortaya konmalıdır. Örneğin Rusya'da bir süre uygulanmak zorunda olan Yeni Ekonomik Politika (NEP) böyle bir "geri adım"dır. Rusya Bolşevikleri NEP döneminin ekonomisinin ne sosyalist ve ne de kapitalist bir ekonomi olduğunu, her iki ekonomik formasyonun, (O günün Rusya şartlarında hatta başlangıçta kapitalist ekonomi öncesinin) kimi unsurlarını içinde barındıran bir ekonomi olduğunu açıkça ortaya koymuşlardır.

En ileri teknikle üretim, sosyalist ekonominin olmazsa olmazıdır. Ancak en ileri ve sürekli mükemmelleştirilen bir teknik temelinde yapılan üretimle toplumun sürekli artan maddi ve kültürel ihtiyaçları azami oranda karşılanabilir; geleceğin herkese ihtiyacına göre verebilecek komünist bolluk toplumuna doğru ilerlenebilir. Kafa-kol emeği arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılması; kır-kent arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılmasının maddi temelleri de ancak en ileri teknikle yapılacak üretimle geliştirilebilir. Çıkış noktasındaki gerilik ve kaynak eksikliği nedeniyle herhangi bir ülkede kurulacak bir proletarya diktatörlüğü, başlangıçta emperyalist gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında onlara göre daha geri bir teknikle üretim yapmak zorunda kalabilir. Fakat bu gerilik "idealize" edilmemelidir.

Teknikte geriliğin aşılması sosyalist inşanın en önemli görevlerinden biri olarak kavranmak zorundadır. İleri teknik satın alınarak ve araştırmaya, geliştirmeye büyük paylar ayrılarak sosyalist inşanın temel unsurlarından biri haline getirilmek zorundadır. Lenin'in şiarı *"komünizm Sovyet iktidarı, artı bütün ülkenin elektrifikasyonudur"* idi. (Lenin Werke, Bd. 31, s. 414) O dönemde elektrifikasyon en ileri tekniğin üretimin temeli yapılmasından başka bir anlama gelmiyordu.

*__Sosyalist ekonomi__, pazar üzerinden düzenlenen bu yüzden de büyük üretici güçler kayıplarına neden olan, kaotik bir yapıya sahip olan kapitalist ekonominin tersine, **merkezi planlı bir ekonomidir**. Doğru yerel veriler ve plan önerileri temelinde yapılan merkezi bir plan, toplumun artan maddi ve manevi ihtiyaçlarının doğru tespiti temelinde, bu ihtiyaçları azami ölçüde karşılamak için atılması gereken adımları merkezi olarak belirler. Merkezi planlı bir ekonomi, kaynakların en verimli biçimde kullanılmasını beraberinde getirir. Üretici güçlerin çarçur olmasını engeller. Merkezi Planlama Örgütü sosyalist bir devlette, ekonomi yönetiminin en önemli örgütüdür. Burada kitlelerin plan yapımına doğrudan katılımının sağlanması, yerel özelliklerin ve insiyatiflerin dikkate alınması vb. de belirleyici önemdedir.

*Sosyalist ekonomi politikası, **ağır sanayinin**, yani üretim araçları üreten sanayi bölümünün **öncelikliliğ**ini dönemsel bir sorun olarak kavramayan; bunu bir ilke olarak kavrayan bir politikadır. Üretim araçları üretimi, hem tarımın, hem hafif sanayinin, hem hizmetlerin geliştirilmesinin de temeli ve ön şartıdır. "Şimdi yeter temele sahibiz, şimdi tarıma, hafif sanayiye öncelik verelim" şeklindeki yaklaşımlar kökten yanlış, ağır sanayi ile ekonominin diğer dalları arasındaki bağı doğru kavramayan yaklaşımlardır.

Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, tüm topluma ait olanın topluma geri verilmesi, sosyalist bir ekonominin varlığı veya yokluğunu gösteren temel kıstastır. Kuşkusuz bugün dünyanın hiçbir ülkesinde -en ileri emperyalist ülkelerde

de- proletarya diktatörlüğü şartlarında da **tüm** üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılması (ki burjuvazinin sınıf olarak tasfiye edilmesi anlamına gelir) bir anda, bir vuruşta gerçekleştirilebilecek bir iş değildir. Burjuvazinin değişik kesimleri en başta tekelci büyük burjuvaziden başlamak üzere, süreç içinde kesintisiz sınıf mücadelesi yoluyla ve değişik burjuva kesimlerine karşı kullanılması zorunlu olan değişik yöntemlerle, tedricen tasfiye edilecektir. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin tasfiyesi sürecinde, kaçınılmaz olarak değişik kategorilerde **toplumsal mülkiyet biçimleri** ortaya çıkacak, bunun yanında küçük -hatta ülkenin ekonomik durumuna göre orta büyüklükte- özel mülkiyet de bir süre varlığını sürdürmeye devam edecektir. Burada sosyalist bir sistemin varlığını veya yokluğunu belirleyen şey sosyalist toplumda da değişik toplumsal mülkiyet biçimlerinin ve hatta bir süre eğer bu zorunlu ise özel mülkiyet biçimlerinin de yan yana yer alıp almaması değil, izlenen ekonomi politikasının yönüdür, eğilimidir. Alınan tedbirler, atılan adımlar istisnasız tüm üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyetin gerçekleştirilmesi; toplumsal mülkiyet biçimlerinde de hep daha alt toplumsal mülkiyet biçimlerinden daha üst ve sonuçta en yüksek toplumsal mülkiyet biçimine geçiş yönünde olmalıdır.

(Komünist Enternasyonal Programı'nın "Proletarya Diktatörlüğünün Ekonomik Siyasetinin Ana Hatları" başlığı altındaki IV/4. maddesinde bu konu mükemmel bir şekilde özetlenmiştir. (Bkz. 1928 Komünist Enternasyonal Programı, İnter Yayınları, s. 51-54)

Sosyalist ekonominin en önemli göstergelerinden biri miras hakkı konusundaki tavırdır. Miras hakkı, sosyalist ekonominin en temel ilkelerinden biri olan herkese emeğine göre ilkesine, kişinin toplumsal zenginlikten alacağı payın -gerekli toplumsal fonlara ayrılan kesim çıktıktan sonra- topluma katılan emek payı üzerinden hesaplanması ilkesine aykırıdır. Miras hakkı doğrudan kendi emek ürünü olmayan kimi değerlere sahip olma hakkı demektir. İçinden çıkıp gelinen kapitalist toplumda miras hakkı esas olarak emekçi

olmayan kesimlerin bir bölümünün kendi emekleri ürünü olmayan zenginliği gelecek kuşaklara aktarmasına hizmet eder. Sosyalist bir toplumda ise miras hakkı her halde toplumda emekçiler arasında farklılaşmanın artmasına yol açar. Marx ve Engels komünistlerin daha ilk programında, Komünist Partisi Manifestosu'nda *"tüm üretim tarzını dönüştürmenin aracı olarak kaçınılmaz"* ve daha o dönemde -1847-1848- *"en ileri ülkelerde oldukça genel bir uygunabilirliğe sahip"* olarak gördükleri önlemler arasında ***"miras hakkının kaldırılması"***nı toplam 10 önlem arasında 3. sırada sayarlar. (Bkz.: Komünist Partisinin Manifestosu, İnter Yayınları, s. 62)

Tabii ki miras hakkının kaldırılması proletaryanın iktidarı tek başına ele geçirdiği bütün ülkelerde ilk anda gerçekleştirilemeyebilir. Aslında temel üretim aracı sahipleri açısından, onların mülklerine zorla el konması ile, bu geçmişteki egemen kesim için miras hakkı sorunu da çözülmüş olur. Bir süre göz yumulmak zorunda kalınan orta-küçük burjuva kesimler için üretim araçları üzerindeki miras hakkı da, süreç içinde kooperatifleşme/kolektifleştirme süreci içinde kaldırılır. Fakat miras hakkı sadece üretim aracı sahibi sınıflar için değil, emekçiler için de dokunulmaz bir hak olarak görülmektedir. Emekçiler kendi emekleri ile yaptıkları birikimler varsa bunları miras olarak en yakın akrabalarına devretmeyi bir hak olarak görmektedir. Bu, içinden çıkılıp gelinen toplumun bir tortusudur. Bu hakkın bir bütün olarak ortadan kaldırılması bu yüzden oldukça zordur. Sosyalist bir ekonomi politikası miras hakkının mümkün olan en kısa sürede ortadan kaldırılmasını hedeflemek zorundadır. Eğer bunu içinde bulunulan anda ve durumda yapamıyorsa bunun nedenlerini de açıkça ortaya koymalıdır.

Sosyalist ekonominin en önemli göstergelerinden biri, bu ekonominin **kafa ve kol emeği arasındaki zıtlığı ortadan kaldırmak** yönünde gelişen bir ekonomi olmasıdır. Bu hedefe varmak uzun bir sürecin işidir. Bunun için bir yandan ekonominin hızla geliştirilmesi, toplumsal zenginliğin hızla arttırılması, toplumsal zenginlikten çok büyük bir payın eğitime ayrılması, bütün eğitim kurumlarının bütün

emekçilere eşit şartlarda açık olması, diğer yandan hızlı sanayileşme, makineleşme, otomatizasyon, emeğin kalifiyelik düzeyinin, emek üretkenliğinin sürekli arttırılması gereklidir.

Kent-kır arasındaki zıtlığın ortadan kaldırılması konusunda da durum aynıdır. Sosyalist ekonomi, kapitalist ekonomide kentle kır arasında var olan zıtlığı ortadan kaldırmaya yönelik bir ekonomidir. Bu uzun süreçte tarımda da üretimin makineli, otomatizasyonlu büyük üretime dönüşmesi, bir anlamda tarımın sanayileşmesi yoluyla olur. Toplumun geneli açısından gerekli tarım ürünleri sanayileşmiş büyük tarım işletmeleri tarafından karşılanır. Küçük kişisel tarım giderek kişilerin keyfi, zevki için yaptıkları bir hobi haline gelir. Sosyalist tarım ekonomisi bu yönde gelişen bir ekonomidir.

Sosyalist ekonomide ücret politikası, ücretler arasındaki farklılıkları süreç içinde asgariye indirmeye yönelen bir ücret politikasıdır. Sosyalizmde paylaşım "herkese katkısı ölçüsünde" olduğu için ücretler arasında farklılıklar olması, yüksek derecede kalifiye olan emeğin, daha az kalifiye olan emeğe göre daha fazla ücret alması; üretime daha çok katkıda bulunanın, daha az katkıda bulunana göre daha fazla ücret alması normaldir, anlaşılırdır, kaçınılmazdır. Sosyalist bir ekonomi politikası en başından itibaren en düşük ücret ile, en yüksek ücret arasındaki farkın çok büyük olmaması, bu farklılıkların büyümemesi ve giderek bu farkın azaltılması yönünde bir ücret politikası olmalıdır.

Toplumsal zenginlikten alınan pay ücretle sınırlı da değildir. Ücretin yanında değişik biçimlerdeki **ayrıcalıklar** da sosyalist bir ekonomide giderek sıfırlanması gereken eski toplum artıklarıdır.

Sosyalist ekonomi meta üretimini ve serbest pazarın ekonomide etkinliğini kırmaya yönelik bir ekonomidir. Proletaryanın iktidarını kurduğu bir ülkede, bir anda bütünüyle meta üretiminin ve serbest pazar ilişkilerinin, onların tamamlayıcısı para ekonomisinin ortadan kaldırılması mümkün olmayacaktır. Fakat sosyalist ekonomi politikası ilk andan itibaren meta üretimini ve serbest pazar ilişkilerini

sınırlamaya ve serbest pazarın ekonomide etkinliğini kırmaya, giderek bu etkinliği sıfırlamaya yönelik bir politikadır.

Sosyalist ekonomi süreç içinde parayı ekonominin temel araçlarından biri olmaktan çıkarmaya yönelik bir ekonomidir. Burada da yine yönelim belirleyicidir. Tabii ki proletarya diktatörlüğünün kurulduğu bir ülkede ilk andan itibaren (çok özel durumlar dışında: örneğin savaş komünizmi şartlarında) parayı ortadan kaldırmak mümkün olmayacaktır. Fakat sürecin bu yönde geliştirilmesi sosyalist bir ekonomi politikasının olmazsa olmazıdır.

Bu yönde atılacak ilk adım, iktidar ele geçirilir geçirilmez mali sektörün bütünüyle devletleştirilmesi, bu alanda kesin bir devlet tekeli kurulmasıdır.

***

7. Sosyalizmde Yeni Bir Burjuva Sınıfın Ortaya Çıkışını Engellemede İdeolojik Mücadelenin Rolü

Sınıfın Marksist-Leninist tanımı şöyledir:

"...*Toplumsal ü*retimin *tarihi olarak belirlenmiş bir sistemi içindeki konumlarına göre, üretim araçlarıyla (büyük ölçüde yasalarla saptanıp formüle edilmiş) ilişkilerine göre, emeğin toplumsal örgütlenmesinde oynadıkları rollerine göre ve dolayısıyla toplumsal zenginlikten tasarruflarında bulunan payın büyüklüğüne ve bu payı elde ediş tarzına göre birbirlerinden ayrılan büyük insan gruplarına sınıflar denir. Sınıflar, toplumsal ekonominin belirli bir durumunda konumlarının farklılığı sayesinde bazılarının emeği diğerleri tarafından gaspedilen insan gruplarıdır.*" (Lenin, "Büyük Başlangıç", Lenin, Seçme Eserler, c. 9, s. 470; LW, Bd. 29, s. 410)

Lenin devamen şunları söyler:

"*Sınıfları ortadan kaldırmak için sadece sömürücüleri, toprak beylerini ve kapitalistleri devirmenin, sadece* ***onların*** *mülkiyetini ortadan kaldırmanın yetmeyeceği açıktır; üretim araçları üzerindeki* ***her türlü*** *özel mülkiyeti de yok etmek gerekir, kentle kır arasındaki farkı, aynı şekilde kol emeği ile kafa emeği arasındaki farkı ortadan kaldırmak gerekir. Bu çok uzun vadeli bir meseledir. Bunu gerçekleştirmek için üretici güçlerin gelişiminde ileriye doğru muazzam bir adım gereklidir, küçük işletmenin sayısız kalıntılarının direnişini (çoğunlukla özellikle inatçı olan ve özellikle zor aşılabilen pasif direnişini) aşmak gerekir, bu kalıntılarla bağıntılı olan alışkanlığın ve ataletin korkunç gücünü aşmak gerekir.*" (Lenin, "Büyük Başlangıç", Lenin, Seçme Eserler, c. 9, s. 470; LW, Bd. 29, s. 410-411)

Lenin bunları her tür oportünist, küçük burjuva anlayış karşısında proletarya diktatörlüğünün gerekliliğini vurguladığı yerde söylüyor. "Kendine sosyalist diyen herkes"in "sınıfların ortadan kaldırılması" nihai hedefini kabul ettiğini, ama bunun ne anlama geldiğini herkesin bilmediğini söyledikten sonra alıntı yapılan yerler geliyor. Bu alıntıların hemen devamında sınıfları ortadan kaldırma işine

yetenekli tek sınıfın proletarya olduğunu söylüyor: *"Kapitalizmden sosyalizme giden yolun başında bu yeteneğe sadece proletarya sahiptir"*.

Lenin, sınıfları kaldırmak için yapılması gerekenleri, hemen yukarıda yaptığı tanıma bağlı olarak ele alıyor. Proletarya önce sömürücüleri, toprak beylerini ve kapitalistleri deviriyor, kendi iktidarını kuruyor. Ancak "sınıfları ortadan kaldırmak için" bu yeterli değildir. "Sınıfları ortadan kaldırmak" bu aslında tam komünizme ulaşmak demektir. Kapitalizm ile komünizm arasındaki dönemde -sosyalizmde- "üretim araçları üzerindeki her türlü özel mülkiyeti de yok etmek gerekir". Şunun ayırdında ve bilincinde olunmalıdır ki, üretim araçları üzerinde her türlü özel mülkiyetin kaldırılması mücadelesi sürecinde kentle kır, kol emeği ile kafa emeği arasındaki zıtlıklar da ortadan kaldırılacak ve fakat başlıca farklılıklar varlığını koruyacaktır. Bunların ortadan kaldırılması, üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin kaldırılmasından daha uzun bir süre alacaktır. Özellikle kol emeği ile kafa emeği arasındaki başlıca farklılıkların ortadan kaldırılması daha uzun süreli bir uğraş olacaktır. Bu sonuncusu da çözümlenmeden sınıfların ortadan kaldırılması sorunu halledilmiş olmayacaktır. Proletarya diktatörlüğünün işlevi ama her dönem, her somut durum için bir ve aynı değildir. Sosyalizmin ileri dönemlerinde kol ve kafa emeği arasındaki başlıca farklılıkların silinmesi için izlenecek politika, yöntem vb. ile örneğin başlangıçta sömürücü sınıflara, bunların kalıntılarına vb.ne karşı mücadelede izlenecek politikanın vb. aynı olmayacağı açıktır. Bu demek değildir ki, kafa ve kol emeği arasındaki başlıca farklar salt ideolojik mücadele ile aşılabilir. Proletarya diktatörlüğü her şeyden önce bu farkın aşılması için önkoşulları yaratmalıdır. Çalışma süresinin kısaltılmasından, eğitim olanaklarının yaygınlaştırılmasına, kalifiye olmayan emeğin kalifiyeleştirilmesi için her tür önlemin alınması, teşviğin yapılmasına dek bir dizi uğraş gerekmektedir vb.

Lenin, tüm bunların gerçekleştirilmesi için küçük işletme kalıntılarının ve ona bağlı alışkanlıkların vb. direnişini de kırmak gerektiğini belirtiyor. Burada da küçük işletmeler kolektifler

haline dönüştürülüp ortadan kaldırıldıktan sonra bile proletarya diktatörlüğünün karşısında önemli görevler olduğu vurgulanıyor. Küçük üretici/üretim araçları üzerinde küçük mülkiyet kalktıktan sonra bile eski alışkanlıklara karşı savaşım kaçınılmazdır; sınıfsal temel ortadan kalktı diye alışkanlıklar birdenbire ortadan kaybolmaz, ama savaşım doğal olarak farklı yöntem, farklı araç, farklı politikalarla yürütülür.

Lenin'in söylediklerinde bütün geri dönüş tartışmasında bize yol ve yön gösterecek başka ip uçları da vardır.

Şunlar çok açıktır:

Sınıf tanımı bir sınıfa dahil olan insanların düşündükleri üzerinden, düşünceler üzerinden, hissiyatlar üzerinden, bunlara uygun tavırlar üzerinden yapılan bir tanım değildir. Sınıflar büyük insan gruplarının üretim içindeki konumları, toplumsal zenginlikten aldıkları payın büyüklüğü, alış tarzları vb. objektif ekonomik kriterler üzerinden tanımlanmaktadır.

"*Materyalist tarih anlayışı, üretimin ve onun yanında onun ürünlerin değişiminin her toplumsal düzenin temeli olduğu; tarihte ortaya çıkan her toplumsal düzenin ürünlerin paylaşımının ve onunla birlikte sınıflar veya zümreler biçimindeki toplumsal bölünmenin, neyin ve nasıl üretildiğine ve üretilenin nasıl paylaşıldığına bağlı olduğundan yola çıkar.*" diyor Engels. (Engels, "Anti Dühring". İnter Yayınları, s. 351; MEW, Bd. 20, s. 248)

20. yüzyılda yaşadığımız sosyalizm deneyimlerini değerlendirirken bu ilkesel öğretileri göz önünde bulundurmalı, sosyalist olarak değerlendirdiğimiz toplumların gerçek sınıf yapısını çözümlemeli, bunların ne ölçüde sosyalist olduklarını, sosyalist inşada ilerledilerse ne ölçüde ilerlediklerini; geri dönüş varsa nereden geri dönüldüğünü somut olarak ortaya koymalıyız. Geri dönüş söz konusu ise bu geri dönüşün sınıfsal geri planının, hangi sınıfların bu geri dönüşü hangi ekonomik çıkarlar temelinde gerçekleştirdiklerini ortaya koymalıyız.

Şu açıktır ki tasfiye edilmiş sömürücü sınıfların kalıntıları, varlığını

uzun bir süre devam ettirir. Kalıntılar hem bizzat mülksüzleştirilen, tasfiye edilen sınıf ya da sınıflara ait olan bireyler, hem de varlığını uzunca süre devam ettirecek alışkanlıklar, düşünce tarzı vb. dir. Buna dış, kapitalist dünyanın vb. etkileri de katılmalıdır. Bunlara bağlı olarak bir ideolojinin varlığı söz konusudur; bu burjuva ideolojisidir. Burjuva ideolojisi, onun ekonomik temeli ortadan kaldırıldıktan sonra da varlığını sürdürecektir. Bu durumda sosyalist bir toplumda, geri dönüş için sınıfsal bir geri planın var olduğu tartışma götürmez bir gerçekliktir. Geri planın var olması için tüm bu burjuva kalıntıların ve kapitalist dünyanın varlığı yeterlidir. Tüm bunların, toplumun diğer emekçi sınıfları üzerindeki etkisi de gözardı edilmemelidir. Sosyalist toplumda sömürücü sınıflar tümüyle tasfiye edildikten sonra da, bu söz ettiğimiz unsurlar sosyalizme karşı dirençlerini, savaşımlarını çeşitli biçimlerde sürdürürler. Burada özellikle yönetici konumda bulunan insanlara dikkat edilmelidir. "Sosyalizmin inşası dönemi süresince bütün sömürücü unsurlar, kapitalistler, tüccarlar, kulaklar ve vurguncular" esas itibariyle tasfiye edilmişlerse, geriye sosyalist toplumun süreç içinde değişim geçirmiş olan temel sınıf ve katmanları -işçi sınıfı, köylüler ve aydınlar- kaldı ise -ki 1930'lu yılların ortalarından itibaren Sovyetler Birliği'nde durum böyle değerlendirilmektedir- bu durumda bunlar içinden gelen yönetici katmana dikkat etmek gerekir. Yönetici katman, adı üzerinde bir sınıf değildir; bu katmanın öğeleri işçi, köylü, aydın emekçi kökenlidir. Ancak yönetici olmaları, onların **toplumda apayrı bir konum**da olmalarına olanak veriyor. Yönetici katman içinden her dönem, en küçüğünden, en büyüğüne bürokratlaşmaya açık unsurlar çıkabilir. Yönetici katman içindeki revizyonist(leşen) unsurlar "…konumlarının farklılığı sayesinde bazılarının emeği"ni "gasp" etme olanağına sahiptir. Sosyalist toplumda beklenen ve olması gereken, yöneticilerin, içinden çıkıp geldikleri ve parçası oldukları emekçi sınıflara hizmet etmesidir. Ancak bunlar içinden her zaman bürokratik yozlaşan unsurlar çıkabilir, çıkmıştır. Toplum hâlâ şu veya bu oranda "…bağrından çıktığı eski toplumun izleriyle

lekeli" durumdadır ve bu ortamda, bu tip yozlaşmaların olmayacağı düşünülemez. Bu gibi unsurlar geri dönüşte sınıfsal kaynaklardan birini, şimdiye kadarki deneyimlerin gösterdiği gibi geri dönüşün "öncü" kesimini oluşturur.

Revizyonizmin egemenliği, burjuvazinin egemenliği, proletarya diktatörlüğünün sonudur diyoruz. Ve bu kesinlikle doğrudur. Revizyonizm, burjuvazinin işçi sınıfı adına üretilen ideolojisinin ve siyasetinin adıdır. Peki ama bu siyasetin maddi, ekonomik, sınıfsal temelleri nedir? Ortaya yeni bir burjuvazi çıktı ise, bu yeni burjuvazinin ekonomik temelleri nelerdir? Revizyonizmin formüle ettiği siyasetlerin sınıfsal temelini oluşturan büyük insan toplulukları emeğin toplumsal örgütlenmesinde hangi rolü oynamaktadır, toplumsal zenginlikten aldıkları pay ve bu payın alınma tarzı onları nasıl ayrı bir sınıf haline getirmektedir? "***Proletarya diktatörlüğü***," -bir başka deyimle sosyalizm-onun ***sınıf mücadelesinin yeni koşullar altında sürdürülmesidir***. *Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun güçlerine ve geleneklerine karşı, ülke dışındaki kapitalist düşmanlara ve ülke içindeki sömürücü sınıfların kalıntılarına karşı ve henüz aşılmamış olan meta üretimi zemininde gelişen yeni bir burjuvazinin nüvelerine karşı kanlı ve kansız, şiddete dayalı ve barışçıl, askeri ve iktisadi, eğitsel ve yönetsel inatçı bir mücadeledir.*" (1928 Komünist Enternasyonal Programı, Proletarya Diktatörlüğü ve sınıflar, İnter Yayınları, s. 54)

Kuşkusuz bu çok yönlü mücadeleler içinde yer alan "eğitsel" **ideolojik mücadele** alanı, özellikle sosyalizm adına savunulan yanlış görüşlere karşı doğru yöntemlerle sürdürülecek sınıf savaşımı, geri dönüşün engellenmesinde önemli, evet, belirleyici bir alandır. Bu alanda yapılan hatalar ve bu alanda mücadelenin gevşetilmesi, özellikle komünist maskeye bürünen (bürünmek zorunda kalan) ve parti/devlet kademeleri/kooperatif ve devlet işletmeleri yöneticileri arasından çıkıp gelişen teknokrat-bürokrat yeni burjuvazinin iktidar mücadelesinde ona kolaylık sağlar. Fakat şu da kesindir: **Yeni burjuvazinin ortaya çıkması ve gelişmesi yalnızca ideolojik mücadele ile engellenemez.** Soruna böyle bakmak ve geri

dönüşün nedenlerini eğitim eksikliğinde, yeterli ideolojik mücadele yürütülmemesinde vb.nde aramak, soruna iradeci, idealist yaklaşmak anlamına gelir. Ben bu bağlamda öncelikle ekonomik temele bakılması, revizyonizmin ekonomik temellerinin bulunup ortaya çıkarılmasının gerekli ve zorunlu olduğunu düşünüyorum.

Materyalist tarih anlayışı bize, öncelikle neyin nasıl üretildiğine ve ürünlerin nasıl paylaşıldığına, buna bağlı olarak hangi toplumsal bölünmenin söz konusu olduğuna bakmamız gerektiğini öğretiyor.

***

8. Bugüne Kadarki Sosyalizm Deneyimlerinin Değerlendirilmesi

Bugüne kadarki sosyalizm deneyimleri değerlendirilirken şu noktalar en baştan tespit edilmek zorundadır:

Bugüne kadarki sosyalizm deneyimlerinin en ilerileri sayılabilecek olanları Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizm deneyimi; ÇHC'deki sosyalizm deneyimi ve Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'ndeki sosyalizm deneyimlerinin tümü **ekonomik olarak sosyalizmi inşa etmek için gerekli ön şartlar konusunda görece olarak geri** olan ülkelerde gerçekleşmiştir. Bu bir tercih sorunu değil, somut tarihi gelişmelerin bir ürünüdür.

Bu üç sosyalizm deneyiminde de ortak bir nokta, **nüfusun esasını emekçi köylü kitlelerin oluşturmasıdır.** İşçi sınıfı toplumun küçük bir azınlığını oluşturmaktadır. Devrime önderlik eden Komünist Parti'leri işçi sınıfı içinde ve emekçi köylü yığınları içinde güçlü bağlara sahiptir.

Her üç sosyalizm deneyiminde de, bütün hata ve eksikliklere rağmen, burjuvazinin doğrudan egemen olduğu ülkelerle karşılaştırıldığında işçi ve emekçiler için çok büyük kazanımlar elde edilmiştir. Bu kazanımlar hem siyasi alanda işçiler ve emekçilerin iktidarda söz ve karar sahibi olması açısından; hem ekonomik gelişme açısından muazzam boyutlardadır. Hiçbir dönemde işçiler ve emekçiler çok hızlı artan toplumsal zenginlikten işçi sınıfı önderliğindeki iktidar dönemlerinde aldığı pay kadar pay almamış; hiçbir zamanda işçi ve emekçilerin eğitim düzeyleri Komünist Partisi önderliğindeki iktidarlar dönemindeki derecede yükselmemiştir. O zamana kadar hiçbir dönemde ve hiçbir ülkede kadınların toplumsal emeğe, toplumsal hayata, siyasete katılımı, Komünist Partisi önderliğindeki iktidarlar dönemindeki kadar olmamıştır. Ve bu büyük başarılar, ekonomik açıdan geri, nüfusunun önemli bölümü çıkış noktasında açlık sınırında yaşayan ülkelerde elde edilmiştir. Bu başarıların temelinde işçi sınıfının Komünist Partisi'nin önderliğindeki siyasi

iktidarlar yatmaktadır.

Her üç sosyalizm deneyimi de, sosyalizmin inşası için barış içinde kullanılabilen zaman dilimi açısından ele alındığında, insanlık tarihi açısından çok kısa bir zaman dilimini kapsayan deneyimlerdir.

Sovyetler Birliği'nde bu zaman dilimi, iktidarın ele geçirildiğinden, revizyonistlerin kesin egemenliklerini ilan ettikleri 1956 arasındaki 39 yıldır. Bu 39 yılın 4 yılı dış müdahale destekli iç savaşla geçmiştir. 1938-1945 arasındaki 7 yıllık dönemi ise savaşa hazırlık ve dünya savaşı dönemidir. Yani aslında relatif barış şartlarında sosyalizmi inşa dönemi 28 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu 28 yıl içinde bir de birinci ve ikinci dünya savaşının ülke için felaketli sonuçları aşılmakla uğraşılmıştır. Bir insan ömrünün yarısı kadar bile olmayan bir zaman dilimidir bu.

Çin'de ÇHC kurulduktan sonra proletaryanın önderliğinden söz edilebilecek dönem 1949- 1958 arası 9 yıllık dönemdir; 1958'den 1966'ya kadar egemen olan çizgi Kültür Devrimi sırasında "kapitalist yolcu"lar olarak adlandırılanların çizgisidir. Proleter çizgi BPKD ile "kapitalist yolcu"ları iktidardan uzaklaştırmaya çalışmıştır. 1966-1970 arası iktidardan uzaklaştırılanların bir bölümü, 1974'den itibaren yeniden iktidardadır. 1976'daki yeni Kültür Devrimi girişimi çok kısa sürmüş, iki çizgi arasında iktidar savaşları 1978'de revizyonistlerin kesin hakimiyeti ile sonuçlanmıştır. Toplam olarak iyimser bir hesapla 15-20 yıllık bir proleter önderlikli iktidardan söz edebiliriz. Bir insan ömrünün üçte/dörtte birine sığacak bir zaman dilimidir bu.

Arnavutluk'ta barış içinde inşa açısından 1947 başlangıç olarak alınırsa 1978'de kesin revizyonist egemenliğe kadar 30 yıllık bir dönem vardır. Fakat bu dönemde de bir dizi kırılma yaşanmıştır. Ekonomik olarak Avrupa'nın en geri ülkesi olan Arnavutluk'ta çözülen görevler esasta demokratik devrimin görevleridir.

Değerlendirme yapılırken bu gerçekler göz önünde bulundurulmak zorundadır. Bu kadar kısa süre içinde, içinden çıkıp gelinen kapitalist toplumdan komünist topluma giden yolda büyük mesafeler alınması;

sosyalizmin inşasında çok ilerlenilmesi zaten mümkün değildir. Sosyalist devrim bilindiği gibi kendinden önceki bütün devrimlerden özünde değişik olan bir devrimdir.

Stalin "Leninizmin Sorunları Üzerine" adlı eserinde şöyle der:

"*Proleter devrimi ile burjuva devrimi arasındaki farkı beş ana noktada toplamak mümkündür:*

1- Burjuva devrimi, genelde, daha devrim açıkça patlak vermeden önce, feodal toplumun bağrında gelişip olgunlaşan kapitalist düzenin biçimleri az çok hazır olarak var olduğunda başlar, proleter devrim başladığında ise, sosyalist düzenin hazır biçimleri hiç yoktur, ya da hemen hemen hiç yoktur.

2- Burjuva devrimin baş görevi, iktidarı ele geçirmek ve onu var olan burjuva ekonomisiyle uyum içine sokmaktır, proleter devrimin baş görevi ise, iktidarın ele geçirilmesinden sonra yeni, sosyalist bir ekonomi inşa etmektir.

3- Burjuva devrimi, genelde, iktidarın ele geçirilmesiyle ***biter****, proleter devrimde ise iktidarın ele geçirilmesi, onun sadece* ***başlangıcıdır*** *ve iktidar, eski ekonominin reorganizasyonu ve yenisinin örgütlenmesi için kaldıraç olarak kullanılır.*

4- Burjuva devrimi, kendini, bir sömürücüler grubunun egemenliğinin yerine bir başka sömürücü grubununkini geçirmekle sınırlar ve bu nedenle eski devlet makinesini un-ufak etmeye ihtiyaç duymaz, proleter devrim ise tüm ve her türlü sömürücü grupları iktidardan uzaklaştırır ve tüm emekçilerin ve sömürülenlerin önderi olan proleterler sınıfını iktidara getirir, bu nedenle o, eski devlet makinesini un-ufak etmeden ve yerine yenisini geçirmeden yapamaz.

5- Burjuva devrimi, emekçilerin ve sömürülenlerin milyonluk kitlelerini az çok uzun bir süre için burjuvazinin etrafında toparlayamaz ve bu da tam şundan ötürüdür, çünkü bunlar emekçiler ve sömürülenlerdir, proleter devrim ise, eğer baş görevini, proletaryanın iktidarını sağlamlaştırma ve yeni, sosyalist ekonomiyi kurma görevini yerine getirmek istiyorsa, tam da emekçi ve sömürülenler olarak bunları

proletarya ile kalıcı bir ittifak içinde birleştirebilir ve birleştirmek zorundadır." (Stalin, Leninizmin Sorunları, İnter Yayınları, İstanbul 1997, s. 151-152)

İçinden çıkıp gelinen binlerce yıllık geçmişe sahip sömürü toplumlarından, sömürüsüz bir topluma geçişin devrimidir proleter devrim. Bu geçişin eski devrimlerden çok daha uzun süre alacağı, insanlık toplumunun şimdiye kadar yaşadığı en derin ve en kapsamlı devrim olacağı, eski toplumdan her yönlü kopuşun, yalnızca ya da öncelikle kendisini düşünen "ekonomik insan"dan, kendisini ancak toplumun genel çıkarı içinde ifade eden yeni, özgür birey insana geçişin muazzam zorluklar anlamına geldiği açıktır. Ve bu iş, ülke, iktisadi ve sosyal gelişme bakımından ne kadar geri ise o kadar zor olacaktır, o kadar uzun zaman gerektirecektir. Lenin şöyle der:

"*...Tarihin zikzaklı karakteri sonucu sosyalist devrime başlamak zorunda kalmış olan ülke ne kadar geri ise, eski kapitalist ilişkilerden sosyalist ilişkilere geçiş bu ülke için o kadar güçtür. Burada yıkma görevlerine yeni, duyulmadık ölçüde zorlukta görevler, özellikle örgütsel görevler eklenir.*" (Lenin, "RKP(B) VIII. Parti Kongresi'nde Savaş ve Barış Üzerine Rapor", Lenin, Seçme Eserler, c. 7, İnter Yayınları, s. 299-300)

Aslında böyle bakıldığında bir insan ömrü bile olmayan 20-30 yıllık bir zaman dilimi içinde işçiler ve emekçilerin kurtuluşu açısından elde edilmiş olanların, sosyalizm yönünde atılmış adımların büyüklüğü karşısında herkesin saygı ile eğilmesi gerekir.

Her üç sosyalizm deneyiminde de Komünist Partisi öncelikle feodal/yarı feodal yapılara karşı demokrasi mücadelesinde, **savaşa karşı barış için mücadelede** (Rusya), yarı işgale ve işgale karşı (Çin ve Arnavutluk) anti emperyalist **bağımsızlık** mücadelesi içinde, **faşizme karşı demokrasi** mücadelesi içinde büyümüş, mücadelenin önderliğini ele geçirmeyi başarmıştır. İktidar ele geçirildiğinde her üç deneyimde çözülmesi öncelikli olan görevler demokratik devrimin görevleridir; bu ülkelerde işçiler ve emekçiler henüz yeterli bir burjuva demokrasisi deneyimine bile sahip değildirler. İşçi ve emekçi

kitlelerin büyük çoğunluğu açısından sosyalizm en iyi halde henüz bir ütopyadır. Bu çıkış noktaları bilindiğinde atılan adımların büyüklüğü daha iyi anlaşılır.

Bu üç sosyalizm deneyiminden yalnızca birincisinde -**Rusya'daki devrimde- burjuvazinin devrilmesi ile birlikte, bilinçli olarak proletarya diktatörlüğü kurulmuştur**. Bolşevik Parti iktidarı hiçbir burjuva partisi ile paylaşmaksızın ele geçirmiştir. Burada da emekçi köylülerin partisi olarak değerlendirilen parti; sosyal devrimcilerin sol kesiminin partisinin iktidarda yer alması ilke olarak red edilmemiş, fakat devrimin gelişmesi içinde bu partinin de Bolşevik Parti'ye düşmanca tavrı nedeniyle bu gerçekleşmemiştir.

Rusya'daki -sonraki Sovyetler Birliği- sosyalist devrim deneyiminde, 1917 Şubat Devrimi'ne kadar stratejik hedef olan "işçilerin köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğü"nden; proletarya diktatörlüğü stratejik hedefine geçilmesi, o günün şartlarının yarattığı özel bir durumda Nisan 1917'den itibaren olmuştur. Çarlığın devrilmesi ertesinde ortaya çıkan **ikili iktidar** döneminde, burjuvazinin çarlığa karşı mücadelede yer alan kesimlerinin iktidarı, emperyalist dünya savaşında yer almaya devam etme siyasetini sürdürüp, köylülerin toprak talebini karşılamamıştır. Burjuvazinin iktidarı böyle bir ortamda, kısa süre içinde tecrit olmuş; ikili iktidarda ikinci iktidar odağı olan İşçi-Köylü/Asker Sovyetleri emekçiler açısından gerçek iktidar alternatifi olmuştur. "Bütün iktidar Sovyetlere" şiarı, barış-ekmek-özgürlük şiarları emekçi yığınların çoğunluğunun şiarları haline gelmiştir. Rusya'da Bolşevik Parti, Sovyet Kongresi'nde alınan bir kararla başlatılan bir ayaklanma ile burjuvazinin "Geçici Devrimci Hükümeti"ni devirmiş, merkezi iktidarı ele geçirmiştir.

Böylece sosyalizm için olmazsa olmaz ön şart, proletaryanın sömürücü sınıfların herhangi bir kesimiyle paylaşmadığı siyasi iktidarı, merkezi Rusya'da gerçekleştirilmiştir. Sonraki gelişme içinde bu iktidar eski Rusya'nın diğer alanlarına da genişletilmiş, proletarya diktatörlüğü dünyanın 6'da birini oluşturan bir alanda gerçek haline

gelmiş, emperyalizm/kapitalizm tarihinde o güne kadar yaşadığı en büyük hasarı görmüştür. **Sovyetler Birliği deneyimi bugüne kadar yaşanan sosyalizm deneyimleri içinde varılabilmiş olan en ileri noktayı gösteren deneyimdir**. Sosyalizmin inşasından gerçek anlamda söz edilebilecek tek ülkedir Sovyetler Birliği. Bu yüzden geri dönüş sorununda öncelikle bu deneyimin değerlendirilmesi zorunludur.

Bolşeviklerin iktidarı ele geçirecek güç haline gelmesi, Leninist taktiklerin uygulanması ile mümkün olabilmiştir. Sovyetler'de ayaklanma kararının alınması için gerekli çoğunluk ancak Sol Sosyal Devrimcilerin desteği ile sağlanmıştır. Ayaklanmadan birkaç ay önce Lenin, Sovyetler'de çoğunluğa sahip Menşevik ve Sosyal Devrimciler'in demokrat bir hükümet kurmalarını talep etmiştir. Amaç kısa sürede bunların ipliğinin pazara çıkarılabilmesi, emekçi yığınların bunların etkisinden koparılmasıdır.

*Diğer iki sosyalizm deneyiminde devrim ertesi kurulan iktidarlar **proletarya diktatörlükleri değil** proletaryanın, devrimde yer alan sınıflarla ittifakının ifadesi olan "halk iktidarları", **halkın demokratik diktatörlükleridir**.

Çin'de 1949'da kurulan iktidar, halkı oluşturan sınıfların, işçilerin-köylülerin-küçük burjuvazinin ve milli burjuvazinin ortak iktidarıdır. Mao Zedung bunu hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek berraklıkta açıklamaktadır. Mao "Demokratik Halk Diktatörlüğü Üzerine" başlıklı 30 Haziran 1949 tarihli yazısında şöyle demektedir:

"Halk kimdir? Çin'in şimdi içinde bulunduğu aşamada halk; işçi sınıfı, köylülük, şehir küçük burjuvazisi ve milli burjuvazidir. Bu sınıflar işçi sınıfının ve Komünist Partisi'nin önderliğinde kendi devletlerini kurmak ve kendi hükümetlerini seçmek için birleşirler." (Mao Zedung, Seçme Eserler, c. 4, s. 395)

Mao bir başka yerde şöyle demektedir:

"...Milli burjuvaziyle siyasi, iktisadi ve örgütsel bakımdan bir cephe kurmuş bulunuyoruz." (Mao Zedung, "Zengin köylülerin ele alınmasıyla

ilgili taktikler konusunda görüşlerin bildirilmesi isteği", cilt 5, Aydınlık Yayınları, s. 26)

Çin Halk Cumhuriyeti'nin bayrağındaki beş yıldızdan ortada olanı Komünist Partisi'ni, diğer dört yıldız ÇHC'de 1949'da iktidarda olan dört sınıfı temsil etmektedir.

Buradan, cephe iktidarı içinde önder konumda yer alan işçi sınıfı dışındaki sınıfları siyasi iktidardan uzaklaştırma, bilinçli olarak proletarya diktatörlüğüne yönelme -kültür devrimine gelene dek- söz konusu değildir. Halk diktatörlüğü şartlarında sosyalizmin varlığı ve sosyalizmin inşasından söz edilmektedir. Mao Zedung 14 Haziran 1954'de yaptığı "ÇHC Anayasa Taslağı Üzerine" başlıklı konuşmasında şöyle demektedir:

"Bizim Anayasa'mız, sosyalist tipte bir Anayasa'dır. (...)

İki temel ilkemiz vardır: Demokrasi ilkesi ve sosyalizm ilkesi. Bizim demokrasimiz burjuva demokrasisi değil, halk demokrasisidir, yani proletaryanın önderliğinde ve işçi köylü ittifakına dayanan bir demokratik halk diktatörlüğüdür. Halk demokrasisi ilkesi Anayasa'nın tümüne hakimdir Diğeri ise *sosyalizm ilkesidir. Sosyalizm bizim ülkemizde şimdiden vardır. Anayasa, sosyalist dönüşümün tamamlanmasını ve ülkemizde sosyalist sanayileşmenin gerçekleştirilmesini öngörmektedir. Bu, bizim ilkemizdir."* (Mao Zedung, cilt 5, s. 164-165)

ÇHC'de BPKD döneminde proletarya diktatörlüğünün sosyalizm için ön şart olduğu düşüncesi propaganda edilmiş, fakat bu kısa dönemde atılan adımlar da kısa süre içinde geri alınmış, revizyonist karşı devrim kısa süre için uzaklaştırıldığı iktidara yeniden ve daha güçlü geri dönmeyi becermiştir.

Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'ne gelince, bu cumhuriyet, Arnavutluk halkının işgalci emperyalistler ve onların işbirlikçilerine karşı ulusal kurtuluş mücadelesinde yer alan sınıfların oluşturduğu halk iktidarı olarak kuruldu.

Enver Hoca'nın önderliği döneminde kaleme alınan resmi AEP tarihinde şunlar denmektedir: *"Ulusal kurtuluş mücadelesinin esas*

toplumsal itici güçleri işçi sınıfı ve yoksul ve orta köylülüktü. Bunun yanında mücadelede kentlerin küçük ve orta burjuvazisi de yer aldı.

İşçi sınıfı ulusal kurtuluş mücadelesinde önderlik rolünü oynadı. Bu rol Arnavutluk Komünist Partisi aracılığıyla gerçekleştirildi." ("Geschichte der Partei der Arbeit Albaniens", Almanca, 1971, Naim Frasheri Verlag, s. 253, Türkçesi, "AEP Tarihi cilt1", Bora Yayınları, Haziran 1975, s. 231)

Söz konusu Komünist Partisi, kendisini halk iktidarının ilk yıllarında da hala "Demokratik Cephe" ardında gizleyen, iktidarda olduğu halde açıkça ortaya çıkmayan bir partidir. Açıkça ortaya çıktığı dönemde de ismini, Enver Hoca'nın verdiği bilgiye göre (Bkz. Stalin'le Karşılaşmalar/Begegnungen mit Stalin, Erinnerungen, Almanca Tirana, 1984, ikinci baskı. S. 69) Stalin'in de önerisi ile Arnavutluk Emek Partisi'ne dönüştüren partidir.

AKP, iktidarı ele geçirmeden önce ajitasyon ve propaganda faaliyetinde kendisini ulusal-demokratik-antifaşist hedeflerle sınırladı. Uzak hedef olarak sosyalizm-komünizmin propagandasından uzak durdu. O propaganda ve ajitasyonunda "tüm dürüst Arnavutlara" yöneldi ve *"herkesi ULUSAL KURTULUŞ için, FAŞİST İŞGALCİLERE KARŞI mücadeleye"* çağırdı. (AEP Tarihi, Alm., s. 115, Türkçesi s. 105)

Bu mücadeleden ortaya çıkması gereken *"demokratik halk hükümeti"*, somut sosyo-ekonomik durumda doğal olarak çoğunluğunu köylülerin oluşturacağı işçi-köylü ittifakına ve *"dürüst milliyetçilerle"* ittifaka dayanıyordu. Ajitasyon ve propagandada "proletarya diktatörlüğü", "sosyalist görevler" ve "sosyalizm" vs. gibi siyasi hedefler görülmüyordu.

Kurucu Meclis 11 Ocak 1946'da Arnavutluk'ta **Halk Cumhuriyeti** ilan etti ve başında Enver Hoca'nın bulunduğu yeni hükümeti seçti. Hükümet tarafından hazırlanan Anayasa taslağı kamuoyu önünde tartışmaya sunuldu. İki aylık açık tartışmadan sonra kurucu meclis Anayasa'yı kabul etti. Arnavutluk **Halk Cumhuriyeti**'nin bu ilk Anayasa'sında ne proletarya diktatörlüğünden, ne de sosyalizmden vs. söz edilmektedir.

Oysa AEP tarihinde bu dönemle ilgili şunlar yazılmaktadır: *"Anayasa'nın kabul edilmesiyle birlikte demokratik halk düzeninin proletarya diktatörlüğünün devleti olarak siyasi örgütlenme süreci tamamlandı."* (AEP Tarihi, Alın., s. 296, Türkçesi AEP Tarihi-2, Yurt Kitap-Yayın, İkinci Basım, Mart 1990, s. 39) Yani emekçi nüfusun daha baştan bunun proletarya diktatörlüğü olduğunu bile bilmediği bir proletarya diktatörlüğü sözkonusuydu.

Kısaca ne Çin'de, ne de Arnavutluk'ta siyasi iktidar hiçbir dönemde "proletarya diktatörlüğü" olmamıştır.

Bu yüzden bu ülkelerde sosyalizmden söz etmek, en iyi halde isteğin bir ifadesi olabilir.

1960'lı yılların ikinci yarısından sonra öncelikle ÇKP çevresinde ve Mao Zedung Düşüncesi temelinde yeniden oluşan, bizim de parçası olduğumuz Dünya ML Hareketi, ne yazık ki proletarya diktatörlüğünün olmadığı bir ülkede sosyalizmden söz etmenin doğru olmadığını görmemiştir. Hatta daha da ileri gidip ÇKP'nin -bir bölümü ÇKP/AEP ayrılığından sonra AEP'nin- önderliğindeki deneyimleri, sosyalizmin inşası konusunda Sovyetler Birliği deneyimini de aşan deneyimler olarak savunmuştur.

Kuşkusuz bu hata, aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı ertesinde, proletarya diktatörlüğünü Komünist Partisi'nin devrimde ve devlette öncülük/önderlik rolüne indirgeyen ve halk demokrasilerini de "proletarya diktatörlüğü'nün bir biçimi" ilan eden, Dünya Komünist Hareketi'nin bize miras bıraktığı bir hatadır. Bu hata pratik sınıf mücadelesinde demokratik halk diktatörlüklerinde hem iktidar ortağı olan eski burjuva sınıflara karşı, hem de yeni toplum içinde oluşan yeni burjuvaziye karşı sınıf mücadelesini zayıflatmıştır. Burjuvazinin bir kesiminin sosyalizmin inşasına katılabileceği teorileri, yalnızca revizyonistler tarafından değil, kimi Marksist-Leninist'ler tarafından da açıkça savunulabilmiş, Marksizm-Leninizm açısından bu hatanın pratik sonuçları çok yıkıcı olmuştur.

"Proletarya diktatörlüğü altında sosyalizmin inşası"ndan bugüne dek gerçek anlamda söz edebileceğimiz tek ülke Sovyetler Birliği'dir.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde antifaşist-anti işgalci, demokrat cephe hükümetleri biçiminde kurulan, objektif olarak dünya proleter devriminin gücü olan, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kamplaşmada Sovyetler Birliği çevresinde "sosyalist kamp" içinde yer alan ülkelerin ("Doğu Bloku" ve ÇHC, Kore DHC, Vietnam, Laos, Kamboçya, Küba) hiçbirinde bu cephe hükümetleri içinden burjuvazinin temsilcileri bilinçli ve kitlesel bir sınıf mücadelesi ile dışlanıp, proletarya diktatörlükleri kurulmamıştır. Tersine, cephe hükümetleri, cephe iktidarları, proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi olarak değerlendirilmiş; bu anlamda da proletarya dikatörlüğüne bilinçli yönelme söz konusu olmamıştır. Proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi en baştan itibaren var olduğuna göre, proletarya diktatörlüğünü kurmak için mücadeleye gerek de yoktur. Proletaryanın iktidarda zaten öncü/önder güç olduğundan yola çıkılarak ekonomide devletleştirilen ve kolektifleştirilen sektörler "sosyalist" ekonomi kategorisi içinde ele alınmış, Komintern'in 1928 Programı'nın *"İktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi* (aoç), ***sosyalist ekonomi biçimlerinin gelişmesinin ve proletaryanın kültürel büyümesinin zorunlu ön koşuludur.*** (bby) *Proletarya kendi doğasını yeniden biçimlendirir, insan faaliyetinin her alanında topluma rehberlik edecek kadar olgunlaşır, diğer sınıfları da bu dönüşüm sürecine katar ve böylece bir bütün olarak sınıfların tamamen ortadan kaldırılmasının temelini yaratır."* (Komintern Programı, İnter Yayınları, s. 40-41) tespitleri adeta unutulmuştur.

Çin'deki BPKD hareketinde evet sosyalizm için proletarya diktatörlüğünün ön şart olduğu savunulmuş, pratikte de burjuva unsurların iktidardan uzaklaştırılması yönünde kimi adımlar atılmıştır. Fakat bu yapılırken, aynı zamanda geçmişte yapılan kimi hatalar da -örneğin Çin'in şartlarında sosyalizmi milli burjuvazinin bir kesimi ile birlikte inşa etme düşüncesi- savunulmaya devam

edilmiştir. Mao'nun bu görüşü de savunduğu "Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması" (Mao Zedung, Seçme Eserler cilt 5, s 441-482) Büyük Proleter Kültür Devrimi döneminde de en fazla yaygınlaştırılan yazılardan biridir.

Burjuvazinin bir bölümünün de sosyalist inşaya katılması düşüncesinin DKH içinde yaygınlık kazanabilmesinin, dönem ile de belli bir bağı vardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında proletarya o güne kadar var olmamış avantajlara sahiptir. İkinci Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkmış bir Sovyetler Birliği ve onun etrafında olmalarına bağlı olarak sosyalist kamp olarak adlandırılan bir ülkeler grubu vardır.

Halk demokrasisi ülkelerinde proletaryanın önderliğinde burjuvazinin kimi kesimleri iktidar ortağıdır. Başlangıçta anti-faşistlik/anti-emperyalistlik gibi ortak değerler bir arada bulunmayı, bir cephe oluşturmayı mümkün kılsa da, bu sonraki süreçte bir arada kalmak için yeterli olamaz. Ortak düşman(lar)ın yenilgiye uğratılması ve iktidarın ele geçirilmesi sonrası her sınıf kendi sınıfsal taleplerini ön plana geçirmeye çalışır, bu kaçınılmazdır. Örneğin iktidar ortağı burjuva kesimleri, işgücü sömürüsü temelinde daha palazlanma arzusundadır ya da en azından o gün ne durumda ise var olanı koruma eğiliminde olacaktır. Proletaryanın çıkarları ise tam tersidir. Proletaryanın durumunun iyileştirilmesi sömürünün ortadan kaldırılmasını veya andaki durum buna elvermiyorsa, şimdilik kaydıyla sınırlandırılmasını talep eder. Önder güç KP'nin burjuvaziye karşı topyekûn saldırı için emekçi yığınları kendi hazırlaması gerekir. Bir cephe iktidarı içinde sınıf savaşımı kaçınılmazdır; sosyalizmin burjuvazinin bir kesimi ile beraber inşa edilebileceği görüşü, revizyonist bir görüştür, burjuva ideolojisinin işçi sınıfı içine yansımasıdır. KP, kaçınılmaz sınıf savaşımını başta proletarya olmak üzere emekçi yığınlara dayanarak yürütmek zorundadır ve bu savaşım bizzat KP içindeki burjuvazinin uzantılarına karşı savaşımla bir arada götürülmezse başarılamaz. Tüm bunlara karşın, halk demokrasisi ülkelerindeki durum, Komintern'in

1928 yılındaki programda ortaya koyduğu görüşlere temel olan duruma tamı tamına benzemez. Orada henüz iktidarda olmayan ve iktidarı ele geçirme zorunluluğunda olan bir proletarya varken, burada proletaryanın önder bir güç olarak iktidar ortağı olması durumu vardır. 1928'de henüz kapitalizmi tümüyle tasfiye etmemiş ve ekonomik açıdan hala oldukça geri bir Sovyetler Birliği varken, halk demokrasisi ülkelerindeki proletaryanın arkasında 1950'lere gelindiğinde ciddi bir güç haline gelmiş bir Sovyetler Birliği vardır. Ve halk demokrasisi ülkelerinde görev, 1928'de olduğu gibi burjuvazinin iktidarının yıkılması değil, iktidar ortağı olan burjuvazinin gücünün kırılması ve giderek iktidardan uzaklaştırılmasıdır. Doğru çizgiye sahip, emekçi yığınları arkasına almasını bilen KP, iktidar içindeki önder gücünü kullanarak ve arkasına sosyalist Sovyetler Birliği'nin gücünü de alarak bu işi gerçekleştirebilir. Burada da zora dayalı bir devrim söz konusudur. Başka türlüsü de olamaz. Ama buradaki durumda zorun uygulama biçimleri ile örneğin Komintern'in 1928 programında söz edilen koşullardaki uygulama biçimleri arasında farklar bulunabilir. Halk demokrasisi ülkelerinde o günkü koşullarda, burjuvazinin iktidardan uzaklaştırılmasının "barışçıl" -yani iç savaş olmaksızın- gerçekleştirilme olasılığı da vardır. Ne yazık ki, o dönemde halk demokrasisi devletlerinin cephe hükümetleri, proletarya diktatörlüğünün bir biçiminin hükümetleri ilan edilerek, burjuvazinin siyasi iktidardan uzaklaştırılması ve proletarya diktatörlüğüne geçilmesi gerektiği düşüncesi unutulmuş, bu konuda Marksizm-Leninizm yerine revizyonizm savunulmuştur.

Bundan dolayı, gerçek anlamda sosyalizmi inşa deneyimi Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi inşa deneyimi ile sınırlıdır. Halk demokrasilerinde, halk demokrasilerinden proletarya diktatörlüğüne, dolayısı ile sosyalizme geçiş işi gerçekleştirilmemiştir. Sosyalizmi inşa deneyimlerini değerlendirirken bu yüzden öncelikli olarak Sovyetler Birliği deneyimi temel alınmak zorundadır.

***

9. Sovyetler Birliği'ndeki Sosyalizmi İnşa Deneyiminden Çıkardığımız Kimi Dersler

Siyasi alanda:

Proletarya diktatörlüğü sistemi, burjuvazi üzerinde diktatörlük iken, **işçiler ve emekçiler için olabilecek en gelişmiş, en ileri demokrasidir**. Bu alanda Sovyetler Birliği deneyiminde gördüğümüz muazzam devrimci dönüşümler ve kazanımlar yanında, kimi önemli hataların da yapılmış olduğudur.

Gelecek açısından proleter demokrasinin en ileri burjuva demokrasisinden daha ileri bir demokrasi olduğu, olmak zorunda olduğu bilinçlere kazınmalıdır. Komünistler burjuva demokrasisinin en ileri noktasında burjuvazinin çoğunlukla lafta savunduğu insan hakları, hukukun üstünlüğü, din/inanç özgürlüğü, basın özgürlüğü, düşüncesini açıkça savunma özgürlüğü vb. ilkelerine sahip çıkmak, bunları sonuna kadar savunmak, uygulamak ve ilerletmek zorundadır. Burada tabii, proleter demokrasinin işçi sınıfı ve geniş emekçi yığınlar açısından -dolayısıyla ülkedeki ezici çoğunluk açısından- demokrasi olduğu, işçi ve emekçilerin düşmanları üzerinde diktatörlük olduğu unutulmamalıdır. Sorun, dostla/düşman ayrımı yapılırken bunun hiçbir keyfiliğe kaçmadan, sosyalist yasallıktan sapmadan yapılmasını becerebilmektedir.

Bu bağlamda proletarya diktatörlüğü adı altında yer yer demokratik haklara sahip çıkılmasında burjuvazinin gerisine düşülmüş olduğu olgudur. Örneğin işkencenin ilkesel olarak reddi; idam cezasının yasalardan çıkarılması vb.nde Sovyetler Birliği ve komünistler dünya çapında öncü rolü oynamamıştır. Bu olgudur. Ancak bu olgu tespitini yaparken şunu da bilinçte tutmalıyız: Burjuvazinin aslında emperyalizm çağında bütün çizgi boyunca gericileşmiş olan "demokratlığı" sınıf düşmanının savaşım gücüyle orantılıdır. Burjuvazi proletarya ve emekçilere hiçbir hakkı kendiliğinden, mücadelesiz vermez. Fakat burjuvazinin demokratlığının gerçek

sınırları burjuvazinin iktidarına proletaryadan ciddi bir tehdit geldiğinde görülür. Proletarya diktatörlüğü için de benzer bir mekanik geçerlidir. İktidarının son derece sağlam, buna karşılık düşmanlarının son derece sinik olduğu ortamda bu düşmanlara karşı görece "liberal" davranmanın bir sakıncası olmayabilir. Buna karşı proletarya diktatörlüğünün varlığı/yokluğu sorununun gündemde olduğu bir ortamda görece sert bir diktatörlük uygulanmak zorunda kalınır. Burada da "kurunun yanında yaşın da yanmaması için azami dikkat gösterilmek zorundadır." Kısaca burada sınıf savaşımının ne denli keskin olduğu belirleyici rol oynar. Ancak bundan bağımsız olarak işkencenin ilkesel reddi doğru, proletaryaya yaraşır tavırdır. İdam cezası için de aynı şey geçerlidir.

Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın ileri öncü, kesiminin proletaryanın ve emekçilerin diğer kesimleri üzerinde **de** diktatörlüğü değildir. **Proletarya diktatörlüğü kurulduğu ülkede her zaman işçi ve emekçi kitlelerinin büyük çoğunluğunun -bu aynı zamanda toplumun çoğunluğu demektir- desteğine sahip olmak, büyük çoğunluğunun onayına dayanmak zorundadır.** Bu ancak proletaryanın Komünist Partisi içinde örgütlenen öncü kesiminin proletaryanın ve emekçilerin çoğunluğunu kendi programına kazanması temelinde; bu program etrafında kitlelerin kendi sınıfsal kitle örgütleri üzerinden (sendikaların/değişik toplumsal katmanların kendi özel kitle teşkilatlarının/kooperatiflerin/ Sovyetlerin) birleştirilmesi temelinde olabilir. Bu bir yandan ekonomi siyasetinin kitlelerin sürekli artan maddi ve kültürel ihtiyaçlarını maksimum gidermeye yönelik bir siyaset olmasıyla, diğer yandan yanlış görüşlere karşı sürekli ideolojik mücadele ve eğitimle sağlanır. İdeolojik mücadele doğru görüşlerle, yanlış görüşlerin mücadelesidir. Süreklidir. Ve bu mücadelede şiddete/zora yer yoktur. Eğer bu başarılmazsa, proletarya diktatörlüğü işçi sınıfı ve emekçilerin büyük çoğunluğunun desteğine sahip bir iktidar değilse; bu proletarya diktatörlüğü değildir; yıkılmaya mahkumdur. Proletarya diktatörlüğü, proletarya ve emekçi kitleleri her gün, yeniden kendine kazanmak

zorundadır. Proletarya diktatörlüğü şartlarında sınıf mücadelesinin kesintisiz sürdürülmesi zorunluluğunun bir gerekçesi budur. Bu bağlamda en önemli sınıf mücadelesi alanlarından ideolojik mücadele alanında Sovyetler Birliği'nde yer yer önemli yanlışlar yapılmış olduğu olgudur. En önemli yanlış bizce ideolojik mücadelede şiddet tedbirlerinin yaygın kullanımı olmuştur. Yanlış görüşler ideolojik mücadele içinde mahkûm edilirken, bunun yanında yer yer yanlış görüş savunucuları da "ajan" ilan edilip, idamla, ağır hapis cezaları ile cezalandırılmışlardır. Partinin resmi çizgisine eleştiri getirenlerin önemli bir bölümüne karşı oldukça yaygın bir şekilde uygulanan idari/cezai tedbirler, sonuçta canlı bir tartışma ortamını sınırlayan, giderek ortadan kaldıran bir rol oynamıştır. Burjuva unsurlar böyle bir ortamda seslerini çıkarmayarak, tersine parti yöneticilerine, en başta da Stalin'e, bizzat Stalin'in deyimiyle "kulakları tırmalayıcı", "iğrenç", "rahatsız edici" övgülerle kendilerini daha iyi gizlemeyi, "kendi zamanları"nın gelmesini beklemeyi becerebilmişlerdir.

Bu kimi muhalif görüş savunucularının da bazı hallerde sonradan tespit edildiği gibi haksız yere ajan ilan edilmesi olgusu, sapla samanın birbirine karışmasını ve bilinçli karıştırılmasını beraberinde getirmiş, kuşkusuz var olan bir çok gerçek ajan yanında, bir dizi muhalif görüş sahibi veya bilinçli olarak gammazlanan komünist/devrimci insan da idam ve ağır hapis cezalarına çarptırılabilmiştir.

Burada görüldüğü gibi parti içinde yuvalanmış ve kendisini gizleyen burjuva unsurların varlığından söz ediyorum. Bunlar içinde kendisini gizlemeyi beceren de var, beceremeyen de. Gerçekten yabancı bir casusluk teşkilatı için ajanlık yapanı da var. Bunlara karşı salt ideolojik mücadele yeterli olur mu? Olmaz. Bu mücadelenin belli bir olgunluk derecesinde idari tedbirler de alınmak zorundadır.

Bir parti üyesi her zaman çoğunluğun görüşleri ile hemfikir olmayabilir. O tabii kendi görüşlerinin doğru olduğunu düşünüyordur. Ve böyle kişilerin gerçekten de haklı konumda olduğu durumlar hiç de az değildir. Dolayısıyla belli kurallar çerçevesinde ideolojik

mücadele yürütmenin hiçbir yanlış tarafı yoktur, tersine bu geliştirici, ilerleticidir. Parti içinde de sürekli ideolojik mücadele bir KP için onun gelişme yasasıdır.

Ama yanlış görüşlere karşı ideolojik mücadele ile parti içinde yuvalanmış zararlı unsurların edimlerini ayırt etmek gerekir. SBKP (B) tarihi, hemen her dönem, böyle unsurların da parti üyeleri arasında var olduğunu gösteriyor. Burada sorun bu ikisini birbirinden ayırabilmektir. Ve Sovyetler Birliği deneyiminde yer yer bu ikisi birbirinden titizlikle ayrılamamıştır. Yukarıda belirttiğim gibi yer yer sapla saman birbirine karışmıştır.

Sovyetler Birliği'nde geniş çapta tutuklamaların, yargılamaların yaşandığı 1934-1938 yılları arasındaki "Temizlik Dönemi"nde NKVD (İçişleri Halk Komiserliği) görevinde önce 1936'ya kadar Yagoda bulunuyordu. O bu görevi Menjinsky'den devralmıştı. Diğerleri yanında Kamenev ve Zinovyev'in idama mahkum edildikleri ilk Moskova duruşmalarının temelini teşkil eden soruşturmaları yürüten sorumlu kişi olan Yagoda, 1936 Eylül'ünde görevinden alındı, yerine Nikolay Yeşov getirildi. Yagoda Mart 1937'de tutuklanarak, yeni Moskova duruşmalarının sanıklarından biri haline geldi. Diğer suçlamaların yanında Menjinsky ve Maxim Gorki'yi zehirleme ile de suçlanan Yagoda idama mahkum edildi. Mart 1938'de idam edildi.

Nikolai Yezov 1936-1938 arasındaki "temizlik" soruşturmalarının bir numaralı sorumlusudur. O da Aralık 1938'de görevinden alınır. Yerine Lavrenti Beria getirilir. Yeşov 10 Nisan 1939'da, 1930'dan beri değişik yabancı gizli servislere ajanlık hizmeti sunmakla, Stalin'i öldürmek için düzenlenen bir komplo içinde yer almakla suçlanır. Şubat 1940'da idama mahkum edilir ve idam edilir.

Lavrenti Beria 1938'den 1953'e kadar NKVD'nin başında kalır. Stalin'in ölümünden 4 ay sonra yapılan Merkez Komitesi toplantısında, 26 Haziran 1953'de Nikita Kruşçof'un düzenlediği bir komplo ile tutuklanır. İngiltere için casusluk yapmakla suçlanarak ölüme mahkum edilir. Aralık'ta kurşuna dizilir.

Kısaca, **resmi Sovyet tarihine göre** 1934'den itibaren istihbarat teşkilatı/gizli polisin birinci derecede sorumlusu olanların dördü de yabancı gizli servisler için ajanlık yapmışlardır! İlginç olan bunların döneminde takibata uğrayıp mahkum edilenlerin çoğunun da suçu "ajanlık"tır.

Burada bir şeylerin yanlış olduğu ortadadır. Biz geçmişte esas olarak resmi Sovyet tarihini bu noktada hiç sorgulamadan, olduğu gibi savunduk. Burjuvazinin saldırılarına karşı SBKP(B)'nin tarihine sahip çıktık. Burjuvazinin yoğun antikomünist saldırılarına karşı, SBKP(B)'nin tarihine, sosyalizm inşa deneyine sahip çıkmak doğru idi. Fakat bunu yaparken SBKP(B) tarihinin ve sosyalizmi inşa deneyiminin eleştirici bir gözle ele alınmaması yanlış idi.

Sovyetler Birliği'ndeki bu bağlamdaki yanlışlığın esası proletarya diktatörlüğünün güvenliğinin giderek partiyi kontrol eder hale gelen gizli polis teşkilat(lar)ı üzerinden sağlanmaya çalışılmasıdır.

Proletarya diktatörlüğünün tek gerçek güvencesi işçi sınıfı ve emekçilerin kendi iktidarlarına sahip çıkmalarıdır.

Proletarya diktatörlüğü işçi ve emekçi kitlelerin yönetime doğrudan katıldıkları ve bu doğrudan katılımın sürekli arttığı bir iktidar biçimidir. Başlangıçta Sovyetler bu bağlamda gayet olumlu bir rol oynadılar. Fakat gelişme Sovyetler Birliği'nde doğrudan demokrasi örgütlerinin rolünün giderek zayıflaması, Sovyetlerin giderek şekilsel örgütler haline dönüşmesi biçiminde oldu. Memurların bizzat halk tarafından seçilmesi ve her an geri çağrılması ilkesi hemen hemen hiçbir dönemde tam anlamıyla uygulanamadı. Kuşkusuz bunda devralınan kötü miras, devrimin yönetime katılmaya yeterince hazır olmayan işçi ve emekçilerle yapılmış olması belirleyici bir rol oynadı. SBKP(B) önderliğinde sosyalist iktidar bu dezavantajı ortadan kaldırmak, işçi emekçi aydınlarını yaratmak için elinden geleni yaptı. Devrimin hemen ertesinde yoğun bir okuma yazma seferberliği, yoğun eğitim kampanyaları yürütüldü. Önemli konularda parti önderliğinde geniş tartışma kampanyaları yürütüldü. Örneğin 1936

Anayasa'sı konusunda yürütülen kitle tartışması buna bir örnektir. Fakat örneğin önemli konularda doğrudan demokrasinin halk oylaması/referandum yoluyla işletilmesi düşünülmedi, uygulanmadı. Merkezi beş yıllık ekonomi planlarının hazırlanmasında da kitlelerin doğrudan katılımı gayet sınırlı kaldı. Kısaca **kitlelerin yönetime doğrudan katılması, doğrudan demokrasinin unsurlarının giderek daha da yaygınlaştırılması konusunda ilk sosyalizm inşa deneyiminde bütün çabalara rağmen fazla ilerlenemedi. Yer yer hatalar da yapıldı.**

Bu eksiklik ve hataların bir sonucu emekçi kitlelerin çoğunluğunun sosyalist inşayı kendi dışlarında, kendileri adına planlanan; kendilerinin rolünün ise plan hedeflerine ulaşmak için çalışmak olduğu bir şey olarak görmeleri olmuştur. Her şeyin planlayıcısı olan parti, her şeyi en iyi bilmekte ve yapmaktadır! Bu ne yazık ki, yöneten/yönetilen arasında belirleyici farkların varlığını sürdürdüğü şartlarda "olağan" bir durumdur. Ve bu durum geri dönüş konusunda önemli bir rol oynamaktadır. "Parti, parti her zaman haklıdır." (Bu Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde parti marşının adı ve nakaratı idi. Parti de zaten onun önderi olan yoldaş ile özdeştir. AEP'nin en temel sloganlarından biri "parti Enver/Enver parti" idi! vb.) Ayrıca aykırı görüşler savunmak da pek hayırlı değildir. Böyle bir atmosferde revizyonizmin egemenliğini adım adım kurmasına kitlelerden önemli bir tepki gelmemesinde şaşılacak hiçbir şey yoktur.

Burada fakat bunun ilk deneyim olduğu, dayanılacak, öğrenilecek bir geçmiş deneyim bulunmadığı, bir çok şeyin deneme yanılma yoluyla öğrenilmek zorunda bulunulduğu bilinmelidir. Şunlar da olgudur: Bu deneyimin yaşandığı toplumun önemli bir demokrasi geçmişi yoktur. Yerleşmiş, kurumsallaşmış bir burjuva demokrasisi geleneği yoktur. İşçi ve emekçi kitlelerin -öncünün değil- demokratik bilinç ve kültür seviyeleri gelişmiş emperyalist ülkelere göre çok geridir. Rusya toplumunda "her şeyi en iyi bilen kurtarıcı kişi kültü" egemendir. Sosyalist iktidar tarafından kullanıma açılan doğrudan demokrasi yolları da kitlelerce yeterince kullanılamamıştır.

Fakat şu da açıktır: İşçi sınıfı ve emekçilerin öncü bir partiye -KP'ye- gereksinimleri olduğu müddetçe, iş bu öncünün nasıl bir şey olduğunda, işçi ve emekçileri nasıl eğittiğinde, ne bilinç verdiğinde düğümlenmektedir. Burada Arnavutluk Halk Cumhuriyeti ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden verdiğim örnekler buradaki öncünün açıkça yanlış yaptığını göstermektedir.

Sosyalizm, -ya da komünizmin **alt** evresi- kapitalizmden henüz yeni çıkıp geldiği biçimiyle eski toplumun pisliklerini içinde taşıyan, paylaşımda henüz burjuva hukukunun dar çerçevesini aşamamış olan toplum evresi, **çok uzun bir süreyi kapsayan bir kesintisiz devrim sürecidir**. Proletarya diktatörlüğü bu evreden bir üst evreye geçişin garantisi, olmazsa olmaz iktidarıdır. **Bu evreden kısa sürede komünizme geçilemez**. Hele hele **bir ülkede bu geçişin tek başına gerçekleştirilmesi mümkün değildir**. Tek ülkede uluslarası alanda proleter devrimin zaferi için çok şeyler yapılabilir, uluslararası alanda komünizme geçişin şartlarını yaratmak için sosyalizmin inşasında büyük ilerlemeler kaydedilebilir, fakat etrafı emperyalizmle sarılı tek bir ülkede komünizme geçilemez! Komünizm herkesin her işi yapabilecek eğitim imkanına sahip olduğu, herkesin hiçbir dış zorlama olmaksızın toplumsal zenginliğe maksimum katkıyı gönüllü olarak yaptığı ve toplumsal zenginlikten kendi belirlediği ihtiyacı ölçüsünde aldığı bir toplumdur. Bayrağında "herkes yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" yazan bir bolluk toplumudur. Komünizm kafa-kol emeği arasındaki önemli farklılıkların, kırla-kent arasındaki önemli farklılıkların ortadan kalkmış olduğu, çalışmanın yaşamak için bir zorunluluk olmaktan çıkıp yaşamın ilk gereksinimi haline geldiği, devletin sönüp gitmiş olduğu, insanların yönetiminin yerini şeylerin yönetiminin almış olduğu bir toplumdur. Bu toplum, kapitalist toplumunun "ekonomik insan"ı ile düşünülemez olan, **yeni insanın yeni insanlığın** toplumudur. Bu toplum ancak çok uzun süreli bir sosyalizm evresi ardından, dünyada sosyalist devletler topluluğu egemen hale geldikten sonra geçilebilir bir toplumdur. "Dünya proletarya diktatörlüğü" komünizme geçiş için ön şarttır. 1928

Komünist Enternasyonal Programı'nda, "Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Dönemi ve Proletarya Diktatörlüğü" başlıklı IV. bölümde şu tespitler vardır:

"Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinin diğerine devrimci dönüşümü dönemi yatar. Buna bir de siyasi geçiş dönemi tekabül eder ki, bu dönemin devleti ***proletaryanın devrimci demokratik diktatörlüğü****nden başka bir şey olamaz.* ***Emperyalizmin dünya diktatörlüğünden proletaryanın dünya diktatörlüğüne geçiş, proletaryanın mücadeleleri, yenilgileri*** **ve** ***zaferleriyle dolu uzun bir dönemi*** *(bby); kapitalist sistemin genel krizinin sürdüğü ve sosyalist devrimlerin olgunlaştığı, yani proletaryanın burjuvaziye karşı içsavaşlar verdiği bir dönemi; devrimci proletaryanın sosyalist hareketleri olmamakla birlikte, emperyalizmin hakimiyetini sarstıkları ölçüde, nesnel olarak proleter dünya devriminin bir bileşeni haline gelen bir ulusal savaşlar ve sömürge isyanları (1950-60'lı yıllardan bu yana "yeni sömürge isyanları" BN) dönemi*ni*; kapitalist ve sosyalist sosyo-ekonomik sistemlerin dünya ekonomisi içinde hem 'barışçıl' ilişkiler hem de silahlı çatışmalarla yan yana* var *oldukları bir dönemi; sosyalist Sovyet* Devletleri *birliğinin kurulduğu bir dönemi;, emperyalist devletlerin onlara karşı savaşları dönemini;, bu devletlerin sömürge (yeni sömürge BN) halklarıyla gittikçe daha sıkı* bir *işbirliği dönemini kapsar. (...)*

Sosyalizmin zaferi ilk önce birkaç kapitalist ülkede ve hatta tek bir ülkede bile mümkündür. Fakat proletaryanın bu tür her zaferi dünya devriminin temelini genişletir ve kapitalizmin genel krizini daha da derinleştirir. (...)

Sosyalist dünya ekonomisinin uzun yoğun inşa dönemi, ancak proletaryanın tüm dünyada tam zaferi ve iktidarını sağlamlaştırmasıyla başlayacaktır. (...)

Bir bütün olarak geçiş dönemi, sömürücülerin direnişinin acımasızca bastırılması, sosyalizmin inşasının örgütlenmesi, halk kitlelerinin sosyalizm ruhuyla yeniden eğitilmesi ve sınıf ayrılıklarının adım

adım yok edilmesiyle karakterizedir. Geçiş döneminin toplumu ancak bu büyük tarihi *görevleri yerine getirdiği ölçüde komünist topluma dönüşmeye başlar.*

Bu nedenle ***dünya proletaryasının diktatörlüğü,*** *kapitalist dünya ekonomisinden sosyalist dünya ekonomisine geçişin en temel ve tayin edici ön koşuludur. Bu diktatörlük ise ancak sosyalizmin tek tek ülkelerde veya ülke gruplarında zaferiyle kurulabilir. Yeni kurulan proleter cumhuriyetlerin halihazırda var olanlarla ittifak kurmasını, bu federasyonlar ağının - emperyalizmin boyunduruğunu kıran sömürgeleri de (yeni sömürgeleri de BN) yanlarına alarak- durmadan büyümesini ve bu federasyonların sonunda insanlığın devlet olarak örgütlenmiş dünya proletaryasının hegemonyası altında birliğini gerçekleştiren Dünya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği haline gelmesini gerektirir."* (Komünist Enternasyonal Programı, İnter Yayınları, s. 39-41; Almanca KE 6. Kongre Tutanağı cilt II, Program, s. 64-65)

Komünizme geçişten söz etmek için önce Dünya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hedefine varmış olmamız gereklidir.

İlk sosyalizm deneyiminde ne yazık ki bu gerçek, bir ülkede Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında elde edilen muazzam başarılar abartılarak unutulmuş, çok erken bir dönemde "sosyalizmden komünizme tedricen geçiş"ten söz edilmeye başlanmıştır.

Burada sözü edilen komünizme geçiş değil, komünizme tedrici geçiştir. Sosyalist inşada muazzam başarılar kazanılmıştır. Proletarya diktatörlüğü sağlamlaştırılmıştır. Bu şartlarda tabii sosyalist inşa yerinde saymayacak, ilerleyecek, bundan böyle komünizme tedrici geçişin şartları yaratılacaktır. Anlayış budur.

Bu tespitin yapıldığı dönemde Sovyetler Birliği dünya üzerindeki tek sosyalist devlettir. Dünyada faşizm ve dünya savaşı tehlikesi gelişmektedir. Sovyetler Birliği'ni çok zorlu yıllar beklemektedir.

Bu anlayış bence kazanılmış olan başarıları abartan, sosyalizmin

inşası konusunda proletarya diktatörlüğünün ve sosyalist toplumun önünde duran muazzam görevleri ve tehlikeleri küçümseyen bir anlayıştır.

Sovyetler Birliği'nde kulaklara karşı zaferin kazanılmış olduğunun, kulakların sınıf olarak tasfiye edildiğinin ilan edildiği 17. Kongre'den (1934) başlayarak "sosyalizmin zaferi"nden ve "ülkede kapitalizmin restorasyonunun son kaynaklarının yok edildi"ğinden söz edilmeye başlanılır. (Bkz. "SBKP(B) Tarihi", İnter Yayınları, s. 349) Gerçekten de SBKP (B) MK'nin 5 Ocak 1930'da aldığı bir kararla başlatılan kulaklar sınıfını, hızlandırılmış kolektifleştirme yoluyla tasfiye etme siyaseti, 1934'e kadar muazzam başarılar elde eden bir devrimdi. Kulaklar Sovyetler Birliği'nde arta kalmış sömürücü sınıfların en kalabalığı idi. Bu sınıf tasfiye edildi. Fakat bu büyük devrim hareketinin **"ülkede kapitalizmin restorasyonunun tüm kaynaklarının kurutulduğu" anlamına geldiğinin söylenmesi, kazanılan muazzam başarının abartılması; bir yandan küçük üretimin her gün yeniden kapitalizmi ürettiği gerçeğinin atlanılması; diğer yandan sosyalist üretimin kolektiflerde gerçekleştirilen kesiminin grup mülkiyetine dayandığının, bunun küçümsenmeyecek tehlikeler ve tehditler barındırdığının görülmemesi anlamına geliyordu.** 17. Parti Kongresi'nde verilen rakamlara göre tarım alanında köylü işletmelerinin kolektifleştirilme yüzdesi henüz % 65 idi! (Stalin, Eserler, cilt 13, s. 284) Sektörlere göre tahıl ekim alanlarında sektörlerin işlediği ekim alanının tüm ekim alanına oranı şöyle idi:

Sovyet çiftlikleri tüm tahıl ekim alanının % 10,6'sını ekiyordu. Yani tarımın en önemli alanında tam toplumsal mülkiyet olan devlet çiftlikleri tüm tahıl ekim alanının %10'undan biraz fazlasını elinde bulunduruyordu. Tahıl ekim alanının % 73,9'unda kolektif çiftlikler faaliyet gösteriyordu. Burada söz konusu olan evet toplumsal mülkiyetti, ama bu tüm topluma ait olan değil, söz konusu kolektifin grupsal mülkiyeti biçimindeki alt düzeydeki bir toplumsal mülkiyetti. Tahıl ekim alanının % 15,5'i ise 1933'de hâlâ "bireysel işletmeler"in elinde idi. Yani küçük üreticilerin işledikleri ekim alanı

payı, devlet çiftliklerinin payından fazla idi. Yalnızca bu bile aslında 1934'de Sovyetler Birliği'nde "kapitalizmin restorasyonunun tüm kaynaklarının kurutulduğu" tespitinin ne kadar tehlikeli ve yanlış olduğunu göstermeye yeter. (Rakamlar için bkz. Stalin, "XVII. PK'ne Siyasi Faaliyet Raporu", Eserler cilt 13, s. 284)

Kaldı ki, hem bu dönemde hem de daha sonra kolektif çiftliklerin esas biçimi olan artellerde kolektif çiftçilerin elinde "özel kullanım" için, hiç de küçümsenmeyecek oranda toprak/envanter/hayvan vardır.

Ve 1936 Anayasası'nın 7. maddesinde:

"Her kolektif köylü, ev idaresi tarımsal artel statüsü gereğince, toplumsal, kolektif çiftlikten aldığı ana gelirden başka, kişisel kullanımı için daha küçük bir çiftlik toprağına ve çiftlik toprağı üzerinde bir yan işletmeye, bir eve, yarar hayvanları ve kümes hayvanlarıyla küçük tarım envanterine sahiptir." denir. (Stalin, Eserler, cilt 14, s. 107)

Üstüne üstlük Anayasa'nın 10. Maddesinde,

"Yurttaşların kendi çalışmalarıyla elde ettikleri gelir ve tasarruflar, konut, eve ait yan işletmeler, ev işleri ve ev idaresi eşyaları, kişisel ihtiyaç ve konfor eşyaları üzerindeki kişisel mülkiyet hakkı ve vatandaşların kişisel mülkiyet üzerindeki ***miras hakkı*** (bby), *yasalarla güvence altına alınmıştır."* (age., s. 108)

Grup mülkiyeti olan kolektif çiftlikler bağlamında ise Anayasa'da bunların "sürekliliği" öngörülmektedir. Madde 8 şöyledir:

"Kolektif çiftliklerin kullandıkları topraklar, parasız ve süresiz kullanım amacıyla, yani sürekli olarak ve senet üzerinde kendilerine verilmiştir." (age., s. 107)

1917-1936 yılları arasında proletarya diktatörlüğü şartları altında burjuvazinin tasfiyesi konusunda atılan adımlar, elde edilen başarılar muazzamdır. Gerçekten de eski egemen sınıflar sınıf olarak tasfiye edilmiştir. Fakat hâlâ küçük mülkiyet ve küçük üretim somutunda

kapitalizmin küçümsenmemesi gereken bir tabanı vardır. Bunun yanında toplumsal mülkiyetin egemen biçimi kolektif mülkiyettir. Kolektif mülkiyet, proletarya diktatörlüğü şartlarında sınırlı olarak sosyalist mülkiyet; kolektiflerin üretimi sınırlı olarak sosyalist üretim olarak değerlendirilebilir. O kolektif mülkiyet içinde de -büyük kooperatif ve kolektiflerde- grup mülkiyetinin yanında ayrıca özel mülkiyet de vardır. Sovyetler Birliği için bundan da önemlisi şudur: Toplumda hâlâ eski toplumun düşüncelerinin önemli etkisi vardır. Eski toplumun gelenekleri ve alışkanlıkları, eski toplumdan kalan artıklar olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun yanında yöneticiler içinde küçümsenmemesi gereken ölçüde revizyonist görüş savunucuları vardır. Emperyalist dünya, dünyadaki tek proletarya diktatörlüğünü yıkmak için her türlü aracı kullanmaktadır. Durumun bu olduğu yerde "kapitalizmin restorasyonunun tüm kaynaklarının kurutulduğu" tespitinin yapılması, içte kapitalizmin tek kaynağı olarak eski egemen sınıfların bir bölümünün sınıf olarak varlığını sürdürmelerinin görülmesi anlamına gelir. Yanlıştır, isteğin gerçek yerine geçirilmesidir. Kapitalizmin "tüm kaynakları" bir değil birkaç kuşak içinde de kurutulamaz.

Bu bağlamda Stalin 1936'da Anayasa tartışmalarında Anayasa taslağının birinci maddesinde yer alan "SSCB işçi ve köylülerin sosyalist devletidir." ifadesinde yer alan "köylüler" yerine "kolektif köylü " ya da "sosyalist tarımın emekçileri" sözcüğünün geçirilmesi önerisine karşı çıkarken şöyle diyor:

"Aynı şekilde 'köylü' sözcüğünün 'kollektif köylü' ya da 'sosyalist tarımın emekçileri' sözcüğüyle değiştirilmesi de yanlış olurdu. Birincisi, ***köylüler arasında kolektif köylülerin dışında daha bir milyondan fazla kolektif olmayan köylü çiftlikleri bulunuyor.***(bby) *Onlara ne olacaktır? Bu* değişiklik *öneri*sini *yapanlar bu köylüleri tamamen dikkate almamayı mı* düşünü*yorlar? Bu hiç de akıllıca bir iş olmazdı. İkincisi* ***köylülerin çoğunluğu kolektif çiftlikler işletiyor olsa da, bunların köylü olmaktan, bireysel çiftlik sahibi olmaktan, kendi çiftliğine sahip olmaktan vazgeçtiği anlamına gelmez.*** (bby)" (Stalin,

Eserler, cilt14, s. 95)

Böyle bir ekonomik temelle "sosyalist toplumun inşasının tamamlanması"ndan ve "komünist topluma tedricen geçiş aşamasına girilmiş olduğu"ndan söz etmek (SBKP(B) Tarihi, SE, c. 15, s. 391) yanlıştı, yanlıştır.

Bu yanlışlar aslında küçük mülkiyete, küçük üreticilere; onlar yanında Stalin'in deyimiyle "köylü olmaktan vaz geçmeyen" kollektif köylülerinin çoğunluğunun çıkarlarına yarayan, sosyalizm adına onları geliştirme siyasetini savunanlara yarayan, onların "geri dönüş"te kullandığı yanlışlardır.

Benzeri bir 'tehlikelerin küçümsenmesi', durumun olduğundan olumlu ve iyi görülmesi yanlışına, Sovyetler Birliği'nin iç sınıfsal/siyasi durumunun değerlendirilmesinde de düşülmüştür.

Stalin "Anayasa Taslağı Üzerine" yazısında Sovyetler Birliği'nin sınıfsal yapısından söz ederken haklı olarak "bütün sömürücü sınıfların tasfiye edildiği" tespitini yaptıktan sonra:

"Kalan işçi sınıfıdır.

Kalan köylülerin sınıfıdır.

Kalan aydınlardır." der (Stalin Eserler, cilt 14, s. 75); sonra bu toplumsal grupların/sınıfların da kapitalist toplumdakilerden değişik olduğunu ortaya koyar. Sovyet toplumunun sınıfsal yapısında yaşanan değişikliklerin ne anlama geldiği sorusuna ise şu cevabı verir:

"*Bu değişiklikler birinci olarak, işçi sınıfı ile köylülük arasında, aynı zamanda bu sınıflarla aydınlar arasındaki sınır çizgilerinin kaybolmakta olduğunu, eski sınıf kapalılığının kaybolmakta olduğunu göstermektedir. Bu, sosyal gruplar arasında mesafelerin giderek azaldığı anlamına gelir.*

Bu değişiklikler ikinci olarak, bu sosyal gruplar arasındaki ekonomik zıtlıkların ortadan kaybolmakta olduğunu, *silinmekte olduğunu göstermektedir.*

Son olarak bu değişiklikler, söz konusu sosyal gruplar arasındaki politik

zıtlıkların ortadan kalkmakta, silinmekte olduğunu göstermektedir." (SE, c. 14, s. 77)

Burada yapılan, geçmişte bizim de hiçbir eleştiri getirmeden savunduğumuz bu tespitler gerçeğin yalnızca bir yanını gösteren, tehlikelere dikkat çekmeyen, tek yanlı tespitlerdir. Çizilen toplum resmi adeta tam bir uyum içinde, hep birlikte sosyalizmi inşa eden bir toplum resmidir.

İşçi sınıfı ile köylüler ve aydınlar arasında evet mesafeler kapitalist topluma oranla giderek azalmakta idi. Fakat diğer yandan bu mesafelerin yeniden büyümesi yönünde de tehlike ve tehditler vardı.

Bu sosyal gruplar arasındaki ekonomik **zıtlıklar** evet silinmekte idiler, fakat yanlış siyasetler izlenmesi halinde var olan çelişmelerin zıtlıklara dönüşmesinin temelleri vardı.

Politik zıtlıklar konusuna gelince: Sovyetler Birliği'nde evet sömürücü sınıfların egemenliği yıkılmış, temel üretim araçları iki biçimde toplumsal mülkiyet haline getirilmişti, fakat hâlâ küçük mülk-küçük üretim vardı; toplumsal mülkiyetin iki biçimi arasında büyük farklılıklar vardı, kapitalist toplumdan kalan gelenekler, özel mülkiyet, kişisel zenginleşme düşünceleri varlığını koruyordu. Ülkede eski burjuvazinin artıkları ve gelişen yeni tipte, özel mülk sahibi olmayan ve fakat üretimdeki ve yönetimdeki konumları ile toplumsal zenginlikten aldıkları pay ve bu payın alış tarzı bakımından faklılaşan bürokrat/teknokrat bir burjuvazi vardı. Ve tabii ki bu kesimler kendi sınıf konum ve çıkarlarına uygun görüşler savunuyorlardı. Proletarya diktatörlüğü şartlarında, Sovyetler Birliği somutunda Komünist Partisi dışında parti kurulmasına izin olmadığı için, burjuvazinin temsilcileri kendi sınıfsal çıkarlarını ifade eden görüşleri, sosyalizm komünizm adına SBKP(B) içinde; Sovyetlerde, kitle örgütlerinde, kooperatiflerde, sendikalarda vs. sosyalist görüşler/komünist görüşler maskesi altında savunuyorlardı. Sosyalist inşa ilerledikçe politik zıtlıklar yalnızca görünürde, lafta herkesin sosyalizm adına konuşması anlamında silinmekte idi. Gerçekte ise bu

zıtlıkların silindiği filan yoktu. Parti içinde, toplum içinde kıyasıya bir sınıf mücadelesi yürüyordu. Gayet uyumlu "siyasi zıtlıkların silindiği bir toplum"dan söz edildiği dönemde 1935-1938 yılları arasında Sovyet mahkemelerinde proletarya diktatörlüğüne karşı işlenen suçlar nedeniyle mahkûm edilip idam edilenlerin sayısı 681.692 idi. ("İade-i itibar Nasıl gerçekleşir", C 1, s. 317, Aktaran Grover Furr, Kruşçev'in yalanları, s. 384) Gerçek durumun bu olduğu, toplum içinde **değişik sınıfsal çıkarların temsilcileri arasında kıyasıya ve ölümcül bir iktidar savaşı yürüdüğü şartlarda, Sovyetler Birliği toplumunu oluşturan toplumsal gruplar arasında bir uyum resminin çizilmesi yanlıştı, yanlıştır.**

Ekonomi alanında:

Sovyetler Birliği'nde ekonomik inşa konusunda proletarya diktatörlüğünün hüküm sürdüğü dönemde izlenen somut politika esasta ülkedeki şartlara uygun bir politikadır.

Proletarya iktidarı kurulduğunda ağır sanayi ve bütün büyük sanayi, sömürücü sınıfların mülkiyetine zorla el konularak, proleter devlet işletmeleri haline, toplumun sosyalist mülkiyeti haline getirildi.

Orta ve küçük sanayi kuruluşlarına, zanaat işletmelerine el konulmadı.

Bankalara, demiryollarına, ticaret filolarına, posta ve telefona, iç ticaretteki büyük işletemelere proleter devlet adına el kondu. Dış ticarette devlet tekeli kuruldu.

Rusya'da proletarya diktatörlüğü kurulduğunda küçük toprak mülkiyeti yok denecek kadar azdı. Toprakların büyük bölümü devletin, kilisenin ve toprak beyinin elinde idi. Proleter devletin ilk kararnamelerinden biri ile bütün topraklar devlet mülkü ilan edildi; fakat aynı zamanda o zamana kadar toprak beyleri yanında topraksız, yoksul köylü olarak çalışan köylülere üzerinde çalışabilecekleri toprak parçaları, onlar tarafından kullanılmak üzere verildi.

Orta ve kapitalist üretim yapan zengin köylülerin topraklarına hemen el konmadı.

İç savaş döneminde uygulanmak zorunda kalınan "savaş komünizmi" döneminin ekonomi politikasında, savaşı yürütebilmek, kentlerdeki açlık ölümlerini engelleyebilmek için tahıl ürünleri üzerinde zor alım siyaseti uygulandı. Para ekonomisi yer yer ortadan kaldırıldı.

Bu siyaset iktidarın sürdürülebilmesi için zorunlu bir ittifak olan işçi-köylü ittifakını bozma tehlikesini içinde taşıyan ve fakat zorunlu olan bir siyasetti.

Emperyalist dış müdahale ve iç savaştan zaferle çıkan proleter devlet, işçi-köylü ittifakını sağlayabilmek ve inşada ilerleyebilmek için geri adım atmak, NEP siyasetine geçmek zorundaydı. Bu adım atıldı.

NEP siyaseti döneminde ortaya yeni NEP burjuvaları çıktı. Özellikle köylük bölgelerde zengin köylüler (kulaklar) epey geliştiler. Bolşevik iktidar yeteri kadar güçlenip, işçi sınıfı ile emekçi köylüler arasında ittifakın yeterli olarak sağlandığı tespitini yaptıktan sonra, başta kulaklar olmak üzere, NEP burjuvazisini tasfiye siyasetine yöneldi.

1934'e gelindiğinde kulakların sınıf olarak tasfiyesi tamamlanmış, böylece eski toplumda sömürücü sınıf kategorisi içinde yer alan sınıfların sınıf olarak varlıklarına son verilmiş, sömürücü sınıflar bütünüyle tasfiye edilmişti. Ama bu, kapitalizmin bütün kaynaklarının bütünüyle kurutulduğu, kapitalizmin restorasyonunun bütün kaynaklarının bütünüyle ortadan kaldırıldığı anlamına gelmiyordu.

Eski toplumun sömürücü sınıflarının tasfiyesi sürecinde doğru olarak, sömürücü sınıf kategorisi içinde yer almayan ve fakat üretim araçları üzerinde küçük ve orta çapta mülkiyet sahibi olan, proleter kategorisi içinde de yer almayan sınıf ve katmanlara karşı, örnek ve ikna yöntemiyle kolektifleştirme içine çekme siyaseti izlendi. Bu katmanlara karşı kolektifleştirme siyasetinde şiddet kullanılması ilke olarak red edildi. Pratik siyasette yer yer ortaya çıkan sol hatalar

şiddetle eleştirildi, düzeltildi.

Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü, sosyalist inşada en ileri tekniğin kullanılması gerektiğinin bilincinde hareket etti. İktidar ele geçirildiğinde bu bağlamda devralınan miras iyi değildi. Ülkenin büyük bölümünde özellikle tarım alanında üretim tekniği gayet geri idi. Sanayide de az sayıda büyük işletme dışında kullanılan teknik oldukça geri idi. Bu açık önce ileri teknik devlet kapitalisti işletmeler yoluyla; satın alınma yoluyla, bunun yanında araştırma, geliştirmeye önemli kaynaklar ayrılarak, kendi tekniğini geliştirme yoluyla giderilmeye çalışıldı. Ülke 20 yıl içinde geri bir tarım/sanayi ülkesinden; temeli sağlam, en ileri tekniği kullanan bir sanayi/tarım ülkesine dönüştürüldü.

Bu gelişmede sanayinin gelişmesine, öncelikle de sanayinin üretim araçları üreten kesiminin, ağır sanayinin gelişmesine öncelik verilerek ulaşıldı.

Kapitalist ekonomide var olan kafa-kol emeği arasındaki zıtlık, proletarya diktatörlüğü altında eğitime büyük paylar ayrılarak ve eğitim kurumları emekçilere sonuna kadar açılarak 20 yıllık bir dönemde aşıldı. Fakat zıtlık aşılmış olmasına rağmen hâlâ önemli farklılıklar varlığını sürdürüyordu. Var olan önemli farklılıkların aşılmasının yol ve yöntemleri de doğru bir biçimde tespit edildi.

Kır-kent arasında, kırın kent tarafından sömürülmesi biçiminde görünen zıtlık da ortadan kaldırıldı. Fakat burada da önemli farklılıklar varlığını sürdürüyordu. Kır, geneli ele alındığında tarımın bir sanayiye dönüştüğü büyük devlet çiftliklerinin ve kolektif çiftliklerin egemen olduğu bir alan haline geldi. Ortaçağ kalıntısı tarım ilişkileri yirmi yıl içinde tarihe karıştı. Sovyet tarımı dünyanın en modern, en makineleşmiş, en büyük tarımlarından biri haline geldi.

Proletarya diktatörlüğü şartları altında kapitalist kaotik ekonomiden, merkezi planlı ekonomi sistemine geçiş başarıyla gerçekleştirildi. Daha 1920'den başlayarak devletin elindeki tüm işletmeler için merkezi planlar yapılarak, bu işletmeler merkezi planlı ekonominin

parçaları haline getirildiler. Kurulan merkezi plan teşkilatı devletin en önemli ve en çok eleman çalıştıran kurumlarından biri idi. Merkezi planlama daha sonra kolektifleri de içerecek biçimde genişletildi. Kulakların sınıf olarak tasfiyesine yönelen siyasete paralel olarak ilk beş yıllık plan uygulanmasına 1928 yılında başlandı. Genelde plan hedeflerine öngörülen sürelerden daha kısa süre içinde varıldı.

Merkezi planlı ekonomi ile serbest pazarın egemenliğine son verildi ve pazarın etkinliğinin süreç içinde sıfırlanması hedeflendi. Meta üretimi ve para ekonomisinin etkinliği kırıldı. Para, giderek gerçek değerlerin değiş tokuşunun bir aracı haline getirilmeye çalışıldı.

Proletarya diktatörlüğü altında çalışabilecek durumda olan herkese iş sağlandı ve çalışabilir herkese çalışma yükümlülüğü getirildi. Böylece "çalışmayan yemez" ilkesi hayata geçirildi. Asalaklık ortadan kaldırıldı. Ürünlerin/zenginliğin bölüşümünde ilke doğru olarak "herkese emeğine" göre ilkesi idi.

Geçmiş kapitalist toplumun uzmanları (teknokrat/bürokrat aydınlar) eski egemen ve imtiyazlı konumlarından arındırılarak proleter devletin yönetici partisi Komünist Partisi'nin siyasi komiserlerinin denetiminde sosyalizmin inşasında hizmetliler/ memurlar olarak çalıştırıldılar. Ve aynı zamanda işçi ve emekçilerin eğitimi hızla geliştirilerek işçi aydınları yetiştirildi.

Proletarya diktatörlüğü altında "kişisel maddi ilgi" yanında "sosyalist yarış" ekonomik gelişmede önemli manivelalar olarak kullanıldı.

Sosyalist ekonomide üretim ve idare aygıtının tüm kademelerinde -kitlelerin yaratıcı inisiyatifi ile birleştirilen- "tek kişinin yönetimi ilkesi" ("Politik Ekonomi Ders Kitabı", cilt II, İnter Yayınları, s. 156) işletildi.

Bütün bunlar içinde bulunulan şartlara uygundu. İçinde bulunulan şartlarda uygulanan doğru politikayla, bütün dünyanın gözü önünde ekonomik gelişme için, kalkınma için, siyasi açıdan demokrasi için burjuvaziye ihtiyaç olmadığı görüldü. Tersine burjuvazinin varlığının ve iktidarının hem demokrasi ve özgürlüklerin

gelişmesi, hem de ekonomik ilerleme açısından gerçekte en önemli engel olduğu açıkça ispatlandı. Ne yazık ki bu deneyim kısa sürdü. Burjuvazi Kruşçef revizyonizminin şahsında, iktidarı ele geçirerek proletarya diktatörlüğünü tasfiye etti. Bizzat Sovyet iktidarı şartlarında palazlanan yeni tipte bir burjuvazinin, bürokrat devlet burjuvazisinin diktatörlüğünü kurdu. Bunu da "bütün halkın diktatörlüğü" olarak ilan etti.

Burada tabii bu yeni tipte burjuvazinin ortaya çıkıp gelişmesinde Marksist-Leninist'lerin yaptığı hatalar sorusu ortaya çıkıyor. Bu soruya benim verdiğim en genel cevap şudur:

Sovyetler Birliği'nde Sovyetler Birliği'nin içinde bulunduğu somut şartlara uygun ekonomi politikası uygulanırken, bu politikanın konjonktürel olan kısımları da yer yer "sosyalizmin ilkeleri" olarak savunulmuştur. Sosyalist inşada içinde bulunulan durumda zorunlu ve doğru olan ve fakat süreç içinde mutlaka aşılması gereken kimi siyasetler, tedbirler yer yer bütün sosyalizm döneminde, hatta "komünizme tedricen geçiş aşamasında" da "korunacak" tedbirler olarak propaganda edilmiştir.

Bu bağlamda:

1."Sosyalizm'in zafer"inin ve "SSCB'nin sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girdi"ğinin ilan edildiği 1930'lu yılların ikinci yarısında, hâlâ belli ölçüde ve iki biçimde var olan **küçük üretim**in önemsiz görülüp gösterilmesi yanlıştır.

2."Sosyalist ekonominin iki biçimi" arasındaki farklılıkların bir yanıyla **nitel farklılık** olarak görülmesi gerektiğinin vurgulanmaması, tersine bunlar arasındaki farkların "*temele ilişkin olmadığı*"nın sürekli vurgulanması (Bkz. PE DK, c. II, s. 112) kollektif mülkiyetin tam toplumsal mülkiyete dönüştürme görevinin gelecek dönemin en önemli görevi olduğunun yeterince vurgulanmaması yanlıştır. Bu yanlış SSCB'de sosyalizmin olgunlaşma derecesinin abartılmasını da beraberinde getirmiştir.

3.Kolektif çiftliklerin kullandıkları toprakların **süresiz** kullanım amacıyla kolektif çifliklere verilmiş olması, bunun anayasal güvence altına alınmış olması yanlıştır. Bu o dönem ve daha bir süre yapılmak zorunda olan bir şeydi. Fakat uzun vadede kolektif mülkiyetten tam toplumsal mülkiyete geçiş, komünizm yolunda gelişecek bir sosyalist toplum için olmazsa olmaz bir şeydir.

4.1936 Anayasa'sında kişisel mülkiyet üzerinde **miras hakkı**nın güvence altına alınmasının, Anayasa tartışmalarında döneme ait, geçici bir uygulama olduğunun belirtilmemesi yanlıştır. Miras hakkının Anayasa'da güvence altına alındığı bir ülkede "sosyalizmden komünizme tedricen geçiş aşamasına girildiğinden" söz etmek de yanlıştır.

5."Kitlelerin yaratıcı insiyatifiyle birleştirilmiş" ekiyle tamamlanmış da olsa, üretim ve yönetmede "**tek kişinin yönetimi ilkesi**"nin geçici bir zorunluluk, aşılması gereken bir kötülük olarak kavranmaması; bunun sorgulanmadan sosyalizmin yönetim ilkesi olarak ortaya konması yanlıştır.

6.Devlet işletmeleri yöneticilerine ve kollektiflerin yöneticilerine tanınan -tek kişinin yöneticiliği 'sosyalist yönetim ilkesi'ne dayandırılan- **aşırı yetkiler,** bu yöneticileri ve onların çevresini yeni bir sınıfın unsurları yapmanın yasal altyapısını oluşturmuştur. Bu bağlamda devlet sanayi işletmelerinde müdürlere büyük fonları tek başlarına kullanma yetkisi veren müdür fonu, birikimleri devlet elinde toplamak için çıkarılan ve satılan hisse senetleri, devlet bankalarının verdiği krediler karşılığında faiz alması vb. aslında kapitalist iktisadın önemli araçlarının kullanılmasıdır. Bunların orta ve uzun vadede toplumdaki gelir farklılıklarını büyütmesi kaçınılmazdır.

7.Sosyalizmde **ücretler arasında** farklar olması normal ve kaçınılmazdır. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nde yaşanan **gelişme,** toplumsal zenginlik arttığı ölçüde ücretler arasındaki **makasın** kapanması yönünde değil, daha da **açılması** yönünde olmuştur. Bu durumun ortaya çıktığı yerde bu sorgulanmak, bunun yanlış yönde bir gelişme ve aşılması gereken bir kötülük olduğu ortaya konmak, bu gelişme tedbirler alınarak durdurulmak zorundadır. Ne biri, ne öteki yapılmamıştır. Bu yanlıştır.

8.Ekonominin planlanmasında geniş, partisiz emekçi kitlelerin de bu planlamaya doğrudan katılması öngörülmemiştir. Plan konusunda emekçi kitlelerin **rolü**, partinin belirlediği hedefler doğrultusunda merkezi planlama örgütü tarafından hazırlanacak planların hayata geçirilmesi için seferber edilmek biçiminde bir roldür. Bu yanlıştır. Kuşkusuz geniş emekçi kitlelerin planlamaya doğrudan katılmasının önünde kitlenin bilinç seviyesinin geriliği nedeniyle zorluklar vardır. Ve bu zorluklar uzun vadede eğitimle aşılabilir. Yine de yapılması gereken, her dönemde mümkün olan en geniş kitleyi planlamaya doğrudan katacak bir siyaset izlenmesidir.

9.Ekonomide çevre sorunu hemen hemen hiç dikkate alınmamıştır. Doğayla uyum içinde **sürdürülebilir** bir ekonominin gerekliliği yeterince bilince çıkartılmamıştır.

***

10. Bir Genel Değerlendirme Denemesi/Tezler

1. Rusya (daha sonra SSCB), şimdiye dek, RKP(B) (Daha sonra SBKP (B); 1952 den sonra SBKP) önderliğinde sosyalist devrimin zafer kazandığı ve proletarya diktatörlüğünün bir süre de olsa yaşandığı tek ülkedir. Bu yüzden sosyalizmin inşası ve sosyalizmden geri dönüş konusunda yapılan analizin çıkış noktası olarak Sovyetler Birliği deneyimi temel alınmalıdır. Bugünkü mücadelemiz için öncelikle Sovyetler Birliği'ndeki toplumsal süreçlerin teori ve pratiğinin değerlendirilmesi ve bunlardan öğrenilmesi gereklidir.

2. İkinci Dünya Savaşı ertesinde kurulan halk demokrasili devletler, proletarya diktatörlükleri değildir. Buralarda proletarya diktatörlüğüne geçiş için olumlu şartlar doğru bir biçimde değerlendirilmemiş; proletarya diktatörlüğü Marksist-Leninist öğretisi çarpıtılarak, demokratik halk iktidarları, proletarya diktatörlüğünün özgün bir biçimi ilan edilmiştir. ÇHC'de BPKD döneminde proletarya diktatörlüğünün kurulması yönünde belli radikal atılımlar yaşanmış olmasına rağmen, proletarya diktatörlüğüne geçiş başarılamamıştır.

3. İlk proletarya diktatörlüğü deneyimi olan Paris Komünü 72 gün yaşamıştır. Paris Komünü sosyalizmin inşası konusunda ancak genel bazı ilkeleri ve alınması gereken tedbirleri ilan edebildi ve fakat bunları hayata geçirebilecek durumda değildi.

4. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist inşa deneyimi, insanlık tarihi açısından anlık bir zaman dilimi içinde yaşanmış olan ilk ve şimdiye kadarki tek sosyalizmi inşa deneyimidir. Gerisinde hatalarından da öğreneceği herhangi bir sosyalizmi inşa deneyimi yoktur. Pratik inşa konusunda hemen her şey, Lenin tarafından Rusya devrimi pratiği içinde geliştirilen, yeni bir aşamaya yükseltilen Marksizm'in teorisine de dayanarak, deneme/yanılma yoluyla da öğrenerek yapılmak durumundadır.

Toplumun bütün çalışma ve diğer yaşam alanlarında; temelde ve üst yapıda, sınıf ilişkilerinde, tüm insani ilişkilerde gerekli olan radikal değişiklikler konusunda hemen her şey pratikte ilk kez yapılmak durumundaydı. Her ilkte olduğu gibi, pratik içinde deneyip, eleştiri özeleştiri yöntemiyle doğru olan, ileriye götüren bulunmak, işe yaramayan bir kenara konmak zorundaydı. Bazen ilerlemek için geri adımlar atıp, başka yollar, yöntemler bulunmak, yeniden başlamak gerekiyordu. Sömürüsüz, antagonist sınıfların olmadığı bir toplum yaratmak, devrimi kesintisiz sürdürerek komünizme yürümek projesinin bu ilk gerçek uygulamasında yanlışlar, yetersizlikler, kimi çıkmazlara girmek kaçınılmazdı.

5. Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü 1917 Ekim Devrimi'nin hemen ertesinde kuruldu. Fakat bu proletarya diktatörlüğü ilk yıllarında emperyalist devletlerin dış desteğine sahip iç gericiliğe karşı bir iç savaş yürütmek zorunda kaldı. Bu dönemde uygulanan savaş komünizmi, iktidarın ayakta kalabilmesi için uygulanan, geçici ve zorunlu bir aşama idi. Batı Avrupa'da beklenen sosyalist devrimler gelmeyince Rusya tek başına, etrafı emperyalist kapitalist dünya ile çevrili olunan şartlarda, sosyalizmi tek ülkede inşa görevi ile karşı karşıya kaldı. Proletarya diktatörlüğü devrimin ilk yıllarında esas olarak demokratik devrimin çözülmemiş görevlerini çözdü. İç savaş kazanıldıktan sonra geniş köylü kitlelerinin, kent küçük ve orta burjuvazisinin proletarya diktatörlüğüne karşı, karşı devrim saflarına geçmesini engellemek ve sosyalizmin maddi temellerini geliştirmek için NEP'e geçildi. 1929 yılında kırda karşı devrimin sınıfsal temelini oluşturan kulaklara karşı, kısıtlama siyasetinden tasfiye siyasetine geçildi. Bu siyaset aslında sömürücü burjuvazinin arta kalan kesimini sınıf olarak ortadan kaldırmak için ikinci bir devrim hareketi idi. Bu devrim 1934'de kulakların sınıf olarak tasfiyesi ile zafere ulaştı.

6. Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü şartlarında çok zor şartlar altında, etrafı emperyalist ve gerici abluka altındaki

tek bir ülkede sosyalizmin inşasına girişilmiş ve sosyalist inşada kısa sürede büyük başarılar elde edilmiştir.

7. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmi inşa deneyimi, inşa döneminde yapılan bütün hatalara rağmen, proletarya diktatörlüğü şartları altında hayatın bütün alanlarında işçiler ve emekçiler lehine muazzam kazanımların mücadeleyle elde edilebileceğini, işçi ve emekçilerin hayatının proletarya diktatörlüğü şartlarında kökten değiştirilebileceğini göstermiştir. Hiçbir sonraki gelişme, hiçbir "geri dönüş" proletarya diktatörlüğü altında elde edilen muazzam kazanımları ortadan kaldıramaz, unutturamaz. Bu bağlamda proletarya önderliğindeki demokratik halk iktidarları döneminde de işçiler ve emekçiler açısından hayatın her alanında elde edilen kazanımlar, hiçbir burjuva iktidarı döneminde kazanılmış ve kazanılabilecek başarılarla karşılaştırılamayacak kadar büyüktür.

8. Sovyetler Birliği'nde 1917'de Ekim Devrimi ertesinde kurulan proletarya diktatörlüğü, proletaryanın öncü kesimini kazanmış olan, proletarya ile yoksul köylülüğün ittifakını pratikte sağlamış olan Komünist Partisi'nin (Bolşevik Parti'nin) iktidarı hiçbir burjuva partisi ile paylaşmadığı bir diktatörlüktür. Bolşevik Parti bu diktatörlüğün siyasi yönetici/yönlendirici gücüdür.

9. Sovyetler Birliği'nde proletarya diktatörlüğü, Kruşçef modern revizyonist kliği şahsında, burjuvazinin SBKP(B)'de ve dolayısıyla SBKP(B) önderliğindeki tüm devlet ve ekonomi aygıtında iktidarı ele geçirmesi ile sonlanmıştır. Revizyonizmin egemenliği burjuvazinin egemenliğidir. Revizyonizmin egemen olduğu yerde proletarya diktatörlüğünden, dolayısıyla sosyalizmden de söz edilemez. Revizyonizmin egemenliği altında "yaşayan sosyalizm" ülkeleri ilan edilen ülkeler, gerçekte yeni tipte bir burjuvazinin, bürokrat-teknokrat devlet burjuvazisinin sosyalist maskeli, sosyal faşist diktatörlükleridir.

10. Modern revizyonist Kruşçef kliğinin Sovyetler Birliği'nde

iktidarı bütünü ile ele geçirdiği SBKP 20. Parti Kongresi'nde resmen ilan edilmiştir. 20. Parti Kongresi'nin önemi, açıkça bütünlüklü revizyonist bir çizgiyi Parti Kongresi'nin yüksek otoritesi ile resmi parti çizgisi haline getirmesidir.

11. SBKP'de revizyonizm bir anda, 20. Parti Kongresi ile egemen hale gelmemiştir. Bu tarih, bu egemenliğin resmen ve açıkça ilan edildiği tarihtir yalnızca. Revizyonizm aslında Stalin'in parti önderliğini yaptığı yıllarda da değişik biçimlerde kendisini göstermiştir. Reziyonizm, Sovyetler Birliği'nde 1930'lu yılların ortalarından itibaren parti, devlet ve ekonomi örgütlerinde yöneticiler arasından çıkan, ekonomik olarak küçük üreticilerin ve kolektif çiftçilerin; devlet işletmeleri ve kolektiflerde yöneticilerin; parti ve devlet bürokrasisinde kendi çıkar ve imtiyazlarını "sosyalizm" maskesi adı altında siyasi olarak savunan görüşler biçiminde kendisini göstermektedir. Sovyetler Birliği'nde 1930'lu, 1940'lı yıllarda da bu görüşlere ve taşıyıcılarına karşı sürekli ideolojik ve siyasi mücadele yürütülmüştür. Bu mücadelede yöntemde yer yer küçümsenmeyecek hatalar yapılmıştır. Yöntemdeki bu hatalar revizyonistlere önemli fırsatlar sunmuş, revizyonistler kendilerini gizleme imkânı bulmuştur. 1950'li yılların başlarında yer yer kendisini gizleyen revizyonizm parti içinde çok önemli mevziler kazanmış durumdadır.

12. Bunda, bir yandan İkinci Dünya Savaşı içinde verilen muazzam kadro kayıpları ve diğer yandan İkinci Dünya Savaşı ertesinde yeniden inşada kazanılan büyük başarıların yarattığı "sosyalizm kesin zafer kazandı, artık geri dönüş mümkün değildir" düşüncesinin yaygın olduğu ortam, belirleyici rol oynamıştır. Aslında bu düşüncenin yanlış olduğunu, 1952'deki 19. Parti Kongresi Raporu'nun "Parti" bölümü açıkça ortaya koymaktadır. 19. Parti Kongresi'nin "Parti" başlıklı bölümü aslında revizyonizmin parti içinde ne büyük tehlike haline gelmiş olduğunu göstermektedir. SBKP içinde ve DKH içinde İkinci Dünya Savaşı ertesinde iyice gelişen revizyonist görüşlere karşı

en başta Stalin mücadele etmiştir.

13. Stalin'in 1953 Mart'ında ölümü SBKP'deki revizyonistlerin önündeki tek ve son freni de ortadan kaldırmış, Stalin'in ölümünden sonra, Temmuz 1953'te yapılan MK toplantısında, Kruşçef revizyonizmi ekonomi politikasında, Stalin'in katıldığı Politik Ekonomi Ders Kitabı tartışmalarında görüşlerini açıkladığı, "SSCB'de Sosyalist Ekonominin Problemleri" adı altında toplanan yazılarında açıkça karşı çıktığı kimi kararları almayı başarmıştır. Söz konusu toplantıda alınan ilk ekonomik kararlardan biri Makine Traktör İstasyonları'nın tasfiyesine götürecek yolu açan bir karar; bir diğeri ağır sanayinin öncelliğini konjonktürel olarak gören bir karardır. Bu aslında revizyonizmin daha Stalin'in son döneminde, partinin yönetici kesimi açısından çoğunlukta olduğunu, bu kesimin kendisini gizlediğini gösteren bir olgudur. Revizyonist çizginin daha bu dönemde resmi parti çizgisi haline gelmesini engelleyen faktör Sovyetler Birliği ve SBKP ve bütün Dünya Komünist Hareketi içinde haklı bir saygınlığa ve otoriteye sahip olan Stalin'in varlığıdır.

14. Bu durum 1953-1954 yıllarında SBKP içinde örgütlenmiş olan komünistlerin önemli bölümünün de gerçek anlamda Marksizm-Leninizm bilimini içselleştirmiş komünistler olmadığını, parti üyelerinin çoğunluğunun Marksist-Leninist görüşlerle, Marksizm-Leninizm adına savunulan revizyonist görüşler arasındaki ayrımı yapacak durumda olmadığını göstermektedir. Bu durum revizyonistlerin görüşlerini önemli bir direnişle karşılaşmadan parti çizgisi haline getirebilecek durumda olduklarını göstermektedir. Öncü örgütün durumunun bu olduğu bir ortamda Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin henüz işçi ve emekçi kitlelere mal olmamış, yeterince gelişmemiş olduğu çıplak bir gerçektir. Sonuçta bir kişinin varlığı veya yokluğu sosyalizmin varlığı veya yokluğunu belirleyecek durumdaysa, o zaman Sovyetler Birliği'nde işçi ve emekçilerin sosyalizme sahip çıktıklarını, onu içselleştirdiklerini söylemek, sosyalist düzenin

geri döndürülemeyecek biçimde sağlam olduğunu söylemek yanlıştı, yanlıştır.

15. Bu durumda Stalin'in ismi ve kişiliği etrafında yaratılan kişiye tapma kültünün büyük payı vardır. Bu kültün arkasına en ateşli Stalin savunucuları olarak gizlenen revizyonistlerin gerçek yüzünü tabandaki bir çok gerçek komünist ve sosyalizmi gerçekten isteyen işçi ve emekçi yığınları görmemiş, görememiştir. Kişiye tapma kültü aslında geçmiş sömürücü toplumlardan devralınan bir kötülüktür. Stalin konusunda kişiye tapma kültünün yaratıcıları ve en ateşli savunucuları ve geliştiricileri, 20. Parti Kongresi'nde bu külte karşı mücadele adına Marksizm-Leninizm'e saldıran revizyonistler olmuştur. Başta Stalin olmak üzere SBKP içindeki ML'lerin bu külte karşı mücadeleleri yeterli bir mücadele değildir. Bunun tehlikeleri Marksist-Leninistlerce yeterince görülmemiştir, tersine bu tehlike küçümsenmiştir.

16. Geri dönüş konusunda Marksist-Leninistlerin yaptığı en önemli teorik/siyasi hata, 1930'lu yılların ortalarında ulaşılmış olan büyük başarıyı (eski toplumun sömürücü sınıflarının tasfiye edilmiş olmaları başarısını) "kapitalizmin restorasyonunun tüm kaynaklarının kurutulması" olarak değerlendirmiş olmalarıdır. Bu her dönemde de var olan küçük üretimden; kollektif çiftlik mülkiyeti içinde gelişen küçük mülkiyetten; kolektif çiftlik mülkiyetinden/grup mülkiyetinden kaynaklanan ekonomik, ideolojik ve siyasi tehlikelerin küçümsenmesi veya görülmemesi anlamına geliyordu. Eski toplumun kalıntılarının gücünün, geleneklerin, alışkanlıkların gücünün küçümsenmesi anlamına geliyordu. Bunun yanında geri dönüş sorunu yalnızca eski kapitalist toplumun -şimdi sınıf olarak tasfiye edilmiş olan- sömürücü sınıflarının iktidarının yeniden kurulması sorunu olarak görülüyor; bizzat yeni kurulan toplumun içinde yönetici bürokrat-teknokrat kesim içinden yeni bir burjuvazinin çıkma tehlikesi yeterince görülmüyordu. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmden "Geri dönüş" eski sömürücü sınıfların iktidarının

restorasyonu biçiminde değil, sosyalizmde yeni toplumun bağrından çıkıp gelişen yeni tipte bir burjuvazinin, bürokrat-teknokrat devlet burjuvazisinin iktidarı ele geçirmesi biçiminde oldu.

17. Bu yeni tipte burjuvazinin özelliği esas olarak, üretim araçları üzerinde özel mülkiyete sahip olan, bu konumları ile üretim aracı üzerinde özel mülkiyete sahip olmayan ve yaşamak için emeklerini satmak zorunda olan, işçileri-emekçileri sömüren eski tipte burjuvaziden ayrı olarak, üretim araçları üzerinde özel mülkiyete sahip olmamasıdır. Bu burjuvazi tanımını üretim araçları üzerinde özel mülkiyet üzerinden tanımlayan Marksizm için yeni bir olgu, yeni bir görüngüdür. Sosyalist Sovyetler Birliği'nde ve yeni demokratik ülkelerde ortaya çıkan ve gelişen bu yeni tipte burjuvazinin emekçileri sömürüsü doğrudan özel mülkiyet sahipliği üzerinden ücretli emek satın almak ve artı değere bu yolla el koymak biçiminde yürümez. Bunlar görünürde toplumun diğer üyeleri gibi toplumdan emekleri karşılığında, emekleri oranında pay alan bürokratlar, teknokratlardır. Bunları diğer emekçilerden ayıran temel özellik yönetici, karar alıcı, toplumsal mülkiyetin nasıl kullanılacağı konusunda belirleyici konumlarıdır. Bunlar toplumsal mülkiyet üzerinde tasarruf hakkına sahiptir. Neyin, ne ölçüde, nasıl üretileceğine, toplumsal ürünün kimler arasında nasıl paylaşılacağına son çözümlemede bunlar karar verir. Toplumsal mülkiyetin nasıl kullanılacağına karar verme konumları, onları toplumun diğer kesimlerinden ayırır. Sosyalist demokrasinin henüz fazla gelişmemiş olduğu, toplumda sosyalist komünist düşüncelerin henüz içselleştirilmemiş olduğu bir ortamda -ki bu başlangıcında, kapitalist toplumdan çıkıp gelen bir sosyalist toplum, bir kaç kuşak içinde zaten olacak bir iş değildir- bu kesimin bu konumunu kendi zenginleşmesi için kullanması için bütün şartlar vardır. Bu kesimin bu konumlarını kendi zenginleşmeleri için kullanmaları halinde, bu kesimin ekonomik olarak da, toplumsal zenginlikten

toplumun geri kalan büyük çoğunluğundan onlarca kez fazla alması; imtiyazlarını sürekli genişletmesi ile ortaya yaşam tarzları itibarıyla, toplumsal zenginlikten aldıkları pay itibarıyla kapitalist toplumdaki burjuvaziden özde farkı olmayan partiyi, sosyalist devlet aracını kullanan yeni tipte bir burjuvazi çıkar: Bürokrat/teknokrat devlet burjuvazisi. Modern Revizyonizm bunların ideolojisi ve siyasetidir.

18. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmden "geri dönüş"ün ekonomideki sınıfsal temelleri şunlardır:

Sanayide: Devlet işletmelerinde büyük ekonomik fonların (müdür fonu) yönetimi tek başlarına kendilerine verilmiş olan, büyük imtiyazlara ve imtiyaz dağıtma imkânlarına sahip işletme müdürleri; onların yardımcıları; işletme bürokrasisinin yönetici kesimleri; işletmelerde plan hedeflerine varıldığında ve bunlar aşıldığında büyük ikramiyeler alan kısım şefleri. Bir çoğu işçilikten çıkıp gelen, "yükselen" yeni teknokrat Sovyet aydınlarıdır. Tabii ki burada saydığım kesimler içinde yozlaşmayan komünistler de vardır. Bunlar revizyonizmin egemenliği sürecinde tasfiye edildiler.

Tarımda: Sovhozlarda ve en başta da kolhozlarda toplumsal fonların kullanılmasında belirleyici konumda olan, büyük fonların nasıl kullanılacağı konusunda "tek başlarına" karar verme yetkisine sahip yöneticiler; bunların yardımcıları; bunların yanında kolhozlarda giderek büyüyen kolhoz çiftçilerinin "kişisel çiftlikler"indeki özel mülkiyet ve küçük üretim; bunların yanında küçük üretimin henüz bütünüyle tasfiye edilmemiş; kolhoz çiftçilerinin özel/kişisel küçük üretiminin eklenmesi ile giderek büyüyen küçük özel mülkiyet ve küçük özel üretim. Burada da yukarıda yaptığım sınırlama geçerlidir. Her sovhoz yöneticisi vb. mutlaka yozlaşacaktır diye bir kural yoktur.

Hizmetler ve Finans alanında: Devletin hizmet örgütlerinin yöneticileri de hem karar verici konumları, hem toplumsal

zenginlikten aldıkları pay, hem imtiyazları ile yeni tipte burjuvazinin parçalarıdır. Finans alanında devlet tekeli vardır. Bunların yöneticileri de -ki tümü partilidir- yozlaşmaları halinde, yeni tipte devlet bürokrat/teknokrat burjuvazisinin parçalarıdır.

19. Bu yeni tipte bürokrat devlet burjuvazisi üretim araçları üzerinde özel mülkiyete sahip olmaksızın da var olabilir. Ama küçük özel mülkiyete de, küçük özel mülk sahiplerinin de desteğine ihtiyacı olduğu sürece ve ölçüde bir itirazı yoktur. Tersine bu kesimin de temsilciliğini yapar, onun gelişmesinin yolunu açar. Uzun vadede üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin bilinçli tasfiyesi gündeme getirilmediği zaman, özel mülkiyete dayalı kapitalizmin devlet kapitalizmi yanında gelişmesi, bu sektörün büyümesi ve kendisini dayatması kaçınılmazdır. Bu yöndeki gelişmede bürokrat devlet kapitalistleri klasik kapitalizme geçiş sürecinde ülkenin en büyük "özel" patronları haline gelirler. Rusya'da "oligarklar" denen kesim bu gelişmenin bir örneğini sunmaktadır.

***

11. Bundan Sonra: Ne Yapmalı?

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi inşa işine başlayan Marksist-Leninist kadroların gerisinde dayanacakları bir sosyalist inşa deneyimi, bunun olumlu-olumsuz dersleri yoktu.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde sosyalizm adına konuşan, kendi ülkelerinde sosyalizmi inşa ettiklerini söyleyen komünistlerin gerisinde Sovyetler Birliği'ndeki büyük inşa deneyiminin dersleri vardı.

Yani Sovyetler Birliği'nin doğruları ve yanlışlarından öğrenip daha iyisini yapmak için şartlar vardı.

Ne yazık ki, bu şartlar doğru değerlendirilmedi.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde revizyonistlerin Marksizm-Leninizm'i ilerletme adına savundukları açık revizyonist çizgi, kısa süre içinde Uluslararası Komünist Hareket'in parçaları olan komünist ve işçi partilerinin büyük çoğunluğunun savunup, sahip çıktıkları bir çizgi oldu.

Bunda başlangıçta "Lenin'in, Stalin'in partisi"ne duyulan büyük güven önemli bir rol oynadı.

Diğer yandan fakat özellikle batılı gelişmiş, emperyalist ülkelerdeki komünist partilerin önemli bölümü zaten İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kendileri revizyonist bir çizgiye gelmişlerdi.

Sömürge/yeni sömürge ülkelerde ise milliyetçilik ve milli burjuvazi ile birlikte sosyalizm kurma görüşleri yaygındı. Yani revizyonizm aslında Dünya Komünist Hareketi'ni İkinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında içten kemirmeye başlamıştı. SBKP'nin 20. Parti Kongresi çizgisi bu yüzden Dünya Komünist Hareketi içinde genelde "yeni bir atılım" bir "ilerleme" "Marksizm-Leninizm'e katkı" olarak değerlendirildi.

20. Parti Kongresi'nin çizgisinin belli noktalarına yalnızca iki partiden, ÇKP ve AEP'ten gelen kimi itirazlar fazla destek bulmadı.

1960'lı yıllarda Dünya Komünist Hareketi içinde yaşanan Moskova/

Pekin-Tiran kopuşu, SBKP'nin revizyonist çizgisi ile radikal bir hesaplaşma temelinde olmadı.

Fakat bu kopuşta, ÇKP/AEP etrafında kümelenen yeni Uluslararası Marksist-Leninist Hareket açısından böyle değerlendirilmedi. ÇKP'nin 1963'teki "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Hattı Hakkında Teklif"i yeni Marksist-Leninist hareketin eleştirisiz kabullendiği genel çizgi oldu.

Bu konuda sonraki, içinde bizim de yer aldığımız kimi partiler tarafından yapılan doğru eleştiriler, köklü kopuş çağrıları da yeni Marksist-Leninist hareketin geneli içinde fazla rağbet bulmadı.

Daha sonra ÇKP'nin bütünüyle revizyonistlerin eline geçmesi; AEP'nin Mao Zedung'a getirdiği hem içerik hem yöntem açısından Marksist-Leninist olmayan "eleştiriler" temelinde bölünme, ardından AEP'nin çöküşü ile Dünya Komünist Hareketi bütün zamanlarının en bölük pörçük, en zayıf dönemine girdi. Bugün ortak bir platforma sahip bir Dünya Komünist Hareketi'nden söz etmek, isteği gerçeğin yerine koymak olur.

Bütün gelişmelerin gösterdiği bir gerçek vardır:

Sosyalizm için proletarya diktatörlüğü ön şarttır. Proletarya diktatörlüğünün ön şartı doğru Marksist-Leninist çizgiye sahip, işçi sınıfının öncülerini saflarında gerçekten birleştirmiş Komünist Parti'lerin, Bolşevik Parti'lerin varlığıdır. Bu olmaksızın devrimlere önderlik, proletarya diktatörlüğü kurma, bunu sürdürme, sosyalizme yürüme vs. boş laftır. Geri dönüş de, deneyimlerin gösterdiği gibi Komünist Partisi'nden, onun yozlaşmasından başlamaktadır. **Anahtar, sağlam Bolşevik Parti'lerdir.**

O halde bugün de "Ne Yapmalı?" sorusuna verilecek cevap bellidir: Hem tek tek ülkelerde Bolşevik Parti'leri inşa etmeyi, hem de bu partileri uluslararası alanda ortaklaşa geliştirilecek bir ortak platform etrafında birleştirme çalışmasını merkeze koymalıyız.

Geçmiş sosyalizm deneyimlerinin değerlendirilmesinde ortaklaşma bu ortak platform çalışmasının en önemli parçalarından biridir.

***

Kaynakça :

Kitapta alıntı yapılan Kitaplar ve Yazılar (Türkçe)

SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi, Politik Ekonomi Ders Kitabı, cilt I, İnter Yayınları, İstanbul, Ocak 1992

SSCB Ekonomi Enstitüsü Bilimler Akademisi, Politik Ekonomi Ders Kitabı, cilt II, İnter Yayınları, İstanbul, Mayıs 1993

Karl Marx, Gotha Programının Eleştirisi, İnter Yayınları, İstanbul, Kasım 1999

Karl Marx- Friedrich Engels, Komünist Partisi Manifestosu ve

Friedrich Engels, Komünizmin Temel İlkeleri, İnter Yayınları, İstanbul , Aralık 1998

Lenin, Seçme Eserler, cilt 2 , İnter Yayınları, İstanbul , Kasım 1993

Lenin, Seçme Eserler, cilt 7 , İnter Yayınları, İstanbul , Haziran 1996

Lenin, Seçme Eserler, cilt 9 , İnter Yayınları, İstanbul , Mayıs 1997

Lenin, Seçme Eserler, cilt 10 , İnter Yayınları, İstanbul , Haziran 1997

V.İ Lenin, Devlet ve Devrim, İnter Yayınları, Kasım 1995

J.V.Stalin, Leninizmin Sorunları, İnter Yayınları, İstanbul, Ekim 1997

J.V. Stalin, SBKP(B) XVI.,XVII. Ve XVII. Parti Kongre Raporları, İnter Yayınları, İstanbul, Haziran 1994

J.V. Stalin Eserler cilt 8, İnter Yayınları, İstanbul, Nisan 1991

J.V. Stalin Eserler cilt 12, İnter Yayınları, İstanbul, Ekim 1992

J.V. Stalin Eserler cilt 13, İnter Yayınları, İstanbul, Aralık1992

J.V. Stalin Eserler cilt 14, İnter Yayınları, İstanbul, Aralık1993

J.V. Stalin Eserler cilt 15, İnter Yayınları, İstanbul, Aralık 1990

J.V. Stalin Eserler cilt 16, İnter Yayınları, İstanbul, Haziran 1994

Mao Zedung, Seçme Eserler, cilt V, Aydınlık Yayınları, İstanbul, Kasım 1978

Mao Zedung, Sovyet İktisadının Eleştirisi,Birikim Yayınları; İstanbul, Mart 1980

(Bu kaynakta daha çok kaynağın Almancasına "Mao Tse Tung, Das machen wir anders in Moskau, Kritik an der sowjetischen Politökonomie, herausgegeben vn Helmut Martin, rororo aktuell, Hamburg, 1975" dayanıldı.)

SBKP(B) XIX. (1952) , SBKP XX. (1956) Parti Kongre Raporları, İnter Yayınları, İstanbul, Şubat 1989

1928 Komünist Enternasyonal Programı, İnter Yayınları, İstanbul, Ekim 2001

Marksizm Leninizm Küçük Kitaplığı, 3. Defter, " Proletarya Diktatörlüğü", İnter yayınları, İstanbul, Eylül 1990

"Sovyet Ekonomistleriyle Beş Görüşme 1942-1952", www.revolutionarydemocracy.org

H.Yeşil, Mao Zedung ve Çin Devrimi, Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Ocak 1993

Grover Furr, Hrusçof'un'in Yalanları, Yordam Kitap, İstanbul

İncelenen, alıntı yapılmayan kaynaklar (Türkçe)

Michael Sayers-Albert E.Kahn, Sovyetlere Karşı Büyük Komplo, Yurt yayınları, İstanbul,1990

J.T.Murphy, Bir Batılı Gazetecinin Kaleminden Stalin, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, Ocak 1976

Anna L.Strong, Stalin Dönemi, Onur Yayınları, Ankara, Mart 1988

V.A. Karpinski, SSCB Toplum ve Devlet Düzeni(1917-1947), varyos yayınları, İstanbul, Ekim 1991

Anton Kolendiç, Kremlinde İktidar Mücadelesi- Stalin'in Ölümünden Beriya'nın İdamına Kadar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994

Cemal Hekimoğlu, Stalin'i Anlamak, Gelenek 10, İstanbul, Ocak 1998

William Bill Bland, Sovyetler Birliğinde Kapitalizmin Restorasyonu, Ceylan Yayınları, İstanbul,Şubat 2005

William Bill Bland, Jozef Stalin-Söylence ve Gerçek, SU yayınları, İstanbul, Mart 2009

Willi Dickhut, Sovyetler Birliğinde Kapitalizmin Restorasyonu,

Verlag Neuer Weg, Essen, Kasım 2001
Hasan Ozan, SSCB'de Kapitalizmin Restorasyonu –Sosyalizmin Sorunları-Tarihi Dersler, Akademi Yayın, İstanbul,Kasım 2011
İbrahim Okçuoğlu, SSCB'de Sosyalizmin Zaferi ve Kapitalizmin Yeniden İnşası Sorunları, Akademi Yayın, İstanbul, Temmuz 2011

Almanca Kaynaklar :

Lehrbuch der Politischen Ökonomie, Herausgegeben vom Marx-Engels-Lenin-Stalin İnstitut beim ZK der SED, I.Auflage, Dietz Verlag Berlin, 1955 (Bu Mokova'da ilk baskısı yapılan kitabın Almanca ilk baskısıdır.)
Die Allgemeine Krise des Kapitalismus, Die sozialistische Produktionsweise, Kapitel XXI-XLIII und Schlussfolgerungen der zweiten,ergänzten Ausgabe des Lehrbuches Politische Ökonomie, Dietz Verlag, Berlin 1956) (Bu Moskova`da 1955'de yapılan "düzeltilmiş ve tamamlanmış" 2. baskının Almancasıdır.)
Politische Ökonomie –Lehrbuch, Dietz Verlag Berlin, 1960 (Bu Moskova'da ilk defa 1958 de yayınlanmış, "düzeltilmiş, tamanlanmış" 3. Baskının, 1959'da yeniden "düzeltilmiş, tamamlanmış " ve 1959 da Moskova'da yayınlanmış 3. baskısının Almancasıdır.)
Karl Marx, Das Kapital, Kritik der politischen Ökonomie,Erster Band, Marx-Engels Werke, Bd.23, Dietz Verlag Berlin,1971
Eugen Varga, "Oder ist der heutige Zustand ein Ewiger", ML Litvertrieb, Wien 2005
- S. Krainjuk: Fünfjahrplan und Religion (1931, ZVV)
Geschichte der Partei der Arbeit Albaniens, Naim Frasheri Verlag, Tirana,1971
Die Kommunistische Partei der Sowjetunion in Resolutionen und Beschlüssen der Parteitage, Konferenzen und Plenen des ZK 1898-1960 Bd I- XIII (SED MK ne bağlı "Sosyal Bilinler Enstitüsü tarafından "içte kullanılmak üzere" yayınlanan belgeler)
W. Molotow: Der Fünfjahrplan Siegt. Rede am 8. März 1931 auf dem VII. Sowjetkongress, Verlag Carl Hoym Nachf., 1931

H. Remmele: Die Sowjetunion, Band 1+2, (1932, Carl Hoym)

40 Jahre Sowjetmacht in Zahlen, VEB Deutscher Zentralverlag, Berlin 1938

Charles Bettelheim, Die Klassenkämpfe in der UdSSR, Oberbaumverlag, Berlin, Oktober 1975

Der Fall Berija,Protokol einer Abrechnung, das Plenum des ZK der KPdSU Juli 1953, Herausgegeben unda us dem Russischen übersetzt von Viktor Knoll und Lothar Kölm, Aufbau Taschenbuch Verlag, Berlin, 1993

Abdurachman Awtorchanow, Das Rätsel um Stalis Tod, Ullstein Verlag, Frankfurt/Main, Mai 1984

Swetlana Alilujewa, 20 Briefe an einen Freund, Molden Verlag, Wien 1967

Der Fünfjahrplan Siegt. Kuss-Bass das neue Zentrum der sozialistischen Schwerindustrie, Internationaler Arbeiter-Verlag, 1931

A. I. Rykow: Der sozialistische Aufbau der SU (1926) „Die Einheit“

Bulletin der Auslandsvertretung der Hilfskommission für die Hungernden beim Allrussischen ZEK, Nr. 5 / 1. Februar 1922

G. Grinjko: Einheitlicher Finanzplan und Haushalt der UdSSR für das Jahr 1931, ZVV, Moskau 1931

Jakowlew: Die sozialisierung der Landwirtschaft in der SU, 16. PT der KPdSU, Verlag Carl Hoym Nachf., 1930

I. Larin + L. Kritzmann: Wirtschaftsleben und wirtschaftlicher Aufbau in der Sowjet-Rußland 1917-1920, Carl Hoym Nachf., 1921

W. P. Miljutin: Die Organisation der Wolkswirtschaft in Sowjet-Rußland, Carl Hoym Nachf., 1921

A. Stepanow: Lohngestaltung und Gewerkschaften in der SU, Verlag ZR der Gew. Der SU, Moskau, 1945

A. Jewdokimow: Die Kollektivwirtschaften im Klassenkampf (1931, ZVV)

A. Frolow: Die Kollektivwirtschafter (1931, ZVV)

G. Babanow: Frühjahrsaussaat und der neue Aufschwung der

Kollektivbewegung (1931, ZVV)
Der Fünfjahrplan in der UdSSR, Kursusmaterial Nr. 5 (ZK der KPD
I. Schulpin: Der neue Aufschwung (1931, ZVV)
W. Gusskow: Die Vorzüge der Kollektiven Großwirtschaft in der Viehzucht (1930, ZVV)
B.S. Boguschewski: Der Siegeszug der Sowjetindustrie , Verlag für Lit- und Pol. (1932)
M. Krischanowski: Die Planwirtschaftsarbeit in der SU, Verlag für Lit- und Pol. (1927)
Die Vollendung des Fünfjahrplans in Vier Jahren, Reden und Beschlüsse auf der 2. Session des ZEK der SU Dezember 1931, Verlagsgenossenschaft, Moskau 1932
N. Jelisarow: Kollektivwirtschafts-Bewegung und Aufschwung der Landwirtschaft (1931, ZVV)
Informationsmaterial, Über den 14. Parteitag der KP der SU (Hrg. ZK der KPD) (1926)
A.N. Filimonow: Maschinen- und Pferdestationen (1930, ZVV)
M. Iwanow: Fuer die Akkordarbeit in den Kollektivwirtschaften (1931, ZVV)
Die Wahrheit über Sowjet- Russland (1943, Moskau)
I. Resnikow: Die organisation der Gewerkschaften der SU (1927, Moskau)
A.M. Katz: Die Sozialversicherung in der SU, (1927, Moskau)
N.M. Schwernik: Über die Umstellung der Arbeit der Gewerkschaften (1934, Moskau-Leningrad)
N. Schwernik: Die Vereinigung des Volkskommissariats für Arbeit mit dem Zentralrat der Gewerkschaften der UdSSR (1933, Moskau-Leningrad)
A.S. Tantschuk und S.W. Starch: Schlichtung von Arbeitskonflikten (1930, ZVV)
Die SU und die Länder des Kapitalismus, Moskau 1938
A. I. Rykow: 10 Jahre Kampf und Sozialistischer Aufbau (1928)

W. Molotow: Triumph des Sozialismus der Weg zur klassenlosen Gesellschaft in der SU (Bericht auf der 17. Parteikonferenz der KPdSU(B), 1932)

N. Popow: Die Konsumgenossenschaften in der USSR (1927)

Über die Erfüllung des Vierten (Der Ersten Nachkriegs-) Fünfjahrplans der UdSSR für 1946-1950, 1951

Ergebnisse der Erfüllung des Staatlichen Plans der UdSSR für die Entwicklung der Volkswirtschaft der UdSSR im Jahre 1951, 1952

Ergebnisse der Erfüllung des Staatlichen Plans der UdSSR für die Entwicklung der Volkswirtschaft der UdSSR im Jahre 1950, 1951

S. Kirow: Ein Sieg von weltgeschichtlicher Bedeutung, Referat am 17. Januar 1933 (1933, Moskau-Leningrad)

S.M. Kirow: Die Ergebnisse des Juni-Plenums des ZK der KPdSU(B) (1934, Moskau-Leningrad)

Der XI. Parteitag (KPdSU(B) 1922) (1933)

A.K. Asisjan: Der Fünfjahrplan und unser Vormarsch gegen den Kulaken (1930, ZVV)

Führer durch die Sowjetgewerkschaften (1937, Moskau)

Der wirtschaftliche Wiederaufbau der UdSSR, (Handelsvertretung der UdSSR in Deutschland + Österreich, Berlin 1924

S. Kossior und P. Postyschew: Der bolschewistische Sieg in der Ukraine (1934, Moskau-Leningrad)

17. Parteitag der KPdSU(B), Molotow, Die Aufgaben des Zweiten Fünfjahrplans (1934, Moskau-Leningrad)

Die Sozialversicherung in der SU (1927, Moskau)

N. Werigin, A. Swesditsch und M. Margulis: Die Erfahrungen der Betriebe für die Kollektivwirtschaften (1931, ZVV)

10 Jahre Sowjetmacht, Manifest des ZEK vom 25. Okt. 1927, Rede Rykows auf der Jub.tag.. des SK, Internationaler Arbeiter - Verlag

XVI. Parteitag der KP(B) SU, Resolutionen (1930, ZVV)

G.F. Grinko: Das Finanzprogramm der UdSSR für das Vierte und letzte Jahr der Ersten Piatiletka (1932, Gosfinisdat)

N.A. Wosnessenski: Die Wirtschaftsergebnisse der UdSSR im

Jahre 1940 und der Plan für die Entwicklung der Wolkswirtschaft 1941 (1941, VfFL)

A.E. Badajew: Die konsumgenossenschaftliche Bewegung der UdSSR im sozialistischen Aufbau (Halle-Merserburegr Zeitungsverlag (1930?)

D. Mischustin: Der Kollektivvertrag in der Rekonstruierungsperiode (1931, Der Moskauer Arbeiter)

Das Land des Sozialismus Heute und Morgen (Berichte und Reden auf dem 18. PT der KPdSU(B) 10.-21. März 1939 (1939, Moskau)

Sowjetunion 1936 (Reden und Berichte) (1936, Moskau)

Sowjetunion 1935 (Reden und Berichte) (1935, Moskau)

Der Sozialismus Siegt, (Berichte und Reden auf dem 17. PT der KPdSU(B), Januar-Februar 1934)

Vom Ersten zum Zweiten Fünfjahrplan, Ergebnisse und Aufgaben (1933, Moskau)

M. Iljin: Fünf Jahre die die Welt Verändern (1932, Berlin)

G. Grinko: 5 Jahrplan der SU (1930, V f. L u. P)

Protokoll des 15. PT der KPdSU (B) (1928, Carl Hoym)

Ergebnisse der XVI. PT, Methodische Bearbeitung II. Teil, ZVV 1930

L.F. Boross: Reise durch 100 Kollektivwirtschaften (1934, Moskau-Leningrad)

Zweite Tagung des Obersten Sowjets der UdSSR (10.-21. August 1938)

M. Schechter: Die Giganten des Fünfjahrplanes (1931, ZVV)

Wirtschaftliche Wiederaufbau der UdSSR (1924, Berlin)

Das Heutige Russland, 1917-1922, Wirtschaft und Kultur in der Darstellung Russischer Forscher

Die ersten Dekrete der Sowjetmacht (1987, Dietz)

Geschichte der KPdSU (B) Kurzer Lehrgang (1946, Berlin)

Die Volkswirtschaft der UdSSR, 1926, Nr. 5, 9-10, 15-16, 19, 22

Die Volkswirtschaft der UdSSR, 1929, Nr. 2, 20, 22, 23, 24

Die Volkswirtschaft der UdSSR, 1933, Nr. 3, 4/5, 9/10, 11, 13, 14
Die Volkswirtschaft der UdSSR, 1934, Nr. 1/2
Agrar-Probleme, Band II Erster und Zweiter Halbband 1929
Agrar-Probleme, 3. Band Heft 3 / 4, 1931
Agrar-Probleme, Band 4, Haft 1, 1932
- Karl Marx und die Agrarfrage, zu seinem 50. Todestag, 1933
- Fünf Jahre Sowjet Herrschaft in Russland, 1917-1922 (1923, Berlin)
- W.W. Kuibyschew: Ausgewählte Artikel und Reden 1931-1934 (1953, Dietz Verlag)
- F. Dzierzynski: Ausgewählte Artikel und Reden 1908-1926 (1953, Dietz Verlag)
- F. Dzierzynski: Ausgewählte Schriften 1897-1926 (2 Bände, 1984Ministerium für Staatssicherheit Hochschule))
- 20 Jahre Sowjetmacht, Ein Handbuch über die politische, wirtschaftliche und kulturelle Struktur der UdSSR (Edition Promethee- Strasbourg 1937)
Neue Zeiten Neue Menschen, Die Stachanow-Bewegung im Lande der befreiten Arbeit (1936)

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Tüm kitaplarda % 40 indirim

2015 Fiyat Listesi

3.Enternasyonal'de Örgütlenme Sorunu 10.00
Burjuva- Demokratik Devrimin
Proleter Devrime Dönüşmesi 10.00
Politik Bir Örgütlenme Biçimi Olarak
Halk Demokrasisi 10.00
3. Enternasyonal'de Faşizm Üzerine Tartışmalar Belgeler -I- 10.00
3. Enternasyonal'de Faşizm Üzerine Tartışmalar Belgeler -II- 12.00
3. Enternasyonal'de Devrim Aşamaları 14.00
Komünist Partisi Manifestosu (Kürtçe-Türkçe) 10.00
Moskova 1937 - Lion Feuchtwanger 12.00
Stalin Eleştirileri Üzerine 14.00
Ekim Devrimi Üzerine 10.00
İşçi Sınıfı Hareketi Üzerine Yazılar 14.00
Mao Zedung ve Çin Devrimi 16.00
Faşizm Nedir? Sosyal Demokrasi Nedir? 12.00
Doğa ve İnsan 10.00
Bolşevik Parti İnşa Öğretisi Üzerine h. Yeşil 12.00
Eserleri ve Mücadelesiyle Rosa Luxemburg 12.00
Kemalist Devrim (1. Kitap) H. Yeşil.....24.00
Demokratik Devrim mi, Sosyalist Devrim mi?
Devrim Aşamaları - H. Yeşil.....18.00
Bolevik Bakışla Mehabad Kürt Cumhuriyeti - H. Yeşil 13.00
Latin Amerika - "21. Yüzyıl Sosyalizmi mi?" - H. Yeşil 10.00
İşçi Sınıfının Uluslararsı Mücadelesi - H. Yeşil 16.00
Halkın Sanatçısı/Halkın Savaçısı Yılmaz Güney (2. Baskı) 10.00

Kadın Sorunu Üzerine Yazılar 14.00
Sosyalist Kadın Hareketi Için 10.00
Kadınların Kurtuluşu (Cilt I) 18.00
Kadınların Kurtuluşu (Cilt II) 16.00
Sizin Masalınız - Hasan Kıyafet 10.00
Bizim Lise - Hasan Kıyafet 12.00
Artık Ağlamayacağım - N. Doğan (Anı Roman) 08.00
Dilan - N. Doğan (Anı Roman).....08.00
Nazi Kızları - Hermynia Zur Mühlen 12.00
Yağmur Masalı - Adullah Aban Demir 08.00
Panta Rei - Hasan Erkul 10.00
Hikmeti Mavi - Hasan Erkul 08.00
Acılar Da Üşür - Orhan Bahçıvan 08.00
45'lik - Hasan Erkul 08.00
Meydan Düşü - Hasan Erkul 08.00
Güneşin İntihar Çiçekleri - H. Kartal (şiir).....08.00
Sessiz Çıglık - Nesrin Erdoğmuş(şiir) 08.00
Dinini Kitabını Iyi Tanı H. Uyan 40.00

SOSYALİZMDEN GERİ DÖNÜŞ SORUNU

H. YEŞİL

Bu kitapta üzerinde durulan sosyalist toplum, Marx'ın sözleriyle; "kendi temelleri üzerinde gelişmiş biçimiyle değil, kapitalist toplumun içinden çıktığı biçimiyle bir komünist toplumdur. Yani her bakımdan ekonomik, ahlâki, düşünsel olarak hâlâ bağrından çıktığı eski toplumun izlerini taşıyan bir toplum."

Bu kitapta araştırılan, şimdiye kadarki sosyalizm inşa deneylerinde böyle bir toplumdan tam komünizme geçiş için neyin, nasıl yapıldığıdır. Buradan yola çıkarak bugün ve yarın NE ve NASIL YAPMALI sorularına cevap aranmaktadır.

DÖNÜŞÜM
YAYINLARI

9 789758 286263